Mötesbok: Individ- och familjenämnden (2024-11-20)

Individ- och familjenämnden

Datum: 2024-11-20

Plats: P5 Väven

Kommentar:

Dagordning

Tid: 20 november 2024, kl 08:30-15:00

Plats: P5 Väven

Beslut om justeringstid

Allmänna ärenden

245/24 Godkännande av dagordning 3

246/24 Anmälan av jäv 4

247/24 Ekonomirapport Individ- och familjenämnden oktober 2024 5

248/24 Nettokostnadsavvikelse 2019-2023 17

249/24 Hjälpmedelsavgifter 2025 27

250/24 Verksamhetsplan och budget 2025 39

251/24 Internkontrollplan 2025 85

252/24 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 90

253/24 Fortsatt implementering och efterlevnad av barnkonventionen
Handlingsplan för implementering av barnkonventionen 2024 – 2026 497

254/24 Individ- och familjenämndens delegationsordning 2024- revidering

513

255/24 Återkoppling från kurser och konferenser 553

256/24 Övriga frågor 554

257/24 Uppföljning av kommunövergripande handlingsplan mot våld 2024- 555

Ärenden under handläggning (ej offentliga)

258/24 Socialdirektören informerar 687

259/24 Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024 688

Sekretess ärenden

260/24 Anmälan av ordförandebeslut 746

261/24 Beslut enligt LVU 747

262/24 Beslut enligt LVU 748

263/24 Beslut enligt LVU 749

264/24 Beslut enligt FB 750

Denna behandling '245/24 Godkännande av dagordning' har inget tjänsteutlåtande.

Denna behandling '246/24 Anmälan av jäv' har inget tjänsteutlåtande.

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-11-13
Individ- och familjenämnden

Diarienr: IFN-2024/00003

Ekonomirapporter individ- och familjenämnden 2024

Förslag till beslut
Individ- och familjenämnden godkänner ekonomirapporten.

Ärendebeskrivning
Sammanfattning
Individ- och familjenämndens resultat för perioden (-36,0 mnkr) förklaras av funktionshinderomsorg (-7,6 mnkr), gemensamma kostnader (+4,0 mnkr), ensamkommande barn (-5,6 mnkr), försörjningsstöd (+7,7 mnkr) samt individ- och familjeomsorg (-34,4 mnkr). Individ- och familjenämndens nettokostnader (1440 mnkr har ökat med 5,1% (70 mnkr) i jämförelse med 2023. För att ha en budget i balans kunde nettokostnaderna öka med 2,5 % (34 mnkr) vilket innebär en negativ budgetavvikelse på -36 mnkr

Gemensamma kostnader
Individ- och familjenämndens gemensamma kostnader uppvisar en positiv avvikelse på +4,0 mnkr främst på grund av positiva effekter på grund av uttag av semester, vakanshållna tjänster och pausade kostnader för bytet av verksamhetssystem.
Den sammanlagda kostnaden för viten ej verkställda beslut uppgår för perioden till 6 163 tkr varav 5 548 tkr är för boende enligt LSS. Viten utdömda under oktober månad för LSS boenden uppgår till 2 405 tkr.
65 tkr är viten för ej verkställda beslut genom kontaktperson och 343 tkr för ledsagarservice. 208 tkr består av skadeståndskostnader för en dom i ett upphandlingsärende från tidigare år.

Funktionshinderomsorg
Inom funktionshinderomsorgen beror resultatet (-7,6) på flertalet verksamheter och generellt sett handlar det fortsatt om påverkan på verksamhetsområdet i form av minskning av timmar utförda inom hemtjänsten jämfört med budgeterat samt högre kostnader för LSS-boenden. De utdömda vitena för LSS-boenden har sedan september månad belastat verksamhetens resultat med 5,4 mnkr.

Tjänsteskrivelse

Dnr: IFN-2024/00003

De verksamheter som har störst effekt är hemtjänsten och övriga insatser LSS.

- Hemtjänst **+32,1 mnkr**. Överskottet beror främst på att antalet beviljade timmar varit 56 % av budget och i jämförelse med samma period 2023 har antalet beviljade timmar minskat med 17,8%. Hemtjänsten fortsätter sin långsiktiga trend med mindre insatser och har sedan 2019 minskat med 46%

- Övriga insatser LSS **+7,4 mnkr.** Överskottet beror på lägre kostnader för ledsagarservice, avlösarservice och kontaktpersoner. Mindre viten belastar detta område på grund av ej verkställda beslut men den positiva avvikelsen fortsätter öka.

- LSS-boende **-41,0 mnkr**. LSS-boende uppvisar ett negativt resultat där LSS-boende kvarhåller de volymer som sågs under slutet av 2023. LSS-boenden fortsätter vara kostsamma för kommunen med en svårighet att få en kostnadsbild som motsvarar budget. Behovet av externa placeringar kommer från en avsaknad av lämpliga lokaler som kan möta upp brukares behov inom nämnden och det är inom dessa externa placeringar underskottet ligger. Den interna verkställigheten uppvisar ett mindre underskott på grund av barnboenden där lokaler ej möjliggör att bedriva boenden kostnadseffektivt. Verksamhet har under början på sommaren påbörjat omförhandling av dygnspriser på vissa externa placeringar där viss minskning av kostnader uppnåtts på detta vis. Avsaknaden av lokaler har per sista oktober belastat nämndens resultat med viten om -5,9 mnkr.

- Personlig assistans LSS och SFB. **-9,2 mknr.** Ett underskott uppvisas inom detta område på grund av mer personalintensiva insatser samt att ersättning från FK ej täcker insatsbehov. Underskottet inom området belastas av ett återkrav från Försäkringskassan om -4,4 mnkr där den rättsliga processen pågår.

Individ- och familjeomsorg

Underskottet inom individ- och familjeomsorgen (-34,4 mnkr) beror framför allt på barn- och ungdomsvården (-14,5 mnkr) där behov av konsultstödda familjehem och av extern institutionsvård är fortsatt större än budget med extern institutionsvård fortsätter ligga på de höga nivåer som uppstod under slutet på 2022. Inom barn och ungdomsvården uppvisas för oktober ett minskande underskott.

Tjänsteskrivelse

Dnr: IFN-2024/00003

Inom vuxna missbruksvården är det ett underskott på (-26,6 mnkr) där nämnden ser att öppna insatser i Umeå ökat mycket och många av dessa insatser riktar sig mot tidigare kända individer som blivit äldre.

Verksamheten fortsätter sitt arbete med att granska placeringar och undersöka möjligheter att ta hem placerade individer för att minska kostnader. Den minskning som började ses efter sommaren har fortsätt och de totala kostnaderna för köpt verksamhet har minskat lite. Dygnspriserna ses fortsatt stiga men beror nu till stor del på att de individer som är kvar i köpta placeringar är individer med större behov.

Bytet av verksamhetssystem fortsätter påverka uttaget av statistik och analysmöjligheter av IFO verksamheterna där svårigheter att aggregera information inom området är en utmaning.

Ensamkommande barn
Underskottet inom verksamheten för ensamkommande barn (-5,6 mnkr) beror på högre lokalkostnader än budgeterat. Underskottet ökat på grund av tillkommande kostnad för placering.

Försörjningsstöd
Försörjningsstödets resultat för perioden är (+7,7 mnkr). Någon djupare jämförelse om mängden hushåll och snittbelopp per hushåll går ej att göra då statistiken för insatserna ännu ej bedöms tillförlitliga men trenden pekar nedåt.
Utifrån att överskottet fortsätter öka samt samtal med enhetschefer på försörjningsstöd verkar tidigare trend med låg mängd försörjningsstöd hålla i sig och försörjningsstödet prognostiseras bibehålla ett fortsatt starkt resultat till årsskiftet.

Prognos
Prognosen efter oktober revideras upp lite till -51 mnkr på grund av att kostnader inom IFO området uppvisar en låg ökning och de effektiviseringsåtgärder som påbörjats börjar visa effekt. Försörjningsstöd fortsätter uppvisa låga kostnader vilket leder till ökande överskott inom det området som hjälper nämndens ekonomi.
FO området ligger kvar som en osäkerhet med stora viten som belastar området som fortsatt inkomma under oktober månad och av det uppvisade underskottet om -7,6 mnkr är -5,9 mnkr

Beslutsunderlag

Ekonomirapport oktober 2024

Tjänsteskrivelse

Dnr: IFN-2024/00003

Beredningsansvarig
Ekonomichef Simon Blomberg

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Simon Blomberg
Ekonomichef

Ekonomisk utveckling 2024

Individ- och familjenämnden

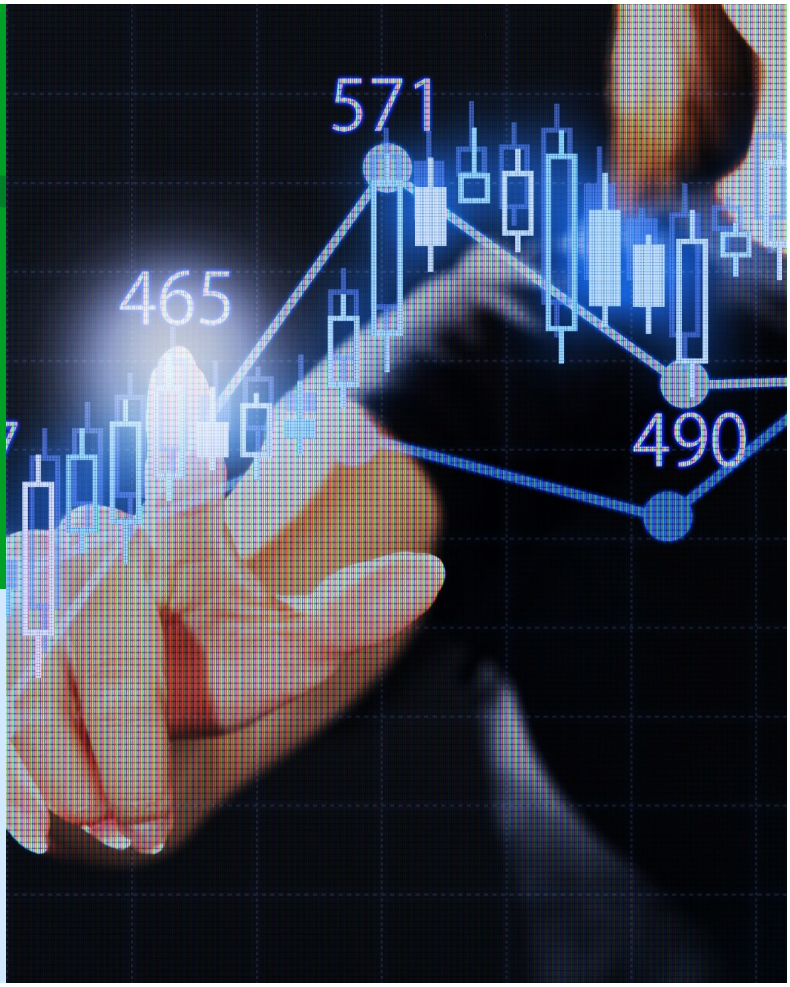

UMEÅ KOMMUN

Verksamhetens nettokostnadsutveckling 2024 (ack)

Individ- och familjenämnd

Ackumulerad nettokostnadsökning för perioden uppgår till 5,1%

För en budget i balans kan nettokostnaderna öka med i genomsnitt 2,5% jämfört med utfallet 2023.

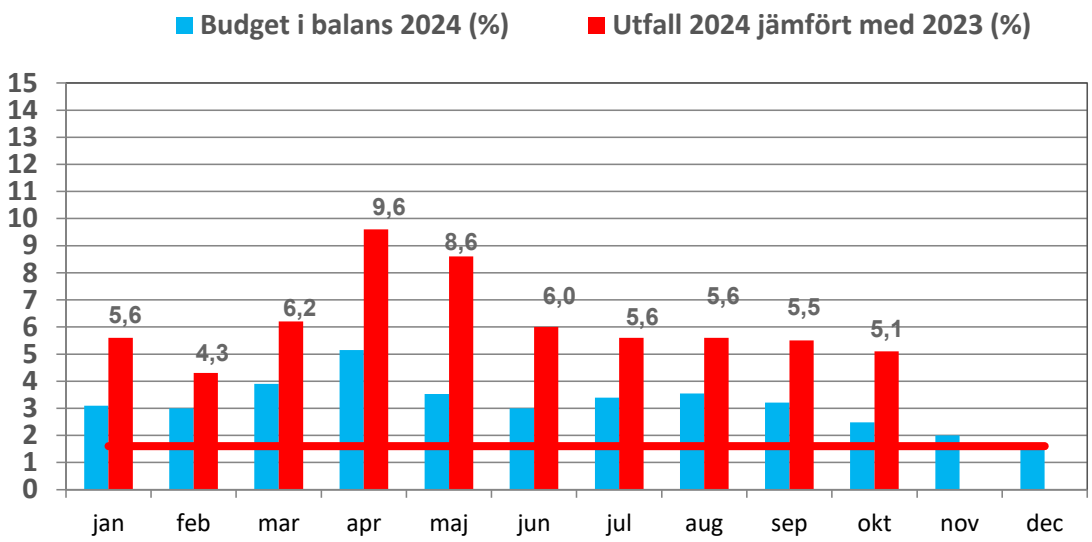

Ackumulerade värden	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Budget 2024 (mnkr)	-140	-281	-421	-565	-710	-856	-983	-1 119	-1 261	-1 404	-1 546	-1 689
Utfall 2023 (mnkr)	-136	-273	-405	-537	-686	-831	-951	-1 080	-1 221	-1 370	-1 516	-1 662
Budget i balans 2024 (%)	3,1%	3,0%	3,9%	5,1%	3,5%	3,0%	3,4%	3,5%	3,2%	2,5%	2,0%	1,6%
Utfall 2024 (mnkr)	-144	-285	-430	-589	-745	-881	-1 005	-1 141	-1289	-1 440		
Utfall 2024 jämfört med 2023 (%)	5,6	4,3%	6,2%	9,6%	8,6%	6,0%	5,6%	5,6%	5,5	5,1		
Utfall 2023 jämfört med 2022 (%)	10,5	13,7	12,5	10,9	12,1	12,4	12,5	12,3	12,4	12,7	12,5	12,2

Verksamhetens nettokostnader: verksamhetens intäkter och kostnader samt avskrivningar

UMEÅ KOMMUN

Ackumulerad budgetavvikelse 2024

Individ- och familjenämnden
Årets budgetavvikelse (-36,0 mnkr) innebär en förbättring på +26,4 mnkr) i jämförelse med samma period 2023 (-62,4 mnkr).

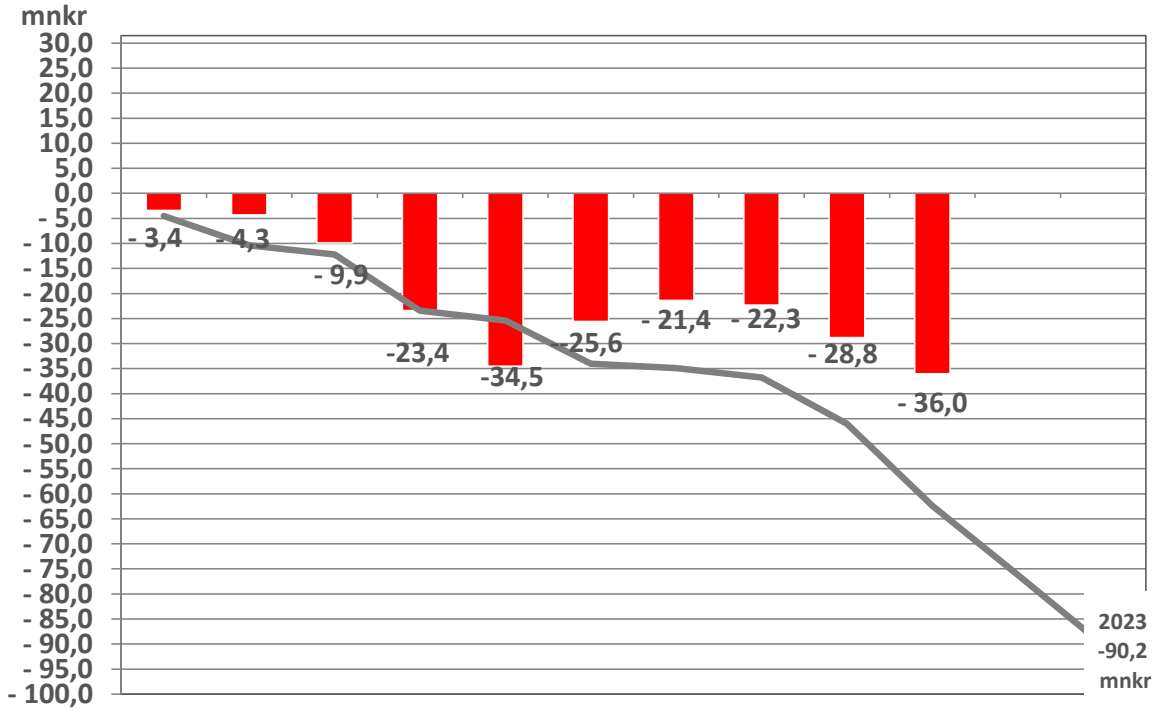

Månadsavvikelse (mnkr)	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
2024	-3,4	-4,3	-9,9	-23,4	-34,5	-25,6	-21,4	-22,9	-28,8	-36,0		
2023	-4,5	-10,4	-12,2	-10,9	-25,4	-34,0	-34,9	-36,8	-46,0	-62,4	-76,2	-90,2

Budgetavvikelse verksamhet 2024

Ack budgetavvikelse (mnkr)	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec	Prognos
1. Funktionshinderomsorg	-0,8	0,6	-1,6	-11,6	-15,9	-3,2	-0,6	-0,7	-2,2	-7,6			-14
2. Individ och familjeomsorg	-3,7	-5,5	-9,2	-12,6	-18,2	-21,7	-24,1	-27,1	-31,9	-34,4			-42
3. Försörjningsstöd	0,9	0,7	1,2	1,3	1,7	3,0	4,3	5,8	6,9	7,7			8
4. Gemensamma kostnader	0,4	0,2	0,1	-0,7	-1,8	-1,6	1,6	3,3	3,3	4,0			5
Ack budgetavvikelse 2024 exkl EKB	**-3,2**	**-4,0**	**-9,6**	**-23,7**	**-34,1**	**-23,5**	**-18,7**	**-18,6**	**-23,9**	**-30,4**			**-51**
Ack budgetavvikelse 2023 exkl EKB	**-4,4**	**-10,2**	**-11,6**	**-10,1**	**-24,2**	**-31,9**	**-32,6**	**-34,9**	**-43,7**	**-59,0**	**-72,3**	**-85,2**	
5. Ensamkommande barn	-0,2	-0,3	-0,3	-0,1	-0,4	-2,1	-2,7	-3,7	-4,9	-5,6			-8
Ack budgetavvikelse 2024 inkl EKB	**-3,4**	**-4,3**	**-9,9**	**-23,8**	**-34,5**	**-25,6**	**-21,4**	**-22,3**	**-28,8**	**-36,0**			**-51**
Ack budgetavvikelse 2023 inkl EKB	**-4,5**	**-10,4**	**-12,2**	**-10,9**	**-25,4**	**-34,0**	**-34,9**	**-36,8**	**-46,0**	**-62,4**	**-76,2**	**-90,2**	

UMEÅ KOMMUN

Budgetavvikelse Funktionshinderomsorg 2024 (ackumulerad)

Ackumulerat resultat (mnkr)	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
1. Funktionshinderomsorg	**-0,8**	**0,6**	**-1,6**	**-11,6**	**-15,9**	**-3,2**	**-0,6**	**-0,7**	**-2,2**	**-7,6**		
- Administration/ledning/utredning	0,1	0,0	-0,1	-0,5	-0,8	-1,1	0,4	1,0	0,7	0,1		
- Betalningsansvar	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1		
- Daglig verksamhet LSS	0,4	0,7	0,5	0,4	0,5	0,5	1,7	1,3	1,6	1,8		
- LSS-boende	-5,5	-8,0	-12,0	-16,7	-19,4	-23,4	-27,2	-29,5	-34,9	-41,0		
Varav mynd	-3,6	-6,6	-10,3	-13,3	-16,7	-19,9	-23,´0	-26,2	-29,0	-32,2		
Varav verkställighet	-1,9	-1,4	-1,7	-3,3	-2,6	-3,4	-4,1	-2,5	-2,1	-2,4		
Varav viten	0	0	0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-3,1	-5,5		
- Hemtjänst i ordinärt boende	3,2	6,0	8,9	11,5	14,7	17,8	21,3	24,2	29,0	32,1		
- Personlig assistans LSS	0,7	-1,0	-4,3	-6,8	-10,8	2,4	1,2	0,2	-1,6	-2,9		
- Personlig assistans SFB	-0,5	1,5	3,3	-2,0	-3,4	-3,6	-4,1	-4,6	-5,2	-6,3		
- Övriga insatser LSS	0,8	1,3	1,8	2,2	3,0	3,6	5,2	6,2	7,1	7,4		
- Öppen verksamhet ej bistånd	0,1	0,2	0,3	0,2	0,3	0,6	0,8	0,5	1,0	1,1		
Ackumulerad budgetavvikelse 2024	**-0,8**	**0,6**	**-1,6**	**-11,6**	**-15,9**	**-3,2**	**-0,6**	**-0,7**	**-2,2**	**-7,6**		
Ackumulerad budgetavvikelse 2023	**-2,1**	**-4,6**	**-1,0**	**4,6**	**-1,6**	**0,0**	**0,2**	**2,7**	**-1,3**	**-7,6**	**-12,0**	**-13,2**

Budgetavvikelse individ- och familjeomsorg 2024 (ackumulerad)

Ackumulerat resultat (mnkr)	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
2. Individ och familjeomsorg	**-3,7**	**-5,5**	**-9,2**	**-12,6**	**-18,2**	**-21,7**	**-24,1**	**-27,1**	**-31,9**	**-34,4**		
- Administration/ledning/utredning	0,8	1,4	2,0	2,8	3,4	4,2	4,9	6,0	6,4	6,2		
- Barn- och ungdomsvård	-1,9	-2,3	-3,9	-6,5	-10,3	-12,1	-13,7	-14,4	-15,1	-14,5		
- Vuxna missbruksvård	-2,5	-4,3	-6,6	-8,2	-10,5	-13,1	-15,6	-19,3	-23,8	-26,6		
- Öppen verksamhet ej bistånd	-0,2	-0,4	-0,6	-0,7	-0,7	-0,7	0,3	0,6	0,6	0,5		
Ackumulerad budgetavvikelse 2024	**-3,7**	**-5,5**	**-9,2**	**-12,6**	**-18,2**	**-21,7**	**-24,1**	**-27,1**	**-31,9**	**-34,4**		
Ackumulerad budgetavvikelse 2023	**-4,2**	**-7,4**	**-12,1**	**-18,0**	**-26,1**	**-36,3**	**-42,8**	**-50,5**	**-56,5**	**-66,0**	**-75,5**	**-85,4**

UMEÅ KOMMUN

Antal dygn externt HVB

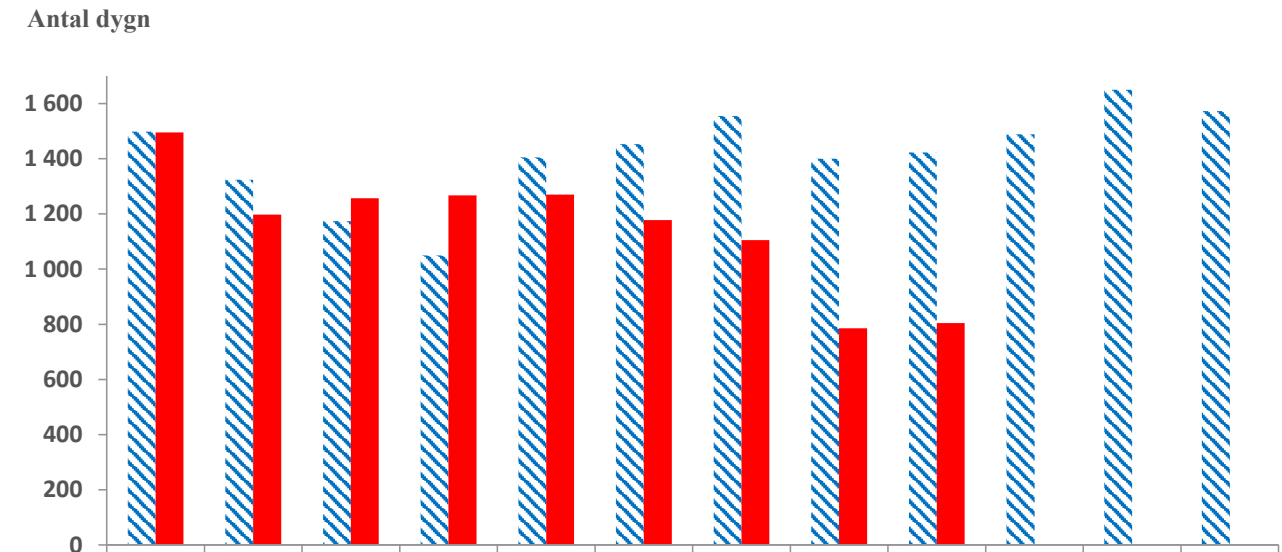

	Jan	Feb	Mar	Apr	Maj	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec
2023	1 498	1 324	1 174	1 049	1 405	1 453	1 555	1 400	1 423	1 489	1 650	1 573
2024	1 495	1 197	1 257	1 267	1 270	1 178	1 105	786	804			

Snittkostnad/dygn HVB

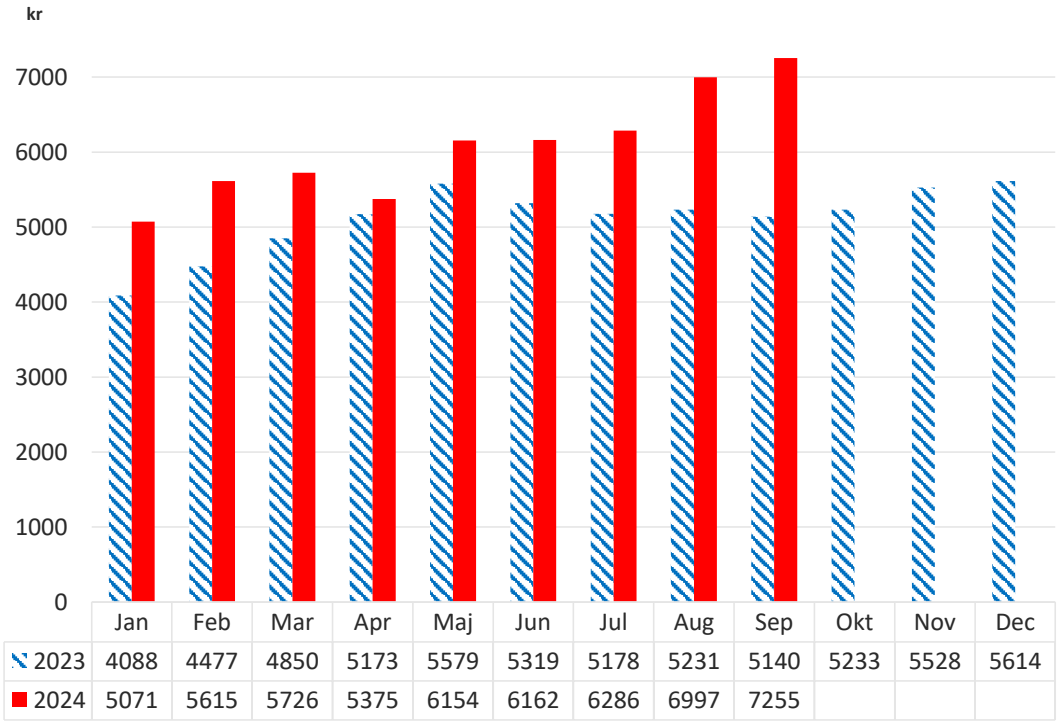

	Jan	Feb	Mar	Apr	Maj	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec
2023	4088	4477	4850	5173	5579	5319	5178	5231	5140	5233	5528	5614
2024	5071	5615	5726	5375	6154	6162	6286	6997	7255			

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-11-05

Individ- och familjenämndens arbetsutskott

Diarienr: IFN-2024/00003

Nettokostnadsavvikelse individ- och familjeomsorgen 2019-2023

Förslag till beslut
Individ- och familjenämnden godkänner informationen.

Paragrafen direktjusteras.

Ärendebeskrivning
I samband med beslut om budget 2021 gav Kommunfullmäktige i uppdrag till berörda nämnder att analysera nettokostnadsavvikelser samt nettokostnadsjämförelser enligt en anvisning från kommunstyrelsen. Dessa analyser har utgjort analysunderlag i planeringsprocessen för 2023. Uppdraget är därmed avslutat.
Efter utvärdering av den nya planeringsprocessen ska dessa analyser fortsättningsvis utgöra ett analysunderlag som en del i ordinarie planeringsprocess.

Individ- och familjenämnden tar nu del av analys omfattande åren 2019-2023.

Beslutsunderlag
IFN nettokostnadsanalys 2019-2023

Beredningsansvarig
Ekonomichef Simon Blomberg

Beslutet ska skickas till
Kommunstyrelsen
Budgetchef Urban Blomdahl
Ekonomichef Simon Blomberg

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Simon Blomberg
Ekonomichef

Analys av nettokostnadsavvikelse

Bakgrund

I samband med beslut om budget 2021 gav Kommunfullmäktige i uppdrag till berörda nämnder att analysera nettokostnadsavvikelser samt nettokostnadsjämförelser enligt en anvisning från kommunstyrelsen. Dessa analyser har utgjort analysunderlag planeringsprocess för 2023. Uppdraget är därmed avslutat. Efter utvärdering av den nya planeringsprocessen ska dessa analyser fortsättningsvis utgöra ett analysunderlag som en del i ordinarie planeringsprocess.

Begreppsdefinitioner

Nettokostnad:

Verksamhetens nettokostnad, dvs vad verksamheten faktiskt kostar med hänsyn till verksamhetens intäkter.

Nettokostnadsavvikelse:

Nettokostnadsavvikelse är differensen mellan referenskostnaden för en verksamhet och faktisk nettokostnad för en verksamhet i en viss kommun.

Referenskostnad:

Referenskostnaden bygger på kostnadsutjämningen och indikerar vad respektive verksamhet borde kosta enligt kostnadsutjämningssystemet, om kommunen bedriver den verksamheten med genomsnittlig ambitionsnivå och effektivitet samt med hänsyn taget till respektive kommuns strukturella förutsättningar. Dvs den är beräknad för varje enskild kommun och verksamhet. Referenskostnaden rör sig relativt andra kommuner då den beror på kostnadsutvecklingen i rikets alla kommuner.

Nettokostnadsjämförelse:

Jämförelse utifrån verksamhetens faktiska nettokostnader.

Tillvägagångssätt:

Basen för all informationsinhämtning är Kolada. Detta för att säkerställa att det är officiella data och att jämförelser och kontroller av data ska vara lättillgänglig för alla. Jämförelser görs där så är möjligt utifrån att det finns data i Kolada.

Analys:

Individ- och familjenämnden rapporterar nettokostnadsavvikelser för följande verksamheter; individ- och familjeomsorg och LSS.

Analys av nettokostnadsavvikelse bör göras med viss försiktighet före och efter år 2019 då det nya kostnadsutjämningssystemet påverkar.

Individ- och familjeomsorg

Nettokostnadsavvikelse

Nettokostnad för individ- och familjeomsorg avser vård för vuxna med missbruksproblem, barn- och ungdomsvård, övrig vuxenvård, ekonomiskt bistånd samt familjerätt och familjerådgivning. Avser samtlig regi.

Diagram 1

Nettokostnadsavvikelsens utveckling för Individ- och Familjeomsorgen i procent de senaste 5 åren

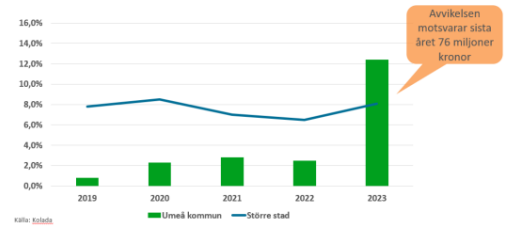

Diagram 2

Nettokostnadsavvikelse Individ- och Familjeomsorgen för större städer år 2023, i procent

Nettokostnadsavvikelsen för individ- och familjeomsorgen har fluktuerat i en mindre skala mellan 2019-2022 och legat lägre i jämförelse med större stad under hela denna period. Dock ser vi ett trendbrott 2023 med en större ökning av nettokostnadsavvikelsen och för första gången under 5-årsperioden ligger Umeå Kommun högre än större stad. 2023 var nettokostnadsavvikelsen 12,4 %, motsvarande 76 Mkr.

Större stad har också ökat sin nettokostnadsavvikelse mellan 2022 och 2023, men inte i samma utsträckning. Efter två års minskad nettokostnadsavvikelse rör sig större stad nu också uppåt och ligger nu på samma nivåer som 2019. 2023 är nettokostnadsavvikelsen 8,1 %, motsvarande 48 mkr för större stad. Däremot tar man en närmare titt på respektive stad, så är det en stor spridning i deras nettokostnadsavvikelse. Lägst har Halmstad på -17,5% och högst nettokostnadsavvikelse har Gävle på 41,6%.

Referenskostnadsutveckling jmf med egen nettokostnadsutveckling

Diagram 3

Netto- och referenskostnadens utveckling för Individ- och Familjeomsorgen i procent de senaste 5 åren, Umeå kommun

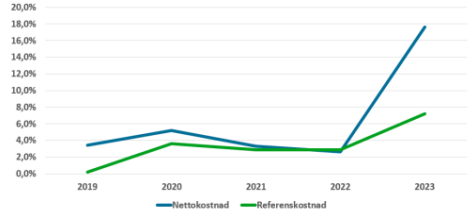

Diagram 4

Netto- och referenskostnadens utveckling för större stad för Individ- och Familjeomsorgen , i procent de senaste 5 åren

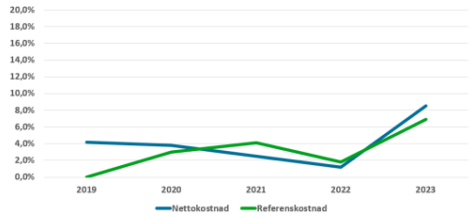

Sett över hela 5-årsperioden har referenskostnaden ökat i samma utsträckning för både Umeå Kommun och större stad. Med en större ökning mellan 2022 och 2023. För Umeå kommun ökade

referenskostnaden med 7,2% och för större stad 6,9%. Så det är inte pga. referenskostnaden som nettokostnadsavvikelsen har förändrats, utan det är pga. nettokostnaden.

Nettokostnaden för Umeå Kommun ökade med 17,6% mellan 2022 och 2023, medan större stad hade en ökning på 8,5%. Gapet mellan referenskostnaden och nettokostnaden är större för Umeå Kommun 2023 än för större stad. Därav att Umeå Kommuns nettokostnadsavvikelse (som visualiseras i diagram 1) ökade markant mellan åren, medan större stad hade en svagare ökning. Umeå kommuns nettokostnadsökning beror framför allt på ökade kostnader inom barn och ungdomsvård och vuxna missbruksvård och då mer specifikt inom köp av verksamhet. Huvudorsakerna till det är ett ökat inflöde, dyrare placeringar och mer komplexa behov.

Andel av populationen

Diagram 5

Andel av populationen som någon gång under året erhållit ekonomiskt bistånd, jämförelse med större stad

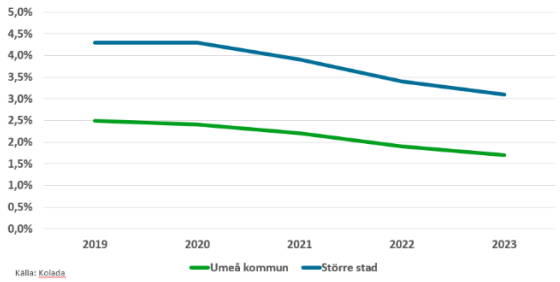

Källa: Kolada

UMEÅ KOMMUN

Vid analys av population har urvalet gjorts utifrån de faktorer som kommunen bör följa upp utifrån Agenda 2030 samt vedertagna effektivitets mått i Kolada. Parametern som jämförs är andelen invånare som någon gång under året erhållit ekonomiskt bistånd, jämförelse med Större stad.

Umeå kommun har under hela perioden haft en lägre andel invånare som erhållit ekonomiskt bistånd.

Analys av nettokostnadsjämförelse

Diagram 6

Nettokostnadens utveckling för Individ- och Familjeomsorgen i jämförelse med större stad de senaste 5 åren, kr/invånare

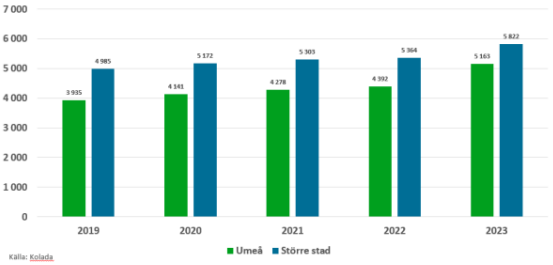

Källa: Kolada

UMEÅ KOMMUN

Diagram 7

Procentuell avvikelse i nettokostnad för Individ- och familjeomsorgen jämfört med större stad de senaste 5 åren

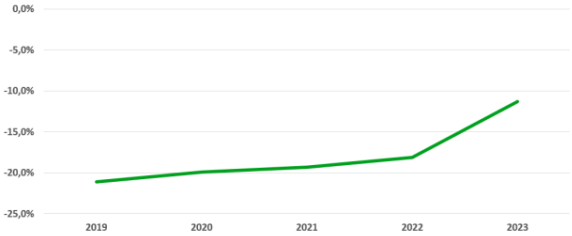

Källa: Kolada

UMEÅ KOMMUN

Diagram 8

Nettokostnad Individ- och Familjeomsorgen för större städer år 2023, kr/invånare

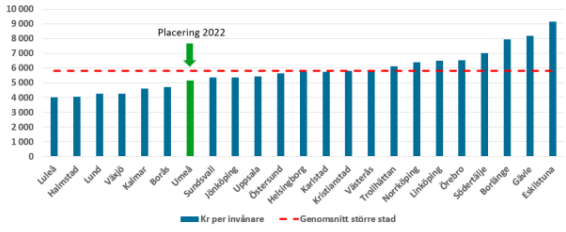

Källa: Kolada

UMEÅ KOMMUN

Nettokostnadens utveckling de senaste åren i kr/invånare visar att Umeå Kommuns individ- och familjeomsorg har en lägre kostnad per invånare jämfört med större stad mellan 2019 och 2023. För Umeå Kommun har nettokostnaden ökat under 5-årsperioden med 1,228 kr/invånare, att jämföra med större stad som ökat med 838 kr/invånare.

Den procentuella avvikelsen i nettokostnad för individ- och familjeomsorgen jämfört med större stad de senaste 5 åren visar att nettokostnaden för Umeå Kommun har ökat i större utsträckning än för kommungruppen större stad. Speciellt 2023, där den procentuella avvikelsen mellan Umeå Kommun och större stad minskade i en större utsträckning.

Referenskostnad relativt kostnad per invånare.

Diagram 8 visar att nämndens nettokostnad per invånare ligger bland de lägsta i gruppen större stad samtidigt som nettokostnadsavvikelsen ligger bland de högre i gruppen större stad.

Denna skillnad uppkommer till stor del på grund av referenskostnaden och vad Umeå kommun förväntas ha för några kostnader inom IFO området.

Referenskostnaden för IFO området baseras på följande faktorer.

Referenskostnaden bygger på nettokostnaden för individ- och familjeomsorg i riket, andel lågutbildade 20-40-åringar födda i Sverige, tätortsbefolkningen, andel boende i flerfamiljshus byggda 1965-75, andel barn och unga 0-19 år i hushåll med låg inkomststandard då ekonomiskt bistånd exkluderas, ohälsotal, korrigering för gränspendling till Danmark och Norge samt löner för kommunalt anställda. Uppgifter för låg inkomststandard bygger på föregående års utfall.

Tittar man på Umeå kommun så ser man att tex hushåll med låg inkomststandard ligger Umeå på 1,2% för senaste siffrorna medan rikssnittet och större stad ligger på 1,7%.

Umeå kommun ligger även lågt i andel mottagare av ekonomiskt bistånd samt hushåll med barn som mottagit ekonomiskt bistånd under det senaste året.

Dessa faktorer påverkar den referenskostnad Umeå kommun ställs mot vilket påverkar nettokostnadsavvikelsen där Umeå genom ett långt och aktivt arbete mot fattigdom och utanförskap förväntas kosta mindre.

De stora kostnadsökningar nämnden kämpade med under 2023 och fortfarande kämpar med på IFO området påverkar nettokostnadsavvikelsen samt att eftersläpningen av referenskostnaden ökar på nettokostnadsavvikelsen i procent.

Jämför man med Uppsala så har Uppsala en nettokostnadsavvikelse på 0,3% men deras nettokostnad per invånare uppgår till 5 419 kronor jämfört med Umeås kostnad om 5 163 kronor per invånare.

Dessa reflektioner speglas i R12 gruppen av ekonomichefer inriktade mot socialtjänst där man ser att referenskostnaden för IFO området är svårt att beräkna och leder till svängningar i avvikelser genom hur svår social utsatthet är att beräkna.

LSS

Nettokostnadsavvikelse

Avser insatser som ges med stöd av LSS, assistansersättning enligt SFB och HSL (hemsjukvård) i samband med LSS-insatser. Gäller följande insatser: Rådgivning och annat personligt stöd (råd och stöd), personlig assistans enligt LSS och assistansersättning enligt SFB, ledsagarservice, kontaktperson, avlösarservice i hemmet, korttidsvistelse utanför hemmet, korttidstillsyn för skolungdomar över 12 år, boende i familjehem eller i bostad med särskild service för barn och ungdom, boende i bostad med särskild service för vuxna eller annan särskilt anpassad bostad för vuxna samt daglig verksamhet.

Diagram 1

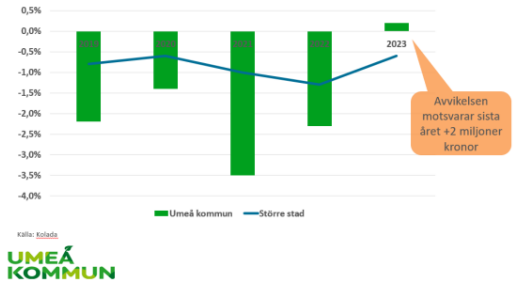

Diagram 2

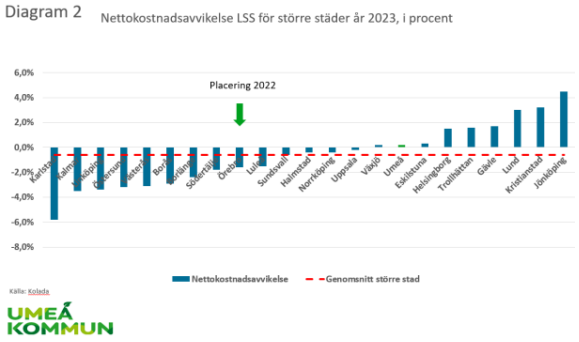

Nettokostnadsavvikelsen har fluktuerat en aning under perioden för Umeå Kommun, medan Större stad legat mer konstant kring -0,6% och -1,0% varje år. Umeå Kommun har haft en lägre nettokostnadsavvikelse än Större stad alla år utom 2023. Ett negativt värde innebär att det är ett lägre kostnadsläge än statistiskt förväntat.

Nettokostnadsavvikelsen på 0,2% för Umeå Kommun 2023 motsvarar 2 Mkr och för större stad motsvarar nettokostnadsavvikelsen på -0,6%, -4 Mkr. Inom LSS:en så är det inte lika stora variationer mellan de olika städerna inom gruppen större stad. Lägst har Karlstad på -5,8% och högst har Jönköping på 4,5%. Samtliga städer ligger väldigt nära vad de statiskt förväntas kosta.

Referenskostnadsutveckling jmf med egen nettokostnadsutveckling

Diagram 3

Netto- och referenskostnadens utveckling för LSS i procent de senaste 5 åren

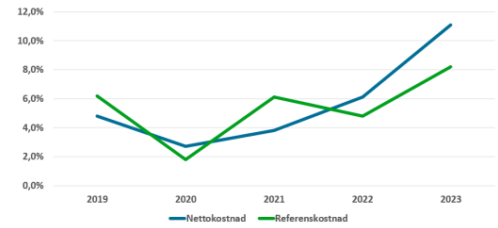

Källa: Kolada

Diagram 4

Netto- och referenskostnadens utveckling för större stad för LSS, i procent de senaste 5 åren

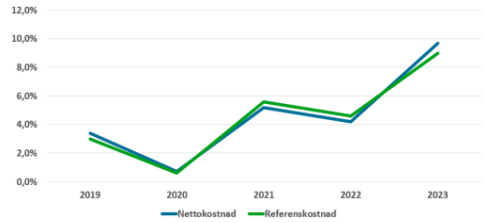

Källa: Kolada

Sett över perioden har referenskostnaden för både Umeå Kommun och större stad följt varandra i stor utsträckning. Nettokostnaden däremot har ökat lite mer över 5-årsperioden för Umeå Kommun än större stad och därav att av Umeå Kommun nu har en högre nettokostnadsavvikelse än större stad (som visualiseras i diagram 1). Utvecklingen av netto- och referenskostnaden för större stad har varit samstämd under hela perioden, därav att deras nettokostnadsavvikelse också varit rätt konstant över perioden.

Andel av populationen

Diagram 5

Andel av populationen för LSS i jämförelse med större stad - Invånare med insatser enligt LSS, andel

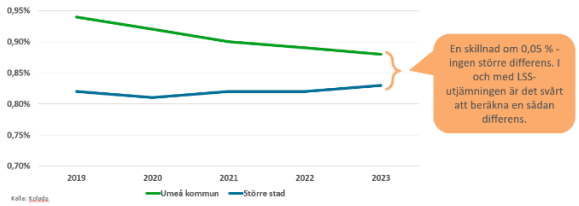

Källa: Kolada

Vid analys av population har urvalet gjorts utifrån de faktorer som kommunen bör följa upp utifrån Agenda 2030 samt vedertagna effektivitets mått i Kolada. Parametern som jämförs är andelen invånare med insats enligt LSS, jämförelse med större stad.

Umeå kommun har en något högre andel invånare med insats enligt LSS än större stad. 2023 är skillnaden 0,05 %. I och med LSS-utjämningsystemet så ska i teorin detta balanseras ut inom Sverige. För att exemplifiera detta visas nedan en tabell av LSS-utjämning, kronor per invånare, jämfört med större stad för samma tidsperiod.

LSS-utjämning kommunen, kr/inv	2019	2020	2021	2022	2023
Större stad	585	642	627	616	736
Umeå Kommun	904	1053	1210	1314	1618

Analys av nettokostnadsjämförelse

Diagram 6 Nettokostnadens utveckling för LSS i jämförelse med större stad de senaste 5 åren, kr/invånare

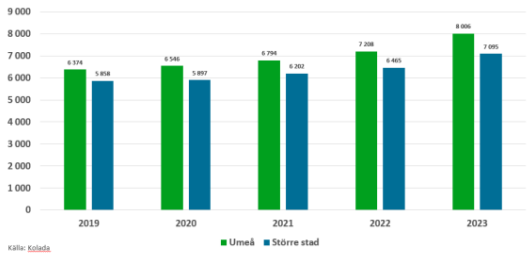

UMEÅ KOMMUN

Diagram 7 Procentuell avvikelse i nettokostnad för LSS jämfört med större stad de senaste 5 åren

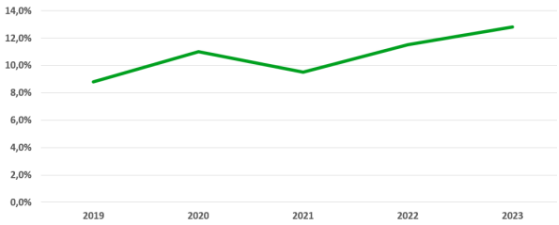

UMEÅ KOMMUN

Diagram 8 Nettokostnad LSS för större städer år 2023, kr/invånare

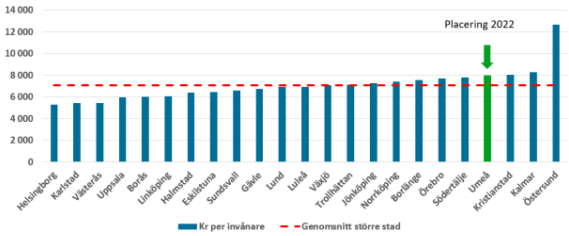

UMEÅ KOMMUN

Nettokostnaden har ökat under dessa år med drygt 5,9% per år i Umeå kommun och 5,0 % i större stad. Den procentuella avvikelsen jämfört med större stad har ökat varje år, förutom 2021 där större stad hade en högre nettokostnadsökning än Umeå Kommun.

Sammanfattning

Inom nämndens verksamheter ses nettokostnadsavvikelser för individ- och familjeomsorg och LSS. För individ- och familjeomsorgen inklusive försörjningsprocesserna var nettokostnadsavvikelsen 2023 12,4% eller 76 Mkr. En större avvikelse än tidigare år, och beror framför allt på ökade kostnader inom barn och ungdomsvård och vuxna missbruksvård. Orsakerna till de ökade kostnaderna är ett ökat inflöde, dyrare placeringar och mer komplexa behov.

Större stad hade en lägre nettokostnadsavvikelse än Umeå Kommun, på 8,1%. Om Umeå skulle haft samma procentuella avvikelse som snittet i större stad skulle det innebära att avvikelsen skulle minska från 76 Mkr till 48 Mkr.

För LSS inklusive försörjningsprocesserna var nettokostnadsavvikelsen 2023, 0,2% eller 2 Mkr. Där Umeå kommun kostnadsmässigt ligger väldigt nära vad som är statistiskt förväntat. Om Umeå skulle haft samma procentuella avvikelse som snittet i större stad skulle det innebära att avvikelsen skulle minska till -4 Mkr.

Umeå kommun **Protokollsutdrag**
Individ- och familjenämndens arbetsutskott 2024-11-06

§ 112

Diarienr: IFN-2024/00003

Nettokostnadsavvikelse 2019-2023

Förslag till beslut
Individ- och familjenämnden godkänner informationen.

Ärendebeskrivning
I samband med beslut om budget 2021 gav Kommunfullmäktige i uppdrag till berörda nämnder att analysera nettokostnadsavvikelser samt nettokostnadsjämförelser enligt en anvisning från kommunstyrelsen. Dessa analyser har utgjort analysunderlag i planeringsprocessen för 2023. Uppdraget är därmed avslutat.
Efter utvärdering av den nya planeringsprocessen ska dessa analyser fortsättningsvis utgöra ett analysunderlag som en del i ordinarie planeringsprocess.

Individ- och familjenämnden tar nu del av analys omfattande åren 2019-2023.

Arbetsutskottets beslutsordning
Individ- och familjenämndens arbetsutskott beslutar i enlighet med tjänsteskrivelsens förslag till beslut.

Beslutsunderlag
IFN nettokostnadsanalys 2019-2023 (färdigställs och skickas ut inför IFN i november)

Beredningsansvariga
Ekonomichef Simon Blomberg

Beslutet ska skickas till
Kommunstyrelsen
Budgetchef Urban Blomdahl
Ekonomichef Simon Blomberg

Umeå kommun **Protokollsutdrag**

Individ- och familjenämndens arbetsutskott 2024-11-06

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-10-01

Individ- och familjenämndens arbetsutskott

Diarienr: IFN-2024/00008

Yttrande över hjälpmedelsavgifter-Taxor och avgifter individ- och familjenämnden 2025

Förslag till beslut

Individ- och familjenämnden beslutar att föreslå kommunfullmäktige besluta om revidering av avgifter för hjälpmedel enligt underlag och ett succesivt införande under en treårsperiod, så att de vid ingången av år 2028 motsvarar de för Region Västerbotten aktuella avgifterna för hjälpmedel.

Umeå kommun ska därefter följa Region Västerbottens eventuella förändringar för hjälpmedelsavgifter.

Paragrafen direktjusteras.

Ärendebeskrivning

Hjälpmedel syftar till att undanröja hinder för delaktighet och skapa förutsättningar för självständighet och självbestämmande. Hjälpmedel kan förbättra livskvaliteten för personer med funktionsnedsättning på många sätt och är en viktig del för att få vardagslivet ska fungera samt för att förebygga ohälsa. Förskrivning av hjälpmedel är en del av de insatser inom habilitering och rehabilitering som kommuner och regioner är skyldiga att tillhandahålla.
Vilka avgifter som tas ut för hjälpmedel och i vilken omfattning ser olika ut i landet. För att tydliggöra vilka hjälpmedelsavgifter som tas ut av den enskilde i Umeå Kommun har en kartläggning gjorts och förslag har tagits fram kring hur en framtida hantering av hjälpmedelsavgifterna skulle kunna se ut.

Beslutsunderlag

Underlag hjälpmedelsavgifter Umeå kommun
Bilaga - Beräkningar intäkter från hjälpmedelsavgifter 2024-2027

Beredningsansvariga

Ekonomichef Simon Blomberg
Medicinskt ansvarig rehabilitering (MAR) Sandra Scherman

Tjänsteskrivelse

Dnr: IFN-2024/00008

Beslutet ska skickas till
Kommunstyrelsen

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Simon Blomberg
Ekonomichef

UMEÅ KOMMUN

2024-09-06

Underlag hjälpmedelsavgifter Umeå Kommun

Inledning

Hjälpmedel syftar till att undanröja hinder för delaktighet och skapa förutsättningar för självständighet och självbestämmande. Hjälpmedel kan förbättra livskvaliteten för personer med funktionsnedsättning på många sätt och är en viktig del för att få vardagslivet ska fungera samt för att förebygga ohälsa. Förskrivning av hjälpmedel är en del av de insatser inom habilitering och rehabilitering som kommuner och regioner är skyldiga att tillhandahålla.

Vilka avgifter som tas ut för hjälpmedel och i vilken omfattning ser olika ut i landet. För att tydliggöra vilka hjälpmedelsavgifter som tas ut av den enskilde i Umeå Kommun har en kartläggning gjorts och förslag har tagits fram kring hur en framtida hantering av hjälpmedelsavgifterna skulle kunna se ut.

Bakgrund

Definition av hjälpmedel

Med hjälpmedel avses dels hjälpmedel för vård och behandling, dels hjälpmedel för den dagliga livsföringen, vilka fordras för att den enskilde själv eller med hjälp av någon annan ska kunna:

1. tillgodose personliga behov såsom att klä sig, äta, sköta sin hygien,
2. förflytta sig,
3. kommunicera med omvärlden,
4. fungera i hemmet och i närmiljön,
5. orientera sig,
6. sköta vardagslivets rutiner i hemmet,
7. gå i skolan, samt
8. delta i sysselsättning och vardagliga fritidssysselsättningar som utförs i hemmet och närmiljön.

Utanför begreppet hjälpmedel för den dagliga livsföringen faller arbetstekniska hjälpmedel, hjälpmedel som kan behövas för att genomgå yrkesinriktad rehabilitering, särskilda pedagogiska hjälpmedel inom skola, förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet samt förbrukningsartiklar.

I Socialstyrelsens termbank definieras begreppet hjälpmedel som:

Definition av hjälpmedel

Hjälpmedel:
Hjälpmedel för det dagliga livet eller hjälpmedel för vård och behandling.

Hjälpmedel för det dagliga livet:
Individuellt utprovad produkt som syftar till att bibehålla eller öka aktivitet, delaktighet eller självständighet genom att kompensera en funktionsnedsättning.

Hjälpmedel för vård och behandling:
Förskriven medicinteknisk produkt som syftar till att kontrollera, bibehålla eller förbättra ett medicinskt tillstånd och som är avsedd att kunna användas utan hälso- och sjukvårdsutbildning.

UMEÅ KOMMUN

2024-09-06

Ansvar

Enligt hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) (HSL) ska regioner och kommuner erbjuda hjälpmedel för personer med funktionsnedsättning. Ansvaret är delat mellan regionerna och kommunerna (8 kap. 7 § och 12 kap. 5 § i HSL). Regionens ansvar är att tillhandahålla hjälpmedel till personer som är bosatta inom regionen (8 kap. 7 § HSL). Kommunen har motsvarande hjälpmedelsansvar för personer som bor i särskilda boenden och som vistas i daglig verksamhet. Kommunen har även ansvar för hjälpmedel i ordinärt boende i de fall ansvaret för hemsjukvården överlåtits från regionen till kommunen.

Omvärldsbevakning

För att få en samlad bild över de olika hjälpmedelsavgifterna behöver både regionala och kommunala avgifter beaktas. Bilden nedan illustrerar ansvarsfördelningen mellan region och kommun. Regionerna ansvarar för samtliga hjälpmedel när det gäller barn och avgifterna kan skilja sig åt mellan barn och vuxna. Kommunerna kan ha olika avgifter för den enskilde i exempelvis särskilda boendeformer.[1]

Figur 1. Ansvarsfördelning över hjälpmedel där avgifter för den enskilde efterfrågas

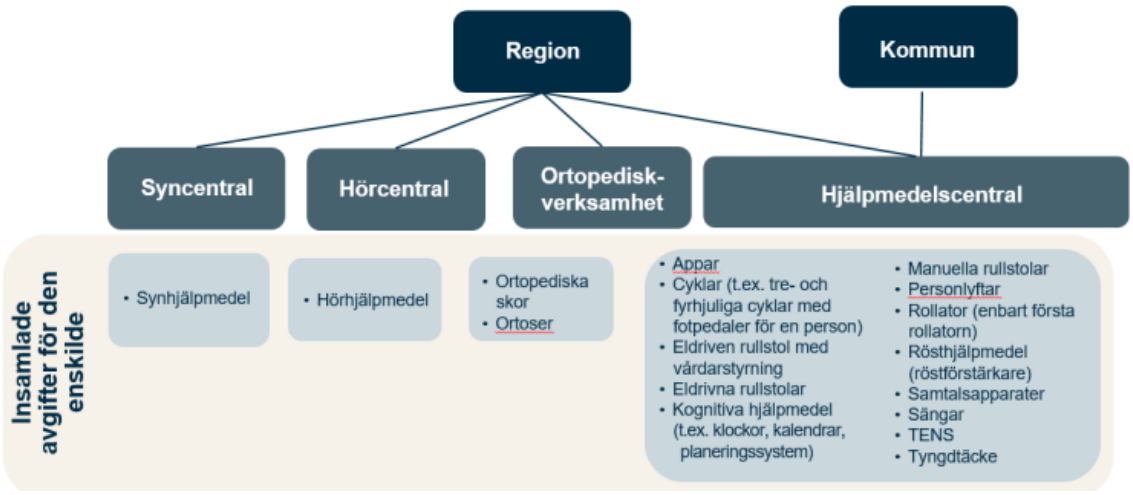

Det är vanligast att kommunerna och regionerna inte tar ut en avgift för hjälpmedel. Det är 56 procent av hjälpmedlen i kommunerna och 68 procent av hjälpmedlen i regionerna som är utan kostnad för den enskilde.[2] I Socialstyrelsens rapport från 2021 framkommer tex gällande eldriven rullstol att 103 kommuner, som svarat angående avgifter, inte tar ut någon avgift för patienten. Övriga kommuner tar ut en avgift på mellan 80 kronor och 1 500 kronor, se figur 27.

[1] [1] Socialstyrelsen, 2021. *Uppdrag statistik på hjälpmedelsområdet – slutrapport*
[2] Socialstyrelsen, 2021. *Uppdrag statistik på hjälpmedelsområdet – slutrapport*

UMEÅ KOMMUN

2024-09-06

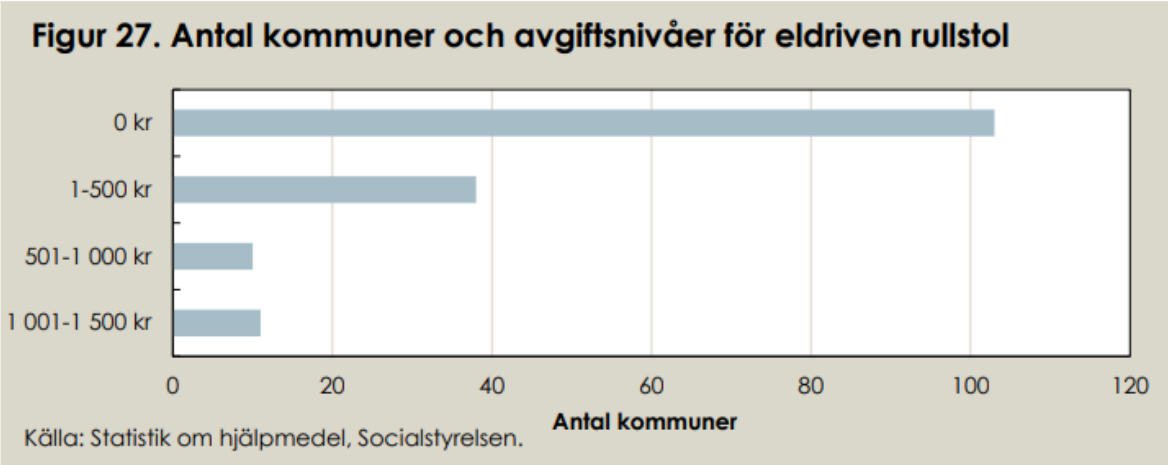

Socialstyrelsen konstaterar att det finns stora skillnader både inom och mellan regioner och kommuner när det gäller avgifter inom hjälpmedelsområdet. Skillnaderna rör både om avgifter tas ut och för vilka hjälpmedel avgifter förekommer. Det finns också stora skillnader i avgifternas storlek vilket innebär att hjälpmedelsanvändare ges olika förutsättningar att få tillgång till de förskrivna hjälpmedlen. Avgifterna kan bidra till en ojämlik hjälpmedelsförsörjning i landet. Socialstyrelsen bedömer också att det antagligen är svårt för en hjälpmedelsanvändare att på förhand få klarhet i vad avgifterna för ett eller framförallt flera hjälpmedel från olika huvudmän och hjälpmedelsområden kan tänkas bli.[3]

Mer information om hjälpmedelsavgifter ur nationellt perspektiv finns på Socialstyrelsen.

Hjälpmedelsavgifter i Västerbotten

Alla huvudmän i Västerbotten har beslutat om en gemensam hjälpmedelsstrategi som syftar till att ge Västerbottens invånare en jämlik, god och säker hjälpmedelsförsörjning samt bidra till likvärdiga förutsättningar i länet. För en jämlik hjälpmedelsförsörjning på lika villkor är det en förutsättning att kommuner och region samverkar för enlighet gällande bland annat egenavgifter.[4]

För att få en bild av hur jämlika förutsättningarna ser ut i länet gällande hjälpmedel gjorde hjälpmedelsrådet under 2023 en kartläggning av hjälpmedelsavgifterna. Kartläggningen visade att det är en variation på vilka avgifter och hur höga avgifterna på hjälpmedel är. Umeå Kommun är en av de kommunerna med flest och högst avgifter. Umeå Kommun räknar också årligen upp hjälpmedelsavgifterna, vilket de flesta andra vårdgivare inte gör. Detta innebär att skillnaden på avgiftsnivåerna mot de andra kommunerna och regionen blir större och större med tiden.

[3] Socialstyrelsen, 2016. *Hjälpmedel i kommuner och landsting- en nationell kartläggning av regler, avgifter, tillgång och förskrivning*

[4] Länsgemensam Hjälpmedelsstrategi i Västerbotten 2023-04-01

UMEÅ KOMMUN

2024-09-06

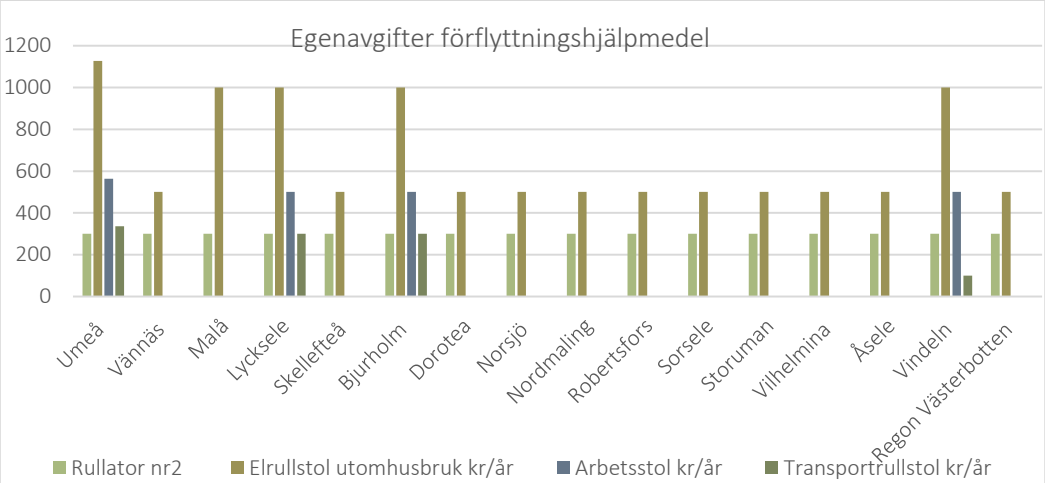

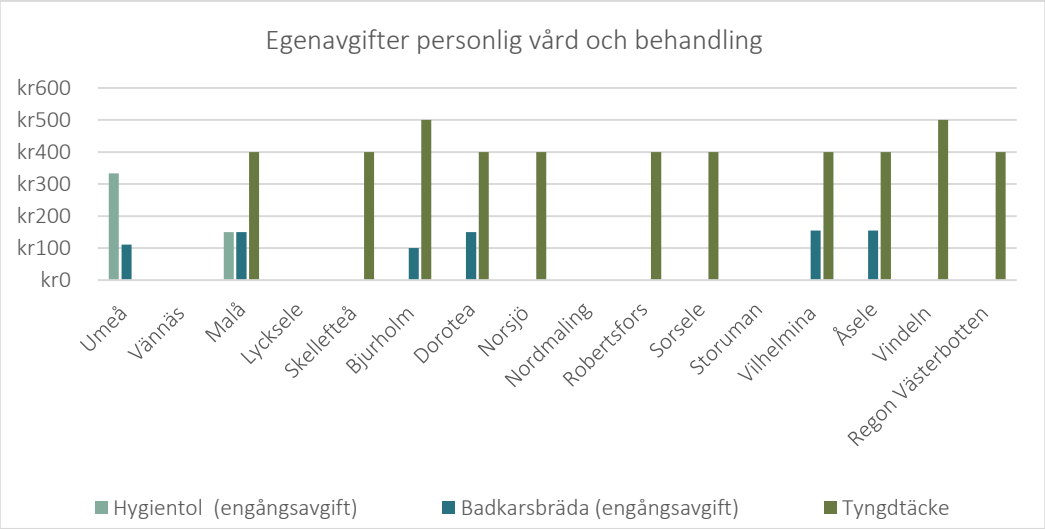

För att beskriva hur de olika hjälpmedelsavgifterna kan påverka den enskilda personen har två fallbeskrivningar gjorts. De fiktiva fallen baseras på den statistik som hjälpmedelsrådet samlat in och anger summan för avgifter 2023 (om det vore det första året för förskrivning.)

Fallbeskrivning 1

Marita är en 69-årig kvinna med resttillstånd efter en stroke. Hon har kvarstående besvär med känselbortfall och svaghet på vänster sida av kroppen, nedsatt balans, synfältsbortfall samt trötthet. Hon har svårt att förflytta sig självständigt inomhus och utomhus, svårt att klara personlig vård och köksaktiviteter självständigt. En arbetsterapeut och en fysioterapeut har bedömt att Marita har ett varaktigt behov av följande hjälpmedel för det dagliga livet:

- Duschstol badrum uppe
- Badkarsbräda badrum nere
- Rollator inne
- Rollator ute för kortare förflyttningar

UMEÅ KOMMUN

2024-09-06

- Elrullstol utomhus för längre förflyttningar
- Arbetsstol till köket
- Griptång
- Strumppådragare

I Umeå får Marita betala en engångsavgift på 333 kr för duschstol, 111 kronor för badkarsbräda, 1128 kr/år för el-rullstol, 564 kr/år för arbetsstol samt 300 kr för andra rollatorn. Totalt kommer hjälpmedelsavgifterna för Marita upp i 2436 kr. Griptång och strumppådragare får Marita köpa själv. Umeå kommun har ett högkostnadsskydd på 2181kr, vilket är det belopp Marita behöver betala.

I Skellefteå får Marita betala 500kr /år elrullstol samt 300 kr för den andra rollatorn. Arbetsstolen, duschstolen och badkarsbrädan är avgiftsfri. Griptång och strumppådragare får Marita köpa själv. Totalt får Marita betalat 800kr i hjälpmedelsavgifter.

I Lycksele får Marita betala 1000kr/år för elrullstol, 300kr för den andra rollatorn, 500kr för arbetsstol. Duschstol och badkarsbräda är avgiftsfria. Griptång och strumppådragare får Marita köpa själv. Marita får totalt betala 1800 kr i hjälpmedelsavgift.

I Norsjö får Marita betala 300 kr för andra rollatorn samt 500 kr/ år för elrullstol. Arbetsstol, duschstol och badkarsbräda är avgiftsfria. Griptång och strumppådragare får Marita köpa själv. Totalt får Marita betala 800kr i hjälpmedelsavgift.

Om Marita skulle få sina hjälpmedel förskrivna på någon av hälsocentralerna i länet, utifrån tröskelprincipen, får hon betala 500 kr/år för elrullstol och 300 kr för den andra rollatorn. Arbetsstol, duschstol och badkarsbräda är avgiftsfria. Griptång och strumppådragare får Marita köpa själv. Totalt får Marita då betala 800 kr i hjälpmedelsavgift.

Fallbeskrivning 2

Billy är en 72-årg man som har ADHD samt bipolär sjukdom. Han har också en fysisk funktionsnedsättning som innebär balanssvårigheter. Han har i vardagen svårt att gå och stå utan fallrisk samt att han har grav nedsättning av sömnfunktion, motorisk oro samt mani och depression, vilket påverkar hans mående och vardag mycket. En arbetsterapeut och en fysioterapeut har bedömt att Billy har ett varaktigt behov av följande hjälpmedel för det dagliga livet:

- Tyngtäcke
- Rollator inomhus
- Rollator utomhus
- Duschstol
- Transportrullstol

I Umeå får Billy betala 300kr för den andra rollatorn, 333kr i engångsavgift för duschstol, 336kr /år för transportrullstol. Tyngtäcket är avgiftsfritt. Totalt får Billy betala 969kr i hjälpmedelsavgift.

I Skellefteå får Billy betala 300 kr för den andra rollatorn och 400 kr för tyngdtäcket. Duschstolen och transportrullstolen är avgiftsfria. Totalt får Billy betala 700kr i hjälpmedelsavgift.

I Lycksele får Billy betala 300 kr för de andra rollatorn och 300kr för transportrullstolen. Duschstolen och tyngdtäcket är avgiftsfria. Totalt får Billy betala 600 kr i hjälpmedelsavgift.

UMEÅ KOMMUN

2024-09-06

I Norsjö får Billy betala 300 kr för den andra rollatorn och 400 kr för tyngdtäcket. Duschstolen och transportrullstolen är avgiftsfria. Totalt får Billy betala 700 kr i hjälpmedelsavgifter.

Om Billy får sina hjälpmedel förskrivna på någon av hälsocentralerna i länet, utifrån tröskelprincipen, får han betala 400 kr för tyngdtäcket och 300 kr för den andra rollatorn. Duschstolen och transportrullstolen är avgiftsfria. Totalt får Billy då betala 700 kr i hjälpmedelsavgift.

Utöver hjälpmedelsavgifterna får både Billy och Marita betala avgift för hemtjänst, avgift för hemsjukvård, avgift för enstaka hembesök av arbetsterapeut och fysioterapeut, avgift för hjälpmedel de får från regionen samt avgifter för intyg för bostadsanpassning, ADL-intyg.

Sammanfattningsvis innebär de olika hjälpmedelsavgifterna i länet en risk för ojämlik vård, då förutsättningar för personer att få tillgång till hjälpmedel blir olika.

Hjälpmedelsavgifter i Umeå Kommun och Region Västerbotten

Umeå Kommun tar ut avgifter för hjälpmedel i ordinärt boende enligt nedan:

Hjälpmedelsavgifter i Umeå Kommun 2024:

- Duschstol: 363 kronor (engångsavgift)
- Badkarsbräda: 121 kronor (engångsavgift)
- Elrullstol utomhus: 103 kronor per månad (faktureras årsvis)
- Arbetsstol: 51 kronor per månad (faktureras årsvis)
- Transportrullstol: 30 kronor per månad (faktureras årsvis)
- Andra rollatorn: 300 kr (faktureras från HMV)

Högkostnadsskydd hjälpmedel: 2181 kr/år

Region Västerbotten tar ut avgifter för hjälpmedel enligt nedan:

Hjälpmedelsavgifter Region Västerbottens 2024:

- Rollator 1.a 0kr
- Rollator 2á 300kr
- Elrullstol utomhusbruk 500kr
- Arbetsstol 0 kr
- Transportrullstol 0kr
- Hygienstol 0kr
- Badkarsbräda 0 kr
- Tyngdtäcke 400kr

Övriga vårdavgifter i Umeå Kommun:

- Hemsjukvård: 515 kr/månad
- Hembesök: 300 kr, max 2 besök/månad faktureras
- ADL-Intyg: 1211 kr
- Bostadsanpassningsintyg: 606 kr

UMEÅ KOMMUN

2024-09-06

Förslag till beslut:

Umeå Kommun reviderar succesivt under en 3-års period avgifterna på hjälpmedel så att de efter 3 år följer de hjälpmedelsavgifter som Region Västerbottens har. Förslaget innebär även att Umeå kommuns hjälpmedelsavgifter följer de eventuella framtida förändringar av hjälpmedelsavgifter som Region Västerbotten beslutar om.

Syftet:

Syftet med förslaget är att skapa en mer jämlik hjälpmedelsförsörjning där individer i högre grad får lika förutsättningar att få tillgång till hjälpmedel. Syftet är också att främja det hälsofrämjande och förebyggande arbetet genom att stimulera personer att ta emot hjälpmedel för att tex minska fallrisk eller öka möjligheter till självständighet i hemmet. Bedömningen är att kostnaderna för detta tas igen på sikt genom att hjälpmedel kan förebygga ohälsa och minska andra vård-och omsorgsbehov.

Effekterna av förslaget bedöms innebära:

- ökad enhetlighet med övriga länet, förbättrad följsamheten till den beslutade hjälpmedelsstrategin och en mer jämlik vård.
- ökade möjligheter för äldre personer och personer med funktionsnedsättning att få tillgång till hjälpmedel, vilket skapar förutsättningar för ökad hälsa och ökade möjligheter till självständighet för den enskilde.
- minskade intäkter (se bilaga).

Plan för succesiv förändring av hjälpmedelsavgifterna under en 3-årsperiod:

Steg 1	2025 ta bort avgifter för duschstol, badkarsbräda bort.
Steg 2	2026 förändras avgifter för el-rullstol till att följa regionens avgift.
Steg 3	2027 tas avgift för arbetsstol och transportrullstol bort. För att följa regionens avgifter tillförs 2027 en avgift för tyngdtäcke.

Bilaga:

Avgifter hjälpmedel – Beräknad förändring av intäkter för kommunen 2024 - 2027

Bedömd förändring utifrån aktuella hjälpmedelsavgifter för Umeå kommun och succesivt efterföljande av regionens hjälpmedelsavgifter**.**

Totalt minskade intäkter med volymer för 2023 är från 2024 med intäktsprognos om 564 Tkr till att år 2027 inbringa 193 Tkr. **En skillnad om 371 Tkr.**

Beräknad intäkt för fakturering utifrån Regionens avgifter och kommunens volymer 2023:	Antal 2023:	Beräknad intäkt från avgift utifrån 2024 års avgifter (Tkr):
Rollator 2: 300 kr (270 kr)	434	117,2
Elrullstol utomhusbruk: 500 kr/år	146	73,0
Tyngdtäcke: 400 kr	7	2,8
		193,0

Beräknad intäkt för fakturering utifrån Umeå kommuns avgifter och volymer 2023:	Antal 2023:	Beräknad intäkt från avgift utifrån 2024 års avgifter (Tkr):	2025	2026	2027
Rollator nr 2: 270 kr	434	117,2	117,2	117,2	117,2
Duschstol: 363 kr (engångsavgift)	206	74,8	-	-	-
Badkarsbräda: 121 kr (engångsavgift)	32	3,9	-	-	-
El-rullstol: 103 kr/mån	146	166,9	181,4	73,0	73,0
Arbetsstol. 51 kr/mån	253	137,7	151,2	164,7	-
Transportrullstol: 30kr/mån	214	63,9	70,3	76,6	-
Tyngdtäcke: Eget ansvar	7	-	-	-	2,8
Summa beräknade intäkter:		**564,3**	**520,1**	**431,5**	**193,0**

Umeå kommun **Protokollsutdrag**
Individ- och familjenämndens arbetsutskott 2024-11-06

§ 114

Diarienr: IFN-2024/00008

Yttrande över hjälpmedelsavgifter

Förslag till beslut

Individ- och familjenämnden beslutar att föreslå kommunfullmäktige besluta om revidering av avgifter för hjälpmedel enligt underlag och ett succesivt införande under en treårsperiod, så att de vid ingången av år 2028 motsvarar de för Region Västerbotten aktuella avgifterna för hjälpmedel.

Umeå kommun ska därefter följa Region Västerbottens eventuella förändringar för hjälpmedelsavgifter.

Ärendebeskrivning

Hjälpmedel syftar till att undanröja hinder för delaktighet och skapa förutsättningar för självständighet och självbestämmande. Hjälpmedel kan förbättra livskvaliteten för personer med funktionsnedsättning på många sätt och är en viktig del för att få vardagslivet ska fungera samt för att förebygga ohälsa. Förskrivning av hjälpmedel är en del av de insatser inom habilitering och rehabilitering som kommuner och regioner är skyldiga att tillhandahålla.
Vilka avgifter som tas ut för hjälpmedel och i vilken omfattning ser olika ut i landet. För att tydliggöra vilka hjälpmedelsavgifter som tas ut av den enskilde i Umeå Kommun har en kartläggning gjorts och förslag har tagits fram kring hur en framtida hantering av hjälpmedelsavgifterna skulle kunna se ut.

Arbetsutskottets beslutsordning

Individ- och familjenämndens arbetsutskott beslutar i enlighet med tjänsteskrivelsens förslag till beslut.

Beslutsunderlag

Underlag hjälpmedelsavgifter Umeå kommun
Bilaga - Beräkningar intäkter från hjälpmedelsavgifter 2024-2027

Umeå kommun **Protokollsutdrag**

Individ- och familjenämndens arbetsutskott 2024-11-06

Beredningsansvariga

Ekonomichef Simon Blomberg

Medicinskt ansvarig rehabilitering (MAR) Sandra Scherman

Beslutet ska skickas till

Kommunstyrelsen

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-10-21

Individ- och familjenämndens arbetsutskott

Diarienr: IFN-2024/00001

Verksamhetsplan och budget 2025

Förslag till beslut
Individ- och familjenämnden fastställer verksamhetsplan och budget för 2025.

Ärendebeskrivning
Individ- och familjenämndens verksamhetsplan beskriver nämndens planering för grunduppdraget, personalpolitiska mål och budget. Verksamhetsplanen innehåller även en beskrivning av nämndens planering för fullmäktiges inriktningsmål och tilläggsuppdrag.

Beslutsunderlag
Verksamhetsplan och budget 2025

Beredningsansvariga
Socialdirektör Karolina Lundqvist
HR-chef Annica Lundin
Ekonomichef Simon Blomberg
Kvalitetschef Ulrika Gustafsson
Processledare Petra Nylander

Beslutet ska skickas till
Kommunstyrelsen

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Petra Nylander
Processledare

UMEÅ KOMMUN

Individ- och familjenämndens
Verksamhetsplan och budget 2025

Dokumentnamn: Individ- och familjenämndens verksamhetsplan och budget för 2025 (IFN-2024/00001)		
Dokumentansvarig: Individ- och familjenämnden		**Dokumentdatum:** 2024-11-20
Fastställd av: Individ- och familjenämnden	**Version:** [1.0]	**Reviderad:** -

UTKAST

Innehållsförteckning

Förord ... 4
Inledning ... 5
Plan för grunduppdrag ... 6
Individ- och familjenämndens grunduppdrag ... 6
Systematiskt kvalitetsarbete ... 6
Grunduppdragets genomförande ... 6
Organisation och verksamhet ... 6
Tillgodose behov av stöd och omsorg ... 7
Delprocesser ... 9
Erbjuda hälso- och sjukvård ... 14
Uppföljning av grunduppdrag ... 15
Inriktningsmål och program ... 16
Tilläggsuppdrag ... 22
Nämndens arbete med personalpolitiska mål ... 23
Uppföljning av personalpolitiska mål ... 25
Nämndens drift- och investeringsbudget ... 26
Nämndens styrning och uppföljning av externa utförare ... 29
Bilagor ... 30
Bilaga 1. Utmaningar och möjligheter på 3–5 års sikt ... 30
Bilaga 2. Åtaganden inom program eller andra styrande dokument ... 32
Bilaga 3. Uppföljning av grunduppdrag Individ- och familjenämnden ... 38
Bilaga 4. Uppföljning kvalitet och utveckling i delprocesserna Individ- och familjenämnden ... 39

Förord

Nämndens verksamheter finns till för den som har behov av stöd eller hjälp. Verksamheterna har ett övergripande mål som alla medarbetare bidrar till. Oavsett om stödet och hjälpen ges som tillfälliga punktinsatser eller för livslånga behov bidrar den till det målet.

Övergripande mål

Att stärka den enskildes förmåga att leva ett självständigt liv

Framtidens socialtjänst ska vara hållbar. Den nya socialtjänstlagen som förväntas träda i kraft under året ger möjligheter att jobba på andra sätt än idag.
Socialtjänsten ska arbeta mer förebyggande, vara lättillgänglig, bli mer kunskapsbaserad och jämställd. På så sätt kan vi hjälpa den enskilde tidigt, med rätt insats i rätt tid, innan behoven växt sig stora. Utmaningar med ansträngd ekonomi och kompetensförsörjning behöver mötas med långsiktigt hållbara lösningar.

För att lyckas behöver alla hjälpas åt och ta ansvar så att vi tillsammans, som kommun och samhälle, stärker den enskildes förmåga att leva ett självständigt liv.

Andreas Lundgren (S)
Ordförande
Individ- och familjenämnden

Igor Hell (M)
Vice ordförande
Individ- och familjenämnden

Inledning

I verksamhetsplan och budget beskriver och konkretiserar nämnden den styrning och planering som ska gälla under kommande verksamhetsår. Utgångspunkter för verksamhetsplaneringen är:

- det planeringsdirektiv och den budgetram kommunfullmäktige fastställt för kommande år
- nämndreglemente fastställt av kommunfullmäktige
- övriga styrdokument som är gällande för nämnden.

Nämnden ansvarar för att grunduppdraget utförs och anger i denna plan vad som ska åstadkommas för att säkra grunduppdraget, god ekonomisk hushållning, och på vilket sätt nämnden bidrar till utveckling inom fullmäktiges inriktningsmål, tilläggsuppdrag och personalpolitiska mål.

Verksamhetsplanen lägger grunden för stora delar av nämndens uppföljning. Uppföljningen ger en förståelse och riktning för genomförandet av grunduppdraget samt utveckling av arbetsmiljöfrågor och ekonomi. Vid tertialrapporteringarna följer nämnden kontinuerligt upp hur grunduppdrag och ekonomi utvecklas, för att i sin tur rapportera till kommunstyrelsen och kommunfullmäktige.

När verksamhetsplanen är beslutad har chefer i alla led ett ansvar att använda innehållet som utgångspunkt i planering av sin verksamhet kommande år. Verksamhetsplanens övergripande mål och processmål visar verksamheternas riktning och ska vara kända i organisationen.

Fokus för 2025

Omställning av socialtjänsten
Samarbete och gemensamt ansvarstagande krävs för att lyckas med omställningen till den nya socialtjänstlagen. Det gemensamma ansvarstagandet krävs både internt i kommunen, men också tillsammans med externa aktörer.

Tillit och säkerhet
Rättssäkerheten i socialtjänsten och de insatser som socialtjänsten ger riskerar att påverkas av otillåten påverkan och desinformation. Säkerheten behöver vara i fokus för att stävja och motverka välfärdsbedrägerier, och även stärka tryggheten på våra arbetsplatser.

Det ekonomiska läget
Nämndens effektiviseringsarbete utifrån det ekonomiska underskottet utvecklades under 2024 till att omfatta fler åtgärder. Nämnden följer den ekonomiska utvecklingen utifrån dessa åtgärder.

Kompetensförsörjningen
Utifrån den omfattande kompetensförsörjningskrisen behöver flera åtgärder vidtas. Bristen på arbetskraft är påtaglig och ställer krav på ökad samverkan inom nämndens verksamheter. Gemensamt ansvarstagande ökar verksamheternas möjlighet att klara grunduppdraget. Även den digitala omställningen behöver fortgå i ökad takt. Nämnden behöver samarbeta med andra förvaltningar och gemensamt ta ansvar för att utveckla utifrån digitaliseringens möjligheter.

Byte av verksamhetssystem
Nämndens verksamheter står inför ett byte av verksamhetssystem. Förändringen påverkar möjligheten att göra statistikuttag, och medför i vissa fall brist på data, samt svårigheter att jämföra data över tid.

Plan för grunduppdrag

Individ- och familjenämndens grunduppdrag

Nämndens grunduppdrag är att tillgodose behov av stöd och omsorg inom socialtjänstens lagstadgade ansvarsområde för att stärka och trygga den enskilde att leva ett självständigt liv. Socialtjänsten arbetar förebyggande för att främja jämlika levnadsvillkor.

Grunduppdraget omfattar att:

- ge stöd, omsorg och skydd till barn, unga och vuxna
- ge stöd och service till barn, unga och vuxna med funktionsnedsättning
- ge stöd till självförsörjning och tillgodose behov av ekonomiskt bistånd
- tillgodose behov av råd, stöd samt handläggning av familjerättsliga frågor
- tillhandahålla familjerådgivning
- erbjuda hälso- och sjukvård till personer i bostad med särskild service och under vistelsetid på daglig verksamhet
- erbjuda hälso- och sjukvård till personer i ordinärt boende (hemsjukvård under 65 år).

Systematiskt kvalitetsarbete

Den lagstiftning som nämndens verksamheter förhåller sig till innehåller krav på god kvalitet och god vård, och att verksamheten systematiskt och fortlöpande ska utvecklas och säkras.

Med kvalitet menas, enligt lagstiftningen, att en verksamhet uppfyller de krav och mål som gäller för verksamheten. Gällande krav och mål finns i lagar, föreskrifter och bestämmelser om hälso- och sjukvård, socialtjänst och stöd och service till vissa funktionshindrade. Det utgörs också av fastställda mål på olika nivåer.

I enlighet med Socialstyrelsens förskrifter och allmänna råd, SOSFS 2011:9 *Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete*, har nämnden ett fastställt ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete[1]. Ledningssystemet ska säkra att nämndens verksamhet bedrivs med god kvalitet. Det ska ge verksamheten stöd att planera, genomföra, följa och utvärdera samt förbättra verksamheten löpande. Chefer i samtliga led ansvarar för den egna verksamhetens kvalitet.

Det kvalitets- och patientsäkerhetsarbete som utförts under året redovisas i kvalitets- och patientsäkerhetsberättelser. Berättelserna innehåller resultat från uppföljningar och egenkontroll samt lägger grunden för kommande års prioriteringar, i syfte att uppnå god kvalitet och patientsäkerhet.

Grunduppdragets genomförande

Organisation och verksamhet

Grunduppdraget genomförs i nämndens tre verksamhetsområden:

- Myndighetsutövning
- Funktionshinderomsorg
- Individ- och familjeomsorg

[1] Senast reviderad i december 2023

De tre perspektivområdena HR, Ekonomi och Kvalitet arbetar tillsammans med verksamhetsområdena för att skapa förutsättningar för genomförandet.

Grunduppdraget beskrivs översiktligt i två huvudprocesser, med tillhörande delprocesser:

Tillgodose behov av stöd och omsorg

- Ge stöd och service enl LSS.
- Ge stöd, skydd och omsorg (enl SoL och LVU) till barn, unga och familj.
- Ge stöd, skydd och omsorg (enl SoL och LVM) till vuxna.
- Ge råd och stöd i samt handlägga familjerättsliga ärenden.
- Erbjuda familjerådgivning.
- Ge stöd till självförsörjning och tillgodose behov av försörjningsstöd.
- Tillgodose behov av stöd i boende under skolgång till vissa elever vid Rh-gymnasium.

Erbjuda hälso- och sjukvård

- Erbjuda hälso- och sjukvård, habilitering och rehabilitering till personer i bostad med särskild service och under vistelsetid på daglig verksamhet.

I flera av delprocesserna sträcker sig arbetet över enhets- och verksamhetsgränser, vilket förutsätter att det finns arbetssätt som säkrar kvalitet i varje steg och i flödet mellan stegen, samt mellan de respektive processerna.

Tillgodose behov av stöd och omsorg

Övergripande mål

Att stärka den enskildes förmåga att leva ett självständigt liv.

Individ- och familjenämnden har ett övergripande mål för nämndens alla verksamheter med inriktning mot självständighet. Det övergripande målet ska vara väl känt för alla medarbetare. I varje delprocess är nämndens målsättning nedbrutet i processmål.

Genomförande

Huvudprocessen innehåller ett antal aktiviteter som ska genomföras för att grunduppdraget ska uppfyllas. Nämnden ska:

- ge information, arbeta förebyggande och ge erbjudandeinsatser (insatser utan biståndsprövning).
- utöva myndighetsutövning, genom att aktualisera, utreda, besluta, utforma uppdrag samt följa upp beslut.
- ge biståndsprövade insatser genom att verkställa beslut och genomföra beslutade uppdrag.

Aktiviteterna genomförs utifrån den lagstiftning som nämnden omfattas av och ska vara av god kvalitet och göras i samverkan med andra. Genomförandet beskrivs ytterligare i varje delprocess.

Planering 2025

För att uppfylla grunduppdraget och jobba mot målsättningen på en övergripande nivå ska nämnden bland annat:

Ställa om i enlighet med ny lagstiftning

Den nya socialtjänstlagen förväntas träda i kraft vid halvårsskiftet 2025. Med den nya lagen ska socialtjänsten bli mer förebyggande, tillgänglig, jämställd och kunskapsbaserad. Förberedelser inför omställningen har startat, bland annat deltar förvaltningen i ett nationellt projekt (Tidiga insikter för tidiga insatser). De läges- och behovsanalyser som genomförs under hösten 2024, både lokalt och regionalt, förväntas utgöra riktning för det omställningsarbete som behöver genomföras under 2025.

Fortsatt sätta barnrättsperspektivet i fokus

Nämnden har sedan 2021 en handlingsplan för implementering av barnkonventionen. 2024 fastställs en ny handlingsplan som sträcker sig fram till 2026, för fortsatt implementering och efterlevnad av barnkonventionen. Samtliga verksamhetsområden kommer att uppdatera befintliga åtgärdsplaner under 2025 så att de bygger på den nya handlingsplanens aktiviteter.

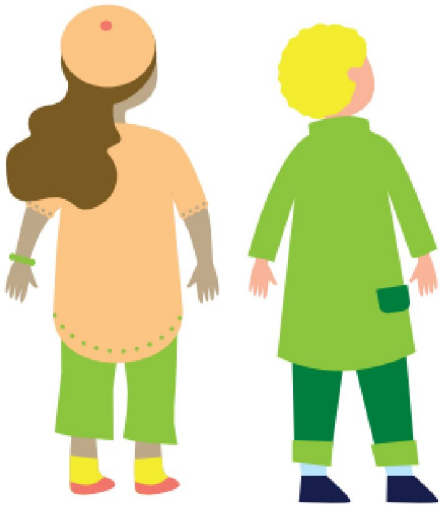

Nämndens barnrättsstrateg arbetar fortsatt med de strategiska frågorna och stöttar verksamheterna i barnrättsfrågor, tillsammans med barnrättsteamet. En viktig del i implementeringsarbetet för 2025 kommer att vara utbildning i barnkonventionen och det fortsatta utvecklingsarbetet med barnkonsekvensanalyser.

Att samordna myndighetsutövningen

Ett utvecklingsarbete för att samordna myndighetsutövningen har pågått under 2023-2024. Syftet med arbetet är att hitta metoder och arbetssätt som leder till ökad samverkan inom myndighetsutövningen. Detta görs genom att olika kompetenser tillsammans utvecklar arbetssätt som bidrar till bättre samordning kring individen. Det teambaserade arbetssättet ska utvärderas och resultatet av utvärderingen visar riktningen för arbetet 2025.

Planera för ett systematiskt jämställdhetsarbete

Den nya socialtjänstlagen lyfter fram att socialtjänsten ska vara jämställd. Nämnden planerar att ta stöd i SKRs vägledning “Med öppna ögon. Guide till jämställd socialtjänst” för att arbeta mer systematiskt med jämställdhetsarbete, och kartlägga arbetssätt utifrån ett jämlikhets- respektive jämställdhetsperspektiv.

Under 2025 planerar nämnden att förtydliga uppföljningen av jämställdhetsarbetet ute i verksamheterna. Verksamheterna har länge arbetat med att synliggöra skillnader i kön genom könsuppdelad statistik. I de fall statistik visar att det finns omotiverade skillnader mellan kvinnor och män ska analyser ur ett jämställdhetsperspektiv alltid göras. Analyserna leder till åtgärder som planeras och genomförs i syfte att säkra jämställdhetsintegrering i verksamheter.

I bilaga 2 finns en planering för särskilda aktiviteter utifrån den kommunövergripande jämställdhetsstrategin för de kommande två åren.

Motverka våldsutsatthet
Socialtjänsten har ett särskilt ansvar för personer som utsätts för våld. Nämndens ansvar gäller alla målgrupper och inom alla verksamheter. Som ett övergripande dokument finns Umeå kommuns handlingsplan mot våld. I handlingsplanen finns flera aktiviteter inom nämndens verksamheter.

Förebygga välfärdskriminalitet
I slutet av 2024 kommer förvaltningen återrapportera delar av det uppdrag som nämnden gett till förvaltningen, med syftet att säkra nämndens verksamheter mot kriminalitet, påverkan och bedrägerier. Återrapportering kommer fokusera på genomlysningen av verksamheterna, vilket i sin tur vägleder arbetet för 2025.

Förbättra tillgängligheten i brukarundersökningar
Förvaltningen har påbörjat en plan för att översätta nationella brukarundersökningar till minoritetsspråk. Under slutet av 2024 genomförs en kartläggning i nämndens verksamheter med syfte att synliggöra var behoven är som störst. Därefter är ambitionen att stegvis påbörja översättningar med start under 2025. Översättningarna kommer i första hand göras till de minoritetsspråk som finns inom Umeå kommuns förvaltningsområde; samiska, finska och meänkieli.

Stärka förutsättningar för inkluderande arbetssätt
Förvaltningen ska göra en långsiktig planering av verksamhetens behov av att stärka kunskap och förhållningssätt inom HBTQI utifrån ett medborgarperspektiv. En genomlysning av verksamheten ska ligga till grund för vilka utbildningsinsatser som behöver genomföras, samt vilka områden som ska prioriteras. Eventuell upphandling av nya utbildningar ska ingå i nämndens utbildningsplan.

Synliggöra anhörigperspektivet
Regeringen presenterade en nationell anhörigstrategi under 2022. Förvaltningen initierade därefter en översyn av nämndens anhörigstöd och inför 2025 kommer nämnden ta del av resultatet av översynen. Under 2025 planeras fortsatt arbete för att konkretisera den nationella strategin i samverkan med äldreomsorgen.

Byte av verksamhetssystem
Nämndens verksamheter står inför byte av verksamhetssystem. Bytet av processtöd bedöms ha påverkan på verksamheterna genom förändrade arbetssätt och rutiner under året. Ett planeringsverktyg ska testas genom piloter i olika verksamheter.

Delprocesser

För varje process finns en målsättning som brutits ned från nämndens övergripande mål. Varje delprocess har en beskrivning av vilka aktiviteter som är viktiga för att genomföra grunduppdraget. Det finns också en beskrivning av vilka aktiviteter som planeras för 2025. Nämndens tilldelade åtaganden inom ramen för programmet för social hållbarhet synliggörs i respektive delprocess.

Ge stöd och service enligt LSS

Målsättning
Den enskilde har förutsättningar att leva som andra.

Genomförande
Inom delprocessen ska nämnden ge information, utöva myndighetsutövning samt verkställa beslut och ge biståndsprövade insatser enligt LSS. Personer som tar emot stöd enligt LSS har olika typer av

funktionsnedsättningar och finns i alla åldersgrupper. Nämnden ska arbeta för att samverkan med intresseorganisationer genomförs, i syfte att inhämta viktiga kunskaper och erfarenheter från företrädare för personer med funktionsnedsättning.

Planering 2025

Förvaltningen ska fortsatt arbeta med att utveckla samverkan mellan nämndens verksamheter och de intresseorganisationer som representerar personer med funktionshinder. De uppdrag som nämnden gett till förvaltningen föregående år fortlöper.

Under året arbetar nämnden fortsatt för att öka verkställandegraden av beslut inom LSS. Arbetsprocessen för tillhandahållande av kontaktperson och ledsagare kommer ses över utifrån att det råder brist på uppdragstagare. Vidare fortsätter även ett arbete för att se över den del av lokalförsörjningsprocessen som nämnden råder över.

När det gäller barnperspektivet i LSS-insatser fortsätter arbetet med att implementera barnkonventionen. Arbetet sker i verksamheterna med stöd av barnrättsteamet.

Daglig verksamhet möjliggör att fler deltagare kan nå arbetsmarknad eller studier genom förbättrad arbetsprocess, vilket visade goda resultat under 2024. Under 2025 planeras att fortsatt följa resultatet av den utvecklade arbetsprocessen som tar sin utgångspunkt i evidensbaserade metoder. Förbättringarna sker dels i den egna verksamheten, och syns även i samverkan med Arbetsmarknad och integration – då med syfte att stötta deltagare att nå Torgen/reguljär arbetsmarknad.

Inom funktionshinderomsorgen ska verksamheterna under 2025 digitalisera dokumentationsgranskningen och utveckla arbetssätt för att underhålla och genomföra egenkontroller utifrån framtagen manual. Det är ett led i ett större arbete för att öka den interna kontrollen. Inom bostad med särskild service skapar verksamheterna strukturer för att höja kvaliteten utifrån gällande SIS-standard (SS 877001).

Processen berör följande åtaganden i programmet för social hållbarhet: 3.1, 3.3, 5.3

Ge stöd, omsorg och skydd (enligt SoL och LVU) till barn, unga och familj

Målsättning

Fler barn och unga ska få möjlighet att växa upp under goda och trygga förhållanden i sitt befintliga nätverk, med sina föräldrar och/eller andra viktiga vuxna som finns kvar för barnet/den unge under hela uppväxten.

Genomförande

Inom delprocessen ska nämnden ge information, arbeta förebyggande och ge erbjudandeinsatser till barn, unga och familj 0–20 år. Nämnden ska även utöva myndighetsutövning samt verkställa beslut och ge biståndsprövade insatser enligt SoL och LVU. Nämnden ska aktivt arbeta för att samverkan med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs kommer till stånd.

Planering 2025

Omställningsarbete till den nya socialtjänstlagen innebär ett ökat fokus på en tillgänglig socialtjänst, förebyggande arbete och tidiga insatser till barn och unga. För att uppfylla grunduppdraget och för att nå målet behöver nämndens verksamheter tidigt upptäcka och nå ut och kunna erbjuda och ge stöd i hemmet anpassat efter barnets behov. Exempelvis har föräldrastödsprogram utvecklats under

2024, och implementering sker fortsatt under 2025. För att utveckla och stärka barns delaktighet inom processen ska en gemensam målbild med fokus på Barnets berättelse en röd tråd tas fram med aktiviteter som berör hela processen.

Under kommande år fortsätter arbetet med att minska placeringar. Arbetet omfattar förändrade arbetssätt, nätverksarbete, se över befintliga insatser samt eventuella behov av nya insatser. En viktig del av arbetet är att förändra arbetssätt, som ska leda till en förstärkt och förbättrad uppföljning av alla insatser. Implementering av förändrade arbetssätt är i fokus under 2025.

Stora delar av arbetet Umeå växer tryggt och säkert går i linje med omställning till ny socialtjänstlag samt arbetet med att minska placeringar.

Se programåtagande 1.1 i avsnitt *Inriktningsmål och program.*

För att klara grunduppdraget och säkra barnperspektivet är det viktigt att samverka med andra aktörer. I flera forum pågår utvecklingsarbeten för att stärka samverkan, såväl internt som externt. Det fortsatta arbetet med befintliga samverkansforum fortsätter enligt plan. Samverkan med aktörer som möter barn och unga med psykiska ohälsa är bland annat i fokus, såväl som samverkan för att motverka att barn och unga rekryteras in gängkriminalitet.

Processen berör följande åtaganden i programmet för social hållbarhet: 1.1, 1.2, 1.3, 3.1, 3.2

Ge stöd, omsorg och skydd (enligt SoL och LVM) till vuxna

Målsättning

Personer i behov av insatser från socialtjänsten ska få möjlighet att leva ett självständigt och meningsfullt liv med god hälsa.

Genomförande

Inom delprocessen ska nämnden ge information, arbeta förebyggande och ge erbjudandeinsatser till vuxna. Nämnden ska även utöva myndighetsutövning samt verkställa beslut och ge biståndsprövade insatser enligt SoL och LVM.

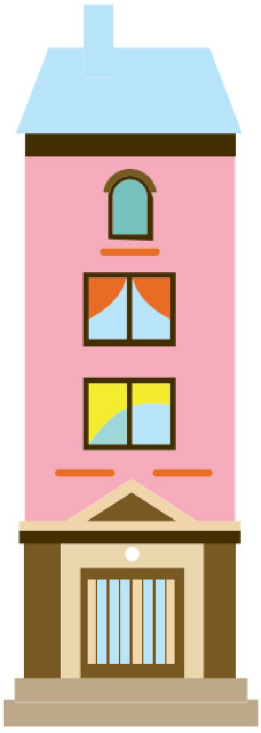

Planering 2025

Under 2025 kommer arbetet med att minska placeringar enligt SoL för vuxna att fortsätta. Målet är att det stöd som ges ska anpassas till att stärka förmågan att leva ett självständigt liv och skapa förutsättningar för den enskilde att kunna bo i eget boende. Detta innebär utveckling av tidigt stöd på hemmaplan. Detta fokus förstärks ytterligare i den nya socialtjänstlagen, där arbetet för att tillgängliggöra socialtjänstens stöd kommer att vara en viktig del i omställningen.

Bostad först kommer att implementeras som en särskild satsning. Förhoppningen är att Bostad först kommer att komplettera de insatser som finns och ge särskilt utsatta målgrupper ett ökat stöd till en egen bostad.

I oktober 2024 infördes boendestöd som insats i Umeå. Det innebär att personer i behov av stöd för att hantera sin vardag kan ta del av ett sammanhållet och kvalitativt stöd som skapar förutsättningar att bibehålla eller uppnå självständighet på sikt. Under 2025 kommer nämnden särskilt följa hur implementeringen går.

Nämnden kommer också särskilt följa upp de aktiviteter som genomförs för att stärka vägen till stadigvarande boende på annan ort för våldsutsatta som inte kan bo kvar i Umeå.

Processen berör följande åtaganden i programmet för social hållbarhet: 1.1, 1.2, 1.3, 2.3, 4.3

Ge råd och stöd i, samt handlägga familjerättsliga ärenden

Målsättning

Barnets bästa ska vara avgörande i alla frågor som rör vårdnad, boende och umgänge, samt att barnets rättsliga ställning ska tillgodoses.

Genomförande

Inom delprocessen ska nämnden ge information och utöva myndighetsutövning i frågor gällande föräldraskap, vårdnad, boende och umgänge samt adoption. I samband med separationer arbetar familjerätten med samarbetssamtal, avtal angående vårdnad, boende och umgänge samt utredningar och upplysningar på uppdrag av domstol. Vid och efter en separation kan det finnas frågor kring barnet, som det är svårt att komma överens om. Familjerätten kan i dessa situationer vara ett stöd för att lösa praktiska frågor och hjälpa föräldrarna att komma överens.

Planering 2025

Det förväntas ske en del förändringar i lagstiftning och riktlinjer som berör familjerättens områden. Det handlar bland annat om förändringar i föräldrabalken (Tryggare hem för barn), samt förändringar gällande barns rättigheter vid umgänge (lex Tintin). Verksamheten kommer bevaka dessa områden och vid behov anpassa verksamheten utifrån eventuella förändringar.

Familjerätten avser att utöka tillgång till barngruppsverksamheten Ballongen, utifrån att det finns en stor efterfrågan. Inom ramen för samordnad myndighetsutövning kommer familjerättens utredning, i det fall barnet är aktuell inom båda enheterna, att samordnas med barnskyddsutredning. Utöver detta kommer familjerätten även se över möjligheten till digitala lösningar för att underlätta för medborgare att komma i kontakt med familjerätten.

Processen berör åtagande i programmet för social hållbarhet: 3.1

Erbjuda familjerådgivning

Målsättning

Familjerådgivningen ska erbjuda stöd i relationer, som är anpassat utifrån paret, familjen och individens behov, samt ha en hög tillgänglighet. Familjerådgivningens arbete ska även bidra till att skapa en trygg uppväxtmiljö för barn.

Genomförande

Inom delprocessen ska nämnden erbjuda familjerådgivning till personer som upplever problem i sina relationer. Genom att förbättra kommunikationen och förståelsen mellan familjemedlemmar hjälper rådgivningen människor att stärka sina relationer och förbättra sin psykiska hälsa. Detta stöd bidrar till att människor kan leva mer självständiga och balanserade liv med mindre risk för behov av mer långvariga och ingripande insatser.

Planering 2025

Under 2025 kommer familjerådgivningen fortsatt arbeta med att minska kötiderna. Fokus blir att följa väntetiderna och se över arbetssätt. I detta ingår bland annat att se över nya samtalsmetoder och möjligheten att ha en differentierad ingång, där parets behov styr metodiken. Utöver detta avser verksamheten även att se över möjligheten att påbörja ett utåtriktat arbete, där information och kunskapsspridning kring relationella problem sker på gruppnivå.

Processen berör följande åtaganden i programmet för social hållbarhet: 3.1

Ge stöd till självförsörjning och tillgodose behov av ekonomiskt bistånd

Målsättning

Medborgaren ska bli varaktigt självförsörjande.

Genomförande

Inom delprocessen ska nämnden ge information, arbeta förebyggande och utöva myndighetsutövning i ansökningar om ekonomiskt bistånd. Uppdraget innebär dels att hjälpa människor att komma till rätta med sina försörjningsproblem, dels att pröva den enskildes rätt till ekonomiskt stöd under tiden.

För att stödja personer till självförsörjning är nämnden beroende av samverkan med andra nämnder och myndigheter. I Umeåregionen finns ett aktivt samarbete genom Samordningsförbundet där Individ- och familjenämnden är en viktig part, tillsammans med Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden, Region Västerbotten, Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan. Samordningsförbundets uppdrag är att medborgare ska få stöd och rehabilitering som ger dem möjlighet att försörja sig själva utifrån lagen om finansiell samordning av rehabiliteringsinsatser (Finsam).

Planering 2025

Under året kommer försörjningsstödet att analysera och utveckla stödet till personer med försörjningsstöd utifrån lärdomar i våra årliga mätningar som genomförts sedan 2023. Det innebär bland annat att fortsätta att utveckla insatser i samverkan, där bland annat nya former för ingången till Arbetsmarknadstorgen följs upp.

Det pågår flera nationella aktiviteter som påverkar ekonomiskt bistånd på kommunal nivå. Bland annat sker en utveckling av inkomsthämtning som på sikt kan leda till en nationell digital ansökan om ekonomiskt bistånd. Förvaltningen bevakar utvecklingen genom sin roll i SKRs Expertråd. Umeå kommun deltar även i nätverket MUR (Motståndskraft hos utbetalande och rättsvårdande myndigheter mot missbruk och brott i välfärdssystemen). Nätverket består av 25 myndigheter som samarbetar för att förhindra felaktiga utbetalningar och bidragsbrott.

Det pågående arbetet att stärka barnrättsperspektivet inom försörjningsstödet fortsätter och är prioriterat vid handläggning och stöd till självförsörjning i syfte att synliggöra barnets rättigheter och bekämpa barnfattigdom.

Processen berör följande åtaganden i programmet för social hållbarhet: 1.3, 3.2, 5.1, 5.2

Tillgodose behov av stöd i boende under skolgång till vissa elever vid Rh-gymnasium

Målsättning

Ungdomen får stöd i boendet som ger förutsättningar så att gymnasiestudierna kan fullföljas, samt att stödet leder till ökad självständighet.

Genomförande

I Umeå kommun finns Riksgymnasium för rörelsehindrade. Inom delprocessen ska nämnden tillgodose behov av stöd i det elevhem som är kopplat till Riksgymnasiet. Verksamheten

utgår ifrån ett nationellt avtalat uppdrag och är därmed del av nämndens verksamhet, dock ej en del av grunduppdraget. Nämnden är ålagd att tillgodose lämpligt boende till alla de elever som avser att gå på Riksgymnasiet. Det är Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) som fördelar medel till nämnden. Det framgår av grundavtal och överenskommelse vilken kvalitet SPSM förväntar sig av nämnden. SPSM genomför en årlig enkätundersökning för att mäta kvaliteten i verksamheten.

Planering 2025 Under 2025 avser verksamheten att rusta upp nuvarande elevhem, vilket ska vara färdigställt till terminsstart hösten 2025. Verksamheten ska även påbörja ett arbete med att se över möjligheten till ett systemstöd för dokumentation och andra digitala lösningar som kan underlätta i arbetet med uppföljningar och i det vardagliga arbetet på elevhemmet.

Erbjuda hälso- och sjukvård

Erbjuda hälso- och sjukvård till personer i bostad med särskild service och under vistelsetid daglig verksamhet

Målsättning

Den enskilde har förutsättningar att leva som andra och erbjuds en god och säker hälso- och sjukvård.

Genomförande

Nämndens verksamheter ska ge information och förebygga ohälsa. Verksamheterna ska även ta emot vårdbegäran, bedöma behov av utredning och utreda behov hos brukare. När det är aktuellt med åtgärder ska verksamheten bedöma behov av åtgärder, utföra åtgärder, samt följa upp resultatet av dessa. Målgruppen som erbjuds hälso- och sjukvård är personer inom bostad med särskild service, samt inom daglig verksamhet under den tid personen vistas där.

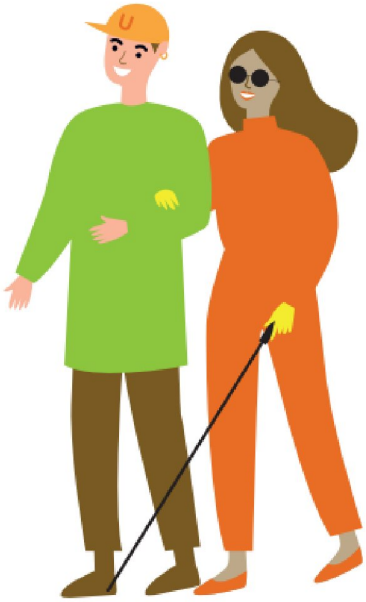

Planering 2025

Under 2025 planerar verksamheten att fokusera på det förebyggande arbetet. Verksamheten fortsätter arbetet att genomföra Västerbottens hälsoundersökningar (VHU) riktat mot målgruppen. Målet är att motivera och stödja hälsosammare levnads- och vardagsvanor och på så sätt minska risken för framtida hjärt- och kärlsjukdomar och diabetes.

Det finns även behov av att öka kunskapen om stöd som erbjuds till personer inom funktionshinderomsorgen, och därför planeras två lokala brukarundersökningar. Syftet är att skapa ett kunskapsunderlag för kommande förbättringsarbete gällande tillgänglighet och bemötande. Utöver detta vill verksamheten höja kunskapen om den hälso- och sjukvård som erbjuds, genom att ta fram informationsmaterial riktade till personer inom funktionshinderomsorgen.

Processen berör följande åtaganden i programmet för social hållbarhet: 3.3, 5.1

Uppföljning av grunduppdrag

Grunduppdragets genomförande följs upp löpande i det systematiska kvalitetsarbetet. Det sker i enlighet med ledningssystemet för systematiskt kvalitetsarbete. Chefer på alla nivåer har ett ansvar att följa upp att den egna verksamheten, och sin del i grunduppdraget, håller god kvalitet samt att krav och mål efterlevs.

Utöver att chefer följer upp sin verksamhet följs även grunduppdraget utifrån delprocesserna. I processarbetet finns aktiviteter och åtgärder för att säkra kvalitet i varje steg och att utveckling sker i riktning mot uppsatt processmål.

Vid två tillfällen per år - delår och helår - görs bedömningen av i vilken omfattning nämnden verkställt grunduppdraget – i hög grad, i viss grad eller ej uppfyllt.

Bedömningen utgår ifrån i vilken omfattning nämnden genomfört de aktiviteter som krävs för att grunduppdraget ska uppfyllas på övergripande nivå (vilket beskrivs i avsnitten om de båda huvudprocesserna) samt i vilken omfattning nämnden arbetar systematiskt med kvalitets- och patientsäkerhetsarbete. Det görs även en sammanvägd bedömning av kvalitet och utveckling i relation till mål i varje delprocess.

För bedömning av grunduppdraget följer nämnden särskilt utvalda delar av:

- Det systematiska kvalitetsarbetet
- Det förebyggande arbetet
- Myndighetsutövningen
- Verkställandet av insatser

Samt:

- Status på planerade åtgärder/områden för 2025 i huvudprocess
- En sammanvägd bedömning av kvalitet och utveckling i förhållande till mål inom varje delprocess (bilaga 4)

Se bilaga 3 ”Uppföljning av grunduppdrag Individ- och familjenämnden” för underlag och bedömningsnivåer

Styrdokument

Viktiga styrdokument utifrån kvalitetsperspektivet:

- Individ- och familjenämndens ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete
- Individ- och familjenämndens kvalitetsberättelse
- Individ- och familjenämndens patientsäkerhetsberättelse
- Individ- och familjenämndens internkontrollplan
- Handlingsplan för ökad patientsäkerhet
- Handlingsplan för implementering av barnkonventionen

Styrdokumenten revideras årligen.

Inriktningsmål och program

Kommunfullmäktige använder inriktningsmål för att skapa riktning och förändring i en avgränsad fråga eller inom ett avgränsat område som är gemensamt för flera kommunala aktörer. Kommunfullmäktige fastställde fyra inriktningsmål i juni 2024. Individ- och familjenämnden har tilldelats åtaganden för inriktningsmål 2 och 3. Det innebär att nämnden förväntas särskilt prioritera arbete med dessa inriktningsmål, samt att nämnden har reella förutsättningar att bidra till måluppfyllelse. Ett program fungerar som en konkretisering och inramning av respektive inriktningsmål som kommunfullmäktige antar.

Kommunfullmäktiges inriktningsmål till individ- och familjenämnden

Inriktningsmål 2

Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden

Inriktningsmål 3

Umeå kommun ska skapa förutsättningar för kvinnor och män att ha samma makt att forma samhället såväl som sina egna liv

Program för social hållbarhet

Mål 2 och 3 konkretiseras i programmet för social hållbarhet. Programmets syfte är att bidra till att uppnå kommunens ambitioner att motverka ökade skillnader mellan medborgarna genom att bygga kommunen och verksamheterna så jämlikt och jämställt som möjligt och aktivt arbeta för att skapa goda livsvillkor för alla.

Fokusområde 1
Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden

Detta fokusområde syftar till att Umeå på väg mot 200 000 invånare ska fortsätta vara en trygg, öppen och socialt sammanhållen kommun med hög grad av tillit och välbefinnande.

Programåtaganden

1.1 Umeå växer tryggt och säkert

I arbetet ingår att utveckla hur kommunen mellan olika förvaltningar kan arbeta mer tillsammans, samt med andra aktörer och civilsamhället, detta i syfte att förbättra och utveckla arbetsmetoderna för att skapa ännu bättre förutsättningar för tidiga insatser och långsiktiga verksamheter.

Nämndens planering: Nämndens verksamheter ingår i det kommunövergripande samverkansarbetet *Umeå växer tryggt och säkert (UVTS).* Genom UVTS aktivitetsplan läggs ytterligare fokus på tidiga och förebyggande insatser. Syftet är att förebygga och motverka att barn och unga i Umeå rekryteras in i organiserad brottslighet. En förutsättning för arbetet är samverkan med andra, såväl internt som externt. Nämnden vill även lyfta betydelsen av samverkan med ideella föreningar och organisationer, för att möta gemensamma utmaningar och social utsatthet.

1.2 Ett Umeå fritt från våld

Arbetet med ett Umeå fritt från våld utgår ifrån Umeå kommuns handlingsplan mot våld.

Nämndens planering: Socialtjänsten har ett särskilt ansvar för att de som utsatts för våld i nära relation, barn som upplevt våld och att personer som utövar våld får det stöd och den hjälp de behöver. Nämnden har tagit initiativ till Umeå kommuns handlingsplan mot våld. I planen tas ett helhetsgrepp mot våldsbrotten i Umeå kommun. Till handlingsplanen finns en aktivitetsplan som Umebrå samordnar. Arbetet har sin utgångspunkt i kommunens mål kring social hållbarhet och jämställdhet och det redan pågående arbetet mot våld inom olika våldsområden.

I aktivitetsplanen lyfts bland annat åtgärder kring skyddat boende, prostitution och människohandel samt utveckling av åtgärder för att motverka hedersrelaterat våld.

Centrum mot våld, som har ett särskilt uppdrag som kompetenscentrum kring våldsfrågor, drivs i samverkan mellan nämnden och Region Västerbotten. Centrum mot våld erbjuder stöd till personer som lever/har levt i förhållanden där det förekommer våld. Centrum mot våld tillhandahåller även Barnahus, en verksamhet som samordnar stöd och hjälp till barn som misstänks vara utsatta för allvarliga brott.

1.3 Motverka segregation och framväxten av utsatta områden

Eftersom ökad segregation minskar tillfällen för möten mellan människor, samt påverkar tilliten och sammanhållningen i samhället är det viktigt att långsiktigt arbeta för att motverka alla former av segregation, såväl ekonomisk segregation som bostadssegregation eller etnisk segregation.

Nämndens planering: Arbetet med att motverka barnfattigdom är en viktig del för att bryta mönster av utanförskap. Här arbetar nämnden tillsammans med samverkanspartners för att skapa förutsättningar till hållbar självförsörjning där personer med hemmaboende barn prioriteras till arbetsrehabiliterande insatser via Torgen. Inom försörjningsstödet finns också ett vräkningsförebyggande arbete där barnfamiljer med hyres- och elskulder fångas upp.

Relaterade styrdokument

Medborgarlöften Umeå 2023–2024
Samverkansöverenskommelse 2021–2024 mellan Umeå kommun och Polismyndigheten
Handlingsplan mot våld
Åtgärdsplan Umeå växer-tryggt och säkert
Färdriktning 2020–2025 Umeå växer - tryggt och säkert
Handlingsplan för gator och parkers trygghetsarbete

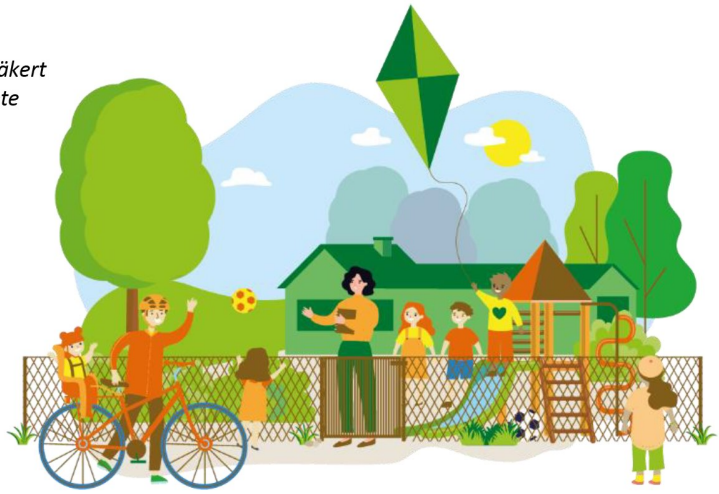

Fokusområde 2
Umeå kommun ska skapa förutsättningar för kvinnor och män att ha samma makt att forma samhället såväl som sina egna liv

Jämställdhetsmålet är en övergripande strategisk fråga för kommunen och jämställdhet ska även fortsatt genomsyra samtliga program, då jämställdhetsstrategin slår fast att alla verksamheter inom kommunen ska bedriva ett aktivt jämställdhetsarbete. De insatser som anges under detta utvecklingsområde ska därför ses som prioriteringar för särskilda satsningar inom jämställdhet som bidrar till att stärka den sociala hållbarheten.

Programåtagande

2.3 Mäns våld mot kvinnor ska upphöra

Arbetet knyter an till ett Umeå fritt från våld som utgår ifrån Umeå kommuns handlingsplan mot våld, samt det sjätte nationella jämställdhetspolitiska delmålet.

Nämndens planering: I aktivitetsplanen som hör till Umeå kommuns handlingsplan mot våld beskrivs åtgärder som hör till nämndens ansvarsområde. Det finns flera verksamheter inom nämndens område som fokuserar på våldsutsatta och det sker även inom ramen för olika samarbeten.

Centrum mot våld erbjuder stöd till våldsutsatta. Inom verksamheten finns olika typer av stöd till våldsutsatta kvinnor. Stödet som ges anpassas utifrån situation och behov.

Individ- och familjenämnden har sedan många år tillbaka samverkan med Kvinno- och tjejjouren samt Umeå stadsmission för att erbjuda ett tryggt och bra stöd till våldsutsatta kvinnor, ta vara på barns rättigheter och att sprida information om mäns våld mot kvinnor. Kvinno- och tjejjouren arbetar för ett jämställt samhälle fritt från våld. Umeå stadsmission erbjuder skyddat boende till våldsutsatta kvinnor i aktivt missbruk, våldsutsatta kvinnor med psykisk ohälsa, hedersrelaterat våld, de som hamnat i prostitution och människohandel samt kvinnor med olika funktionsvariationer.

Relaterade styrdokument *Strategi för jämställdhetsarbete i Umeå kommun, CEMR-deklarationen*

Fokusområde 3
Barns uppväxtvillkor

Umeå kommun ska vara en bra plats att växa upp på och alla barn i vår kommun ska ha goda, jämlika uppväxtvillkor, oavsett föräldrarnas bakgrund, inkomst eller livsval.

Programåtagande

3.1 Barn och ungdomars rätt till delaktighet och inflytande i kommunens utveckling ska säkerställas.

Arbetet utgår ifrån barnkonventionens grundläggande principer om barnets rätt att uttrycka sina åsikter och bli lyssnade på i alla frågor som rör det, och är en del i det pågående arbetet med dialog och demokratiutveckling med fokus på utvecklad medborgardialog.

Nämndens planering: Nämnden antog under 2021 handlingsplan för implementering av barnkonventionen 2021–2023. 2024 fastställs en ny handlingsplan som sträcker sig fram till 2026 och som visar på fortsatt implementering och efterlevnad av barnkonventionen. Målet är att barnkonventionens grundsyn ska genomsyra nämndens verksamheter och att barns rättigheter ska kunna tillgodoses. En viktig del i implementeringsarbetet har Stöd och omsorgs barnrättsteam, som består av nyckelpersoner från verksamheterna. För samordning av barnrättsteamet och ansvarig för uppföljningen av handlingsplanen finns en barnrättstrateg. Alla verksamhetsområden kommer att uppdatera befintliga åtgärdsplaner under 2025 så att de bygger på den nya handlingsplanens aktiviteter. En viktig del i implementeringsarbetet för 2025 kommer att vara utbildning i barnkonventionen och det fortsatta utvecklingsarbetet med barnkonsekvensanalyser.

3.2 Motverka barnfattigdom.

Arbetet mot barnfattigdom utgår ifrån Umeå kommuns handlingsplan för halverad barnfattigdom.

Nämndens planering: Nämndens arbete pågår utifrån handlingsplanen för halverad barnfattigdom. Åtgärder är bland annat att arbeta för särskild hänsyn till bidragsbehov för barn och deras fritid, att vårdnadshavare kontaktas vid risk för vräkning samt att barnrättsperspektiv är vägledande vid beslut om försörjningsstöd. Även i stöd till självförsörjning är barnrättsperspektivet centralt, till exempel är personer med barn i hushållet prioriterade för insatser via Arbetsmarknadstorgen.

3.3 Förebyggande folkhälsoarbete.

Folkhälsoarbetet är en viktig del för att uppnå en socialt hållbar utveckling genom att skapa goda levnadsvillkor och utvecklingsmöjligheter för hela befolkningen i Umeå kommun. Både det hälsofrämjande och det sjukdomsförebyggande arbetet är viktigt. Inom fokusområdet barns uppväxtvillkor prioriteras kommunens folkhälsoarbete med barn och unga, men arbetet är viktigt livet ut och ett folkhälsoperspektiv med fokus på jämlika förutsättningar för en god folkhälsa ska genomsyra hela programmet.

Nämndens planering: Inom funktionshinderomsorgen genomförs Västerbottens hälsoundersökningar (VHU) inom ramen för ett projekt. Projektet har identifierat hälsorisker hos brukare och syftar till att ta fram en plan för att förebygga och minska riskerna. För 2025 är planeringen att alla team inom funktionshinderomsorgens hälso- och sjukvårdsenhet ska ingå i VHU.

Att arbeta med suicidprevention görs med utgångspunkt i Umeå kommuns handlingsplan mot suicidprevention. Nämndens verksamheter arbetar utifrån lokala handlingsplaner och checklistor för att så långt det är möjligt förebygga suicid. En samordnare för arbetet med suicidprevention håller ihop åtgärder och följer upp aktiviteter inom nämndens verksamhet, genom en styrgrupp.

En viktig förebyggande samverkan för barn och unga är samarbetet mellan för- och grundskola, elevhälsa, individ- och familjeomsorg och landstingets hälsocentraler i form av HLT-möten (hälsa, lärande och trygghet).

Relaterade styrdokument *Umeå kommuns handlingsplan mot barnfattigdom, IFN:s handlingsplan för implementering av barnkonventionen, Riktlinjer för lekplatser och lekmiljöer*

Fokusområde 4
Boende och bebyggelsemiljö

Detta fokusområde handlar om att i takt med fortsatt tillväxt utveckla boendemiljöer som är trygga, tillgängliga och som främjar delaktighet samt möten mellan människor

Programåtagande

4.3 Främja en socialt hållbar bostadsförsörjning och motverka hemlöshet.

Kommunens övergripande bostadspolitiska mål är att möta både dagens och framtidens behov av bostäder. För en socialt hållbar bostadsförsörjning och motverka hemlöshet kan det behövas särskilda åtgärder riktade mot de mest utsatta i samhället, utifrån Umeå kommuns bostadsförsörjningsprogram.

Nämndens planering: Nämnden omfattas av flera aktiviteter i bostadsförsörjningsprogrammet. Nämndens verksamheter arbetar med att skapa en större variation av insatser och stöd i boende (exempelvis boendestöd och Bostad först) i syfte att bättre möta individuella stödbehov på hemmaplan.

Relaterade styrdokument *Umeå kommuns bostadsförsörjningsprogram, Umeås stadsdelar – så står det till, Umeå kommuns arbete med att motverka och förebygga hemlöshet (KF handlingsplan mot hemlöshet), Handlingsplan för gator och parkers trygghetsarbete*

Fokusområde 5
Arbete och försörjning

Arbete och sysselsättning har betydelse för människors livskvalitet och delaktighet och inflytande i samhällslivet. Att kunna försörja sig är en grundläggande förutsättning för goda livsvillkor och för att minska socioekonomiska skillnader. Även sambandet mellan arbete eller sysselsättning och god hälsa är väl belagt i forskningen. Lika viktigt som sysselsättningen i sig är rätten till yrken utefter ens kompetens. En jämlik arbetsmarknad är vad som på allvar skapar förutsättningar för ett jämlikt och socialt hållbart samhälle.

Programåtagande

5.1 Skapa förutsättningar för en ekonomisk jämlikhet och en högkvalitativ välfärd för livets alla skeden.

Utbildning är en nyckel till försörjning, inte minst för personer i olika typer av utsatthet, och en grundläggande faktor för att kunna stärka den enskildes förmåga att leva ett självständigt liv. Kort eller ingen utbildning innebär markant högre risk för arbetslöshet, lägre lön och i förlängningen ohälsa. De data som kommunen har kring livsvillkor, ekonomi och hälsa utgör beslutsunderlag för att prioritera och följa upp kommunens arbete med jämlikhet och folkhälsa.

Nämndens planering: Att stärka den enskildes förmåga att leva ett självständigt liv är nämndens övergripande mål och detta genomsyrar samtliga verksamheters arbete.

När det gäller arbete och försörjning skapar nämnden förutsättningar till självförsörjning i samverkan med andra nämnder och myndigheter.

För att säkerställa att nämndens insatser är av hög kvalitet och anpassade efter den enskildes behov görs verksamhetsuppföljning utifrån kön och andra relevanta bakgrundsfaktorer.

5.2 Särskilt stöd till de personer som står långt från arbetsmarknaden.

Arbetet syftar till att samordna insatser för att förbättra kompetensförsörjningen och påskynda individers etablering i arbetslivet med särskilt fokus på personer som står långt från arbetsmarknaden i samverkan med bland annat arbetsförmedlingen, Umeåregionens kommuner och Samordningsförbundet.

Nämndens planering: Nämnden har de senaste åren arbetat tillsammans med samverkanspartners för att möjliggöra för personer med försörjningsstöd att uppnå en hållbar självförsörjning. Utvecklingsarbetet sker dels i tvåpartssamverkan mellan Umeå kommun (Socialtjänst samt Arbetsmarknad och integration) och Arbetsförmedlingen, och dels i den samverkan som utgår från FINSAM genom Samordningsförbundet (bestående av Umeåregionens kommuner, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Region Västerbotten). De arbetssätt som tagits fram utvecklas i samverkan efter nya förutsättningar och krav.

Relaterade styrdokument *Överenskommelse om samverkan för att förbättra kompetensförsörjningen och påskynda individers etablering i arbetslivet mellan Arbetsförmedlingen, Umeåregionens kommuner och Samordningsförbundet, Umeå kommuns integrationsstrategi*

Tilläggsuppdrag

Kommunfullmäktiges tilläggsuppdrag till individ- och familjenämnden

Tilläggsuppdrag: 2023:1 Kommunfullmäktige ger kommunstyrelsen och nämnderna i uppdrag att öka omställningen av nämndernas verksamheter för att klara grunduppdraget i takt med att personalbristen ökar.

Nämndens planering: Inför 2025 har uppdraget ringat in kompetensförsörjningsbristen och dess påverkan på nämndens verksamheter. Nästa steg i uppdraget är att klargöra på vilket sätt samarbetet mellan förvaltningen kan bli aktuellt, och vilka delar som ska hanteras kommungemensamt i utmaningen.

Tilläggsuppdrag: 2023:2 Kommunfullmäktige ger kommunstyrelsen och nämnderna i uppdrag att öka samarbetet och ansvarstagandet över förvaltnings- och nämndgränser.
Nämndens planering: Nämnden har identifierat behov av ökad samverkan över nämnds- och förvaltningsgränser inom flera områden. 2025 träder en ny socialtjänstlag i kraft.

Omställningsarbetet innebär inte enbart en omställning och uppfyllnad av en ny lag för socialtjänsten. Det innebär en omställning för hela den sociala välfärden, där ett stort fokus ligger på att arbeta förebyggande. I det förebyggande arbetet har flera förvaltningar och nämnder viktiga funktioner. Det krävs därmed ett samarbete och gemensamt ansvarstagande i omställningen för den sociala välfärden, och nämnden avser att öka samverkan med den nya lagen som utgångspunkt.

Nämndens arbete med personalpolitiska mål

Individ- och familjenämndens kompetensförsörjningsplan 2023–2025 (IFN-2022/00287) fastställdes under 2023. Kompetensförsörjningsplanen innehåller långsiktiga åtgärder för att säkra kompetensförsörjningen till nämndens verksamheter, som senast följdes upp i mars 2024. Planen bryts ner till aktivitetsplaner och det finns en tillhörande utbildningsplan.

Kommunfullmäktiges personalpolitiska mål

För att möta de utmaningar nämndens verksamheter har och står inför, finns ett stort behov av att vara en attraktiv arbetsgivare med en hållbar arbetsmiljö och låg sjukfrånvaro över tid. Genom ett systematiskt och långsiktigt arbete med utgångspunkt från friskfaktorer kan vi nå goda arbetsmiljöer, utveckla verksamheten samt rekrytera och behålla och utveckla medarbetare med rätt kompetens och ge goda förutsättningar för våra chefer.

Mål 5. Umeå kommun ska klara kompetensförsörjningen genom att vara en attraktiv arbetsgivare och spegla mångfalden i samhället.

Nämndens planering: Individ- och familjenämndens verksamheter ska spegla samhällets struktur och präglas av jämställdhet och kulturell mångfald. Att bredda perspektivet på rekrytering och ta tillvara kompetenser är därför en viktig fråga för att attrahera och nå framtida medarbetare likväl som nya grupper av medarbetare på arbetsmarknaden.

Studerande som gör praktik i verksamheterna är en stor framtida rekryteringsbas. Alla verksamheter ska fortsätta arbetet med att skapa förutsättningar för att ta emot studenter och praktikanter, såväl som feriearbetande ungdomar. Ambassadörsverksamheten, där egna medarbetare lyfts fram som goda förebilder för sina yrken ska fortgå då det är ett betydelsefullt sätt för att attrahera ungdomar att söka sig till vård- och omsorgsyrken.

Planerade aktiviteter och åtgärder behöver därför fortsätta och utvecklingen av nya arbetsformer och arbetssätt behöver intensifieras. Den digitalisering och automatisering som sker i samband med verksamhetsutveckling är och kommer att vara fortsatt betydelsefull för att klara ökade behov. Ytterligare en del i att klara de ökade kompetensförsörjningsbehoven är vikten av ett aktivt arbete med både lång- och kortsiktig bemanningsplanering samt bemanningsekonomi.

Mål 6. Umeå kommun ska ha ledarskap som ges och ger förutsättningar för goda resultat, där riktvärdet för antalet medarbetare per chef inte är fler än 30.

Nämndens planering: För att säkerställa att enhetschefer har rimlig arbetsbelastning och tillräckligt med tid för att kunna utöva ett närvarande ledarskap ska faktorer som bidrar till chefers höga arbetsbelastning identifieras och analyseras. Chefer ska också få stöd och bli stärkta i att utveckla grupper och individer i medarbetarskapet samt tydliggöra medarbetarrollen.

Mål 7. Umeå kommuns sjukfrånvaro ska minska genom fokus på friskfaktorer och jämställda arbetsförhållanden.

Nämndens planering: Nämndens aktiviteter för att nå målet om minskad sjukfrånvaro utgår från faktorer som skapar friska arbetsplatser, där medarbetare trivs, mår bra och presterar väl. Nämnden planerar att fortsätta ha kompetenshöjande aktiviteter om friskfaktorerna.

Att ha en stark samverkanskultur i det löpande arbetsmiljöarbetet är angeläget för att skapa friska arbetsplatser. Chefer och skyddsombud ska erbjudas workshops i syfte att stärka den arbetsplatsnära samverkan och att hitta former för att involvera skyddsombuden i arbetsmiljöarbetet. Andra utbildningsbehov identifieras i samverkan med huvudskyddsombud. I enlighet med kommunens planering, så införs systemstöd inom systematiskt arbetsmiljöarbete.

Säkerhetsarbetet är fortsatt ett prioriterat område för att minska risker vid hot och våldssituationer samt missnöjda medborgare. Medarbetare ska ges möjlighet till utbildning i att motverka hot, våld och andra former av otillåten påverkan.

Att på ett tidigt stadium identifiera grupper som har risk eller uppvisar risker för ohälsa är en framgångsfaktor för att ha en låg sjukfrånvaro. Ett prioriterat område är därför att hitta former för att identifiera dessa arbetsplatser samt även att tillhandahålla stöd med syfte att erbjuda chefer stöd i att undersöka arbetsmiljön och ge förslag på åtgärder för ökad hälsa.

Ett prioriterat område är att våra arbetsplatser ska vara öppna och tillgängliga för alla. För att öka kunskapen, fördjupa och vidareutveckla arbetet med lika rättigheter och möjligheter ska alla medarbetare ta del av kommunens utbildning ”En arbetsplats för alla”. Verksamheterna ska inom ramen för skyddskommittéarbetet analysera vilka åtgärder förvaltningen behöver vidta för att minska sjukfrånvaron utifrån ett jämställdhetsperspektiv.

Nämnden ska delta i det treåriga kommunövergripande projektet SAMBA (samverkansmodell för att behålla arbetskraft). Syftet med projektet är att utveckla nya och effektiva samverkansformer inom och mellan kommunerna i Umeåregionen, Region Västerbotten, Omställningsfonden och Försäkringskassan med målet att behålla arbetskraft på arbetsmarknaden genom exempelvis tidiga insatser, arbetsanpassning och omställning.

Uppföljning av personalpolitiska mål

Nämnden följer nedanstående resultatmått för de personalpolitiska målen.

Resultatmått för personalpolitiska mål			
	Mått	*Målvärde*	*Frekvens*
Mål 5. Attraktiv arbetsgivare	Andel heltidsanställda, %	92	Tertial
	Andel heltidsanställda exkl. personlig assistans, %	95	Tertial
	Andel heltidsanställda inom område personlig assistans, %	45	Tertial
	Medarbetarenkäten, medelvärde	4,8	Helår
Mål 6. Ledarskap	Andel chefer med max 30 medarbetare, %	100	
Mål 7. Friskfaktorer	Sjukfrånvaro, %	6,5	Tertial
	Andel långtidsfriska, %	60	
	Andel skyddsombud som har genomgått introduktion, kommunövergripande, %	90	Helår
	Antal skyddsombud som har genomgått förvaltningens utbildning för skyddsombud, %	-	Helår

Inför 2025 har analysmått tagits fram som stöd till nämndernas arbete att analysera utvecklingen av de personalpolitiska målen.

Analysmått för personalpolitiska mål		
	Mått	*Frekvens*
Mål 5. Attraktiv arbetsgivare	Andel tillsvidareanställda	Tertial
	Genomsnittlig sysselsättningsgrad	Tertial
	Andel anställda med utomnordisk bakgrund	Tertial
	Personalomsättning	Tertial
	Antal inskickade personalbehov	Helår
	Antal ansökningar	Helår
	Genomsnittlig pensionsålder	Helår
Mål 6. Ledarskap	Personalomsättning, chefer	Helår
Mål 7. Friskfaktorer	Sjukdagar per årsarbetare	Tertial
	Antal arbetsmiljöhändelser	Tertial
	Andel inrapporterade tillbud (hot om våld) och skador (hot och våld)	Tertial

Nämndens drift- och investeringsbudget

Finansiellt mål

Mål 8

Resultatet i förhållande till skatteintäkter, generella statsbidrag och utjämning ska uppgå till 2 procent 2025-2028

God ekonomisk hushållning innebär att både kommunens finansiella och verksamhetsmässiga mål uppnås, att verksamheten bedrivs långsiktigt, ändamålsmässigt och effektivt och att ekonomiska aktiviteter sker i enlighet med lagar, regler och etablerade normer.

Utgångspunkter i planeringsdirektiv

Följande ekonomiska utgångspunkter lyfts i planeringsdirektiv för 2025:

- Demografiprognosens påverkan på skatteintäktsprognos
- Pensionskostnadsprognosen
- Ny beräkning av arbetsgivaravgifter
- Oförändrad skattesats

Det framgår av planeringsdirektiven att de ekonomiska förutsättningarna kommer att förbättras jämfört med 2024 men där inflationen kommer lämna långsiktiga effekter på kostnader och lönekrav. Den nominella ökningen av skatteintäkter under 2025 är i linje med det historiska snittet men inflationens effekt göra att den reella skatteintäktsökningen blir under historiska snittet.

Inför perioden 2025–2028 ser nämnden försämrade ekonomiska förutsättningar genom att den pågående kompetenskrisen i Sverige driver kostnader inom främst individ- och familjeomsorgen (för insatser till barn- och unga). Dessa kostnadsökningar påverkas också av att flera individer har komplexa behov som kräver mer resurser, vilket summerar till en kostnadsökning på 43% mellan 2022 och 2023. Kostnadsökningen har fortsatt in i 2024 men minskat i takt. Nämnden har till följd av detta beslutat om ekonomiska effektiviseringar för att möta kostnadsökningarna och hålla en budget i balans. Den långsiktiga effekten av att hantera fler barn och unga med komplexa behov kombinerat med kompetenskris och ökat antal ärenden kommer ha en långsiktig negativ påverkan på nämndens ekonomi.

Inflationen har under 2024 gått ner till mer historiskt genomsnittliga nivåer men den långsiktiga påverkan personalens lönekrav, leverantörers kostnadsökningar och de ökade hyreskostnaderna kommer påverka nämndens ekonomi under en lång tid framöver.

Sveriges ekonomi gick in i en lågkonjunktur under 2024 som förväntas fortsätta under 2025 och klättra ur lågkonjunkturen under 2026. Arbetslösheten förväntas stiga och nämnden ser att konkurser ökar och personal varslas vilket innebär en risk för utsatthet för individer i samhället och ett behov av mer insatser från nämndens verksamheter.

Samtidigt som nämnden ser en risk att verksamheterna får mer ärenden, väntas den nya socialtjänstlagen och dess bestämmelser träda i kraft 2025. För verksamheterna innebär det en omställning samt krav på fler insatser, vilket under perioder kan driva kostnader.

Nettokostnader

Kommunfullmäktige har fastställt att samtliga nämnder i Umeå kommun ska minska sin nettokostnadsavvikelse i jämförelse med gruppen ”Större stad” som Umeå kommun jämför sig med.

För individ- och familjenämnden uppgår nettokostnadsavvikelsen inom individ- och familjeomsorgen under 2023 till 12,4% vilket motsvarar 76 mnkr. Jämförelsegruppen större stad hade en nettokostnadsavvikelse på 8,1% under 2023 vilket motsvarar 48 mnkr i snitt.

Den snabba ökningen från föregående år påverkas av omvärldsfaktorer, kostnader för enskilda ärenden samt en snabb ökning av ärenden. Vid närmare granskning ses liknande trender inom många av jämförelsekommunerna på kommunnivå.

För individ- och familjenämndens verksamheter inom LSS uppvisas en nettokostnadsavvikelse på 1,2% vilket motsvarar 12 mkr. Det innebär att LSS-verksamheterna bedrev sin verksamhet med lite högre kostnader än förväntat utifrån Umeå kommuns förutsättningar. Jämförelsegruppen större stad hade en nettokostnadsavvikelse på -0,9% under 2023. Under 2023 gick nämndens nettokostnader upp kraftigt från att ha legat under förväntat under 2022 till över förväntat under 2023. Detta kan till stor del förklaras av en lokalförsörjningsproblematik som driver kostnader. Nämnden ser att denna problematik har ökat under 2024.

Budget

Inför budgetår 2025 har nämnden lagt en budget i balans utifrån den ram fullmäktige tilldelat nämnden. Utgångspunkten är en budget som värnar kärnuppdraget med satsningar på det förebyggande arbetet.

Nämndens beslutade ram inför 2025 från kommunfullmäktige innebär att nämndens verksamheter får uppräkning för index men ej för tillväxten som prognostiseras. Vid prognostiserade index innebär den beslutade ramen att nämnden saknar tillskott för volymtillväxt varvid prioriteringar av verksamhet kommer behöva göras.

Nämnden har använt det av kommunfullmäktige beslutade differentierade löneindexet som för nämnden motsvarar 4,1% löneökning under 2025. Löneökningarna för 2025 fortsätter ha en stor osäkerhetsfaktor bakom sig i takt med den hårdnande kompetenskrisen och inflationens långsiktiga effekter på lönekrav från medarbetare.

Övriga verksamhetskostnader, bidrag och satsningar från tidigare år räknas upp inför 2025 utifrån indexering.

Utbildningsbudgeten för 2025 uppgår till 5,5 mnkr.

Föreningsbidraget för 2025 uppgår till 1 103 tkr och har uppräknats med 2% inför 2025.

Tabell – Individ- och familjenämndens budget 2025

Individ- och familjenämnden	Årsbudget 2024	Förslag index-uppräkning 2025 inklusive avdrag PO	Förslag ramtillskott 2025	Omfördelning 2025	Budget från KF 2025
Funktionshinderomsorg	1 015,6	22,5	16,1	5,7	1 059,9
Individ och familjeomsorg	453,0	13,7	27,9	0,0	494,6
Ensamkommande barn	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Försörjningsstöd	120,6	2,7	0,0	0,0	123,4
Gemensamma kostnader	99,8	1,9	1,0	-5,7	97,0
Summa nämnd	**1 689,0**	**40,8**	**45,0**	**0,0**	**1 774,8**

Tidigare satsningar som kvarstår under 2025

- **Familjepeppen 0,1 mknr**
- **FoU Socialtjänst 0,7 mnkr**
- **Minoritetsarbete 0,2 mnkr**
- **Insatser inom tillgänglighetsprogrammet 1,0 mnkr**
- **Utbildning i HBTQI 0,1 mnkr**
- **Friskvårdssatsning 0,3 mnkr**
- **Bostad först 1,0 mnkr**

Nämndens styrning och uppföljning av externa utförare

Syftet med uppföljningen är att säkerställa den enskildes behov av insatser och måluppfyllnad utifrån genomförandeplanen och att säkerställa att utförare följer de krav som är ställda i upphandlingen för att tillgodose att alla vård- och omsorgsinsatser och behandlingsinsatser är av god kvalitet.

Uppföljningen syftar också till att upptäcka eventuella oegentligheter och avvikelser gentemot avtalet. Uppföljningarna ska även bidra till utveckling, lärande och förbättringar i verksamheten.

Individ- och familjenämnden har en plan för uppföljning av externa utförare inom nämndens område sedan 2020. Planen fastställs årligen, under våren. Den gällande planen, *Plan för uppföljning av externa utförare av vård- och omsorgstjänster 2024*, finns i sin helhet i diariet (IFN-2024/00099).

I planen framkommer att kommunstyrelsen ansvarar enligt gällande reglemente för att verkställa kommunens upphandling av varor och tjänster. Kommunstyrelsen är avtalsägare för de avtal som upprättas med externa utförare och Upphandlingsbyrån är den verksamhet som har kommunstyrelsens uppdrag att ansvara för upphandlingsfrågor. Upphandlingsbyråns roll är att sammankalla till uppföljning, svara för det affärsmässiga vid uppföljning samt ansvara för att avtalsvillkoren följs.

Grunden för uppföljning av utförare inom valfrihetsystemet (LOV) och enligt lagen om offentlig upphandling (LOU) utgår från de krav som regleras i avtal som träffats med varje utförare utifrån framtaget förfrågningsunderlag.

Stöd- och omsorgsförvaltningen deltar huvudsakligen med kompetens utifrån kvalitetsaspekter, ekonomisk ersättning och personalfrågor i framtagande av förfrågningsunderlag. Stöd och omsorgsförvaltningen och Upphandlingsbyrån samverkar i uppföljningsarbetet. Avtal om hemtjänst enligt LOV är gemensam med äldreomsorgsförvaltningen. Äldreomsorgsförvaltningen har ett samordnande ansvar för avtalet.

Uppföljningsplanen beskriver ansvarsfördelning och aktivitetsplan för årets uppföljningar samt på vilket sätt uppföljningen ska redovisas till nämnd och återkopplas till kommuninvånarna.

Nämndens externa avtal under 2024 indelas i åtta avtalsområden och uppgick till ca 190 avtal vid årets början.

Bilagor

Bilaga 1. Utmaningar och möjligheter på 3–5 års sikt

Omställningsarbete till förändrad lagstiftning

De närmsta åren väntas lagändringar och reformer som får betydande påverkan på socialtjänstens verksamheter. För att stärka förutsättningarna att möta förändringarna i tid krävs ett omställningsarbete. Detta samtidigt som behovet av socialtjänstens insatser hos barn och unga fortsätter öka i hög takt. Den ökande psykiska ohälsan i samhället medför också ett större behov av välfungerande samarbete med regionen och andra aktörer.

Den nya socialtjänstlagen lägger fokus vid förebyggande arbete och att vara en lätt tillgänglig socialtjänst, samt lyfter fram möjligheten att i större utsträckning tillhandahålla insatser utan föregående beslutsprövning. Lagändringar väntas även inom missbruksvården, då Samsjuklighetsutredningen förändrar huvudmannaskapet för vården för personer med skadligt bruk och beroende. Utöver detta väntas även förändringar gällande huvudmannaskapet inom personlig assistans. Båda förändringarna kommer påverka nämndens ansvarsområde och därmed verksamheter. Utmaningen blir att hantera ett omställningsarbete för att anpassa verksamheterna till förändrade uppdrag och samtidigt uppfylla grunduppdraget utifrån den nuvarande ekonomiska situationen.

Förutsättningar för nämndens ekonomi

Svensk ekonomi befinner sig i dagsläget i en lågkonjunktur och de långsiktiga effekter av den inflation som drabbade världsekonomin under perioden 2022–2024, och kommer påverka köpkraften hos offentlig sektor under lång tid.

Dessa händelser kan komma att påverka lönerörelsen under en lång tid framåt med högre krav från arbetstagare och arbetstagarorganisationer vilket kommer innebära att en större del av nämndens budget potentiellt under lång sikt kommer gå till personalkostnader.

De förändrade reglerna för dygnsvila och de förändrade personalbehoven till följd förändrat regelverk har drabbat nämnden under 2024. Löpande uppdateringar av regelverket som gjorts under 2024 riskerar att påverka nämndens ekonomiska läge de kommande åren.

Den nya socialtjänstlagen kommer att förändra hur socialtjänster arbetar och kostnadsbilden kommer förändras åt det negativa hållet utifrån preliminär analys. I och med att den nya lagstiftningen ska börja gälla sommaren 2025 kommer det bli förändringar och påverkan under lång tid framöver.

Assistansutredningen är en lagändring som ska vara kostnadsneutral enligt propositionen men nämnden ser en risk för ökade kostnader när lagändringen träder i kraft.

Brist på ändamålsenliga lokaler

Nämndens behov av ändamålsenliga lokaler kan inte tillgodoses i tillräckligt hög utsträckning. Det låga inflödet av nya lokaler påverkar nämndens förutsättningar att uppfylla sitt grunduppdrag, framförallt gällande verkställighet av beslut om boende enligt LSS. För att lösa utmaningen med leverans av lokaler pågår ett intensivt arbete med tekniska nämnden. Det ska dock understrykas att en stor del av utmaningarna ligger utanför nämndens egen rådighet. När behov av lokaler uppstår med kort varsel av olika skäl är utmaningen än större.

Brister i lokalförsörjningsprocessen påverkar bland annat nämndens möjlighet att, inom rimlig tid, verkställa beslut om särskilt boende och daglig verksamhet enligt LSS samt möjligheten att säkerställa en god arbetsmiljö för personal.

Inom nämndens egna processer pågår ett omfattande utvecklingsarbete. Några exempel är effektivare matchning av brukare till boendeplatser, fortsatt utveckling av prognosverktyg och utredning av flexibla arbetsplatser.

Kompetensförsörjningskrisen

Nämnden har en utmanande personalförsörjningssituation att hantera under perioden 2024–2034. Nuvarande prognos påvisar en omfattande brist på undersköterskor på nationell och regional nivå där kommunen konkurrerar om kompetensen från såväl andra kommuner och regioner som privat sektor. Personalen är mer rörlig på arbetsmarknaden idag och byter arbetsgivare oftare än tidigare. Andelen som väljer att sluta i kommunen har ökat se senaste åren och inom de närmsta 10 åren är prognosen att 58 procent förväntas sluta på egen begäran inom funktionshinderomsorgen. Tillsammans med pensionsavgångar visar prognosen att totalt 83 procent av de stora yrkesgrupperna inom funktionshinderomsorgen kommer att sluta inom en 10 års period. Även inom myndighetsutövning och individ- och familjeomsorg kommer personalomsättningen vara hög, där kommer den största utmaningen vara möjligheten att rekrytera erfaren personal med rätt kompetens.

Detta scenario ställer stora krav på nämnden att arbeta med flera olika åtgärder för att både rekrytera nya medarbetare men framför allt att lyckas behålla medarbetare. Friskfaktorer, utbildning, omställning och utvecklande av ny teknik (digitalisering) är exempel på viktiga områden att fortsätta arbeta med i nämnden och i samarbete med andra förvaltningar i kommunen.

Byte av verksamhetssystem

Från år 2023 och efterföljande år har införandet av nytt processtöd och planeringsverktyg betydande påverkan på verksamheterna. Införandet bedöms vara mycket resurskrävande och verksamheterna kommer att befinna sig i en omställningsfas under några års tid. En stor utmaning kommer att vara att klara verksamheternas grunduppdrag samtidigt som resurser måste avsättas för att övergå till nya system successivt. Varje medarbetare kommer behöva utbildning och kunskap för att kunna använda de nya systemen, och utbildningen kommer ta tid och resurser från grunduppdraget. En stor del av verksamheterna kommer även behöva kompetensutveckling i nya arbetssätt, framför allt IBIC, individens behov i centrum.

Bilaga 2. Åtaganden inom program eller andra styrande dokument

Inom programmet för social hållbarhet listas vilka styrande dokument som berörs utifrån fullmäktiges inriktningsmål. I denna bilaga finns en översikt över åtgärder/aktiviteter/åtaganden som hör till styrdokumenten inom ramen för programmet, som direkt eller indirekt riktats till individ- och familjenämnden. Sammanställningen aspirerar inte på att vara heltäckande. Flera dokument sträcker sig över en längre tidsperiod. Majoriteten av aktiviteterna görs i samverkan över en längre tid.

Umeå kommuns program för hållbar landsbygdsutveckling 2024–2030 (KS-2023/0086, KF 2024-08-26)

Individ-och familjenämndens prioriteringar till 2030	Ansvariga:
Utveckla långsiktiga arbetssätt och strukturer internt för hur kommunen ska jobba med kommersiell service på Umeås landsbygder	Äldrenämnden, Individ- och familjenämnden och Kommunstyrelsen
Stärka de stora tätorterna och byarna i tillväxtstråken som viktiga servicenoder för omgivande landsbygder	För- och grundskolenämnden, Individ- och familjenämnden, Äldrenämnden, Fritidsnämnden, Kulturnämnden, Tekniska nämnden, Kommunstyrelsen
Skapa förutsättningar för till exempel särskilda boenden, trygghetsboenden och seniorbostäder på Umeås landsbygder	Kommunstyrelsen, Individ- och familjenämnden, Äldrenämnden, Tekniska nämnden, Byggnadsnämnden
Stärka samordningen mellan kommunala verksamheter och utveckla samverkan med kommersiella och ideella aktörer för förbättrad service på Umeås landsbygder	För- och grundskolenämnden, Individ- och familjenämnden, Äldrenämnden, Fritidsnämnden, Kulturnämnden, Tekniska nämnden, Kommunstyrelsen
Utveckla samverkan över kommungränserna för stärkt service på Umeås landsbygder	För- och grundskolenämnden, Individ- och familjenämnden, Äldrenämnden, Fritidsnämnden, Kulturnämnden, Tekniska nämnden, Kommunstyrelsen
Öka attraktiviteten och förutsättningarna för att klara kompetensförsörjningen på landsbygd inom skola, vård och omsorg	Personalnämnden, För- och grundskolenämnden, Individ- och familjenämnden Äldrenämnden
Underlätta arbetspendling från tätort till landsbygd för att säkra kompetensförsörjning inom skola, vård och omsorg	Personalnämnden, För- och grundskolenämnden, Individ- och familjenämnden, För- och grundskolenämnden, Äldrenämnden, Umeå Kommunföretag
Tillgängliggöra och samnyttja kommunens lokaler och tjänster utifrån lokala behov och på ett jämlikt sätt	Tekniska nämnden, För- och grundskolenämnden, Individ- och familjenämnden, Äldrenämnden, Fritidsnämnden, Kulturnämnden

Nyttja digitaliseringens möjligheter för utvecklad service, exempelvis vård, undervisning, kultur och fritid, sociala träffpunkter och mobila verksamheter	För- och grundskolenämnden, Individ- och familjenämnden, Äldrenämnden, Fritidsnämnden, Kulturnämnden, Tekniska nämnden
Tydliggöra kommunala verksamheters roll och funktion på Umeås landsbygder – exempelvis som mötesplatser med aktiviteter, arbetsplatser och kunder till lokalt näringsliv	För- och grundskolenämnden, Individ- och familjenämnden, Äldrenämnden, Fritidsnämnden, Kulturnämnden, Tekniska nämnden
Utveckla och tydliggöra hur byaplaner tas om hand internt i hela kommunorganisationen	Alla nämnder

Umeå kommuns strategi för jämställdhetsarbete (KS-2016/00219, KF 2017-04-20)

Strategin är tänkt att fungera som ett stöd till framför allt nämnder i förståelsen av hur jämställdhetsarbete kan arbetas in i den egna nämndens verksamheter och hur egna mål och indikatorer tas fram:

- Jämställdhetsutskottet är ansvarigt för strategin och utgångspunkten är det av kommunfullmäktige antagna övergripande målet kring jämställdhet.
- Samtliga verksamheter inom kommunen ska bedriva ett aktivt jämställdhetsarbete och det är varje nämnds ansvar att bryta ner det övergripande målet kring jämställdhet till egna mål egna nämnden och genomföra samt följa upp detta.

Individ- och familjenämndens planering för jämställdhetsarbete 2025–2026:

Aktivitet	Omfattning
Ta stöd i SKRs vägledning “Med öppna ögon. Guide till jämställd socialtjänst” för att klara omställningen till den nya socialtjänstlagens krav om en jämställd och jämlik socialtjänst	Övergripande
Genomföra analyser av verksamhetsstatistik utifrån ett jämställdhetsperspektiv	Övergripande
Göra en uppföljande studie av genomförandeplaner utifrån ett jämställdshetsperspektiv inom LSS-boende	Ge stöd och service enligt LSS
Analysera ej verkställda beslut inom LSS utifrån ett jämställdhetsperspektiv	Ge stöd och service enligt LSS
Säkra att de arbetslivsrehabiliterande insatser som finns tillgängliga leder till att kvinnor och män närmar sig arbetsmarknaden och ges lika förutsättningar för att uppnå självförsörjning	Ge stöd till självförsörjning och tillgodose behov av ekonomiskt bistånd

Bostadsförsörjningsprogrammet 2022–2030 (KS-2020/00751, KF 2022-11-28)

Åtgärder	Ansvariga
Umeå kommun ska utreda möjligheter och förutsättningar för byggande av särskilda boenden för äldre i behov av vård och omsorg samt gruppbostäder i den täta staden	Kommunstyrelsen, Tekniska nämnden, Äldrenämnden och Individ- och familjenämnden
Umeå kommun ska utreda möjligheten att utveckla metoden för att prognostisera behovet av boenden enligt LSS och därmed skapa bättre kunskap om lokalförsörjningsbehovet.	Kommunstyrelsen, Tekniska nämnden, Individ- och familjenämnden
När hyresrätter byggs på kommunal mark ska kommunen alltid erbjudas att hyra en överenskommen andel bostäder.	Kommunstyrelsen, Tekniska nämnden, Äldrenämnden och Individ- och familjenämnden
Kommunen ska utreda förutsättningarna för att utveckla arbetssättet hur bostäder fördelas till personer som beviljats särskilt stöd och service. Målet är att uppnå struktur och fungerande flöden genom en samordnad prioritering.	Individ- och familjenämnden
Kommunen ska utreda förutsättningarna för och konsekvenserna av införande av kommunal hyresgaranti för barnfamiljer. Syftet är att bedöma om hyresgarantier kan göra det lättare för de grupper som har svårt att etablera sig på bostadsmarknaden att ordna bostad.	Individ- och familjenämnden, Tekniska nämnden, Miljö- och hälsoskyddsnämnden
Umeå kommuns Handlingsplan mot hemlöshet ska aktualiseras.	Individ- och familjenämnden, Tekniska nämnden, Kommunstyrelsen
Umeå kommuns avtal med AB Bostaden om att en andel av Allmännyttans omsättning av hyresbostäder, ska komma kommunens verksamheter tillgodo. Det möjliggör att möta en stor del av verksamheternas kontinuerliga behov av hyreslägenheter.	Tekniska nämnden, Individ och familjenämnden
Kommunen ska utveckla det vräkningsförebyggande arbetet i linje med kommunens nollvision mot vräkning av barn för att minska risken för avhysning och hemlöshet.	Individ- och familjenämnden, Äldrenämnden, Tekniska nämnden
Kommunen ska utreda möjligheten att ta fram information över tillgången till skyddat boende vid behov	Kommunstyrelsen, Individ- och familjenämnden

Umeå kommuns handlingsplan mot våld (KS-2018/00883)

Aktiviteter	Ansvariga
Utveckla Centrum mot vålds verksamhet Centrum mot våld ska erbjuda alla stöd och hjälp inom område våld i nära relation - både våldsutsatta och våldsutövande. Stöd och hjälp ska erbjudas till de som säljer och köper sex mot ersättning. Utveckla samarbete, insatser och uppföljning kring hedersrelaterat våld och förtryck, tillsammans med skolan.	Individ- och familjenämnden, För- och grundskolenämnden, Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden, Äldrenämnden
Skyddat boende Inrätta skyddat boende för våldsutsatta kvinnor (t.ex dubbel utsatthet som psykisk sjukdom, funktionshinder, missbruk). Medel riktade för detta ändamål.	Kommunstyrelsen, Individ- och familjenämnden

Umeå växer tryggt och säkert - Aktivitetsplan (KS-2023/00822, 2023-11-16)

Individ- och familjenämndens aktiviteter
1. Resursförstärka grunduppdraget
2. Utveckla föräldraskapsstödet
3. Föräldrasupporten
4. Utöka och erbjuda fler barnfamiljer strukturerade familjebehandlingsinsatser
5. Även utveckla andra stöd och insatser till barn, unga och familjer
6. Utöka ungdomsboendet med fler platser och utökad målgrupp, bland annat fokus på barn och unga med normbrytande beteende i risk för gängkriminalitet
7. Utveckling av Operativa teamet
8. Utreda Mobila operativa teamet
9. Färdigställa inriktningsförslag för samverkansformen skola, socialtjänst, polis och fritid (SSPF)
10. Förstärkt och förbättrat nätverksarbete
11. Utveckla samarbetet med bland annat fritid, arbetsmarknad och integration
12. Se över standardiserade bedömningsinstrument

Umeå kommuns program för tillgänglighet 2018–2030: Plan för etapp 2, 2024-2026 (KS-2024/00166, KS 2024-10-15)

Fokusområde Fysisk miljö

Aktiviteter	Ansvarig
Säkerställa att kommande lokaler för daglig verksamhet är väl anpassade och ändamålsenliga ur ett individperspektiv, genom att påbörja framtagandet av rumsfunktionsprogram för daglig verksamhet enligt LSS 9§10.	Individ- och familjenämnden

Fokusområde Boende och närmiljö

Aktiviteter	Ansvarig
Att säkerställa att kommande boenden är väl anpassade och ändamålsenliga ur ett individperspektiv, genom att revidera och uppdatera rumsfunktionsprogram för gruppboenden enligt LSS 9§9, och påbörja framtagandet av rumsfunktionsprogram för serviceboende enligt LSS 9§9 samt korttidsvistelse enligt LSS 9§6.	Individ- och familjenämnden
Att verka för ett ökat och diversifierat utbud av särskilda boenden inom LSS 9§9, där individen har större möjlighet att välja en boendemiljö som passar hen. Det sker genom att bygga fler typer av gruppboenden och införskaffa fler servicebostäder i olika delar av Umeå kommun. Tydliggöra vilka möjligheter det finns för bostadsanpassning i bostäder med särskild service.	Individ- och familjenämnden
Samverka med Umeåregionens brandskydd för att tydliggöra brandsäkerhet och utrymning för personer utan möjlighet att gå i trappor, i förvaltningens verksamhetslokaler och boenden.	Individ- och familjenämnden

Handlingsplan för suicidprevention (KS-2022/00916, KS 2023-05-30)

Det övergripande målet är att minska antalet suicid i Umeå kommun. 2021 fattade kommunfullmäktige beslut att anta en nollvision mot självmord som inkluderar alla åldrar samtidigt som det pågår en långsiktig planering för kunskapsbaserade förebyggande insatser på bred front för kommuner i Västerbottens län. Det finns en samordnare som ansvarar för arbetet under året. Det strukturerade arbetet med suicidprevention följer en viss ordning:

- Den suicidpreventiva samverkansgruppen i Umeå formulerar åtaganden i en aktivitetsplan som görs tillgänglig.
- Företrädare för respektive förvaltning ansvarar för att årligen skriva en summering utifrån aktivitetsplan av det suicidpreventiva arbete som genomförts i förvaltningen under året.

- Samordnare för samverkansgruppen sammanställer utifrån det en årlig rapport som även inkluderar samverkansgruppens gemensamma arbete under året utifrån de aktiviteter som tagits fram.
- Den årliga sammanfattningen föredras i Umeå kommun på Individ-och familjenämnden (februari) som ägare av handlingsplanen samt kommunstyrelsens hållbarhetsutskott. Den skickas även till kommunens övriga nämnder och företrädare för övriga organisationer i samverkansgruppen.

Umeå kommuns handlingsplan mot halverad barnfattigdom (KS-2019/00979, KF 2022-03-28)

Aktivitet	**Ansvarig**
Särskild hänsyn till bidragsbehov för barn och deras fritid.	Individ- och familjenämnden
Ungas inkomst för eget arbete påverkar inte nivån på familjens försörjningsstöd	Individ- och familjenämnden
Vårdnadshavare kontaktas vid risk för vräkning	Individ- och familjenämnden
Sprider information om avgiftsfria aktiviteter	Individ- och familjenämnden
Barnperspektiv är vägledande vid beslut om försörjningsstöd	Individ- och familjenämnden
Jobbstimulans i lagen (SoL) 25% av inkomster räknas ej med efter 6 månader.	Individ- och familjenämnden
Försörjningsstöd kan bevilja utöver vid särskild ansökan ex. Cykel, resa ibland, dator, läger etc.	Individ- och familjenämnden

Umeå kommuns handlingsplan för att motverka och förebygga hemlöshet 2018–2021[2] (KS-2017/00707, KF 2018-07-29)

Aktiviteter	**Ansvariga**
Samverkansavtal Umeå kommun ska ta fram ett tydligt koncept samt ett samverkansavtal för privata fastighetsägare, där det klargörs vilket stöd och vilken service som erbjuds till de som ställer upp med lägenheter till sociala kontrakt	Individ- och familjenämnden
Utveckla olika boendeformer Umeå kommun ska utveckla fler boendeformer så att det finns en boendeform mellan akut- och jourlägenheter och sociala kontrakt.	Individ-och familjenämnden
Årlig uppföljning Eftersom nationella mätningar av hemlöshet genomförs med flera års mellanrum ska kommunen själva genomföra en årlig uppföljning av antalet hemlösa i kommunen, för att få en bättre uppfattning över antalet och om insatserna får önskad effekt.	Individ-och familjenämnden

[2] Inom ramen för bostadsförsörjningsprogrammet är det fastställt att aktualisera Umeå kommuns handlingsplan mot hemlöshet. Ansvar för att aktualisera planen har tilldelats kommunstyrelsen, tekniska nämnden och individ- och familjenämnden.

Bilaga 3. Uppföljning av grunduppdrag Individ- och familjenämnden

GRUNDUPPDRAG: Tillgodose behov av stöd och omsorg inom socialtjänstens lagstadgade ansvarsområde för att stärka och trygga den enskilde att leva ett självständigt liv. Socialtjänsten arbetar förebyggande för att främja jämlika levnadsvillkor

Nämnden följer:	***Underlag:***	**Målvärde 2025**	**I hög grad uppfyllt**	**I viss grad uppfyllt**	**Ej uppfyllt**	**Uppföljning (tidpunkt)**	**Hur följer vi det:**
Det systematiska kvalitetsarbetet	Kvalitetsberättelse	Årligen upprättad	Ja	-	Nej	Helår	Redovisas till nämnd i februari
	Patientsäkerhetsberättelse	Årligen upprättad	Ja	-	Nej	Helår	Redovisas till nämnd i februari
Det förebyggande arbetet	Genomförda öppna gruppaktiviteter (barn/familj)	Samtliga planerade genomförs	75-100% genomförda	25-75% genomförda	0-25% genomförda	Delår Helår	Uppgift från verksamhet
	Genomförda öppna gruppaktiviteter för vuxna hos Alkohol- och drogmottagningen	Samtliga planerade genomförs	75-100% genomförda	25-75% genomförda	0-25% genomförda	Delår Helår	Uppgift från verksamhet
	Andel som erbjudits VHU i LSS-boende av de som hör till aktuellt åldersintervall	100%	75–100%	25–75%	0–25%	Helår	Uppgift från verksamhet
Myndighetsutövning	Andel anmälningar gällande barn och unga som hanteras inom stipulerad tid	100%	90–100%	50–90%	0–50%	Delår Helår	Verksamhetsstatistik
	Andel utredningar enligt SoL barn/unga som handläggs i tid	100%	90–100%	50–90%	0–50%	Delår Helår	Verksamhetsstatistik
Verkställande av insatser	Andel beslut som ej verkställts inom 3 månader, LSS	0%	0–25%	25–75%	75–100%	Delår Helår	Verksamhetsstatistik
	Andel beslut som ej verkställts inom 3 månader, SoL	0%	0–25%	25–75%	75–100%	Delår Helår	Verksamhetsstatistik
Status på planerade åtgärder/områden för 2025 (huvudprocess Tillgodose behov av stöd och omsorg)	Sammanvägd status av de 9 planerade åtgärderna	Samtliga genomförda enligt plan	6-9 genomförda enligt plan	3-5 genomförda enligt plan	0-2 genomförda enligt plan	Delår Helår	Löpande bedömningar
Kvalitet och utveckling i varje delprocess	Sammanvägd bedömning av kvalitet och utveckling i varje delprocess. Se mått i bilaga 4	Samtliga (8) utvecklas i positiv riktning	5-8 delprocesser positiv riktning	3-4 i positiv riktning	0-2 i positiv riktning	Delår Helår	Verksamhetsstatistik, uppgift från verksamhet, brukarundersökningar

Bilaga 4. Uppföljning kvalitet och utveckling i delprocesserna Individ- och familjenämnden

Övergripande	**Målvärde/ önskad riktning 2025**	**Redovisas uppdelat på kön?**	**Uppföljning (tidpunkt)**	**Kommentarer**
Nollvision suicid	0	Nej	Delår Helår	
Ge stöd och service enligt LSS	**Målvärde/ önskad riktning 2025**	**Redovisas uppdelat på kön?**	**Uppföljning (tidpunkt)**	**Kommentarer**
Andel ej verkställda beslut LSS-beslut, per insats	Minska	Ja	Delår Helår	
Andel uppföljda beslut, per insats	100%	Ja	Delår Helår	
Andel brukare som känner sig trygga med alla sina assistenter (personlig assistans)	85%	Ja	Helår	
Andel brukare som uppger de får bestämma om saker som är viktiga hemma (gruppbostad och servicebostad, LSS)	80%	Ja	Helår	
Andel brukare som uppger de får bestämma om saker som är viktiga (DV)	80%	Ja	Helår	
Antal personer som går från daglig verksamhet till Torgen, anställning eller studier	4	Ja	Delår Helår	
Andel personer som har sin dagliga verksamhet förlagd till företag/förening/offentlig sektor	34%	Ja	Delår Helår	
Antal pågående ärenden, totalt	-	Ja	Delår Helår	
Antal nya beslut, per insats	-	Ja	Delår Helår	
Status på planerade aktiviteter	Genomfört enligt plan	Nej	Delår Helår	

Ge stöd, omsorg och skydd (enligt SoL och LVU) till barn, unga och familj	**Målvärde/ Önskad riktning 2025**	**Redovisas uppdelat på kön?**	**Uppföljning (tidpunkt)**	**Kommentarer**
Genomförda öppna gruppaktiviteter (barn/familj)	100% (Samtliga planerade genomförs)	Nej	Delår Helår	
Andel anmälningar inom barn och unga som hanteras inom stipulerad tid efter aktualisering	100%	Ja	Delår Helår	
Andel utredningar enligt SoL barn/unga som handläggs i tid	100%	Ja	Delår Helår	
Andel ej verkställda beslut enligt SoL, fördelat på insats	Nytt 2025	Ja	Delår Helår	
Andel barn och unga som upplever att de varit delaktiga	100%	Ja	Delår Helår	Gäller Familjebehandling
Andel barn och unga som upplever att de blivit lyssnade på	100%	Ja	Delår Helår	Gäller Familjebehandling
Andel ärenden där behov av extern samverkan identifierats och genomförts	Bevara	Ja	Delår Helår	Bra resultat 2024
Andel placerade barn/unga med upprättad genomförandeplan (verkställd insats)	100%	Ja	Delår Helår	
Antal placeringsdygn för barn och ungdomar på HVB	Minska	Ja	Delår Helår	
Antal placeringsdygn för barn och ungdomar i familjehem totalt (även konsultstödda)	Minska	Ja	Delår Helår	
Andel ärenden där nätverket involverats under utredning och insats	Öka	Ja	Delår Helår	
Status på planerade aktiviteter	Genomfört enligt plan	Nej	Delår Helår	
Ge stöd, omsorg och skydd (enligt SoL och LVM) till vuxna	**Målvärde/ Önskad riktning 2025**	**Redovisas uppdelat på kön?**	**Uppföljning (tidpunkt)**	**Kommentarer**

Andel ej verkställda beslut enligt SoL, per insats	Nytt 2025	Ja	Delår Helår	
Genomförda öppna gruppaktiviteter för vuxna hos Alkohol- och drogmottagningen	100% (Samtliga planerade genomförs)	Nej	Delår Helår	
Antal som minskat stöd pga. självständighet i boendestöd	Bevara	Ja	Delår Helår	Bra resultat 2024
Antal personer inom ordinärt boende som avslutat sitt stöd på grund av ökad självständighet	Bevara	Ja	Delår Helår	Bra resultat 2024
Andel som fullföljer behandling inom Beroendeenheten	Öka	Ja	Delår Helår	
Antal sociala kontrakt som övergår i förstahandskontrakt	Öka	Ja	Delår Helår	
Andel våldsutsatta vuxna med individuella mål uppnådda efter avslutat stöd från Centrum mot våld	Öka	Ja	Delår Helår	
Status på planerade aktiviteter	Genomfört enligt plan	Nej	Delår Helår	
Ge råd och stöd i samt handlägga familjerättsliga ärenden	**Målvärde/ Önskad riktning 2025**	**Redovisas uppdelat på kön?**	**Uppföljning (tidpunkt)**	**Kommentarer**
Andel av tidsbegränsade ärende som handläggs i rätt tid	100%	Nej	Delår Helår	
Andel besvarade samtal i telefonmottagningen	100%	Nej	Delår Helår	
Antal inkomna ärenden	-	Nej	Delår Helår	
Andel genomförda barnsamtal/träffar med barnet i samband med utredning	100%	Nej	Delår Helår	
Andel som anser att familjerätten har hög tillgänglighet i samband med samarbetssamtal	100%	Nej	Delår Helår	
Andel som anser att samarbetssamtalet varit till hjälp för familjen	75%	Nej	Delår Helår	

Andel av de barn där föräldrar går i samarbetssamtal, som har erbjudits barnsamtal	100%	Nej	Delår Helår	
Status på planerade aktiviteter	Genomfört enligt plan	Nej	Delår Helår	
Erbjuda familjerådgivning	**Målvärde/ Önskad riktning 2025**	**Redovisas uppdelat på kön?**	**Uppföljning (tidpunkt)**	**Kommentarer**
Andel ärenden där rådgivning slutförts under perioden	Öka	Nej	Delår Helår	
Antal kontakter i familjerådgivningens mottagning av rådgivande karaktär	-	Nej	Delår Helår	
Andel som erbjudits samtal inom 1 månad	Öka	Nej	Delår Helår	
Andel som upplevt att stödet lett till positiva förändringar	Bevara	Nej	Delår Helår	Bra resultat 2024
Andel som anser att familjerådgivningen har haft fokus på barnets bästa	Bevara	Nej	Delår Helår	Bra resultat 2024
Status på planerade aktiviteter	Genomfört enligt plan	Nej	Delår Helår	
Ge stöd till självförsörjning och tillgodose behov av ekonomiskt bistånd	**Målvärde/ Önskad riktning 2025**	**Redovisas uppdelat på kön?**	**Uppföljning (tidpunkt)**	**Kommentarer**
Nollvision vräkning av barn	0	Ja	Delår Helår	
Antal bidragsmånader för personer som uppbär ekonomiskt bistånd	Minska	Ja	Delår Helår	
Andel ej återaktualiserade personer med försörjningsstöd	Minska	Ja	Delår Helår	
Antalet barn som ingår i hushåll som uppbär försörjningsstöd	Minska	Ja	Delår Helår	
Antalet familjer med barn som uppbär försörjningsstöd	Minska	Nej	Delår Helår	Måttet möjligt att ta ut på hushållstyp, ej kön

Antal bidragsmånader för personer som uppbär ekonomiskt bistånd på grund av arbetslöshet	Minska	Ja	Delår Helår	
Status på planerade aktiviteter	Genomfört enligt plan	Nej	Delår Helår	
Tillgodose behov av stöd i boende under skolgång till vissa elever vid Rh-gymnasium	**Målvärde/ Önskad riktning 2025**	**Redovisas uppdelat på kön?**	**Uppföljning (tidpunkt)**	**Kommentarer**
Alla elever som blivit antagna till utbildningen (med elevhem) har erbjudits plats i elevhemmet	100%	Nej	Helår	Hur många som blivit antagna till utbildningen redovisas i februari varje år.
Status på planerade aktiviteter	Genomfört enligt plan	Nej	Delår Helår	
Erbjuda hälso- och sjukvård till personer i bostad med särskild service och under vistelsetid daglig verksamhet	**Målvärde/ Önskad riktning 2025**	**Redovisas uppdelat på kön?**	**Uppföljning (tidpunkt)**	**Kommentarer**
Andel som erbjudits VHU i LSS-boende av de som hör till aktuellt åldersintervall	Genomfört enligt plan	Nej	Helår	
Hälso- och sjukvårdpersonalens självskattning av följsamhet till basala hygienrutiner	Nytt 2025	Nej	Delår Helår	
Andel brukare som är nöjda med det bemötande de fått	Nytt 2025	Ja	Helår	
Status på planerade aktiviteter	Genomfört enligt plan	Nej	Delår Helår	

Umeå kommun **Protokollsutdrag**
Individ- och familjenämndens arbetsutskott 2024-11-06

§ 111
Diarienr: IFN-2024/00001

Verksamhetsplan och budget 2025

Beslut
Individ- och familjenämndens arbetsutskott beslutar att låta ärendet gå utan eget yttrande till nämnden.

Ärendebeskrivning
Individ- och familjenämndens verksamhetsplan beskriver nämndens planering för grunduppdraget, personalpolitiska mål och budget. Verksamhetsplanen innehåller även en beskrivning av nämndens planering för fullmäktiges inriktningsmål och tilläggsuppdrag.

Arbetsutskottets beslutsordning
Yrkande
Andreas Lundgren (S) yrkar att ärendet går utan eget yttrande till nämnden.

Arbetsutskottets beslutsgång
Ordförande frågar om utskottet är redo att gå till beslut och finner så.

Ordförande frågar om utskottet kan besluta att låta ärendet gå utan eget yttrande till nämnden och finner så.

Beslutsunderlag
Verksamhetsplan och budget 2025

Beredningsansvariga
Socialdirektör Karolina Lundqvist
HR-chef Annica Lundin
Ekonomichef Simon Blomberg
Kvalitetschef Ulrika Gustafsson
Processledare Petra Nylander

Beslutet ska skickas till
Kommunstyrelsen

Umeå kommun **Protokollsutdrag**

Individ- och familjenämndens arbetsutskott 2024-11-06

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-10-21

Individ- och familjenämndens arbetsutskott

Diarienr: IFN-2024/00001

Internkontrollplan 2025

Förslag till beslut
Individ- och familjenämnden antar internkontrollplan för 2025.

Ärendebeskrivning
Individ- och familjenämnden ska årligen fastställa en internkontrollplan. Intern kontroll ska ses som en del av verksamhets- och ekonomistyrningen och hjälpa till att styra verksamheten genom kontroll av de faktorer som kan hindra verksamheten att leva upp till verksamhetskrav och/eller nå sina mål.

Under året har ett antal kontrollområden fastställts och risker inom dessa områden har identifierats och riskbedömts. Åtgärder för att förebygga, upptäcka och korrigera risker har utifrån detta arbetats fram av förvaltningen i förslaget till internkontrollplan för 2025.

Beslutsunderlag
Internkontrollplan 2025

Beredningsansvariga
Enhetschef Erica Bålfors Birgersson

Beslutet ska skickas till
Enhetschef Erica Bålfors Birgersson

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Erica Bålfors Birgersson
Enhetschef

Internkontrollplan 2025
Individ- och familjenämnden

Steg 1 - Riskinventering ska nämnden vara direkt delaktig i			Steg 2 - Riskvärdering ska nämnden vara direkt delaktig i								
Kontrollområde	**Identifierad risk**	**Nr**	**Sannolikhet**	**S-värde**	**Konsekvens**	**K-värde**	**Risk-värde**	**Rekommend-erad riskhantering**	**Förebyggande åtgärd för att minimera/reducera risken. Alt: Kompenserande åtgärd för att minska konsekvensen**	**Kontrollmetod och uppföljning**	**Ansvarig (uppföljning)**
KOMPETENSFÖRSÖRJNING	Svårigheter att rekrytera personal inom Funktionshinderomsorgen	1	Sannolik	4	Allvarlig	4	16	Minimera risk	Aktiviteter i kompetensförsörjningsplanen	Löpande bedömningar, tertial.	HR
	Svårigheter att behålla personal		Sannolik	4	Allvarlig	4	16	Minimera risk	Aktiviteter i kompetensförsörnjngsplanen	Antal medarbetare som slutat på egen begäran (som lämnat UK)	HR
SYSTEMATISKT ARBETSMILJÖARBETE	Hot och våld mot medarbetare	2	Möjlig	3	Allvarlig	4	12	Minimera risk	Arbeta systematiskt med arbetsmiljöarbete, och göra riskbedömningar och ev handlingsplaner enligt rutin. Webbutbildning till medarbetare om att förebygga hot och våld	Tillbud och arbetsskador, tertial. Löpande bedömningar, tertial. Antal användare webbutbildningen	HR
	Hög arbetsbelastning för befintlig personal	3	Möjlig	3	Kännbar	3	9	Reducera risk	Arbeta systematiskt med aktiviteter i kompetensförsörjningsplanen för att säkra bemanningen. Tydliga prioriteringar vid hög arbetsbelastning - åtgärdstrappa Löpande systematiskt arbetsmiljöarbete	Medarbetarundersökning, årligen Årsbokslut SAM Löpande bedömningar, tertial	HR
INFÖRANDE AV NYTT VERKSAMHETSSYSTEM	Tar tid, kraft och resurser från grunduppdraget	4	Sannolik	4	Kännbar	3	12	Minimera risk	Tydlig information och kommunikation om införandet. Upprätta frågor och svar på intranätet. Tydliga kanaler för var man vänder sig med frågor under implementeringen.	Månadsvis uppföljning av införandeprojektet i intern styrgrupp. Veckovisa uppföljningar med projektledningen. Rapport delges nämnden vid behov samt vid delårs och årsbokslut.	Kvalitet
EKONOMI	*Oförutsedda externa effekter som påverkar ekonomin. Tex ny lagstiftning, regeringsförordningar eller beslut inom övrig offentlig sektor som påverkar nämndens ekonomi.*	5	Mindre sannolik	3	Kännbar	4	12	Minimera risk	Bevaka omvärldsfaktorer och lagstiftning för att i god tid lägga fram beslut för att minska påverkan på nämndens budget i balans	Följa upp omvärldsfaktorer gällande lagstiftning och beslut som påverkat nämndens ekonomi.	Ekonomi
	Otillräcklig ram för att täcka behov och volymökningar	6	Sannolik	4	Kännbar	4	16	Minimera risk	Löpande analys av det ekonomiska läget och åtgärder	Månadsuppföljning ekonomi	Ekonomi
PATIENTSÄKERHET	Brister i läkemedelshantering	7	Mindre sannolik	2	Kännbar	3	6	Reducera risk	Fortsatt säkerställa följsamhet till rutin och fastställda arbetssätt.	Avvikelser, tertial Patientsäkerhetsberättelse, årligen	Kvalitet Funktionshinder-omsorg
	Brister i det förebyggande arbetet (att förebygga ohälsa)	8	Möjlig	3	Kännbar	3	9	Minimera risk	Genomföra Västerbottens hälsoundersökningar (VHU) riktat mot målgruppen	Andel som erbjudits VHU i LSS-boende av de som hör till aktuellt åldersintervall	Kvalitet Funktionshinder-omsorg
INFORMATIONSSÄKERHET	Brister i skyddet av personuppgifter	9	Mindre sannolik	2	Kännbar	3	6	Reducera risk	Säkerställa att konsekvensbedömningar görs gällande de personuppgifter som behandlas utanför avsedda verksamhetssystem som registrerats i reg-IT, i enlighet med rutin. Göra en risk- och konsekvensanalys avseende hanteringen av skyddade personuppgifter.	Konsekvensbedömningar i Reg-IT, tertial	Kvalitet

RÄTTSSÄKERHET	Handläggning och beslut påverkas av otillbörlig påverkan	10	Mindre sannolik	2	Allvarlig	4	8	Reducera risk	Följsamhet till nämndens kompletterande arbetsformer Webbutbildning till medarbetare om att motverka otillåten påverkan	Uppföljning i AU varje månad, uppföljning i nämnd var sjätte månad Antal användare webbutbildningen	Kvalitet HR
	Svårigheter att verkställa beslut	11	Sannolik	4	Kännbar	3	12	Minimera risk	Säkerställa att vi har en heltäckande och aktuell prognos för lokalbehov gällande LSS-bostäder. Säkerställa relevant och effektivt arbetsflöde från prognos till leverans av lokal Aktiviteter i handlingsplan gällande att minska andelen ej verkställda beslut KP/Ledsagning	Icke verkställda beslut, kvartal. Löpande bedömning, tertial Arbetet med ökade leveranser kopplat till prognos följs veckovis i samverkansforum fastighet/SoO.	Kvalitet Myndighetsutövning
SÄKERHET OCH KRISBEREDSKAP	Ofullständig/bristfällig beredskap - på grund av otydliga arbetsformer och gränsdragningar mellan förvaltningar samt begränsad kompetens kring beredskapsfrågor.	12	Möjlig	3	Kännbar	3	9	Reducera risk	Pågående arbete att genomlysa förvaltningen för att identifiera områden där krisberedskap behöver förstärkas. Uppdatering av krisledningsplanen.	Redovisning av pågående uppdrag. Löpande bedömning och revidiering av plan vid behov.	Kvalitet
KVALITET OCH SYSTEMATISKT KVALITETSARBETE	Brister i avvikelsehanteringsprocessen (SoL/LSS)	13	Möjlig	3	Kännbar	3	9	Reducera risk	Forum för kvalitet gällande egenkontroll (inkl avvikelsehantering)	Avslutade ärenden i avvikelsemodulen, årligen Löpande bedömning, tertial	Kvalitet

Umeå kommun **Protokollsutdrag**
Individ- och familjenämndens arbetsutskott 2024-11-06

§ 113
Diarienr: IFN-2024/00001

Internkontrollplan 2025

Förslag till beslut
Individ- och familjenämnden antar internkontrollplan för 2025.

Ärendebeskrivning
Individ- och familjenämnden ska årligen fastställa en internkontrollplan. Intern kontroll ska ses som en del av verksamhets- och ekonomistyrningen och hjälpa till att styra verksamheten genom kontroll av de faktorer som kan hindra verksamheten att leva upp till verksamhetskrav och/eller nå sina mål.

Under året har ett antal kontrollområden fastställts och risker inom dessa områden har identifierats och riskbedömts. Åtgärder för att förebygga, upptäcka och korrigera risker har utifrån detta arbetats fram av förvaltningen i förslaget till internkontrollplan för 2025.

Arbetsutskottets beslutsordning
Individ- och familjenämndens arbetsutskott beslutar i enlighet med tjänsteskrivelsens förslag till beslut.

Individ- och familjenämndens arbetsutskott gör ett medskick till förvaltningen att inför nämndens sammanträde undersöka på vilket sätt förvaltningen följer upp orsaken till att personal avslutar sin anställning i kommunen.

Beslutsunderlag
Internkontrollplan 2025

Beredningsansvariga
Enhetschef Erica Bålfors Birgersson

Beslutet ska skickas till
Enhetschef Erica Bålfors Birgersson

Umeå kommun **Protokollsutdrag**

Individ- och familjenämndens arbetsutskott 2024-11-06

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-09-17

Individ- och familjenämndens arbetsutskott

Diarienr: IFN-2024/00207

Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476

Förslag till beslut
Individ- och familjenämnden yttrar sig till Justitiedepartementet i enlighet med yttrande 2024-10-08.

Ärendebeskrivning
Justitiedepartementet har inbjudit Umeå kommun att lämna synpunkter på delbetänkandet *Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga* (SOU 2024:39).

Uppdraget i delbetänkandet var i huvudsak att överväga dels hur den nuvarande påföljden ungdomsövervakning bör förstärkas, dels att införa en ny påföljd, utvidgad ungdomsövervakning, som ska innehålla fler kontrollmöjligheter och andra verktyg än ungdomsövervakning. I delbetänkandet hanteras även frågor om ungdomsreduktionen. Förslagen handlar bland annat om att:

- ungdomsreduktionen för lagöverträdare i åldrarna 18–20 år avskaffas helt
- särregleringen av domstolsprocessen i fortsättningen enbart ska gälla för barn under 18 år
- minska ungdomsreduktionen för lagöverträdare i åldern 15–17 år
- ungdomsövervakning ska kunna dömas ut i fler fall
- ingen obligatorisk halvtidsprövning av rörelseinskränkningarna vid ungdomsövervakning
- införa en nya ungdomspåföljd - utvidgad ungdomsövervakning
- vid utvidgad ungdomsövervakning ska verkställighetsplanering göras på ungdomsavdelning i kriminalvårdsanstalt
- fler kontrollmöjligheter hur verkställigheten fungerar vid ungdomsövervakning och utvidgad ungdomsövervakning.

Förslagen om förändring av ungdomsreduktionen kan förväntas få betydelse både vid straffmätningen och valet av påföljd för lagöverträdare i

åldrarna 18–20 år vid brott som har ett lägre straffvärde än fängelse i ett år. Beträffande lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år kommer minskningen av ungdomsreduktionen innebära att straffmätningsvärdena för samma brott kommer att bli högre än tidigare. Det i sin tur innebär att tillämpningsområdet för de olika ungdomspåföljderna förskjuts och att en mer ingripande påföljd i många fall måste väljas för att den ska motsvara straffmätningsvärdet. Utredningens förslag om förändrad ungdomsreduktion i åldersgruppen 15–17 år kan också leda till att åklagare i större utsträckning än i dag kommer att begära att barnet häktas.

Förslagen i andra utredningar som berör barn som begår brott bedöms ha en samverkande effekt med delbetänkandets förslag om en förändrad ungdomsreduktion på så sätt att effekten av den förändrade ungdomsreduktionen i fråga om påföljdsval och straffmätning kan förväntas bli större än vad som annars hade varit fallet.

Den nya påföljden utvidgad ungdomsövervakning kan förväntas medföra att fängelse i många fall kan undvikas för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år vid straffmätningsvärden som överstiger fängelse i ett år. Effekten av den minskade ungdomsreduktionen begränsas därigenom i viss mån. För de som gör sig skyldiga till de allra allvarligaste brotten innebär förslagen en tydlig skärpning i fråga om påföljdsvalet.

Förslaget om utvidgad ungdomsövervakning och i någon mån de skärpta reglerna om ungdomsövervakning bedöms öka socialnämndens kostnader. Skälet till denna bedömning är att socialnämnden ska tillhandahålla en särskild handläggare till den dömde vid utvidgad ungdomsövervakning. Vidare kan det antas att utvidgad ungdomsövervakning kommer kräva en tätare och mer omfattande samverkan mellan kriminalvården och socialnämnden. Utredningen föreslår att kommunerna tillförs 5 miljoner kronor per år som ett led i genomförandet av förslagen.

Utredningen räknar med att förslagen får positiva effekter i arbetet med att motverka ungas brottslighet och i det brottsförebyggande arbetet.

Beslutsunderlag

Yttrande 2024-10-08
Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga (SOU 2024:39)

Beredningsansvariga

Utredare Camilla Nilsson,
Enhetschef Familjebehandling Lina Wennström
Ungdomsbehandlare Peter Gabrielsson

Tjänsteskrivelse

Dnr: IFN-2024/00207

Utvecklingsstrateg Umebrå Frida Davidila
Utredare Lena Bolin
Verksamhetschef IFO Annette Forsberg
Biträdande verksamhetschef IFO Karin Österberg

Beslutet ska skickas till
Justitiedepartementet

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Camilla Nilsson
Utredare

UMEÅ KOMMUN

2024-10-08 Dnr: IFN-2024/00207

Justitiedepartementet
103 33 STOCKHOLM

Yttrande över remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476

Utredningen skärpta regler för unga lagöverträdare presenterar förslag på ändringar av den straffrättsliga särbehandlingen av unga lagöverträdare. Umeå kommun instämmer i utredningens förslag angående lagöverträdare i 18–20 års åldern. Förslagen gällande lagöverträdare i 15–17 års åldern är mer komplicerade och det finns farhågor att förslagen potentiellt kan innebära negativa konsekvenser. I detta sammanhang vill kommunen understryka det problematiska med att det finns flera utredningar som pågår eller nyligen har avslutats som kan ha påverkan på, eller påverkas av, förslagen i denna utredning. Utan helhetssyn mellan utredningarna finns en risk att konsekvenserna av de olika förslagen blir svåröverskådliga.

I remissvaret väljer Umeå kommun att lämna synpunkter på delar av utredningens förslag och bedömningar.

Umeå kommuns synpunkter

6 Ungdomsreduktion i åldrarna 18–20 år

Umeå kommun tillstyrker förslagen i avsnitt 6.3, 6.5.2 och 6.6.2 som innebär att lagöverträdare i åldrarna 18–20 år kommer behandlas som andra vuxna.

6.6.3 Socialtjänstens verksamhet

Umeå kommun anser att det är positivt att medlingsverksamheten för 18–20 åringar kommer att finnas kvar inom socialtjänsten.

7.3.1 Ungdomsreduktion även vid allvarlig brottslighet

Umeå kommun är eniga med utredningens bedömning att ungdomsreduktionen inte bör avskaffas helt för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år ens vid allvarlig brottslighet.

Umeå Kommun

Postadress 901 84 Umeå
Besöksadress Skolgatan 31A
Tel växel 090-16 10 00 (växel)

Ledning och stab IFN

Camilla Nilsson

camilla.nilsson@umea.se

7.3.4 Ungdomsreduktion bör göras i skälig omfattning
Umeå kommun ser både fördelar och nackdelar med förslaget om att ungdomsreduktionen bör göras i skälig omfattning. Att förslaget innebär att åldern generellt kommer ges påtagligt minskad betydelse vid straffmätningen är kommunen tveksamma till. Däremot anser kommunen att det kan finnas anledning att öka repressionsnivån gentemot unga lagöverträdare som har en etablerad kriminell identitet. Med anledning av detta ställer sig kommunen positiv till att domstolarna föreslås få större utrymme att göra mer nyanserade bedömningar av vilket genomslag den tilltalades ungdom bör få vid straffmätningen.

Effekten av den förändrade ungdomsreduktionen är något som oroar Umeå kommun, framför allt eftersom fler barn riskerar dömas till en frihetsberövande påföljd. Denna oro har sin grund i att både forskning och erfarenhet tyder på att strängare straff, framför allt i form av frihetsberövande påföljder, riskerar att påverka barns utveckling negativt och leda till återfall i brott. Detta gör att det är tveksamt om förslaget kan anses vara förenligt med barnets bästa.

Umeå kommun antar att förslaget även kan resultera i att inte lika många unga lagöverträdare döms till ungdomspåföljder inom socialtjänsten. Här vill kommunen lyfta fram att barn som begår brott ofta har ett särskilt behov av stöd och hjälp för att kunna återföras till ett socialt välfungerande liv utan fortsatt kriminalitet och socialtjänsten är den instans som av lagstiftaren har ansetts ha de bästa förutsättningarna för att tillgodose dessa behov. Utöver detta vill kommunen framhålla att genom ungdomstjänst får socialtjänsten kontakt med ungdomar och familjer som de inte skulle nå annars. Ungdomstjänst har möjlighet att uppmuntra och hjälpa familjerna att söka stöd via bistånd.

10.3.2 Ungdomsövervakning i stället för ungdomsvård
Umeå kommun är tveksamma till detta förslag. Denna tveksamhet grundar sig bland annat i att socialtjänstens erfarenhet är att ungdomsvård har god effekt, endast ett fåtal av lagöverträdarna som dömts till ungdomsvård i Umeå återfaller i brott. Utöver detta funderar kommunen på om Kriminalvården har tillräckliga resurser och kapacitet för att hantera en ökad volym av unga lagöverträdare.

Umeå kommun vill också lyfta fram vikten av att Kriminalvården säkerställer en effektiv samverkan med socialtjänsten och andra aktörer för att ge unga lagöverträdare det psykosociala stöd och den rehabilitering de behöver för att förhindra återfall.

10.3.3 Ungdomsövervakning vid återfall
Umeå kommun instämmer i utredningens förslag att rätten som skäl för ungdomsövervakning särskilt ska beakta om den unge tidigare har dömts till ungdomstjänst eller ungdomsvård.

11.2 En ny påföljd behövs
Utredningen bedömer att den nya påföljden utvidgad ungdomsövervakning kan medföra att fängelse i många fall kan undvikas och detta gör att Umeå kommun tillstyrker förslaget.

Umeå kommun vill här framhålla vikten av att Kriminalvården mäter de långsiktiga effekterna av Kriminalvårdens ungdomspåföljder.

11.5.1 Verkställighetsplanens innehåll
Umeå kommun uppskattar att det utöver de obligatoriska momenten är möjligt att ange andra föreskrifter i verkställighetsplanen som utgår från den dömdes tillvaro och särskilda behov.

11.8.2 Samarbetet mellan myndigheterna
Umeå kommun ser positivt på förslaget om att socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen har ansvar för den dömde ska utse en särskild handläggare för honom eller henne under verkställigheten.

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Camilla Nilsson
Utredare

Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga

Delbetänkande av Utredningen om skärpta regler för unga lagöverträdare

Stockholm 2024

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR

SOU 2024:39

SOU och Ds finns på regeringen.se under Rättsliga dokument.

Svara på remiss – hur och varför
Statsrådsberedningen, SB PM 2021:1.
Information för dem som ska svara på remiss finns tillgänglig på regeringen.se/remisser.

Layout: Kommittéservice, Regeringskansliet
Omslag: Elanders Sverige AB
Tryck och remisshantering: Elanders Sverige AB, Stockholm 2024

ISBN 978-91-525-0940-1 (tryck)
ISBN 978-91-525-0941-8 (pdf)
ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen för Justitiedepartementet

Den 6 juli 2023 beslutade regeringen att tillkalla en särskild utredare med uppdraget att överväga och föreslå vissa ändringar avseende straffrättslig särbehandling av unga lagöverträdare (dir. 2023:112). Samma dag förordnades Gunnel Lindberg, ordförande i Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden, till särskild utredare. Utredningen har antagit namnet Utredningen om skärpta regler för unga lagöverträdare.

Regeringen beslutade den 9 november 2023 om tilläggsdirektiv till utredningen (dir. 2023:156). Utredningstiden för den del av uppdraget som handlar om ungdomsövervakning förkortades. Uppdraget i den delen ska i stället redovisas i ett delbetänkande den 3 juni 2024. Uppdraget i övrigt ska redovisas den 10 januari 2025.

Den 18 september 2023 förordnades rättssakkunniga i Justitiedepartementet Mei Linn Svensson Goh och departementssekreteraren i Socialdepartementet Axelina Hedenskog till sakkunniga i utredningen. Samma dag förordnades verksjuristen Magnus Andersson, Kriminalvården, polismästaren Carin Götblad, Polismyndigheten, juris doktor Axel Holmgren, Stockholms universitet, utredaren Tomas Lindgren, Socialstyrelsen, rådmannen Linda Palmenäs, Sveriges Domstolar, utredaren Monika Sellgren Karlsson, Brottsförebyggande rådet, seniora åklagaren Sara Stolper, Åklagarmyndigheten, advokaten Mikael Westerlund och juristen Magdalena Wikstrand Danelius, Barnombudsmannen, till experter i utredningen. Den 22 april 2024 förordnades kanslirådet i Justitiedepartementet Kajsa Johansson till sakkunnig i utredningen.

Som sekreterare i utredningen förordnades hovrättsrådet Johan Welander den 4 september 2023 och rättssakkunniga Anna Ziesnitz den 8 januari 2024.

Utredningen har i arbetet kunnat beakta lagstiftning och andra förhållanden fram till slutet av april 2024.

Utredningen överlämnar härmed SOU 2024:39 Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga.

Till betänkandet har fogats särskilda yttranden av tre av experterna, Axel Holmgren, Tomas Lindgren och Magdalena Wikstrand Danelius. Med undantag för vad som framgår där har de sakkunniga och experterna ställt sig bakom utredningens överväganden och förslag.

Stockholm i juni 2024

Gunnel Lindberg

/Johan Welander

/Anna Ziesnitz

Innehåll

Sammanfattning 15

1 Författningsförslag 23

1.1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken 23

1.2 Förslag till lag om ändring i brottsbalken 24

1.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare 32

1.4 Förslag till lag om ändring i skattebrottslagen (1971:69) 36

1.5 Förslag till lag om ändring i passlagen (1978:302) 37

1.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1997:1024) om Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet 44

1.7 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister 45

1.8 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder 48

1.9 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) 49

1.10 Förslag till lag om ändring i lagen (2018:1250) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande 50

1.11 Förslag till lag om ändring i lagen (2018:1699) om Kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område 52

Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

1.12 Förslag till lag om ändring i lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning 53

1.13 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1964:740) med föreskrifter för åklagare i vissa brottmål 62

1.14 Förslag till förordning om ändring i passförordningen (1979:664) 63

1.15 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1990:893) om underrättelse om dom i vissa brottmål, m.m. 66

1.16 Förslag till förordning om ändring i folkbokföringsförordningen (1991:749) 67

1.17 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1999:1134) om belastningsregister 68

1.18 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1999:1135) om misstankeregister 73

1.19 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2018:1746) om Kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område 77

1.20 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2020:792) om verkställighet av ungdomsövervakning 87

1.21 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2023:363) om samordningsnummer 89

2 Utredningens uppdrag och arbete 91

2.1 Utredningens uppdrag 91

2.2 Utredningens arbete 92

2.3 Betänkandets disposition 93

3 Utgångspunkter 95

3.1 Allmänna utgångspunkter 95

3.2 Definition av barn 95

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

3.3 Straffsystemets syften och principer 96

3.4 Unga lagöverträdare särbehandlas 97
3.4.1 Särskilda regler om utredning och lagföring..... 97
3.4.2 Särskilt anpassade påföljder 98
3.4.3 En reglering under förändring 98

3.5 Konventionsåtaganden m.m. 99
3.5.1 Allmänt om barnkonventionen 99
3.5.2 Några särskilda artiklar i barnkonventionen..... 100
3.5.3 Europakonventionen..... 102
3.5.4 Europeiska unionens stadga..... 103

3.6 Några utgångspunkter för utredningens överväganden 104

3.7 Uppdelningen mellan betänkandena..... 105
3.7.1 Vad som behandlas i detta betänkande 105
3.7.2 Frågor som ska behandlas i slutbetänkandet 106

4 Systemet med schematisk ungdomsreduktion..... 107

4.1 Straffmätning och påföljdsval..... 107
4.1.1 Allmänna principer för straffmätning 107
4.1.2 Straffmätning för unga lagöverträdare 108

4.2 Slopad straffreduktion för unga myndiga..... 110
4.2.1 Ungdomsreduktionsutredningens uppdrag och förslag..... 110
4.2.2 Propositionen om slopad straffreduktion..... 111

5 Påföljder för unga lagöverträdare..... 113

5.1 De särskilda ungdomspåföljderna..... 113

5.2 Icke frihetsberövande påföljder för unga lagöverträdare ... 113
5.2.1 Böter..... 113
5.2.2 Ungdomsvård 114
5.2.3 Ungdomstjänst 115
5.2.4 Ungdomsvård förenad med ungdomstjänst eller böter 116
5.2.5 Ungdomsövervakning..... 117
5.2.6 Undanröjande av ungdomspåföljd 118

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

5.3 Frihetsberövande påföljder för unga lagöverträdare 119
5.3.1 Sluten ungdomsvård eller fängelse 119
5.3.2 Förslag om ändrad reglering av frihetsberövande påföljder för unga 119

5.4 Valet av påföljd för unga utifrån straffmätningsvärdet 120

6 Ungdomsreduktion i åldrarna 18–20 år 123

6.1 Uppdraget 123

6.2 Bakgrund 123

6.3 Avskaffad ungdomsreduktion för unga myndiga 124

6.4 Straffmätning och val av påföljd 125

6.5 Särbehandlingen i domstol av unga myndiga lagöverträdare 128
6.5.1 Särskilda rättegångsbestämmelser i LUL 128
6.5.2 Särbehandlingen bör upphöra 129

6.6 Ändringar i andra lagar 130
6.6.1 Bestämmelser som rör lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år 130
6.6.2 Skatteverkets brottsutredande verksamhet 130
6.6.3 Socialtjänstens verksamhet 131

7 Ungdomsreduktion i åldrarna 15–17 år 135

7.1 Uppdraget 135

7.2 Ungdomsreduktionsutredningens modeller 136
7.2.1 Bakgrund 136
7.2.2 Ungdomsreduktionsutredningen Alternativ 1: Dubbla trösklar 136
7.2.3 Ungdomsreduktionsutredningen Alternativ 2: Brantare lutning 137
7.2.4 Ungdomsreduktionsutredningen Alternativ 3: Förhöjd startpunkt 139
7.2.5 Ungdomsreduktionsutredningen Alternativ 4: Mindre tröskel 140
7.2.6 Ungdomsreduktionsutredningens slutsats 141

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

7.3 En förändrad ungdomsreduktion ... 142
7.3.1 Ungdomsreduktion även vid allvarlig brottslighet ... 142
7.3.2 Andelar av straffvärdet bör vara riktmärket ... 143
7.3.3 En schematisk lagregel bör inte införas ... 147
7.3.4 Ungdomsreduktion bör göras i skälig omfattning ... 148
7.3.5 Hänsyn till den unges bristande utveckling vid sidan av ungdomsreduktionen ... 151

7.4 Effekterna av en minskad ungdomsreduktion ... 152

7.5 Minskad ungdomsreduktion påverkar barn ... 153

8 Ungdomsövervakning ... 157

8.1 Bakgrund ... 157

8.2 Ungdomsövervakning ... 157
8.2.1 En ny påföljd ... 157
8.2.2 Påföljden utgår från en individuell verkställighetsplan ... 158
8.2.3 Verkställigheten ... 159
8.2.4 Misskötsamhet kräver reaktion ... 161

9 Erfarenheterna hittills av ungdomsövervakning ... 163

9.1 Påföljden fyllde en lucka i påföljdssystemet ... 163

9.2 Kriminalvårdens erfarenheter ... 163
9.2.1 Allmänt om rapporten ... 163
9.2.2 Verkställighetsplanering och verkställighetsplan ... 164
9.2.3 Rörelseinskränkningarna ... 165
9.2.4 Misskötsamhet och reaktionen på det ... 166
9.2.5 Utmaningar inför framtiden ... 167
9.2.6 Några röster från ungdomar som dömts till ungdomsövervakning ... 167

9.3 Nuläget ... 167

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

9.4 Rättspraxis ... 169
9.4.1 NJA 2022 s. 1071 ... 169
9.4.2 Högsta domstolens dom ”Ungdomsövervakning och frihetsberövande” ... 170

10 Översyn av reglerna om ungdomsövervakning ... 173

10.1 Uppdraget ... 173

10.2 Tillämpningsområdet för ungdomsövervakning ... 173
10.2.1 Det nuvarande tillämpningsområdet ... 173
10.2.2 Valet mellan olika ungdomspåföljder i dag ... 174
10.2.3 Behovet av förändring ... 175

10.3 Ungdomsövervakning i fler fall ... 178
10.3.1 Effekterna av minskad ungdomsreduktion ... 178
10.3.2 Ungdomsövervakning i stället för ungdomsvård ... 180
10.3.3 Ungdomsövervakning vid återfall ... 184
10.3.4 Ungdomsövervakning vid organiserad eller systematisk brottslighet? ... 187

10.4 Fler kontrollmöjligheter ... 189
10.4.1 Noggrann tillsyn över den dömde ... 189
10.4.2 Biträde till koordinatorn ... 192

10.5 Frågor angående inskränkningar i rörelsefriheten ... 193
10.5.1 Den nuvarande regleringen ... 193
10.5.2 Ingen obligatorisk halvtidsprövning ... 195
10.5.3 Utformningen av rörelseinskränkningarna bör inte ändras ... 198

10.6 Tiden för ungdomsövervakning ... 202

10.7 De föreslagna ändringarna påverkar barn ... 204

11 Utvidgad ungdomsövervakning ... 207

11.1 Uppdraget ... 207

11.2 En ny påföljd behövs ... 207

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

11.3 Den nya påföljden 211
11.3.1 Påföljdens grundstruktur 211
11.3.2 Tillämpningsområdet 213
11.3.3 Tiden för utvidgad ungdomsövervakning 215

11.4 Kriminalvårdens roll 218
11.4.1 Ansvaret för verkställigheten 218
11.4.2 Samma regler som för ungdomsövervakning 220

11.5 Närmare om påföljden 224
11.5.1 Verkställighetsplanens innehåll 224
11.5.2 Verkställighetsplanering i kriminalvårdsanstalt 225
11.5.3 Inskränkningar i rörelsefriheten 229
11.5.4 Prövningen av rörelseinskränkningarna 234
11.5.5 Noggrann tillsyn över den dömde 238
11.5.6 Förhållandet till regeringsformen och Europakonventionen 239
11.5.7 Påverkan på den dömde, syskon och övriga anhöriga 242

11.6 Närmare om verkställigheten 246
11.6.1 Påföljdens verkställbarhet 246
11.6.2 Verkställigheten i kriminalvårdsanstalt 248
11.6.3 Ny påföljdsbestämning efter tidigare dom 253
11.6.4 Tillgodoräknande av frihetsberövande 254
11.6.5 Beräkning av verkställighetstiden 257
11.6.6 Tillämpningen av strafftidslagen 258
11.6.7 Påföljdspreskription 261

11.7 Misskötsamhet 262
11.7.1 Åtgärder inom ramen för påföljden 262
11.7.2 Varning och undanröjande 264

11.8 Andra frågor som rör utvidgad ungdomsövervakning 267
11.8.1 Beslutsordning och frågor om överklagande 267
11.8.2 Samarbetet mellan myndigheterna 268
11.8.3 Handräckning av polismyndigheten 271
11.8.4 Bemyndiganden 274

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

12 Övriga frågor 277

12.1 Allmänt om personuppgiftsbehandlingen 277
12.1.1 Bakgrund 277
12.1.2 Moderniseringen av registerlagstiftningen 277
12.1.3 Regleringen om belastningsregistret 279

12.2 Användning av elektronisk övervakning 281
12.2.1 Bakgrund 281
12.2.2 Något om tekniken vid elektronisk övervakning 281
12.2.3 Förslaget om modernisering av Kriminalvårdens personuppgiftslagstiftning 282
12.2.4 Behandlingen av biometriska uppgifter måste regleras 284
12.2.5 Ansiktsigenkänning vid verkställighet 288
12.2.6 Lagring och radering av bilderna 289
12.2.7 Ett godtagbart intrång 291

12.3 Sekretess och informationsutbyte 292

12.4 Frågor om pass 295

12.5 Vissa andra följdändringar 296

13 Samlade effekter av förslagen 299

13.1 Förslagens betydelse för rättstillämpningen 299
13.1.1 Lagöverträdare i åldrarna 18–20 år 299
13.1.2 Lagöverträdare i åldrarna 15–17 år 302

13.2 Förhållandet till andra förslag 309

14 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser 313

14.1 Ikraftträdande 313

14.2 Övergångsbestämmelser 315

15 Konsekvenser 317

15.1 Allmänt om konsekvenserna av förslagen 317

Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

15.2 Ekonomiska konsekvenser 318
15.2.1 Konsekvenserna för Kriminalvården 318
15.2.2 Konsekvenserna för kommunerna 324
15.2.3 Konsekvenserna för SiS 326
15.2.4 Konsekvenserna för övriga statliga myndigheter 327
15.2.5 Finansieringen av förslagen 328

15.3 Konsekvenserna för den dömde, syskon och övriga anhöriga 329

15.4 Konsekvenserna i övrigt 331
15.4.1 Konsekvenserna för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet 331
15.4.2 Konsekvenserna för den kommunala självstyrelsen 332
15.4.3 Konsekvenserna för jämställdheten 333
15.4.4 Konsekvenserna i övrigt 333

16 Författningskommentar 335

16.1 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken 335

16.2 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken 335

16.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare 344

16.4 Förslaget till lag om ändring i skattebrottslagen (1971:69) 346

16.5 Förslaget till lag om ändring i passlagen (1978:302) 346

16.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1997:1024) om Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet 349

16.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister 349

16.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder 350

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

16.9 Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) 350

16.10 Förslaget till lag om ändring i lagen (2018:1250) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande 351

16.11 Förslaget till lag om ändring i lagen (2018:1699) om Kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område 352

16.12 Förslaget till lag om ändring i lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning 353

Särskilda yttranden 365

Bilagor

Bilaga 1 Kommittédirektiv 2023:112 375

Bilaga 2 Kommittédirektiv 2023:156 393

Sammanfattning

Uppdraget

Utredningen har i uppdrag (dir. 2023:112) att överväga och föreslå ändringar av den straffrättsliga särbehandlingen av unga lagöverträdare. Uppdraget i delbetänkandet har i huvudsak varit att överväga dels hur den nuvarande påföljden ungdomsövervakning bör förstärkas, dels att införa en ny påföljd, utvidgad ungdomsövervakning, som ska innehålla fler kontrollmöjligheter och andra verktyg än ungdomsövervakning (dir. 2023:156). I uppdraget, som ska redovisas slutligt senast den 10 januari 2025, ingår att lämna förslag som innebär att den s.k. ungdomsreduktionen för lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år ska avskaffas och att se över hur ungdomsreduktionen för unga lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år kan ges minskad betydelse. Utredningen anser att frågorna om ungdomsreduktionen, på grund av de förändringar som direktiven förutsätter, hänger så nära samman med påföljdsvalet att utredningen har valt att även hantera de frågorna redan i delbetänkandet.

Utredningens förslag om ungdomsreduktion

Ungdomsreduktionen för lagöverträdare i åldrarna 18–20 år avskaffas

Utredningens förslag

Den 2 januari 2022 avskaffades ungdomsreduktionen vid allvarlig brottslighet (brott med minimistraff ett års fängelse och brott med straffvärde om ett års fängelse eller mer) för de lagöverträdare som har fyllt 18 år vid brottet. Utredningen föreslår nu att 29 kap. 7 § brottsbalken ändras så att lagöverträdarens ungdom inte vid något

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

tillfälle ska beaktas vid straffmätningen när det är fråga om lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år.

Eftersom ungdomsreduktionen sedan tidigare har avskaffats i den berörda åldersgruppen för allvarliga brott, får utredningens förslag enbart betydelse vid brott med lägre minimistraff eller lägre straffvärde än ett års fängelse. I sådana fall medför utredningens förslag att det fängelsestraff som döms ut blir längre än vad som hittills har varit fallet. Fängelsestraff kommer dock många gånger, på samma sätt som i dag, att kunna ersättas med de icke frihetsberövande påföljderna villkorlig dom och skyddstillsyn. De påföljderna kommer emellertid att förenas med fler dagsböter eller antal timmar samhällstjänst än i dag, motsvarande det antal dagsböter eller timmar samhällstjänst som enligt den nuvarande ordningen döms ut för lagöverträdare som har fyllt 21 år.

Särbehandlingen av unga myndiga lagöverträdare i domstol

I lagen (1964:167) om unga lagöverträdare finns det särskilda regler om rättegången för unga lagöverträdare. Lagen, som innehåller bestämmelser om handläggningen hos Polismyndigheten, åklagare och domstolar av mål och ärenden om brott där den misstänkte inte har fyllt 21 år, ersätter och fyller ut regleringen i rättegångsbalken. Särregleringen av lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år är nära förknippad med ungdomsreduktionen. Eftersom lagöverträdare i den åldersgruppen fortsättningsvis ska behandlas som vuxna vid straffmätningen föreslår utredningen att särregleringen av domstolsprocessen i fortsättningen enbart ska gälla för barn under 18 år.

Ungdomsreduktionen för lagöverträdare i åldrarna 15–17 år förändras

Utredningens förslag

Uppdraget har varit att föreslå ändringar som innebär att ålder ges minskad betydelse vid straffmätningen för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år och som begränsar tröskeleffekter i straffmätningen vid övergången mellan olika åldrar.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Unga lagöverträdare särbehandlas sedan länge i straffrättsligt hänseende. Det gäller särskilt lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år. Ett skäl för det är att barn typiskt sett inte anses ha nått sådan mognad och ansvarsförmåga att de i straffhänseende bör behandlas som vuxna. De anses också vara särskilt känsliga för de konsekvenser som straffrättsliga ingripanden kan leda till.

Även om det finns mycket som tyder på att allvarlig brottslighet har blivit vanligare i de yngre åldersgrupperna anser utredningen att det skulle innebära ett allt för stort steg bort från principen om att unga lagöverträdare ska särbehandlas att helt ta bort ungdomsreduktionen i åldersgruppen 15–17 år, ens för de allvarligaste brotten. En sådan ordning föreslås därför inte. Utredningen föreslår i stället att 29 kap. 7 § brottsbalken ska ändras på så sätt att ungdomsreduktion i fortsättningen ska göras i skälig omfattning.

Den nya ungdomsreduktionen

I rättspraxis görs ungdomsreduktionen enligt en schematisk modell som kvotdelar av straffvärdet enligt en fallande skala utifrån ålder. De brott som unga lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år i de flesta fall gör sig skyldiga till är många gånger ett tydligt uttryck för ungdomligt oförstånd och bristande mognad. Ofta handlar det om butiksstölder, skadegörelse, misshandel som inte har några försvårande inslag och mindre allvarliga narkotikabrott. I sådana fall leder det i allmänhet till en straffmätning som är väl avvägd och proportionerlig om rätten beräknar en ungdomsreduktion enligt en standardiserad schematisk modell. En sådan schematisk modell främjar också en enhetlig rättstillämpning. Utgångspunkten bör därför även i fortsättningen vara att ungdomsreduktionen i de flesta fall ska göras utifrån en schematisk modell, men med utgångspunkt i att ungdomsreduktionen generellt ska vara mindre än i dag och anpassad till att reduktionen ska fördelas på tre år, i stället för på sex år som hittills varit fallet.

Brottsutvecklingen bland vissa barn och unga innebär samtidigt att fler unga lagöverträdare döms för allvarliga brott som svårligen kan ses som impulshandlingar eller ett uttryck för ungdomligt oförstånd eller förhastande. Omvänt finns det också fall där det är tydligt att den tilltalades bristande ansvarsförmåga och omdöme är en bi-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

dragande faktor som inte beaktas tillräckligt vid en helt schematisk tillämpning av ungdomsreduktionen. Utredningens förslag om ungdomsreduktion i skälig omfattning kan därför kräva att rätten gör en mer nyanserad bedömning än vad som följer av enbart tillämpning av den schematiska modellen.

Effekterna för rättstillämpningen

Den förändring av ungdomsreduktionen som utredningen föreslår innebär inte att principerna för påföljdsvalet för unga lagöverträdare eller tillämpningen av de särskilda ungdomspåföljderna förändras. Däremot påverkas utrymmet för att tillämpa de olika påföljderna i förhållande till olika brott, eftersom straffmätningsvärdena generellt blir högre. En skärpning av reglerna om ungdomsövervakning och förslaget om en ny påföljd – utvidgad ungdomsövervakning – kan förväntas leda till att någon av de påföljderna många gånger kommer kunna väljas i stället för fängelse, särskilt för de yngsta lagöverträdarna. För de som gör sig skyldiga till de allra allvarligaste brotten innebär förslagen dock en tydlig skärpning i fråga om påföljdsvalet.

Utredningens förslag beträffande ungdomspåföljder

Skärpning av påföljden ungdomsövervakning

En ganska ny påföljd

Ungdomsövervakning infördes som påföljd i januari 2021 efter att det hade konstaterats i flera utredningar att det saknades en lämplig och trovärdig reaktion för unga lagöverträdare på allvarlig brottslighet. Även om bedömningsunderlaget hittills är begränsat anses ungdomsövervakning fungera väl. Påföljden har fyllt en lucka i påföljdssystemet mellan ungdomsvård och ungdomstjänst å ena sidan och sluten ungdomsvård å andra sidan. Utredningens uppdrag i den delen har bestått i att överväga om ungdomsövervakning ska kunna användas i fler fall än i dag och se över om påföljden bör förstärkas.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Ungdomsövervakning i fler fall

En effekt av utredningens förslag om förändrad ungdomsreduktion för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år är att straffmätningsvärdena generellt kan förväntas bli högre. Redan utredningens förslag i den delen kan därför komma att leda till att ungdomsövervakning döms ut i fler fall där påföljden hittills har bestämts till ungdomstjänst eller ungdomsvård.

Ungdomsvård har hittills kunnat förenas med böter eller ungdomstjänst. De som är aktuella för ungdomsvård vid straffmätningsvärden om fängelse i sex månader eller mer, men där de av socialnämnden föreslagna åtgärderna inte är tillräckligt ingripande utan att också kombineras med böter eller ungdomstjänst, är ofta i behov av den struktur och de kontrollerande inslag som ungdomsövervakning innebär. De kan också ha missbruk eller andra sociala problem som innebär att det är svårt för dem att verkställa ungdomstjänst. Utredningen föreslår därför att det inte längre ska gå att döma ut påföljdskombinationen ungdomsvård i förening med böter eller ungdomstjänst. Det kommer att leda till att ungdomsövervakning döms ut i fler fall där påföljden hittills blivit ungdomsvård i kombination med böter eller ungdomstjänst.

Vidare anser utredningen att det, särskilt i de fall där en ung lagöverträdare tidigare har dömts till ungdomstjänst eller ungdomsvård men ändå inte avstår från att begå nya brott, finns ett tydligt behov av att döma ut en påföljd med ett starkt inslag av kontroll. Utredningen föreslår därför att ungdomsövervakning ska dömas ut i fler återfallssituationer där den unge tidigare har dömts till ungdomstjänst eller ungdomsvård.

Ingen obligatorisk halvtidsprövning av rörelseinskränkningarna

Kriminalvården ska i dag efter halva verkställighetstiden pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten kan minskas. Efter två tredjedelar av verkställighetstiden ska Kriminalvården pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten kan upphöra helt. Utredningen anser att det är viktigt att rörelseinskränkningarna ges viss varaktighet och föreslår därför att det inte ska vara obligatoriskt för Kriminalvården att pröva omfattningen av rörelseinskränkningarna redan efter halva tiden. Först efter två tredjedelar, vilket motsvarar tidpunkten för villkorlig

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

frigivning vid fängelse, ska det vara obligatoriskt för Kriminalvården att pröva om rörelseinskränkningarna ska minskas eller upphöra.

Fler kontrollmöjligheter

Utredningen föreslår att Kriminalvården ska utöva noggrann tillsyn över den dömde och hålla sig underrättad om hans eller hennes förhållanden, vilket innebär bl.a. att Kriminalvården ska kunna göra fler hembesök. Det ger bättre förutsättningar för myndigheten att upptäcka om den dömde kan misstänkas begå nya brott under verkställigheten eller om det krävs någon justering av verkställighetsplanen. Utredningen föreslår också att Kriminalvården ska få förordna någon att vara biträdande koordinator i syfte att motverka att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt.

Den nya påföljden utvidgad ungdomsövervakning

Den nya påföljden

Den som har begått brott innan han eller hon har fyllt 18 år ska enligt utredningens förslag kunna dömas till utvidgad ungdomsövervakning om ungdomsövervakning inte är en tillräckligt ingripande påföljd med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art och den unges tidigare brottslighet. Den som är över 18 år när dom meddelas ska kunna dömas till utvidgad ungdomsövervakning endast om det finns särskilda skäl för det. Tiden för utvidgad ungdomsövervakning ska överstiga ett år och får bestämmas till högst tre år.

Utvidgad ungdomsövervakning ska förenas med rörelseinskränkningar som ska övervakas med elektronisk kontroll. Inskränkningarna ska gälla varje kväll och natt, liksom all annan dagtid än den tid som den dömde förvärvsarbetar, deltar i utbildning eller organiserade fritidsaktiviteter, gör vårdbesök eller ägnar sig åt inköp och liknande åtgärder. Därutöver ska den dömde ha rätt att under viss tid kunna ägna sig åt aktiviteter som han eller hon själv framställer önskemål om.

En utvidgad ungdomsövervakning kommer att pågå under en längre tid och med största sannolikhet upplevas som mycket begränsande för den dömde. För att upprätthålla den dömdes motiva-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

tion och göra det tydligt att det lönar sig att följa verkställighetsplanen föreslår utredningen att Kriminalvården efter sex månaders verkställighet ska ha en fakultativ möjlighet att pröva om rörelseinskränkningarna ska minskas något. En obligatorisk prövning av om inskränkningarna kan minskas ska därefter göras av Kriminalvården när halva verkställighetstiden har gått. Efter två tredjedelar av verkställighetstiden ska Kriminalvården pröva om rörelseinskränkningarna ska minskas eller om de ska upphöra helt.

Verkställighetsplanering på ungdomsavdelning i kriminalvårdsanstalt

Vid utvidgad ungdomsövervakning finns det ofta ett särskilt intresse av att den dömde inte återvänder till sin gamla miljö innan verkställighetsplanen är upprättad. Utredningen föreslår därför att verkställighetsplaneringen ska göras på ungdomsavdelning i kriminalvårdsanstalt under en tid av två månader. Det är också ett sätt att inskärpa allvaret i den brottslighet som den dömde har befunnits skyldig till och att åstadkomma en påföljd som utgör ett trovärdigt, proportionerligt och tillräckligt ingripande alternativ till fängelse.

Fler kontrollmöjligheter

Eftersom verkställigheten pågår under en längre tid behöver det finnas goda möjligheter för Kriminalvården att kontrollera att verkställigheten i hemmet fungerar på ett tillfredsställande sätt och att den dömde inte fortsätter med kriminella aktiviteter. Utredningen föreslår därför att Kriminalvården – på motsvarande sätt som föreslås vid ungdomsövervakning – ska utöva noggrann tillsyn över den dömde och hålla sig underrättad om hans eller hennes förhållanden. Det medför bättre förutsättningar för myndigheten att upptäcka om den dömde kan misstänkas begå nya brott under verkställigheten eller om det krävs någon justering i verkställighetsplanen. Utredningen föreslår också att Kriminalvården ska få förordna någon att vara biträdande koordinator i syfte att motverka att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Utredningens övriga förslag

Personuppgiftsbehandling

Vissa förordningsändringar behöver göras för att Kriminalvården ska kunna behandla nödvändiga personuppgifter om dem som har dömts till utvidgad ungdomsövervakning. Utredningen föreslår även att Kriminalvården, om det är absolut nödvändigt för verkställigheten, ska få behandla biometriska uppgifter genom biometrisk autentisering i syfte att bekräfta en dömd persons identitet om han eller hon verkställer ungdomsövervakning eller utvidgad ungdomsövervakning. Syftet med regleringen är att nykterhetskontroller ska kunna göras på annat sätt än genom hembesök.

Uppgifter om utvidgad ungdomsövervakning föreslås gallras ur belastningsregistret fem år efter det att påföljden helt har verkställts.

Vissa frågor om pass

För den som verkställer bl.a. fängelsestraff gäller begränsningar i rätten att få och behålla pass. Utredningen föreslår att motsvarande bestämmelser om rätten att få och behålla pass ska gälla för den som döms till utvidgad ungdomsövervakning.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2026.

Äldre bestämmelser ska fortsätta att gälla för verkställighet av domar eller beslut om ungdomsövervakning som har fått laga kraft innan den nya regleringen träder i kraft.

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 30 kap. 6 § rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
30 kap.	
6 §[1]	
Har den tilltalade erkänt gärningen och bestäms brottspåföljden till annat än fängelse eller sluten ungdomsvård eller till fängelse i högst sex månader, får domen utfärdas i förenklad form. Dom, varigenom högre rätt fastställer lägre rätts dom, får också utfärdas i förenklad form.	Har den tilltalade erkänt gärningen och bestäms brottspåföljden till annat än fängelse, sluten ungdomsvård eller *utvidgad ungdomsövervakning* eller till fängelse i högst sex månader, får domen utfärdas i förenklad form. Dom, varigenom högre rätt fastställer lägre rätts dom, får också utfärdas i förenklad form.

Förs i målet talan om enskilt anspråk i anledning av brott, gäller vad som sägs i första stycket första meningen endast om den tilltalade medger anspråket eller om rätten finner saken vara uppenbar.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

---

[1] Senaste lydelse 1998:605. Ändring av paragrafen föreslås även i SOU 2023:44 s. 37.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

1.2 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken

dels att 32 kap. 3 §[2] ska utgå och att nuvarande 32 kap. 3 a § ska betecknas 32 kap. 3 §,

dels att 26 kap. 25 §, 29 kap. 7 §, den nya 32 kap. 3 § och 32 kap. 4 §, 34 kap. 1, 3 och 6 §§ och 38 kap. 1 och 3 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas två nya paragrafer, 32 kap. 3 a och b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
26 kap.	
25 §[3]	
Förekommer till verkställighet på en gång dom på fängelse på livstid och dom på böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning eller sluten ungdomsvård, ska livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.	Förekommer till verkställighet på en gång dom på fängelse på livstid och dom på böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning, *utvidgad ungdomsövervakning* eller sluten ungdomsvård, ska livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.
Förekommer till verkställighet på en gång en dom på fängelse på viss tid i minst två år och en dom på böter eller förvandlingsstraff för böter som har meddelats innan den förstnämnda påföljden har börjat verkställas, ska fängelsestraffet träda i stället för den andra påföljden.	
29 kap.	
7 §[4]	
Har någon begått brott innan han eller hon fyllt *tjugoett* år, ska hans eller hennes ungdom beaktas *särskilt* vid straffmätningen.	*Om någon har* begått brott innan han eller hon fyllt *arton* år ska hans eller hennes ungdom *i skälig omfattning* beaktas vid

[2] Senaste lydelse av 32 kap. 3 § 2006:891.
[3] Senaste lydelse 2020:617.
[4] Senaste lydelse 2021:1103. Ändringen innebär bl.a. att tredje stycket tas bort.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Rätten får då döma till lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet.

straffmätningen. Rätten får då döma till lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet.

För brott som någon har begått innan han eller hon fyllt arton år får det inte dömas till svårare straff än fängelse i tio år. Om fängelse på längre tid och på livstid är föreskrivet för brottet eller om det följer av 26 kap. 2 §, får det dock dömas till fängelse i högst fjorton år.

Första stycket gäller inte för brott som någon har begått efter det att han eller hon fyllt arton år, om

1. det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år,

2. det är fråga om försök, förberedelse eller stämpling till eller underlåtenhet att avslöja eller förhindra sådant brott som avses i 1, eller

3. brottets straffvärde uppgår till fängelse i ett år eller mer.

32 kap.

3 §[5]

Den som har begått brott innan han eller hon fyllt arton år får dömas till ungdomsövervakning om varken ungdomsvård eller ungdomstjänst är tillräckligt ingripande påföljder med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet.

Som skäl för ungdomsövervakning ska rätten särskilt beakta om den unge tidigare har dömts till ungdomstjänst eller ungdomsvård.

Den som har fyllt arton år när dom meddelas får dömas till ungdomsövervakning endast om det finns särskilda skäl för det. Den som har fyllt tjugoett år vid denna tidpunkt får inte dömas till ungdomsövervakning.

[5] Senaste lydelse 2021:1103.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Rätten får bestämma tiden för ungdomsövervakning till lägst sex månader och högst ett år.

Den som döms till ungdomsövervakning ska medverka i verkställighetsplanering och följa det som anges i verkställighetsplanen.

Bestämmelser om verkställighet finns i lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning.

3 a §

Den som har begått brott innan han eller hon fyllt arton år får dömas till utvidgad ungdomsövervakning om ungdomsövervakning inte är en tillräckligt ingripande påföljd med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet.

Den som har fyllt arton år när dom meddelas får dömas till utvidgad ungdomsövervakning endast om det finns särskilda skäl för det. Den som har fyllt tjugoett år vid denna tidpunkt får inte dömas till utvidgad ungdomsövervakning.

Tiden för utvidgad ungdomsövervakning ska överstiga ett år och får bestämmas till högst tre år.

3 b §

Den som döms till ungdomsövervakning eller utvidgad ungdomsövervakning ska medverka i verkställighetsplanering och följa

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

det som anges i verkställighetsplanen.

Bestämmelser om verkställighet finns i lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning.

4 §[6]

Om den dömde i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att han eller hon ska följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst *eller* ungdomsövervakning, får rätten på talan av åklagare undanröja en annan påföljd än böter som dömts ut för brottet och bestämma en ny påföljd för detta. I stället för att undanröja påföljden får dock rätten meddela den dömde en varning, om det är en tillräcklig åtgärd.

Om den dömde i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att han eller hon ska följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst, ungdomsövervakning *eller utvidgad ungdomsövervakning*, får rätten på talan av åklagare undanröja en annan påföljd än böter som dömts ut för brottet och bestämma en ny påföljd för detta. I stället för att undanröja påföljden får dock rätten meddela den dömde en varning, om det är en tillräcklig åtgärd.

Om, av annat skäl än som anges i första stycket, den planerade vården eller de planerade åtgärderna enligt ett ungdomskontrakt eller en vårdplan inte kommer till stånd eller vården eller åtgärderna kommit att i väsentlig grad avvika från vad som planerats i kontraktet eller vårdplanen, får rätten på talan av åklagare undanröja en annan påföljd än böter som dömts ut för brottet och bestämma en ny på-

Om, av annat skäl än som anges i första stycket, den planerade vården eller de planerade åtgärderna enligt ett ungdomskontrakt eller en vårdplan inte kommer till stånd eller vården eller åtgärderna kommit att i väsentlig grad avvika från vad som planerats i kontraktet eller vårdplanen, får rätten på talan av åklagare undanröja en annan påföljd än böter som dömts ut för brottet och bestämma en ny på-

[6] Senaste lydelse 2020:617.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

följd för detta. Detsamma gäller om, av annat skäl än som anges i första stycket, en dom på ungdomstjänst inte till väsentlig del kan fullgöras inom skälig tid eller, beträffande ungdomsövervakning, de föreskrivna åtgärderna enligt en verkställighetsplan inte kommer till stånd eller åtgärderna kommit att i väsentlig grad avvika från vad som föreskrivits i verkställighetsplanen.

Om mer än en påföljd undanröjs får rätten bestämma en gemensam påföljd för den samlade brottsligheten.

Om rätten beslutar om undanröjande enligt första eller andra stycket ska den, när den nya påföljden bestäms, ta skälig hänsyn till vad den dömde har undergått till följd av den undanröjda påföljden eller de undanröjda påföljderna *och till böter som har dömts ut enligt 3 § första stycket 2*.

följd för detta. Detsamma gäller om, av annat skäl än som anges i första stycket, en dom på ungdomstjänst inte till väsentlig del kan fullgöras inom skälig tid eller, beträffande ungdomsövervakning *eller utvidgad ungdomsövervakning*, de föreskrivna åtgärderna enligt en verkställighetsplan inte kommer till stånd eller åtgärderna kommit att i väsentlig grad avvika från vad som föreskrivits i verkställighetsplanen.	
Om mer än en påföljd undanröjs får rätten bestämma en gemensam påföljd för den samlade brottsligheten.	
Om rätten beslutar om undanröjande enligt första eller andra stycket ska den, när den nya påföljden bestäms, ta skälig hänsyn till vad den dömde har undergått till följd av den undanröjda påföljden eller de undanröjda påföljderna.	

34 kap.

1 §[7]

Om den som har dömts till fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning eller sluten ungdomsvård har begått ett annat brott före domen (nyupptäckt brott) eller om den dömde begår ett nytt brott efter domen men innan påföljden helt	Om den som har dömts till fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning, *utvidgad ungdomsövervakning* eller sluten ungdomsvård har begått ett annat brott före domen (nyupptäckt brott) eller om den dömde begår ett nytt brott efter

[7] Senaste lydelse 2020:617.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

har verkställts eller annars upphört (nytt brott), ska rätten bestämma en ny påföljd för den tillkommande brottsligheten.

domen men innan påföljden helt har verkställts eller annars upphört (nytt brott), ska rätten bestämma en ny påföljd för den tillkommande brottsligheten.

I stället för att bestämma en ny påföljd för den tillkommande brottsligheten får rätten, i de fall som avses i 3 och 4 §§, besluta att den tidigare utdömda påföljden ska avse också den brottsligheten, eller undanröja den utdömda påföljden och döma till gemensam påföljd för den samlade brottsligheten.

Undergår den dömde fängelse på livstid får rätten endast besluta att den tidigare utdömda påföljden ska avse också den tillkommande brottsligheten.

3 §[8]

Rätten får besluta att en tidigare utdömd påföljd ska avse också tillkommande brottslighet. Ett sådant beslut får meddelas endast om det är fråga om nyupptäckt brottslighet som i jämförelse med den brottslighet som omfattas av den tidigare domen med hänsyn till påföljden är utan nämnvärd betydelse.

Är den tidigare påföljden ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning eller sluten ungdomsvård, får rätten, om det finns särskilda skäl för det, även i andra fall besluta att den tidigare utdömda påföljden ska avse också den tillkommande brottsligheten.

Är den tidigare påföljden ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning, *utvidgad ungdomsövervakning* eller sluten ungdomsvård, får rätten, om det finns särskilda skäl för det, även i andra fall besluta att den tidigare utdömda påföljden ska avse också den tillkommande brottsligheten.

6 §[9]

Om rätten med tillämpning av 3 § genom dom som fått laga kraft har beslutat att fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsvård, ungdomstjänst,

Om rätten med tillämpning av 3 § genom dom som fått laga kraft har beslutat att fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsvård, ungdomstjänst,

[8] Senaste lydelse 2020:617.
[9] Senaste lydelse 2020:617.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

ungdomsövervakning eller sluten ungdomsvård som dömts ut i tidigare mål ska avse ytterligare brott, och om den tidigare påföljden ändras av högre rätt genom dom som får laga kraft, ska frågan om påföljd för den tillkommande brottsligheten efter anmälan av åklagare prövas på nytt. Detsamma ska gälla, när påföljd avseende fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn eller sluten ungdomsvård bestämts med tillämpning av 2 § och den tidigare påföljden ändras.

ungdomsövervakning, *utvidgad ungdomsövervakning* eller sluten ungdomsvård som dömts ut i tidigare mål ska avse ytterligare brott, och om den tidigare påföljden ändras av högre rätt genom dom som får laga kraft, ska frågan om påföljd för den tillkommande brottsligheten efter anmälan av åklagare prövas på nytt. Detsamma ska gälla, när påföljd avseende fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn eller sluten ungdomsvård bestämts med tillämpning av 2 § och den tidigare påföljden ändras.

Visar det sig, när en dom på fängelse på viss tid eller sluten ungdomsvård ska verkställas, att den dömde begått brottet före det att en påföljd som han eller hon dömts till för något annat brott har dömts ut, och framgår det inte av domarna att den andra påföljden har beaktats, ska, sedan domarna fått laga kraft, rätten efter anmälan av åklagare med tillämpning av 2 § bestämma vad den dömde ska undergå till följd av den dom som sist ska verkställas. En sådan prövning hindrar inte att domen får verkställas, om inte rätten beslutar något annat.

38 kap.

1 §[10]

Den som har dömts till villkorlig dom får före överklagandetidens utgång lämna en förklaring om att han eller hon är nöjd med domen när det gäller den utdömda påföljden. En sådan förklaring ska avse även böter, som dömts ut med stöd av 27 kap. 2 §. Förklaringen avges i den ordning regeringen föreskriver.

En förklaring som lämnats i föreskriven ordning får inte tas tillbaka. Om den dömde har överklagat domen, ska hans eller hennes talan när det gäller påföljden för brottet anses återkallad genom förklaringen.

[10] Senaste lydelse 2020:617.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Det finns särskilda bestämmelser om nöjdförklaring i fråga om dom på fängelse, *dom på* ungdomsövervakning och *dom på* sluten ungdomsvård.	Det finns särskilda bestämmelser om nöjdförklaring i fråga om dom på fängelse, ungdomsövervakning, *utvidgad ungdomsövervakning* och sluten ungdomsvård.
3 §[11]	
Fråga om åtgärd enligt 27 kap. 2 a § tredje stycket, 5 § tredje stycket eller 6 § tas upp av den rätt som först avgjort det mål där villkorlig dom meddelats. Fråga om åtgärd enligt 32 kap. 4 § tas upp av den rätt som först avgjort det mål där ungdomsvård, ungdomstjänst *eller* ungdomsövervakning dömts ut.	Fråga om *en* åtgärd enligt 27 kap. 2 a § tredje stycket, 5 § tredje stycket eller 6 § tas upp av den rätt som först avgjort det mål där villkorlig dom meddelats. Fråga om *en* åtgärd enligt 32 kap. 4 § tas upp av den rätt som först avgjort det mål där ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning *eller utvidgad ungdomsövervakning* dömts ut.

Talan enligt 28 kap. 8 § väcks vid den tingsrätt, inom vars område det frivårdskontor ligger där den skyddstillsynsdömde är inskriven, eller vid den rätt som först avgjort det mål där skyddstillsyn dömts ut.

Mål som avses i denna paragraf får också tas upp av den rätt, där brottmål mot den dömde är väckt eller där mål om åtgärd mot den dömde enligt 32 kap. 4 § redan tagits upp, eller av rätten i den ort där den dömde mera varaktigt uppehåller sig, om rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

---

[11] Senaste lydelse 2021:249.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

1.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Härigenom föreskrivs att 1, 25, 27, 29, 30, 30 b och 41 §§ lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 §[12]	
I denna lag finns särskilda bestämmelser om handläggning hos Polismyndigheten, åklagare och domstol av mål och ärenden om brott där den misstänkte inte har fyllt *tjugoett* år.	I denna lag finns särskilda bestämmelser om handläggning hos Polismyndigheten, åklagare och domstol av mål och ärenden om brott där den misstänkte inte har fyllt *arton* år.
I övrigt gäller rättegångsbalkens regler och andra bestämmelser.	
25 §[13]	
Mål i tingsrätt och hovrätt mot den som inte har fyllt *tjugoett* år *skall*, om det inte möter hinder, handläggas av lagfarna domare som särskilt har utsetts av domstolen att handlägga sådana mål. Detsamma *skall* gälla i fråga om nämndemän som anlitas för tjänstgöring i sådana mål.	Mål i tingsrätt och hovrätt mot den som inte har fyllt *arton* år *ska*, om det inte möter hinder, handläggas av lagfarna domare som särskilt har utsetts av domstolen att handlägga sådana mål. Detsamma *ska* gälla i fråga om nämndemän som anlitas för tjänstgöring i sådana mål.
I mål som rör brott på vilket endast böter kan följa får andra än dem som avses i första stycket anlitas.	
27 §[14]	
Mål mot den som inte har fyllt *tjugoett* år ska, om målet avser brott på vilket fängelse kan följa, om möjligt sättas ut till	Mål mot den som inte har fyllt *arton* år ska, om målet avser brott på vilket fängelse kan följa, om möjligt sättas ut till hand-

[12] Senaste lydelse 2014:650.
[13] Senaste lydelse 2001:152.
[14] Senaste lydelse 2021:1096.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

handläggning på ett sådant sätt att målet inte drar till sig uppmärksamhet.

Rätten får i mål mot den som inte har fyllt *tjugoett* år besluta att målet ska handläggas inom stängda dörrar, om offentlighet vid förhandlingen är till uppenbar olägenhet på grund av den uppmärksamhet den tilltalade kan antas bli föremål för. Om rätten anser att ett sådant beslut bör meddelas och om någon som har fyllt *tjugoett* år också är tilltalad i målet, ska rätten handlägga åtalet mot den som är under *tjugoett* år som ett särskilt mål, om det kan ske utan att utredningen avsevärt försvåras.

läggning på ett sådant sätt att målet inte drar till sig uppmärksamhet.

Rätten får i mål mot den som inte har fyllt *arton* år besluta att målet ska handläggas inom stängda dörrar, om offentlighet vid förhandlingen är till uppenbar olägenhet på grund av den uppmärksamhet den tilltalade kan antas bli föremål för. Om rätten anser att ett sådant beslut bör meddelas och om någon som har fyllt *arton* år också är tilltalad i målet, ska rätten handlägga åtalet mot den som är under *arton* år som ett särskilt mål, om det kan ske utan att utredningen avsevärt försvåras.

Även om beslut meddelas enligt andra stycket får rättens ordförande tillåta att den tilltalades anhöriga och andra vars närvaro kan väntas bli till nytta får närvara vid handläggningen.

I mål mot den som inte har fyllt arton år ska tingsrätten hålla huvudförhandling även om det inte finns anledning att döma till någon annan påföljd än böter eller villkorlig dom eller sådana påföljder i förening.

29 §[15]

Mål mot den som inte har fyllt *tjugoett* år ska alltid behandlas skyndsamt.

Mål mot den som inte har fyllt *arton* år ska alltid behandlas skyndsamt.

Om det väcks allmänt åtal mot den som inte har fyllt arton år för ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse i mer än sex månader, ska de tidsfrister iakttas som är föreskrivna för åtgärder i mål där den tilltalade är häktad. Den förlängda tidsfrist som anges i 45 kap. 14 § andra stycket andra meningen rättegångsbalken ska dock inte tillämpas.

[15] Senaste lydelse 2014:321.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Om rätten begär ett yttrande från socialnämnden enligt 28 §, ska nämnden yttra sig inom sådan tid att rätten kan hålla huvudförhandling enligt reglerna i andra stycket. Om ärendets beskaffenhet motiverar det, får yttrandet med rättens medgivande lämnas senare.

30 §[16]

I mål mot den som inte har fyllt *tjugoett* år *skall*, om det inte möter synnerliga hinder, domen avkunnas muntligen vid huvudförhandlingen. I övrigt gäller 30 kap. 7 § rättegångsbalken.	I mål mot den som inte har fyllt *arton* år *ska*, om det inte möter synnerliga hinder, domen avkunnas muntligen vid huvudförhandlingen. I övrigt gäller 30 kap. 7 § rättegångsbalken.

30 b §[17]

Om någon som dömts till ungdomsvård, ungdomstjänst *eller* ungdomsövervakning i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst *eller* ungdomsövervakning får åklagaren i stället för att väcka talan enligt 32 kap. 4 § brottsbalken besluta att varning ska meddelas den unge, om detta bedöms vara en tillräcklig åtgärd.	Om någon som dömts till ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning *eller utvidgad ungdomsövervakning* i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst, ungdomsövervakning *eller utvidgad ungdomsövervakning*, får åklagaren, i stället för att väcka talan enligt 32 kap. 4 § brottsbalken, besluta att varning ska meddelas den unge, om detta bedöms vara en tillräcklig åtgärd.
Varning ska så snart det kan ske meddelas den unge vid ett personligt möte. Den unges vårdnadshavare eller annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en	Varning ska så snart det kan ske meddelas den unge vid ett personligt möte. Den unges vårdnadshavare eller annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en

[16] Senaste lydelse 1994:1760.
[17] Senaste lydelse 2020:618.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

fostrande roll i förhållande till den unge ska kallas till mötet, om det inte möter hinder eller annars finns särskilda skäl mot det. Även företrädare för socialtjänsten bör ges tillfälle att närvara. Om frågan om varning gäller ungdomsövervakning bör i stället företrädare för Kriminalvården ges tillfälle att närvara. Kan ett personligt möte inte komma till stånd, ska den unge underrättas skriftligen om beslutet.	fostrande roll i förhållande till den unge ska kallas till mötet, om det inte möter hinder eller annars finns särskilda skäl mot det. Även företrädare för socialtjänsten bör ges tillfälle att närvara. Om frågan om varning gäller ungdomsövervakning *eller utvidgad ungdomsövervakning* bör i stället företrädare för Kriminalvården ges tillfälle att närvara. Kan ett personligt möte inte komma till stånd, ska den unge underrättas skriftligen om beslutet.

Vid mötet ska åklagaren särskilt förklara innebörden av beslutet och klargöra vad följderna kan bli vid fortsatt misskötsamhet.

41 §[18]

En ansökan om resning som avser en tilltalad som inte har fyllt *tjugoett* år ska handläggas skyndsamt.	En ansökan om resning som avser en tilltalad som inte har fyllt *arton* år ska handläggas skyndsamt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

[18] Senaste lydelse 2022:1083.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

1.4 Förslag till lag om ändring i skattebrottslagen (1971:69)

Härigenom föreskrivs att 17 § skattebrottslagen (1971:69) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
17 §[19]	
Förvaltningsmyndigheter som handlägger frågor om skatter eller avgifter *skall* göra anmälan till åklagaren så snart det finns anledning att anta att brott enligt denna lag har begåtts. Detta gäller dock inte om det kan antas att brottet inte kommer att medföra påföljd enligt denna lag eller om anmälan av annat skäl inte behövs. Skatteverket får fullgöra anmälningsskyldigheten till enhet inom verket som *skall* medverka vid brottsutredning, om det inte finns skäl att anta att brottet föranleder annan påföljd än böter och den misstänkte kan antas erkänna gärningen. Detta gäller dock endast om den misstänkte fyllt *tjugoett* år.	Förvaltningsmyndigheter som handlägger frågor om skatter eller avgifter *ska* göra anmälan till åklagaren så snart det finns anledning att anta att brott enligt denna lag har begåtts. Detta gäller dock inte om det kan antas att brottet inte kommer att medföra påföljd enligt denna lag eller om anmälan av annat skäl inte behövs. Skatteverket får fullgöra anmälningsskyldigheten till enhet inom verket som *ska* medverka vid brottsutredning, om det inte finns skäl att anta att brottet föranleder annan påföljd än böter och den misstänkte kan antas erkänna gärningen. Detta gäller dock endast om den misstänkte fyllt *18* år.

Har i lag eller förordning meddelats bestämmelse som avviker från föreskrifterna i första stycket gäller den bestämmelsen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

---

[19] Senaste lydelse 2003:682.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

1.5 Förslag till lag om ändring i passlagen (1978:302)

Härigenom föreskrivs att 7, 12, 19, 21, 24, 26 och 28 §§ passlagen (1978:302) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

7 §[20]

Passansökan ska avslås, om

1. bestämmelserna i 6 § inte har iakttagits och sökanden inte har följt uppmaningen att avhjälpa bristen,

2. ansökan avser pass för barn under arton år och barnets vårdnadshavare inte har lämnat medgivande och det inte finns synnerliga skäl att ändå utfärda pass,

3. sökanden är anhållen, häktad eller underkastad övervakning enligt 24 kap. 4 § första stycket rättegångsbalken eller reseförbud eller anmälningsskyldighet enligt 25 kap. 1 § samma balk,

4. sökanden är föremål för ett beslut om övervakningsåtgärder enligt 2 kap. 1 § lagen (2015:485) om erkännande och uppföljning av beslut om övervakningsåtgärder inom Europeiska unionen och åklagare inte har lämnat medgivande,

5. sökanden är föremål för en uppföljningsförklaring som avser en övervakningsåtgärd enligt 3 kap. 3 § 3–5 lagen (2015:485) om erkännande och uppföljning av beslut om övervakningsåtgärder inom Europeiska unionen och åklagare inte har lämnat medgivande,

6. sökanden är efterlyst och ska omhändertas omedelbart vid anträffandet,

7. sökanden genom en dom som har fått laga kraft har dömts till frihetsberövande påföljd, som inte har börjat verkställas, och det finns sannolika skäl att anta att han eller hon har för avsikt att undandra sig verkställigheten,

8. sökanden avtjänar fängelsestraff och den sammanlagda tiden att avtjäna är fängelse i minst ett år och sökanden inte har villkorligt frigivits,

9. sökanden genomgår sluten ungdomsvård och den sammanlagda vårdtiden är minst ett år,

[20] Senaste lydelse 2015:486. Ändring föreslås även i SOU 2023:44 s. 46 f.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

	10. sökanden genom en dom som har fått laga kraft har dömts till utvidgad ungdomsövervakning, om verkställigheten är förenad med inskränkningar i rörelsefriheten,
10. sökanden genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, eller	*11.* sökanden genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, eller
11. sökanden enligt 2 kap. 12 § eller 6 kap. 6 § konkurslagen (1987:672) är ålagd att lämna ifrån sig sitt pass eller förbud att utfärda pass för sökanden har meddelats enligt samma bestämmelser.	*12.* sökanden enligt 2 kap. 12 § eller 6 kap. 6 § konkurslagen (1987:672) är ålagd att lämna ifrån sig sitt pass eller förbud att utfärda pass för sökanden har meddelats enligt samma bestämmelser.

12 §[21]

Passmyndigheten ska återkalla ett gällande pass, om

1. passinnehavaren har förlorat eller efter ansökan har befriats från sitt svenska medborgarskap,

2. passet avser barn under arton år och barnets vårdnadshavare eller, om barnet vistas här i landet och står under vårdnad av båda föräldrarna, en av dem begär att passet ska återkallas och det inte finns synnerliga skäl mot återkallelse,

3. en passinnehavare, som är efterlyst och ska omhändertas omedelbart vid anträffandet, uppehåller sig utomlands och det av särskilda skäl är motiverat att passet återkallas,

4. passinnehavaren genom en dom som har fått laga kraft har dömts till frihetsberövande påföljd, som inte har börjat verkställas, och det finns sannolika skäl att anta att han eller hon har för avsikt att undandra sig verkställigheten,

5. passinnehavaren avtjänar fängelsestraff och den sammanlagda tiden att avtjäna är fängelse i minst ett år och innehavaren inte har villkorligt frigetts,

[21] Senaste lydelse 2020:351. Ändring föreslås även i SOU 2023:44 s. 47 f.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

6. passinnehavaren genomgår sluten ungdomsvård och den sammanlagda vårdtiden är minst ett år,

7. passinnehavaren genom en dom som har fått laga kraft har dömts till utvidgad ungdomsövervakning som ska verkställas eller verkställs,

7. passinnehavaren genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård,

8. passinnehavaren genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård,

8. det fanns hinder mot att bevilja passansökan enligt 7 § vid tiden för passets utfärdande och hindret fortfarande består,

9. det fanns hinder mot att bevilja passansökan enligt 7 § vid tiden för passets utfärdande och hindret fortfarande består,

9. någon annan än den för vilken passet är utställt förfogar över passet, eller

10. någon annan än den för vilken passet är utställt förfogar över passet, eller

10. passinnehavaren är underkastad ett utreseförbud enligt 31 a § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga eller ett tillfälligt utreseförbud enligt 31 d § samma lag.

11. passinnehavaren är underkastad ett utreseförbud enligt 31 a § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga eller ett tillfälligt utreseförbud enligt 31 d § samma lag.

Ett särskilt pass ska dessutom återkallas, när de skäl som har föranlett passets utfärdande inte längre finns.

Vad som sägs i första stycket 2 ska inte gälla i det fall pass har utfärdats utan vårdnadshavares medgivande enligt 11 § andra stycket.

Vad som sägs i första stycket *10* ska inte gälla i det fall pass har utfärdats enligt 7 a § andra stycket eller 11 §.

Det som sägs i första stycket *11* ska inte gälla i det fall pass har utfärdats enligt 7 a § andra stycket eller 11 §.

19 §[22]

Passtillstånd fordras för den som

[22] Senaste lydelse 2005:655. Ändring föreslås även i SOU 2023:44 s. 48.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

1. avtjänar fängelsestraff och inte är villkorligt frigiven, eller genomgår sluten ungdomsvård, utom när straffet eller vården är en månad eller kortare tid, *eller*	1. avtjänar fängelsestraff och inte är villkorligt frigiven, eller genomgår sluten ungdomsvård, utom när straffet eller vården är en månad eller kortare tid,
2. står under övervakning efter dom på skyddstillsyn eller efter villkorlig frigivning från fängelse.	2. står under övervakning efter dom på skyddstillsyn eller efter villkorlig frigivning från fängelse, *eller*
	3. genom en dom som har fått laga kraft har dömts till utvidgad ungdomsövervakning som ska verkställas eller som verkställs.

21 § [23]

En fråga om passtillstånd för den som avtjänar fängelsestraff enligt 19 § 1 *eller* står under övervakning enligt 19 § 2 prövas av Kriminalvården. Myndigheten får hänskjuta *ärendet* till övervakningsnämnd för avgörande. Ärendet *skall* alltid hänskjutas, om Kriminalvården finner att tillstånd inte bör meddelas. Ärenden som gäller den som avtjänar fängelsestraff *skall* hänskjutas till den övervakningsnämnd inom vars verksamhetsområde den kriminalvårdsanstalt där den intagne är inskriven är belägen. Ärenden som gäller den som står under övervakning *skall* hänskjutas till den övervakningsnämnd inom vars verksamhetsområde det frivårdskontor där den övervakade är inskriven är	En fråga om passtillstånd för den som avtjänar fängelsestraff enligt 19 § 1, står under övervakning enligt 19 § 2 *eller som omfattas av 19 § 3* prövas av Kriminalvården. Myndigheten får hänskjuta *ärenden som avses i 19 § 1 och 2* till övervakningsnämnd för avgörande. Ärendet *ska* alltid hänskjutas, om Kriminalvården finner att tillstånd inte bör meddelas. Ärenden som gäller den som avtjänar fängelsestraff *ska* hänskjutas till den övervakningsnämnd inom vars verksamhetsområde den kriminalvårdsanstalt där den intagne är inskriven är belägen. Ärenden som gäller den som står under övervakning *ska* hänskjutas till den övervakningsnämnd inom vars verksamhetsområde det frivårdskontor där

[23] Senaste lydelse 2005:974. Ändring föreslås även i SOU 2023:44 s. 48 f.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

beläget. En fråga om passtillstånd för den som genomgår sluten ungdomsvård enligt 19 § 1 prövas av Statens institutionsstyrelse.

Passtillstånd *skall* vägras, om det skäligen kan antas att den dömde skulle ägna sig åt brottslig verksamhet i samband med en utlandsresa, att han eller hon genom att resa utomlands skulle söka undandra sig fortsatt verkställighet av den ådömda påföljden eller att resan annars skulle motverka hans eller hennes anpassning i samhället.

den övervakade är inskriven är beläget. En fråga om passtillstånd för den som genomgår sluten ungdomsvård enligt 19 § 1 prövas av Statens institutionsstyrelse.

Passtillstånd *ska* vägras, om det skäligen kan antas att den dömde skulle ägna sig åt brottslig verksamhet i samband med en utlandsresa, att han eller hon genom att resa utomlands skulle söka undandra sig fortsatt verkställighet av den ådömda påföljden eller att resan annars skulle motverka hans eller hennes anpassning i samhället.

24 §[24]

Om en passinnehavare avtjänar fängelsestraff som anges i 19 § 1, *eller* står under övervakning enligt 19 § 2 och skulle passtillstånd ha vägrats enligt 21 § andra stycket, kan övervakningsnämnden besluta att framställning *skall* göras hos passmyndigheten om att passet *skall* återkallas. Om en passinnehavare genomgår sluten ungdomsvård enligt 19 § 1 och skulle passtillstånd ha vägrats enligt 21 § andra stycket, kan Statens institutionsstyrelse göra en motsvarande framställning.

Om en passinnehavare avtjänar fängelsestraff som anges i 19 § 1, står under övervakning enligt 19 § 2 *eller omfattas av 19 § 3* och skulle passtillstånd ha vägrats enligt 21 § andra stycket, kan övervakningsnämnden*, eller Kriminalvården om passinnehavaren omfattas av 19 § 3,* besluta att framställning *ska* göras hos passmyndigheten om att passet *ska* återkallas. Om en passinnehavare genomgår sluten ungdomsvård enligt 19 § 1 och skulle passtillstånd ha vägrats enligt 21 § andra stycket, kan Statens institutionsstyrelse göra en motsvarande framställning.

[24] Senaste lydelse 2005:655. Ändring föreslås även i SOU 2023:44 s. 50.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Om en passinnehavare bereds vård som anges i 20 § och om det med hänsyn till ändamålet med vården är olämpligt att han eller hon har pass, kan Socialstyrelsen besluta att en framställning *skall* göras hos passmyndigheten om att passet *skall* återkallas.	Om en passinnehavare bereds vård som anges i 20 § och om det med hänsyn till ändamålet med vården är olämpligt att han eller hon har pass, kan Socialstyrelsen besluta att en framställning *ska* göras hos passmyndigheten om att passet *ska* återkallas.

26 §[25]

Om en passmyndighet får kännedom om att ett pass har utfärdats i strid mot bestämmelserna om passtillstånd, *skall* den omedelbart anmäla detta till myndighet som anges i 24 §, om passinnehavaren fortfarande avtjänar fängelsestraff eller genomgår sluten ungdomsvård, står under övervakning eller bereds sjukvård som avses i nämnda paragraf.	Om en passmyndighet får kännedom om att ett pass har utfärdats i strid mot bestämmelserna om passtillstånd, *ska* den omedelbart anmäla detta till myndighet som anges i 24 §, om passinnehavaren fortfarande avtjänar fängelsestraff eller genomgår sluten ungdomsvård, står under övervakning, *omfattas av 19 § 3* eller bereds sjukvård som avses i nämnda paragraf.

28 §[26]

Beslut av en övervakningsnämnd enligt denna lag får överklagas till tingsrätten i den ort där övervakningsnämnden är belägen. Överklagandet ska ges in till övervakningsnämnden. Klagotiden räknas från den dag då den klagande fick del av beslutet. Vid överklagande gäller lagen (1996:242) om domstolsärenden. Övervakningsnämnden ska dock inte vara part i domstolen.

Beslut av Statens institutionsstyrelse enligt denna lag får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.	Beslut av Statens institutionsstyrelse *och Kriminalvården* enligt denna lag får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

[25] Senaste lydelse 2005:655. Ändring föreslås även i SOU 2023:44 s. 50.
[26] Senaste lydelse 2010:618.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

En chefsöverläkares beslut om anmälan enligt 20 § 1 får inte överklagas. Socialstyrelsens beslut enligt denna lag får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

1.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1997:1024) om Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (1997:1024) om Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
5 §[27]	
Skatteverket får, utan att biträde begärs av åklagare, i fall som avses i 23 kap. 22 § rättegångsbalken utreda sådan brottslighet som anges i 1 § första stycket, om den misstänkte kan antas erkänna gärningen.	
Första stycket gäller endast om den misstänkte fyllt *tjugoett* år.	Första stycket gäller endast om den misstänkte fyllt *18* år.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

[27] Senaste lydelse 2006:580.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

1.7 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (1998:620) om belastningsregister ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
17 §[28]	
Utöver vad som följer av 16 § ska uppgifter om	
1. fängelse- eller förvandlingsstraff för böter gallras tio år efter frigivningen,	
2. fängelsestraff som ska anses helt verkställt genom tidigare frihetsberövande eller från vilket någon genom beslut om nåd helt har befriats gallras tio år efter domen eller beslutet,	
3. fängelsestraff som har fallit bort enligt 35 kap. 8 eller 9 § brottsbalken eller förvandlingsstraff för böter som har fallit bort enligt 18 eller 21 § bötesverkställighetslagen (1979:189) gallras fem år efter det att straffet föll bort,	
4. skyddstillsyn eller villkorlig dom gallras	
a) tio år efter domen eller beslutet, eller	
b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,	
5. sluten ungdomsvård gallras tio år efter det att påföljden helt verkställts,	
	6. utvidgad ungdomsövervakning gallras fem år efter det att påföljden helt verkställts
6. ungdomsvård, ungdomstjänst eller ungdomsövervakning gallras	*7.* ungdomsvård, ungdomstjänst eller ungdomsövervakning gallras
a) tio år efter domen eller beslutet, eller	a) tio år efter domen eller beslutet, eller
b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,	b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

[28] Senaste lydelse 2024:8. Ändring av paragrafen föreslås även i SOU 2023:44 s. 60 f.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

7. överlämnande till vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall gallras

a) tio år efter domen eller beslutet, eller

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

8. överlämnande till rättspsykiatrisk vård gallras tio år efter utskrivningen,

9. böter gallras fem år efter domen, beslutet eller godkännandet av strafföreläggandet eller föreläggandet av ordningsbot,

10. att någon enligt 30 kap. 6 § brottsbalken har förklarats fri från påföljd gallras

a) tio år efter domen eller beslutet, eller

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

11. åklagares beslut att inte åtala för brott gallras

a) tio år efter beslutet, eller

b) tre år efter beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet,

12. beslut om kontaktförbud enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud och förbud enligt 3 kap. 5 § lagen (2015:642) om

8. överlämnande till vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall gallras

a) tio år efter domen eller beslutet, eller

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

9. överlämnande till rättspsykiatrisk vård gallras tio år efter utskrivningen,

10. böter gallras fem år efter domen, beslutet eller godkännandet av strafföreläggandet eller föreläggandet av ordningsbot,

11. att någon enligt 30 kap. 6 § brottsbalken har förklarats fri från påföljd gallras

a) tio år efter domen eller beslutet, eller

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

12. åklagares beslut att inte åtala för brott gallras

a) tio år efter beslutet, eller

b) tre år efter beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet,

13. beslut om kontaktförbud enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud och förbud enligt 3 kap. 5 § lagen (2015:642) om

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

europeisk skyddsorder gallras tio år efter beslutet,

13. beslut om tillträdesförbud enligt lagen (2005:321) om tillträdesförbud vid idrottsarrangemang och lagen (2021:34) om tillträdesförbud till butiker, badanläggningar och bibliotek gallras fem år efter beslutet, och

14. beslut om vistelseförbud enligt lagen (2024:7) om preventiva vistelseförbud gallras

a) tio år efter beslutet, eller

b) fem år efter beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för beslutet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

europeisk skyddsorder gallras tio år efter beslutet,

14. beslut om tillträdesförbud enligt lagen (2005:321) om tillträdesförbud vid idrottsarrangemang och lagen (2021:34) om tillträdesförbud till butiker, badanläggningar och bibliotek gallras fem år efter beslutet, och

15. beslut om vistelseförbud enligt lagen (2024:7) om preventiva vistelseförbud gallras

a) tio år efter beslutet, eller

b) fem år efter beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för beslutet.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

1.8 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
4 §[29]	
Den som har avtjänat fängelsestraff, sluten ungdomsvård eller förvandlingsstraff för böter har rätt till ersättning, om det efter överklagande eller anlitande av särskilt rättsmedel meddelas frikännande dom eller döms ut en mindre ingripande påföljd eller om den dom som har legat till grund för verkställigheten undanröjs utan beslut om ny handläggning. Detsamma gäller den som efter beslut av domstol enligt 31 kap. 3 § brottsbalken har varit intagen för rättspsykiatrisk vård.	Den som har avtjänat fängelsestraff, sluten ungdomsvård eller förvandlingsstraff för böter *eller har verkställt utvidgad ungdomsövervakning* har rätt till ersättning, om det efter överklagande eller anlitande av särskilt rättsmedel meddelas frikännande dom eller döms ut en mindre ingripande påföljd eller om den dom som har legat till grund för verkställigheten undanröjs utan beslut om ny handläggning. Detsamma gäller den som efter beslut av domstol enligt 31 kap. 3 § brottsbalken har varit intagen för rättspsykiatrisk vård.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

[29] Ändring av paragrafen föreslås även i SOU 2023:44 s. 63.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

1.9 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs att 35 kap. 15 a § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	35 kap.
	15 a §[30]
Sekretessen enligt 15 § första stycket hindrar inte att uppgift om den vars dom på ungdomsövervakning verkställs enligt lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning lämnas av Kriminalvården till en enskild eller till en annan myndighet, om det behövs för att genomföra en verkställighetsplan enligt den lagen.	Sekretessen enligt 15 § första stycket hindrar inte att uppgift om den vars dom på ungdomsövervakning *eller utvidgad ungdomsövervakning* verkställs enligt lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning lämnas av Kriminalvården till en enskild eller till en annan myndighet, om det behövs för att genomföra en verkställighetsplan enligt den lagen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

[30] Senaste lydelse 2020:620. Ändring av paragrafen föreslås även i SOU 2023:44 s. 70 f.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

1.10 Förslag till lag om ändring i lagen (2018:1250) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande

Härigenom föreskrivs att 2 och 3 §§ lagen (2018:1250) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 §[31]	
Om någon har dömts till fängelse på viss tid *eller till* sluten ungdomsvård och den dömde med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad i Sverige eller utomlands under en sammanhängande tid av minst 24 timmar, ska tiden för frihetsberövandet tillgodoräknas den dömde som verkställighet av påföljden.	Om någon har dömts till fängelse på viss tid, sluten ungdomsvård *eller utvidgad ungdomsövervakning* och den dömde med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad i Sverige eller utomlands under en sammanhängande tid av minst 24 timmar, ska tiden för frihetsberövandet tillgodoräknas den dömde som verkställighet av påföljden.

Tillgodoräknande ska dock inte ske om

1. tiden för frihetsberövandet redan tillgodoräknats den dömde, eller
2. den dömde samtidigt avtjänat sådan frihetsberövande påföljd i annat mål.

Villkor som uppställts vid överförande av verkställighet från en annan stat till Sverige ska gälla vid tillämpning av denna paragraf.

3 §[32]	
Om någon döms till fängelse på viss tid *eller till* sluten ungdomsvård och med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit fri-	Om någon döms till fängelse på viss tid, sluten ungdomsvård *eller utvidgad ungdomsövervakning* och med anledning av de brott som prövats i målet eller

[31] Ändring av paragrafen föreslås även i SOU 2023:44 s. 77.
[32] Senaste lydelse 2020:621. Ändring av paragrafen föreslås även i SOU 2023:44 s. 77 f.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

hetsberövad på ett sätt som enligt 2 § ska tillgodoräknas som verkställighet av påföljd, får rätten besluta att påföljden ska anses helt verkställd genom frihetsberövandet. En förutsättning för ett sådant beslut är att den tid som den utdömda påföljden överstiger frihetsberövandet med är ringa.

som påföljden avser har varit frihetsberövad på ett sätt som enligt 2 § ska tillgodoräknas som verkställighet av påföljd, får rätten besluta att påföljden ska anses helt verkställd genom frihetsberövandet. En förutsättning för ett sådant beslut är att den tid som den utdömda påföljden överstiger frihetsberövandet med är ringa.

Om någon döms till böter, ungdomstjänst eller ungdomsövervakning och med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad på ett sätt som enligt 2 § ska tillgodoräknas som verkställighet av påföljd, får rätten besluta att påföljden ska anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

1.11 Förslag till lag om ändring i lagen (2018:1699) om Kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 3 § lagen (2018:1699) om Kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 kap.	
3 §	
Kriminalvården får behandla biometriska uppgifter om det är absolut nödvändigt för ändamålet med behandlingen.	
	Kriminalvården får med hjälp av biometrisk autentisering bekräfta en persons identitet när han eller hon verkställer ett fängelsestraff, i eller utanför anstalt.[33] *Detsamma gäller om en person verkställer ungdomsövervakning eller utvidgad ungdomsövervakning.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

[33] Första meningen i andra stycket motsvarar förslaget i Ds 2023:21.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

1.12 Förslag till lag om ändring i lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning

dels att nuvarande 19 § ska betecknas 20 b § och att rubriken före 22 § ska utgå,

dels att 1–5, 8, 13 och 18, 20 och den nya 20 b §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas åtta nya paragrafer, 3 a, 4 a, 4 b §, 19, 20 a, 21 a, 22 a och 22 b §§, och före den nya 21 a § en ny rubrik av följande lydelse.

1 §

Denna lag innehåller bestämmelser om verkställighet av ungdomsövervakning enligt 32 kap. *3 a* § brottsbalken.	Denna lag innehåller bestämmelser om verkställighet av ungdomsövervakning enligt 32 kap. *3* § *och utvidgad ungdomsövervakning enligt 32 kap. 3 a §* brottsbalken.

2 §

Kriminalvården ansvarar för verkställigheten av ungdomsövervakning.	Kriminalvården ansvarar för verkställigheten av ungdomsövervakning *och utvidgad ungdomsövervakning*.

3 §

Ungdomsövervakning får verkställas när en dom eller ett beslut i den del som avser ungdomsövervakning har fått laga kraft mot den dömde.	Ungdomsövervakning *och utvidgad ungdomsövervakning* får verkställas när en dom eller ett beslut i den del som avser ungdomsövervakning har fått laga kraft mot den dömde.

Verkställigheten ska påbörjas så snart som möjligt efter det att domen eller beslutet i den del som avser påföljden är verkställbar mot den dömde.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

3 a §

Verkställigheten av utvidgad ungdomsövervakning inleds genom att den dömde tas in i kriminalvårdsanstalt under en tid om två månader.

4 §

En dömd får förklara att han eller hon avstår från att överklaga eller fullfölja ett överklagande av en dom eller ett beslut i den del som avser ungdomsövervakning (nöjdförklaring).

En dömd får förklara att han eller hon avstår från att överklaga eller fullfölja ett överklagande av en dom eller ett beslut i den del som avser ungdomsövervakning *eller utvidgad ungdomsövervakning* (nöjdförklaring).

En nöjdförklaring får lämnas inför den domstol som har meddelat domen eller beslutet eller inför Kriminalvården. En nöjdförklaring får inte tas emot utan att både den som tar emot förklaringen och den dömde har tillgång till domen, beslutet eller rättens bevis om utgången i målet som rör den dömde (domsbevis). Innan en nöjdförklaring lämnas ska den som tar emot förklaringen på lämpligt sätt ha klargjort innebörden och verkan av nöjdförklaringen för den dömde.

När en nöjdförklaring lämnas ska ett vittne närvara. En nöjdförklaring ska dokumenteras.

En nöjdförklaring får inte tas tillbaka. En nöjdförklaring innebär att domen eller beslutet i den del som avser ungdomsövervakning får laga kraft mot den dömde.

En nöjdförklaring får inte tas tillbaka. En nöjdförklaring innebär att domen eller beslutet i den del som avser ungdomsövervakning *eller utvidgad ungdomsövervakning* får laga kraft mot den dömde.

4 a §

Vid verkställighet i kriminalvårdsanstalt enligt 3 a § tillämpas fängelselagen (2010:610), med undantag för 1 kap. 3 och 5 §§ och 10–12 a kap. I stället för fäng-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

elselagen ska följande bestämmelser i fängelselagen för unga (2026:000)[34] tillämpas:

- 2 kap. 1 § första stycket,
- 2 kap. 2–5 §§,
- 2 kap. 6 §, och
- 5 kap. 1, 2 och 4 §§.

Vid tillämpning av fängelselagen för unga ska med den intagne i stället avses den som verkställer utvidgad ungdomsövervakning i kriminalvårdsanstalt.

4 b §

Vid utvidgad ungdomsövervakning tillämpas 4, 6, 8–10, 17 och 24 §§ strafftidslagen (2018:1251).

Vid tillämpning av strafftidslagen ska det som där sägs om fängelsestraff i stället avse utvidgad ungdomsövervakning och det som sägs om strafftiden i stället avse tiden för verkställighet i kriminalvårdsanstalt.

Kriminalvårdens beslut om inställelse till kriminalvårdsanstalt enligt 6 § första stycket strafftidslagen får överklagas enligt 29 § denna lag.

5 §

Kriminalvården ska fastställa dagen för verkställighetens slut. Tiden för ungdomsövervakning ska räknas från och med den dag domen eller beslutet i den del som avser ungdomsövervakning

Kriminalvården ska fastställa dagen för verkställighetens slut. Tiden för ungdomsövervakning ska räknas från och med den dag domen eller beslutet i den del som avser ungdomsövervakning

[34] Fängelselagen för unga (2006:000) föreslås i SOU 2023:44.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

har fått laga kraft mot den dömde. Tiden ska beräknas i dagar. Ungdomsövervakning i månader eller år ska omräknas till dagar. Med en månad ska avses trettio dagar och med ett år trehundrasextiofem dagar.	har fått laga kraft mot den dömde. *Tiden för utvidgad ungdomsövervakning ska räknas från och med den dag som enligt andra stycket fastställs som den första dagen för verkställighet i kriminalvårdsanstalt.* Tiden ska beräknas i dagar. Ungdomsövervakning *och utvidgad ungdomsövervakning* i månader eller år ska omräknas till dagar. Med en månad ska avses trettio dagar och med ett år trehundrasextiofem dagar. *Vid utvidgad ungdomsövervakning ska Kriminalvården fastställa antalet dagar som ska tillgodoräknas av tidigare frihetsberövande, tiden för verkställigheten i kriminalvårdsanstalt i dagar och den första och sista dagen för verkställigheten i kriminalvårdsanstalt.*

8 §

Kriminalvården ska förordna en särskild koordinator för den dömde. Koordinatorn ska hålla regelbunden kontakt med den dömde och träffa honom eller henne under verkställigheten samt genom kontroll, stöd och hjälp verka för att verkställighetsplanen följs.

Kriminalvården får förordna en eller flera personer att biträda koordinatorn i syfte att motverka att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt (biträdande koordinator).

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

13 §

Verkställighetsplanen ska vara upprättad senast fyra veckor efter det att domen eller beslutet i den del som avser ungdomsövervakning är verkställbar mot den dömde.

Verkställighetsplanen ska vara upprättad senast

1. fyra veckor efter det att domen eller beslutet i den del som avser ungdomsövervakning är verkställbar mot den dömde, *eller*

2. under verkställigheten i kriminalvårdsanstalt om domen eller beslutet avser utvidgad ungdomsövervakning.

18 §

Under verkställigheten ska den dömde vara förbjuden att vistas utanför bostaden under kvällar och nätter mot lördag, söndag och måndag, från klockan arton på kvällen till klockan sju på morgonen.

Under verkställigheten *av ungdomsövervakning* ska den dömde vara förbjuden att vistas utanför bostaden under kvällar och nätter mot lördag, söndag och måndag, från klockan arton på kvällen till klockan sju på morgonen *(helghemarrest)*.

Om *ett förbud* enligt första stycket inte bedöms lämpligt med hänsyn till den dömdes personliga förhållanden eller om en annan inskränkning i rörelsefriheten annars bedöms vara mer ändamålsenlig, får förbudet ersättas med

Om *helghemarrest* enligt första stycket inte bedöms lämpligt med hänsyn till den dömdes personliga förhållanden eller om en annan inskränkning i rörelsefriheten annars bedöms vara mer ändamålsenlig, får förbudet ersättas med

1. ett förbud att under vissa tider vistas på en särskilt angiven plats eller inom ett särskilt angivet område,

2. ett förbud att under vissa tider lämna ett särskilt angivet område, eller

3. en skyldighet att under vissa tider uppehålla sig på en särskilt angiven plats.

Inskränkningarna i rörelsefriheten enligt andra stycket ska i huvudsak vara lika ingripande som ett förbud enligt första stycket och får inte vara mer ingripande än ett sådant förbud. Om det behövs för

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

att inskränkningarna ska vara tillräckligt ingripande eller om det annars bedöms lämpligt, får flera inskränkningar som anges i andra stycket kombineras.

19 §

Under verkställigheten av utvidgad ungdomsövervakning ska den dömde vara förbjuden att vistas utanför bostaden annat än på särskilt angivna tider och för bestämda ändamål såsom förvärvsarbete, utbildning, vård, organiserade fritidsaktiviteter, nödvändiga inköp och liknande (hemarrest). Under hemarresten ska den dömde under tio timmar per vecka få vistas utanför hemmet för att delta i annan aktivitet. Efter att verkställigheten har pågått i fyra månader får Kriminalvården besluta att tiden utanför hemmet för sådana aktiviteter i stället ska uppgå till femton timmar per vecka, om den dömde har medverkat i verkställighetsplaneringen och därefter följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt.

20 §

Efter halva verkställighetstiden *ska* Kriminalvården pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten ska minskas. Efter två tredjedelar av verkställighetstiden ska Kriminalvården pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten ska upphöra *helt*. Vid prövningen ska det beaktas om den dömde har

Efter halva verkställighetstiden *av ungdomsövervakning får* Kriminalvården pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten ska minskas. Efter två tredjedelar av verkställighetstiden ska Kriminalvården pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten ska *minskas eller* upphöra. Vid prövningen ska det beaktas om den

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

medverkat i verkställighetsplaneringen och därefter följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt.

dömde har medverkat i verkställighetsplaneringen och därefter följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt.

20 a §

Efter sex månader av verkställighetstiden av utvidgad ungdomsövervakning får Kriminalvården pröva om hemarresten ska minska. Efter halva verkställighetstiden ska Kriminalvården pröva om hemarresten ska minska. Efter två tredjedelar av verkställighetstiden ska Kriminalvården pröva om hemarresten ska minska eller upphöra. Vid varje prövning ska det beaktas hur den dömde har medverkat i verkställighetsplaneringen och om han eller hon följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt.

Om det kan antas motverka att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt får Kriminalvårdens beslut att hemarresten ska minska eller upphöra förenas med

1. ett förbud att under vissa tider vistas på en särskilt angiven plats eller inom ett särskilt angivet område,

2. ett förbud att under vissa tider lämna ett särskilt angivet område, eller

3. en skyldighet att under vissa tider uppehålla sig på en särskilt angiven plats.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Om det är lämpligt får flera rörelseinskränkningar som anges i andra stycket kombineras.

20 b §

Kontrollen av att inskränkningarna i rörelsefriheten enligt 18, 19 och 20 a §§ följs ska göras med elektroniska hjälpmedel, om det inte finns särskilda skäl mot det.

Kontrollfrågor

21 a §

Kriminalvården ska utöva noggrann tillsyn över den dömde och fortlöpande hålla sig underrättad om hans eller hennes förhållanden. Kriminalvården kan vid behov förordna en eller flera personer att biträda vid tillsynen.

22 a §

Vid verkställighet av en dom på ungdomsövervakning eller utvidgad ungdomsövervakning får Kriminalvården ta en digital bild av den dömdes ansikte (ansiktsbild), i syfte att underlätta identifieringen av honom eller henne. Ansiktsbilden får endast användas för jämförelse vid automatisk autentisering eller vid annan identifiering eller kontroll av den dömde enligt denna lag.

22 b §

En ansiktsbild som tagits enligt

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

22 a § får inte behandlas längre än ett år efter det att den senaste domen på ungdomsövervakning eller utvidgad ungdomsövervakning helt har verkställts eller upphört av annat skäl.

Ansiktsbilder och biometriska data som skapats vid en automatisk autentisering enligt 22 a § ska raderas senast en vecka efter autentiseringstillfället.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

2. Äldre föreskrifter gäller vid verkställighet av domar och beslut på ungdomsövervakning som har meddelats före ikraftträdandet.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

1.13 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1964:740) med föreskrifter för åklagare i vissa brottmål

Härigenom föreskrivs att 7 § förordningen (1964:740) med föreskrifter för åklagare i vissa brottmål ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
7 §[35]	
Om domstolen med tillämpning av 34 kap. 3 § brottsbalken har beslutat att fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning eller sluten ungdomsvård som utdömts i tidigare mål ska avse ytterligare brott, eller om den har bestämt påföljden med tillämpning av 34 kap. 2 § brottsbalken, ska åklagaren, om domen meddelats innan den tidigare domen fått laga kraft, skaffa upplysningar om utgången i det tidigare målet. Ska frågan om påföljd för brottet prövas på nytt av domstol enligt 34 kap. 6 § första stycket brottsbalken, ska åklagaren genast anmäla saken för prövning.	Om domstolen med tillämpning av 34 kap. 3 § brottsbalken har beslutat att fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning, *utvidgad ungdomsövervakning* eller sluten ungdomsvård som utdömts i tidigare mål ska avse ytterligare brott, eller om den har bestämt påföljden med tillämpning av 34 kap. 2 § brottsbalken, ska åklagaren, om domen meddelats innan den tidigare domen fått laga kraft, skaffa upplysningar om utgången i det tidigare målet. Ska frågan om påföljd för brottet prövas på nytt av domstol enligt 34 kap. 6 § första stycket brottsbalken, ska åklagaren genast anmäla saken för prövning.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2026.

[35] Senaste lydelse 2020:793.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

1.14 Förslag till förordning om ändring i passförordningen (1979:664)

Härigenom föreskrivs att 3, 3 a, 17 och 26 a §§ passförordningen (1979:664) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
3 §[36]	
Passmyndigheten ska pröva om det finns hinder enligt passlagen (1978:302) mot att pass utfärdas för den sökande. När ärendet handläggs av en passmyndighet utom riket, ska Polismyndigheten på den myndighetens begäran kontrollera om det finns någon omständighet som avses i 7 § 3–*11*, 7 a, 7 b och 10 §§ passlagen i fråga om den sökande.	Passmyndigheten ska pröva om det finns hinder enligt passlagen (1978:302) mot att pass utfärdas för den sökande. När ärendet handläggs av en passmyndighet utom riket, ska Polismyndigheten på den myndighetens begäran kontrollera om det finns någon omständighet som avses i 7 § 3–*12*, 7 a, 7 b och 10 §§ passlagen i fråga om den sökande.

Om ett passärende gäller utfärdande av pass för ett barn under arton år utan vårdnadshavares medgivande, ska passmyndigheten inhämta ett yttrande från en sådan kommunal nämnd som fullgör uppgifter inom socialtjänsten. Yttrandet ska inhämtas från den kommun där barnet är folkbokfört eller, om barnet inte är folkbokfört, den kommun som barnet har starkast anknytning till. Ett yttrande behöver dock inte inhämtas, om det är uppenbart att passansökan ska godkännas.

Ett passärende som gäller utfärdande av pass för barn under arton år utan vårdnadshavares medgivande enligt 11 § andra stycket passlagen, ska handläggas skyndsamt av passmyndigheten.

Om det vid passhinderundersökningen kommer fram någon omständighet som föranleder att underrättelse ska lämnas enligt 8 § passlagen, att anmälan ska göras enligt 10 § andra stycket samma lag eller att någon annan förberedande åtgärd ska vidtas, ska det göras skyndsamt. En passmyndighet utom riket kan för ett sådant ändamål få hjälp av Regeringskansliet (Utrikesdepartementet).

[36] Senaste lydelse 2020:488.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Finns det skäl till avslag på passansökan enligt 7 § 7 passlagen, ska passmyndigheten inhämta yttrande från berörd åklagarmyndighet innan ärendet avgörs.

3 a §[37]

Om det finns passhinder enligt 7 § 8, 9 *eller 10* passlagen (1978:302) och passmyndigheten överväger att utfärda pass enligt 9 §, ska myndigheten inhämta yttrande samt de upplysningar som kan vara av betydelse för frågans bedömning från den myndighet som avses i 21 § passlagen eller, i fråga om den som genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning, från berörd chefsöverläkare.

Om det finns passhinder enligt 7 § 8, 9, 10 *eller 11* passlagen (1978:302) och passmyndigheten överväger att utfärda pass enligt 9 §, ska myndigheten inhämta yttrande samt de upplysningar som kan vara av betydelse för frågans bedömning från den myndighet som avses i 21 § passlagen eller, i fråga om den som genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning, från berörd chefsöverläkare.

För den som genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning ska passmyndigheten även inhämta beslut i fråga om tillstånd att under viss del av vårdtiden vistas utanför sjukvårdsinrättningens område enligt 10 § första stycket lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård.

17 §[38]

Tjänstepass och diplomatpass får utfärdas endast av chefen för Utrikesdepartementet eller den han eller hon bemyndigar till det. Det som föreskrivs i 18–22, 24, 25 och 27 §§ gäller inte ett sådant pass.

I ärenden om tjänstepass och diplomatpass får en kontroll göras av om det finns något sådant hinder som avses i 7 § 3–*11*, 7 a och 7 b §§ passlagen (1978:302) mot att utfärda pass för den sökande. Polismyndigheten ska ut-

I ärenden om tjänstepass och diplomatpass får en kontroll göras av om det finns något sådant hinder som avses i 7 § 3–*12*, 7 a och 7 b §§ passlagen (1978:302) mot att utfärda pass för den sökande. Polismyndigheten ska ut-

[37] Senaste lydelse 2015:490.
[38] Senaste lydelse 2020:488.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

föra en sådan kontroll på begäran av Regeringskansliet (Utrikesdepartementet).

föra en sådan kontroll på begäran av Regeringskansliet (Utrikesdepartementet).

26 a §[39]

Om det finns skäl att återkalla ett pass enligt 12 § första stycket 5, 6 *eller 7* passlagen (1978:302) och passmyndigheten överväger att i stället vidta någon åtgärd enligt 14 §, *skall* myndigheten inhämta yttrande samt de upplysningar som kan vara av betydelse för frågans bedömning från den myndighet som avses i 21 § passlagen eller, i fråga om den som genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning, från berörd chefsöverläkare.

För den som genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning *skall* passmyndigheten även inhämta beslut i fråga om tillstånd att under viss del av vårdtiden vistas utanför sjukvårdsinrättningens område enligt 10 § första stycket lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård.

Om det finns skäl att återkalla ett pass enligt 12 § första stycket 5, 6, 7 *eller 8* passlagen (1978:302) och passmyndigheten överväger att i stället vidta någon åtgärd enligt 14 §, *ska* myndigheten inhämta yttrande samt de upplysningar som kan vara av betydelse för frågans bedömning från den myndighet som avses i 21 § passlagen eller, i fråga om den som genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning, från berörd chefsöverläkare.

För den som genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning *ska* passmyndigheten även inhämta beslut i fråga om tillstånd att under viss del av vårdtiden vistas utanför sjukvårdsinrättningens område enligt 10 § första stycket lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2026.

---

[39] Senaste lydelse 2005:659.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

1.15 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1990:893) om underrättelse om dom i vissa brottmål, m.m.

Härigenom föreskrivs att 19 a § förordningen (1990:893) om underrättelse om dom i vissa brottmål, m.m. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
19 a §[40]	
Döms den tilltalade till ungdomsövervakning med stöd av 32 kap. *3 a* § brottsbalken, ska en kopia av domen sändas till Kriminalvården och socialnämnden samma dag. Domstolen får i stället sända domsbevis. Bestämmelserna i 2 § andra stycket ska då tillämpas.	Döms den tilltalade till ungdomsövervakning med stöd av 32 kap. *3* § brottsbalken *eller till utvidgad ungdomsövervakning med stöd av 32 kap. 3 a § brottsbalken*, ska en kopia av domen sändas till Kriminalvården och socialnämnden samma dag. Domstolen får i stället sända domsbevis. Bestämmelserna i 2 § andra stycket ska då tillämpas.
Första stycket gäller även i fråga om dom genom vilken rätten beslutar att tidigare utdömd ungdomsövervakning ska avse ytterligare brott.	Första stycket gäller även i fråga om dom genom vilken rätten beslutar att tidigare utdömd ungdomsövervakning *eller utvidgad ungdomsövervakning* ska avse ytterligare brott.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2026.

---

[40] Senaste lydelse 2020:794.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

1.16 Förslag till förordning om ändring i folkbokföringsförordningen (1991:749)

Härigenom föreskrivs att 11 § folkbokföringsförordningen (1991:749) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
11 §[41]	
Skatteverket ska göra en anmälan till Polismyndigheten eller till åklagare så snart det finns anledning att anta att någon har gjort sig skyldig till	
1. brott enligt 42 § folkbokföringslagen (1991:481), eller	
2. brott enligt 4 kap. 6 b §, 14 kap. 1–4 och 10 §§ eller 15 kap. 10–13 §§ brottsbalken, om gärningen avser uppgift eller handling i ett ärende hos Skatteverket.	
En anmälan ska dock inte göras om det kan antas att brottet inte kommer att medföra påföljd eller om anmälan av något annat skäl inte behövs.	
En anmälan ska innehålla uppgift om de omständigheter som ligger till grund för misstanken om brott.	
Skatteverket får fullgöra anmälningsskyldigheten till en sådan särskild enhet inom myndigheten som ska medverka vid brottsutredning, om	
1. det inte finns skäl att anta att brottet kommer att leda till en annan påföljd än böter,	
2. den misstänkte kan antas erkänna gärningen, och	
3. den misstänkte har fyllt *tjugoett* år.	3. den misstänkte har fyllt *18* år.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2026.

[41] Senaste lydelse 2023:364.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

1.17 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1999:1134) om belastningsregister

Härigenom föreskrivs att 4 a, 10 och 40 §§ förordningen (1999:1134) om belastningsregister ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
4 a §[42]	
I fråga om den som har dömts till ungdomsövervakning ska belastningsregistret även innehålla uppgifter om tidpunkten för verkställighetens början och slut.	I fråga om den som har dömts till ungdomsövervakning *eller utvidgad ungdomsövervakning* ska belastningsregistret även innehålla uppgifter om tidpunkten för verkställighetens början och slut.
10 §[43]	
Uppgifter ur belastningsregistret ska lämnas ut om det begärs av	
1. det statsråd som är föredragande i ärenden enligt lagen (2022:700) om särskild kontroll av vissa utlänningar, i ärenden om utlämning för brott, i ärenden om nåd i brottmål eller i andra ärenden enligt 12 kap. 9 § regeringsformen, i ärenden om överförande av straffverkställighet enligt lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom eller i ärenden om anställning som domare eller hyresråd, eller den statsrådet bemyndigar, för utredning i ett sådant ärende och i fråga om den som ärendet gäller,	
2. chefen för Justitiedepartementet eller den han eller hon bemyndigar, om utdraget behövs för att fullgöra en skyldighet Sverige har enligt en överenskommelse med en främmande stat,	
3. en åklagarmyndighet, i ärenden där en prövning ska göras, i fråga om den som prövningen gäller,	
4. Säkerhetspolisen, i ärenden om anställning eller uppdrag vid myndigheten,	
5. Tullverket, i tillståndsärenden och andra ärenden där en lämplighetsprövning ska göras enligt Europaparlamentets och rådets för-	

[42] Senaste lydelse 2020:796.
[43] Senaste lydelse 2023:405.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

ordning (EU) nr 952/2013 av den 9 oktober 2013 om fastställande av en tullkodex för unionen och de förordningar som meddelas med stöd av den förordningen, samt i andra tillståndsärenden och ärenden där en lämplighetsprövning ska göras, i fråga om den som prövningen gäller,

6. en länsstyrelse, i fråga om den som ärendet gäller, om inte annat anges, i ärenden

a) där länsstyrelsen enligt lag eller förordning ska hämta in sådana uppgifter,

b) där länsstyrelsen ska göra en lämplighetsprövning,

c) där länsstyrelsen ska pröva frågor om förbud mot att ha djur eller om omhändertagande av djur,

d) om godkännande och tillsyn enligt förordningen (1989:149) om bevakningsföretag m.m.,

e) om godkännande av skyddsvakt enligt skyddsförordningen (2010:523),

f) om godkännande och tillsyn enligt förordningen (2011:155) om auktorisation av delgivningsföretag, och

g) om auktorisation enligt förordningen om auktorisation av delgivningsföretag, i fråga om personer som anges i 4 § första stycket 1 och 2 den förordningen,

7. Transportstyrelsen, i fråga om den som myndigheten vid lämplighetsprövning enligt lagen (1998:493) om trafikskolor och förordningen (1998:978) om trafikskolor överväger att ge tillstånd eller godkänna samt i ärenden om körkortstillstånd, körkort, traktorkort, taxiförarlegitimation, tillstånd till yrkesmässig trafik eller taxitrafik, biluthyrning och transporttillstånd eller tillstånd för att få driva en redovisningscentral eller en beställningscentral för taxitrafik, i fråga om den som ärendet gäller,

8. en myndighet som har rätt att besluta om frihetsberövande åtgärd enligt lagarna om överlämnande eller utlämning för brott eller utlänningslagen (2005:716), i ärenden som rör en sådan åtgärd,

9. Kriminalvården, i fråga om den som myndigheten avser att anställa eller anlita som

a) övervakare,

b) förtroendeman enligt lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m. eller fängelseförordningen (2010:2010),

c) personutredare enligt lagen om särskild personutredning i brottmål, m.m.,

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

d) biträde enligt 6 § andra stycket lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll *eller* fängelseförordningen,	d) biträde enligt 6 § andra stycket lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll, *33 §* fängelseförordningen *eller 21 a § lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning*,

e) kontrollör enligt 3 kap. 4 § förordningen (1998:642) om verkställighet av frivårdspåföljder, eller

f) särskild koordinator enligt 8 § lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning,	f) särskild koordinator *eller biträdande koordinator* enligt 8 § lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning,

10. Kriminalvården, när uppgiften behövs för prövning av en fråga enligt fängelselagen (2010:610), häkteslagen (2010:611), lagen om intensivövervakning med elektronisk kontroll, lagen om särskild personutredning i brottmål, m.m., lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen, lagen (2015:650) om erkännande och verkställighet av frivårdspåföljder inom Europeiska unionen eller lagen om verkställighet av ungdomsövervakning,

11. en övervakningsnämnd eller Kriminalvården, i ärenden om övervakning, i fråga om den som ärendet gäller,

12. det statsråd som är föredragande i ärenden enligt lagen (2001:82) om svenskt medborgarskap, eller den statsrådet bemyndigar, för utredning i ett sådant ärende, i fråga om den som ärendet gäller,

13. Försvarsmakten, i fråga om den som myndigheten avser att anställa för tjänstgöring i internationella militära insatser,

14. Migrationsverket, i ärenden enligt lagen om svenskt medborgarskap eller utlänningslagen, dels i fråga om den som ärendet gäller, dels för utredning enligt 5 kap. 3 a § första stycket 1 utlänningslagen, i fråga om någon annan än den som ärendet gäller, och i ärenden enligt lagen (2022:700) om särskild kontroll av vissa utlänningar, i fråga om den som ärendet gäller,

15. Migrationsverket, i fråga om den som myndigheten avser att anställa eller anlita inom förvarsverksamheten,

16. en passmyndighet utom riket i passärenden, i fråga om den som ärendet gäller,

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

17. allmän domstol, i ärenden om omvandling enligt lagen (2006:45) om omvandling av fängelse på livstid, i fråga om den som ärendet gäller,

18. Domstolsverket, i fråga om den som verket avser att anställa som notarie,

19. Domarnämnden, i ärenden om anställning som domare eller hyresråd,

20. Kronofogdemyndigheten, i fråga om den som ärendet gäller, i ärenden enligt

a) 3 kap. lagen (2009:1427) om erkännande och verkställighet av bötesstraff inom Europeiska unionen,

b) 3 kap. lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall, och

c) Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/1805 av den 14 november 2018 om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande,

21. en migrationsdomstol eller Migrationsöverdomstolen, i mål om upphävande av allmän domstols beslut om utvisning på grund av brott, i fråga om den som ärendet gäller,

22. allmän domstol eller allmän förvaltningsdomstol, i fråga om en nämndeman som ska påbörja en tjänstgöringsperiod i domstolen,

23. en åklagarmyndighet i ärenden enligt förordningen (2014:1553) om förebyggande och lösning av tvister om utövande av jurisdiktion i straffrättsliga förfaranden inom Europeiska unionen,

24. en åklagarmyndighet eller allmän domstol i ett ärende enligt lagen (2017:1000) om en europeisk utredningsorder,

25. Rättsmedicinalverket, när uppgiften behövs för prövning enligt häkteslagen av om ett besök eller elektronisk kommunikation kan tillåtas eller ska kontrolleras, och

26. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, i fråga om den som omfattas av myndighetens prövning vid tillståndsgivning enligt Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/1148 av den 20 juni 2019 om saluföring och användning av sprängämnesprekursorer, om ändring av förordning (EG) nr 1907/2006 och om upphävande av förordning (EU) nr 98/2013, i den ursprungliga lydelsen.

Uppgifter om någon annan än den som prövningen gäller enligt första stycket 14 ska begränsas till uppgifter om påföljder för brott enligt 3, 4 eller 6 kap. eller 16 kap. 10 a § brottsbalken eller uppgifter

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

om kontaktförbud eller förbud enligt 3 kap. 5 § lagen (2015:642) om europeisk skyddsorder.

40 §[44]

Uppgifter ur belastningsregistret ska inhämtas innan någon

1. döms till fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsövervakning eller sluten ungdomsvård,	1. döms till fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsövervakning, *utvidgad ungdomsövervakning* eller sluten ungdomsvård,

2. överlämnas till rättspsykiatrisk vård eller, om fängelse är föreskrivet för brottet, till vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, eller

3. åläggs förvandlingsstraff.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2026.

[44] Senaste lydelse 2020:796.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

1.18 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1999:1135) om misstankeregister

Härigenom föreskrivs att 4 § förordningen (1999:1135) om misstankeregister ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SFS 2024:129	*Föreslagen lydelse*
4 §[45]	
En uppgift om misstanke om brott för vilket åtal har väckts ska lämnas ut om det begärs av	
1. Justitiekanslern, i fråga om den som ansöker om ersättning enligt lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder,	
2. Kriminalvården, i fråga om den som myndigheten avser att anställa eller anlita som	
a) övervakare,	
b) förtroendeman enligt lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m. eller fängelseförordningen (2010:2010),	
c) personutredare enligt lagen om särskild personutredning i brottmål, m.m.,	
d) biträde enligt 6 § andra stycket lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll *eller* 33 § fängelseförordningen,	d) biträde enligt 6 § andra stycket lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll, 33 § fängelseförordningen *eller 21 a § lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning*,
e) kontrollör enligt 3 kap. 4 § förordningen (1998:642) om verkställighet av frivårdspåföljder, eller	
f) särskild koordinator enligt 8 § lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning,	f) särskild koordinator *eller biträdande koordinator* enligt 8 § lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning,
3. Kriminalvården, när uppgiften behövs för prövning av en fråga enligt fängelselagen (2010:610), häkteslagen (2010:611), lagen om intensivövervakning med elektronisk kontroll, lagen om särskild	

[45] Senaste lydelse 2024:129. Ändring i paragrafen föreslås även i SOU 2023:66.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

personutredning i brottmål, m.m. eller lagen om verkställighet av ungdomsövervakning,

4. en övervakningsnämnd eller Kriminalvården, i ärenden om övervakning, i fråga om den som ärendet gäller,

5. Riksbanken, i fråga om den som banken avser att anställa som bevaknings- eller transportpersonal,

6. en statlig eller kommunal myndighet som beslutar om anställning av personal inom psykiatrisk sjukvård, vård av utvecklingsstörda, vård av barn och ungdom eller tvångsvård av missbrukare, i fråga om den som myndigheten avser att anställa eller anlita som uppdragstagare,

7. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap eller en kommun, i fråga om den som myndigheten eller kommunen lämplighetsprövar enligt 19 § lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor,

8. en socialnämnd, i ärenden om

a) att utse kontaktperson eller kontaktfamilj enligt 3 kap. 6 b § socialtjänstlagen (2001:453) för en person som inte har fyllt 21 år,

b) vårdnad om barn, barns boende, umgänge med barn, medgivande att ta emot barn m.m. enligt 5 kap. 2 §, 6 kap. 6, 6 a och 8–10 §§ socialtjänstlagen,

c) adoption enligt 6 kap. 12–16 §§ socialtjänstlagen,

d) åtgärder enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga eller lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende, eller

e) att utse särskild handläggare enligt 9 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning,

9. Transportstyrelsen, i fråga om den som myndigheten vid lämplighetsprövning

a) enligt luftfartslagen (2010:500) och luftfartsförordningen (2010:770) överväger att ge certifikat eller tillstånd, eller

b) enligt 4 § lagen (1990:1157) om säkerhet vid tunnelbana och spårväg, 2 kap. 2 § järnvägsmarknadslagen (2022:365), 3 kap. 3 och 7 §§ järnvägssäkerhetslagen (2022:367) eller 4 kap. 2 och 5 §§ lagen (2022:368) om nationella järnvägssystem överväger att ge tillstånd,

10. Finansinspektionen, i fråga om den som myndigheten lämplighetsprövar enligt

a) lagen (1996:1006) om valutaväxling och annan finansiell verksamhet,

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

b) lagen (2004:46) om värdepappersfonder,
c) lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse,
d) lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden,
e) lagen (2010:751) om betaltjänster,
f) försäkringsrörelselagen (2010:2043),
g) lagen (2011:755) om elektroniska pengar,
h) lagen (2013:561) om förvaltare av alternativa investeringsfonder,
i) lagen (2014:275) om viss verksamhet med konsumentkrediter,
j) lagen (2016:1024) om verksamhet med bostadskrediter,
k) lagen (2019:742) om tjänstepensionsföretag,
l) lagen (2023:714) om förvärv och förvaltning av nödlidande kreditavtal,
m) lagen (2024:114) om clearing och avveckling av betalningar,
n) Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 648/2012 av den 4 juli 2012 om OTC-derivat, centrala motparter och transaktionsregister, eller
o) Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 909/2014 av den 23 juli 2014 om förbättrad värdepappersavveckling i Europeiska unionen och om värdepapperscentraler samt ändring av direktiv 98/26/EG och 2014/65/EU och förordning (EU) nr 236/2012,

11. Fastighetsmäklarinspektionen, vid en redbarhets- och lämplighetsprövning av en fastighetsmäklare enligt fastighetsmäklarlagen (2021:516),

12. Kammarkollegiet, i fråga om den som myndigheten vid prövning enligt förordningen (1985:613) om auktorisation av tolkar och översättare avser att auktorisera,

13. Revisorsinspektionen, i fråga om den som myndigheten vid lämplighetsprövning enligt revisorslagen (2001:883) överväger att auktorisera eller godkänna,

14. Skatteverket, för prövning av upplagshavare, skatteupplag och registrerade varumottagare enligt lagen (1994:1776) om skatt på energi, lagen (2022:155) om tobaksskatt eller lagen (2022:156) om alkoholskatt, skattebefriade förbrukare enligt lagen om skatt på energi eller lagen om alkoholskatt samt lagerhållare enligt lagen om skatt på energi, lagen (2018:696) om skatt på vissa nikotinhaltiga produkter eller lagen om tobaksskatt,

15. Försvarsmakten, i fråga om dels totalförsvarspliktiga som är inskrivna för värnplikt enligt lagen (1994:1809) om totalförsvars-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

plikt, dels dem som Försvarsmakten avser att anta eller som är antagna till militär utbildning inom myndigheten,

16. Försvarsmakten, i fråga om den som myndigheten avser att anställa för tjänstgöring i internationella militära insatser,

17. Läkemedelsverket, i fråga om den som myndigheten överväger att ge tillstånd enligt 2 kap. 1 § lagen (2009:366) om handel med läkemedel eller lagen (1992:860) om kontroll av narkotika,

18. Kronofogdemyndigheten, för utredning i ärenden enligt skuldsaneringslagen (2016:675) eller lagen (2016:676) om skuldsanering för företagare, i fråga om den som ärendet gäller,

19. Riksgäldskontoret, i fråga om den som myndigheten överväger att betala ut ersättning till enligt lagen (1999:158) om investerarskydd,

20. Rättsmedicinalverket, när uppgiften behövs för prövning enligt häkteslagen av om ett besök eller elektronisk kommunikation kan tillåtas eller ska kontrolleras, och

21. Migrationsverket, i fråga om den som myndigheten avser att anställa eller anlita inom förvarsverksamheten.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2026.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

1.19 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2018:1746) om Kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område

Härigenom föreskrivs att 2, 15 a–16 och 18 §§ förordningen (2018:1746) om Kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

2 §[46]

Om det är nödvändigt för att utföra en uppgift som anges i 2 kap. 1 § lagen (2018:1699) om kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område får uppgifter om följande behandlas:

1. namn, personnummer eller annan identifieringsuppgift, fotografi, adress, telefonnummer, yrke och utbildning, kön, medborgarskap och språk,
2. kommun där den registrerade är folkbokförd,
3. namn, adress, telefonnummer, telefaxnummer och e-postadress som rör
   a) ombud eller ställföreträdare för den registrerade,
   b) arbetsgivare, utbildningsanstalt eller liknande och kontaktperson,
   c) statlig eller kommunal befattningshavare som i tjänsten tar befattning med den registrerade,
   d) tolk, och
   e) vårdnadshavare, särskilt förordnad vårdnadshavare, förmyndare, god man och familjehemsförälder,
4. närståendes namn, adress, telefonnummer och relation till den registrerade,
5. genomförd personutredning och rättspsykiatrisk undersökning, läkarintyg enligt 7 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m., utredning med utlåtande om risk för återfall i brottslighet enligt 10 § lagen (2006:45) om omvandling av fängelse på livstid och yttrande från socialnämnden enligt 11 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,

[46] Senaste lydelse 2020:798.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

6. en domstols dom eller slutliga beslut som avser fängelse, skyddstillsyn, villkorlig dom med föreskrift om samhällstjänst, ungdomsövervakning eller förvandlingsstraff för böter eller vite och beslut i häktningsfrågor,	6. en domstols dom eller slutliga beslut som avser fängelse, skyddstillsyn, villkorlig dom med föreskrift om samhällstjänst, ungdomsövervakning, *utvidgad ungdomsövervakning* eller förvandlingsstraff för böter eller vite och beslut i häktningsfrågor,

7. domstolens avräkningsunderlag,

8. brott för vilket den registrerade är skäligen misstänkt,

9. ansökan om nåd och regeringens beslut i sådana frågor,

10. annat beslut av regeringen som avser den registrerade och som har betydelse för verkställigheten av påföljd,

11. ansökan och beslut enligt lagen om omvandling av fängelse på livstid,

12. dom, beslut eller föreläggande av allmän förvaltningsdomstol eller beslut av en myndighet som avser den registrerade och som har betydelse för verkställigheten av påföljd,

13. överklagande av en domstols dom eller beslut, regeringens beslut eller en myndighets beslut,

14. tidpunkt för verkställighetens början, prövotid och övervakningstid,

15. tidpunkt för frigivning från kriminalvårdsanstalt och återstående strafftid vid villkorlig frigivning,

16. verkställighet av samhällstjänst och intensivövervakning med elektronisk kontroll,

17. beslut av myndighet i en annan stat om verkställighet av påföljd som avser den registrerade,

18. andra uppgifter om verkställighet av påföljd, och

19. tidpunkten för bortfallande av fängelse enligt 35 kap. 8 och 9 §§ brottsbalken eller förvandlingsstraff för böter eller vite enligt 18 och 21 §§ bötesverkställighetslagen (1979:189).

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

15 a §[47]

I fråga om personer som är dömda till ungdomsövervakning får utöver de uppgifter som anges i 2 § uppgifter om följande behandlas:

I fråga om personer som är dömda till ungdomsövervakning *eller utvidgad ungdomsövervakning* får utöver de uppgifter som anges i 2 § uppgifter om följande behandlas:

1. sådant som avses i 3 § 7 och 5 § 10–12, 18 och 22 men som ska avse den som är dömd till ungdomsövervakning i stället för den som är misstänkt,

1. sådant som avses i 3 § 7 och 5 § 10–12, 18 och 22 men som ska avse den som är dömd till ungdomsövervakning *eller utvidgad ungdomsövervakning* i stället för den som är misstänkt,

2. innehållet i verkställighetsplanen,

3. sysselsättning,

4. att den dömde har ålagts kontaktförbud eller tillträdesförbud,

5. koordinatorns namn, adress och telefonnummer, om Kriminalvården har förordnat en person som inte är tjänsteman vid myndigheten till särskild koordinator enligt 5 § förordningen (2020:792) om verkställighet av ungdomsövervakning.

5. koordinatorns namn, adress och telefonnummer, om Kriminalvården har förordnat en person som inte är tjänsteman vid myndigheten till särskild koordinator eller *biträdande koordinator* enligt 5 § förordningen (2020:792) om verkställighet av ungdomsövervakning.

15 b §[48]

I fråga om den som dömts till ungdomsövervakning får Kriminalvården utöver de uppgifter som anges i 2 och 15 a §§ behandla personuppgifter i en sådan journal som avses i 9 § förordningen (2020:792) om verkställighet av ungdomsövervakning. En sådan journal får innehålla uppgifter om alla beslut

I fråga om den som dömts till ungdomsövervakning *eller utvidgad ungdomsövervakning* får Kriminalvården utöver de uppgifter som anges i 2 och 15 a §§ behandla personuppgifter i en sådan journal som avses i 9 § förordningen (2020:792) om verkställighet av ungdomsövervakning. En sådan journal får inne-

[47] Senaste lydelse 2020:798.
[48] Senaste lydelse 2020:798.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

som har fattats, viktiga händelser under verkställigheten och väsentliga uppgifter om vidtagna eller planerade åtgärder som gäller den dömde. Den får även innehålla uppgifter om andra omständigheter som är av betydelse för verkställigheten.

hålla uppgifter om alla beslut som har fattats, viktiga händelser under verkställigheten och väsentliga uppgifter om vidtagna eller planerade åtgärder som gäller den dömde. Den får även innehålla uppgifter om andra omständigheter som är av betydelse för verkställigheten.

15 c §[49]

Personuppgifter i en sådan journal som avses i 15 b § får inte behandlas längre än tio år efter det att den senaste påföljden avseende den registrerade helt har verkställts. I övrigt får uppgifter om den som dömts till ungdomsövervakning inte behandlas längre än två år efter det att verkställigheten har avslutats.

Personuppgifter i en sådan journal som avses i 15 b § får inte behandlas längre än tio år efter det att den senaste påföljden avseende den registrerade helt har verkställts. I övrigt får uppgifter om den som dömts till ungdomsövervakning *eller utvidgad ungdomsövervakning* inte behandlas längre än två år efter det att verkställigheten har avslutats.

Bestämmelsen i 2 kap. 17 § andra stycket brottsdatalagen (2018:1177) gäller inte vid tillämpningen av denna paragraf.

16 §[50]

Kriminalvården ska föra ett register (centrala kriminalvårdsregistret) över personer som

1. är häktade,

2. har dömts till fängelse, skyddstillsyn, villkorlig dom med föreskrift om samhällstjänst *eller* ungdomsövervakning,

2. har dömts till fängelse, skyddstillsyn, villkorlig dom med föreskrift om samhällstjänst, ungdomsövervakning *eller utvidgad ungdomsövervakning*,

3. har ålagts förvandlingsstraff för böter eller vite, eller

[49] Senaste lydelse 2020:798.
[50] Senaste lydelse 2020:798.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

4. på grund av en utländsk brottmålsdom har dömts till en sådan påföljd som avses i 2 eller 3 och som ska verkställas i Sverige.

Nuvarande lydelse

18 §[51]

För registrering i det centrala kriminalvårdsregistret ska nedan angivna myndigheter lämna uppgifter till Kriminalvården i följande fall.

Uppgift lämnas av	Uppgift lämnas om
1. Polismyndigheten	Dom eller beslut som avser fängelse, skyddstillsyn, ungdomsövervakning, villkorlig dom med föreskrift om samhällstjänst eller förvandlingsstraff för böter eller vite. Överklagande av dom eller slutligt beslut som det har lämnats uppgift om tidigare. Beslut under rättegången att vidare verkställighet inte får äga rum beträffande den som har dömts till skyddstillsyn. Att dom eller slutligt beslut som uppgift har lämnats om tidigare har fått laga kraft. Att påföljd i dom eller slutligt beslut som uppgift har lämnats om tidigare har ändrats till en annan påföljd än fängelse, skyddstillsyn, ungdomsövervakning el-

[51] Senaste lydelse 2022:832.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

	ler villkorlig dom med föreskrift om samhällstjänst. Att fängelse på livstid har omvandlats till fängelse på viss tid enligt lagen (2006:45) om omvandling av fängelse på livstid.
2. Regeringskansliet	Beslut i nådeärenden.
3. Migrationsverket, en migrationsdomstol och Migrationsöverdomstolen	Beslut om att inhibition av en allmän domstols beslut om utvisning på grund av brott meddelas eller upphävs, att ett tidsbegränsat uppehållstillstånd beviljas en utlänning som har utvisats på grund av brott eller att ett utvisningsbeslut på grund av brott helt eller delvis upphävs.
4. de allmänna domstolarna	Dom eller beslut som avser fängelse, skyddstillsyn, ungdomsövervakning, villkorlig dom med föreskrift om samhällstjänst eller förvandlingsstraff för böter eller vite. Överklagande av dom eller slutligt beslut som det har lämnats uppgift om tidigare. Att dom eller slutligt beslut som uppgift har lämnats om tidigare har fått laga kraft. Att påföljd i dom eller slutligt beslut som uppgift har lämnats om tidigare har ändrats till en annan påföljd än fängelse,

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

skyddstillsyn, ungdomsövervakning eller villkorlig dom med föreskrift om samhällstjänst.

Att fängelse på livstid har omvandlats till fängelse på viss tid enligt lagen om omvandling av fängelse på livstid.

Sådana förhållanden med betydelse för verkställighet av häktning eller straffrättsliga påföljder som avses i 5 b § 2 förordningen (2014:1085) om rättsväsendets informationshantering.

Polismyndighetens uppgiftsskyldighet enligt första stycket 1 gäller endast sådana domar och beslut av en hovrätt eller Högsta domstolen som avses i 5 och 5 a §§ förordningen (1970:517) om rättsväsendets informationssystem.

De allmänna domstolarnas uppgiftsskyldighet enligt första stycket 4 gäller inte sådana domar och beslut av en hovrätt eller Högsta domstolen som avses i 5 och 5 a §§ förordningen om rättsväsendets informationssystem.

Föreslagen lydelse

18 §

För registrering i det centrala kriminalvårdsregistret ska nedan angivna myndigheter lämna uppgifter till Kriminalvården i följande fall.

Uppgift lämnas av	Uppgift lämnas om
1. Polismyndigheten	Dom eller beslut som avser fängelse, skyddstillsyn, ungdomsövervakning, *utvidgad ungdomsövervakning,* villkorlig dom med föreskrift om samhällstjänst eller

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

	förvandlingsstraff för böter eller vite. Överklagande av dom eller slutligt beslut som det har lämnats uppgift om tidigare. Beslut under rättegången att vidare verkställighet inte får äga rum beträffande den som har dömts till skyddstillsyn. Att dom eller slutligt beslut som uppgift har lämnats om tidigare har fått laga kraft. Att påföljd i dom eller slutligt beslut som uppgift har lämnats om tidigare har ändrats till en annan påföljd än fängelse, skyddstillsyn, ungdomsövervakning, *utvidgad ungdomsövervakning* eller villkorlig dom med föreskrift om samhällstjänst. Att fängelse på livstid har omvandlats till fängelse på viss tid enligt lagen (2006:45) om omvandling av fängelse på livstid.
2. Regeringskansliet	Beslut i nådeärenden.
3. Migrationsverket, en migrationsdomstol och Migrationsöverdomstolen	Beslut om att inhibition av en allmän domstols beslut om utvisning på grund av brott meddelas eller upphävs, att ett tidsbegränsat uppehållstillstånd beviljas en utlänning som har utvisats på grund av brott eller att ett utvis-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

	ningsbeslut på grund av brott helt eller delvis upphävs.
4. de allmänna domstolarna	Dom eller beslut som avser fängelse, skyddstillsyn, ungdomsövervakning, *utvidgad ungdomsövervakning*, villkorlig dom med föreskrift om samhällstjänst eller förvandlingsstraff för böter eller vite. Överklagande av dom eller slutligt beslut som det har lämnats uppgift om tidigare. Att dom eller slutligt beslut som uppgift har lämnats om tidigare har fått laga kraft. Att påföljd i dom eller slutligt beslut som uppgift har lämnats om tidigare har ändrats till en annan påföljd än fängelse, skyddstillsyn, ungdomsövervakning, *utvidgad ungdomsövervakning* eller villkorlig dom med föreskrift om samhällstjänst. Att fängelse på livstid har omvandlats till fängelse på viss tid enligt lagen om omvandling av fängelse på livstid. Sådana förhållanden med betydelse för verkställighet av häktning eller straffrättsliga påföljder som avses i 5 b § 2 förordningen (2014:1085) om rättsväsendets informationshantering.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Polismyndighetens uppgiftsskyldighet enligt första stycket 1 gäller endast sådana domar och beslut av en hovrätt eller Högsta domstolen som avses i 5 och 5 a §§ förordningen (1970:517) om rättsväsendets informationssystem.

De allmänna domstolarnas uppgiftsskyldighet enligt första stycket 4 gäller inte sådana domar och beslut av en hovrätt eller Högsta domstolen som avses i 5 och 5 a §§ förordningen om rättsväsendets informationssystem.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2026.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

1.20 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2020:792) om verkställighet av ungdomsövervakning

Härigenom föreslås i fråga om förordningen (2020:792) om verkställighet av ungdomsövervakning

dels att 5, 6 och 9 §§ och rubriken närmast före 5 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas två nya paragrafer, 6 a och 6 b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Särskild koordinator	Särskild koordinator *och biträdande koordinator*
	5 §
Till särskild koordinator ska en tjänsteman vid Kriminalvården eller en annan lämplig person förordnas.	Till särskild koordinator eller *biträdande koordinator* ska en tjänsteman vid Kriminalvården eller en annan lämplig person förordnas.
	6 §
Kriminalvården får entlediga koordinatorn och i stället förordna någon annan till särskild koordinator.	Kriminalvården får entlediga koordinatorn och i stället förordna någon annan till särskild koordinator *eller biträdande koordinator*.
	6 a §
	Om en biträdande koordinator förordnas ska den dömdes kontakter med den biträdande koordinatorn regleras i verkställighetsplanen.
	6 b §
	En biträdande koordinator har rätt till ersättning för sitt upp-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

	drag. Kriminalvården prövar frågor om och betalar ut sådan ersättning. Om den biträdande koordinatorn är en tjänsteman vid Kriminalvården som fullgör uppdraget i tjänsten, lämnas dock inte någon ersättning.
9 §	
För den vars dom på ungdomsövervakning verkställs ska Kriminalvården föra en journal.	För den vars dom på ungdomsövervakning *eller utvidgad ungdomsövervakning* verkställs ska Kriminalvården föra en journal.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2026.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

1.21 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2023:363) om samordningsnummer

Härigenom föreslås att 20 § förordningen (2023:363) om samordningsnummer ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
20 §	
Skatteverket ska göra en anmälan till Polismyndigheten eller till åklagare så snart det finns anledning att anta att någon har gjort sig skyldig till brott enligt 4 kap. 6 b §, 14 kap. 1–4 och 10 §§ eller 15 kap. 10–13 §§ brottsbalken, om gärningen avser uppgift eller handling i ett ärende hos Skatteverket.	
En anmälan ska dock inte göras om det kan antas att brottet inte kommer att medföra påföljd eller om anmälan av något annat skäl inte behövs.	
En anmälan ska innehålla uppgift om de omständigheter som ligger till grund för misstanken om brott.	
Skatteverket får fullgöra anmälningsskyldigheten till en sådan särskild enhet inom myndigheten som ska medverka till brottsutredning, om	
1. det inte finns skäl att anta att brottet kommer att leda till en annan påföljd än böter,	
2. den misstänkte kan antas erkänna gärningen, och	
3. den misstänkte har fyllt *tjugoett* år.	3. den misstänkte har fyllt *18* år.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2026.

2 Utredningens uppdrag och arbete

2.1 Utredningens uppdrag

Den 6 juli 2023 beslutade regeringen att tillsätta en särskild utredare med uppdrag att överväga och föreslå ändringar av den straffrättsliga särbehandlingen av unga lagöverträdare. Utredaren fick bl.a. i uppdrag att överväga och ta ställning till om påföljden ungdomsövervakning ska kunna användas i fler fall än i dag och om påföljden bör förstärkas, att lämna förslag om en ny påföljd benämnd utvidgad ungdomsövervakning och förslag som innebär skärpta regler avseende undanröjande av ungdomspåföljder. Utredaren ska även föreslå ändringar som innebär att lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år behandlas som vuxna vid straffmätningen och att ålder ges minskad betydelse vid straffmätningen för lagöverträdare i åldern 15–17 år (dir. 2023:112).

Arbetet ska genomsyras av ett ungdoms- och barnrättsperspektiv och förslagen ska säkerställa att barnets rättigheter tillgodoses i enlighet med Förenta nationernas (FN) konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

Genom tilläggsdirektiv den 9 november 2023 beslutade regeringen att utredningstiden för den del av uppdraget som rör skärpta regler om ungdomsövervakning skulle förkortas. Uppdraget i den delen ska redovisas i ett delbetänkande, senast den 3 juni 2024 (dir. 2023:156).

Direktiven fogas som *bilaga 1* och *2* till betänkandet.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

2.2 Utredningens arbete

Utredningen påbörjade sitt arbete i september 2023. Det har bedrivits på sedvanligt sätt med regelbundna sammanträden med expertgruppen och löpande kontakter i enskilda frågor med experterna. Utredningen har hittills sammanträtt vid totalt sju tillfällen.

Det har varit angeläget för utredningen att skapa sig en bild av hur ungdomsbrottsligheten i Sverige ser ut i dag och hur den har utvecklats under den senaste tiden. I det syftet gjorde utredaren och sekreteraren besök hos flera myndigheter under hösten och vintern 2023. Utredaren och sekreteraren höll möte med statistiker vid Åklagarmyndigheten den 29 september 2023, med Polismyndighetens nationella operativa avdelning (NOA), som bl.a. företräddes av chefen Johan Olsson, den 2 oktober 2023 och med företrädare för Säkerhetspolisen den 5 oktober 2023. Utredaren sammanträffade 5 oktober 2023 med avdelningschefen vid Polismyndigheten Martin Valfridsson, som leder Delegationen för brottsförebyggande åtgärder (S 2023:C).

Vidare träffade utredaren och sekreteraren Brottsförebyggande rådet, som bl.a. företräddes av generaldirektören Mattias Larsson, den 6 oktober 2023. Utredaren och sekreteraren närvarade vid en konferens som hölls av Studieförbundet Näringsliv och Samhälle (SNS) den 11 oktober 2023 i ämnet Hur påverkar samhällsvård framtida kriminalitet?

Utredaren och sekreteraren deltog vid Barnrättsdelegationens möte den 6 december 2023. Utredaren presenterade då utredningsuppdraget och mötesdeltagarna lämnade synpunkter på frågor som ingår i utredningsarbetet. Den 14 december 2023 träffade utredaren och sekreteraren företrädare för Tullverket.

Vid ett studiebesök hos Kriminalvården den 26 januari 2024 deltog utredaren och båda sekreterarna. Då diskuterades myndighetens erfarenheter av ungdomsövervakning och företrädare för Kriminalvården lämnade synpunkter på den nuvarande lagstiftningen. Utredaren och båda sekreterarna träffade företrädare för frivården i Stockholms stad den 14 mars 2024 i samma syfte och samtalade även med en ungdom som verkställde ungdomsövervakning.

Utredaren och båda sekreterarna närvarade den 9 februari 2024 vid ett samtal som SNS arrangerade med en av finalisterna till SNS-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

priset, professor Amir Rostami angående forskningen om vad som kan göras för att stoppa gängen och bryta brottsutvecklingen.

Den 9 februari 2024 träffade utredaren och en av sekreterarna riksåklagaren och andra företrädare för Åklagarmyndigheten för att ta del av deras synpunkter.

Den 12 mars 2024 besökte utredaren och båda sekreterarna två av Statens institutionsstyrelses (SiS) ungdomshem för att informera sig om verksamheten och samtala med ungdomar som verkställer sluten ungdomsvård för allvarliga brott.

Den 28 mars 2024 höll utredaren och båda sekreterarna ett digitalt möte med Kriminalvårdens rättschef och chefen för avdelningen för anstalt, häkte och frivård för att ta del av deras synpunkter på Kriminalvårdens möjligheter att ta sig an nya arbetsuppgifter.

Den 18 april 2024 träffade utredaren och båda sekreterarna företrädare för Sveriges kommuner och regioner (SKR).

2.3 Betänkandets disposition

Författningsförslagen finns i kapitel 1 och i detta kapitel redovisas utredningens uppdrag och arbete. Kapitel 3–5 är deskriptiva kapitel som ger en grundläggande förståelse för området. Kapitel 3 redovisar utgångspunkterna för utredningens arbete och redogör för vilka frågor som behandlas i delbetänkandet respektive slutbetänkandet. I kapitel 4 gås systemet med schematisk ungdomsreduktion igenom och i kapitel 5 beskrivs dagens påföljder för unga lagöverträdare.

Därefter följer utredningens överväganden i de delar som rör frågan vilken hänsyn som bör tas till lagöverträdarens ungdom, s.k. ungdomsreduktion. I kapitel 6 finns utredningens överväganden och förslag när det gäller ungdomsreduktion för lagöverträdare i åldrarna 18–20 år. Motsvarande överväganden och förslag för lagöverträdare i åldrarna 15–17 år finns i kapitel 7.

I kapitel 8 beskrivs påföljden ungdomsövervakning och i kapitel 9 tecknas en bild av de erfarenheter av ungdomsövervakning som finns hittills. I kapitel 10 redovisas utredningens överväganden och förslag när det gäller översynen av påföljden ungdomsövervakning. Kapitel 11 innehåller utredningens överväganden och förslag till en ny påföljd, utvidgad ungdomsövervakning. Övriga frågor tas upp i kapitel 12. I det kapitlet behandlas bl.a. behovet av reglering av be-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

handling av biometriska uppgifter. Även behovet av vissa följdändringar till bestämmelserna om ungdomsövervakning och utvidgad ungdomsövervakning behandlas.

I kapitel 13 tecknas en allmän bild av förslagens samlade effekter. Ikraftträdande och övergångsbestämmelser behandlas i kapitel 14. Därefter analyseras konsekvenserna av förslagen i kapitel 15. Författningskommentaren finns i kapitel 16.

3 Utgångspunkter

3.1 Allmänna utgångspunkter

Utredningens uppdrag ska enligt direktiven genomsyras av ett barnrätts- och ungdomsperspektiv. De förslag som lämnas ska utformas i överensstämmelse med barnkonventionen. Den grupp av lagöverträdare som påverkas av de förslag som lämnas i delbetänkandet är i stor utsträckning barn i den mening som avses i barnkonventionen, dvs. personer under 18 år. Eftersom barnkonventionen är av stor vikt för utredningsuppdraget redovisas i avsnitt 3.5 de bestämmelser i konventionen som är av särskild betydelse för de frågor som behandlas i delbetänkandet.

I den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) regleras grundläggande rättigheter som gäller för alla, alltså även för barn. Därför berörs även några artiklar i Europakonventionen som bedöms ha nära anknytning till de överväganden som ligger inom ramen för delbetänkandet.

Även regeringsformen innehåller bestämmelser om grundläggande friheter och rättigheter som kan beröras av förslagen. Eftersom det bara gäller vissa begränsade delar av delbetänkandet behandlas regeringsformen enbart i de avsnitt där den aktualiseras.

3.2 Definition av barn

Betänkandet behandlar frågor som rör unga lagöverträdare. I betänkandet används uttrycket barn för att markera att det som avses är personer som inte har fyllt 18 år. När både barn under 18 år och unga i åldern 18–20 år avses hänvisas till den gruppen som barn och unga. Utredningens avsikt med det är att på så sätt vara tydlig med att definitionen av barn i barnkonventionen tillämpas. Den innebär att

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

med barn avses varje människa under 18 års ålder, om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller för barnet (artikel 1 i barnkonventionen). I de situationer där utredningen enbart åsyftar barn och unga som har begått brott används termen unga lagöverträdare.

3.3 Straffsystemets syften och principer

Beträffande syftet med påföljder kan åtskillnad göras mellan allmänprevention och individualprevention.

Med allmänprevention avses att påföljdssystemet och de straffrättsliga ingripandena ska ha en brottsförebyggande verkan på människor i allmänhet. Det syftet anses företrädesvis kunna uppnås på två sätt. För det första kan antas att risken för att drabbas av straff utgöra ett skäl för att avstå från det straffsanktionerade handlandet, dvs. straffet verkar avskräckande. I vilken utsträckning en avskräckningseffekt kan uppnås beror sannolikt bl.a. på vilket brott det är fråga om och hur stor risken är för att bli upptäckt och lagförd. För det andra kan straff för vissa handlingar anses ha en moralbildande eller moralförstärkande effekt. Det anses då inte vara själva straffhotet, utan snarare de normer som kriminaliseringen värnar, som avhåller människor från det oönskade beteendet.

Individualprevention utgår från att straffet syftar till att avhålla den enskilde lagöverträdaren från att begå nya brott. Även det syftet har ansetts kunna uppfyllas på olika sätt, dels genom att den repression som straffet innebär avskräcker den enskilde från fortsatt kriminalitet (individuell avskräckning), dels genom att det straffrättsliga ingripandet innebär att den dömde – tillfälligt eller permanent – hindras att begå brott (inkapacitering), dels genom att påföljden bygger på individuell vård eller behandling för att lagöverträdaren ska återanpassas i samhället (rehabilitering).

Allmänprevention brukar åberopas som ett generellt ändamål med straffsystemet och som en anledning till att lagstiftaren belägger vissa gärningar med straff. Individualprevention – framför allt i form av rehabilitering – har å sin sida framhållits som en styrande princip för verkställigheten av ådömda påföljder. Det finns även ett visst begränsat utrymme att göra allmän- och individualpreventiva överväganden på domsnivå, inom ramen för påföljdsbestämningen. Allmänprevention yttrar sig i brottslighetens art som ett skäl för att

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

välja fängelse som påföljd och individualpreventiva överväganden har t.ex. inflytande när det kommer till valet mellan villkorlig dom och skyddstillsyn.

När det gäller påföljdsbestämningen dominerar annars principerna om proportionalitet och ekvivalens, som innebär att de påföljder som utdöms ska svara mot brottets svårhet. Svårare brott ska bestraffas strängare än lindrigare brott och lika svåra brott ska bestraffas lika strängt. Principerna kommer till uttryck i reglerna om straffmätning och val av påföljd i 29 och 30 kap. brottsbalken och särskilt genom den centrala betydelse straffvärdet har för utfallet av påföljdsbestämningen. Även om individualpreventiva överväganden traditionellt har haft en något större plats när det gäller påföljder för unga lagöverträdare är proportionalitetsprincipen i stor utsträckning styrande också beträffande den kategorin. Ungdomspåföljderna låter sig rangordnas efter ingripandegrad och det som avgör valet mellan påföljderna är framför allt brottets svårhet, som tar sig uttryck i straffmätningsvärdet (se den s.k. påföljdstrappan i avsnitt 5.4).

3.4 Unga lagöverträdare särbehandlas

3.4.1 Särskilda regler om utredning och lagföring

Sedan länge särbehandlas unga lagöverträdare i den svenska lagstiftningen. En utgångspunkt för gällande lagstiftning är att unga lagöverträdare så långt möjligt bör hanteras på annat sätt än vuxna. Det kommer främst till uttryck genom regleringen i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL). Där regleras bl.a. möjligheten att ge unga lagöverträdare en straffvarning i stället för att åtala dem. Ju yngre en lagöverträdare är, desto mer talar generellt sett för att inte utsätta honom eller henne för den påfrestning som en rättegång anses innebära. Straffvarning beslutas av åklagare och meddelas den unga lagöverträdaren vid ett personligt möte. Tanken är att straffvarning ska ersätta åtal och rättegång dels om de åtgärder som de sociala myndigheterna vidtar mot den unga lagöverträdaren med anledning av brottet eller av andra skäl anses vara tillräckliga som ett ingripande mot brottet, dels om brottet har begåtts av okynne eller förhastande (ungdomlig omognad) och inte kräver en mer ingripande åtgärd.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

När det är fråga om allvarliga brott är emellertid straffvarning sällan en tillräckligt ingripande åtgärd, vilket innebär att åtal väcks. Ibland krävs det åtal av andra skäl, t.ex. för att klarlägga den unga lagöverträdarens skuld eller för att tillgodose målsägandens intressen. I LUL finns det också bestämmelser om rättegången mot unga lagöverträdare. I lagen regleras också möjligheten att utreda och vissa fall låta domstol pröva om någon under 15 år har begått brott.

3.4.2 Särskilt anpassade påföljder

Unga lagöverträdare, framför allt barn, särbehandlas även vid straffmätningen och påföljdsvalet vid en fällande dom. I 32 kap. brottsbalken regleras påföljder som är särskilt anpassade till de behov och förutsättningar som gäller för barn och unga. De påföljderna ska normalt väljas för unga lagöverträdare. De särskilda ungdomspåföljderna är enligt gällande lagstiftning ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning och sluten ungdomsvård. De två sistnämnda är i dag de mest ingripande påföljderna som är särskilt anpassade för unga lagöverträdare.

Det förhållandet att det finns särskilda ungdomspåföljder hindrar i och för sig inte att någon som är under 18 år döms till samma påföljder som vuxna, framför allt böter, bl.a. om en ungdomspåföljd skulle vara allt för ingripande i förhållande till brottet. Även påföljderna villkorlig dom och skyddstillsyn kan användas i de fall där domstolen anser att det är en lämpligare påföljd än en ungdomspåföljd.

3.4.3 En reglering under förändring

Utredningen om frihetsberövande påföljder för unga har föreslagit att påföljden sluten ungdomsvård ska avskaffas. I stället ska barn i åldern 15–17 år kunna dömas till fängelse, som ska verkställas enligt en ny fängelselag för unga (En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga, SOU 2023:44, s. 29 f. och 39 f.).

Vidare pågår flera utredningar vilkas förslag kan leda till förändrade straffskalor, ändringar i påföljdssystemet och annat som i sin tur kan påverka framför allt utrymmet för att använda vissa ungdomspåföljder. Här bör särskilt nämnas Straffreformutredningen

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

(dir. 2023:115 och dir. 2023:181) och Utredningen om påföljder, återfall och verkställighet (dir. 2022:95 och dir. 2023:74).

3.5 Konventionsåtaganden m.m.

3.5.1 Allmänt om barnkonventionen

Barnkonventionen gäller sedan den 1 januari 2020 som svensk lag enligt lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter. Barnkonventionen ger alla barn upp till 18 år egna rättigheter (artikel 1). Rättigheterna är en del av de mänskliga rättigheter som under lång tid har fastställts i olika internationella överenskommelser. Rättigheterna är till sin karaktär odelbara och samverkande. Det innebär för barnkonventionens del att rättigheterna i konventionen, trots att de är av olika karaktär, bildar en helhet och förutsätter varandra. Rättigheterna gäller för varje barn, utan någon åtskillnad (Barnkonventionen blir svensk lag, SOU 2016:19, s. 88 f.).

Barnkonventionen består av en inledning och tre avdelningar. I avdelning I, som innehåller 41 artiklar, behandlas de rättigheter som barn har enligt konventionen. I avdelning II finns bestämmelser om efterlevnaden av konventionen. Slutbestämmelserna i avdelning III behandlar ratificering och ikraftträdande. Fyra artiklar utgör konventionens s.k. grundprinciper (artiklarna 2, 3, 6 och 12). I artiklarna 37 och 40 finns det särskilda bestämmelser om frihetsberövande av barn och om barn som misstänks, åtalas eller döms för brott.

Barnkonventionens grundläggande principer är principen om icke-diskriminering (artikel 2), att barnets bästa alltid ska beaktas i första hand när åtgärder som gäller barn ska vidtas (artikel 3), barnets rätt till liv, överlevnad och utveckling (artikel 6) och rätten för barn att uttrycka sina åsikter och bli hörd (artikel 12). Grundprinciperna ska vara vägledande för hur övriga rättigheter i konventionen tolkas. Principerna har dessutom en självständig betydelse och ska vara utgångspunkt i beslut och åtgärder som kan röra enskilda barn eller grupper av barn.

FN:s kommitté för barnets rättigheter (Barnrättskommittén) övervakar efterlevnaden av barnkonventionen. Den består av oberoende experter. Barnrättskommittén har gett ut allmänna kommenta-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

rer som innehåller rekommendationer till konventionsstaterna och en tolkning av barnkonventionen.

En närmare beskrivning av barnkonventionen och betydelsen av vissa artiklar i konventionen för frihetsberövanden finns i En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga (SOU 2023:44 s. 143 f.)

3.5.2 Några särskilda artiklar i barnkonventionen

Artikel 37 om skydd mot frihetsberövande

Artikel 37 i barnkonventionen föreskriver bl.a. att inget barn får utsättas för tortyr, annan grym behandling, bestraffning eller dödsstraff och att frihetsberövande av barn bara får användas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid. Där behandlas också barns rätt till juridiskt biträde. De delarna av artikeln som behandlar i vilka fall ett barn får berövas friheten (b) och hur barnet ska behandlas om det är frihetsberövat (c) har följande lydelse:

> b) Inget barn får olagligt eller godtyckligt berövas sin frihet. Gripande, anhållande, häktning, fängslande eller annat frihetsberövande av ett barn ska ske i enlighet med lag och får endast användas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid.
>
> c) Varje frihetsberövat barn ska behandlas humant och med respekt för människans inneboende värdighet och på ett sätt som beaktar behoven hos personer i dess ålder. Särskilt ska varje frihetsberövat barn hållas åtskilt från vuxna, om det inte bedöms vara till barnets bästa att inte göra detta, och ska, utom i undantagsfall, ha rätt att hålla kontakt med sin familj genom brevväxling och besök.

Genom artikel 37 tillförsäkras varje barn en grundläggande rättssäkerhet. Det är inte i sig förbjudet att frihetsberöva barn enligt konventionen, men det får bara göras som en sista utväg, måste alltid ha stöd i lag och får inte vara godtyckligt. Av artikeln framgår även de särskilda villkor som ska gälla för hur ett barn som frihetsberövas ska behandlas, bl.a. att barnet ska behandlas med respekt och på ett sätt som beaktar behoven hos personer i den ålder barnet är. Barnet ska hållas åtskilt från vuxna, om det inte bedöms vara till barnets bästa att inte göra det.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Barnrättskommittén rekommenderar att inget barn frihetsberövas, utom i de fall där det finns befogad oro för den allmänna säkerheten eller folkhälsan. Kommittén uppmuntrar konventionsstaterna att fastställa en åldersgräns under vilken barn inte lagligen får frihetsberövas, exempelvis 16 år (allmän kommentar nr 24 [2019], p. 89). Vad som är en sista utväg eller vad som är kortast lämpliga tid framgår inte av artikeln, utan det lämnas till respektive stat att avgöra. Barnrättskommittén anser att det i en stats lagstiftning bör finnas en rad möjliga åtgärder som inte innebär frihetsberövande och att staterna uttryckligen ska prioritera användningen av sådana åtgärder för att säkerställa att frihetsberövande endast används som en sista utväg och för kortast lämpliga tid. Kommittén betonar också att frihetsberövande är skadligt för barn och ungdomar och att det leder till negativa konsekvenser för deras möjligheter till en lyckad återanpassning (allmän kommentar nr 24 [2019], p. 73 och 77).

Artikel 40 – om barn som misstänks, åtalas eller döms för brott

Artikel 40 behandlar ett barns rätt till en värdig och barnanpassad straffrättslig process och kriminalvård. I artikeln understryks att barnet ska behandlas på ett sätt som främjar barnets känsla för värdighet och värde och som tar hänsyn till barnets ålder och önskvärdheten att främja återanpassning och en konstruktiv roll i samhället. Av artikeln följer även att det ska finnas alternativ till anstaltsvård, exempelvis fosterhem, övervakning, ledning och tillsyn.

Artikel 40.1 har följande lydelse (i berörda delar):

> Konventionsstaterna erkänner rätten för varje barn som misstänks eller åtalas för eller befunnits skyldigt att ha begått brott att behandlas på ett sätt som främjar barnets känsla av värdighet och värde, som stärker barnets respekt för andras mänskliga rättigheter och grundläggande friheter och som tar hänsyn till barnets ålder och det önskvärda i att främja att barnet återanpassas till och tar på sig en konstruktiv roll i samhället.

I artikel 40.3 anges att en stat ska främja införandet av lagar och förfaranden samt upprätta myndigheter och institutioner som är speciellt anpassade för barn som misstänks eller åtalas för eller befinns skyldiga till att ha begått brott. Det innebär inte ett uttryckligt krav på att lagar och förfaranden ska vara barnanpassade eller att en stat

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

behöver upprätta myndigheter och institutioner speciellt anpassade för barn, men att staten har åtagit sig att främja en sådan utveckling.

Barnrättskommittén anser att det i en stats lagstiftning bör finnas en omfattande uppsättning av åtgärder som alternativ till ett frihetsberövande. Enligt kommittén ska ett frihetsberövande endast användas i sista hand och alternativa åtgärder ska ges företräde. Kommittén betonar att reaktionen på brott alltid ska stå i proportion inte bara till brottets omständigheter och svårhetsgrad, utan även till barnets ålder, mindre straffrättsliga ansvar, omständigheter och behov, liksom till samhällets olika behov, i synnerhet de långsiktiga. Vid bedömningen ska det enligt kommittén ges tyngd åt vad som är bäst för barnet och behovet av barnets återanpassning i samhället. Om ett frihetsberövande är oundvikligt bör det vara så kort som möjligt (allmän kommentar nr 24, p. 73, 76 och 78).

3.5.3 Europakonventionen

Europakonventionen gäller sedan år 1994 som svensk lag enligt lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. En lag eller annan föreskrift får inte meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av konventionen (2 kap. 19 § regeringsformen). Innebörden av konventionens artiklar och tilläggsprotokoll tolkas närmare av den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen) i Strasbourg.

Av intresse för de frågor som behandlas i delbetänkandet är framför allt artiklarna 5, 6 och 8 i konventionen.

I artikel 5 föreskrivs att var och en har rätt till frihet och personlig säkerhet och att ingen får berövas friheten, utom i de fall som anges i konventionen och i överensstämmelse med lag.

I artikel 6 regleras rätten till domstolsprövning och en rättssäker process. Vid prövningen av någons civila rättigheter eller skyldigheter eller av en anklagelse om brott ska var och en vara tillförsäkrad en rättvis och offentlig förhandling inom skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol (artikel 6.1). Var och en som anklagas för brott ska betraktas som oskyldig till dess att skulden har blivit lagligen fastställd (artikel 6.2). Han eller hon har rätt till ett antal minimirättigheter. Det som avses är bl.a. rätten att utan dröjsmål un-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

derrättas om brottsmisstanken på ett språk som han eller hon förstår, rätten att få tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar och rätten att försvara sig antingen personligen eller genom ett rättegångsbiträde som den anklagade själv har valt (artikel 6.3).

Var och en har enligt artikel 8 rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. En offentlig myndighet får inte begränsa rättigheten annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välstånd eller till förebyggande av oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter.

Skyddet för privatliv är omfattande. Europadomstolen har flera gånger framhållit att det inte är möjligt att definiera begreppet genom en uttömmande beskrivning av olika aspekter som rör den enskildes privata förhållanden. Begreppet täcker olika aspekter av en enskild individs såväl fysiska som psykiska integritet.

Ett frihetsberövande (artikel 5) inkräktar också på privatlivet. I litteraturen har det ansetts rimligt att bestämmelserna om sådana särskilt reglerade rättigheter är exklusivt tillämpliga inom sina områden och att artikel 8 endast fångar upp de aspekter av privatlivet som faller utanför specialbestämmelserna i konventionen (se Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, Hans Danelius, Johan Danelius, Thomas Bull och Ian Cameron, 6 uppl. 2023, s. 442).

3.5.4 Europeiska unionens stadga

Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna innehåller en rad bestämmelser som har stora likheter med bestämmelserna i framför allt Europakonventionen. Det gäller bl.a. artikel 4, som föreskriver att ingen får utsättas för tortyr eller omänsklig eller förnedrande bestraffning eller behandling, artikel 6, som föreskriver att var och en har rätt till frihet och personlig säkerhet, och artikel 7, som föreskriver att var och en har rätt till respekt för privatlivet och familjelivet.

Barnets rättigheter regleras i artikel 24, som bl.a. föreskriver att barn har rätt till det skydd och den omvårdnad som behövs för deras välfärd. De ska fritt kunna uttrycka sina åsikter. Dessa åsikter ska beaktas i frågor som rör barnen i förhållande till deras ålder och mog-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

nad. Vid alla åtgärder som rör barn, oavsett om de vidtas av offentliga myndigheter eller privata institutioner, ska barnets bästa komma i främsta rummet.

Stadgan gäller dels när unionsrätten tillämpas, dels hos Europeiska unionens institutioner. I den mån stadgan omfattar rättigheter som motsvarar sådana som garanteras av Europakonventionen ska de enligt artikel 52.3 ha samma innebörd och räckvidd som i konventionen. Det hindrar dock inte unionen att ha ett mer långtgående skydd.

3.6 Några utgångspunkter för utredningens överväganden

En självklar utgångspunkt för utredningens arbete är att unga lagöverträdare ska särbehandlas även i fortsättningen. Det framgår både av direktiven och av det förhållandet att det i utredningsuppdraget ingår att föreslå en ny ungdomspåföljd, utvidgad ungdomsövervakning. Den omständigheten att barnkonventionen numera är svensk lag understryker också att fortsatt särbehandling av barn och unga i straffrättsligt hänseende är nödvändig. Barns intressen måste därför beaktas vid överväganden om hur det framtida påföljdssystemet bör utformas och att de även i framtiden behöver särbehandlas. Frågan är på vilket sätt och i vilken utsträckning det bör göras.

En annan utgångspunkt är att strängare straff knappast i sig leder till minskad brottslighet. Sådana förändringar kan visserligen ha en återhållande effekt på vissa individer, men ändringar i påföljdssystemet har inga direkta sådana effekter utom i de fall där syftet är ren inkapacitering. Det hindrar inte att mer ingripande påföljder kan ha en positiv effekt på lagöverträdare, särskilt om påföljderna är individanpassade och innehåller såväl kontrollerande som rehabiliterande inslag.

Vidare är en utgångspunkt att förslagen måste ta hänsyn till att barn inte är lika utvecklade som vuxna och att det därför kan vara både lämpligt och nödvändigt att ta särskilda hänsyn till dem. Att barn, som ofta är lättpåverkade, inte bör exponeras för samvaro med andra barn eller unga som redan har utvecklat en kriminell identitet är därför något som också bör beaktas. Barns mer begränsade utveckling kan å andra sidan innebära att de behöver mer stöd och kon-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

troll än vuxna. Barn anses också vara särskilt känsliga för bestraffningar bl.a. av det skälet att risken för återfall i brott anses öka.

Även om det inte ingår i utredningens uppdrag att se över förutsättningarna för att tillämpa andra ungdomspåföljder än ungdomsövervakning är det oundvikligt att utredningen behöver adressera sambandet mellan påföljderna. Det bör också framhållas att utrymmet för att skärpa påföljden ungdomsövervakning begränsas av utredningens uppdrag att samtidigt föreslå en ny, mer ingripande, variant av samma påföljd, som i direktiven benämns utvidgad ungdomsövervakning.

Det ingår inte i uppdraget att ändra påföljdssystemets struktur och de förslag som lämnas bör inte leda till att systemet blir svårare att tillämpa. Vid överväganden som rör påföljder måste därför en utgångspunkt vara att ändringar i befintliga påföljder och utformningen av nya påföljder ska bygga på de allmänna principer som ligger till grund för påföljdssystemet.

Att syftet med utredningens uppdrag i vissa delar är att lämna förslag som innebär en repressionshöjning är också en av utgångspunkterna för arbetet.

Det bör även betonas att det förhållandet att barn i betydande utsträckning utsätts för brott där andra barn utför gärningen, t.ex. stöld, misshandel, skadegörelse, sexualbrott och rån, också behöver beaktas. Det är därför oundvikligt att vissa barns intressen av att inte utsättas för alltför ingripande påföljder ibland ställs mot andra barns berättigade intresse av att inte utsättas för brott och deras möjlighet till upprättelse.

Slutligen är en utgångspunkt för utredningens överväganden och förslag att de ska genomföras vid samma tidpunkt som den föreslagna reformen som innebär att påföljden sluten ungdomsvård ska utmönstras och ersättas av fängelsestraff som ska verkställas enligt en ny fängelselag för unga.

3.7 Uppdelningen mellan betänkandena

3.7.1 Vad som behandlas i detta betänkande

I delbetänkandet behandlar utredningen två av de huvudfrågor som ingår i uppdraget.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Den ena frågan rör påföljderna för unga lagöverträdare. Utredningen ska dels överväga om den nuvarande påföljden ungdomsövervakning ska kunna användas i fler fall än i dag och om den bör förstärkas, dels föreslå en ny påföljd, utvidgad ungdomsövervakning som är mer ingripande och ska innehålla fler kontrollmöjligheter och andra verktyg än ungdomsövervakning.

Hur ungdomsreduktionen bör hanteras i framtiden är den andra frågan. Utredningen anser att den frågan, på grund av de förändringar som direktiven förutsätter, hänger så nära samman med påföljdsvalet att utredningen har valt att hantera den redan i delbetänkandet.

Enligt direktiven är uppdraget dels att överväga skärpningar i regleringen om ungdomsövervakning och införa en ny, strängare, variant av den påföljden, dels att helt ta bort ungdomsreduktionen för unga vuxna och minska ungdomsreduktionen när det gäller unga lagöverträdare i åldern 15–17 år. I delbetänkandet redovisar utredningen därför inte något närmare angående brottsutvecklingen när det gäller unga lagöverträdare. I slutbetänkandet planerar utredningen däremot att närmare redovisa utvecklingen av unga lagöverträdares brottslighet. Den frågan har nämligen särskild betydelse för övervägandena om straffbarhetsåldern bör ändras.

3.7.2 Frågor som ska behandlas i slutbetänkandet

I slutbetänkandet avser utredningen att behandla dels frågan om straffbarhetsåldern bör ändras, dels frågan om undanröjande av ungdomspåföljder och övriga återstående frågor enligt direktiven. Utredningen har då anledning att återkomma till vissa frågor som rör ungdomsövervakning och utvidgad ungdomsövervakning.

I slutbetänkandet kommer utredningen även att återvända till frågan om Kriminalvårdens samarbete med de brottsbekämpande myndigheterna mer generellt och till frågan hur utredningens förslag kan underlätta att brott som begås under verkställighet av den nya ungdomspåföljden fångas upp och utreds.

4 Systemet med schematisk ungdomsreduktion

4.1 Straffmätning och påföljdsval

4.1.1 Allmänna principer för straffmätning

Ett straff ska i första hand utmätas med utgångspunkt i hur allvarlig eller klandervärd brottsligheten bedöms vara. Vid bestämningen av påföljd utgör den tillämpliga straffskalan för brottet utgångspunkten. Enligt 29 kap. 1 § första stycket brottsbalken ska straff, med beaktande av intresset av en enhetlig rättstillämpning, bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde.

Vid bedömningen av det konkreta straffvärdet – dvs. det enskilda brottets straffvärde inom ramen för tillämplig straffskala – ska enligt 29 kap. 1 § andra stycket brottsbalken beaktas den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade har insett eller borde ha insett om det och de avsikter eller motiv som han eller hon har haft. Det ska särskilt beaktas om gärningen har inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person. Samtliga de faktorer som anges i 29 kap. 1 § andra stycket brottsbalken tar sikte på omständigheterna vid brottet. De objektiva faktorer som räknas upp i paragrafen, dvs. skada, kränkning eller fara, bedöms i första hand utifrån innehållet i den aktuella straffbestämmelsen. Frågan är alltså i vilken mån de intressen som straffbestämmelsen avser att skydda har åsidosatts genom gärningen. Lagöverträdarens subjektiva uppfattning om de faktorerna och hans eller hennes övriga avsikter med brottet får på motsvarande sätt ställas i relation till skyddsintresset.

Vid sidan av det som anges i 29 kap. 1 § andra stycket brottsbalken anges i 29 kap. 2, 2 a och 3 §§ brottsbalken en rad typiska om-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

ständigheter som ska beaktas vid bedömningen av straffvärdet (s.k. brottsexterna straffvärdefaktorer). De utgör generella omständigheter som alltid anses kunna påverka straffvärdet i försvårande eller förmildrande riktning. Det gäller oberoende av vilken brottstyp som straffvärdebedömningen avser.

En straffvärdebedömning utgår från straffskalans minimum. Straffvärdet kan öka om det finns omständigheter som talar för att det finns relevanta skillnader i jämförelse med de minst straffvärda fallen. När en tilltalad har begått flera brott ska rätten enligt 29 kap. 1 § brottsbalken göra en bedömning av den samlade brottslighetens straffvärde, dvs. bestämma ett straffvärde för samtliga begångna brott. Enligt tradition används i svensk rätt den s.k. asperationsprincipen, som innebär att utgångspunkten vid bestämningen av brottslighetens samlade straffvärde är det brott som har det högsta straffvärdet och till det straffvärdet läggs endast en del av straffvärdet av de övriga brotten (se t.ex. NJA 2019 s. 238). När straffvärdet har bestämts ska s.k. billighetsskäl (29 kap. 5 § brottsbalken), om den tilltalade har lämnat uppgifter av väsentlig betydelse om egen eller annans brottslighet (29 kap. 5 a § brottsbalken) och den tilltalades ungdom (29 kap. 7 § brottsbalken) beaktas. När de nu angivna omständigheterna har beaktats erhålls det s.k. straffmätningsvärdet. Därefter ska även betydelsen av den tilltalades tidigare brottslighet beaktas (29 kap. 4 § brottsbalken).

4.1.2 Straffmätning för unga lagöverträdare

I 29 kap. 7 § första stycket första meningen brottsbalken föreskrivs att den tilltalades ungdom ska beaktas särskilt vid straffmätningen, om brottet eller brottsligheten har begåtts innan han eller hon har fyllt 21 år. Rätten får då döma till lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet. Lagöverträdarens ungdom ska dock, enligt tredje stycket, inte beaktas om han eller hon hade fyllt 18 år vid brottet och det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år, det är fråga om försök, förberedelse eller stämpling till eller underlåtenhet att avslöja eller förhindra ett sådant brott eller brottets straffvärde uppgår till fängelse i ett år eller mer.

För brott som någon har begått innan han eller hon har fyllt 18 år gäller, enligt andra stycket, att rätten inte får döma ut ett svårare

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

straff än fängelse i 10 år. Om fängelse på längre tid eller på livstid är föreskrivet för brottet, eller om det följer av 26 kap. 2 § brottsbalken, får rätten dock döma till fängelse i högst 14 år.

Bestämmelsen om att den tilltalades ungdom ska beaktas är obligatorisk, dvs. den ska tillämpas av rätten. Avsikten är att den som var under 21 år vid brottstillfället generellt sett ska dömas till ett lägre straff än vuxna i allmänhet. Bestämmelsen påverkar inte i sig bedömningen av brottets eller brottslighetens straffvärde. Den kan i stället sägas ge uttryck för att domstolarna i förhållande till unga lagöverträdare ska tillämpa en på visst sätt generellt justerad straffskala. Även om reduktionen inte bör göras helt schematiskt utan också differentieras utifrån t.ex. straffets längd (se NJA 2000 s. 421) bestäms straffmätningsvärdet regelmässigt som kvotdelar av straffvärdet enligt en fallande skala utifrån ålder.

I doktrinen har tabeller utvecklats för hur stort avdrag från straffvärdet som ska göras. Nils Jareborg och Josef Zila har utifrån avgöranden från Högsta domstolen presenterat följande förslag till tabell för ungdomsreduktion (Nils Jareborg och Josef Zila, Straffrättens påföljdslära, 7 uppl. 2022, s. 161).

Tabell 4.1 Straffreducering i olika åldrar

Ålder	Straffnedsättning	Ungefärlig strafftid
15 år	75–80 procent	1/5
16 år	65–75 procent	1/4
17 år	55–65 procent	1/3
18 år*	45–55 procent	1/2
19 år*	30–40 procent	2/3
20 år*	20–30 procent	3/4

*Gäller endast brottslighet som inte omfattas av 29 kap. 7 § tredje stycket brottsbalken.

De nu angivna graderna av reduktion avser straffmätning när straffvärdet ligger på fängelsenivå. Om straffvärdet ligger på dagsbotsnivå, brukar domstolarna – i stället för att i det enskilda fallet göra beräkningar utifrån procentsatser – beakta bestämmelsen i 29 kap. 7 § brottsbalken genom att döma ut bötesstraff enligt en färdig tabell. Ett förslag till sådan tabell, som har fått genomslag i rättstillämp-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

ningen, är följande (Martin Borgeke och Mikael Forsgren, Att bestämma påföljd för brott, 4 uppl. 2021, s. 306.).[1]

Tabell 4.2 Straffmätningsvärdet avseende dagsböter vid olika åldrar

Vuxna	15 år	16 år	17 år	18 år	19 år	20 år
30	30	30	30	30	30	30
40	30	30	30	30	30	30
50	30	30	30	30	40	40
60	30	30	30	40	40	50
70	30	40	40	50	50	60
80	40	40	40	50	60	70
90	40	50	50	60	70	80
100	40	50	60	70	80	90
110	50	60	60	70	80	100
120	50	60	70	80	90	110
130	50	60	70	80	100	120
140	60	70	80	90	110	120
150	60	70	80	100	120	120

Av tabellen framgår att tillämpningen av bestämmelsen i 29 kap. 7 § brottsbalken i fråga om brott med ett straffvärde motsvararande 30 dagsböter inte leder till att påföljden i stället bestäms till penningböter. I fråga om straffvärden på penningbotsnivå görs ingen reduktion för ungdom (se NJA 2014 s. 658).

4.2 Slopad straffreduktion för unga myndiga

4.2.1 Ungdomsreduktionsutredningens uppdrag och förslag

Ungdomsreduktionsutredningen hade i uppdrag att överväga och föreslå ändringar beträffande den straffrättsliga särbehandlingen av lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år i syfte att åstadkomma att påföljdsbestämningen för den åldersgruppen skulle motsvara den som gäller för andra myndiga lagöverträdare. Utredningen föreslog i betänkandet Slopad straffrabatt för unga myndiga (SOU 2018:85)

[1] Tabellen överensstämmer med riksåklagarens omvandlingstabell i Riksåklagarens riktlinjer Ungdomsreduktion vid bötesstraff, 2017:1, som även innehåller förslag till hur de kortaste straffen på fängelsenivå ska omvandlas till böter.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

att ungdomsreduktionen skulle tas bort för samtliga brott begångna av lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år. Förslaget innebar att tillämpningsområdet för 29 kap. 7 § brottsbalken skulle ändras till att enbart gälla för dem som begått brott före 18 års ålder.

I uppdraget ingick också att analysera konsekvenserna för lagöverträdare i åldrarna 15–17 år givet att ungdomsreduktionen skulle avskaffas helt för myndiga lagöverträdare och mot den bakgrunden överväga olika modeller för straffmätningen för lagöverträdare under 18 år. Utredningen presenterade fyra olika modeller för hur ungdomsreduktionen skulle kunna gå till och analyserade modellernas för- och nackdelar. Utredningen fann att intresset av att utjämna de tröskeleffekter som skulle uppstå genom att ungdomsreduktionen avskaffades för lagöverträdare över 18 år inte ensamt kunde motivera repressionshöjningar för lagöverträdare i åldern 15–17 år. Enligt utredningen var den tröskeleffekt som skulle uppstå för lagöverträdare som fyllt 18 år därför att föredra framför de andra alternativen. Utredningens bedömning var mot den bakgrunden att det inte fanns skäl att förändra ungdomsreduktionen för lagöverträdare i åldern 15–17 år (alternativ 1, dubbla trösklar, se avsnitt 7.2.2). För att utredningens förslag om att avskaffa ungdomsreduktionen för lagöverträdare över 18 år inte skulle leda till oönskade förändringar i rättstillämpningen när det gällde ungdomsreduktionen avseende lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år, föreslog utredningen en bestämmelse i 29 kap. 7 § brottsbalken om att ett fängelsestraff som motsvarar mer än hälften av brottets straffvärde skulle få mätas ut för brott som begåtts av en lagöverträdare som var 15–17 år endast om det krävdes för att ta hänsyn till att personen tidigare gjort sig skyldig till brott (s.k. återfallsskärpning).

4.2.2 Propositionen om slopad straffreduktion

Ungdomsreduktionsutredningens förslag behandlades i propositionen Slopad straffrabatt för unga myndiga vid allvarlig brottslighet (prop. 2021/22:17). Regeringen konstaterade att en majoritet av remissinstanserna hade motsatt sig förslaget om att helt avskaffa ungdomsreduktionen för myndiga lagöverträdare, bl.a. med hänvisning till att den lagförda ungdomsbrottsligheten minskar och att unga myndiga uppvisar en i förhållande till äldre personer i allmänhet bris-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

tande mognad och ansvarsförmåga. Regeringen bedömde mot den bakgrunden att skälen för särbehandling vid straffmätningen alltjämt kunde anses väga över beträffande mindre allvarlig brottslighet som begås av lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år. För att undvika onödiga repressionsökningar ansåg regeringen därför att den brottsligheten även fortsättningsvis borde omfattas av en generell ungdomsreduktion och att unga myndiga lagöverträdare på så sätt skulle mötas av en större tolerans från samhällets sida. Regeringen bedömde därför att utredningens förslag om att helt avskaffa ungdomsreduktionen för unga myndiga lagöverträdare inte borde genomföras (prop. 2021/22:17 s. 29 f.).

Regeringen föreslog i stället den nu gällande bestämmelsen i 29 kap. 7 § tredje stycket brottsbalken, som föreskriver att en lagöverträdares ungdom inte ska beaktas om han eller hon fyllt 18 år vid brottet och det är fråga om ett allvarligt brott. Regleringen gäller om det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år, det är fråga om försök, förberedelse eller stämpling till eller underlåtenhet att avslöja eller förhindra ett sådant brott eller brottets straffvärde uppgår till fängelse i ett år.

När det gällde utredningens förslag att i lag reglera ungdomsreduktionen för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år framhöll regeringen att det förslaget skulle ses i ljuset av utredningens förslag att helt slopa ungdomsreduktionen för lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år. Regeringen ansåg att en lagreglering av ungdomsreduktionen, mot bakgrund av att ungdomsreduktionen i åldersgruppen 18–20 år delvis skulle behållas enligt regeringens förslag, inte borde genomföras. Vidare konstaterade regeringen att storleken på ungdomsreduktionen är väletablerad i praxis och att det förhållandet att den skulle avskaffas för unga myndiga vid allvarliga brott inte var avsett att påverka tillämpningen av ungdomsreduktionen vid annan brottslighet (prop. 2021/22:17 s. 37 f.).

Propositionen antogs av riksdagen och lagändringarna i 29 kap. 7 § tredje stycket brottsbalken, trädde i kraft den 2 januari 2022.

5 Påföljder för unga lagöverträdare

5.1 De särskilda ungdomspåföljderna

Påföljdssystemet innehåller, som tidigare nämnts, påföljder som är särskilt anpassade efter de behov och förutsättningar som gäller för barn och unga och som därmed i första hand ska väljas för unga lagöverträdare. De påföljderna, som regleras i 32 kap. brottsbalken, är ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning och sluten ungdomsvård. I viss utsträckning kan dock även påföljder som i första hand är anpassade för vuxna väljas för unga lagöverträdare.

5.2 Icke frihetsberövande påföljder för unga lagöverträdare

5.2.1 Böter

Böter är inte en särskild ungdomspåföljd men det är ändå (vid sidan av straffvarning och åtalsunderlåtelse) den vanligaste samhällsreaktionen för unga lagöverträdare. I regel används bötesstraff som påföljd för brott där det bedöms vara allt för ingripande att använda någon av de särskilda ungdomspåföljderna. Normalt döms böter ut om straffmätningsvärdet understiger 60 dagsböter och det inte heller finns något vårdbehov som motiverar att den tilltalade döms till ungdomsvård. Det innebär att unga lagöverträdare, i likhet med vuxna, ofta döms till böter för vanligt förekommande brott som ringa misshandel, mindre allvarliga olaga hot, ringa stöld, ringa skadegörelse och olovlig körning.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

5.2.2 Ungdomsvård

Ungdomsvård regleras i 32 kap. 1 § brottsbalken. Där föreskrivs att den som har begått brott innan han eller hon har fyllt 18 år får dömas till ungdomsvård om det finns ett särskilt behov av vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen eller lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Vården och åtgärderna ska syfta till att motverka att den unge utvecklas ogynnsamt. Om åtgärderna ska vidtas med stöd av socialtjänstlagen ska rätten meddela en föreskrift om att den unge ska följa ett ungdomskontrakt som upprättas av socialnämnden. Innehållet i kontraktet ska framgå av domen (32 kap. 1 § tredje stycket). Om åtgärderna i stället vidtas med stöd av LVU ska en vårdplan, som också upprättas av socialnämnden, bifogas domen (32 kap. 1 § fjärde stycket). Även den som har begått brott efter det att han eller hon har fyllt 18 men inte 21 år får dömas till ungdomsvård om det finns särskilda skäl (32 kap. 1 § första stycket).

Socialtjänsten har ansvar för att ta fram underlag för domstolarnas bedömning av om den unge har ett vårdbehov och om det finns förutsättningar för att bestämma påföljden till ungdomsvård. Åklagaren ska enligt 11 § LUL före beslut i åtalsfrågan inhämta ett yttrande från den socialnämnd som ansvarar för den unge. Yttrandet ska innehålla en redogörelse för vilka åtgärder som nämnden tidigare har vidtagit i fråga om den unge och en bedömning av om den unge har ett särskilt behov av åtgärder som syftar till att motverka att han eller hon utvecklas ogynnsamt. Yttrandet ska också innehålla en redovisning av de åtgärder som nämnden avser att vidta och en bedömning av om ungdomstjänst är en lämplig påföljd med hänsyn till den unges personliga förhållanden. Yttrandet utgör ett viktigt underlag för domstolens påföljdsbestämning.

Ungdomsvård får dömas ut endast om socialtjänstens planerade åtgärder, i förekommande fall i förening med ungdomstjänst eller böter, kan anses tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet. Det finns inga tydliga uttalanden i förarbetena om vid vilket straffmätningsvärde det är uteslutet att välja ungdomsvård. Hur högt straffmätningsvärde som kan godtas är beroende av hur ingripande vården är tänkt att vara. I litteraturen diskuteras möjliga straffmätningsvärden upp till omkring fängelse i två år och det konstateras att tillämpningsområdet inte är givet (Borgeke och Forsgren, s. 571 f.). Högsta

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

domstolen har i rättsfallet NJA 2022 s. 1071 gett uttryck för en något mer restriktiv syn. Om den unge enligt kontraktet eller vårdplanen ska vara placerad i ett familjehem eller i annat särskilt boende, kan ungdomsvård enligt Högsta domstolen vara en tillräckligt ingripande påföljd trots att straffmätningsvärdet överstiger sex månader. Även andra ingripande åtgärder kan tänkas vara tillräckliga i sådana fall. Vidare bör, enligt domstolen, bedömningen av hur ingripande de åtgärder som följer av ungdomskontraktet eller vårdplanen är ställas i relation till hur ingripande ungdomsövervakning skulle vara. Rättsfallet behandlas mer utförligt i avsnitt 9.4.1.

Det finns inget hinder mot att döma till ungdomsvård vid återfall i brott. Avgörande för om en ny ungdomsvård ska dömas ut eller inte är i stället om vården framstår som ändamålsenlig och tillräckligt ingripande och om det finns rimliga förutsättningar för att den unge ska följa de föreskrifter vården omfattar på avsett sätt. Om rätten anser att en skärpning av straffet är påkallad för beakta den unges tidigare brottslighet kan det ske genom att en tilläggspåföljd i form av böter eller ungdomstjänst döms ut (se Borgeke och Forsgren s. 567).

5.2.3 Ungdomstjänst

Påföljden ungdomstjänst är avsedd för den som har begått brott innan han eller hon har fyllt 18 år (32 kap. 2 § första stycket brottsbalken). Ungdomstjänst kan dömas ut om påföljden anses lämplig med hänsyn till den tilltalades person och övriga omständigheter. Vid den bedömningen ska den tilltalades egen inställning vägas in, även om det inte utgör ett formellt hinder att han eller hon inte samtycker till påföljden. Om det finns särskilda skäl får även den som har fyllt 18 år vid domen dömas till ungdomstjänst (32 kap. 2 § andra stycket brottsbalken). Särskilda skäl kan vara att brottet har begåtts innan den tilltalade hade fyllt 18 år och det blir aktuellt att bestämma påföljden kort tid efter 18 årsdagen.

Ungdomstjänst innebär att den dömde ska utföra oavlönat arbete och delta i annan särskilt anordnad verksamhet i lägst 20 och högst 150 timmar. Den särskilt anordnade verksamheten kan bestå i deltagande i olika former av program eller utbildning.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Ungdomstjänst kan väljas som påföljd om den anses tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och den tilltalades tidigare brottslighet och det inte finns skäl för att döma till ungdomsvård. I motsats till det som gäller vid utdömande av ungdomsvård ska brottets art enligt lagtexten inte tillmätas betydelse för möjligheten att döma ut ungdomstjänst (prop. 2005/06:165 s. 76 och NJA 2007 s. 624).

I valet mellan ungdomstjänst och böter ska ungdomstjänst väljas om den påföljden inte är alltför ingripande (32 kap. 2 § andra stycket brottsbalken). Av förarbetena framgår att ungdomstjänst normalt bör komma i fråga endast när alternativet är ett bötesstraff på minst omkring 60 dagsböter (prop. 2005/06:165 s. 132). Det innebär att ungdomstjänst i regel blir en alltför ingripande påföljd om alternativet är ett bötesstraff om högst 55 dagsböter. Ungdomstjänst kan därför inte heller ersätta penningböter.

När det gäller tillämpningsområdets övre gräns har det ansetts lämpligt att inte döma till ungdomstjänst för brottslighet med ett straffmätningsvärde som överstiger fängelse i sex månader (se NJA 2007 s. 636).

5.2.4 Ungdomsvård förenad med ungdomstjänst eller böter

Om det behövs med hänsyn till brottslighetens straffvärde eller art eller den unges tidigare brottslighet, får rätten förena ungdomsvård med antingen ungdomstjänst eller dagsböter, högst 200, oavsett om böter har föreskrivits för brottet eller inte (32 kap. 3 § första stycket brottsbalken). Syftet med bestämmelsen om kombinationspåföljd är att rätten, om det i och för sig finns förutsättningar för ungdomsvård men en sådan påföljd inte framstår som tillräckligt ingripande, ska kunna avhjälpa bristen på proportionalitet. Genom att lägga till så många timmar ungdomstjänst eller så många dagsböter som krävs för att påföljden ska motsvara brottets allvar och de övriga relevanta faktorerna vid påföljdsvalet (brottslighetens art och den tilltalades eventuella tidigare brottslighet) kan bristen läkas. Samma princip som när det gäller förhållandet mellan dagsböter och ungdomstjänst som fristående påföljder gäller, enligt förarbetena, även vid valet mellan dessa båda påföljder när de används som tillägg till ungdomsvård (prop. 2005/06:165 s. 84). Det innebär att dagsböter ska väljas

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

om det är aktuellt med ett tillägg motsvarande upp till 55 dagsböter, medan mer ingripande tillägg som utgångspunkt ska väljas genom att ungdomstjänst läggs till ungdomsvården.

5.2.5 Ungdomsövervakning

Förutsättningarna för ungdomsövervakning regleras i 32 kap. 3 a § brottsbalken. Den som har begått ett brott innan han eller hon har fyllt 18 år får dömas till ungdomsövervakning om varken ungdomsvård eller ungdomstjänst är tillräckligt ingripande påföljder med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet (32 kap. 3 a § första stycket). Den som har fyllt 18 år när domen meddelas får dömas till ungdomsövervakning bara om det finns särskilda skäl. Påföljden får inte användas mot någon som har fyllt 21 år vid tidpunkten för domen (32 kap. 3 a § andra stycket).

Tiden för ungdomsövervakning får bestämmas till lägst sex månader och högst ett år (3 a § tredje stycket).

Påföljden innehåller vissa obligatoriska inslag, bl.a. ska den dömde följa den verkställighetsplan som fastställts, ha någon form av rörelseinskränkande inslag och vara skyldig att hålla kontakt med en särskilt utsedd koordinator. Det finns också en obligatorisk föreskrift om att den dömde ska avhålla sig från droger och alkohol under verkställigheten. Utöver de obligatoriska momenten är det möjligt att reglera andra föreskrifter i verkställighetsplanen som utgår från den dömdes tillvaro. Verkställigheten regleras i lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning.

En viktig del i påföljden är inskränkningarna i den dömdes rörelsefrihet. Under verkställigheten ska den dömde därför vara förbjuden att vistas utanför bostaden under kvällar och nätter mot lördag, söndag och måndag, från kl. 18.00 på kvällen till kl. 07.00 på morgonen (s.k. helghemarrest). Om ett sådant förbud inte bedöms vara lämpligt med hänsyn till den dömdes personliga förhållanden eller om en annan inskränkning i rörelsefriheten annars anses vara mer ändamålsenlig, får förbudet ersättas med ett förbud att under vissa tider vistas på en särskilt angiven plats eller inom ett särskilt angivet område, ett förbud att under vissa tider lämna ett särskilt angivet område, eller en skyldighet att under vissa tider uppehålla sig på en

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

särskilt angiven plats (18 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning). För att säkerställa att de rörelseinskränkande inslagen kan övervakas på ett betryggande sätt ska rörelsefriheten kontrolleras genom elektronisk övervakning, utom i de fall där det finns särskilda skäl mot det.

5.2.6 Undanröjande av ungdomspåföljd

Åtgärder vid misskötsamhet regleras i 32 kap. 4 § brottsbalken. Om den dömde i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att han eller hon ska följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst eller ungdomsövervakning, får rätten på talan av åklagare undanröja en annan påföljd än böter som dömts ut för brottet och bestämma en ny påföljd för brottet. Rätten ska då ta skälig hänsyn till det som den dömde har undergått till följd av den undanröjda domen. I stället för att undanröja påföljden får rätten meddela den dömde varning, om det anses vara en tillräckligt ingripande åtgärd.

En ungdomspåföljd kan på talan av åklagare undanröjas också om den planerade vården, eller de planerade åtgärderna enligt ett ungdomskontrakt eller en vårdplan, inte kommer till stånd eller om vården eller åtgärderna kommit att i väsentlig grad avvika från vad som planerats i kontraktet eller vårdplanen. Detsamma gäller om, av något annat skäl än den dömdes misskötsamhet, en dom på ungdomstjänst inte till väsentlig del kan fullgöras inom skälig tid eller, beträffande ungdomsövervakning, de föreskrivna åtgärderna enligt en verkställighetsplan inte kommer till stånd eller åtgärderna kommit att i väsentlig grad avvika från vad som föreskrivits i verkställighetsplanen.

Om det bedöms vara en tillräcklig åtgärd får åklagaren i stället för att väcka talan om undanröjande av påföljden meddela den unge en varning, om det bedöms vara en tillräcklig åtgärd (30 b § LUL).

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

5.3 Frihetsberövande påföljder för unga lagöverträdare

5.3.1 Sluten ungdomsvård eller fängelse

Om någon i åldern 15–17 år har begått brott och rätten vid tillämpning av 30 kap. brottsbalken anser att presumtionen mot fängelse har brutits, ska den bestämma påföljden till sluten ungdomsvård i lägst 14 dagar och högst 4 år, om det inte med hänsyn till den tilltalades ålder vid lagföringen eller annan omständighet finns särskilda skäl för att döma ut ett fängelsestraff (32 kap. 5 § första och andra stycket brottsbalken, som det hänvisas till i 30 kap. 5 § första stycket andra meningen brottsbalken).

Ett särskilt skäl för att bestämma påföljden till fängelse kan vara att det förflutit så lång tid mellan brottet och lagföringen att den tilltalade åldersmässigt inte längre passar in vid ett särskilt ungdomshem. En annan omständighet som gör att det kan finnas särskilda skäl för att döma till fängelse kan vara att den tilltalade ska lagföras för allvarlig och omfattande brottslighet som begåtts både före och efter 18-årsdagen.

Vid sluten ungdomsvård förekommer ingen villkorlig frigivning. Det ska jämföras med att den som avtjänar ett fängelsestraff som utgångspunkt får verkställa resten av straffet i frihet (i form av en prövotid) efter två tredjedelar av strafftiden, under förutsättning att en månads fängelse har avtjänats (26 kap. 6 § första stycket brottsbalken). Det innebär att rätten – efter den vanliga straffmätningen – ska reducera tiden med en tredjedel innan den fastställer tiden för den slutna ungdomsvården. Det är alltså ett straffmätningsvärde om fängelse sex år som motsvarar den längsta tiden för sluten ungdomsvård, fyra år.

5.3.2 Förslag om ändrad reglering av frihetsberövande påföljder för unga

Utredningen om frihetsberövande påföljder för unga har sett över regleringen om frihetsberövande påföljder för unga. I SOU 2023:44 föreslår utredningen att fängelse ska väljas som påföljd även för barn som döms till frihetsberövande påföljder och att Kriminalvården ska verkställa fängelsestraffen enligt en ny fängelselag för unga. Äldre

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

bestämmelser ska dock fortsätta att gälla för dem som har dömts till sluten ungdomsvård eller som begått brott före reformens ikraftträdande. Om förslagen genomförs kommer påföljden sluten ungdomsvård på sikt inte längre att finnas kvar.

Förslaget att Kriminalvården, i stället för Statens institutionsstyrelse (SiS), ska ansvara för verkställighet av frihetsberövande påföljder även för unga motiveras bl.a. av att Kriminalvården – genom systemet med villkorlig frigivning – har bättre förutsättningar än SiS att åstadkomma en obligatorisk och strukturerad övergång mellan verkställighet på institution och frihet. Ett annat skäl är behovet av samhällsskydd i den bemärkelsen att Kriminalvården har bättre förutsättningar än SiS att hindra rymningar, stå emot fritagningar och skapa förutsättningar för att skydda både intagna och personal mot hot och våld. Det framhålls också att SiS verksamhet blir mer renodlad om den enbart avser vård. Utredningen pekar särskilt på att det är en fördel att barn som tvångsvårdas tas om hand av en myndighet med ett tydligt vårduppdrag, dvs. SiS, medan barn som döms för allvarliga brott i stället omhändertas av en annan myndighet med det huvudsakliga uppdraget att verkställa straff, dvs. Kriminalvården. Systemet skulle enligt utredningen på så sätt bli mer tydligt och renodlat. Genom att ge Kriminalvården ansvaret skulle också en flexibilitet skapas i systemet, där ett barn som dömts till ett långt straff, men som fyller 18 år under verkställigheten, kan inleda sin verkställighet i en form som är anpassad för personer under 18 år för att sedan övergå till verkställighet i annan form. Det skapar förutsättningar att förhindra att betydligt äldre personer verkställer straff tillsammans med barn.

Regeringens avsikt är att reformen ska träda i kraft den 1 juli 2026, vilket framgår av ett uppdrag till Kriminalvården.

5.4 Valet av påföljd för unga utifrån straffmätningsvärdet

Enligt en i den straffrättsliga litteraturen presenterad tankemodell kan den nuvarande s.k. påföljdstrappan för unga lagöverträdare beskrivas på följande sätt:

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Tabell 5.1 Påföljdstrappa för ungdomar

Straffmätningsvärde					
					Få 1 år –
				Få >6 mån–<1 år	• ungdomsvård
			Få <6 mån	• ungdomsvård	
		60–150 (200) db	• ungdomsvård	• ungdomsvård + ungdomstjänst/db	• ungdomsvård + ungdomstjänst/db
	30–55 db	• ungdomsvård	• ungdomsvård + ungdomstjänst/db	• vd eller st	• ungdomsövervakning (ett år)
	• 30–55 db	• ungdomsvård + ungdomstjänst/db	• 50–150 tim ungdomstjänst	• ungdomsövervak-ning	• st + 28:3-fä/kontraktsvård
pb	• ungdomsvård	• 20–45 (50) tim ungdomstjänst	• vd eller st	• vd/st + sh-tjänst	• fä/sluten ungdomsvård
			• ungdomsövervak-ning (6 mån)	• st + 28:3-fä/ kontraktsvård	
• pb		• 60–150 (200) db	• fä/sluten ungdomsvård	• fä/sluten ungdomsvård	
Påföljd					

Anmärkning: pb = penningböter, db = dagsböter, vd = villkorlig dom, st = skyddstillsyn, fä = fängelse.

(Martin Borgeke och Catharina Månsson, ”Den nya lagstiftningen om påföljder för unga lagöverträdare” i SvJT 2007 s. 181, s. 197). Påföljdstrappan har därefter modifierats med hänsyn till den nya påföljden ungdomsövervakning. Tabellen är hämtad från Borgeke och Forsgren s. 559.)

6 Ungdomsreduktion i åldrarna 18–20 år

6.1 Uppdraget

Utredningens uppdrag i denna del är att föreslå ändringar som innebär att ungdomsreduktionen för lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år avskaffas helt och att lämna de författningsförslag som behövs. Uppdraget innebär också att effekterna av att ungdomsreduktionen avskaffas behöver belysas, bl.a. med beaktande av annat pågående lagstiftningsarbete.

6.2 Bakgrund

I januari 2022 avskaffades ungdomsreduktionen vid allvarlig brottslighet för lagöverträdare som fyllt 18 år vid brottet (se avsnitt 4.2). Enligt regeringen finns det skäl att nu gå vidare och avskaffa ungdomsreduktionen för gruppen 18–20 år helt. Ett skäl för det är enligt regeringen att myndighetsåldern i Sverige i andra avseenden innebär betydande förändringar i en persons ansvar, rättigheter och skyldigheter. Vidare använder andra länder som är jämförbara med Sverige åldersgränsen 18 år för att skilja mellan barn och vuxna i straffrättsliga sammanhang. Det är också den åldersgräns som anges i barnkonventionen för att skilja mellan barn och vuxna. Enligt regeringen kan det därför med fog hävdas att påföljdsbestämningen för lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år bör vara densamma som för andra myndiga lagöverträdare.

Riksdagen har också tillkännagett för regeringen att det finns skäl att avskaffa straffrabatten för unga lagöverträdare mellan 18 och 21 år vid återfall i brott (se bet. 2019/20:JuU30, punkt 14, rskr. 2019/20:177) och begärt att regeringen ska återkomma med ett lag-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

förslag som innebär att straffrabatten för unga myndiga lagöverträdare ska slopas för alla typer av brott (bet. 2021/22:JuU5, punkt 4, rskr. 2021/22:36, bet. 2021/22:JuU27, punkt 17, och rskr. 2021/22:273).

6.3 Avskaffad ungdomsreduktion för unga myndiga

Utredningens förslag: Regleringen i 29 kap. 7 § brottsbalken ändras så att gärningsmannens ungdom inte längre ska beaktas vid straffmätningen för lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år.

Skälen för utredningens förslag: Det följer av utredningens direktiv att ungdomsreduktionen för lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år ska avskaffas helt. Lagtekniskt bör det göras genom att 29 kap. 7 § brottsbalken – som rätten alltid ska tillämpa – ändras så att den åldersgruppen undantas från bestämmelsens tillämpningsområde. Det görs lämpligen genom att första styckets beskrivning av tillämpningsområdet ändras från att gälla brott som någon har begått före 21 års ålder till att gälla brott som begåtts före 18 års ålder. Vidare behöver tredje stycket, som redan i dag innebär att brott med viss straffskala eller motsvarande straffvärde undantas från ungdomsreduktionen för lagöverträdare som har fyllt 18 år, upphävas. Utredningen föreslår att paragrafen ändras på det sättet.

I det följande beskrivs betydelsen av utredningens förslag för straffmätningen och valet av påföljd för lagöverträdare i åldersgruppen översiktligt. Utredningen återkommer i kapitel 13 till de samlade effekterna för rättstillämpningen av alla utredningens förslag, bl.a. med beaktande av annat pågående lagstiftningsarbete.

Utredningen behandlar i avsnitt 6.5 och 6.6 vilka följdändringar som bör göras i annan lagstiftning med anledning av att unga lagöverträdare som begått brott efter att de har fyllt 18 år inte längre ska särbehandlas straffrättsligt.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

6.4 Straffmätning och val av påföljd

Utredningens bedömning: Utredningens förslag får betydelse både för straffmätningen och valet av påföljd för lagöverträdare i åldrarna 18–20 år vid brott som har ett lägre straffvärde än fängelse i ett år.

Skälen för utredningens bedömning

Endast brott med lägre straffvärde än fängelse i ett år berörs

Utredningens förslag i avsnitt 6.3 i fråga om lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år medför att nu aktuella lagöverträdare ska behandlas som andra myndiga lagöverträdare vid straffmätningen.

Enligt den nuvarande bestämmelsen i 29 kap. 7 § tredje stycket brottsbalken ska en lagöverträdares ungdom inte beaktas om han eller hon fyllt 18 år vid brottet och det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år. Åldern ska inte heller beaktas om det är fråga om försök, förberedelse eller stämpling till eller underlåtenhet att avslöja eller förhindra ett sådant brott eller om brottets straffvärde uppgår till fängelse i ett år eller mer. I förhållande till sådana brott innebär utredningens förslag alltså ingen skillnad. När det gäller brott med lägre minimistraff eller lägre straffvärden än ett års fängelse, kommer utredningens förslag däremot att få effekter.

Tillämpning av bötesstraff

När det gäller brott som bestraffas med böter får den avskaffade ungdomsreduktionen betydelse endast för brott med straffvärden som överstiger 30 dagsböter. Det beror på att någon ungdomsreduktion inte görs om straffvärdet är 30 dagsböter eller ligger på penningbotsnivå. För lagöverträdare som har fyllt 18 år vid gärningen och lagförs för brott med ett högre straffvärde än 30 dagsböter kommer lagändringen att innebära att han eller hon kommer att dömas till samma antal dagsböter som andra myndiga lagöverträdare skulle ha dömts till (jfr tabell 4.2).

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Brott med straffvärde på fängelsenivå

Ungdomsreduktionen för lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år innebär enligt den nuvarande ordningen att påföljden för brott på fängelsenivå med ett straffvärde understigande fängelse i en månad har kunnat bestämmas till böter. Att lagöverträdarens ungdom inte längre ska beaktas vid straffmätningen medför att han eller hon med hänsyn till sin ålder inte längre ska kunna dömas till böter om brottets straffvärde ligger på fängelsenivå.

Tidigare krävdes det särskilda skäl för att välja fängelse som påföljd för brott som någon hade begått efter det att han eller hon fyllt 18 men inte 21 år. Den bestämmelsen upphävdes genom en lagändring den 2 januari 2022 (prop. 2021/22:17). Påföljdsvalet för den åldersgruppen ska numera alltså göras enligt samma regler som för andra myndiga lagöverträdare. Det innebär att fängelse ska dömas ut för lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år enligt samma förutsättningar som gäller för andra vuxna lagöverträdare även vid brott med ett straffvärde som är lägre än fängelse i ett år.

Vid brott med straffvärden som är lägre än ett års fängelse kan påföljden behöva bestämmas till fängelse, antingen på grund av brottslighetens art eller att det är fråga om återfall i brott. I sådana fall medför utredningens förslag om ändring av 29 kap. 7 § brottsbalken att det fängelsestraff som döms ut kan bli längre än vad som hittills har varit fallet.

Som har beskrivits i avsnitt 4.1.2 har ungdomsreduktionen i rättstillämpningen inneburit att straffmätningsvärdet för en lagöverträdare som har fyllt 18 år har motsvarat omkring 50 procent av straffvärdet före ungdomsreduktionen. För lagöverträdare som fyllt 19 år respektive 20 år har motsvarande straffmätningsvärde ansetts vara omkring 65 procent respektive 75 procent av straffvärdet före reduktionen. Utredningens förslag innebär således att, om fängelse väljs som påföljd, fängelsestraffets längd för respektive ålderskategori kommer att öka så att det motsvarar straffvärdet för en person över 21 år.

I de fall där brottets straffvärde ligger på fängelsenivå kommer emellertid ett fängelsestraff för lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år, på samma sätt som i dag, i många fall att kunna ersättas med de icke frihetsberövande påföljderna villkorlig dom och skyddstillsyn. De påföljderna kan då förenas med fler dagsböter eller antal tim-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

mar samhällstjänst än i dag, motsvarande det antal dagsböter eller timmar samhällstjänst som enligt den nuvarande ordningen dömts ut för lagöverträdare som fyllt 21 år.

Vid sidan av påföljderna villkorlig dom och skyddstillsyn kommer lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år att, på samma sätt som i dag, kunna överlämnas till vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall eller rättspsykiatrisk vård när det finns grund för någon av de påföljderna. Tillämpningen av de påföljderna förändras emellertid inte på samma sätt, eftersom de väljs utifrån gärningsmannens vårdbehov, utan direkt anknytning till brottslighetens art eller straffvärde.

Tillämpningen av de särskilda ungdomspåföljderna

De särskilda ungdomspåföljderna (se avsnitt 5.2) används endast undantagsvis för lagöverträdare som har fyllt 18 år. För ungdomsvård gäller att den som har begått brott efter det att han eller hon har fyllt 18 år endast får dömas till en sådan påföljd om det finns särskilda skäl för det. Påföljderna ungdomstjänst och ungdomsövervakning är endast avsedda för lagöverträdare som begått brott före 18 års ålder. Om lagöverträdaren hinner fylla 18 år innan domen meddelas får han eller hon dömas till ungdomstjänst eller ungdomsövervakning endast om det finns särskilda skäl för det.

Det finns alltså ett utrymme, om än begränsat, att i vissa fall bestämma påföljden till ungdomsvård även för den som har fyllt 18 år vid tidpunkten för brottet. De förutsättningarna ändras inte i sig genom utredningens förslag.

Att den tilltalades ungdom inte längre ska beaktas kan medföra att straffvärdet i fler fall än i dag bedöms vara för högt för att ungdomsvård överhuvudtaget ska kunna dömas ut om den tilltalade hade fyllt 18 år vid brottet. I sådana fall kommer det i stället att bli aktuellt att döma till exempelvis villkorlig dom eller skyddstillsyn i förening med samhällstjänst, om det finns förutsättningar för det eller, om förutsättningar för en icke frihetsberövande påföljd saknas, till fängelse.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

6.5 Särbehandlingen i domstol av unga myndiga lagöverträdare

6.5.1 Särskilda rättegångsbestämmelser i LUL

I LUL finns det, som tidigare har nämnts, särskilda regler om rättegången för unga lagöverträdare. Lagen, som innehåller bestämmelser om handläggning hos Polismyndigheten, åklagare och domstolar av mål och ärenden om brott där den misstänkte inte har fyllt 21 år, ersätter och fyller ut regleringen i rättegångsbalken. Om det inte finns några särbestämmelser i LUL gäller rättegångsbalkens regler.

Enligt 25 § första stycket LUL ska mål i tingsrätt och hovrätt mot den som inte har fyllt 21 år, om det inte möter hinder, handläggas av lagfarna domare som särskilt har utsetts av domstolen att handlägga sådana mål. Detsamma gäller i fråga om nämndemän. I andra stycket görs undantag för mål om brott på vilket endast böter kan följa. Sådana mål får handläggas även av andra än särskilt utsedda ungdomsdomare.

I 27 § första stycket LUL anges att mål mot den som inte har fyllt 21 år om möjligt ska sättas ut till handläggning på ett sådant sätt att målet inte tilldrar sig uppmärksamhet, om målet avser brott på vilket fängelse kan följa. Enligt paragrafens andra stycke får rätten besluta att ett mål mot någon som inte har fyllt 21 år ska handläggas inom stängda dörrar, om offentlighet vid förhandlingen är till uppenbar olägenhet till följd av den uppmärksamhet den tilltalade kan antas bli föremål för. Om det finns skäl att besluta om stängda dörrar beträffande en tilltalad och det samtidigt finns en annan tilltalad i målet som har fyllt 21 år, ska rätten, om det kan ske utan att utredningen avsevärt försvåras, handlägga åtalet mot den som är under 21 år som ett särskilt mål.

Enligt 29 § första stycket LUL ska mål mot den som inte har fyllt 21 år handläggas skyndsamt. Om åtal väcks mot någon som inte har fyllt 18 år för brott för vilket det är föreskrivet fängelse i mer än sex månader, ska enligt paragrafens andra stycke de tidsfrister som gäller för mål där den tilltalade är häktad tillämpas.

Av 30 § LUL framgår att i mål mot den som inte har fyllt 21 år ska, om det inte möter synnerliga hinder, domen avkunnas muntligen vid huvudförhandlingen.

I 41 § LUL anges att en ansökan om resning som avser den som inte har fyllt 21 år ska handläggas skyndsamt.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

6.5.2 Särbehandlingen bör upphöra

Utredningens förslag: LUL ändras så att lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år inte längre särbehandlas i rättegången.

Skälen för utredningens förslag

Enbart särbehandling i domstol

Numera finns det inte längre några regler i LUL som innebär att unga lagöverträdare i åldern 18–20 år särbehandlas under brottsutredning och i samband med åtalsbeslut. Det är bara vid domstolshandläggningen som det alltjämt finns sådana bestämmelser.

Det finns inte längre skäl för särbehandlingen

De bestämmelser i LUL som gäller den processuella särbehandlingen av lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år är nära förknippade med den nuvarande regleringen i 29 kap. 7 § brottsbalken. Utredningens förslag innebär att den gruppen av lagöverträdare i fortsättningen kommer att behandlas som andra vuxna vid straffmätningen. Den som fyllt 18 år kan, som beskrivits i det föregående, under begränsade förutsättningar även fortsättningsvis komma att särbehandlas vid påföljdsvalet och dömas till en särskild ungdomspåföljd. I princip ska emellertid lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år behandlas som andra vuxna även vid påföljdsvalet.

Lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år är inte myndiga och fortfarande barn i barnkonventionens mening. Det medför att det finns ett starkt skyddsintresse såvitt avser dem. Även om det kan hävdas att den särreglering som finns i LUL kan vara till nytta för lagöverträdare, som relativt nyligen blivit myndiga, är det en naturlig följd av den ändrade syn på lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år som direktiven ger uttryck för att särregleringen i LUL ändras till att enbart avse lagöverträdare under 18 år. Det innebär en renodling av LUL, som fortsättningsvis bara ska tillämpas på barn. Det som ytterligare talar för en 18-årsgräns, särskilt när det gäller möjligheten att besluta om stängda dörrar vid förhandling, är den försiktighet som bör iakttas när det gäller att medge undantag från offentlighets-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

principen. Vidare kommer det att innebära en viss lättnad för de allmänna domstolarna att de särskilda frister som anges i LUL och kravet på särskilda ungdomsdomare bara ska gälla för rättegångar med barn. Utredningen föreslår därför att de bestämmelser som har redovisats i avsnitt 6.5.1 (25, 27, 29, 30 och 41 §§ LUL) ska ändras till att gälla enbart den som inte har fyllt 18 år. Som en konsekvens av övriga ändringar bör även 1 § LUL ändras.

6.6 Ändringar i andra lagar

6.6.1 Bestämmelser som rör lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år

Vid sidan av särregleringen i LUL finns det några andra bestämmelser som gäller särskilt för lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år. De bestämmelserna, som finns i lagen (1997:1024) om Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet, offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) och i socialtjänstlagen (2001:453), behandlas i de följande avsnitten.

6.6.2 Skatteverkets brottsutredande verksamhet

Utredningens förslag: Bestämmelsen i 5 § lagen om Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet ändras så att Skatteverket självständigt får genomföra vissa utredningar om brott där den misstänkte är över 18 år i stället för som i dag över 20 år.

Skälen för utredningens förslag: Lagen om Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet innehåller bl.a. bestämmelser om en funktion för brottsutredning inom skatteförvaltningen. Den brottsutredande verksamheten sköts av skattebrottsenheten, som är organisatoriskt åtskild från skatteförvaltningen i övrigt.

I 5 § första stycket lagen om Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet föreskrivs att Skatteverket, utan att behöva vända sig till åklagare, får genomföra brottsutredning på eget initiativ i de fall där det inte krävs någon förundersökning enligt bestämmelserna om förundersökning i rättegångsbalken. Det aktualiseras vid bötesbrott där den misstänkte kan antas komma att erkänna gärningen. Det

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

handlar således om fall där det normalt blir aktuellt med lagföring genom ett strafföreläggande i stället för åtal. Enligt 17 § skattebrottslagen (1971:69) kan myndigheter som handlägger frågor om skatter eller avgifter i sådana fall anmäla brottet till skattebrottsenheten i stället för till åklagare. Möjligheten att anmäla fallet till skattebrottsenheten gäller dock enligt andra stycket inte vid brott där den misstänkte inte har fyllt 21 år.

I princip ska lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år numera behandlas som andra vuxna vid påföljdsvalet. Genom utredningens förslag i avsnitt 6.3 ska lagöverträdare i den åldersgruppen inte heller omfattas av ungdomsreduktion vid straffmätningen. Den särskilda regleringen i LUL avseende rättegången föreslås också ändras så att den inte längre gäller för lagöverträdare som är 18–20 år. De skäl som tidigare motiverade att den kategorin särregleras gör sig därmed inte längre gällande. Bestämmelsen i 5 § lagen om Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet bör därför ändras så att enbart misstänkta som inte har fyllt 18 år undantas. Det föranleder följdändringar i 17 § skattebrottslagen, 11 § folkbokföringsförordningen (1991:749) och 20 § förordningen (2023:363) om samordningsnummer.

6.6.3 Socialtjänstens verksamhet

Utredningens bedömning: Socialtjänsten bör även fortsättningsvis kunna lämna sekretessbelagda uppgifter som rör personer i åldersgruppen 18–20 år till Polismyndigheten och Säkerhetspolisen i brottsförebyggande syfte. Vidare bör möjligheten för socialtjänsten att enligt socialtjänstlagen eller lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga förordna om en särskilt kvalificerad kontaktperson för enskilda i denna ålderskategori, finnas kvar. Den kommunala skyldigheten att tillhandahålla möjlighet till medling vid brott där gärningsmannen tillhör åldersgruppen i fråga bör inte heller ändras.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Skälen för utredningens bedömning

Allmänt om socialtjänstens uppdrag när det gäller unga lagöverträdare

Ansvaret för samhällets insatser när det gäller barn och unga som begår brott delas mellan sociala myndigheter och myndigheter som har till uppgift att utreda eller lagföra brott och verkställa straffrättsliga påföljder. För en socialnämnd ska nämndens insatser utgå från barnets eller den unges behov av stöd och skydd, medan de rättsvårdande myndigheternas insatser i stället avser att markera att samhället tar avstånd från den brottsliga verksamheten. De sociala och de rättsvårdande myndigheterna har ett gemensamt intresse av att motverka brott. Barn och unga som begår brott har ofta ett särskilt behov av stöd och hjälp för att i fortsättningen avhålla sig från kriminalitet. Socialtjänsten har av lagstiftaren ansetts ha bäst förutsättningar för att erbjuda sådant stöd (prop. 2005/06:165 s. 43). Socialtjänstens ansvar omfattar unga upp till 21 års ålder. Sedan den 1 juli 2023 har alla kommuner också ett ansvar för att bedriva ett systematiskt brottsförebyggande arbete enligt lagen (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete.

Brytande av sekretess inom socialtjänsten

Inom socialtjänsten gäller enligt 26 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen sekretess för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men. Sekretessen hindrar inte, enligt 10 kap. 18 a § samma lag, att en uppgift som rör en enskild som inte fyllt 21 år lämnas till Polismyndigheten eller till Säkerhetspolisen om det på grund av särskilda omständigheter finns risk för att den unge kommer att utöva brottslig verksamhet, uppgiften kan antas bidra till att förhindra det och det med hänsyn till planerade eller pågående insatser för den unge eller av andra särskilda skäl inte är olämpligt att uppgiften lämnas ut.

Bestämmelsen tillkom mot bakgrund av att det ansågs viktigt att myndigheter som samverkar i brottsbekämpande syfte kan utbyta information med varandra, inte minst vid samverkan som rör ungdomar (Samverkan för att förebygga ungdomsbrottslighet, prop. 2011/12:171). Regeringen anförde i propositionen att en av utgångs-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

punkterna för socialtjänsten är att verksamheten i så stor utsträckning som möjligt ska präglas av frivillighet och självbestämmande och att utlämnande av uppgifter i möjligaste mån bör ske i samförstånd med den unge eller dennes vårdnadshavare. Regeringen ansåg dock att en möjlighet för socialtjänsten att utan samtycke kunna lämna uppgifter om unga till polisen i brottsförebyggande syfte kunde ha en avgörande betydelse för att myndigheterna ska kunna etablera en fungerande samverkan (prop. 2011/12:171 s. 24 f.).

Även om lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år genom utredningens förslag kommer att omfattas av samma regler som andra myndiga lagöverträdare vid straffmätningen kommer det också i fortsättningen att finnas ett visst utrymme att döma lagöverträdare som fyllt 18 år vid lagföringen till någon av de särskilda ungdomspåföljderna. Påföljden ungdomsvård kan under vissa förutsättningar användas för lagöverträdare som vid tidpunkten för brottet var 18–20 år. De särskilda ungdomspåföljderna innebär att den unge under verkställigheten på olika sätt har kontakt med socialtjänsten. Socialtjänstens behov att även i fortsättningen kunna bryta sekretessen i de fall som omfattas av 10 kap. 18 a § offentlighets- och sekretesslagen finns därför kvar, även om utredningens förslag genomförs. Syftet med bestämmelsen överensstämmer också med intentionerna i det lagstiftningsarbete som för närvarande pågår i fråga om ett ökat informationsflöde till de brottsbekämpande myndigheterna. Utredningen om förbättrade möjligheter att utbyta information med brottsbekämpande myndigheter har i betänkandet Ökat informationsflöde till brottsbekämpningen (SOU 2023:69) föreslagit en ny lag som innebär ett antal skyldigheter för myndigheter, däribland socialtjänsten, att lämna viss information till de brottsbekämpande myndigheterna. Mot den bakgrunden anser utredningen att 10 kap. 18 a § offentlighets- och sekretesslagen inte bör ändras.

Särskilt kvalificerad kontaktperson

Socialnämnden får enligt 3 kap. 6 b § socialtjänstlagen utse en kontaktperson eller en kontaktfamilj med uppgift att hjälpa den enskilde och hans eller hennes närmaste i personliga angelägenheter, om den enskilde begär eller samtycker till det (första stycket). För personer som inte har fyllt 21 år och har behov av särskilt stöd och särskild

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

vägledning för att motverka risken för missbruk av beroendeframkallande medel, för brottslig verksamhet eller för något annat socialt nedbrytande beteende, får nämnden utse en särskilt kvalificerad kontaktperson för den unge om han eller hon begär det eller samtycker till det. Denna frivilliga möjlighet till stöd bör finnas kvar även fortsättningsvis. Bestämmelsen i 3 kap. 6 b § socialtjänstlagen bör därför inte ändas till att avse enbart personer under 18 år. I sammanhanget bör nämnas att Utredningen Framtidens socialtjänst har lämnat förslag till en ny socialtjänstlag (Hållbar socialtjänst – en ny socialtjänstlag, SOU 2020:47). Utredningens lagförslag innehåller motsvarande möjlighet att kunna utse en kontaktperson för personer under 21 år (se 11 kap. 5 § i lagförslaget). Regeringens avsikt är att under år 2024 föreslå en ny socialtjänstlag som ska träda i kraft den 1 juli 2025.

Om det kan antas att den som är under 20 år kommer att behöva beredas vård enligt LVU till följd av att den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas bl.a. till följd av brottslig verksamhet och det stöd eller den behandling som den unge behöver inte kan ges med samtycke får socialnämnden också enligt 22 § LVU besluta att den unge ska hålla regelbunden kontakt med en särskilt kvalificerad kontaktperson som socialnämnden har utsett. Den möjligheten bör finnas kvar även fortsättningsvis.

Medling vid brott

Lagen (2002:445) om medling med anledning av brott är tillämplig om medling i statlig eller kommunal regi sker med anledning av brott. Medling innebär att en gärningsman och ett brottsoffer möts inför en opartisk medlare med anledning av ett brott i syfte att tala om brottet och följderna av det. Medling kan komma i fråga för gärningsmän i alla åldrar. Genom en bestämmelse i 5 kap. 1 c § socialtjänstlagen åläggs kommunerna att sörja för att medlingsverksamhet enligt lagen om medling med anledning av brott kan erbjudas om gärningsmannen är under 21 år. Eftersom kommunerna genom socialtjänsten även fortsättningsvis kommer att ansvara för verkställighet av ungdomspåföljder avseende personer upp till 21 år bör den nu aktuella bestämmelsen i socialtjänstlagen inte ändras.

7 Ungdomsreduktion i åldrarna 15–17 år

7.1 Uppdraget

Enligt direktiven innebär den nuvarande ordningen för straffrättslig särbehandling av unga lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år att det vid påföljdsbestämningen i vissa fall tas för stor hänsyn till den tilltalades ålder på bekostnad av att utgångspunkten för reaktionen ska vara hur svårt brottet är. Utredningen ska därför analysera olika modeller för en förändrad ungdomsreduktion för lagöverträdare i åldern 15–17 år och föreslå ändringar som innebär att ålder ges minskad betydelse vid straffmätningen för dem och begränsar tröskeleffekter, överväga vilken betydelse ändringar i ungdomsreduktionen kan ha för regleringen om val av påföljd för unga lagöverträdare i åldern 15–17 år och lämna de författningsförslag som behövs.

Ungdomsreduktionsutredningen presenterade i sitt betänkande Slopad straffrabatt för unga myndiga (SOU 2018:85) olika modeller för ungdomsreduktion för lagöverträdare i åldern 15–17 år och analyserade de olika modellernas för- och nackdelar. Dessa modeller kan enligt direktiven tjäna som utgångspunkt för övervägandena, med utgångspunkten att ungdomsreduktionen ska minskas även för de yngsta lagöverträdarna. Likaså kan en ordning som motsvarar den nuvarande ordningen för unga myndiga övervägas, dvs. en modell där ungdomsreduktionen avskaffas vid allvarlig brottslighet.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

7.2 Ungdomsreduktionsutredningens modeller

7.2.1 Bakgrund

Ungdomsreduktionsutredningen presenterade och analyserade fyra olika modeller för ungdomsreduktion för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år (SOU 2018:85 s. 239 f.). Eftersom modellerna enligt direktiven kan ligga till grund för utredningens överväganden sammanfattas resonemangen i det betänkandet i avsnitt 7.2.2–7.2.6.

7.2.2 Ungdomsreduktionsutredningen Alternativ 1: Dubbla trösklar

Modellen

Den hittillsvarande tillämpningen av 29 kap. 7 § första stycket brottsbalken innebär att hänsynen till åldern minskar successivt med den tilltalades ålder från och med 15-årsdagen. Straffbarhetsåldern medför således en tröskeleffekt på så sätt att den lagöverträdare som var 14 år och 11 månader vid brottet inte får någon påföljd alls, medan den som nyss hade fyllt 15 år vid brottet får en påföljd vars stränghet som utgångspunkt ska motsvara omkring 20 procent av den påföljd som skulle ha dömts ut utan ungdomsreduktion.

Alternativ 1 innebar att principerna för ungdomsreduktionen inte skulle ändras alls för lagöverträdare i åldern 15–17 år. Det skulle medföra att det uppstod en tröskeleffekt även vid 18-årsdagen. Den lagöverträdare som var 17 år och 11 månader vid brottet skulle enligt detta alternativ få en påföljd vars stränghet motsvarade omkring 50 procent av påföljden jämfört med påföljden för den person som nyss fyllt 18 år vid brottet. Enligt alternativ 1 skulle det alltså finnas två trösklar, en vid 15-årsdagen och en vid 18-årsdagen.

För- och nackdelar enligt Ungdomsreduktionsutredningen

Eftersom det enligt Ungdomsreduktionsutredningen inte kunde anses finnas något stöd för att repressionshöjningar skulle leda till mindre brottslighet i åldersgruppen 15–17 år, fanns det inte heller något rationellt skäl att lagstifta om strängare påföljder för dessa lagöverträdare. Om ungdomsreduktionen skulle förändras för lagöver-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

trädare i åldern 15–17 år skulle förutsättningarna för tillämpningen av de särskilda ungdomspåföljderna också förändras på ett betydande sätt, i och med att samma gärning skulle få ett högre straffmätningsvärde än tidigare. En fördel med alternativ 1 ansågs därför vara att det inte skulle kräva så många andra förändringar av påföljdssystemet för unga lagöverträdare.

En ordning med dubbla trösklar skulle jämfört med de andra alternativen leda till den minsta ökningen av den s.k. straffmassan och därmed den minsta kostnadsökningen för Kriminalvården, som ansvarar för verkställigheten av ungdomsövervakning och fängelse, och SiS, som ansvarar för verkställigheten av sluten ungdomsvård.

Den huvudsakliga nackdelen med alternativ 1 ansågs vara tröskeleffekten vid 18-årsdagen. Den effekten skulle bli särskilt påtagligt i de fall där brottets straffvärde motsvarade fängelse på livstid.

7.2.3 Ungdomsreduktionsutredningen Alternativ 2: Brantare lutning

Modellen

En alternativ modell – som syftade till att undvika den dubbla tröskeleffekten – gick ut på att den nu tillämpade ungdomsreduktionen för 15-åriga lagöverträdare skulle behållas (dvs. påföljden skulle som utgångspunkt motsvara 20 procent av påföljden jämfört med om någon ungdomsreduktion inte görs) i kombination med att reduktionen skulle tillåtas avta i högre takt än enligt den nuvarande ordningen, för att helt upphöra vid 18 års ålder. Enligt den modellen skulle det alltså bli en brantare lutning på en tänkt kurva som beskriver sambandet mellan ålder och reduktion.

För- och nackdelar enligt Ungdomsreduktionsutredningen

Fördelen med en brantare lutning skulle vara att den dubbla tröskeleffekten skulle undvikas. En tröskeleffekt skulle visserligen kvarstå vid 15 år men därefter skulle ungdomsreduktionen avta lika mycket för varje levnadsår så att ingen tröskeleffekt skulle finnas vid 18 års ålder. Modellen skulle därmed, enligt Ungdomsreduktionsutredningens bedömning, minska risken för att systemets trovärdighet

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

ifrågasätts på grund av att det finns en svårförklarlig skillnad i repressionsgrad för en lagöverträdare som var 17 år och 11 månader vid brottet jämfört med en lagöverträdare som hade fyllt 18 år. Samtidigt borde det, enligt Ungdomsreduktionsutredningen, beaktas att det i fråga om valet av påföljd finns skilda regelverk för 15–17-åringar och 18–20-åringar. Bestämmelser för straffmätning som skulle eliminera den dubbla tröskeln skulle alltså ändå inte innebära att systemet som helhet skulle bli fritt från en tröskeleffekt vid 18 års ålder.

En nackdel med modellen som Ungdomsreduktionsutredningen lyfte fram var att det inte finns något stöd för att repressionshöjningen skulle leda till minskad brottslighet i åldersgruppen 15–17 år. En höjning skulle också leda till att fler unga lagöverträdare skulle bli föremål för frihetsberövande påföljder (sluten ungdomsvård eller fängelse), med de negativa konsekvenser som det enligt Ungdomsreduktionsutredningens skulle innebära för deras samhällsanpassning.

En annan nackdel var att repressionsökningen per levnadsår skulle blir större vid den branta lutning som krävs för att utjämna tröskeln vid 18-årsdagen. För att det inte skulle uppstå en effekt vid varje levnadsår skulle domstolarna behöva laborera med en förfinad tillämpning utifrån den tilltalades ålder mätt i månader, vilket även skulle kunna leda till tillämpningsproblem.

Den modellen skulle medföra att straffmätningsvärdet för motsvarande gärning skulle bli högre än enligt den nuvarande ordningen. Ytterligare en nackdel med modellen vore därför, enligt Ungdomsreduktionsutredningen, att den praxis som finns när det gäller de särskilda ungdomspåföljdernas tillämpningsområden utifrån straffmätningsvärdet skulle behöva förändras.

Enligt Ungdomsreduktionsutredningen skulle alternativ 2 också medföra en repressionshöjning i åldersgruppen 15–17 år som skulle medföra en större ökning av straffmassan än alternativ 1 och därmed högre kostnader för Kriminalvården och SiS.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

7.2.4 Ungdomsreduktionsutredningen Alternativ 3: Förhöjd startpunkt

Modellen

Ett tredje alternativ – för att undvika både dubbla trösklar och en alltför brant lutning på reduktionskurvan – skulle enligt Ungdomsreduktionsutredningen kunna vara att minska åldersreduktionen för de 15-åriga lagöverträdarna till den nivå som då gällde för 18-åriga lagöverträdare. Det skulle innebära att påföljden för en 15-årig lagöverträdare som utgångspunkt skulle motsvara 50 procent av påföljden jämfört med om någon ungdomsreduktion inte skulle göras. Enligt den modellen skulle det alltså bli en mindre brant lutning på den tänkta kurva som beskriver sambandet mellan ålder och ungdomsreduktion.

För- och nackdelar enligt Ungdomsreduktionsutredningen

En fördel med alternativ 3 skulle enligt Ungdomsreduktionsutredningen vara att modellen innebär att dubbla trösklar skulle undvikas, dvs. samma fördel skulle uppnås som med alternativ 2. Vidare skulle behovet av att vid straffmätningen laborera med exakt levnadsålder i månader minska jämfört med alternativ 2, om kurvan skulle få en mindre brant lutning. Modellen skulle enligt Ungdomsreduktionsutredningen lösa problemet med betydande skillnader i straffmätningsvärde för lagöverträdare som är något yngre respektive något äldre än 18 år vid höga straffvärden, vilket skulle vara allra tydligast när straffvärdet motsvarade livstids fängelse.

Nackdelen med att minska reduktionen vid startpunkten skulle enligt Ungdomsreduktionsutredningen vara att det skulle bli en ännu kraftigare repressionshöjning – särskilt för de allra yngsta – än med modellen med brantare lutning. Tröskeln vid 18 års ålder skulle med denna modell utjämnas på bekostnad av att tröskeln vid 15-årsdagen skulle bli mer än dubbelt så hög som i dag (från 0 till 50 procent av straffvärdet före ungdomsreduktion i stället för från 0 till 20 procent). Liksom vid modellen med brantare lutning skulle modellen med förhöjd startpunkt också kunna leda till att tillämpningsområdena för de olika ungdomspåföljderna skulle behöva ändras från grunden med utgångspunkt i de högre straffmätningsvärdena.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Därtill skulle modellen med förhöjd startpunkt innebära en större höjning av straffmassan än modellen med brantare lutning. Samhällsekonomiska skäl talade således, enligt Ungdomsreduktionsutredningen, starkare mot modellen med förhöjd startpunkt än mot modellen med brantare lutning.

Ungdomsreduktionsutredningen framhöll också att det kunde diskuteras vilket värde det egentligen skulle ha att eliminera den andra tröskeln, eftersom 18-årsdagen ändå innebär en vattendelare mellan att tillämpa de särskilda ungdomspåföljderna och vuxenpåföljderna.

7.2.5 Ungdomsreduktionsutredningen Alternativ 4: Mindre tröskel

Modellen

De tre modeller som hittills har beskrivits kan enligt Ungdomsreduktionsutredningen alla på olika sätt knytas till dagens nivåer för ungdomsreduktion. Alternativ 1 (dubbla trösklar) skulle innebära att lagöverträdare i åldern 15–17 år fortsättningsvis skulle få samma ungdomsreduktion som i dag. Alternativ 2 (brantare lutning) skulle innebära en jämn kurva för reduktionen från den nivå som i dag gäller för 15-åriga lagöverträdare (20 procent av straffvärdet) till att reduktionen helt upphör vid 18-årsdagen. Alternativ 3 (förhöjd startpunkt) skulle innebära att nivåerna för reduktionen ändrades så att den för 15–17-åriga lagöverträdare skulle motsvara det som hittills har gällt för lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år.

Utöver dessa alternativ skulle det enligt Ungdomsreduktionsutredningen gå att tänka sig andra alternativ, bl.a. modeller som utgör mellanting mellan två av modellerna 1–3. Ett exempel på ett fjärde alternativ skulle vara att låta reduktionen börja på 80 procent så att straffmätningsvärdet för en 15-årig lagöverträdare skulle bli omkring 20 procent av straffvärdet. Straffmätningsvärdet skulle sedan kunna öka med 10 procentenheter för varje ökning av lagöverträdarens ålder med ett halvår för att nå en nivå motsvarande 80 procent av straffvärdet när lagöverträdaren är nästan 18 år. Tröskeleffekten när lagöverträdaren fyller 18 år skulle då motsvara 20 procentenheter, dvs. lika många procentenheter som vid 15-årsdagen. Det skulle då

Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

bli då en mindre tröskel än med alternativ 1 och en mindre brant lutning än med alternativ 2.

För- och nackdelar enligt Ungdomsreduktionsutredningen

En fördel med alternativ 4 skulle enligt Ungdomsreduktionsutredningen vara att tröskeleffekten vid 18-årsdagen skulle bli mindre än med alternativ 1. I förhållande till alternativ 2 och 3 skulle alternativ 4 vidare ha den fördelen att den skulle innebära en mindre repressionshöjning för lagöverträdare i åldern 15–17 år.

En nackdel skulle enligt Ungdomsreduktionsutredningen, i likhet med alternativ 2 och 3, vara att alternativet skulle innebära en omotiverad repressionshöjning för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år, även om den skulle blir mindre än med de andra alternativen. Det kunde också anses vara en praktisk nackdel att reduktionsnivåerna inte skulle gå att koppla till de befintliga nivåerna på samma sätt som vid alternativ 2 och 3.

Enligt Ungdomsreduktionsutredningen kunde det vara svårt att hävda att en viss lutning på reduktionskurvan skulle vara mer eller mindre rationell. Alternativ 4 fick därmed anses vara ett exempel på en kompromiss, mellan å ena sidan intresset av att motverka tröskeleffekter och å andra sidan intresset av att inte genomföra omotiverade repressionshöjningar, snarare än ett alternativ som kunde motiveras utifrån en rättslig eller moralfilosofisk diskussion.

7.2.6 Ungdomsreduktionsutredningens slutsats

Ungdomsreduktionsutredningen fann att intresset av att utjämna de tröskeleffekter som skulle uppstå genom att ungdomsreduktionen avskaffades för lagöverträdare över 18 år inte ensamt kunde motivera repressionshöjningar för lagöverträdare i åldern 15–17 år. Enligt Ungdomsreduktionsutredningen var den tröskeleffekt som skulle uppstå för lagöverträdare som fyllt 18 år därför att föredra framför alternativen 2–4. Ungdomsreduktionsutredningens bedömning var mot den bakgrunden att det inte fanns skäl att förändra ungdomsreduktionen för lagöverträdare i åldern 15–17 år (alternativ 1). Någon ändring av ungdomsreduktionen för den åldersgruppen gjordes inte heller i lagstiftningsärendet (se avsnitt 4.2.2).

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

7.3 En förändrad ungdomsreduktion

7.3.1 Ungdomsreduktion även vid allvarlig brottslighet

Utredningens bedömning: Ungdomsreduktionen bör inte avskaffas helt för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år ens vid allvarlig brottslighet.

Skälen för utredningens bedömning: Enligt 29 kap. 7 § tredje stycket brottsbalken ska den tilltalades ungdom inte beaktas om han eller hon hade fyllt 18 år vid brottet och det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år eller det är fråga om försök, förberedelse eller stämpling till eller underlåtenhet att avslöja eller förhindra ett sådant brott eller om brottets straffvärde uppgår till fängelse i ett år. I enlighet med direktiven har utredningen i avsnitt 6.3 föreslagit att gärningsmannens ungdom inte längre ska beaktas särskilt för lagöverträdare som fyllt 18 år vid brottet.

Enligt direktiven kan en modell motsvarande den som för närvarande tillämpas för lagöverträdare som fyllt 18 år avseende allvarliga brott, dvs. att ingen ungdomsreduktion ska göras om det är fråga om brott över en viss straffnivå, övervägas som ett alternativ för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år.

Unga lagöverträdare särbehandlas, som tidigare nämnts, sedan länge i straffrättsligt hänseende. Det gäller särskilt för åldersgruppen 15–17 år. Särbehandlingen äger rum vid både straffmätningen och valet av påföljd. Ett skäl till den ordningen är att barn typiskt sett inte anses ha nått sådan mognad och ansvarsförmåga att de i straffhänseende bör behandlas som vuxna. Barn anses också vara särskilt känsliga för de konsekvenser som straffrättsliga ingripanden kan leda till. Sådana ingripanden anses kunna motverka deras återanpassning i samhället och kan leda till att de fostras in i en kriminell livsstil. Det innebär sammantaget att risken för återfall ökar.

Enligt direktiven ska skälen för särbehandling av unga lagöverträdare i åldern 15–17 år alltjämt vara bärande. Huvudskälen till att unga lagöverträdare möts av mildare reaktioner än vuxna är bl.a. att unga är mer impulsiva och lättpåverkade, inte har samma mognad och har sämre förmåga att förutse konsekvenserna av sitt handlande. Åldersgruppen 15–17 år är barn i barnkonventionens mening och de är därmed särskilt skyddsvärda. Att för den åldersgruppen helt av-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

skaffa ungdomsreduktionen vid allvarlig brottslighet skulle innebära att även de allra yngsta lagöverträdarna skulle jämställas med vuxna vid straffmätningen vid sådan brottslighet. Det skulle leda till en mycket kraftig tröskeleffekt, särskilt för de yngsta lagöverträdarna. Det skulle också vara svårt att, på ett sätt som inte kan ifrågasättas, avgränsa tillämpningsområdet. Den omständigheten att utredningen har fått i uppdrag att ta bort motsvarande särreglering för åldersgruppen 18–20 år, som endast har gällt en kortare tid, gör att det är svårt att jämföra effekterna av en sådan lösning.

Även om allvarlig brottslighet har blivit vanligare i de yngre åldersgrupperna anser utredningen att det skulle innebära ett allt för stort steg bort från principen om att unga lagöverträdare ska särbehandlas i straffrättsligt hänseende att helt ta bort ungdomsreduktionen i åldern 15–17 år ens för de allvarligaste brotten. Det har även framhållits att den reglering som i dag gäller för lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år anses vara svårtillämpad. En sådan ordning föreslås därför inte. Utgångspunkten för utredningens fortsatta överväganden när det gäller lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år är alltså att den tilltalades ungdom alltjämt ska beaktas vid straffmätningen också vid allvarlig brottslighet.

7.3.2 Andelar av straffvärdet bör vara riktmärket

Utredningens bedömning: Tillämpningen av en schematisk modell leder normalt till en proportionerlig straffmätning vid brott som begås av unga lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år.

Skälen för utredningens bedömning

Schematisk ungdomsreduktion leder normalt till en proportionerlig reaktion

De övergripande skälen för att unga lagöverträdare särbehandlas i straffrättsligt hänseende är, som framhållits, dels att barn och unga typiskt sett inte har uppnått en sådan mognad och ansvarsförmåga att de i det sammanhanget bör behandlas som vuxna, dels att de anses vara särskilt känsliga för de konsekvenser som straffrättsliga ingripanden kan leda till. Utifrån de syften som ligger till grund för sär-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

behandlingen av unga lagöverträdare är det därför också rimligt att bestämma en ungdomsreduktion med hänsyn till lagöverträdarens ålder sett till antalet levnadsår. Det är i allmänhet stor skillnad utvecklingsmässigt mellan någon som nyss har fyllt 15 år och någon som snart ska fylla 18 år.

De brott som unga lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år i de flesta fall gör sig skyldiga till är många gånger ett tydligt uttryck för ungdomligt oförstånd och bristande mognad. Ofta handlar det om butiksstölder, skadegörelse, misshandel som inte har några försvårande inslag och mindre allvarliga narkotikabrott. I sådana fall leder det i allmänhet till en straffmätning som är väl avvägd och proportionerlig om rätten beräknar en ungdomsreduktion enligt en standardiserad schematisk modell. En sådan schematisk modell främjar också en enhetlig rättstillämpning. Enligt utredningens mening bör utgångspunkten därför vara att ungdomsreduktionen i de flesta fall bör göras utifrån en schematisk modell som utformas med utgångspunkt i att ungdomsreduktionen generellt ska vara mindre än hittills i åldersgruppen 15–17 år. En sådan modell bör också anpassas till att någon ungdomsreduktion inte längre ska göras från och med att lagöverträdare blir 18 år.

Även vid tillämpningen av en sådan schematisk modell kan det dock finnas skäl att justera ungdomsreduktionen något med hänsyn till om den tilltalade befinner i sig i början eller slutet av det aktuella levnadsåret, inte minst för att begränsa tröskeleffekterna. Det kan således vara proportionerligt att ungdomsreduktionen för någon som strax efter brottet skulle fylla 18 år blir mindre än reduktionen för en lagöverträdare som nyligen fyllt 17 år. Däremot skulle det föra för långt att konstruera en tabell där ungdomsreduktionen anges i förhållande till lagöverträdarens levnadsålder vid brottet mätt i antalet månader.

Hur bör ungdomsreduktionen fördelas på de olika åldrarna?

Som Ungdomsreduktionsutredningen pekade på är det svårt att hävda att en viss lutning på reduktionskurvan skulle vara mer eller mindre rationell i förhållande till barns utveckling. Det går inte heller att helt undvika tröskeleffekter. Enligt utredningens mening är det därför en lämplig lösning att utgå från en kompromiss mellan de olika

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

alternativ som Ungdomsreduktionsutredningen presenterade. Det behövs för att uppnå en ungdomsreduktion som både uppfattas som logisk och som på ett övergripande plan tar hänsyn till de skillnader i utvecklingsgrad som normalt föreligger mellan olika åldrar mätt i levnadsår.

Ungdomsreduktionen behöver dessutom – i enlighet med direktiven – utgå från att syftet med förändringen är att bidra till att generellt öka repressionsgraden jämfört med den hittillsvarande ordningen. Det gäller även för de yngsta lagöverträdarna. Vidare ska tröskeleffekterna vid övergången mellan olika åldrar jämnas ut. Enligt utredningens mening är det oundvikligt att det uppstår en tröskeleffekt när straffbarhetsåldern uppnås. Däremot är det i princip möjligt att undvika en tröskeleffekt vid 18 år.

Utgångspunkten för de fortsatta resonemangen är att straffvärdet för en vuxen är 100 procent. En jämn repressionshöjning, som tar hänsyn till barns utvecklingsnivå generellt sett, kan uppnås om reduktionen minskar med omkring 20 procentenheter per levnadsår. Om straffmätningsvärdet för en ung lagöverträdare som fyllt 17 år anses vara omkring 80 procent av straffvärdet för en vuxen lagöverträdare (4/5), straffmätningsvärdet för en ung lagöverträdare som har fyllt 16 år anses vara omkring 60 procent av straffvärdet för en vuxen lagöverträdare (3/5) och straffmätningsvärdet för en ung lagöverträdare som har fyllt 15 år anses vara omkring 40 procent av straffvärdet för en vuxen lagöverträdare (2/5), uppnås en minskning av reduktionen i förhållande till straffvärdet i takt med stigande ålder på ett sätt som enligt utredningens mening kan anses vara proportionerlig, sett till att ungdomsreduktionen i fortsättningen ska fördelas på tre år i stället för på sex år som hittills.

Vid en sådan rättstillämpning uppstår inte någon egentlig tröskeleffekt vid 18-årsdagen. Den medför visserligen att straffmätningsvärdet i normalfallet ökar kraftigt för de yngsta lagöverträdarna jämfört med den hittillsvarande rättstillämpningen. Rättstillämpningen i dag innebär emellertid att ungdomsreduktionen för de yngsta lagöverträdarna är mycket hög, omkring 80 procent. Med den föreslagna ändringen skulle ungdomsreduktionen för de yngsta lagöverträdarna vara omkring 60 procent. Det är också en betydande reduktion i förhållande till det straff som skulle utmätas för en vuxen person.

Även för lagöverträdare som har fyllt 16 år respektive 17 år vid brottet innebär förändringen att straffmätningsvärdena i regel blir

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

högre jämfört med den nuvarande rättstillämpningen. Det är, som framhållits, också en följd av att ungdomsreduktionen fördelas på tre år i stället för på sex år, i och med att den föreslås avskaffas helt för lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år. Även med den förändrade fördelningen av ungdomsreduktionen kommer straffvärdet i normalfallet emellertid att reduceras med omkring 40 procent för en lagöverträdare som har fyllt 16 år och med omkring 20 procent för en lagöverträdare som har fyllt 17 år.

Förändringen kan illustreras med några exempel. Vid ett brott som har ett straffvärde motsvarande fängelse i ett år och sex månader – vilket utgör minimistraffet för t.ex. rån och grov misshandel – leder den förändrade rättstillämpningen till att straffmätningsvärdet skulle öka från motsvarande fängelse i omkring fyra månader till fängelse i sju månader för en lagöverträdare som fyllt 15 år, från motsvarande fem månaders fängelse till fängelse strax under ett år för en lagöverträdare som fyllt 16 år och från motsvarande ett halvårs fängelse till fängelse i ett år och två månader för en lagöverträdare som fyllt 17 år. Vid ett brott som har ett straffvärde motsvarande fängelse i tre år – vilket utgör minimistraffet vid t.ex. våldtäkt – leder det förändrade synsättet till att straffmätningsvärdet skulle öka från motsvarande drygt ett halvårs fängelse till något över ett års fängelse för en lagöverträdare som har fyllt 15 år, från nio månaders fängelse till ett år och nio månader för en lagöverträdare som har fyllt 16 år och från ett års fängelse till två år och fyra månader för en lagöverträdare som har fyllt 17 år. Vid ett brott som har ett straffvärde om fängelse i fyra år – vilket utgör minimistraffet för t.ex. grovt vapenbrott – leder det förändrade synsättet till att straffmätningsvärdet för en lagöverträdare som har fyllt 15 år skulle öka från motsvarande omkring tio månaders fängelse till drygt ett år och sex månader, för en lagöverträdare som har fyllt 16 år från motsvarande ett års fängelse till två år och fyra månader och för en lagöverträdare som har fyllt 17 år från motsvarande ett år och fyra månaders fängelse till tre år och två månader.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

7.3.3 En schematisk lagregel bör inte införas

Utredningens bedömning: Det bör inte i lagtexten införas en schematisk regel för hur den tilltalades ungdom ska beaktas vid straffmätningen.

Skälen för utredningens bedömning: Av 29 kap. 1 § första stycket brottsbalken framgår att straff, med beaktande av intresset av en enhetlig rättstillämpning, ska bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde. Intresset av en enhetlig rättstillämpning innebär att straffnivån för olika brott i princip bör vara oberoende av vilken domare som dömer i det enskilda fallet.

Enligt 29 kap. 7 § brottsbalken ska den tilltalades ungdom beaktas särskilt vid straffmätningen. Avsikten med den bestämmelsen är att unga lagöverträdare ska dömas till lägre straff än vad som hade varit fallet om en vuxen person hade begått samma brott. Bestämmelsen påverkar inte i sig bedömningen av brottets eller brottslighetens straffvärde. Den kan i stället sägas ge uttryck för att domstolarna när det gäller ungdomar ska tillämpa en på visst sätt generellt justerad straffskala. Ett sätt att främja en enhetlig rättstillämpning när det gäller ungdomsreduktionen skulle därför kunna vara att, med utgångspunkt i den schematiska modell som har beskrivits i avsnitt 7.3.2, införa en lagregel för hur den tilltalades ungdom ska beaktas vid straffmätningen. Att en rättsregel anger specifika villkor för tillämpningen är något som typiskt sett främjar förutsebarheten för den enskilde.

Högsta domstolen har i rättsfallet NJA 2000 s. 421 uttalat sig om principerna för ungdomsreduktion vid straffmätningen. Domstolen konstaterade att inte enbart åldern, utan även andra omständigheter, bör vara avgörande för hur stor straffnedsättningen ska bli enligt 29 kap. 7 § brottsbalken. En schematisk regel om en på levnadsålder grundad procentuell straffnedsättning i förhållande till straffvärdet skulle bl.a. med hänsyn till dessa förhållanden behöva förses med så många undantag och förbehåll att den enligt Högsta domstolen inte skulle tjäna till verklig vägledning.

De svårigheter som Högsta domstolen pekade på när det gäller att konstruera en schematisk regel för ungdomsreduktionen i praxis gäller i än högre grad i fråga om att lagfästa en sådan princip. En så-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

dan ordning skulle också ofrånkomligen medföra tröskeleffekter mellan olika åldrar. Att i lagtexten ange en schematisk regel för hur reduktionen ska gå till, exempelvis utifrån andelar av straffvärdet, framstår därför inte som en lämplig ordning. En sådan detaljreglering vore också främmande för den svenska strafflagstiftningen. Den bestämmelse som reglerar ungdomsreduktionen bör i stället utformas på ett sätt som ger utrymme för en schematisk rättstillämpning på det sätt som har beskrivits i avsnitt 7.3.2, men som också innebär både att ungdomsreduktionen kan anpassas till omständigheterna i det enskilda fallet och att tröskeleffekterna kan jämnas ut i rättstillämpningen. Den nuvarande ordningen med en bestämmelse som lämnar utrymme för domstolarna att i rättstillämpningen närmare utveckla principerna för ungdomsreduktionen bör därför inte förändras.

7.3.4 Ungdomsreduktion bör göras i skälig omfattning

Utredningens förslag: I 29 kap. 7 § brottsbalken föreskrivs att den tilltalades ungdom ska beaktas i skälig omfattning.

Skälen för utredningens förslag

Olika intressen står mot varandra

Ett övergripande skäl för att unga lagöverträdare särbehandlas i straffrättsligt hänseende är, som framhållits, att barn och unga typiskt sett inte har uppnått en sådan mognad och ansvarsförmåga att de bör behandlas som vuxna. Av rättviseskäl har man därför ansett att barn bör straffas lindrigare än vuxna, eftersom vuxna i högre grad kan klandras för sitt handlande. Barn anses också vara särskilt känsliga för de konsekvenser som straffrättsliga ingripanden kan leda till. Utgångspunkten för de förslag som utredningen ska lämna är enligt direktiven samtidigt att straffmätningen för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år i högre grad än i dag ska återspegla brottets allvar. Principerna för hur ungdomsreduktionen ska göras i framtiden bör därför utformas som en avvägning mellan skälen för att barn ska särbehandlas i det straffrättsliga systemet å ena sidan och, å andra sidan, att den påföljd som samhället ingriper med ska vara en proportio-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

nerlig och rimlig reaktion i förhållande till brottets allvar. Det finns mot den bakgrunden anledning att se över formuleringen i 29 kap. 7 § brottsbalken om att den tilltalades ungdom ska beaktas särskilt vid straffmätningen.

En mer nyanserad bedömning

Att de brott som lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år gör sig skyldiga till i de flesta fall är ett uttryck för oförstånd och bristande omdöme kan i och för sig anses tala för att den tilltalades ålder alltid ska beaktas särskilt vid straffmätningen. Brottsutvecklingen bland barn och unga innebär samtidigt att fler unga lagöverträdare döms för allvarliga brott som svårligen kan ses som impulshandlingar eller ett uttryck för ungdomligt oförstånd eller förhastande. Det kan ifrågasättas om en ungdomsreduktion som helt och hållet görs efter en schematisk skala som andelar av straffvärdet baserat på den tilltaladeslevnadsålder alltid är proportionerlig vid brottslighet som begås på ett mer förslaget eller systematiskt sätt. Även om frågan om stränga straff har en avskräckande effekt är omdebatterad kan det också diskuteras vilket signalvärde en sådan tillämpning kan ha för barn och unga som själva överväger att begå allvarliga brott eller för personer som överväger att låta en underårig utföra ett sådant brott åt dem.

För att straffmätningen ska bli proportionerlig i förhållande till brottets straffvärde kan det t.ex. finnas skäl att frångå en tillämpning som helt bygger på andelar av straffvärdet vid allvarliga brott med stora konsekvenser för enskilda eller för samhället i stort, där gärningsmannen med full förståelse för brottets följder har handlat enligt en tydlig brottsplan. Som exempel kan nämnas fall där någon under 18 år frivilligt för att öka sin status i ett kriminellt nätverk tar på sig att utföra ett beställningsmord eller att genomföra en sprängning som riskerar att få långtgående konsekvenser för många personer. Ett annat exempel kan vara någon i den åldern som genomför en noggrant planerad och ideologiskt motiverad attack mot flera personer på en skola. Människorov eller utpressningsbrott där unga lagöverträdare pressar andra ungdomar på pengar eller tillhörigheter på ett sätt som medvetet utnyttjar deras rädsla är ytterligare exempel. En annan situation är då en grupp ungdomar, trots insikt i brottens

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

allvar och konsekvenser, enligt ett tillvägagångssätt som upprepas skapar stor otrygghet i anslutning till kollektivtrafiken. Det kan t.ex. vara fråga om att de återkommande på ett hänsynslöst sätt rånar resenärer.

Omvänt finns det också fall där det är tydligt att den tilltalades bristande ansvarsförmåga och omdöme är en bidragande faktor som inte tillräckligt beaktas vid en helt schematisk tillämpning av ungdomsreduktionen. Det kan ibland finnas omständigheter av förmildrande karaktär som medför att ett brott framstår som en isolerad händelse som är tydligt kopplad till bl.a. bristande omdöme och en outvecklad förmåga hos den unga lagöverträdaren att inse följderna av ett visst handlande. Det kan exempelvis handla om förmögenhetsbrott eller skadegörelsebrott som begås av flera barn eller unga tillsammans och som i det enskilda fallet fått betydligt allvarligare konsekvenser än de har förstått varit möjliga. Det kan också finnas fall där den unga lagöverträdarens intellektuella förmåga skiljer sig från andra i samma ålder utan att 29 kap. 3 § första stycket 3 brottsbalken är tillämplig (se avsnitt 7.3.5).

Ungdomsreduktion bör göras i skälig omfattning

Även om det vid viss brottslighet finns försvårande omständigheter som typiskt sett får genomslag vid brottsrubriceringen och påföljdsbestämningen kan en schematisk tillämpning av ungdomsreduktionen alltså medföra att den tilltalades ålder i det enskilda fallet beaktas i större utsträckning än vad som är motiverat med hänsyn till brottets karaktär och allvar. Som framhållits kan det ibland också finnas omständigheter där en helt schematisk ungdomsreduktion inte tillräckligt beaktar att brottet är ett tydligt utslag för lagöverträdarens bristande omdöme och förmåga att förutse följderna. Det finns därför behov av att ge domstolarna utrymme att i större utsträckning än hittills kunna göra en mer nyanserad bedömning av vilket genomslag den tilltalades ungdom bör få vid straffmätningen.

För att det tydligare ska framgå av lagtexten bör 29 kap. 7 § brottsbalken ändras på så sätt att det föreskrivs att den tilltalades ungdom vid straffmätningen ska beaktas i skälig omfattning. Med utgångspunkt i den brottslighet som lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år oftast begår finns det skäl att framhålla att en ungdomsre-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

duktion som beräknas enligt den schematiska modell som utredningen har beskrivit i avsnitt 7.3.2 i de flesta fall – kanske vid så mycket som åtta av tio domar – fortsatt kan förväntas leda till en proportionerlig straffmätning. Det bör också betonas att den föreslagna utformningen av paragrafen inte syftar till att ungdomsreduktionen per automatik ska vara lägre vid brott med höga straffvärden. Avsikten är i stället att skapa förutsättningar för rätten att även för unga lagöverträdare bestämma en påföljd som i det enskilda fallet är proportionerlig i förhållande till brottet.

7.3.5 Hänsyn till den unges bristande utveckling vid sidan av ungdomsreduktionen

Utredningens bedömning: Utredningens förslag om förändrad ungdomsreduktion medför inte att tillämpningsområdet för 29 kap. 3 § första stycket 3 brottsbalken förändras.

Skälen för utredningens bedömning: I 29 kap. 3 § första stycket 3 brottsbalken finns en bestämmelse som ger rätten utrymme att som en förmildrande omständighet vid bedömningen av straffvärdet särskilt beakta om den tilltalades handlande stått i samband med hans eller hennes bristande utveckling, erfarenhet eller omdömesförmåga. Ungdomsreduktionsutredningen gjorde bedömningen att bestämmelsen skulle komma att tillämpas i större utsträckning om ungdomsreduktionen skulle tas bort i åldersgruppen 18–20 år, eftersom bestämmelsens dittills restriktiva tillämpning behövde ses i ljuset av att ungdomsreduktion skulle göras enligt den då gällande lydelsen av 29 kap. 7 § brottsbalken (SOU 2018:85 s. 272). Regeringen gjorde samma bedömning som Ungdomsreduktionsutredningen (prop. 2021/22:17 s. 36).

Det har inte framkommit något som tyder på att tillämpningen av 29 kap. 3 § första stycket 3 har ökat i åldersgruppen 18–20 år sedan ungdomsreduktionen avskaffades för allvarliga brott för lagöverträdare i de åldrarna. Till skillnad mot Ungdomsreduktionsutredningens förslag att avskaffa ungdomsreduktionen i åldersgruppen 18–20 år helt innebär förslaget inte heller att ungdomsreduktionen avskaffas helt i den nu aktuella åldersgruppen, lagöverträdare som är 15–17 år. Den tilltalades ungdom ska således beaktas även fortsätt-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

ningsvis, i en majoritet av fallen som andelar av straffvärdet. Mot den bakgrunden bedömer utredningen att den tilltalades bristande utveckling, erfarenhet eller omdömesförmåga även fortsättningsvis i första hand kommer beaktas tillräckligt inom ramen för ungdomsreduktionen. Det innebär att 29 kap. 3 § första stycket 3 kommer att ha i huvudsak samma tillämpningsområde som i dag med utredningens förslag.

7.4 Effekterna av en minskad ungdomsreduktion

Utredningens bedömning: Förslaget om minskad ungdomsreduktion innebär att utrymmet för att tillämpa ungdomspåföljderna ungdomsvård, ungdomstjänst och ungdomsövervakning förskjuts. Utöver att fler barn kommer att dömas till en frihetsberövande påföljd kommer de utdömda strafftiderna också att bli längre, om inga andra ändringar görs i påföljdssystemet. Påföljden utvidgad ungdomsövervakning kommer emellertid, om utredningens förslag genomförs, att medföra att den påföljden kan användas i många fall där påföljden annars skulle ha blivit fängelse.

Skälen för utredningens bedömning: Den förändring av ungdomsreduktionen som utredningen föreslår innebär inte att principerna för påföljdsvalet för unga lagöverträdare eller tillämpningen av de särskilda ungdomspåföljderna förändras. Däremot påverkas utrymmet för att tillämpa de olika påföljderna i förhållande till olika brott, eftersom straffmätningsvärdena generellt blir högre. Den minskade ungdomsreduktionen, i förening med bl.a. de straffskärpningar som kan förväntas äga rum på sikt, medför att frihetsberövande påföljder kan komma att dömas ut i betydligt fler fall för unga lagöverträdare, om inte tillämpningsområdet för de befintliga ungdomspåföljderna ändras. En sådan förändring skulle dock motverka syftet att den minskade ungdomsreduktionen, straffskärpningar och andra åtgärder sammantaget ska verka repressionshöjande. Utredningens förslag till skärpning av reglerna om ungdomsövervakning och den nya påföljden utvidgad ungdomsövervakning, som har presenteras i kapitel 10 respektive 11, kommer däremot att leda till att någon av de påföljderna många gånger kommer att kunna väljas i stället för en

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

frihetsberövande påföljd som ska verkställas i anstalt. Det gäller särskilt för de yngsta lagöverträdarna. Utredningen återkommer därför i kapitel 13 till de samlade effekterna för rättstillämpningen av utredningens förslag, även med beaktande av annat pågående lagstiftningsarbete.

7.5 Minskad ungdomsreduktion påverkar barn

Utredningens bedömning: Uppdraget medför att utredningens förslag om förändrad ungdomsreduktion kommer att leda till att reduktionen minskar i inte obetydlig utsträckning för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år. Utredningen anser att de negativa effekter som det medför för barn kan mildras om påföljdssystemet samtidigt utformas så att unga lagöverträdare så långt möjligt döms till särskilda ungdomspåföljder som är individanpassade och innehåller rehabiliterande och kontrollerande inslag. Även de negativa effekterna av fängelse bedöms kunna minska genom att verkställigheten utformas med barnets bästa i fokus.

Skälen för utredningens bedömning

Viss negativ effekt är oundviklig

Utredningen har haft i uppdrag att lämna förslag som innebär att ålder ges minskad betydelse vid straffmätningen för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år. Förslagen ska enligt direktiven syfta till att motverka tröskeleffekter i straffmätningen vid övergången mellan olika åldrar och ska samtidigt innebära en repressionshöjning även för de yngsta lagöverträdarna. Ungdomsreduktionen ska också fördelas på tre år, i stället för som hittills på sex år, i och med att det följer av direktiven att reduktionen ska avskaffas helt för lagöverträdare som har fyllt 18 år. Det innebär att utredningens förslag – oavsett om det utformas som utredningen nu har föreslagit eller på något annat liknande sätt – oundvikligen kommer leda till att ungdomsreduktionen minskar i inte obetydlig utsträckning för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år. Straffmätningsvärdena för samma brott kommer således att bli högre än tidigare. Det innebär i sin tur att tillämpningsområdet för de olika ungdomspåföljderna förskjuts

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

och att en mer ingripande påföljd i många fall måste väljas för att den ska motsvara straffmätningsvärdet.

Som har beskrivits i avsnitt 3.6 är en självklar utgångspunkt för utredningen att barns intressen måste beaktas vid överväganden om hur det framtida påföljdssystemet för den kategorin bör utformas och att barn även i framtiden behöver särbehandlas. Ett sätt att göra det, även med högre straffmätningsvärden, är att anpassa påföljdssystemet så att det finns särskilda ungdomspåföljder som kan dömas ut i så stor utsträckning som möjligt. Även om strängare straff inte leder till minskad brottslighet bland ungdomar i allmänhet utesluter det inte att mer ingripande påföljder kan ha en positiv effekt på den enskilda individens brottslighet. Det gäller särskilt om påföljderna är individanpassade och inriktade på rehabiliterande inslag som kombineras med kontinuerlig tillsyn.

De negativa effekterna kan mildras

De förslag som utredningen lämnar i det följande om att ungdomsövervakning ska väljas som påföljd i fler fall (se kapitel 10) och att den nya påföljden utvidgad ungdomsövervakning ska kunna ersätta fängelse för unga lagöverträdare i många fall (se kapitel 11) kan bidra till att påföljdssystemet så långt möjligt är förenligt med barnets bästa och som helhet blir proportionerligt. Det är dock oundvikligt att fängelse ändå kommer behöva väljas som påföljd för lagöverträdare under 18 år vid den allvarligaste brottsligheten. I det sammanhanget bör beaktas att de förändringar som utredningen nu föreslår är tänkta att träda i kraft samtidigt som förslagen i SOU 2023:44 (se avsnitt 5.3.2 och 14.1) och som innebär att lagöverträdare under 18 år ska verkställa fängelsestraff på särskilda ungdomsavdelningar inom Kriminalvården. I betänkandet (s. 401) anfördes följande:

> [om] ungdomsavdelningarna vid Kriminalvårdens anstalter utformas med barnets bästa i fokus, om personal med rätt kompetens och erfarenhet kan rekryteras, om behandling med forskningsevidens och annan lämplig sysselsättning erbjuds och om även barn och unga erbjuds stöd och kontroll i samband med villkorlig frigivning är det utredningens bedömning att detta sammantaget kan leda till att färre barn återfaller i brott efter att fängelsestraffet är fullt ut verkställt och att det under alla förhållanden måste bedömas som det bästa för det enskilda barnet.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Utredningen bedömer därför att de negativa effekter för barnen som en förändrad ungdomsreduktion innebär kan mildras genom att påföljdssystemet utformas så att unga lagöverträdare så långt möjligt döms till särskilda ungdomspåföljder som är individanpassade och innehåller rehabiliterande och kontrollerande och inslag. Även de negativa effekterna av fängelse kan minska om verkställigheten utformas med barnets bästa i fokus. De negativa effekterna av strängare påföljder kan också mildras om barn, som ofta är lättpåverkade, inte exponeras för samvaro med andra barn eller unga som redan har utvecklat en kriminell identitet, eller äldre kriminella, inom ramen för ett längre fängelsestraff. Då är påföljder som medger att den unga lagöverträdaren får stanna kvar i sin vanliga livsmiljö i stället för att verkställa hela påföljden i en institution ett viktigt alternativ.

8 Ungdomsövervakning

8.1 Bakgrund

Utredningen har i kapitel 5 redovisat det nuvarande påföljdssystemet för unga lagöverträdare. En av de särskilda ungdomspåföljderna är, som redovisats i avsnitt 5.2.5, ungdomsövervakning.

8.2 Ungdomsövervakning

8.2.1 En ny påföljd

Påföljden ungdomsövervakning infördes i januari 2021. Påföljden är tänkt att fylla luckan mellan ungdomsvård och ungdomstjänst å ena sidan och sluten ungdomsvård å andra sidan.

Förutsättningarna för ungdomsövervakning anges i dag i 32 kap. 3 a § brottsbalken. Den som har begått ett brott innan han eller hon har fyllt 18 år får dömas till ungdomsövervakning om varken ungdomsvård eller ungdomstjänst är tillräckligt ingripande påföljder med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet (32 kap. 3 a § första stycket). Utgångspunkten är alltså att både ungdomsvård och ungdomstjänst ska ha företräde framför ungdomsövervakning vid påföljdsvalet (prop. 2019/20:118 s. 130).

Den som är över 18 år när domen meddelas får dömas till ungdomsövervakning bara om det finns särskilda skäl. Påföljden får inte dömas ut för någon som har fyllt 21 år vid tidpunkten för domen (32 kap. 3 a § andra stycket).

Enligt förarbetena är ungdomsövervakning avsedd att komma till användning främst i tre situationer. En situation är när den unge före införandet av ungdomsövervakning skulle ha dömts till ungdomstjänst, trots att han eller hon har gjort sig skyldig till återfall i relativt

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

allvarlig brottslighet. En annan situation där ungdomsövervakning kan användas är vid brottslighet som före införandet av ungdomsövervakning skulle ha lett till ungdomsvård, trots att det var ett tveksamt påföljdsval med hänsyn till det höga straffmätningsvärdet. Den tredje situationen är fall där det enligt tidigare lagstiftning skulle ha dömts ut en kortare tids sluten ungdomsvård.

Tiden för ungdomsövervakning ska enligt 32 kap. 3 a § tredje stycket brottsbalken bestämmas till lägst sex månader och högst ett år. Det innebär att ungdomsövervakning som utgångspunkt bör kunna väljas när det är fråga om brottslighet med ett straffmätningsvärde som uppgår till minst sex månaders fängelse men inte uppgår till mer än ett år. Dessutom bör ungdomsövervakning kunna väljas i graverande återfallssituationer och i sådana fall komma i fråga vid brottslighet med ett straffmätningsvärde som något understiger sex månader, men där även den unges tidigare brottslighet ska beaktas vid straffmätningen (Ungdomsövervakning, prop. 2019/20:118, s. 42 f. och 130).

8.2.2 Påföljden utgår från en individuell verkställighetsplan

Ungdomsövervakning ska enligt 32 kap. 3 a § fjärde stycket brottsbalken innehålla vissa obligatoriska inslag. De ska anges i en individuellt utformad verkställighetsplan. För det första ska den dömde åläggas skyldighet att hålla kontakt med en särskilt förordnad koordinator. För det andra ska det finnas någon form av rörelseinskränkande inslag. Det ska för det tredje också finnas en föreskrift om att den dömde ska avhålla sig från droger och alkohol under verkställigheten. Utöver de obligatoriska momenten är det möjligt att reglera andra föreskrifter i verkställighetsplanen som utgår från den enskildes tillvaro och särskilda behov. Det kan handla om boende, fritid, vård eller annan behandling och skolgång eller annan sysselsättning (prop. 2019/20:118 s. 48). I påföljden ingår krav på att den dömde ska följa den verkställighetsplan som har fastställts. Det som framgår av verkställighetsplanen är alltså tvingande för den dömde (prop. 2019/20:118 s. 61).

En viktig del i påföljden är kontakterna med koordinatorn, som utses av Kriminalvården. Koordinatorn har både en övervakande och kontrollerande roll och en stödjande roll. Som koordinator bör utses

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

en kvalificerad socialarbetare eller en person med likvärdig kompetens. I regel är den koordinator som förordnas en frivårdsinspektör anställd vid Kriminalvården. Till koordinatorns stödjande roll hör bl.a. att ge hjälp även med sådant som ligger utanför verkställighetsplanen, t.ex. med myndighetskontakter, ansökningar och andra frågor som den unge kan behöva hjälp med om han eller hon inte har andra vuxna i sin närhet som kan hjälpa till med det. Den dömde ska normalt träffa koordinatorn två gånger i veckan, men kontakterna kan i det enskilda fallet vara tätare eller glesare. Det bör emellertid inte vara färre möten än ett i veckan och inte heller fler än tre (prop. 2019/20:118 s. 66 f.).

En annan viktig del i påföljden är inskränkningarna i den dömdes rörelsefrihet. Under verkställigheten ska den dömde som utgångspunkt vara förbjuden att vistas utanför sin bostad under kvällar och nätter mot lördag, söndag och måndag, från klockan 18.00 på kvällen till klockan 07.00 på morgonen (s.k. helghemarrest). Om ett sådant förbud inte bedöms vara lämpligt med hänsyn till den dömdes personliga förhållanden, eller om en annan inskränkning i rörelsefriheten anses vara mer ändamålsenlig, får förbudet ersättas med ett förbud att under vissa tider vistas på en särskilt angiven plats eller inom ett särskilt angivet område, ett förbud att under vissa tider lämna ett särskilt angivet område, eller en skyldighet att under vissa tider uppehålla sig på en särskilt angiven plats. En sådan inskränkning får inte vara mer ingripande än vad helghemarrest är, men heller inte mindre ingripande (prop. 2019/20:118 s. 71).

För att säkerställa att de rörelseinskränkande inslagen kan övervakas på ett betryggande sätt ska rörelsefriheten kontrolleras genom elektronisk övervakning.

Vidare är det obligatoriskt att utfärda drog- och alkoholförbud som ska gälla under hela verkställigheten. Det gäller även om den unge inte har något känt missbruk, eftersom användningen av alkohol och droger anses medföra förhöjd risk för brottslighet.

8.2.3 Verkställigheten

Kriminalvården ansvarar för verkställigheten av ungdomsövervakning. Regleringen finns i lagen och förordningen om verkställighet av ungdomsövervakning.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Ungdomsövervakning får verkställas när en dom eller ett beslut har fått laga kraft (3 § första stycket lagen om verkställighet av ungdomsövervakning). Verkställigheten ska påbörjas så snart som möjligt efter det (3 § andra stycket).

Kriminalvården ska upprätta en individuell verkställighetsplan för den dömde (7 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning). Vid planeringen av verkställigheten ska Kriminalvården samverka med socialnämnden i den dömdes hemkommun och vid behov även med andra berörda myndigheter och aktörer (12 §). Verkställighetsplanen ska upprättas inom fyra veckor (13 §). Den dömde är skyldig att medverka till verkställighetsplanen.

Verkställighetsplanen ska, som redan nämnts, innehålla de föreskrifter som ska gälla för den dömde. Den ska innehålla vissa obligatoriska föreskrifter men får även innehålla andra föreskrifter.

Under verkställighetstiden ska Kriminalvården följa upp att verkställighetsplanen följs. Det ska göras minst var åttonde vecka (16 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning). Vid uppföljningen ska Kriminalvården samverka med socialnämnden i den dömdes hemkommun (16 § andra stycket). Nämnden är skyldig att utse en särskild handläggare för den dömde under verkställighetstiden. På så sätt säkerställs att samarbetet mellan Kriminalvården och socialtjänsten fungerar väl (prop. 2019/20:118 s. 63). Vid behov ska Kriminalvården samråda även med andra berörda myndigheter och aktörer.

Efter halva verkställighetstiden ska Kriminalvården pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten kan minskas. Efter två tredjedelar av verkställighetstiden ska Kriminalvården pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten kan upphöra helt. Vid prövningen ska det beaktas om den dömde har medverkat i verkställighetsplaneringen och därefter har följt verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt (20 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning).

Alkohol- och drogförbudet kan kontrolleras genom att den dömde är skyldig att lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv-, svett eller hårprov (22 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning).

Kriminalvårdens beslut i verkställighetsfrågor får, om inte annat är föreskrivet, överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Samma regler gäller som för överklagande av andra beslut inom frivården (prop. 2019/20:118 s. 103 f.).

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

8.2.4 Misskötsamhet kräver reaktion

Åtgärder vid misskötsamhet

Om den dömde inte inställer sig för att medverka i verkställighetsplaneringen eller inte kommer till möten med koordinatorn ska Polismyndigheten på begäran av Kriminalvården söka efter och hämta honom eller henne (23 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning). Om den dömde över huvud taget inte medverkar i verkställighetsplaneringen kan frågan om påföljden kan verkställas ställas på sin spets. Det kan ytterst leda till en talan om att påföljden ska undanröjas.

Om den dömde missköter sig är utgångspunkten att misskötsamheten i första hand ska tas om hand inom ramen för påföljden. Mindre misskötsamhet bör åtgärdas genom att koordinatorns möten med den dömde intensifieras. Kriminalvården kan även behöva besluta om olika åtgärder och göra förändringar i verkställighetsplanen. De åtgärder som kan aktualiseras vid misskötsamhet är följande (prop. 2019/20:118 s. 88 f.):

- att utöka antalet möten med koordinatorn,
- att begära hjälp med polishämtning till mötena med koordinatorn,
- att avstå från att minska de rörelseinskränkande inslagen eller utöka eller återuppta de rörelseinskränkande inslagen,
- att begära hjälp av Polismyndigheten för att verkställa föreskrifter om inskränkningar i rörelsefriheten, eller
- att på annat sätt ändra verkställighetsplanen.

Om den dömde bryter mot en föreskrift om inskränkningar i rörelsefriheten, t.ex. bryter mot helghemarresten, ska Polismyndigheten omhänderta honom eller henne tillfälligt. Om en polisman påträffar den dömde när han eller hon bryter mot en sådan föreskrift får enligt 24 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning polismannen tillfälligt omhänderta honom eller henne. Den dömde ska därefter överlämnas till föräldrarna eller annan vårdnadshavare om han eller hon inte är myndig.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Undanröjande av påföljden

Om den dömdes bristande medverkan innebär att ungdomsövervakningen inte kan genomföras på ett meningsfullt sätt kan frågan om påföljden bör undanröjas aktualiseras. I förarbetena framhålls att en fullständig efterlevnad av alla förpliktelser skulle vara att kräva för mycket av den grupp av ungdomar som döms till ungdomsövervakning. Endast väsentlig misskötsamhet bör därför kunna leda till undanröjande.

Kriminalvården ska underrätta åklagare om det kan antas att det finns förutsättningar för att varna den dömde eller att föra talan om att undanröja påföljden enligt 32 kap. 4 § brottsbalken. Om åklagaren anser att det räcker med att ge den dömde en varning får åklagaren enligt 30 b § LUL besluta om det i stället för att föra talan om undanröjande. Varningen ska meddelas den dömde vid ett personligt möte, där även en företrädare för Kriminalvården ska närvara.

Anser åklagaren att misskötsamheten är så allvarlig att undanröjande behövs, ska åklagaren väcka talan om det. Om den dömde i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt ungdomsövervakningens verkställighetsplan får rätten enligt 32 kap. 4 § brottsbalken undanröja påföljden och bestämma en ny påföljd. I stället för att undanröja påföljden får rätten meddela den dömde en varning, om det är en tillräcklig åtgärd. Detsamma gäller om, av något annat skäl än den dömdes misskötsamhet, de föreskrivna åtgärderna enligt verkställighetsplanen inte kommer till stånd eller har kommit att i väsentlig grad avvika från det som föreskrivits i verkställighetsplanen.

9 Erfarenheterna hittills av ungdomsövervakning

9.1 Påföljden fyllde en lucka i påföljdssystemet

Ungdomsövervakning infördes som påföljd i januari 2021 och har därmed endast funnits i drygt tre år. När påföljden infördes var syftet att den skulle vara såväl ett lämpligt som trovärdigt påföljdsalternativ både i fråga om innehåll och ingripandegrad i de fall där det är fråga om brott med högre straffmätningsvärden och påföljderna ungdomsvård och ungdomstjänst inte kunde anses vara tillräckligt ingripande. Det hade konstaterats att det saknades en lämplig och trovärdig reaktion på allvarlig brottslighet för unga lagöverträdare (prop. 2019/20:118 s. 41).

9.2 Kriminalvårdens erfarenheter

9.2.1 Allmänt om rapporten

Kriminalvården redovisade den 12 april 2023 en rapport där erfarenheterna av de första två åren med ungdomsövervakning utvärderades, Två år med ungdomsövervakning. I rapporten beskrivs Kriminalvårdens arbete med den nya påföljden.

Av rapporten framgår att under åren 2021 och 2022 meddelades 149 domar där påföljden var ungdomsövervakning. Det avser samtliga domar där ungdomsövervakning har dömts ut och inkluderar även tingsrättsdomar som kan ha ändrats i hovrätten. Av de dömda var 90 procent pojkar. Under de två åren som rapporten omfattar hann 110 unga lagöverträdare genomföra eller åtminstone påbörja verkställigheten av ungdomsövervakning. Genomsnittsåldern på de dömda var 17 år och genomsnittslängden på ungdomsövervakningen

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

var 8,5 månader. Cirka en tredjedel av dem hade dömts för rån. Därefter var våldtäkt, våldtäkt mot barn och grov misshandel de vanligaste brotten. Andra vanliga brott var grovt vapenbrott och narkotikabrott. Omkring 20 procent av de dömda hade koppling till en känd kriminell individ eller gruppering eller till våldsbejakande extremism. Ungefär en tredjedel av de dömda hade – utöver ungdomsövervakningen – samtidigt en pågående social insats enligt LVU (rapporten s. 18).

9.2.2 Verkställighetsplanering och verkställighetsplan

Verkställighetsplaneringen

Inom Kriminalvården är det frivården som ansvarar för verkställigheten av ungdomsövervakning. Verkställigheten börjar genom att en utredning som ska bilda utgångspunkten för verkställighetsplanen genomförs. Som ett led i planeringen genomförs en risk- och behovsbedömning och en kartläggning av skyddsfaktorer runt den dömde. Kartläggningen av riskfaktorer vid ungdomsövervakning har främst betydelse för att ge underlag för bedömningen av vilka riskreducerande insatser som är lämpliga. Om kartläggningen visar att det finns skyddsfaktorer runt den dömde bör de främjas och understödjas under verkställigheten (rapporten s. 12).

Planeringen görs dels i samråd med andra aktörer, framför allt socialtjänsten i den kommun som enligt socialtjänstlagen har ansvaret för den dömde. Om han eller hon går i grundskolan eller gymnasieskolan kontaktas också skolhuvudmannen. Samråd äger likaså rum med den dömde, för att kunna anpassa verkställighetsplanen till hans eller hennes individuella behov. Om möjligt samråder Kriminalvården även med den dömdes vårdnadshavare eller andra som har en fostrande roll i förhållande till den dömde. Oftast genomförs också ett hembesök hos honom eller henne (rapporten s. 13).

Verkställighetsplanen

Verkställighetsplanen ska beslutas inom fyra veckor från verkställighetens början. Den ska innehålla de tre obligatoriska moment som framgår av lagen om verkställighet av ungdomsövervakning (möten

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

med koordinatorn, inskränkningar i rörelsefriheten och drog- och alkoholförbud). Därutöver ska verkställighetsplanen innehålla de individuella föreskrifter som gäller för den dömde. Det kan vara föreskrifter om boende, skolgång eller annan sysselsättning, fritid, missbruksbehandling, annan vård och behandling och andra åtgärder som syftar till att motverka att den dömde under verkställighetstiden återfaller i brott eller utvecklas ogynnsamt på annat sätt. I samtliga fall fanns det föreskrift om skolgång, medan de individuella föreskrifterna i övrigt varierade.

Verkställighetsplanen är inte något statiskt dokument. Kriminalvården ska minst var åttonde vecka följa upp verkställighetsplanen. Vid behov ska den justeras. Vid uppföljningen ska Kriminalvården samverka med socialtjänsten och vid behov även med andra myndigheter och aktörer.

9.2.3 Rörelseinskränkningarna

Formen av rörelseinskränkning

Enligt rapporten har helghemarrest varit den vanligaste formen av rörelseinskränkning. Det innebär en föreskrift om att den dömde inte får lämna hemmet mellan klockan 18.00 på fredagar och klockan 07.00 på lördag, mellan klockan 18.00 på lördag och klockan 07.00 på söndag och mellan klockan 18.00 på söndag och klockan 07.00 på måndag. Den formen av rörelseinskränkning har använts i 86 procent av fallen. I 11 procent av fallen hade de dömda en motsvarande skyldighet att befinna sig i bostaden, men under andra tider. Resterande 3 procent hade en geografiskt begränsad zon som rörelseinskränkning (rapporten s. 19).

De obligatoriska prövningarna

Kriminalvården är skyldig att efter halva verkställighetstiden pröva om rörelseinskränkningarna kan begränsas. Efter två tredjedelar av verkställighetstiden ska Kriminalvården pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten kan upphöra helt. I 44 procent av de undersökta verkställigheterna minskades rörelseinskränkningarna vid halvtidsprövningen och upphörde helt vid tvåtredjedelsprövningen. Om de

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

prövningar som gjorts senare i verkställigheten räknas med hade 65 procent av de dömda fått antingen minskad eller borttagen rörelseinskränkning vid verkställighetens slut (rapporten s. 20 f.).

I de flesta fall där Kriminalvården beslutade att inskränkningarna kunde minskas, innebar det att helghemarresten bara gällde varannan vecka (rapporten s. 15).

9.2.4 Misskötsamhet och reaktionen på det

Alla avsteg från verkställighetsplanen räknas i princip som misskötsamhet. Så långt möjligt hanteras misskötsamhet inom ramen för de åtgärder som Kriminalvården får vidta. Om misskötsamheten trots det fortsätter meddelar Kriminalvården åklagaren, som antingen kan besluta om varning eller hos domstol väcka frågan om undanröjande av påföljden.

Av de 110 studerade fallen hade åklagare beslutat om varning vid 12 tillfällen. Domstol hade också utdelat varning vid 12 tillfällen i stället för att undanröja påföljden.

Åtta av domarna på ungdomsövervakning undanröjdes på grund av misskötsamhet. Av dem hade sju fall föregåtts av en varning från antingen åklagare eller domstol. Enligt Kriminalvården fanns det ett tydligt samband mellan de verkställigheter där ingen minskning av rörelseinskränkningen beslutades och att åklagare eller domstol vidtog en åtgärd.

I de fall där ungdomsövervakningen undanröjdes bestämdes den nya påföljden i tre fall till sluten ungdomsvård, i tre fall till fängelse, i ett fall till skyddstillsyn och i ett fall till ungdomsvård (rapporten s. 21 f.).

Kriminalvården saknar statistik om huruvida de som har dömts till ungdomsövervakning har återfallit i brott. Det beror på att Kriminalvårdens statistik om återfall i brott alltid omfattar en treårsperiod efter det att den första påföljden helt har verkställts.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

9.2.5 Utmaningar inför framtiden

Kriminalvården är i grunden positiv till den nya påföljden, som fyllt en lucka i påföljdssystemet, men pekar på några utmaningar som finns. Den största utmaningen har varit att möta en i allt väsentligt helt ny klientgrupp i form av barn och unga.

En annan utmaning är att det krävs ett mycket nära samarbete mellan Kriminalvården och socialtjänsten, samtidigt som myndigheterna arbetar med utgångspunkt i olika lagstiftningar som i sin tur bygger på skilda synsätt. Det innebär att myndigheterna kan komma till olika uppfattningar i frågor som är viktiga för verkställigheten, framför allt vad som är en lämplig boendemiljö för den som har helghemarrest (rapporten s. 27).

9.2.6 Några röster från ungdomar som dömts till ungdomsövervakning

Av rapporten framgår att även de ungdomar som fått uttrycka sina tankar kring påföljden har varit positiva. En ungdom som har haft ungdomsövervakning säger att ”ungdomsövervakning är mycket bättre än sluten ungdomsvård eftersom man kan gå kvar i skolan”. Ungdomen berättar också att samtalen med koordinatorn på frivården medfört ”ett sätt att tänka och vad jag kan göra för att lugna ner mig om jag hamnar i en situation då jag blir upprörd”. En annan ungdom säger att det varit bra att träffa frivården och att det ”känns som att prata med en psykolog”. En ungdom berättar att ”SiS hade varit 1000 gånger värre, då jag varit bland andra kaospersoner, nu kan jag bo med normala människor”. En ungdom berättar att samtalen med frivården innebar att ”jag fick hjälp med att bli drogfri” och ”jag kunde prata fritt, jag har lärt mig min läxa och jag kommer inte göra något dumt igen”. Vidare berättar ungdomen i fråga att ungdomsövervakningen ”har gett mig rutiner och sånt” (rapporten s. 23 f.).

9.3 Nuläget

Utredningen har vid besök hos Kriminalvården fått en kompletterande bild av hur påföljden har fungerat under den tid som har förflutit sedan rapporten upprättades.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Under år 2023 meddelades 183 domar där påföljden bestämdes till ungdomsövervakning. Det första kvartalet 2024 har 61 domar meddelats där påföljden bestämts till ungdomsövervakning. Inom Kriminalvården är man fortfarande mycket positiva till påföljden. Numera är den spridd över hela landet och därmed även kunskapen om påföljden och erfarenheterna av den.

Verkställighet av ungdomsövervakning är emellertid mycket mer resurskrävande än t.ex. verkställighet av skyddstillsyn, särskilt med hänsyn till den tid som varje handläggare lägger på frågor relaterade till påföljden. Som en följd av kravet på mycket tät kontakt med den dömde hanterar en handläggare, koordinatorn, bara fyra ungdomsövervakningar samtidigt. Även andra faktorer som bl.a. den elektroniska övervakningen, kontroller av att drog- och alkoholförbudet följs och fler föreskrifter om exempelvis skola och fritid som ska följas upp leder till att påföljden är resurskrävande. Vidare är utredningen av den dömdes situation mer ingående än den som görs för vuxna lagöverträdare. Under utredningen görs en bedömning av risker i den dömdes liv, behov och skyddande faktorer. Vidare upprättas en nätverkskarta. Det görs även drogtest. En annan viktig del av utredningen är hembesök tillsammans med socialtjänsten och möten med vårdnadshavarna. Utredningen syftar till att verkställighetsplanen ska vara väl anpassad till den dömde. Att såväl vårdnadshavarna som socialtjänsten är involverade under utredningen säkerställer att relevanta omständigheter kommer fram. Det är viktigt att det förs en dialog om vilka utmaningar den dömde står inför, särskilt om det finns viss problematik i hemmet, eftersom den dömde kommer att vara tvungen att vistas där under en stor del av helgerna. När det gäller boendefrågan är det socialtjänsten som har ansvaret för att den dömdes boende är lämpligt och, om så inte är fallet, att se till att han eller hon placeras i en annan lämpligare boendemiljö.

Kriminalvården anser att just den faktorn att ungdomsövervakningen är resurskrävande är det som gör den så framgångsrik. Det är mycket bra med den stora verktygslådan, som gör att påföljden kan individanpassas och att myndigheten kan göra justeringar löpande under hela verkställigheten. Koordinatorerna upplever arbetet med de dömda som mycket meningsfullt och att det i många fall finns en möjlighet att påverka dem åt rätt håll.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

I sammanhanget kan noteras att det ännu inte finns någon motsvarande utvärdering från socialtjänsten om vad påföljden innebär för deras arbete med unga lagöverträdare.

Utredningen har även besökt frivården i Stockholms stad och där träffat två koordinatorer. Koordinatorerna delade den bedömning som framgår av Kriminalvårdens rapport och framhöll hur meningsfullt de upplever det att arbeta med dem som verkställer ungdomsövervakning. Utredningen fick vid det tillfället även möjlighet att träffa en ungdom, som var i slutet av sin verkställighet av ungdomsövervakning och som var på frivården för möte med sin koordinator. Även den dömde tyckte att påföljden hade varit mycket bra, särskilt genom att den hade gett struktur i livet och underlättat skolgången.

9.4 Rättspraxis

9.4.1 NJA 2022 s. 1071

Högsta domstolen har i ett fall prövat frågan om påföljden bör vara ungdomsövervakning. Fallet rörde en 16-åring som gjort sig skyldig till bl.a. våldtäkt mot barn.

A, som vid tidpunkten för brotten var 16 år, åtalades för utnyttjande av barn för sexuell posering bestående i att han instruerat en 12-åring att posera naken och skicka bilder eller videor till honom. Vidare åtalades han för våldtäkt mot barn mot samma 12-åring. Brottet bestod i att han hade fört in ett finger i hennes underliv, genomfört vaginalt samlag med henne och förmått henne att utföra oralsex på honom. Gärningarna påstods vara uppsåtliga. Han hade enligt åtalet åtminstone varit oaktsam beträffande den förhållandet att målsäganden var under 15 år.

Tingsrätten fann åtalet styrkt och konstaterade att det inte varit fråga om en sådan relation som gjorde att åtalet för våldtäkt mot barn kunde rubriceras som sexuellt utnyttjande av barn. Det samlade straffvärdet på brottsligheten låg en bit över två års fängelse. Eftersom A var ostraffad skulle enligt tingsrätten ungdomsövervakning vara en alltför ingripande påföljd. I stället dömdes A till ungdomsvård med särskild föreskrift att följa ett ungdomskontrakt som innebar behandlingssamtal vid tolv tillfällen, en timme åt gången. Påföljden förenades med ungdomstjänst i 110 timmar.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

A överklagade och yrkade att åtalet skulle ogillas. Även åklagaren överklagade och yrkade att hovrätten skulle döma A till ungdomsövervakning. Hovrättens majoritet ansåg att de planerade insatserna inte var tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art och dömde A i enlighet med åtalet till ungdomsövervakning i sju månader. Minoriteten fastställde tingsrättens dom.

A överklagade och yrkade att Högsta domstolen skulle fastställa tingsrättens dom i påföljdsdelen. Riksåklagaren motsatte sig ändring. Högsta domstolen meddelade prövningstillstånd i fråga om påföljden.

Högsta domstolen, som inte gjorde någon annan bedömning än underinstanserna i fråga om brottslighetens straffvärde och straffmätningsvärde, konstaterade att det föreslagna ungdomskontraktet inte var en tillräckligt ingripande påföljd med hänsyn till brottslighetens straffmätningsvärde och art. Det gällde även med beaktande av möjligheten att förena ungdomsvården med ungdomstjänst. Högsta domstolen noterade också att en verkställighetsplan för ungdomsövervakning kunde innehålla föreskrifter om sådana behandlingssamtal som hade föreslagits i ungdomskontraktet. Högsta domstolen fastställde hovrättens domslut och dömde A, som vid domen hade fyllt 18 år, till ungdomsövervakning i sju månader.

9.4.2 Högsta domstolens dom ”Ungdomsövervakning och frihetsberövande”

Högsta domstolen har i avgörandet ”Ungdomsövervakning och frihetsberövande” prövat om, och i så fall i vilken utsträckning, ungdomsövervakning kan anses vara verkställd genom tid som frihetsberövad (Högsta domstolens dom den 19 december 2023 i mål B 5436–23).

O, som vid tillfället för brottet var 16 år, åtalades bland annat för grovt vapenbrott bestående i att han tillsammans och i samförstånd med en annan person hade innehaft en delvis 3D-printad halvautomatisk pistol utan att ha rätt till det. Tingsrätten fann åtalet styrkt i den delen och bedömde vapenbrottet som grovt med hänvisning till att vapnet var av särskilt farlig beskaffenhet och hade innehafts i en miljö där det typiskt sett kunde befaras komma till brottslig användning. Tingsrätten fann att straffvärdet motsvarade två års fängelse och att straffmätningsvärdet, med hänsyn till att O vid gärningstill-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

fället var 16 år, motsvarade sex månaders fängelse. Tingsrätten ansåg att ungdomsvård med ett ungdomskontrakt som motsvarade fyra månaders ungdomsbehandling med möten på en familjemottagning inte var en tillräckligt ingripande påföljd. Det gällde även om påföljden skulle kombineras med ungdomstjänst. Påföljden bestämdes därför till sex månaders ungdomsövervakning.

O överklagade och yrkade att han i första hand skulle frikännas från det grova vapenbrottet och i andra hand att hovrätten skulle bedöma vapeninnehavet som brott av normalgraden. Han yrkade även att hovrätten under alla förhållanden skulle lindra straffet. Även åklagaren överklagade och yrkade att O skulle dömas för brott som han frikänts för i tingsrätten och till följd av det, att ungdomsövervakningen skulle förlängas. Hovrätten fastställde tingsrättens dom.

O överklagade och yrkade att Högsta domstolen skulle bestämma påföljden till ungdomsvård. Om Högsta domstolen skulle fastställa påföljden till ungdomsövervakning yrkade O att påföljden skulle anses helt eller delvis verkställd genom den tid som han hade varit frihetsberövad i målet. Riksåklagaren motsatte sig ändring av domen och anförde att en avräkning skulle riskera att leda till att syftet med påföljden gick förlorat. Högsta domstolen meddelade prövningstillstånd.

Högsta domstolen gjorde inte någon annan bedömning än underinstanserna när det gällde frågorna om rubricering, straffvärde och straffmätning. Vidare ansåg Högsta domstolen att påföljden skulle bestämmas till ungdomsövervakning även med beaktande av att O hade varit frihetsberövad i närmare tre månader (jfr ”Bussen i Östberga, NJA 2017 s. 531 p. 54). Högsta domstolen konstaterade att O hade varit frihetsberövad i målet i 83 dagar och att varken tingsrätten eller hovrätten hade berört frågan om ungdomsövervakningen till någon del skulle anses verkställd genom frihetsberövandet. Högsta domstolen konstaterade att när någon döms till ungdomsövervakning och, med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser, har varit frihetsberövad under en sammanhängande tid av minst 24 timmar ska ungdomsövervakningen normalt anses verkställd med det antal dagar som frihetsberövandet har pågått. Med anledning av det ändrade Högsta domstolen hovrättens dom på det sättet att ungdomsövervakningen till en tid av 83 dagar ansågs vara verkställd genom den tid som O hade varit frihetsberövad i målet.

10 Översyn av reglerna om ungdomsövervakning

10.1 Uppdraget

I uppdraget för utredningen ingår att överväga och ta ställning till om påföljden ungdomsövervakning ska kunna användas i fler fall än i dag och om påföljden bör förstärkas. I direktiven framhålls att det finns anledning att tro att vissa av de unga som i dag döms till ungdomstjänst eller ungdomsvård kan ha behov av sådana insatser som ungdomsövervakning innebär. Barn och unga som begår grova brott eller har kopplingar till kriminella nätverk bör kunna bemötas med rehabiliterings- och återfallsförebyggande åtgärder som liknar dem som används för vuxna. Det kan enligt direktiven ifrågasättas om socialnämndens insatser är tillräckliga för de lagöverträdarna. I vissa fall kan ungdomstjänst, ungdomsvård eller ungdomsvård i förening med ungdomstjänst vidare uppfattas som en otillräcklig reaktion på brottsligheten, framför allt ur brottsoffrets perspektiv. Det bör därför övervägas om påföljden ungdomsövervakning bör kunna dömas ut i fler fall, t.ex. i vissa fall där påföljden i dag bestäms till ungdomstjänst eller ungdomsvård.

10.2 Tillämpningsområdet för ungdomsövervakning

10.2.1 Det nuvarande tillämpningsområdet

Utredningen har i kapitel 8 beskrivit påföljden ungdomsövervakning och de rättsliga regler som gäller för den. Som har nämnts där regleras förutsättningarna för ungdomsövervakning i dag i 32 kap. 3 a § brottsbalken. För en utförligare beskrivning av påföljden hänvisas till kapitel 8 och till prop. 2019/20:118.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Som framgår i det följande (se avsnitt 10.3.2) föreslår utredningen att nuvarande 32 kap. 3 § brottsbalken ska upphöra att gälla. Det medför att regleringen om ungdomsövervakning, efter en omnumrering av bestämmelserna i kapitlet, kommer att finnas i 32 kap. 3 § och att 32 kap. 3 a § i framtiden kommer att reglera utvidgad ungdomsövervakning.

10.2.2 Valet mellan olika ungdomspåföljder i dag

Ungdomsvård

Som nyss nämnts kan ungdomsövervakning komma i fråga först när varken ungdomsvård (se avsnitt 5.2.2) eller ungdomstjänst (se avsnitt 5.2.3) är tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet.

Ungdomsvård ska väljas som påföljd om den unge har ett särskilt behov av vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen eller LVU och påföljden är tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet. Om det finns ett sådant behov av vård har ungdomsvård företräde framför ungdomstjänst. Åtgärderna ska framgå av ett ungdomskontrakt eller en vårdplan, beroende på vilken lag vården grundar sig på. Frågan om ungdomsvård är tillräckligt ingripande bedöms utifrån innehållet i de föreslagna åtgärderna. Om de planerade åtgärderna inte kan sägas vara tillräckligt ingripande i förhållande till brottsligheten, kan domstolen förena ungdomsvården med böter eller ungdomstjänst, för att på så vis skapa proportionalitet mellan brottsligheten och påföljden. Det finns inte några tydliga uttalanden i förarbetena om vid vilket straffmätningsvärde det är uteslutet att välja ungdomsvård. Domstolen får i det enskilda fallet göra en bedömning av hur ingripande den föreslagna vården är. När det gäller ungdomsvård med stöd av LVU kan påföljden tillämpas vid högre straffmätningsvärden än vid åtgärder med stöd av socialtjänstlagen. Straffmätningsvärden som uppgår till omkring fängelse i två år har diskuterats som möjligt i litteraturen (se Borgeke och Forsgren s. 571 f.). Ungdomsvård vid ett så högt straffmätningsvärde måste dock enligt utredningens mening utgöra undantagsfall (jfr NJA 2022 s. 1071, se avsnitt 9.4.1).

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Ungdomstjänst

När det inte finns förutsättningar för ungdomsvård kan påföljden bestämmas till ungdomstjänst. Ett krav för att domstolen ska kunna välja ungdomstjänst som påföljd är att påföljden är lämplig med hänsyn till den unges person och övriga omständigheter. Domstolen måste alltså alltid göra en lämplighetsbedömning. Ett ytterligare krav är att ungdomstjänst anses vara tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och den unges tidigare brottslighet. Utgångspunkten enligt praxis är att ungdomstjänst som självständig påföljd kan anses vara tillräckligt ingripande om det fängelsestraff som den unge med hänsyn till bl.a. dennes ålder skulle ha dömts till i det särskilda fallet inte överstiger sex månader (NJA 2007 s. 636). Antalet timmar ungdomstjänst ska bestämmas med utgångspunkt i straffvärdet och andra omständigheter som är relevanta för straffmätningen. Antalet ska vara lägst 20 och högst 150 timmar.

10.2.3 Behovet av förändring

Utredningens bedömning: Påföljden ungdomsövervakning fungerar i allt väsentligt väl. Det finns dock skäl att överväga om påföljden kan förbättras och om den kan tillämpas i fler fall.

Skälen för utredningens bedömning

Påföljden har fungerat väl

I kapitel 9 har utredningen redovisat erfarenheterna av hur ungdomsövervakning har använts och fungerat hittills. Även om det än så länge inte finns någon forskning på området och bedömningsunderlaget är begränsat finns det skäl att anta att påföljden fungerar väl och har fyllt den lucka i påföljdssystemet mellan ungdomsvård och ungdomstjänst å ena sidan och sluten ungdomsvård å andra sidan som den var tänkt att fylla (Nya påföljder, SOU 2012:34, band 3, s. 594 f. och Nya ungdomspåföljder, Ds 2017:25, s. 70 f.).

Påföljden förefaller ge goda möjligheter att agera mot barns och ungas brottslighet med såväl lämpliga åtgärder som effektiva kontrollverktyg. Påföljden i sig har flera starkt brottsförebyggande in-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

slag inbyggda. Det gäller både de obligatoriska och de fakultativa inslagen i verkställighetsplanen. Som exempel kan nämnas förbudet mot att använda droger och alkohol under verkställighetstiden, helghemarrest, täta träffar med en särskilt utsedd koordinator och inslag av vård och behandling. Det är vidare positivt att även barn och unga får tillgång till Kriminalvårdens breda och evidensbaserade programutbud i de delar som myndigheten bedömer att programmen är lämpliga för unga lagöverträdare. Det är även värt att framhålla att det inte finns något hinder mot att Kriminalvården föreskriver att ett av socialtjänstens program ska användas i stället, i de fall där det bedöms vara lämpligare.

Påföljden behöver anpassas till brottsutvecklingen

Som har beskrivits i direktiven till utredningen råder det just nu en utmanande situation i Sverige när det gäller brottsutvecklingen bland unga lagöverträdare med koppling till kriminella nätverk. Regeringen har i olika sammanhang framhållit att det krävs ytterligare insatser mot kriminella nätverk och annan organiserad brottslighet och tagit initiativ till ett flertal utredningar.

När det gäller unga lagöverträdare med koppling till gängkriminalitet är, som framhålls i direktiven, utvecklingen oroande. Utredningen avser, som framgått av avsnitt 3.7.1, att gå närmare in på brottsutvecklingen i slutbetänkandet. Inte minst det grova våld och den otrygghet som brottsutvecklingen har fört med sig är en utmaning för samhället. Den typ av brottslighet som det är fråga om kan göra det extra svårt för unga lagöverträdare att bryta sitt beteende. Det är då viktigt att se till att unga lagöverträdare inte exponeras för kontakter med andra kriminella. Rätt utformad kan ungdomsövervakning spela en viktig roll för att stödja den som vill lämna en destruktiv livsstil. Samtidigt innehåller påföljden betydligt mer ingripande inslag i den dömdes liv än andra ungdomspåföljder i frihet.

Det är inte heller ovanligt att unga lagöverträdare har dömts tidigare eller har meddelats straffvarningar. Återfallsrisken för sådana unga anses vara klart förhöjd. Det innebär att det blir än viktigare för unga lagöverträdare vilken påföljd de döms till och vilka stödjande och motiverande inslag påföljden har. Det är därför viktigt att påföljden i stor utsträckning har möjlighet till individanpassning.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Mot den bakgrunden är det särskilt angeläget att de påföljder som finns för unga lagöverträdare är tillräckligt ingripande både för att bryta en kriminell bana och för att accepteras som en rimlig påföljd för brottsligheten. Ungdomsövervakning som påföljd blir som tidigare nämnts först aktuell vid straffmätningsvärden som uppgår till minst sex månaders fängelse, efter det att hänsyn har tagits till den tilltalades ålder. Då rör det sig om allvarlig brottslighet, särskilt eftersom ungdomsreduktionen är beaktad i straffmätningsvärdet. Det är därför viktigt att ungdomsövervakning utvecklas i ljuset av hur brottsligheten utvecklas, för att påföljden ska fortsätta att utgöra ett trovärdigt och tillräckligt ingripande påföljdsalternativ. För att det ska vara fallet kan det vara något i lagstiftningen som behöver förändras.

De sociala insatserna

De insatser som den unge kan ges inom ramen för socialtjänsten kan delvis vara samma insatser som sätts in vid ungdomsövervakning. Kriminalvården har dock en helt annan verktygslåda än den som socialtjänsten förfogar över, med olika kontrollmekanismer som kan bidra till att minska återfallsrisken och verka för att den unge återanpassas till ett liv utan kriminalitet. Det är också värt att notera att ungdomsövervakning inte hindrar att socialtjänstens verktyg används utan tvärtom. Ungdomsövervakningen kan i de fallen fungera som ett extra lager av samhällsåtgärder. De behov som många unga har av tidiga insatser mot sin brottslighet tillgodoses enligt utredningens mening bättre med en mer strukturerad och mer ingripande påföljd än ungdomsvård. Det är med andra ord viktigt att även från det perspektivet se över bestämmelserna om ungdomsövervakning och påföljdens tillämpningsområde, för att se om det är något i lagstiftningen som kan behöva förändras.

Det förhållandet att det alltid är fråga om allvarlig brottslighet när ungdomsövervakning blir aktuell talar i samma riktning. Den unge är då inte sällan i behov av de insatser mot återfall i brott som Kriminalvården tillhandahåller. Samtidigt bör det betonas att det pågår flera lagstiftningsprojekt inom den sociala sektorn som också syftar till att ge unga lagöverträdare bättre stöd för att komma ifrån kriminalitet. En fråga som kan komma att utredas är möjligheten att an-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

vända elektronisk övervakning vid vård enligt LVU. De åtgärder som omfattas av lagstiftningsprojekten inom den sociala sektorn kan emellertid inte – annat än på längre sikt – få sådana effekter på unga lagöverträdare att de motsäger behovet av att se över påföljden.

Socialstyrelsen har utarbetat en handbok som närmare utvecklar vilka sociala insatser som kan behöva göras för unga lagöverträdare (Barn och unga som begår brott, Handbok för socialtjänsten).

Synpunkter från Kriminalvården

Det kan även nämnas att Kriminalvården vid möte med utredningen har påtalat att regleringen av rörelseinskränkningarna vid ungdomsövervakning behöver vara mer flexibel. Det skulle ge Kriminalvården ett större utrymme att anpassa verkställigheten i det enskilda fallet. Det behövs för att myndigheten ska kunna arbeta mer brottsförebyggande och minska riskerna för att den unge ska återfalla i brott såväl under verkställighetstiden som efteråt. Myndigheten har som exempel nämnt att det i vissa fall kan vara lämpligare och effektivare att kombinera en viss utformning av en hemarrest med ett förbud mot att vistas i ett särskilt område. I dagsläget saknas det möjlighet att besluta om en kombination av hemarrest och förbud mot att vistas i vissa områden vid ungdomsövervakning. Med anledning av den synpunkten bör det övervägas om dagens reglering av rörelseinskränkningarna är ändamålsenlig.

10.3 Ungdomsövervakning i fler fall

10.3.1 Effekterna av minskad ungdomsreduktion

Utredningens bedömning: Den ändrade ungdomsreduktionen leder med automatik till att ungdomsövervakning kommer att väljas som påföljd i fler fall.

Skälen för utredningens bedömning: Utredningen har, i enlighet med direktiven, i avsnitt 7.3.4 föreslagit att den s.k. ungdomsreduktionen ska minska för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år. Den förändring av ungdomsreduktionen som utredningen föreslår innebär inte att principerna för påföljdsvalet eller tillämpningsområdet

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

för de särskilda ungdomspåföljderna förändras. Däremot påverkas utrymmet för att tillämpa de olika påföljderna i förhållande till vissa brott, eftersom straffmätningsvärdena generellt kommer att bli högre om utredningens förslag genomförs.

Redan som en effekt av utredningens förslag i fråga om ungdomsreduktion kommer ungdomsövervakning att tillämpas i fler fall än i dag. Det beror alltså på att straffmätningsvärdena generellt blir högre. Därmed kommer påföljder – som med dagens lagstiftning kan tillämpas för vissa brott – inte längre att kunna användas, eftersom de inte kommer att anses vara en tillräckligt ingripande reaktion mot brottet i fråga. Påföljden ungdomstjänst, som i dag används vid straffmätningsvärden upp till fängelse i sex månader, kommer därmed att få ett annat tillämpningsområde än hittills för brott som med nuvarande praxis har ett förhållandevis lågt straffmätningsvärde. Tillämpningsområdet för ungdomsvård är inte avgränsat på samma sätt som det är för ungdomstjänst, vilket innebär att den påföljden kan tillämpas även vid högre straffmätningsvärden. Frågan om ungdomsvård är en tillräckligt ingripande påföljd bedöms utifrån innehållet i de föreslagna åtgärderna. En sannolik utveckling är att de föreslagna åtgärderna oftare kommer att bedömas vara otillräckliga, när straffmätningsvärdena blir högre. En följd av den ändrade ungdomsreduktionen kan därför förväntas bli att ungdomsövervakning kommer att tillämpas i fler fall där påföljden tidigare har bestämts till ungdomstjänst eller ungdomsvård.

Följande exempel kan tjäna som utgångspunkt för att närmare belysa effekterna av den minskade ungdomsreduktionen.

Ett brott, som hittills har haft ett straffmätningsvärde motsvarande fyra månaders fängelse för en 15-åring (baserat på ett straffvärde för en vuxen motsvarande drygt ett och ett halvt års fängelse), får enligt utredningens förslag i avsnitt 7.3.4 i en majoritet av fallen ett straffmätningsvärde motsvarande fängelse i sju till åtta månader. Det innebär att det inte längre går att döma till ungdomstjänst i de fallen och att straffmätningsvärdet i stället ligger inom tillämpningsområdet för ungdomsövervakning. För en 16-åring respektive en 17-åring blir straffmätningsvärdet för ett brott, som hittills har haft ett straffmätningsvärde motsvarande fängelse i fyra månader, i en majoritet av fallen omkring tio månaders fängelse (baserat på ett straffvärde för en vuxen om fängelse i ett år och fyra månader för 16-åringen och fängelse i ett år för 17-åringen). Det innebär även i de

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

fallen att det inte längre går att döma till ungdomstjänst och att straffmätningsvärdet i stället ligger inom tillämpningsområdet för ungdomsövervakning.

På motsvarande sätt får ett brott, som hittills har haft ett straffmätningsvärde motsvarande sex månaders fängelse för en 15-åring (baserat på ett straffvärde för en vuxen motsvarande fängelse i två år och sex månader), i en majoritet av fallen ett straffmätningsvärde om ett års fängelse, vilket innebär att ungdomstjänst normalt inte längre är aktuell som påföljd. Däremot kan ungdomsövervakning väljas som påföljd. För en 16-åring (baserat på ett straffvärde för en vuxen om fängelse i två år) respektive en 17-åring (baserat på ett straffvärde för en vuxen om fängelse i ett år och sex månader) förändras straffmätningsvärdet i en majoritet av fallen från motsvarande sex månaders fängelse till fängelse som överstiger ett år. Det innebär att inte heller ungdomsövervakning kommer att kunna väljas som påföljd för 16-åringar och 17-åringar vid straffmätningsvärden som hittills har legat omkring sex månaders fängelse.

10.3.2 Ungdomsövervakning i stället för ungdomsvård

Utredningens förslag: Möjligheten att förena ungdomsvård med ungdomstjänst eller dagsböter enligt nuvarande 32 kap. 3 § brottsbalken tas bort.

Utredningens bedömning: Genom att ungdomsvård inte längre kan förenas med antingen ungdomstjänst eller dagsböter kommer påföljden inte längre att vara en tillräckligt ingripande påföljd i fler fall. Ungdomsövervakning kommer därmed att dömas ut i fler fall där påföljden tidigare hade blivit ungdomsvård förenad med ungdomstjänst eller dagsböter.

Skälen för utredningens förslag och bedömning

När andra påföljder inte är tillräckligt ingripande

Om domstolen finner att en viss gärning har ett straffmätningsvärde som uppgår till sex månaders fängelse har domstolen i huvudsak möjlighet att välja mellan att bestämma påföljden till ungdomsvård

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

eller ungdomstjänst. Ungdomsvård får dömas ut endast om socialtjänstens planerade åtgärder, i förekommande fall i förening med ungdomstjänst eller böter, kan anses vara tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet. Rätten får döma till ungdomstjänst om påföljden kan anses vara tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och den unges tidigare brottslighet och det inte finns skäl för att döma till ungdomsvård.

När det gäller ungdomsövervakning krävs det enligt 32 kap. 3 a § brottsbalken att domstolen anser att varken ungdomsvård eller ungdomstjänst är tillräckligt ingripande, med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art och den unges tidigare brottslighet, för att påföljden ska kunna bestämmas till ungdomsövervakning.

Viktigt att kunna individanpassa påföljden för unga lagöverträdare

Särskilt när det gäller unga lagöverträdare behöver påföljden kunna anpassas till hans eller hennes förutsättningar och behov. Unga lagöverträdare har också generellt sett ett särskilt behov av struktur i sitt vardagsliv. Det är samtidigt viktigt att beakta att inte påföljden riskerar att driva den unga lagöverträdaren i fel riktning.

När det gäller ungdomsvård, som är ett alternativ till ungdomsövervakning, finns det stora möjligheter till individanpassning av påföljden och påföljden i sig syftar till att den dömde ska få nödvändigt stöd och vid behov vård. Påföljden kan även förstärkas med antingen ungdomstjänst eller böter, om det behövs för att den ska vara en proportionerlig påföljd med hänsyn till brottet. Det finns inte några tydliga uttalanden i förarbetena om vid vilket straffmätningsvärde som det är uteslutet att välja ungdomsvård. Domstolen får därför i det enskilda fallet bedöma hur ingripande den föreslagna vården är. I litteraturen har straffmätningsvärden som uppgår till två års fängelse diskuterats som möjliga (se Borgeke och Forsgren s. 571 f. och avsnitt 10.2.2). Ungdomsvård vid ett så högt straffmätningsvärde måste dock – som tidigare nämnts – utgöra undantagsfall och endast vara möjlig om vården i sig har tydliga tvångsinslag som exempelvis vård enligt LVU (jfr NJA 2022 s. 1071, avsnitt 9.4.1). Ungdomsvård är med andra ord en möjlig påföljd i hela det spann där ungdoms-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

övervakning kan dömas ut, beroende på vårdplanens eller ungdomskontraktets utformning m.m.

Även om ungdomsvård innefattar vård som avser att möta den dömdes behov, saknas flera av de åtgärder som kan motverka återfall i brott och som finns vid ungdomsövervakning. Som exempel kan nämnas de obligatoriska inslagen med drog- och alkoholförbud och någon form av rörelseinskränkningar som övervakas elektroniskt. Det finns dessutom stora möjligheter att förstärka ungdomsövervakning genom föreskrifter inom en rad olika områden anpassade till den dömdes behov.

En fördel med ungdomsövervakning är att påföljden verkställs av Kriminalvården, som har stor erfarenhet av verkställighet av straff och har ett omfattande samarbete med socialnämnden i respektive kommun. Kriminalvården ska också utse en särskild koordinator till stöd för den dömde. Allt som nu nämnts om ungdomsövervakningens innehåll ger påföljden en större bredd än ungdomsvård och ökar också förutsättningarna för att påföljden motverkar minska risken att den dömde begår nya brott.

I sammanhanget kan också nämnas att det enligt Kriminalvårdens rapport är ungefär en tredjedel av de som har dömts till ungdomsövervakning som samtidigt har en pågående insats enligt LVU. Ungdomarna kan då vara placerade på institution eller bo kvar i det egna hemmet, samtidigt som de ska följa den vårdplan som socialtjänsten har upprättat. Det är med andra ord inget hinder för ungdomsövervakning att det redan pågår en parallell vård inom socialtjänsten. Ungdomsövervakningen blir då i stället, som redan konstaterats, ett ytterligare lager av samhällsåtgärder för den dömde.

Ungdomsövervakning i stället för ungdomsvård i förening med ungdomstjänst eller dagsböter

Av nuvarande 32 kap. 3 § brottsbalken framgår att rätten får förena ungdomsvård med antingen ungdomstjänst eller dagsböter, om det behövs med hänsyn till brottslighetens straffvärde eller art eller den tilltalades tidigare brottslighet. Det högsta antal dagsböter som får dömas ut uppgår till tvåhundra. Böter får dömas ut oavsett om det har föreskrivits för brottet eller inte. Det framgår vidare av paragrafen att i valet mellan ungdomstjänst och böter som tilläggspåföljd ska ungdomstjänst väljas, om den påföljden inte är alltför ingripande.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Påföljdskombinationen ungdomsvård och ungdomstjänst döms ut i ett hundratal fall per år.

I förarbetena framhålls att möjligheten att förena ungdomsvård med antingen ungdomstjänst eller dagsböter utvidgar förutsättningarna att döma till en vårdpåföljd och på så sätt även möjligheterna att undvika en frihetsberövande påföljd för unga lagöverträdare. Det bör dock framhållas att möjligheten att kombinera påföljderna infördes innan påföljdsalternativet ungdomsövervakning infördes.

Unga lagöverträdare har inte sällan olika sociala problem. När det gäller dagsböter kan det enligt förarbetena till införandet av ungdomstjänst som påföljd därför antas att vissa inom den gruppen har särskilda svårigheter att betala böterna. Böter kan medföra långtgående konsekvenser ur ekonomisk och social synpunkt. Mot den bakgrunden framstår det som ändamålsenligt att minska användningen av böter och i stället döma till ungdomstjänst. Bötesstraffet saknar rehabiliterande inslag och medför inte några möjligheter att motivera den dömde att leva laglydigt. I förhållande till böter främjar en användning av ungdomstjänst mer målsättningen att vårdaspekten ska vara framträdande vid valet av ingripande mot unga lagöverträdare (se prop. 2005/06:165 s. 84).

Utredningen delar den bedömningen. Det bör också framhållas att böter inte sällan betalas av vårdnadshavarna, varför dagsböter i realiteten kan riskera att inte bli en egentlig påföljd för en ung lagöverträdare. Vidare måste beaktas att det för den som har missbruksproblem och sociala problem, vilket normalt är fallet med dem som döms till ungdomsvård, kan vara extra svårt, och inte sällan omöjligt, att utföra ungdomstjänst. Det medför en ökad risk för att påföljden kan behöva undanröjas, vilket har framhållits av företrädare för Åklagarmyndigheten.

När det är fråga om straffmätningsvärden om sex månaders fängelse eller mer rör det sig om allvarlig brottslighet. De som döms till ungdomsvård i de fall där ungdomsvården i sig inte anses vara tillräckligt ingripande kan därför antas ha behov av såväl den struktur som de kontrollerande inslag som en ungdomsövervakning innebär. Utredningen anser att förstärkningsmomenten – ungdomstjänst och dagsböter – inte främjar den unges utveckling mot ett liv utan kriminalitet och att det därför finns skäl för att bestämma påföljden till ungdomsövervakning i de fall där ungdomsvården inte är tillräckligt ingripande utan att förenas med någon tilläggspåföljd. Möjligheten

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

att förena ungdomsvård med antingen ungdomstjänst eller dagsböter, eller båda, bör därför tas bort. Att en vårdplan eller ett ungdomskontrakt inte skulle anses vara tillräckligt ingripande när det rör sig om straffmätningsvärden upp till endast några få månaders fängelse måste enligt utredningens mening vara en förhållandevis ovanlig situation. Det kan antas att bedömningen att vårdplanen eller ungdomskontraktet i sig inte är tillräckligt ingripande gäller främst i de fall där straffmätningsvärdet närmar sig sex månaders fängelse. Ungdomsövervakning bör i sådana fall kunna dömas ut trots att straffmätningsvärdet inte uppgår till sex månader.

Undantagsfall kan finnas

Även om påföljden normalt ska bestämmas till ungdomsövervakning när påföljden inte bedöms kunna stanna vid den föreslagna ungdomsvården utan skulle ha krävt att ungdomsvården förenas med antingen ungdomstjänst eller dagsböter kan det finnas undantagsfall. Brottet kan t.ex. ha koppling till en funktionsnedsättning hos den unge. Det kan leda till att domstolen trots allt finner att det är bättre att bestämma påföljden till ungdomsvård i stället för ungdomsövervakning. Ytterligare ett exempel kan vara om någon kort innan 18-årsdagen begår ett mindre allvarligt brott och det framstår som lämpligare att välja en vuxenpåföljd, t.ex. en skyddstillsyn.

10.3.3 Ungdomsövervakning vid återfall

Utredningens förslag: Rätten ska som skäl för ungdomsövervakning särskilt beakta om den unge tidigare har dömts till ungdomstjänst eller ungdomsvård.

Skälen för utredningens förslag

Den nuvarande regleringen

Enligt 32 kap. 3 a § brottsbalken får rätten, som nyss nämnts, döma den som har begått brott innan han eller hon fyllt 18 år till ungdomsövervakning om varken ungdomsvård eller ungdomstjänst är till-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

räckligt ingripande påföljder med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet. Av förarbetena framgår att det kan bli aktuellt att döma till ungdomsövervakning i graverande återfallssituationer. Det kan då handla om brottslighet med ett straffmätningsvärde som något understiger sex månaders fängelse, men där även den unges tidigare brottslighet ska beaktas vid straffmätningen enligt 29 kap. 4 § brottsbalken. Det kan medföra att varken ungdomsvård eller ungdomstjänst bedöms vara tillräckligt ingripande påföljder. När det gäller den tidigare brottsligheten kan det röra sig om ett flertal återfall och att de övriga alternativen bland ungdomspåföljderna bedöms vara uttömda eller att det är fråga om återfall i allvarlig brottslighet, exempelvis rån eller grov misshandel (prop. 2019/20:118 s. 42).

Åtgärder för att motverka återfall

Redan den omständigheten att någon, trots en tidigare lagföring, begår nya brott talar för att den unge har behov av den typ av åtgärder som ingår i ungdomsövervakning och som alltid innehåller en individanpassad verkställighetsplan och vissa obligatoriska moment. För att förhindra att unga återfaller i brott finns det några faktorer som verkar återhållande, även om det varierar från person till person hur betydelsefull en viss faktor är. Sådana faktorer kan t.ex. vara att inte ha något kriminellt umgänge, att sköta skola eller annan utbildning, rutinbrytande händelser (dock inte frihetsberövande), stödperson från socialtjänsten och samarbete mellan familj och rättsväsende (SOU 2023:44 s. 189 f., se även Strategiska brott bland ungdomar på 2010-talet och faktorer av betydelse för att lämna ett kriminellt liv, Brå 2021:5, s. 54 f.). När det gäller möjligheten att förmå den unge att delta i aktiviteter som minskar risken för återfall har ungdomsövervakning med sin bindande verkställighetsplan tydliga fördelar framför övriga påföljder som är anpassade för unga lagöverträdare.

Återfall beaktas inte i tillräcklig utsträckning i dag

Hittills har det, efter uttalanden i förarbetena, endast ansetts vara aktuellt att döma till ungdomsövervakning när den unge har gjort sig skyldig till graverande återfall. Med det har avsetts fall där det är

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

fråga om brottslighet med ett straffmätningsvärde som något understiger sex månaders fängelse, men där även den unges tidigare brottslighet ska beaktas vid straffmätningen. Det kan medföra att varken ungdomsvård eller ungdomstjänst bedöms vara tillräckligt ingripande (prop. 2019/20:118 s. 42).

En benägenhet att fortsätta att begå brott kan vara ett tecken på att den unge är på väg in i en kriminell livsstil och därför behöver en påföljd som är mer strukturerad och innehåller fler kontrollmoment än övriga ungdomspåföljder. Om en ung lagöverträdare, som tidigare har begått brott, gör sig skyldig till ett nytt brott kan inte heller de övriga ungdomspåföljderna normalt sett anses vara tillräckligt ingripande. Det är därför lämpligt att ytterligare utvidga tillämpningsområdet för ungdomsövervakning genom att genom att frångå förarbetsuttalandena om att det ska vara fråga om graverande återfall i brott och ett straffmätningsvärde nära sex månader, för att domstolen ska kunna bestämma påföljden till ungdomsövervakning.

Återfall bör mot den bakgrunden därför utgöra ett särskilt skäl för att bestämma påföljden till ungdomsövervakning när den unge tidigare har dömts till ungdomstjänst eller ungdomsvård. Det kan visserligen leda till att det kommer att dömas ut sex månaders ungdomsövervakning, vilket är den kortaste tiden för den påföljden, när det rör sig om ett återfall och straffmätningsvärdet för det nya brottet uppgår till några månaders fängelse. Med hänsyn till vikten av att vidta åtgärder som syftar till att den unges kriminella beteende ska brytas anser utredningen emellertid att det även i de fallen ofta är lämpligt att en ungdomsövervakning döms ut.

Ett återfall bör inte alltid leda till ungdomsövervakning

Det förhållandet att ungdomsövervakning normalt bör väljas som påföljd när det rör sig om återfall och en ungdomspåföljd tidigare har dömts ut innebär dock inte att så alltid bör vara fallet. Det finns nämligen situationer där ungdomsövervakning inte bör dömas ut, även om det rör sig om återfall. Det kan t.ex. vara fråga om ett brott med – i förhållande till ungdomsövervakningens ingripande karaktär – alltför lågt straffvärde. En så ingripande påföljd kan då vara oproportionerlig. Som exempel kan nämnas fall där den unge tidigare har dömts för ett brott på bötesnivå, exempelvis ringa narkotikabrott,

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

till ungdomsvård och han eller hon på nytt gör sig skyldig till ett motsvarande brott. Det finns då inget som hindrar att rätten dömer ut ungdomsvård på nytt, om det är en lämplig påföljd.

Det kan också finnas fall där det har förflutit viss tid mellan brotten samtidigt som det nya brottet framstår som något av en engångsföreteelse, t.ex. om återfallet avser en helt annan typ av brott än den tidigare. Ytterligare ett exempel kan vara om någon kort innan 18-årsdagen begår ett mindre allvarligt brott och det framstår som lämpligare att välja en vuxenpåföljd, exempelvis skyddstillsyn. Det bör med andra ord finnas proportionalitet mellan återfallet och den påföljd som döms ut.

10.3.4 Ungdomsövervakning vid organiserad eller systematisk brottslighet?

Utredningens bedömning: Tillämpningsområdet för ungdomsövervakning bör inte utvidgas på det sättet att rätten som ett särskilt skäl för ungdomsövervakning ska beakta att det finns anledning att anta att en sådan påföljd skulle kunna avhålla den unge från brottslighet som utövas i organiserad form eller systematiskt.

Skälen för utredningens bedömning

Bör koppling till organiserad eller systematisk brottslighet vägas in?

Av utredningens direktiv framgår att organiserad brottslighet i gängmiljö förekommer även bland yngre lagöverträdare och att det kan ifrågasättas bl.a. om de påföljder som används i dag är tillräckligt ingripande för att bryta en kriminell bana.

När det gäller begreppet brottslighet i organiserad form finns det ingen definition i svensk rätt. Däremot finns det i 29 kap. 2 § 6 brottsbalken en försvårande omständighet som tar sikte på brott som har utgjort ett led i en brottslighet som utövats i organiserad form. Med brottslighet som utövats i organiserad form avses enligt förarbetena till den paragrafen brottslighet som har begåtts inom ramen för en struktur där flera personer samverkat under en inte helt obetydlig tidsperiod för att begå brott. Det är inte tillräckligt att det

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

aktuella brottet har skett i samverkan. Personerna ska ha ingått i en sammanslutning eller ett nätverk av viss kontinuitet, vars syfte att begå brott sträckt sig längre än till enbart det ifrågavarande brottet, se Skärpta straff för allvarliga våldsbrott m.m., prop. 2009/10:147, s. 43. I kommentaren till bestämmelsen framgår att gängbrottslighet kan vara att anse som organiserad form.

Den försvårande omständigheten i 29 kap. 2 § 6 brottsbalken omfattar även brott som utgjort ett led i en brottslighet som utövats systematiskt. Med brottslighet som utövats systematiskt avses enligt förarbetena brottslighet där ett visst tillvägagångssätt upprepats ett flertal gånger av antingen en ensam gärningsman eller av flera personer i samförstånd. Ett annat exempel är om flera personer rånat olika butiker eller banker och då gått till väga på ett likartat sätt vid varje tillfälle (prop. 2009/10:147 s. 43). Utöver de exempel som nämnts i förarbetena deltar unga lagöverträdare med koppling till kriminella nätverk inte sällan i bl.a. systematiska personrån för att avtvinga andra unga deras mobiltelefoner och jackor, i systematiska bedrägerier och i narkotikaöverlåtelser.

När det gäller både organiserad och systematisk brottslighet som begås av unga lagöverträdare finns det ett tydligt behov av att den påföljd som väljs innehåller såväl kontrollerande moment som hjälp till struktur för den unge, för att påföljden ska verka för att han eller hon får ett socialt välfungerande liv. De unga lagöverträdare som begår sådana brott har inte sällan ett särskilt behov av en påföljd som på ett påtagligt sätt adresserar de riskfaktorer som kan leda till kriminalitet. Påföljden bör dessutom ha tydliga inslag av kontroll och en tydlig struktur.

Både systematiska skäl och risken för dubbelbeaktande talar emot

Att unga lagöverträdare, som anges i direktiven, allt oftare kan knytas till brottslighet som är organiserad eller bedrivs systematiskt kan tala för att ett särskilt skäl för att välja påföljden ungdomsövervakning skulle vara att det finns anledning att anta att en sådan påföljd skulle kunna ge den unge stöd och kontroll som bidrar till att han eller hon inte begår fler brott. En sådan lösning går emellertid emot systematiken för påföljdsvalet när det gäller unga lagöverträdare. Ungdomsövervakning ska väljas i de fall där varken ungdomsvård

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

eller ungdomstjänst är tillräckligt ingripande. Det görs med andra ord ingen prövning av den unges behov av de åtgärder som tillhandahålls inom ramen för ungdomsövervakning eller om påföljden är lämplig för just den individen. Det är därför enligt utredningens mening inte en lämplig lösning att nu införa en behovsprövning vid viss typ av brottslighet. Det är dock något som skulle kunna övervägas inom ramen för en allmän översyn av systematiken i 32 kap. brottsbalken. Till det kommer att de omständigheter som skulle tala för att ungdomsövervakning väljs i stället för en annan ungdomspåföljd vid organiserad eller systematisk brottslighet är desamma som ska beaktas som försvårande omständigheter enligt 29 kap. 2 § 6 § brottsbalken. En sådan lösning skulle medföra risk att samma omständigheter används både som en försvårande omständighet och för ett mer ingripande påföljdsval. Även det talar mot att låta den unges koppling till t.ex. gängkriminalitet styra påföljdsvalet på det sättet.

Utredningen har inom ramen för översynen av ungdomsövervakning övervägt flera andra alternativ för hur påföljden skulle kunna förändras. Anledningen till att de inte redovisas, men däremot tankegångarna kring om påföljden bör kopplas till att lagöverträdaren ska avhållas från organiserad och systematisk brottslighet, är att det senare ligger nära det som behandlas i direktiven. Där nämns bl.a. att barn och unga som begår grova brott eller har kopplingar till kriminella nätverk bör bemötas med rehabiliterings- och återfallsförebyggande åtgärder som liknar de som används för vuxna kriminella.

10.4 Fler kontrollmöjligheter

10.4.1 Noggrann tillsyn över den dömde

Utredningens förslag: Kriminalvården ska utöva noggrann tillsyn över den dömde och hålla sig underrättad om hans eller hennes förhållanden.

Kriminalvården ska kunna förordna en eller flera personer att biträda vid tillsynen.

Utredningens bedömning: Formerna för samverkan mellan Kriminalvården och Polismyndigheten behöver inte regleras ytterligare.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Skälen för utredningens förslag och bedömning

Kriminalvårdens kontrollmöjligheter behöver förstärkas

Enligt direktiven finns det anledning att överväga om påföljden ungdomsövervakning bör förstärkas. Ett led i den förstärkningen bör enligt utredningens mening vara att se över Kriminalvårdens kontrollmöjligheter även vid ungdomsövervakning. Det kan behövas t.ex. för att kunna upptäcka att den dömde inte återfaller i brott under verkställighetstiden.

I utredningens kontakter med företrädare för Kriminalvården har det också framkommit att det finns behov av och önskemål om att Kriminalvården ska kunna göra fler hembesök hos den dömde, utöver de besök som görs för att kontrollera att drog- och alkoholförbudet följs. En sådan möjlighet finns beträffande de som avtjänar fängelsestraff utanför anstalt enligt lagen om intensivövervakning med elektronisk kontroll. I 6 § den lagen anges att Kriminalvården ska utöva noggrann tillsyn över den dömde och fortlöpande hålla sig underrättad om dennes förhållanden. Enligt utredningen skulle en motsvarande bestämmelse i lagen om verkställighet av ungdomsövervakning, som ger Kriminalvården utökade kontrollmöjligheter, kunna ytterligare bidra till att den dömde följer verkställighetsplanen och inte återfaller i brott. Att Kriminalvården håller sig underrättad om den dömdes förhållanden gör också att det finns bättre förutsättningar för myndigheten att upptäcka om han eller hon kan misstänkas för att begå nya brott under verkställigheten. Det kan också ha betydelse om det t.ex. har inträffat sådana förändringar i hemförhållandena som kan kräva ändringar i verkställighetsplanen eller någon annan åtgärd. Det bör framhållas att Kriminalvårdens kontrollmöjligheter även kan utgöra ett viktigt stöd för den dömde, exempelvis genom att den dömde ges tillfälle att ta upp olika problem och utmaningar som han eller hon ställs inför i sin vardag.

När Kriminalvården i högre grad håller sig underrättad om den dömdes förhållanden kan det i viss mån innebära en olägenhet för både för den dömde och hans eller hennes familjemedlemmar, i de fall där den dömde under verkställigheten bor kvar i sitt hem. Att övriga personer i hushållet är införstådda med de förutsättningar under vilka ungdomsövervakningen bedrivs och hur verkställigheten kan påverka andra barn i hushållet är därför något som måste uppmärksammas under verkställighetsplaneringen. Verkställigheten kan

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

då också anpassas så att olägenheten för övriga familjemedlemmar begränsas så långt det är möjligt. Sammantaget bedömer utredningen därför att det både i förhållande till den dömde och i förhållande till övriga familjemedlemmar är en proportionerlig åtgärd och att det är i förenligt med Europakonventionen att införa ytterligare kontrollmöjligheter för Kriminalvården på det sätt som beskrivits.

Enligt 6 § lagen om intensivövervakning med elektronisk kontroll kan Kriminalvården också vid behov förordna en eller flera personer att biträda vid tillsynen. Bestämmelsen motiverades med att utgångspunkten visserligen bör vara att det är Kriminalvården som genom sin personal utövar tillsynen, men att det ibland kan vara lämpligt att utse andra personer att biträda vid tillsynen. Det gäller särskilt om den dömde bor i ett mera glest befolkat område med ett stort avstånd till frivården (prop. 1993/94:184 s. 37). En motsvarande möjlighet bör införas i lagen om verkställighet av ungdomsövervakning. Kriminalvården bör ges möjlighet att inhämta uppgifter ur misstankeregistret och belastningsregistret när det gäller personer som anlitas för att biträda vid tillsynen.

Lagtekniskt bör den nya regleringen införas i en ny paragraf i lagen om verkställighet av ungdomsövervakning och genom ändringar i förordningen (1999:1134) om belastningsregister och förordningen (1999:1135) om misstankeregister.

Kontakterna med Polismyndigheten behöver inte regleras

Det framhålls också i direktiven att det är viktigt att det finns bra förutsättningar för samverkan mellan Kriminalvården och de brottsutredande myndigheterna så att misstankar om att den dömde begår brott under verkställigheten fångas upp och utreds. Det bör övervägas om samverkan mellan Kriminalvården och Polismyndigheten bör utvecklas i det syftet.

Som har beskrivits i avsnitt 9.2 har Kriminalvården redovisat en rapport där erfarenheterna från de första två åren med ungdomsövervakning utvärderades. Av rapporten framgår att Kriminalvårdens samverkan med polisen kring ungdomsövervakning har organiserats både på nationell och på lokal nivå. Det framhålls att samverkan fungerar bäst i de ungdomsövervakningsärenden där den unge rör sig i kriminella kretsar eller misstänks vara brottsaktiv. Vid ut-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

redningens möte med företrädare för frivården i Stockholm stad framkom att de anser att samverkan med polisen fungerar väl och att polisen rapporterar till frivården om de uppmärksammar att den dömde kan misstänkas för nya brott eller exempelvis rör sig i olämpliga kretsar. Samverkan förefaller av allt att döma fungera lika bra i övriga landet.

Av uppgifter som utredningen har inhämtat från Kriminalvården framgår också att en polisanmälan görs om myndigheten får kännedom om att den dömde kan misstänkas för att ha begått nya brott under verkställigheten. Några sekretesshinder mot en sådan anmälan finns inte. Om en polisanmälan görs kan Polismyndigheten inleda en förundersökning, om förutsättningarna för det är uppfyllda. Inom ramen för förundersökningen kan sedvanliga utredningsåtgärder vidtas, bl.a. att hålla förhör och att använda tvångsmedel.

Mot bakgrund av att det finns en organiserad samverkan mellan Polismyndigheten och Kriminalvården både på nationell och lokal nivå, som av allt att döma fungerar väl, finns det inte skäl att från utredningens sida föreslå någon ytterligare reglering.

10.4.2 Biträde till koordinatorn

Utredningens förslag: Kriminalvården får förordna en eller flera personer att biträda koordinatorn i syfte att motverka att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt (biträdande koordinator).

Skälen för utredningens förslag: Enligt 26 kap. 13 § brottsbalken kan Kriminalvården i samband med villkorlig frigivning från ett fängelsestraff förordna en eller flera personer att biträda övervakaren vid övervakningen av den dömde. Det övergripande uppdraget för en sådan biträdande övervakare – normalt en representant för civilsamhället som engagerar sig frivilligt – är att stödja, vägleda och uppmuntra den dömde i dennes ansträngningar att inte återfalla i brott och missbruk. Den biträdande övervakaren kan också få ett mer specifikt uppdrag av frivården utifrån den dömdes behov. Det kan t.ex. vara att hjälpa honom eller henne att ta sig närmare arbetsmarknaden. Det kan handla om att hjälpa den dömde i kontakter och möten med Arbetsförmedlingen, praktikplatser eller med praktiskt arbets-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

sökande. Ett annat uppdrag kan vara att hjälpa den dömde att komma in i en fritidssysselsättning som innebär fler sociala kontakter. De flesta uppdragen syftar till att hjälpa den dömde att hitta en stabil plats i samhället.

Koordinatorns uppdrag vid ungdomsövervakning är att hålla regelbunden kontakt med den dömde och träffa honom eller henne under verkställigheten och att genom kontroll, stöd och hjälp verka för att verkställighetsplanen följs. Enligt utredningens mening skulle en möjlighet att utse en eller flera personer att biträda koordinatorn i dennes arbete – i de fall där det finns ett sådant behov – kunna bidra med det stöd och den hjälp som krävs för att ytterligare motverka att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt. Det kan t.ex. vara lämpligt med en sådan lösning både i fall där den dömde måste företa längre resor för att träffa koordinatorn och fall där det mot slutet av ungdomsövervakningen konstateras att ytterligare stöd kan behövas. En sådan bestämmelse bör därför föras in i 8 § andra stycket lagen om verkställighet av ungdomsövervakning, som behandlar koordinatorns uppgifter. Om en biträdande koordinator förordnas, bör den dömdes kontakter med honom eller henne regleras i verkställighetsplanen. En biträdande koordinator bör vidare ha rätt till ersättning enligt samma förutsättningar som gäller för biträdande övervakare. Bestämmelser om det bör föras in i förordningen om verkställighet av ungdomsövervakning. Kriminalvården bör, för att kunna bedöma lämpligheten hos en föreslagen biträdande koordinator, ha rätt att begära uppgifter ur belastningsregistret och misstankeregistret. Utredningens förslag föranleder också en följdändring i förordningen om Kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område.

10.5 Frågor angående inskränkningar i rörelsefriheten

10.5.1 Den nuvarande regleringen

Rörelseinskränkningarna

Ungdomsövervakning ska enligt 32 kap. 3 a § fjärde stycket brottsbalken innehålla vissa obligatoriska inslag, som ska anges i en individuellt upprättad verkställighetsplan. Till de obligatoriska inslagen hör bl.a. att det ska finnas en form av rörelseinskränkande inslag.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Utöver de obligatoriska momenten är det möjligt att reglera andra föreskrifter i verkställighetsplanen som utgår från den dömdes tillvaro och särskilda behov, exempelvis föreskrifter om boende eller vård. I påföljden ingår krav på att den dömde ska följa den verkställighetsplan som har fastställts. Det som anges i planen är alltså tvingande för den dömde (prop. 2019/20:118 s. 61).

Enligt 18 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning ska den dömde under verkställigheten vara förbjuden att vistas utanför bostaden under kvällar och nätter mot lördag, söndag och måndag, från klockan 18 på kvällen till klockan 7 på morgonen (18 § första stycket). Om ett sådant förbud inte bedöms vara lämpligt med hänsyn till den dömdes personliga förhållanden, eller om någon annan inskränkning i rörelsefriheten bedöms vara mer ändamålsenlig, får förbudet ersättas med ett förbud att under vissa tider vistas på en särskilt angiven plats eller inom ett särskilt angivet område, ett förbud att under vissa tider lämna ett särskilt angivet område eller en skyldighet att under vissa tider uppehålla sig på en särskilt angiven plats (18 § andra stycket).

Inskränkningarna i rörelsefriheten ska i huvudsak vara lika ingripande oberoende av om de grundar sig på det första eller andra stycket, men inskränkningarna enligt andra stycket får i vart fall inte vara mer ingripande än ett sådant förbud som kan meddelas enligt första stycket. Det är möjligt att kombinera de inskränkningar som anges i andra stycket med varandra, för att få ett tillräckligt ingripande resultat. Det är dock inte möjligt att förena det förbud som gäller enligt första stycket med någon inskränkning som framgår av andra stycket. Det beror på att första stycket utgör den yttre ramen för hur ingripande rörelseinskränkningarna får vara. Kriminalvården har möjlighet att vid behov byta rörelsesinskränkande inslag under verkställigheten (prop. 2019/20:118 s. 71 f. och 147 f.).

Omprövning av rörelseinskränkningarna

Efter halva verkställighetstiden ska Kriminalvården pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten kan minskas. Efter två tredjedelar av verkställighetstiden ska Kriminalvården pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten kan upphöra helt. Vid prövningen ska det beaktas om den dömde har medverkat i verkställighetsplaneringen och

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

därefter har följt verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt (20 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning).

Om den dömde missköter sig eller inte följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt efter det att en nedtrappning av rörelseinskränkningarna har beslutats eller helt har upphört, kan Kriminalvården besluta om att de ska trappas upp på nytt eller återupptas om de helt upphört. Om det senare finns skäl för det får Kriminalvården besluta att inskränkningarna på nytt ska minskas eller upphöra helt (21 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning).

10.5.2 Ingen obligatorisk halvtidsprövning

Utredningens förslag: Det ska inte längre vara obligatoriskt för Kriminalvården att pröva omfattningen av rörelseinskränkningarna efter halva verkställighetstiden. Efter två tredjedelar av verkställighetstiden ska Kriminalvården pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten ska minska eller upphöra helt.

Skälen för utredningens förslag

Erfarenheterna hittills

Med den nuvarande regleringen kan rörelseinskränkningarna vid ungdomsövervakning minskas redan efter sex månader, för att sedan helt upphöra efter åtta månader om verkställighetstiden är ett år. Enligt Kriminalvårdens rapport har den genomsnittliga tiden för ungdomsövervakning varit 8,5 månader. Av Kriminalvårdens rapport framgår vidare att en minskning i rörelseinskränkningarna vid halvtidsprövningen oftast har inneburit att helghemarresten har tagits bort varannan helg. Av Kriminalvårdens rapport framgår det att någon minskning av rörelseinskränkningarna inte beslutades i 30 procent av de avslutade verkställigheterna, vare sig vid halvtidsprövningen eller vid tvåtredjedelsprövningen. Räknas de dömda med som först hade fått en minskning, men där rörelseinskränkningarna sedan ökat igen, rör det sig om en andel på 35 procent (rapporten s. 18 och 20 f.). Om den dömde inte följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt och rörelseinskränkningarna har minskats, får Kriminalvården besluta att utöka eller återuppta rörelseinskränkningarna.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Om det senare finns skäl för det får Kriminalvården besluta att inskränkningarna på nytt ska minskas eller upphöra helt. Den möjligheten är ett viktigt verktyg för Kriminalvården, som på det sättet omedelbart kan reagera på misskötsamhet. Rörelseinskränkningarna utgör ett av de viktigaste inslagen i ungdomsövervakning.

Halvtidsprövningen blir fakultativ

Eftersom det rör sig om unga lagöverträdare som har begått brott med relativt höga straffmätningsvärden kan det i många fall vara för tidigt att låta rörelseinskränkningarna minska så pass tidigt som efter hälften av verkställighetstiden. Vid en ungdomsövervakning som ska pågå i sex månader görs då den obligatoriska prövningen redan efter tre månader, vilket ger alltför litet utrymme för Kriminalvården att motivera den dömde. Vissa av dem som döms till ungdomsövervakning kommer också att ha varit häktade innan dom meddelas, varför en kortare tids ungdomsövervakning kan komma att dömas ut. Även i de fallen riskerar prövningen att äga rum för tidigt om den ska göras efter halva verkställighetstiden. Om någon i stor utsträckning inte följer verkställighetsplanen innebär kravet på obligatorisk prövning dessutom en onödig belastning för Kriminalvården.

Rörelseinskränkningarna är en del av de åtgärder som syftar till att bryta den dömdes kriminella bana, såväl under verkställigheten som på längre sikt. Det är därför även viktigt att rörelseinskränkningarna ges viss varaktighet och inte tas bort innan den dömde har fått tillräckliga möjligheter att klara sig utan dem och kommit ifrån visst umgänge. Ytterst syftar rörelseinskränkningarna till att den dömde på sikt ska klara sig själv utan någon form av extern kontroll.

Det kan emellertid finnas fall där Kriminalvården redan efter en kortare tid konstaterar att den dömde skulle gagnas av viss minskning av rörelseinskränkningarna. Därför bör det finnas möjlighet för Kriminalvården att redan efter halva verkställighetstiden pröva omfattningen av rörelseinskränkningarna. Den möjligheten bör dock vara fakultativ. På så sätt kan de som sköter sina rörelseinskränkningar ändå ges möjligheten att få dem minskade redan efter halva tiden. Regleringen ger Kriminalvården en flexibilitet kring när frågan om minskningar i rörelseinskränkningarna ska prövas.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Den dömde har naturligtvis alltid möjlighet att vända sig till Kriminalvården och begära att rörelseinskränkningarna minskas, men myndigheten har inte någon skyldighet att ta upp frågan tidigare än vad lagstiftningen föreskriver. Däremot måste myndigheten enligt vanliga förvaltningsrättsliga principer underrätta den dömde om att något beslut inte kommer att fattas om han eller hon skulle väcka frågan. Det får förutsättas att den dömde med hänsyn till de täta kontakter som han eller hon har med sin koordinator och kravet på att verkställighetsplanen ska ses över var åttonde vecka löpande hålls underrättad om hur möjligheterna ser ut att få till stånd minskningar i rörelseinskränkningarna.

En obligatorisk prövning vid två tredjedelar av verkställigheten

Den obligatoriska prövningen av om rörelseinskränkningarna bör minskas eller upphöra bör av de skäl som nyss angetts göras först vid två tredjedelar av verkställighetstiden. Den som har dömts till ungdomsövervakning är på det sättet garanterad att frågan om lättnader i inskränkningarna prövas. Det görs dock först efter det att påföljden har löpt under en något längre tid, när det finns bättre möjligheter att bedöma den unges förutsättningar att själv kunna hantera sin vardag. Incitamentet att sköta påföljden på ett godtagbart sätt bör enligt utredningens mening inte påverkas nämnvärt med de föreslagna ändringarna. Att prövningen görs vid två tredjedelar av verkställighetstiden kan också jämföras med det system som gäller för villkorlig frigivning vid fängelsestraff (26 kap. 6 § brottsbalken) där avsikten – liksom vid prövningen av inskränkningarna i rörelsefriheten vid ungdomsövervakning – är att främja den dömdes motivation att förändra sitt beteende och skapa förutsättningar för att han eller hon själv medverkar till sin anpassning i samhället. Ytterst syftar åtgärderna till att minska risken för återfall i brott.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

10.5.3 Utformningen av rörelseinskränkningarna bör inte ändras

Utredningens bedömning: Utformningen av inskränkningarna i rörelsefriheten vid ungdomsövervakning bör inte ändras.

Utredningens förslag: Begreppet helghemarrest introduceras i lagtexten.

Skälen för utredningens bedömning och förslag

Syftet med rörelseinskränkningarna

Av förarbetena framgår att de rörelseinskränkande inslagen vid ungdomsövervakning så långt som möjligt bör utformas på ett sådant sätt att de är ägnade att motverka att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt. En annan utgångspunkt är att de rörelseinskränkande inslagen bör utformas så att de i möjligaste mån anpassas till vad som är lämpligast i det enskilda fallet. Det framgår vidare av förarbetena att det utifrån behovet av likformighet och rättssäkerhet bör finnas en typ av inskränkning som kan vara generellt tillämpbar och som kan fungera såväl som en måttstock som en övre gräns för hur ingripande rörelseinskränkningarna bör vara (prop. 2019/20:118 s. 70 f.).

När det gäller frågan om vilka rörelseinskränkningar som bör kunna ingå ansågs ett förbud för den dömde att lämna bostaden vara väl avvägt både i fråga om ingripandegrad och med hänsyn till barnkonventionens bestämmelser. Ett sådant förbud bedömdes även vara generellt tillämpbart och bra på så sätt att det innebär en inskränkning i rörelsefriheten, utan att den unge avskärmas från sin hemmiljö. Förbudet har utformats så att den unge inte får lämna hemmet under vissa tider på helgkvällar och nätter (helghemarrest). På så vis kan den unge även fortsättningsvis ägna sig åt idrott och hobbyverksamhet och även knyta sociala kontakter. Det framhölls att förbudet, som det kom att utformas, syftar till att typiskt sett knyta an till sådana tidpunkter då bruk av droger och alkohol är vanligast och då risken för återfall i brott torde vara som störst. Enligt regeringen hade det inte kommit fram tillräckliga skäl att låta förbud omfatta andra tidpunkter än de nu angivna (prop. 2019/20:118 s. 71 f.).

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Om Kriminalvården finner att det inte är lämpligt med helghemarrest kan myndigheten föreskriva andra rörelseinskränkande inslag (se 18 § andra stycket lagen om verkställighet av ungdomsövervakning). Syftet med alternativa rörelseinskränkningar är detsamma som med helghemarrest. Sådana inskränkningar ska i huvudsak vara lika ingripande men får inte vara mer ingripande än helghemarrest. Helghemarresten kan inte kombineras med en eller flera andra typer av rörelseinskränkningar. Däremot kan den ersättas med andra rörelseinskränkande inslag (prop. 2019/20:118 s. 71 f.).

Kriminalvårdens syn på hur rörelseinskränkningarna bör utformas

Kriminalvården framförde redan vid remitteringen av utkastet till lagrådsremissen Ungdomsövervakning den 13 februari 2020 att det bör finnas större flexibilitet avseende rörelseinskränkningarna, för att de ska kunna uppnå sitt syfte, att förebygga återfall i brott eller annan ogynnsam utveckling. Exempelvis kan det finnas behov av att kunna komplettera helghemarresten enligt 18 § första stycket med särskilda begränsningar i rörelsefriheten i samband med fotbollsmatcher och valborgsmässoaftnar.

Kriminalvården har vid möte med utredningen på nytt framfört önskemål om större flexibilitet beträffande rörelseinskränkningarna. Skälet är att inskränkningarna ska kunna anpassas bättre till den dömdes behov. Enligt Kriminalvården vore det önskvärt att i vissa fall kunna kombinera hemarresten med förbud att vistas i vissa områden. Myndigheten har även framfört önskemål om att tiderna för helghemarrest inte ska styras av lag utan att Kriminalvården ska ges en större flexibilitet att bestämma hur rörelseinskränkningarna ska utformas för att bättre kunna möta den dömdes behov. Myndigheten har emellertid inte några önskemål om att utöka omfattningen av rörelseinskränkningarna.

I förarbetena till införandet av ungdomsövervakning konstaterades – trots att Kriminalvården hade framfört motsvarande önskemål vid remissbehandlingen – att med hänsyn till kraven på proportionalitet och likabehandling bör andra inskränkningar i rörelsefriheten i huvudsak vara lika ingripande som ett förbud att lämna bostaden under helgkvällar och helgnätter. Inskränkningarna får inte vara mer ingripande än ett sådant förbud. Det innebar att regeringen ansåg att

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

det inte bör vara möjligt att kombinera helghemarrest med någon annan typ av rörelseinskränkningar. Helghemarresten får i stället, vid behov, ersättas helt av andra rörelseinskränkande inslag (prop. 2019/20:118 s. 71 f.).

Frågan har behandlats tidigare

Utredningen har förståelse för det behov som Kriminalvården har framfört. Det är Kriminalvården som har bäst kunskap om hur inskränkningarna i rörelsefriheten bör utformas och det saknas skäl att ifrågasätta att myndigheten genom en ökad flexibilitet skulle kunna få till stånd inskränkningar som i enskilda fall skulle vara ännu bättre utformade för den dömde. Myndigheten har samtidigt betonat att den inte vill göra inskränkningarna i rörelsefriheten mer ingripande.

Det kan inledningsvis konstateras att det inte är aktuellt att utöka omfattningen av de rörelseinskränkande inslagen. Eftersom de övriga inskränkningarna i rörelsefriheten – enligt vad som uttalades när påföljden infördes – inte får vara mer ingripande än en helghemarrest krävs att det går att göra en rättvisande bedömning av ingripandegraden när det gäller de andra typerna av rörelseinskränkningar i förhållande till helghemarresten. Som konstaterats i förarbetena är det svårt att bedöma ingripandegraden med någon exakthet. Det kan hämtas viss ledning i förarbetena till 18 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning. Där framgår hur ingripande ett förbud att under vissa tider vistas på en särskilt angiven plats, ett förbud att under vissa tider vistas inom ett särskilt angivet område, ett förbud att lämna den egna kommunen eller kommundelen och en skyldighet att uppehålla sig på en särskilt angiven plats, ska anses vara i förhållande till helghemarrest (prop. 2019/20:118 s. 149).

Den nuvarande regleringen bör behållas

Utredningen anser att det, inom ramen för den korta tid som står till förfogande för att se över regleringen om ungdomsövervakning och att föreslå en ny påföljd, inte finns möjlighet att göra en så genomgripande förändring som skulle krävas för att tillgodose Kriminalvårdens önskemål om ökad flexibilitet. För att kunna kombinera en helghemarrest med någon annan inskränkning av rörelsefriheten

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

måste enligt utredningens mening en ändring av helghemarresten göras, eftersom den i sin nuvarande utformning utgör den yttersta gränsen för hur ingripande rörelseinskränkningarna får vara. Det skulle t.ex. krävas att en av helgkvällarna/nätterna togs bort för att Kriminalvården skulle ges utrymme för att lägga på ett annat rörelseinskränkande inslag. Då det som tidigare nämnts är svårt att med någon exakthet jämföra de olika rörelseinskränkande inslagen skulle det kunna leda till osäkerhet, vilket inte är önskvärt. Vidare är helghemarresten – som den är utformad nu – att se som en helhet. Det är därför svårt att värdera vad det skulle innebära för ingripandegraden om en kväll/natt togs bort, i förhållande till det som återstår, eftersom själva helghemarresten till större delen skulle kvarstå.

Mot den bakgrunden anser utredningen att förbudet mot att kombinera helghemarrest med andra rörelseinskränkande inslag bör behållas. Det bör därför även fortsättningsvis vara möjligt att i sin helhet ersätta helghemarresten med andra rörelseinskränkande inslag (som kan kombineras), men inte att kombinera helghemarresten med andra rörelseinskränkande inslag.

Det bör framhållas att det inte finns något som hindrar Kriminalvården att under verkställigheten byta helghemarresten mot andra rörelseinskränkande inslag, om det inträffar händelser eller framkommer nya omständigheter som gör att en annan utformning av rörelseinskränkningarna framstår som lämpligare. Utredningen delar även den bedömning som gjordes i förarbetena att det inte finns tillräckliga skäl för att ändra de tider som anges för helghemarresten i 18 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning.

Mot bakgrund av att det kommer att krävas bestämmelser om rörelseinskränkningar även för den nya påföljden utvidgad ungdomsövervakning bör det förtydligas genom ett tillägg i 18 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning att den regleringen enbart avser ungdomsövervakning.

Begreppet helghemarrest bör användas i lagtexten

Helghemarrest har hittills inte använts i lagtexten för att beskriva rörelseinskränkningarna vid ungdomsövervakning. Eftersom utredningen föreslår att den nya påföljden utvidgad ungdomsövervakning ska vara förenad med hemarrest, som innebär mer omfattande rörel-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

seinskränkningar än de som gäller vid ungdomsövervakning (se avsnitt 11.5.3), bör begreppet helghemarrest introduceras i lagtexten för att tydliggöra rörelseinskränkningarna vid respektive påföljd.

10.6 Tiden för ungdomsövervakning

Utredningens bedömning: Tiden för ungdomsövervakning bör, med tanke på att det införs en ny påföljd, inte förändras.

Skälen för utredningens bedömning

Den nuvarande regleringen

Enligt 32 kap. 3 a § tredje stycket brottsbalken ska tiden för ungdomsövervakning bestämmas till lägst sex månader och högst ett år. Antalet månader ska enligt förarbetena bestämmas med beaktande av den aktuella brottslighetens straffvärde och andra omständigheter som är av betydelse för straffmätningen, t.ex. återfall.

Kriminalvården ska enligt 5 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning fastställa dagen för verkställighetens slut. Tiden för ungdomsövervakning ska räknas från och med den dag domen eller beslutet i den del som avser ungdomsövervakning har fått laga kraft mot den dömde.

Inte kortare verkställighetstid för ungdomsövervakning

Ett sätt att utvidga tillämpningsområdet för ungdomsövervakning skulle kunna vara att föreskriva att ungdomsövervakning får avse kortare tid än i dag. Påföljden skulle då kunna dömas ut vid lägre straffmätningsvärden än sex månaders fängelse. En sådan lösning skulle innebära kortare verkställighetstid än sex månader.

Det är då viktigt att ha i åtanke att ungdomsövervakning är en ingripande påföljd, som är särskilt utformad för att fungera för unga som begår förhållandevis allvarliga brott. Om påföljden skulle tillämpas även vid lägre straffmätningsvärden skulle flera av de obligatoriska delarna av verkställighetsplanen behöva ses över. Det skulle kunna leda till behov av ännu mer differentierade verkställighetspla-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

ner, även i de obligatoriska delarna, vilket i sin tur kan leda till att det blir svårare att förutse vad påföljden innebär. Det skulle därmed bli svårare för domstolen att ta ställning till vad påföljden innebär i det enskilda fallet. En sådan lösning skulle också skapa problem för Kriminalvården, som ansvarar för verkställigheten.

Det bör även framhållas att det normalt tar fyra veckor innan en verkställighetsplan har utarbetats. Det beror främst på att det krävs både en kartläggning av den dömdes levnadsförutsättningar och åtskilliga kontakter med andra myndigheter, inte minst socialnämnden i den kommun som har ansvaret för den dömde. Vidare ska Kriminalvården under verkställigheten pröva om rörelseinskränkningarna ska minskas respektive upphöra. En kortare verkställighetstid än sex månader skulle innebära att den tid som finns kvar för själva övervakningen, deltagande i program m.m. blir alltför kort. Eftersom enbart utformningen av verkställighetsplanen kräver en månad skulle det, med kortare verkställighetstider, finnas alltför litet utrymme för det motivationsarbete som utgör kärnan i påföljden. För att påföljden ska vara trovärdig och motverka återfall i brott behöver den ha en viss längd och stabilitet. Även risken att det inte skulle finnas möjlighet att delta i vissa program och andra aktiviteter som den dömde skulle kunna ha behov av behöver beaktas.

Ungdomsövervakning bör därför enligt utredningens mening inte kunna bestämmas till kortare tid än sex månader.

Inte heller längre verkställighetstid

Ett alternativ som skulle kunna skärpa den nuvarande påföljden vore att förlänga den längsta tiden för ungdomsövervakning. I förarbetena till påföljden anfördes att maximitiden inte borde vara alltför lång. Genom att sätta ett år som maximitid för ungdomsövervakning gavs påföljden samtidigt ett relativt stort tillämpningsområde, med möjlighet att omfatta brottslighet med höga straffvärden (se prop. 2018/19:118 s. 43 f.). Längre verkställighetstid kunde enligt regeringen skapa en alltför stor överlappning i förhållande till tillämpningsområdet för sluten ungdomsvård.

Enligt utredningen är det främsta skälet för att verkställighetstiden inte bör förlängas att när det rör sig om brott med mycket höga straffmätningsvärden – som det är fråga om när de överstiger ett års

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

fängelse – krävs det att påföljden skärps i stort. Det räcker inte bara att verkställighetstiden förlängs för att ungdomsövervakning ska utgöra en tillräckligt ingripande påföljd i de fallen. En längre verkställighetstid hör därför hemma inom ramen för övervägandena om en ny påföljd, vilken behandlas i kapitel 11.

10.7 De föreslagna ändringarna påverkar barn

Utredningens bedömning: Förslagen om att ungdomsövervakning ska kunna dömas ut i fler fall leder till mer ingripande påföljder för vissa unga lagöverträdare.

De fördelar som finns med påföljden ungdomsövervakning väger dock tyngre än nackdelarna, dvs. att påföljden är mer ingripande. Förslagen bedöms mot den bakgrunden vara proportionerliga och i enlighet med de krav som ställs i barnkonventionen.

Skälen för utredningens bedömning

Allmänna utgångspunkter

Utredningen har i avsnitt 3.5 redovisat de artiklar i barnkonventionen som får betydelse vid bedömningen av de frågor som behandlas i betänkandet, främst artiklarna 37 och 40. Enligt artikel 3 ska vid alla åtgärder som rör barn i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Vad som är barnets bästa måste avgöras i varje enskilt fall och ska vägas in vid alla beslut.

Förslagen angående ungdomsövervakning

Utredningen föreslår att ungdomsövervakning ska kunna dömas ut i fler fall, om lagöverträdaren tidigare har dömts till ungdomsvård, och att möjligheten att förena ungdomsvård med antingen ungdomstjänst eller dagsböter ska tas bort. Förslagen kommer, generellt sett, att leda till mer ingripande påföljder för barn i åldersgruppen 15–17 år. De ändringar som föreslås avseende ungdomsövervakning kommer också att leda till att ungdomsvård inte bedöms vara en

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

tillräckligt ingripande påföljd i fler fall än i dag, vilket leder till att ungdomsövervakning väljs i stället.

Det finns i och för sig en risk med mer ingripande påföljder, eftersom barn anses vara extra känsliga för bestraffning. Samtidigt innebär utredningens förslag att fler barn kan komma att dömas till ungdomsövervakning, som förefaller vara en väl fungerande påföljd. Den innehåller fler brottsförebyggande inslag än de andra ungdomspåföljderna, ungdomsvård och ungdomstjänst. Ungdomsövervakning ger den dömde en möjlighet att få struktur och ordning på sin tillvaro, exempelvis genom föreskrifter om närvaro i skolan. Om påföljden aktualiseras i fler fall kan det på sikt leda till att färre barn återfaller i brott. Mot den bakgrunden väger fördelarna med utredningens förslag – trots påföljdens mer ingripande karaktär – tyngre än nackdelarna. Utredningen anser därmed att förslagen är proportionerliga och i enlighet med de krav som ställs i barnkonventionen.

11 Utvidgad ungdomsövervakning

11.1 Uppdraget

Enligt direktiven finns det skäl att ifrågasätta om dagens reglering av ungdomsövervakning utgör ett tillräckligt trovärdigt och ingripande påföljdsalternativ i alla de situationer där påföljden är avsedd att tillämpas. Enligt direktiven begår fler barn och unga än tidigare upprepad och allvarlig brottslighet och utnyttjas av kriminella nätverk. Det bör enligt direktiven därför vara möjligt att meddela fler eller mer ingripande föreskrifter och vidta fler kontrollåtgärder. Syftet är bl.a. att säkerställa att den dömde inte begår brott under verkställigheten och att öka möjligheten för den dömde att lämna sin tidigare livsstil. Därför bör det införas en ny påföljd – utvidgad ungdomsövervakning. Utöver att den nya påföljden ska innebära att verkställigheten blir mer ingripande bör förutsättningarna för att upptäcka om den unge kan misstänkas begå brott under verkställigheten förbättras.

11.2 En ny påföljd behövs

Utredningens förslag: En ny påföljd införs. Den nya påföljden har gemensamma inslag med ungdomsövervakning men är betydligt mer ingripande för att den ska kunna tillämpas dels vid allvarligare brottslighet, dels vid återfall i allvarlig brottslighet.

Utredningens bedömning: Den nya påföljden ger utrymme för mer övervakning och bättre kontroll för barn i åldersgruppen 15–17 år som döms för allvarliga brott. Den kommer att fylla en viktig funktion i gränsområdet mellan ungdomsövervakning och fängelse.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Skälen för utredningens förslag och bedömning

Ökad övervakning och mer kontroll av unga lagöverträdare

Enligt direktiven till utredningen råder det en utmanande situation i Sverige när det gäller brottsutvecklingen bland unga lagöverträdare med koppling till kriminella nätverk och det krävs ytterligare insatser mot kriminella nätverk och annan organiserad brottslighet. Brottsutvecklingen, särskilt när det gäller unga lagöverträdare med koppling till gängkriminalitet, är oroande. Vid den typ av brottslighet som det ofta är fråga om – framför allt grov våldsbrottslighet och grov narkotikabrottslighet – är det i regel svårt för den unge att bryta sitt beteendemönster utan kraftfulla insatser från samhället. Återfallsförebyggande insatser i kombination med andra ingripande insatser som omfattande övervakning och kontroll kan vara nödvändiga förutsättningar för att den unge ska kunna komma bort från sin kriminella livsstil.

Även om underlaget för att utvärdera den relativt nya påföljden ungdomsövervakning är begränsat, har påföljden av allt att döma medfört bättre övervakning och kontroll av unga lagöverträdare. Det, i förening med att Kriminalvården arbetar i nära kontakt med den dömde, de sociala myndigheterna och andra aktörer i den dömdes närmiljö, ger goda förutsättningar för att genomföra Kriminalvårdens behandlingsprogram och andra åtgärder som syftar till att motverka kriminalitet. Kriminalvårdens nuvarande behandlingsprogram är emellertid inte skapade för unga lagöverträdare och kan därför behöva anpassas för att de ska fungera bättre när det gäller just den kategorin.

Något som särskilt bör lyftas fram när det gäller utvidgad ungdomsövervakning är att verkställigheten inte hindrar användandet av socialtjänstens verktyg. Tvärtom kan de fungera som ett extra lager av samhällsåtgärder vid sidan av Kriminalvårdens återfallsförebyggande arbete. Det är även möjligt att föreskriva att den dömde ska genomgå något av socialtjänstens behandlingsprogram. Det är också en viktig aspekt av ungdomsövervakning som påföljd att de positiva inslag som kan bidra till att motverka att den dömde återfaller i brott – som skola och idrottsaktiviteter – finns kvar som skyddande faktorer under verkställigheten. Övervakningen innebär vidare att den dömde måste rätta sig efter de tider och andra föreskrifter som verkställighetsplanen innehåller. Det kan motverka passivitet och skapa

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

förutsättningar för den unge att stärka sitt ansvarstagande, vilket i sig är en nödvändig förutsättning för att i förlängningen kunna komma bort från en kriminell livsstil. Det finns därför betydande fördelar med den övervakning och kontroll utanför anstalt som ungdomsövervakning innebär.

Ungdomsövervakning innehåller olika kontrollmöjligheter som är både naturliga och nödvändiga inslag i en effektiv ungdomspåföljd. Utredningen föreslår också att kontrollmöjligheterna ska utökas (se avsnitt 10.4). Det är enligt utredningens mening dock inte möjligt att – utan att gå utöver vad som är möjligt med hänsyn till de begränsningar som bl.a. regeringsformen, Europakonventionen och barnkonventionen sätter – skapa särskilda befogenheter för Kriminalvården att använda tvångsmedel mot den dömde motsvarande dem som får användas vid en förundersökning eller utredning enligt 31 § LUL. Kriminalvården har inte heller till uppgift att bekämpa brott, vilket är en förutsättning för att få tillämpa straffprocessuella tvångsmedel.

Om Kriminalvården misstänker att den dömde ägnar sig åt brottslig verksamhet bör myndigheten vända sig till Polismyndigheten, som kan inleda förundersökning. Under en förundersökning får bl.a. straffprocessuella tvångsmedel användas. Att kontakta Polismyndigheten får anses vara ett naturligt steg i Kriminalvårdens skyldighet att underrätta åklagare om sådan misskötsamhet som kan föranleda att påföljden bör undanröjas. Med de förslag som utredningen återkommer till i det följande ökar kontrollen över den dömde väsentligt. Därmed förbättras också möjligheterna att upptäcka och lagföra ny brottslighet.

En ny påföljd begränsar behovet av fängelsestraff

En allmän utgångspunkt är att frihetsberövande påföljder så långt möjligt ska undvikas för barn. Det kommer till uttryck genom att den som var under 18 år vid brottet får dömas till fängelse bara om det finns synnerliga skäl. Principen bygger på att det är välkänt att frihetsberövande påföljder kan ha negativ inverkan på unga personer. Trots att verkställigheten av frihetsberövande påföljder är inriktad på att skapa förutsättningar för att motverka återfall i brott är det ofrånkomligt att sådana miljöer påverkar barn och unga mer än

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

vuxna. De unga lagöverträdare som verkställer frihetsberövande påföljder på särskilda ungdomshem eller i fängelse riskerar att utveckla och befästa sin kriminella identitet, i stället för att bryta med sitt destruktiva beteende. När det gäller de unga som dömdes till sluten ungdomsvård mellan 1999 och 2017 återföll i genomsnitt 40 procent av pojkarna och 21 procent av flickorna genom att en ny dom meddelades inom ett år efter avslutad verkställighet. Efter två år var den genomsnittliga återfallssiffran 60 procent för pojkarna och 36 procent för flickorna (Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi, Tuffa tag och tillit, 2023:9, s. 92 f.). Även om antalet återfall har minskat något över tid finns det alltså skäl att anta att den typen av frihetsberövande påföljd inte underlättar för unga lagöverträdare att skapa sunda normer för sitt fortsatta liv. Enligt Brottsförebyggande rådets rapport Barn och unga i kriminella nätverk (Brå 2023:13) byggs kontaktnät ut och exploateringen inom brottslig verksamhet fortsätter i samband med att barn och unga placeras på bl.a. särskilda ungdomshem.

Ungdomsövervakning kan tillämpas vid straffmätningsvärden som motsvarar fängelse från omkring sex månader till ett år. Vid högre straffmätningsvärden än så är ofta sluten ungdomsvård i dag huvudalternativet som påföljd, eftersom ungdomsvård många gånger inte anses vara tillräckligt ingripande. När förslagen i SOU 2023:44 genomförs kommer påföljden i motsvarande fall i stället att bestämmas till fängelse.

Utredningen har i avsnitt 7.3.4 föreslagit att den s.k. ungdomsreduktionen ska förändras för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år. Den förändring av ungdomsreduktionen som utredningen föreslår innebär inte i sig att principerna för påföljdsvalet eller tillämpningen av de särskilda ungdomspåföljderna förändras. Däremot påverkas utrymmet för att tillämpa respektive påföljd i förhållande till olika brott, eftersom straffmätningsvärdena generellt kommer att bli högre om utredningens förslag genomförs. Även den översyn av bl.a. straffskalorna för brott som pågår inom ramen för Straffreformutredningen kan på sikt antas leda till högre straffmätningsvärden för unga lagöverträdare (dir. 2023:115 och dir. 2023:181).

Den minskade ungdomsreduktionen tillsammans med bl.a. de straffskärpningar som kan förväntas äga rum på sikt medför att fängelse kan komma att dömas ut för unga lagöverträdare i betydligt fler fall, om inte tillämpningsområdet för de befintliga ungdomspåföljd-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

derna ändras. En sådan förändring av tillämpningsområdet är dock inte en ändamålsenlig lösning, eftersom den skulle motverka regeringens intention att den minskade ungdomsreduktionen, straffskärpningar och andra åtgärder sammantaget ska verka repressionshöjande. Det framstår i stället som en lämpligare åtgärd att införa en ny, mer ingripande, påföljd som i tillräcklig utsträckning bidrar med effektiv övervakning och kontroll av de barn och unga som begår allvarliga brott.

En ny påföljd bör införas

Som har framhållits finns det tecken på att den övervakning och kontroll som ungdomsövervakning innebär spelar en stor roll när det gäller unga lagöverträdare. En ny påföljd med samma inslag som ungdomsövervakning t.ex. rörelseinskränkningar som övervakas genom elektronisk kontroll – men som är betydligt mer ingripande – kan användas vid högre straffmätningsvärden och vid återfall i allvarlig brottslighet. En ny påföljd kan därmed fylla en viktig funktion i tillämpningsområdet mellan ungdomsövervakning å ena sidan och fängelse å andra sidan. En sådan påföljd bör därför införas.

11.3 Den nya påföljden

11.3.1 Påföljdens grundstruktur

Utredningens förslag: Påföljden, som regleras i två nya paragrafer i 32 kap. brottsbalken, ska ha samma grundstruktur som ungdomsövervakning men innehålla mer kontroll och övervakning under längre tid än ungdomsövervakning. Den nya påföljden, som ska benämnas utvidgad ungdomsövervakning, ska också ha nya, skärpande inslag. Reglerna om verkställighet tas in i lagen om verkställighet av ungdomsövervakning.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Skälen för utredningens förslag

Samma grundstruktur som påföljden ungdomsövervakning

Som utredningen har beskrivit i avsnitt 10.2.3 och 11.2 är erfarenheten hittills att ungdomsövervakning är en välfungerande påföljd som fyller en viktig funktion i påföljdssystemet för unga lagöverträdare. Av utredningens direktiv får anses följa att den nya påföljden ska ha samma grundläggande struktur som ungdomsövervakning, men att den ska vara mer ingripande och ha fler kontrollmöjligheter för att motverka att den dömde begår nya brott under verkställigheten. En naturlig utgångspunkt är därför att de grundläggande inslagen ska vara samma i båda påföljderna.

Det innebär i korthet bl.a. att Kriminalvården ska ansvara för verkställigheten, att Kriminalvården i samverkan med bl.a. socialnämnden ska upprätta en individuell verkställighetsplan som löpande följs upp, att den dömde ska åläggas rörelseinskränkningar som normalt kontrolleras elektroniskt, att den dömde ska hålla kontakt med en särskilt förordnad koordinator, att den dömde ska avhålla sig från att använda droger och alkohol under verkställigheten och att avhållsamheten ska kunna kontrolleras genom att den dömde lämnar nödvändiga prover.

De grundläggande förutsättningarna för hantering av misskötsamhet genom varning och undanröjande bör också vara desamma som vid ungdomsövervakning.

Även den grundläggande principen att finansieringen ska bygga på den s.k. normaliseringsprincipen och reglerna om handräckning, informationsutbyte, sekretess, bemyndiganden och beslutsordning bör vara desamma för båda påföljderna.

Mot den bakgrunden är det naturligt att den nya påföljden, som framgår av direktiven, benämns utvidgad ungdomsövervakning.

Påföljden ska innehålla mer kontroll och övervakning

Den nya påföljden kommer många gånger att vara en sista möjlighet för en ung lagöverträdare att undvika att dömas till fängelse. Om påföljden ska kunna utgöra ett trovärdigt, proportionerligt och tillräckligt ingripande alternativ till fängelse behöver den i fråga om övervakningen utformas för att vara avsevärt mer ingripande än den

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

helghemarrest som normalt ingår i ungdomsövervakning. Det är också viktigt för att minimera risken för att den dömde ska begå nya brott under verkställighetstiden. Övervakningen behöver vidare pågå under längre tid och kompletteras med inslag som inte förekommer vid ungdomsövervakning men däremot vid intensivövervakning med elektronisk kontroll.

Den närmare utformningen av den nya påföljden behandlas i den fortsatta framställningen.

Den lagtekniska lösningen

Utvidgad ungdomsövervakning bör regleras genom att två nya paragrafer införs i 32 kap. brottsbalken. Den närmare regleringen av verkställigheten av påföljden bör införas i lagen om verkställighet av ungdomsövervakning. Utredningen anser att det inte är nödvändigt att ändra namnet på den lagen enbart av det skälet att en ny, mer ingripande, variant av påföljden införs.

11.3.2 Tillämpningsområdet

Utredningens förslag: Den som har begått brott innan han eller hon har fyllt 18 år ska dömas till utvidgad ungdomsövervakning om ungdomsövervakning inte är en tillräckligt ingripande påföljd med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art och den unges tidigare brottslighet. Den som är över 18 år när dom meddelas får dömas till utvidgad ungdomsövervakning endast om det finns särskilda skäl för det.

Skälen för utredningens förslag

När ungdomsövervakning inte är en tillräcklig reaktion

Påföljden utvidgad ungdomsövervakning bör komma i fråga först när ungdomsövervakning med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art och den unges tidigare brottslighet inte är en tillräckligt ingripande påföljd och även andra ungdomspåföljder är uteslutna av samma skäl. Tillämpningsområdet bör således vara brott som har ett

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

straffmätningsvärde som – efter ungdomsreduktion – överstiger fängelse i ett år. Det är den övre gränsen för tillämpningsområdet för ungdomsövervakning. Det kan t.ex. vara fråga om en 15-åring som gjort sig skyldig till en våldtäkt med ett straffvärde motsvarande minimistraffet fängelse i tre år och ett straffmätningsvärde som något överstiger ett år, med beaktande av utredningens förslag till förändrad ungdomsreduktion. Ett annat exempel är en 17-åring som lagförts för ett rån som har ett straffvärde som motsvarar minimistraffet fängelse i ett år och sex månader och ett straffmätningsvärde som, med beaktande av utredningens förslag till förändrad ungdomsreduktion, också uppgår till fängelse i drygt ett år.

Utvidgad ungdomsövervakning bör också kunna dömas ut vid återfall i allvarlig brottslighet. Återfall i mindre allvarlig brottslighet bör inte hindra att det nya brottet antingen läggs in i den pågående påföljden eller att den tidigare påföljden undanröjs och, om det är fråga om ungdomstjänst eller ungdomsvård, ersätts med ungdomsövervakning. Vid återfall i allvarlig brottslighet kan den tilltalade redan ha dömts till ungdomsövervakning, men återfallet och brottets art kan även i andra situationer medföra att det inte är tillräckligt ingripande att välja ungdomsövervakning som påföljd, trots att straffmätningsvärdet efter ungdomsreduktionen understiger fängelse i ett år. Utredningen återkommer i avsnitt 13.1.2 till förhållandet mellan ungdomsövervakning och utvidgad ungdomsövervakning.

En påföljd för lagöverträdare i åldern 15–17 år

I likhet med ungdomsövervakning bör utvidgad ungdomsövervakning vara en påföljd för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år. Utvidgad ungdomsövervakning bör därför i första hand komma i fråga för den som vid lagföringstillfället är under 18 år. Den som har fyllt 18 år när dom meddelas bör endast få dömas till utvidgad ungdomsövervakning om det finns särskilda skäl för det. Det innebär bl.a. att det kan finnas skäl att välja utvidgad ungdomsövervakning som påföljd för någon som vid domen är över 18 år om brottsligheten har ägt rum strax innan 18-årsdagen (jfr prop. 2019/20:118 s. 41). Den som har fyllt 21 år vid tidpunkten för lagföring bör inte få dömas till utvidgad ungdomsövervakning.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Förhållandet till fängelsestraff

För brott som någon har begått innan han eller hon har fyllt 18 år får rätten enligt 30 kap. 5 § brottsbalken döma till fängelse endast om det finns synnerliga skäl. I dagsläget ska rätten då enligt 32 kap. 5 § brottsbalken i första hand bestämma påföljden till sluten ungdomsvård i stället för fängelse. Frågan om det finns synnerliga skäl att döma till fängelse måste bedömas mot bakgrund av de alternativ som står till buds. På motsvarande sätt som när ungdomsövervakning infördes som påföljd år 2021 skapar utvidgad ungdomsövervakning ett ytterligare utrymme att i enskilda fall välja en annan påföljd än fängelse (jfr Bäcklund m.fl., Brottsbalken [1 juli 2023, Version 23, JUNO], kommentaren till 30 kap. 5 §). Enligt utredningens mening kommer utvidgad ungdomsövervakning i många fall att kunna väljas som påföljd i stället för fängelse om straffmätningsvärdet ligger inom tillämpningsområdet för den nya påföljden. Utredningens förslag innebär ingen förändring i fråga om att synnerliga skäl för fängelse ändå kan anses föreligga i vissa fall. Även med utredningens förslag blir det en fråga för rätten att i varje enskilt fall ta ställning i den frågan i enlighet med 30 kap. 5 § brottsbalken.

11.3.3 Tiden för utvidgad ungdomsövervakning

Utredningens förslag: Tiden för utvidgad ungdomsövervakning ska överstiga ett år och får bestämmas till högst tre år. Rätten ska i domslutet ange hur långt fängelsestraff som hade dömts ut om påföljden i stället hade bestämts till fängelse.

Skälen för utredningens förslag

Tiden för utvidgad ungdomsövervakning bör mätas ut

För ungdomsövervakning gäller att rätten får bestämma tiden för påföljden till lägst sex månader och högst ett år (32 kap. 3 a § andra stycket brottsbalken). Vid ungdomsövervakning bestäms påföljdens längd mätt i antalet månader i förhållande till brottslighetens straffvärde och övriga omständigheter som är av betydelse för straffmät-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

ningen (prop. 2019/20:118 s. 130). Samma princip bör gälla för utvidgad ungdomsövervakning.

Den kortaste verkställighetstiden för utvidgad ungdomsövervakning

Som nyss nämnts bör utvidgad ungdomsövervakning kunna dömas ut när ungdomsövervakning inte är en tillräckligt ingripande påföljd. Den kortaste tiden för utvidgad ungdomsövervakning bör därför överstiga ett år, vilket är den längsta tiden för ungdomsövervakning.

Den nu föreslagna lösningen innebär att det inte uppstår någon överlappning mellan påföljderna. Utredningen har övervägt att ha en överlappning men funnit att det inte skulle vara ändamålsenligt. Eftersom domstolen varken vid ungdomsövervakning eller utvidgad ungdomsövervakning ska pröva den unga lagöverträdarens behov av påföljden eller om påföljden är lämplig för honom eller henne skulle en överlappning kunna leda till tillämpningsproblem.

Den längsta verkställighetstiden för utvidgad ungdomsövervakning

Sett till att den kortaste tiden för utvidgad ungdomsövervakning föreslås överstiga ett år bör den längsta tiden inte understiga två år. Mot bakgrund av att utvidgad ungdomsövervakning ska vara en påföljd som är avsedd för unga lagöverträdare bör den inte heller kunna pågå längre än tre år. Frågan är därmed om två eller tre år bör väljas som den övre gränsen.

Om utredningens förslag om en förändrad ungdomsreduktion för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år genomförs, kommer det att leda till generellt högre straffmätningsvärden för ungdomar i den berörda åldersgruppen (se avsnitt 7.3). Med utgångspunkt i utredningens resonemang om vad som i normalfallet är skälig ungdomsreduktion kan följande exempel på brott med ett straffvärde som motsvarar minimistraffet för vissa brott illustrera tillämpningsområdet. Om den bortersta gränsen för utvidgad ungdomsövervakning skulle bestämmas till två år skulle påföljden kunna tillämpas för lagöverträdare upp till 16 år vid brott med ett straffvärde som motsvarar minimistraffet fängelse i tre år, t.ex. våldtäkt. För en 17-årig lagöverträdare skulle påföljden då i stället i regel bli fängelse. Vid brott med ett straffvärde som motsvarar minimistraffet fängelse i fyra år, t.ex.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

grovt vapenbrott, skulle utvidgad ungdomsövervakning kunna tillämpas för lagöverträdare som vid brottet nyss fyllt 15 år men inte 16 eller 17 år. Vid brott med ett straffvärde som motsvarar minimistraffet fängelse i fem år, t.ex. grovt rån, skulle påföljden enbart kunna tillämpas för den som nyss fyllt 15 år.

Om den längsta tiden för utvidgad ungdomsövervakning i stället skulle bestämmas till tre år skulle påföljden kunna tillämpas även för den som fyllt 17 år vid brott med ett straffvärde som motsvarar minimistraffet fängelse i tre år. Vid brott med ett straffvärde som motsvarar minimistraffet fängelse i fyra eller fem år skulle påföljden kunna komma i fråga för lagöverträdare som är 15 eller 16 år men inte för den som fyllt 17 år. Påföljden skulle vidare kunna komma i fråga vid brott med ett straffvärde som motsvarar minimistraffet fängelse i sex år, t.ex. grov mordbrand, för den som har fyllt 15 år. För äldre lagöverträdare skulle i stället fängelse komma att väljas i normalfallet.

Eftersom den nya påföljden är avsedd att vara mycket ingripande, med omfattande övervakning och kontroll, är utredningens uppfattning med utgångspunkt i det som nu har sagts att den lämpligaste lösningen är att välja tre år som den övre gränsen. Utöver att utredningens förslag om förändrad ungdomsreduktion, om det genomförs, kommer att leda till högre straffmätningsvärden generellt för unga lagöverträdare, bör hänsyn tas till den generella översyn som nu pågår beträffande straffskalorna. Den kommer med stor sannolikhet också att leda till högre straffmätningsvärden för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år. Det talar för att den övre gränsen inte bör sättas för lågt.

Ytterligare ett skäl till att den övre gränsen inte bör sättas för lågt är att det, när det är fråga om kvalificerad brottslighet eller återfall i allvarliga brott, ibland med koppling till kriminella nätverk, i regel finns ett stort behov av att kunna återanpassa lagöverträdaren till ett socialt ordnat liv. Behovet av individuellt anpassade insatser för att bryta en begynnande eller pågående brottskarriär kvarstår därmed med stor sannolikhet under en längre tid.

När det är fråga om så allvarlig brottslighet att straffmätningsvärdet uppgår till fängelse i tre år går det inte att bortse från att en ung lagöverträdare i högre utsträckning än vid brottslighet med lägre straffmätningsvärden kan visa sig sakna förmåga och förutsättningar i övrigt att ta ansvar på det sätt som påföljden kräver, t.ex. att passa

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

tiderna för hemarresten eller för möten med koordinatorn. Att den nya påföljden i praktiken kommer att vara det enda tillräckligt ingripande alternativet till ett fängelsestraff talar emellertid ändå för att den längsta tiden ska vara tre år. I de fall där den dömde missköter verkställigheten finns det möjlighet att undanröja påföljden och i stället döma honom eller henne till fängelse. Sammantaget anser utredningen därför att den längsta tiden för utvidgad ungdomsövervakning bör vara tre år.

Risken för undanröjande

Det bör betonas att utvidgad ungdomsövervakning oftare än ungdomsövervakning kan behöva undanröjas på grund av att åtgärderna enligt verkställighetsplanen inte kommer till stånd av andra orsaker än den dömdes misskötsamhet (jfr 32 kap. 4 § andra stycket brottsbalken). Redan under verkställighetsplaneringen kan det visa sig att den dömdes personliga förhållanden innebär att påföljden inte kommer att kunna verkställas och att det saknas realistiska förutsättningar att utifrån den dömdes behov av stöd anordna ett alternativt boende där påföljden kan verkställas. Det kan också visa sig att den dömdes personliga förhållanden i övrigt är sådana att det står klart att det helt saknas förutsättningar att verkställa påföljden.

11.4 Kriminalvårdens roll

11.4.1 Ansvaret för verkställigheten

Utredningens förslag: Kriminalvården ska ansvara för verkställigheten av utvidgad ungdomsövervakning.

Skälen för utredningens förslag

Ansvaret för verkställighet av ungdomsövervakning

I förarbetena till införandet av ungdomsövervakning gjordes bedömningen att Kriminalvården skulle ansvara för verkställigheten av påföljden, eftersom Kriminalvården ansågs vara bättre rustad än SiS

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

att åta sig verkställigheten av den nya påföljden. Ansvaret för verkställigheten av ungdomsövervakning lades därför på Kriminalvården enligt 2 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning (prop. 2019/20:118 s. 48 f.).

Av Kriminalvårdens rapport (se avsnitt 9.2) framgår att Kriminalvården inför implementeringen av ungdomsövervakning skapade en särskild organisation både för att driva utvecklingsarbetet och för själva implementeringen. Bl.a. utbildades 120 särskilda ungdomskoordinatorer och ansvariga chefer om vad ungdomsövervakning innebär. Frivårdskontoren informerades om den nya påföljden och en handbok, utbildning och systemstöd togs fram. De utbildningsinsatserna fortsätter. Mellan år 2021 och 2023 fanns även grupper som sysslade med ärendehandledning för kunskap och erfarenhetsutbyte för ungdomskoordinatorer som hanterade pågående verkställigheter. Frivårdskontoren har därefter skapat egna forum, antingen inom det enskilda frivårdskontoret eller mellan frivårdskontor. Arbetet med ungdomsövervakning ingår också i den ordinarie strukturen för ärendegenomgångar i s.k. frivårdskollegium. Kollegiet ska vara det primära forumet för diskussion och ställningstaganden, genom att enskilda ärenden lyfts för samråd med utgångspunkt i Kriminalvårdens regelverk och riktlinjer. Kriminalvården har dragit slutsatsen att stöd och uppföljning har varit ett framgångsrikt och viktigt inslag för att den nya påföljden kunnat verkställas enhetligt och rättssäkert och för att ungdomsövervakning ska vara en säker och trovärdig påföljd (Kriminalvårdens rapport s. 24 f.).

Kriminalvården bör ansvara för verkställigheten

Samma skäl som talade för att Kriminalvården skulle ansvara för verkställigheten av ungdomsövervakning gör sig gällande även i fråga om utvidgad ungdomsövervakning, särskilt mot bakgrund av den ytterligare erfarenhet av att arbeta med unga lagöverträdare som Kriminalvården har hunnit skaffa sig. Verkställighetsplanen vid utvidgad ungdomsövervakning föreslås ha stora likheter med den verkställighetsplan som gäller för ungdomsövervakning. Det gäller även de flesta andra bestämmelser om ungdomsövervakning. Den främsta skillnaden är att rörelseinskränkningarna och inslagen av elektronisk övervakning är mer omfattande vid utvidgad ungdomsövervakning.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

En annan viktig skillnad mellan påföljderna är att utredningen i avsnitt 11.5.2 föreslår att den utvidgade ungdomsövervakningen ska inledas med verkställighet i kriminalvårdsanstalt under två månader, för vilken Kriminalvården ska ansvara. Det talar med styrka för att Kriminalvården bör ansvara för verkställigheten av utvidgad ungdomsövervakning i sin helhet. Det finns dessutom en etablerad organisation inom Kriminalvården som är van att hantera de frågor som uppkommer vid verkställighet av ungdomsövervakning. Som redovisats i avsnitt 10.2.3 anses påföljden fungera bra. Kriminalvården bör därför ansvara för verkställigheten även för utvidgad ungdomsövervakning.

11.4.2 Samma regler som för ungdomsövervakning

Utredningens förslag: Samma regler som för ungdomsövervakning ska gälla för utvidgad ungdomsövervakning i fråga om
- förordnande av särskild koordinator och dennes uppgifter,
- den dömdes skyldighet att träffa koordinatorn,
- att inskränkningar i rörelsefriheten ska kontrolleras med elektroniska hjälpmedel, och
- att den dömde ska vara skyldig att lämna prov för kontroll av drog- och alkoholanvändning.

Skälen för utredningens förslag

Koordinatorns roll och uppgifter

En särskild utsedd koordinator bör utses för den dömde och det som gäller om koordinatorns roll och uppgifter bör vara detsamma vid utvidgad ungdomsövervakning som vid ungdomsövervakning.

Det innebär i korthet att Kriminalvården ska förordna en koordinator med rätt erfarenhet och kompetens. Det bör normalt vara en person som är anställd i Kriminalvården. En av de viktigaste uppgifterna för koordinatorn är att verka för att verkställighetsplanen följs, dvs. att kontrollera att den unge gör det som han eller hon har förelagts att göra, t.ex. delta i undervisning. Koordinatorn har både en kontrollerande och en stödjande och hjälpande roll. Koordinatorns insats kan avse såväl motivationshöjande samtal som praktisk hjälp

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

eller hjälp med att följa upp vad andra myndigheter har beslutat. Det kan även röra sig om ansökningar eller hjälp med andra frågor i de fall där den unge saknar nödvändigt stöd av andra vuxna. I verkställighetsplanen kan det bestämmas att den dömde i brottsförebyggande syfte ska delta i strukturerade samtal kring särskilda teman. Det är i många fall lämpligt att koordinatorn håller sådana samtal med den dömde.

Av förarbetena till införandet av ungdomsövervakning framgår att koordinatorn och den dömde ska ha en regelbunden och tät kontakt. Det innebär att den dömdes förehavanden och sociala situation blir tydlig för koordinatorn, vilket i sin tur kan indikera om det finns risk för antisociala kontakter eller återfall i brott. Får koordinatorn kännedom om att den dömde missköter verkställighetsplanen eller får indikationer på att det finns risk för fortsatt brottslighet kan det motivera att verkställighetsplanen ses över. När det gäller frågan om hur tät kontakt som koordinatorn och den dömde bör ha är det enligt utredningens mening lämpligt att det som gäller vid ungdomsövervakning enligt 17 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning även bör gälla vid utvidgad ungdomsövervakning. Den unge ska därför träffa koordinatorn två gånger i veckan under verkställighetstiden, om inte Kriminalvården finner att antalet möten kan begränsas till ett i veckan. Det finns också en möjlighet för Kriminalvården att utöka antalet möten, dock inte till fler än tre i veckan. När det gäller tid och plats för mötena bör de bestämmas av koordinatorn och de bör inte inkräkta på den dömdes skolgång, praktik eller liknande, utan bör som utgångspunkt äga rum vid andra tider. Om det bedöms vara lämpligt kan mötena förläggas på ett sätt som kan antas bidra till att avhålla den dömde från att begå brott.

Den dömde är skyldig att inställa sig till mötena. Det ligger dock i sakens natur att tid och plats måste bestämmas även med hänsyn till hans eller hennes synpunkter och förutsättningar, eftersom sådana hänsynstaganden kan bidra till att verkställigheten sköts i större utsträckning (prop. 2019/20:118 s. 65 f.). I avsnitt 11.7.1 behandlas de åtgärder som kan vidtas om den dömde missköter kontakterna med koordinatorn.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Elektronisk övervakning av de rörelseinskränkande inslagen

På samma sätt som vid ungdomsövervakning utgör de rörelseinskränkande inslagen en viktig del av påföljden vid utvidgad ungdomsövervakning. De syftar till att påföljden ska kunna utgöra en lämplig och trovärdig reaktion såväl vid allvarlig brottslighet som vid återfall i allvarlig brottslighet. För påföljdens trovärdighet är det därför viktigt att det finns goda möjligheter att kontrollera att inskränkningarna följs.

I förarbetena till ungdomsövervakning konstaterades att möjligheten att elektroniskt övervaka en föreskriven rörelseinskränkning inte syftar till att begränsa rörelsefriheten ytterligare för den dömde. Den elektroniska övervakningen är enbart ett medel för att kontrollera att förbudet följs och att förbudsområdets gränser respekteras. Vidare konstaterades att det redan enligt olika lagstiftningar används tekniska hjälpmedel för att kontrollera olika inskränkningar i rörelsefriheten, bl.a. enligt 3 § lagen om intensivövervakning med elektronisk kontroll. Enligt förarbetena är övervakningsåtgärden försvarlig med hänsyn till påföljdens roll i systemet och till avgränsningen av de rörelseinskränkande inslagen. En effektiv kontrollåtgärd för att säkra att rörelseinskränkningarna följs kan minska riskerna för att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt. Åtgärden ansågs mot den bakgrunden tjäna ett syfte som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle och vara proportionerlig med hänsyn till det intresse den avser att skydda (prop. 2019/20:118 s. 74 f.). Vissa frågor med anknytning till tekniken vid elektronisk övervakning behandlas i avsnitt 12.2.2.

I 14 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning anges att verkställighetsplanen ska innehålla föreskrifter om inskränkningar i den unges rörelsefrihet i enlighet med 18–21 §§ samma lag. Kontrollen av att inskränkningarna i rörelsefriheten följs ska enligt 19 § göras med elektroniska hjälpmedel om det inte finns särskilda skäl mot det. Det finns med andra ord en begränsad möjlighet för Kriminalvården att avstå från elektronisk övervakning. Som exempel nämns i förarbetena situationer där den dömdes hälsotillstånd är sådant att elektronisk övervakning framstår som onödig eller olämplig (prop. 2019/20:118 s. 149 f.). Ett annat skäl till att avstå från elektronisk övervakning kan vara att den dömde är placerad på en låst institution och även går i skolan inom ramen för den placeringen.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Utredningen gör ingen annan bedömning än den som gjordes i förarbetena till ungdomsövervakning om övervakningsåtgärdens nödvändighet, försvarlighet och proportionalitet. Elektronisk övervakning är en vedertagen metod och den bör tillämpas även vid utvidgad ungdomsövervakning. När utvidgad ungdomsövervakning blir aktuell som påföljd rör det sig dessutom om straffmätningsvärden som är upp till tre gånger så höga som den övre gränsen för ungdomsövervakning. Det bör därför göras ett tillägg i nuvarande 19 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning som innebär att paragrafen även ska tillämpas vid utvidgad ungdomsövervakning.

I avsnitt 11.5.3 behandlas utformningen av rörelseinskränkningarna och i avsnitt 11.7.1 behandlas vilka åtgärder som kan vidtas om den dömde inte respekterar rörelseinskränkningarna.

Kontroll av drog- och alkoholförbud

Liksom vid ungdomsövervakning föreslås att ett drog- och alkoholförbud ska utgöra ett obligatoriskt inslag i verkställighetsplanen. Verkställighetsplanen ska därför innehålla en föreskrift om att den dömde förbjuds att under verkställigheten bruka narkotika, alkohol, något annat berusningsmedel, något sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller någon sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor. Det bör därför också införas en skyldighet för den dömde att på begäran av Kriminalvården lämna urin-, utandnings-, saliv-, svett-, blod- eller hårprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av något sådant medel eller någon sådan vara. Kravet på att lämna prov möjliggör en bedömning av om förbudet följs. Det bör emellertid inte gälla om det finns medicinska eller liknande skäl mot kontrollen.

Utredningen delar den bedömning som gjordes i förarbetena till införandet av ungdomsövervakning om förslagets förenlighet med bestämmelserna i 2 kap. 6, 20 och 21 §§ regeringsformen, som bl.a. föreskriver att begränsningar i skyddet mot påtvingat kroppsligt ingrepp endast får göras för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle och aldrig får gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett dem. Utredningen delar vidare bedömningen att förslaget även är förenligt med

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

artikel 8 i Europakonventionen (se prop. 2019/20:118 s. 77 f.). Den paragraf som reglerar kontroll av drog- och alkoholfriheten, 22 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning, bör därför gälla även vid utvidgad ungdomsövervakning. Utredningen återkommer i avsnitt 11.5.6 till hur förslagen förhåller sig till kraven i regeringsformen och Europakonventionen.

I avsnitt 11.7.1 behandlas vilka åtgärder som kan vidtas om den dömde inte respekterar drog- och alkoholförbudet.

11.5 Närmare om påföljden

11.5.1 Verkställighetsplanens innehåll

Utredningens förslag: Verkställighetsplanen vid utvidgad ungdomsövervakning ska innehålla samma obligatoriska moment som vid ungdomsövervakning. Det innebär att det ska framgå att den dömde ska hålla kontakt med en koordinator, att påföljden förenas med rörelseinskränkningar och att avhållsamhet från droger och alkohol ska gälla under hela verkställigheten. På samma sätt som vid ungdomsövervakning ska det även vara möjligt att reglera andra föreskrifter i verkställighetsplanen som utgår från den dömdes särskilda förutsättningar, tillvaro och behov.

Skälen för utredningens förslag: Ungdomsövervakning ska enligt 32 kap. 3 a § fjärde stycket brottsbalken innehålla vissa obligatoriska inslag, som ska anges i en individuellt upprättad verkställighetsplan. För det första ska den dömde åläggas skyldighet att hålla kontakt med en särskilt förordnad koordinator. För det andra ska det finnas någon form av rörelseinskränkande inslag. Det ska för det tredje finnas en obligatorisk föreskrift om att den dömde ska avhålla sig från droger och alkohol under verkställigheten. Utöver de obligatoriska momenten är det möjligt att ange andra föreskrifter i verkställighetsplanen som utgår från den dömdes tillvaro och särskilda behov. Det kan handla om föreskrifter om boende, fritid och vård eller annan behandling och om skolgång eller annan sysselsättning (prop. 2019/20:118 s. 48). I påföljden ingår krav på att den dömde ska följa den verkställighetsplan som har fastställts.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Vid utvidgad ungdomsövervakning bör det, liksom vid ungdomsövervakning, finnas både obligatoriska och fakultativa inslag i verkställighetsplanen. Eftersom utvidgad ungdomsövervakning ska vara en mer ingripande påföljd än ungdomsövervakning behöver rörelseinskränkningarna dock utformas på ett annat sätt för att motsvara påföljdens ingripandegrad. Utredningen återkommer i avsnitt 11.5.3 till vad som bör gälla i fråga om rörelseinskränkningar.

Det som anges i verkställighetsplanen bör vara tvingande för den dömde, på samma sätt som vid ungdomsövervakning. Även den kontinuerliga uppföljningen av verkställighetsplanen, som ska göras minst var åttonde vecka, bör vara densamma (prop. 2019/20:118 s. 55 f.).

11.5.2 Verkställighetsplanering i kriminalvårdsanstalt

Utredningens förslag: Verkställigheten av utvidgad ungdomsövervakning ska påbörjas i kriminalvårdsanstalt under en tid om två månader. Under den tiden ska verkställighetsplaneringen göras.

Skälen för utredningens förslag

Verkställighetsplaneringen

Verkställighetsplaneringen bör vid utvidgad ungdomsövervakning, i likhet med det som gäller vid ungdomsövervakning, äga rum i den inledande fasen av verkställigheten och den bör göras på samma sätt som vid ungdomsövervakning. Det är således en omfattande och allsidig utredning av den dömde och dennes förhållanden som ska göras. Den går främst ut på att identifiera dels vilka riskfaktorer som kan antas bidra till återfall i brott och hur de kan motverkas, dels vilka skyddsfaktorer som kan minska risken för återfall och hur de kan understödjas. Det är viktigt att se över hur den dömdes tillvaro ter sig. Det blir extra viktigt i de fall där han eller hon inte omfattas av skolplikten och genom det är garanterad en sysselsättning. Det är även viktigt att frågan om fritidsintressen lyfts, för att kunna stimulera den unge att börja delta i sådana aktiviteter efter verkställighetsplaneringen. På motsvarande sätt som vid ungdomsövervakning bör

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

utredningen läggas till grund för bedömningen av vilka frågor som behöver regleras i verkställighetsplanen (prop. 2019/20:118 s. 51 f.).

I verkställighetsplaneringen ingår också att Kriminalvården i samverkan med socialtjänsten behöver bedöma om den dömdes hemförhållanden är tillräckligt bra för att hemarresten ska kunna fungera i praktiken. I de fall där den dömde inte redan bor någon annanstans än i det ordinarie hemmet är det en nödvändig förutsättning att hemförhållandena medger att han eller hon vistas hemma i den omfattning som verkställigheten kräver. Det kommer vid utvidgad ungdomsövervakning att vara fråga om betydligt mer omfattande rörelseinskränkningar. De ska dessutom pågå under längre tid än vid ungdomsövervakning. Vid utvidgad ungdomsövervakning är det således än viktigare att det görs en noggrann bedömning av den dömdes hemförhållanden och att åtgärder vid behov vidtas, t.ex. genom att ett alternativt boende anordnas genom socialnämndens försorg.

En särskild aspekt som måste uppmärksammas under verkställighetsplaneringen är hur hemarresten kan förväntas påverka minderåriga syskon och andra familjemedlemmar som bor tillsammans med den dömde. När socialnämnden bedömer boendesituationen och behovet av alternativa boendeformer ankommer det på socialnämnden att beakta barnets bästa även i förhållande till andra barn i hushållet (jfr 1 kap. 2 § socialtjänstlagen). Socialnämnden har också möjlighet att erbjuda frivilliga insatser, som exempelvis familjebehandling, för att underlätta verkställigheten. Det går emellertid inte att bortse från att det under verkställighetsplaneringen, trots de åtgärder som vidtas, kan framkomma omständigheter som gäller den dömdes personliga förhållanden som innebär att påföljden inte kan verkställas. Då blir det en fråga för åklagaren att föra talan om att påföljden ska undanröjas enligt 32 kap. 4 § andra stycket brottsbalken.

Mot bakgrund av att verkställighetsplaneringen i de flesta fall kan förväntas bli mer omfattande vid utvidgad ungdomsövervakning än vid ungdomsövervakning är en särskild fråga hur lång tid Kriminalvården bör ha till sitt förfogande för att upprätta verkställighetsplanen. Vid ungdomsövervakning är den tiden bestämd till fyra veckor, efter det att domen har fått laga kraft. Utredningen återkommer till den frågan.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Planering utanför den dömdes vanliga livsmiljö

Det är först när verkställighetsplanen är upprättad som påföljden helt har tagit sin form och den unge vet vad som förväntas av honom eller henne under verkställighetstiden. Vid utvidgad ungdomsövervakning kommer den dömde i regel att ha begått allvarligare brott än vad som är fallet vid ungdomsövervakning. Det gäller även med beaktande av att straffmätningsvärdena i allmänhet kan förväntas bli högre till följd av utredningens förslag om förändrad ungdomsreduktion. I regel kommer det vara fråga om så pass allvarlig brottslighet att den unge i många fall kommer att vara häktad. Vid sådan allvarlig brottslighet finns det ofta kopplingar till den dömdes livsmiljö som har bidragit till det brottsliga handlandet. I de fall där utvidgad ungdomsövervakning aktualiseras finns det därför ofta ett särskilt intresse av att den dömde inte återvänder till sin gamla miljö innan verkställighetsplanen är upprättad och rörelseinskränkningarna kan börja gälla. Enligt utredningens mening finns det därför starka skäl som talar för att verkställigheten av utvidgad ungdomsövervakning bör inledas med ett frihetsberövande i anstalt.

En nackdel med den lösningen är att bedömningen av den dömdes hemförhållanden och hans eller hennes relation till övriga personer i hushållet kan försvåras något. Utvärderingen av bl.a. den dömdes riskfaktorer och behandlingsbehov kommer emellertid å andra sidan att kunna göras utan att den unge utsätts för de situationer som kan leda till ett snabbt återfall i brott innan riskfaktorerna har identifierats. Att verkställighetsplaneringen äger rum inom ramen för ett frihetsberövande är också ett sätt att inskärpa allvaret i den brottslighet som den dömde har befunnits skyldig till och att åstadkomma en påföljd som utgör ett trovärdigt, proportionerligt och tillräckligt ingripande alternativ till fängelse.

En konsekvens för den dömde av ett frihetsberövande blir att han eller hon inte kan fortsätta sin eventuella skolgång eller annan sysselsättning på hemorten under verkställighetsplaneringen och behöver vara borta från sin familj. Särskilt mot bakgrund av att den utdömda påföljden i annat fall normalt skulle ha blivit en betydligt längre frihetsberövande påföljd överväger ändå fördelarna de nackdelar som uppstår genom att utvidgad ungdomsövervakning inleds med ett kortvarigt frihetsberövande i anstalt. En ordning där verk-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

ställighetsplaneringen äger rum inom ramen för ett frihetsberövande framstår därför sammantaget ändå som lämplig.

Verkställighetsplanering i kriminalvårdsanstalt

Det är Kriminalvården som enligt utredningens förslag ska ansvara för verkställigheten av utvidgad ungdomsövervakning och därmed även för verkställighetsplaneringen. Det framstår därför också som en lämplig lösning att verkställighetsplaneringen äger rum på en kriminalvårdsanstalt och inte – vilket skulle vara ett möjligt alternativ – genom att den dömde vistas på ett SiS-hem. Regeringens avsikt är att den reform som ska ersätta sluten ungdomsvård med fängelse ska träda i kraft den 1 juli 2026, vilket framgår av ett uppdrag till Kriminalvården. Kriminalvården kommer således på relativt kort sikt att vara den myndighet som ansvarar för att verkställa frihetsberövande påföljder för unga lagöverträdare. Myndigheten kan därmed också förväntas ha förmåga och kapacitet att ta emot unga lagöverträdare i större omfattning och på ett mer strukturerat sätt än i dag. Verkställighetsplaneringen bör mot den bakgrunden äga rum i kriminalvårdsanstalt.

Tiden i kriminalvårdsanstalt

När det gäller tiden för verkställighet i kriminalvårdsanstalt kan alternativ mellan en och tre månader diskuteras. Vid ungdomsövervakning gäller som nyss nämnts att verkställighetsplaneringen ska vara klar inom fyra veckor från det att ungdomsövervakningen har fått laga kraft. Vid utvidgad ungdomsövervakning kan det förutsättas att den dömde har behov av mer omfattande återfallsförebyggande åtgärder och att hans eller hennes livsmiljö ofta innehåller fler riskfaktorer. Det innebär att verkställighetsplaneringen blir mer omfattande. Det kan under verkställighetsplaneringen exempelvis också komma fram att den dömdes hemförhållanden inte lämpar sig för att påföljden ska kunna verkställas i hemmet och att det därför behövs tid för att anordna ett alternativt boende genom socialnämndens försorg. Även utformningen av rörelseinskränkningarna kräver en mer omfattande utredning än vid ungdomsövervakning, som normalt bara omfattar helghemarrest. Enligt Kriminalvården kan det an-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

tas att verkställighetsplaneringen vid utvidgad ungdomsövervakning skulle ta cirka sex till åtta veckor att genomföra. En månad i kriminalvårdsanstalt kan därmed komma att vara för kort. Tre månader skulle å andra sidan många gånger vara en längre tid än vad behovet motsvarar. Enligt utredningen är det därför lämpligt att den utvidgade ungdomsövervakningen inleds med att två månader verkställs i kriminalvårdsanstalt. Verkställighetsplanen kommer genom det att vara klar när den unge lämnar kriminalvårdsanstalten och det finns också en tydlig struktur kring honom eller henne. Den dömde kommer då att vara införstådd med hur den fortsatta verkställigheten ska se ut och vilka krav som ställs på honom eller henne när rörelseinskränkningarna börjar gälla utanför anstalten. Vidare kan Kriminalvården förse den dömde med en fotboja. I samband med att han eller hon lämnar anstalten bör även den elektroniska utrustningen installeras där den dömde ska bo, så att den elektroniska övervakningen finns på plats redan när han eller hon lämnar anstalten.

Kriminalvården bör under verkställighetsplaneringen i anstalt anordna skolverksamhet på motsvarande sätt som gäller för andra barn som verkställer fängelsestraff i kriminalvårdsanstalt. Det kan dock förutsättas att det under verkställighetsplaneringen därutöver kommer att finnas utrymme även för annan sysselsättning för den dömde. Utredningen föreslår därför i det följande att de bestämmelser i förslaget till fängelselag för unga som gäller möjligheten till sysselsättning ska gälla även för de som verkställer utvidgad ungdomsövervakning i kriminalvårdsanstalt (se avsnitt 11.6.2). En särskild fråga som bör uppmärksammas inför ikraftträdandet av reformen är därför i vilken utsträckning och på vilket sätt det finns förutsättningar för Kriminalvården att erbjuda sådan sysselsättning.

11.5.3 Inskränkningar i rörelsefriheten

Utredningens förslag: Under verkställigheten ska den dömde vara förbjuden att vistas utanför bostaden annat än på särskilt angivna tider och för bestämda ändamål som förvärvsarbete, utbildning, vård, organiserade fritidsaktiviteter, nödvändiga inköp och liknande (hemarrest). Den dömde ska därutöver ha rätt att i viss utsträckning få vistas utanför bostaden för andra aktiviteter.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Skälen för utredningens förslag

Rörelseinskränkningarna vid ungdomsövervakning

Inskränkningarna i den dömdes frihet är ett viktigt inslag i ungdomsövervakning. Inskränkningarna innebär att den dömde under verkställigheten som utgångspunkt ska vara förbjuden att vistas utanför bostaden under kvällar och nätter mot lördag, söndag och måndag, från kl. 18.00 på kvällen till kl. 07.00 på morgonen (helghemarrest). Om ett sådant förbud inte bedöms vara lämpligt med hänsyn till den dömdes personliga förhållanden, eller om en annan inskränkning i rörelsefriheten anses vara mer ändamålsenlig, får förbudet ersättas med ett förbud att under vissa tider vistas på en särskilt angiven plats eller inom ett särskilt angivet område, ett förbud att under vissa tider lämna ett särskilt angivet område eller en skyldighet att under vissa tider uppehålla sig på en särskilt angiven plats. En sådan inskränkning får inte vara mer ingripande än vad helghemarrest är, men ska inte heller vara mindre ingripande. För att säkerställa att de rörelseinskränkande inslagen övervakas på ett betryggande sätt kontrolleras rörelseinskränkningarna genom elektronisk övervakning.

Rörelseinskränkningarna vid utvidgad ungdomsövervakning

Utredningen föreslår att utvidgad ungdomsövervakning ska kunna tillämpas vid allvarlig brottslighet med höga straffmätningsvärden. Som anförts kommer påföljden många gånger att vara en sista möjlighet för den dömde att undgå ett fängelsestraff. Om påföljden ska kunna utgöra ett trovärdigt, proportionerligt och tillräckligt ingripande alternativ till fängelse i vissa fall behöver övervakningen utformas så att den är avsevärt mer ingripande än de rörelseinskränkningar som gäller vid verkställighet av ungdomsövervakning. Det gäller inte minst för att minimera risken att den dömde fortsätter att begå brott under verkställighetstiden.

Utgångspunkten bör därför vara att rörelseinskränkningarna ska gälla varje kväll och natt, liksom under dagtid utöver den tid den dömde förvärvsarbetar, deltar i utbildning eller organiserade fritidsaktiviteter, gör vårdbesök eller ägnar sig åt inköp och liknande åtgärder (hemarrest). Det kan förutsättas att så omfattande rörelsein-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

skränkningar i regel är mycket påfrestande för den dömde, eftersom de ska pågå under en längre tid. Utredningen bedömer därför att den dömde därutöver bör ha rätt att ägna sig åt andra aktiviteter, som bygger på hans eller hennes eget önskemål, under ett visst antal timmar per vecka. Det skulle exempelvis kunna handla om att den dömde önskar besöka en släkting, träffa vänner eller gå på bio. För att sådana aktiviteter ska kunna genomföras, anser utredningen att den dömde ska ha rätt att under dagtid eller kvällstid vistas utanför bostaden tio timmar per vecka enligt ett av Kriminalvården uppgjort schema. Det bör dock vara Kriminalvårdens uppgift att bedöma vilka aktiviteter som är förenliga med verkställighetsplanen och att förlägga timmarna på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till planen. Timmarna bör inte förläggas så att den dömde kan vistas utanför hemmet sent på kvällen. Vidare bör nattvilan alltid förläggas till hemmet.

Eftersom verkställigheten pågår under längre tid och unga lagöverträdare kan antas vara extra känsliga för de omfattande rörelseinskränkningar som föreslås bör Kriminalvården kunna utöka antalet timmar till femton efter en viss tid. Den prövningen bör kunna göras när den dömde har verkställt påföljden under två månader utanför anstalt. Det krävs viss verkställighet utanför anstalt för att Kriminalvården ska ha underlag för att kunna göra en bedömning om den har skötts på ett godtagbart sätt och om det är lämpligt att den dömde ges ytterligare fem timmar per vecka att lägga på övriga aktiviteter. Om det visar sig att det vid den tidpunkten är för tidigt att utöka antalet fria timmar bör Kriminalvården när som helst därefter kunna besluta om en sådan utökning. Om den dömde därefter inte följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt kan Kriminalvården, enligt 21 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning, besluta att återgå till tio timmar.

Rörelseinskränkningarna vid utvidgad ungdomsövervakning bör regleras i en särskild paragraf i lagen om verkställighet om ungdomsövervakning.

För att säkerställa att de rörelseinskränkande inslagen kan övervakas på ett betryggande sätt bör de – liksom vid ungdomsövervakning – kontrolleras med hjälp av elektronisk övervakning. Det kan regleras genom ett tillägg i den paragraf som reglerar motsvarande fråga när det gäller ungdomsövervakning.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Liksom vid ungdomsövervakning bör Kriminalvården få utöka eller återuppta rörelseinskränkningar om den dömde inte följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt. Efter ett sådant beslut får Kriminalvården, när det finns skäl för det, besluta att inskränkningarna på nytt ska minskas eller upphöra helt.

Särskilt om förbudet mot att vistas utanför bostaden

Liksom vid ungdomsövervakning är det naturligt att rörelseinskränkningarna i första hand bygger på någon form av hemarrest, dvs. ett förbud att vistas utanför bostaden. Det förutsätter att den dömde har en bostad som möjliggör en sådan rörelseinskränkning och att den kan kontrolleras. Som nämnts i avsnitt 11.5.2 är det av stor vikt att den dömdes tillvaro genomlyses vid verkställighetsplaneringen så att det finns möjlighet att eventuellt ordna med sysselsättning i de fall där sådan saknas och att det även finns möjlighet att stimulera den dömde till att börja delta i någon fritidsaktivitet. Eftersom det rör sig om en hemarrest är den dömdes bostads- och familjeförhållanden av stor betydelse för bedömningen av om hemarrest är lämplig. I vissa fall, där det finns mer påtagliga brister i hemmiljön, kan det vara olämpligt att förbjuda den dömde att lämna bostaden. Om det uppdagas allvarliga sådana problem redan under verkställighetsplaneringen kan det bli aktuellt för socialnämnden att besluta om placering av den dömde i ett annat boende med stöd av LVU eller socialtjänstlagen. Det kan även senare under verkställigheten komma fram omständigheter som motiverar ett sådant beslut. Vid utvidgad ungdomsövervakning är det – eftersom rörelseinskränkningarna föreslås vara mycket omfattande – av stor vikt att socialtjänsten är särskilt uppmärksam på omständigheter i den dömdes hemförhållanden som motiverar ett ingripande från nämndens sida. Att den dömde placeras utanför det egna hemmet, i t.ex. ett familjehem eller ett särskilt ungdomshem, innebär inte i sig att ett förbud att lämna bostaden är olämpligt. Liksom vid ungdomsövervakning blir det en viktig uppgift för Kriminalvården och socialtjänsten att under verkställighetsplaneringen, exempelvis genom utredning och dokumentation från socialtjänsten eller genom kontakter med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare, inhämta underlag som har betydelse för den bedömningen.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

En påföljd med så omfattande rörelseinskränkningar som det är fråga om vid utvidgad ungdomsövervakning kan vara svår att verkställa om den dömde själv har hemmavarande barn. Socialnämnden kan då vara tvungen att överväga andra lösningar antingen för lagöverträdarens barn eller för lagöverträdaren själv. Det bör dock inte vara uteslutet att välja utvidgad ungdomsövervakning som påföljd ens i sådana fall. I avsnitt 11.5.7 har utredningen berört frågan om påverkan på den övriga familjen när den dömde får hemarrest.

En jämförelse med intensivövervakning med elektronisk kontroll

Lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll kan i vissa fall ge den som har dömts till fängelse möjlighet att få verkställa en dom på fängelse genom intensivövervakning. Verkställigheten äger då rum utanför anstalt genom övervakning med s.k. fotboja, i förening med ett förbud för den dömde att vistas utanför bostaden annat än på särskilt angivna tider och för bestämda ändamål som förvärvsarbete, utbildning, vård, nödvändiga inköp och liknande. Kriminalvården ska vid intensivövervakning besluta om särskilda föreskrifter som ska avse exempelvis vilken bostad den dömde ska ha under verkställighetstiden, vad som ska gälla i fråga om förvärvsarbete, studier eller liknande och under vilka tider och för vilka ändamål den dömde får vistas utanför bostaden. Möjligheten att ha intensivövervakning sträcker sig som längst upp till sex månader och det krävs att den dömde har en ordnad sysselsättning, exempelvis arbete eller studier. Även vård- eller behandlingskontakter eller deltagande i särskilt anordnade program inom Kriminalvården är möjliga alternativ, om arbete eller utbildning inte kan anordnas för den dömde. Sysselsättningskravet har ställts i syfte att undvika att den dömde isoleras hemma och att verkställigheten blir en renodlad husarrest (prop. 1993/94:184 s. 22 f.).

När det gäller utvidgad ungdomsövervakning liknar de föreslagna rörelseinskränkningarna till stor del det som gäller enligt lagen om intensivövervakning med elektronisk kontroll. Eftersom utvidgad ungdomsövervakning endast ska vara en påföljd för unga och kommer att pågå under en längre tid än intensivövervakning har dock inskränkningarna utformats på ett lite annorlunda sätt. Den unge ska som tidigare nämnts kunna fortsätta att utöva sina fritidsintressen.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Kriminalvården ska därutöver schemalägga tio timmar initialt och senare få besluta om femton timmar varje vecka för att den unge ska kunna träffa vänner, släkt, utöva någon hobby eller göra något annat. Vidare har Kriminalvården, som behandlas i övervägandena i avsnitt 11.5.4, stora möjligheter att vid vissa tidpunkter minska rörelseinskränkningarna.

Det bör inte ställas krav på att den unge ska ha ett förvärvsarbete eller studier vid utvidgad ungdomsövervakning. Eftersom det rör sig om unga är det dock troligt att de flesta kommer att ha en skolgång att sköta. Till det kommer det nästintill alltid att föreskrivas i verkställighetsplanen att den unge ska delta i något av Kriminalvårdens program alternativt något program i socialtjänstens regi. En ytterligare aspekt att beakta i sammanhanget är att det knappast kommer att vara vanligt att den unge bor ensam utan har familj i hemmet. Mot bakgrund av det måste risken för att den unge skulle komma att isoleras i sin bostad vara mycket mindre än vad som kan bli fallet för den som avtjänar ett fängelsestraff enligt lagen om intensivövervakning med elektronisk kontroll. Det är även värt att framhålla att alternativet till utvidgad ungdomsövervakning är att den unge döms till ett längre fängelsestraff.

11.5.4 Prövningen av rörelseinskränkningarna

Utredningens förslag: Kriminalvården får pröva frågan om inskränkningarna i rörelsefriheten ska minskas efter sex månaders verkställighet. Vidare ska Kriminalvården efter halva verkställighetstiden pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten ska minskas. Vid två tredjedelar av verkställighetstiden ska Kriminalvården pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten ska minskas eller upphöra helt.

Om det kan antas motverka att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt får Kriminalvården förena ett beslut om att hemarresten ska minska eller upphöra med liknande skyldigheter eller förbud. Det kan exempelvis vara att den dömde inte får vistas på en viss plats.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Skälen för utredningens förslag

Prövningen vid ungdomsövervakning

I avsnitt 10.5.2 har utredningen beträffande ungdomsövervakning föreslagit att prövningen efter halva verkställighetstiden om rörelseinskränkningarna kan minskas ska göras fakultativ. Det innebär att Kriminalvården efter halva verkställighetstiden vid behov kan pröva om det bör göras någon minskning av rörelseinskränkningarna. Den obligatoriska prövningen av om rörelseinskränkningarna ska minskas eller upphöra som görs efter två tredjedelar av verkställighetstiden föreslås kvarstå. Som skäl för förslaget har utredningen i huvudsak anfört att det ofta är för tidigt att låta rörelseinskränkningarna minska redan vid halva verkställighetstiden när det rör sig om så pass allvarlig brottslighet som är fallet vid ungdomsövervakning.

Ingripandegraden måste kunna variera över tid

Till skillnad från ungdomsövervakning kommer den utvidgade ungdomsövervakningen alltid att pågå under lång tid. Rörelseinskränkningarna är därtill mer omfattande och utgår från en hemarrest, till skillnad från ungdomsövervakningens helghemarrest. Det är därför viktigt att Kriminalvården ges stora möjligheter att trappa ner rörelseinskränkningarna på ett mer individualiserat sätt vid utvidgad ungdomsövervakning. Mot bakgrund av den långa verkställighetstiden, som har inletts med två månader i kriminalvårdsanstalt, kommer Kriminalvården att ha bättre kännedom om den dömde och dennes behov och utmaningar.

När ska prövningen göras vid utvidgad ungdomsövervakning?

Vid utvidgad ungdomsövervakning, som bara kan komma i fråga vid högre straffmätningsvärden, och där verkställigheten kommer att pågå mellan drygt ett år och tre år bör regleringen utformas något annorlunda än vid ungdomsövervakning. Det rör sig om allvarligare brottslighet, vilket också speglas i både den långa verkställighetstiden och de mycket mer ingripande rörelseinskränkningarna. Eftersom det är fråga om så pass mycket längre verkställighetstider kommer Kriminalvården att redan vid halva verkställighetstiden ha bra

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

förutsättningar att bedöma den unges förutsättningar att kunna hantera sin vardag utan rörelseinskränkningar eller med en minskning av dem. En utvidgad ungdomsövervakning kommer med största sannolikhet att upplevas som mycket ingripande för den dömde. För att upprätthålla hans eller hennes motivation och göra det tydligt att det lönar sig att följa verkställighetsplanen kan det därför finnas skäl att ge den dömde rätt till prövning av frågan om rörelseinskränkningarna ska minskas tidigare än vad som föreslås gälla vid ungdomsövervakning. Prövningen skulle antingen kunna göras vid en bestämd tidpunkt, exempelvis efter sex månader, eller vid halva verkställighetstiden, som är fallet vid ungdomsövervakning i dagsläget. Enligt utredningens mening framstår det dock som lämpligare att lägga tiden för prövningen vid en viss kvotdel av verkställighetstiden än vid en bestämd tidpunkt, eftersom den obligatoriska prövningen då kommer att vara mer proportionerlig i förhållande till verkställighetens längd. Mot den bakgrunden anser utredningen att Kriminalvården bör pröva frågan om rörelseinskränkningarna ska minskas efter halva verkställighetstiden. Kriminalvården bör därefter vid två tredjedelar av verkställighetstiden pröva frågan om rörelseinskränkningarna ska minskas eller helt upphöra. För att rörelseinskränkningarna då helt ska kunna upphöra bör de redan ha minskats, för att den dömde successivt ska få möjlighet att återfå sin fulla rörelsefrihet och vara redo för det när det väl sker. Ett ytterligare sätt att ge den dömde bättre förutsättningar för att upprätthålla sin motivation och förstärka skötsamheten kan vara att införa även en tidigare prövning av rörelseinskränkningarna. Enligt utredningens mening bör det därför införas en möjlighet för Kriminalvården att kunna pröva frågan om inskränkningarna i rörelsefriheten ska minskas något redan efter sex månaders verkställighet av den utvidgade ungdomsövervakningen.

Vad ska prövningen omfatta?

För att Kriminalvården ska kunna fatta beslut om att rörelseinskränkningarna ska minska eller upphöra kan det i vissa fall finnas behov av att hemarresten ersätts med andra rörelseinskränkande inslag. Det kan exempelvis vara att den dömde inte får vistas på en viss plats. Det kan bli aktuellt i de fall där Kriminalvården finner att

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

det behövs för att kunna motverka att den dömde ska återfalla i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt.

När det gäller frågan om vilka alternativ till hemarrest som Kriminalvården bör kunna besluta om bör de vara desamma som vid ungdomsövervakning. Det innebär möjlighet att ålägga den dömde ett förbud att under vissa tider vistas på en särskilt angiven plats eller inom ett särskilt angivet område, ett förbud att under vissa tider lämna ett särskilt angivet område eller en skyldighet att under vissa tider uppehålla sig på en särskilt angiven plats.

Ett förbud att vistas på en särskilt angiven plats eller inom ett särskilt angivet område under vissa tider kan avse t.ex. torg, parker eller andra mötesplatser som restauranger, pubar, lokaler eller bostäder men även vissa kommuner eller stadsdelar. Platsen eller området måste anges specifikt i föreskriften och kunna avgränsas tydligt. Förbudet får inte vara mer omfattande än vad som krävs för att uppnå syftet med åtgärden. Förbudet syftar till att minska risken för återfall.

Ett förbud att under vissa tider lämna ett särskilt angivet område kan innebära att den dömde inte får lämna sin hemkommun eller en viss del av den under vissa tider. Förbudet syftar såväl till att skapa kontinuitet och stadga i den dömdes liv som att motverka brott.

Kriminalvården kan även föreskriva en skyldighet för den dömde att under vissa tider uppehålla sig på en särskilt angiven plats. Det kan då röra sig om att exempelvis vara i skolan. En sådan skyldighet kan användas för att stödja deltagande i skolgång eller liknande.

Utformningen av rörelseinskränkningarna ska normalt grundas på det som har kommit fram under verkställighetsplaneringen och under verkställigheten. Om det är lämpligt bör flera av de nu nämnda rörelseinskränkningarna kunna kombineras.

När frågan om att kombinera hemarresten med de ovan nämnda förbuden eller skyldigheterna aktualiseras kommer hemarresten antingen att ha minskats eller tagits bort. En utvidgad ungdomsövervakning kommer att pågå under en längre tid än ungdomsövervakning och den dömdes förhållanden kan förändras avsevärt under verkställighetstiden. Behovet av flexibilitet när det gäller rörelseinskränkningarna är därför betydligt större vid utvidgad ungdomsövervakning. Utredningen finner därför att Kriminalvården – till skillnad från det som gäller vid ungdomsövervakning – bör kunna kombinera det som kvarstår av en hemarrest med andra typer av

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

rörelseinskränkningar. I förarbetena till ungdomsövervakning diskuterades hur de olika inskränkningarna förhåller sig till varandra (prop. 2019/20:118 s. 149). Även om Kriminalvården inte ska göra samma typ av bedömning när det gäller utvidgad ungdomsövervakning som vid ungdomsövervakning kan det som sägs där ändå tjäna till viss ledning när Kriminalvården överväger att besluta om andra förbud och skyldigheter än hemarresten. En ny paragraf, 20 a §, som reglerar prövningen bör införas i lagen om verkställighet av ungdomsövervakning.

11.5.5 Noggrann tillsyn över den dömde

Utredningens förslag: Kriminalvården ska utöva noggrann tillsyn över den dömde och hålla sig underrättad om hans eller hennes förhållanden. Kriminalvården ska också vid behov kunna förordna en eller flera personer att biträda vid tillsynen.

Kriminalvården får förordna en eller flera personer att biträda koordinatorn i syfte att motverka att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt (biträdande koordinator).

Skälen för utredningens förslag

Noggrann tillsyn behövs

Utredningen har i avsnitt 10.4.1 föreslagit bestämmelser som innebär att Kriminalvården vid ungdomsövervakning ska utöva noggrann tillsyn över den dömde och hålla sig underrättad om hans eller hennes förhållanden. Kriminalvården ska också vid behov kunna förordna en eller flera personer att biträda vid tillsynen. Det behov av noggrann tillsyn som utredningen har beskrivit i det avsnittet är än mer påtagligt vid utvidgad ungdomsövervakning. Den dömde har då ofta gjort sig skyldig till allvarligare brottslighet och det kan antas att det regelmässigt är svårare för honom eller henne att lämna en kriminell livsstil. Inte minst finns det, eftersom verkställigheten pågår under längre tid än ungdomsövervakning, starkare skäl att se till att verkställigheten i hemmet fungerar på ett tillfredsställande sätt och att det inte har inträffat några påtagliga förändringar sedan verkställighetsplaneringen ägde rum. Det är också viktigt att om möjligt

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

kontrollera att den dömde inte är involverad i ny brottslighet. Det förslag som utredningen har lagt fram om utökad tillsyn vid ungdomsövervakning bör därför omfatta även utvidgad ungdomsövervakning.

Eftersom verkställigheten kommer att pågå under längre tid vid utvidgad ungdomsövervakning och rörelseinskränkningarna kommer att vara betydligt mer omfattande än vid ungdomsövervakning är det vid verkställighetsplaneringen av utvidgad ungdomsövervakning särskilt viktigt att adressera hur verkställigheten kan förväntas påverka övriga familjemedlemmar.

Möjlighet att förordna biträdande koordinator

Kriminalvården bör under samma förutsättningar som föreslås vid ungdomsövervakning kunna förordna en eller flera biträdande koordinatorer i syfte att motverka att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt (jfr avsnitt 10.4.2). Utvidgad ungdomsövervakning kommer att verkställas under längre tid än ungdomsövervakning. Möjligheten att förordna en biträdande koordinator kan då fylla en viktig funktion mot slutet av verkställigheten. När mötena med den ordinarie koordinatorn har pågått under en längre tid kan Kriminalvårdens arbete förväntas inriktas på att behålla en positiv förändring hos den dömde. Det kan då vara svårare att fylla mötena med koordinatorn med samma strukturerade innehåll som tidigare. En biträdande koordinator kan enligt utredningens mening bidra till att verkställigheten fylls med nytt meningsfullt innehåll även i slutfasen. Det kan i sin tur öka möjligheten för den dömde att etablera sig i samhället.

11.5.6 Förhållandet till regeringsformen och Europakonventionen

Utredningens bedömning: Förslagen är förenliga med de krav som ställs i regeringsformen och Europakonventionen.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Skälen för utredningens bedömning

Skyddet enligt regeringsformen och Europakonventionen och Europeiska unionens stadga

Den personliga friheten skyddas i 2 kap. regeringsformen. Var och en är gentemot det allmänna skyddad mot betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden (2 kap. 6 § andra stycket regeringsformen). Vidare är var och en gentemot det allmänna skyddad mot frihetsberövanden. Den som är svensk medborgare är även i övrigt tillförsäkrad frihet att förflytta sig inom riket och att lämna det (2 kap. 8 § regeringsformen). Rätten till skydd för den personliga friheten enligt de nämnda paragraferna är dock inte absolut utan kan inskränkas genom lag. Sådana begränsningar får emellertid göras endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som föranlett begränsningen och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen som är en av folkstyrelsens grundvalar. Begränsningar får inte göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning (2 kap. 20 och 21 §§ regeringsformen).

Enligt 2 kap. 19 § regeringsformen får vidare en lag eller annan föreskrift inte strida mot Sveriges åtaganden på grund av Europakonventionen. Utredningen har redogjort för aktuella delar av Europakonventionen i avsnitt 3.5.3. I detta sammanhang bör särskilt artikel 8 uppmärksammas. Av den framgår att var och en har rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Den rätten får inte inskränkas av det allmänna annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till vissa närmare angivna ändamål, bl.a. förebyggande av oordning och brott och skyddet av andras fri- och rättigheter. Enligt artikel 2 i fjärde tilläggsprotokollet till Europakonventionen har den som lagligen befinner sig på en stats område rätt att där röra sig fritt och välja bosättningsort. Inskränkningar i rörelsefriheten får ske bara om det är föreskrivet i lag och om det är nödvändigt i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till bl.a. att förhindra brott eller att skydda hälsa eller moral eller annans fri- och rättigheter. Kraven

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

innebär bl.a. att alla inskränkningar i rörelsefriheten måste vara proportionerliga i förhållande till de ändamål för vilka de görs.

Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna innehåller en rad bestämmelser som har stora likheter med bestämmelserna i framför allt Europakonventionen. I den utsträckning som stadgan omfattar rättigheter som motsvarar sådana som garanteras av Europakonventionen ska de enligt artikel 52.3 i stadgan ha samma innebörd och räckvidd som i konventionen. Stadgans tillämpningsområde är, som har redovisats i avsnitt 3.5.4, begränsat och den saknar därför intresse här.

Den föreslagna påföljden är förenlig med regeringsformen och Europakonventionen

När det gäller de inskränkningar i rörelsefriheten och den form av övervakning som föreslås för utvidgad ungdomsövervakning är det viktigt att ha i åtanke att påföljden syftar till att vara ett sista alternativ till fängelse. Genom den nya påföljden kan den dömde få vara kvar i sin hemmiljö och bl.a. upprätthålla sin skolgång och sina fritidsintressen, dock med det undantaget att påföljden alltid inleds med vistelse i kriminalvårdsanstalt under två månader. Eftersom den dömde under en stor del av verkställighetstiden kommer att vara underkastad inskränkningar i sin rörelsefrihet, dels genom den inledande anstaltsvistelsen, dels genom de ingripande inskränkningar i rörelsefriheten som gäller därefter, bör påföljden enligt utredningens mening jämställas med ett frihetsberövande straff. Det är därför av stor vikt att påföljden – som ett alternativ till fängelse – uppfyller de krav som kan ställas på samhällsskydd, förebyggande av risk för återfall i brott och skydd av brottsoffer. Utredningen bedömer att den föreslagna påföljden genom sin utformning får anses vara proportionerlig med hänsyn till de starka samhällsintressen som den avser att skydda. Utredningens bedömning är därför att förslaget är förenligt med både regeringsformens och Europakonventionens krav på skydd för den enskildes grundläggande fri- och rättigheter.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

11.5.7 Påverkan på den dömde, syskon och övriga anhöriga

Utredningens bedömning: Förslaget om utvidgad ungdomsövervakning leder till att fler barn kommer att kunna verkställa sin påföljd – i huvudsak – i sitt hem i stället för på kriminalvårdsanstalt. Eftersom påföljden utgör ett alternativ till fängelsestraff är de inskränkningar i rörelsefriheten som den innebär proportionerliga. Förslaget är förenligt med de krav som ställs i barnkonventionen.

Den utvidgade ungdomsövervakningen kan även komma att påverka den dömdes minderåriga syskon och övriga anhöriga genom att den dömde är skyldig att vistas i hemmet under en stor del av verkställighetstiden.

Skälen för utredningens bedömning

Skyddet enligt barnkonventionen

Utredningen har redogjort för barnkonventionen och de artiklar som är av särskilt intresse för delbetänkandet i avsnitt 3.5. Som nämnts följer det av artikel 3 i barnkonventionen att vid alla åtgärder som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Vid överväganden om påföljder för unga lagöverträdare är framför allt artiklarna 37 och 40 i barnkonventionen av intresse. Av artikel 37 framgår bl.a. att frihetsberövande av barn ska ske i enlighet med lag och endast får användas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid. Av artikel 40 framgår bl.a. att barn som misstänks eller åtalas för eller har befunnits skyldigt till brott ska behandlas på ett sätt som främjar att barnet återanpassas och tar på sig en konstruktiv roll i samhället. Vidare ska det enligt artikeln finnas alternativ till anstaltsvård som t.ex. vård, övervakning och familjehemsplacering, för att säkerställa att barn behandlas på ett sätt som är lämpligt för deras välmående och är rimligt både med hänsyn till deras personliga förhållanden och till brottet. Att barnkonventionen numera är lag i Sverige innebär bl.a. ett förtydligande av att domstolar och rättstillämpare på alla nivåer ska beakta de rättigheter som följer av barnkonventionen vid avvägningar och bedömningar som görs i beslutsprocesser i mål och ärenden som rör barn. Barnkonventionen bör också synliggöras i lagstiftningsfrågor där barnets rättigheter är rele-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

vanta. De överväganden som görs avseende förslag till nya påföljder för unga lagöverträdare bör därför genomsyras av ett barnrättsperspektiv.

Den nya påföljden är förenlig med barnkonventionen

Som framgått ska påföljden kunna tillämpas på brott med straffmätningsvärden som överstiger ett års fängelse men inte tre år eller då ungdomsövervakning inte är en tillräckligt ingripande påföljd med hänsyn till brottets art och den unges tidigare brottslighet. Införandet av utvidgad ungdomsövervakning kommer att leda till att fängelse kan undvikas i de fallen, om det inte finns synnerliga skäl som talar för fängelse. Eftersom förslagen föreslås träda i kraft den 1 juli 2026 kommer, som tidigare nämnts, sluten ungdomsvård att ha utmönstrats. Om inte utvidgad ungdomsövervakning införs kommer påföljden i stället att bestämmas till fängelse vid så höga straffmätningsvärden som nu diskuteras.

Vad som är barnets bästa måste avgöras i varje enskilt fall och ska vägas in vid alla beslut. När det gäller utvidgad ungdomsövervakning blir det särskilt viktigt i frågor som gäller beslut om inskränkningar i rörelsefriheten och elektronisk övervakning.

Utredningens förslag innebär bl.a. att påföljden ska inledas med två månader i kriminalvårdsanstalt. Det medför att den dömde inte kommer att kunna gå i sin vanliga skola under den tiden och att skolgången därigenom riskerar att påverkas. Det innebär även att den dömde tas in i anstalt, tillsammans med andra dömda. Det kan antas att det inte kommer att gynna den dömde, även om han eller hon placeras på en ungdomsavdelning, dvs. tillsammans med andra unga. Anstaltstiden innebär också att den dömde inte kommer att kunna vara tillsammans med sin familj under den tiden. De omständigheterna utgör negativa faktorer för den dömde, som riskerar att påverka hans eller hennes utveckling i fel riktning. Mot det ska dock ställas att det innebär att den dömde ges möjlighet att bryta en negativ spiral, genom att han eller hon kortvarigt avlägsnas från en miljö som inte i tillräcklig utsträckning kunnat motverka det kriminella beteendet. När den dömde har verkställt två månader på kriminalvårdsanstalt kommer verkställighetsplanen att vara på plats med bl.a. de omfattande rörelseinskränkningarna. Den dömde har då bättre möj-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

ligheter att kunna verkställa den utvidgade ungdomsövervakningen. Det ska även vägas in att alternativet till utvidgad ungdomsövervakning, som tidigare framhållits, är fängelse.

Efter de två inledande månaderna kommer den dömde på nytt att vara i sin hemmiljö, alternativt placerad på annat boende om hemmiljön bedöms vara olämplig. Det får anses vara en fördel för unga lagöverträdares möjlighet till återanpassning till ett liv utan kriminalitet om de kan hållas utanför fängelse och i stället bo tillsammans med sin familj, alternativt placeras i annat boende, gå kvar i vanlig skola och kunna upprätthålla sina fritidsintressen. Hur verkställighetsplanen utformas kommer att vara ännu viktigare för dem som har dömts till utvidgad ungdomsövervakning i jämförelse med dem som dömts till vanlig ungdomsövervakning, dels eftersom det rör sig om en så pass lång tid, dels eftersom inskränkningarna i rörelsefriheten är mycket mer begränsande. Det är viktigt att barnets bästa är styrande i så stor utsträckning som möjligt när innehållet i verkställighetsplanen bestäms.

En annan viktig aspekt att beakta är de ingripande rörelseinskränkningarna. I praktiken är de utformade som en hemarrest med elektronisk övervakning. Den dömde föreslås, som nämnts, ha rätt att delta i utbildning, eller i förekommande fall arbeta, delta i fritidsaktiviteter och har även rätt till tio timmars – senare möjlighet till femton timmars – annan sysselsättning per vecka utanför hemmet. Det kan t.ex. röra sig om att delta i en släktsammankomst, gå på bio eller träffa vänner. Inskränkningarna i rörelsefriheten är mycket ingripande och kommer dessutom att pågå under längre tid. Efter halva verkställighetstiden prövas om rörelseinskränkningarna ska minskas och efter två tredjedelar av verkställighetstiden om de ska minskas eller upphöra helt. Det innebär i praktiken att en person som har dömts till tre års utvidgad ungdomsövervakning som längst, om han eller hon inte sköter sig, kommer att vara underkastad ingripande rörelseinskränkningar i tre år. För den som sköter sig kan inskränkningarna minska efter ett och ett halvt år och helt upphöra efter två år. Även om verkställighetstiden bestäms till drygt ett år rör det sig om en längre tid med ingripande rörelseinskränkningar. Därför föreslås även en möjlighet för Kriminalvården att pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten kan minskas något efter sex månaders verkställighet.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Utredningen kan konstatera att såväl de två månaderna på anstalt som de ingripande rörelseinskränkningarna är särskilt viktiga faktorer att beakta ur ett barnperspektiv. När en avvägning görs måste det dock framhållas att det är ett fängelsestraff som är alternativet och att den dömde har gjort sig skyldig till allvarlig brottslighet. Utredningen anser – med utgångspunkt i att syftet är att den dömde ska ges förutsättningar att utvecklas positivt och återanpassas till ett liv utan kriminalitet – att den utvidgade ungdomsövervakningen har tydliga fördelar jämfört med ett fängelsestraff. Det är en särskild fördel att barnet kan verkställa påföljden i den egna boendemiljön, ofta hemma tillsammans med föräldrar och syskon, och att han eller hon kan fortsätta sin skolgång eller sitt arbete. En annan fördel är att den dömde inte riskerar att påverkas negativt av andra intagna, vilket kan vara fallet vid verkställighet av fängelsestraff. De två anstaltsmånaderna och de ingripande rörelseinskränkningarna är därför proportionerliga i sammanhanget. Utredningen gör mot den bakgrunden bedömningen att förslaget även är i enlighet med de krav som ställs i barnkonventionen.

Påverkan på den dömdes minderåriga syskon och andra anhöriga

När en ung person döms för brott där straffmätningsvärdet överstiger ett år blir inte sällan påföljden – i dagsläget – sluten ungdomsvård. När den påföljden utmönstras kommer straffet i stället att bestämmas till fängelse. Den dömde vistas då inte i sitt hem under verkställigheten. Utredningens förslag om utvidgad ungdomsövervakning innebär motsatsen, dvs. att den dömde vistas i sitt hem under merparten av tiden.

Det förhållandet att den dömde har hemarrest kan, även om det för den dömde är en fördel jämfört med anstaltsvistelse, i vissa fall påverka övriga familjemedlemmars liv negativt. Den dömde kommer vanligtvis att bo tillsammans med sin familj, eftersom det rör sig om barn och unga som oftast inte har flyttat hemifrån än. Det är då viktigt att även ta hänsyn till familjemedlemmarna, särskilt till minderåriga syskon till den dömde, och väga in hur de kan komma att påverkas av verkställigheten. Det kan finnas fall där det inte bedöms vara lämpligt att den dömde vistas i hemmet under större delen av veckan. Eftersom det inte föreslås någon lämplighets- eller behovs-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

prövning när en utvidgad ungdomsövervakning döms ut, blir det viktigt för såväl Kriminalvården som socialtjänsten att under verkställighetsplaneringen lyfta upp frågor som den nu aktuella. Det kan leda till att den dömde antingen placeras i annat boende eller att det visar sig att det saknas förutsättningar för att verkställa den utvidgade ungdomsövervakningen. I de allra flesta fall kan det emellertid antas att det är till fördel för samtliga i familjen att kunna hålla familjen samlad.

11.6 Närmare om verkställigheten

11.6.1 Påföljdens verkställbarhet

Utredningens förslag: Utvidgad ungdomsövervakning ska vara verkställbar när domen eller beslutet har fått laga kraft i fråga om påföljden. Den dömde ska kunna lämna en nöjdförklaring enligt samma regler som gäller för ungdomsövervakning.

Skälen för utredningens förslag

Regleringen avseende ungdomsövervakning

Enligt 3 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning får ungdomsövervakning verkställas när en dom eller ett beslut i den del den avser ungdomsövervakning har fått laga kraft mot den dömde. Verkställigheten ska påbörjas så snart som möjligt. I 4 § samma lag finns bestämmelser om nöjdförklaring.

När ungdomsövervakning infördes diskuterades frågan om påföljden bör vara omedelbart verkställbar. Som skäl för att ungdomsövervakningen skulle kunna börja verkställas redan innan domen hade fått laga kraft anfördes att det var angeläget att de åtgärder och insatser som kan ingå i en ungdomsövervakning kommer i gång så snart som möjligt. Samtidigt konstaterades att påföljden skulle omfatta ingripande inslag, bl.a. i form av inskränkningar i rörelsefriheten. Starka skäl ansågs därför tala för att verkställigheten skulle kunna påbörjas först när avgörandet i den del som avsåg påföljden hade fått laga kraft mot den dömde. Ytterligare ett skäl för den ordningen var att den inledande kartläggningen under verkställighets-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

planeringen kunde underlättas av att den dömde medverkade aktivt och konstruktivt. Det förutsatte att han eller hon inte hade överklagat domen eller beslutet och väntade på att avgörandet skulle prövas av högre rätt. Det ansågs inte heller vara lämpligt eller ekonomiskt försvarbart att påbörja hela kartläggningen innan det stod klart att påföljden faktiskt skulle verkställas. Regleringen avseende ungdomsövervakning kom därför att innebära att påföljden, i likhet med de flesta andra påföljder, är verkställbar först när avgörandet har fått laga kraft mot den dömde i fråga om påföljden. För att i viss mån ändå tillgodose ett intresse av att verkställigheten ska kunna inledas så snabbt som möjligt infördes en möjlighet för den dömde att lämna en nöjdförklaring. Syftet med institutet nöjdförklaring är att ge den dömde möjlighet att, om han eller hon vill det, få påbörja verkställigheten av en påföljd redan innan överklagandetiden har löpt ut.

Den nya påföljdens verkställbarhet

I de fall där påföljden bestäms till utvidgad ungdomsövervakning har den dömde ofta ett tydligt behov av att omedelbart komma bort från kriminellt umgänge eller från en miljö som kan ha negativ inverkan på honom eller henne. På så sätt hindras unga lagöverträdare från att fortsätta begå brott och kan i stället så fort som möjligt påbörja en anpassning till ett liv utan kriminalitet. Det talar i och för sig för att en dom på utvidgad ungdomsövervakning bör gå i omedelbar verkställighet eller att rätten, om det är lämpligt, i varje fall ska kunna förordna om omedelbar verkställighet. När det rör sig om så allvarliga brott som är aktuella om någon döms till utvidgad ungdomsövervakning kommer den dömde emellertid i många fall att vara häktad i väntan på att domen får laga kraft (se avsnitt 11.5.2). Han eller hon bör i de fallen, på motsvarande sätt som vid verkställighet av ett fängelsestraff, överföras direkt från häktet till kriminalvårdsanstalt för att där inleda verkställighetsplaneringen när domen får laga kraft. På så sätt kommer den dömde inte att återvända till en skadlig miljö innan verkställigheten påbörjas. Om den dömde inte är häktad bör rätten ha gjort bedömningen att det saknas risk för att han eller hon ska återfalla i brott eller att det i vart fall inte finns synnerliga skäl för häktning. Tidpunkten för att inleda verkställigheten i kriminal-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

vårdsanstalt i de fall där den tilltalade inte är häktad behandlas i avsnitt 11.6.6.

Vid allvarlig brottslighet överklagas domen i mycket stor utsträckning. Som anfördes i propositionen om ungdomsövervakning finns det då skäl att avvakta prövningen i högre rätt, för att säkerställa den dömdes medverkan i verkställighetsplaneringen. Vidare omfattar den föreslagna regleringen av utvidgad ungdomsövervakning – utöver ingripande rörelseinskränkningar – även verkställighet i kriminalvårdsanstalt (se avsnitt 11.5.2). Det talar också för att verkställigheten av utvidgad ungdomsövervakning bör anstå till dess att överrätten har prövat om den tilltalade har begått gärningen och ska dömas till den påföljden, innan verkställigheten i kriminalvårdsanstalt påbörjas. Det finns även samhällsekonomiska skäl som talar mot att påbörja verkställighetsplaneringen innan det står klart att underrättens dom står fast, vilket påpekades i förarbetena till införandet av ungdomsövervakning (prop. 2019/20:118 s. 80).

Vid en samlad bedömning anser utredningen därför att utvidgad ungdomsövervakning – i likhet med ungdomsövervakning – bör vara verkställbar först när en dom eller ett beslut har fått laga kraft mot den dömde. Det bör även finnas samma möjlighet för den dömde att lämna en nöjdförklaring vid utvidgad ungdomsövervakning som vid ungdomsövervakning. Det sistnämnda förutsätter dels att ett tillägg görs i 4 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning, dels att en följdändring görs i 38 kap. 1 § brottsbalken.

11.6.2 Verkställigheten i kriminalvårdsanstalt

Utredningens förslag: Vid verkställigheten i anstalt ska den föreslagna fängelselagen för unga tillämpas i relevanta delar. I övrigt ska fängelselagen tillämpas i den mån den inte innehåller bestämmelser som bör undantas.

Utredningens bedömning: Verkställigheten bör inte kunna äga rum utanför kriminalvårdsanstalt enligt lagen om intensivövervakning med elektronisk kontroll.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Skälen för utredningens förslag och bedömning

Reglering av verkställigheten i kriminalvårdsanstalt

Vid utvidgad ungdomsövervakning ska verkställigheten enligt utredningens förslag inledas med att den dömde tas in i kriminalvårdsanstalt under en tid av två månader. För den inledande verkställigheten i kriminalvårdsanstalt gäller inte fängelselagen, eftersom den enbart tillämpas vid verkställighet av fängelsestraff. För att verkställa utvidgad ungdomsövervakning i kriminalvårdsanstalt krävs det alltså en särskild reglering.

Förslaget om en fängelselag för unga

Kriminalvården har redan i dag i uppdrag att ta emot barn som verkställer fängelsestraff. Det är dock endast fråga om några enstaka barn per år. I SOU 2023:44 har föreslagits att påföljden sluten ungdomsvård ska utmönstras och att unga lagöverträdare i stället ska dömas till fängelse. Sådana fängelsestraff ska enligt förslaget verkställas enligt en ny fängelselag för unga, som ska komplettera regleringen i fängelselagen. Regeringen har tillkännagett att avsikten är att lagändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2026. Det innebär att Kriminalvårdens uppdrag därefter kommer att omfatta ett betydligt större antal barn än i dag som verkställer fängelsestraff.

Den föreslagna nya lagen, som är avsedd att tillämpas främst för intagna som är under 18 år, innehåller bestämmelser som delvis avviker från regleringen i fängelselagen. I allt väsentligt ska dock fängelselagen tillämpas även på intagna under 18 år. Fängelsestraffet ska emellertid enligt den nya lagen verkställas på särskilda ungdomsavdelningar. Verksamheten på de särskilda ungdomsavdelningarna ska enligt förslaget anpassas till barns och ungas behov och rättigheter.

Fängelselagen för unga bör tillämpas i relevanta delar

För att Kriminalvården ska få tid att genomföra de nödvändiga anpassningar som krävs för att myndigheten ska kunna ta emot fler barn än i dag föreslår utredningen att ikraftträdandet av förslaget om utvidgad ungdomsövervakning ska samordnas med ikraftträdandet av förslagen i SOU 2023:44 (se avsnitt 14.1). Utredningen har över-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

vägt att föra in särskilda bestämmelser om verkställigheten av utvidgad ungdomsövervakning i kriminalvårdsanstalt i lagen om verkställighet av ungdomsövervakning men har, mot bakgrund av att det är ett relativt omfattande regelverk och att verkställigheten är en mindre del av den utvidgade ungdomsövervakningen, funnit att det mer ändamålsenligt att i stället hänvisa till bestämmelserna i den föreslagna fängelselagen för unga och fängelselagen.

Fängelselagen för unga bör således i tillämpliga delar gälla även för den inledande verkställigheten av utvidgad ungdomsövervakning. Det är framför allt bestämmelser i det föreslagna 2 kap. fängelselagen för unga som bör göras tillämpliga vid utvidgad ungdomsövervakning. I det kapitlet regleras i 1–5 §§ att verkställigheten ska äga rum vid en särskild ungdomsavdelning, att den som är under 18 år inte får placeras vid en säkerhetsavdelning, att han eller hon inte får hållas inlåst avskilt från andra intagna längre än tio timmar om det inte är motiverat av säkerhetsskäl och att en intagen under 18 år efter kroppsvisitation och vissa andra åtgärder som Kriminalvården vidtagit ska erbjudas uppföljande samtal. Där finns även föreskrifter om Kriminalvårdens skyldighet att erbjuda lämplig sysselsättning och skyldighet att delta i sådan sysselsättning för intagna som har fyllt 18 år. De nu angivna bestämmelserna bör göras tillämpliga även vid verkställighet av utvidgad ungdomsövervakning i kriminalvårdsanstalt.

Enligt 2 kap 6 § första stycket i förslaget till fängelselag för unga får en intagen under vissa förutsättningar beviljas permission när två månader av strafftiden har avtjänats. Den bestämmelsen blir därmed inte aktuell för den som verkställer utvidgad ungdomsövervakning i kriminalvårdsanstalt. Enligt andra stycket i samma paragraf ska permission dock få beviljas tidigare om det finns särskilda skäl. Den möjligheten bör finnas även för den som verkställer utvidgad ungdomsövervakning. Bestämmelserna om permission bör därför tilllämpas även vid verkställighet av utvidgad ungdomsövervakning i kriminalvårdsanstalt.

I 2 kap. 7 § förslaget till fängelselag för unga finns bestämmelser om frigång och vistelse i halvvägshus, som inte har någon anknytning till verkställigheten av utvidgad ungdomsövervakning. De paragraferna bör därför inte göras tillämpliga.

Regleringen i 1 kap. i förslaget till fängelselag för unga motsvarar till stor del den reglering som redan finns i lagen om verkställighet

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

av ungdomsövervakning. För att undvika dubbelreglering bör de bestämmelserna inte göras tillämpliga.

Regleringen i 3 kap. förslaget till fängelselag för unga, som behandlar verkställighet av fängelsestraff i SiS särskilda ungdomshem och regleringen i 4 kap., som avser villkorlig frigivning, bör inte heller tillämpas. Avsikten är inte att utvidgad ungdomsövervakning ska kunna verkställas i sådana hem och villkorlig frigivning är inte aktuell vid den påföljden. Av 5 kap., som bl.a. reglerar bemyndiganden och vem som beslutar i frågor enligt lagen, bör endast 2 §, som anger vilka beslut som får fattas av Kriminalvården, och 4 §, som anger att besluten gäller omedelbart om inte något annat beslutas och innehåller bestämmelser om överklagande, tillämpas.

Eftersom utvidgad ungdomsövervakning är en särskild ungdomspåföljd som enbart inleds med verkställighet i kriminalvårdsanstalt under en begränsad tid, bör alla som döms till den påföljden tas emot och verkställa tiden i kriminalvårdsanstalt på samma sätt. Det innebär att de alltid ska verkställa påföljden på en ungdomsavdelning. Påföljden får endast dömas ut för brott begångna före 18 års ålder. Det krävs särskilda skäl för att använda påföljden för någon som har fyllt 18 år vid domstillfället. Även om det innebär att barn under 18 år i undantagsfall kan komma att vistas tillsammans med andra intagna som fyllt 18 år bedömer utredningen att det är lämpligare än att de som dömts till utvidgad ungdomsövervakning och har fyllt 18 år placeras på vanliga avdelningar. I sammanhanget kan nämnas att det även enligt förslaget till fängelselag för unga finns en möjlighet för Kriminalvården att besluta att verkställighet ska äga rum i enlighet med den lagen trots att den intagne har fyllt 18 år. Bestämmelserna i förslaget till fängelselag för unga bör därför gälla även i de fall där den dömde har fyllt 18 år innan verkställigheten i kriminalvårdsanstalt påbörjas eller fyller 18 år under den delen av verkställigheten av påföljden. Det blir en fråga för Kriminalvården att inför planeringen av genomförandet av utvidgad ungdomsövervakning ta ställning till om de som har dömts till utvidgad ungdomsövervakning bör hanteras separat eller om de bör placeras på samma ungdomsavdelningar som andra intagna.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Fängelselagen bör tillämpas i övrigt

Enligt förslaget till fängelselag för unga ska fängelselagen (2010:610) gälla vid verkställighet av fängelsestraff om inte annat följer av den föreslagna lagen (1 kap. andra stycket). Motsvarande bör i tillämpliga delar gälla vid verkställighet av utvidgad ungdomsövervakning i kriminalvårdsanstalt.

Fängelselagen innehåller bestämmelser om placering (2 kap.), sysselsättning och ersättning (3 kap.), fritid (4 kap.), personliga tillhörigheter (5 kap.), vistelse i gemensamhet och avskildhet (6 kap.), besök och andra kontakter (7 kap.), särskilda kontroll- och tvångsåtgärder (8 kap.), hälso- och sjukvård (9 kap.), permission och annan tillfällig vistelse utanför anstalt (10 kap.), särskilda utslussningsåtgärder (11 kap.), varning och uppskjuten villkorlig frigivning (12 kap.), avbrott i verkställigheten (12 a kap.) samt beslut och överklagande m.m. (13–15 kap.). Som nämnts tillämpas fängelselagen redan i dag när lagöverträdare under 18 år verkställer fängelsestraff.

I 1 kap. 3 § fängelselagen finns det en hänvisning till strafftidslagen (2018:1251) i fråga om när fängelsestraff får verkställas och hur strafftiden ska beräknas. Utredningen föreslår i avsnitt 11.6.5 en särskild reglering i lagen om verkställighet av ungdomsövervakning om när en påföljd får verkställas och hur verkställighetstiden ska beräknas med tillämpning av bestämmelser i strafftidslagen. För att undvika dubbelreglering bör 1 kap. 3 § fängelselagen därför inte göras tillämplig.

Fängelselagen innehåller vidare i 1 kap. 5 § en bestämmelse som gäller verkställighetsplanering. Eftersom det finns särskilda bestämmelser om verkställighetsplanering i lagen om verkställighet av ungdomsövervakning bör den paragrafen i fängelselagen undantas från tillämpningsområdet, i syfte att undvika dubbelreglering.

Permission och annan tillfällig vistelse utanför anstalt regleras i 10 kap. fängelselagen. De bestämmelserna har dock ingen anknytning till verkställigheten av utvidgad ungdomsövervakning i kriminalvårdsanstalt och bör därför inte tillämpas vid sådan verkställighet. Om det finns särskilda skäl för att bevilja permission under den tiden bör 2 kap. 6 § andra stycket förslaget till fängelselag för unga tillämpas i stället. Fängelselagen innehåller också regler om särskilda utslussningsåtgärder (11 kap.), varning och uppskjuten frigivning (12 kap.) och avbrott i verkställigheten (12 a kap.). Bestämmelserna

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

i de kapitlen har inte heller någon anknytning till verkställighet av utvidgad ungdomsövervakning i kriminalvårdsanstalt och bör därför inte tillämpas. Det bör därmed införas en ny bestämmelse i lagen om verkställighet av ungdomsövervakning (4 a §) som föreskriver att fängelselagen, med undantag av 1 kap. 3 och 5 §§ och 10–12 a kap., ska tillämpas när utvidgad ungdomsövervakning verkställs i kriminalvårdsanstalt.

Ingen verkställighet utanför kriminalvårdsanstalten

Den dömde bör inte ha möjlighet att enligt lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll verkställa de två månader av en utvidgad ungdomsövervakning som ska verkställas i kriminalvårdsanstalt utanför anstalten. Det skulle motverka syftet med att verkställighetsplaneringen ska göras utanför den dömdes vanliga livsmiljö. Någon särskild reglering som förhindrar sådan verkställighet krävs inte, eftersom lagen om intensivövervakning med elektronisk kontroll enligt 1 § den lagen enbart är tillämplig vid verkställighet av fängelsedomar.

11.6.3 Ny påföljdsbestämning efter tidigare dom

Utredningens förslag: Utvidgad ungdomsövervakning ska omfattas av bestämmelserna i 34 kap. brottsbalken om ny påföljdsbestämning efter tidigare dom.

Om en dom på fängelse på livstid förekommer till verkställighet samtidigt som en dom på utvidgad ungdomsövervakning, ska livstidsstraffet träda i stället för den utvidgade ungdomsövervakningen.

Skälen för utredningens förslag

Den nuvarande regleringen av ny påföljdsbestämning

I 34 kap. brottsbalken finns bestämmelser om hur domstolen ska hantera påföljdsfrågan när någon som tidigare har dömts för brott ska dömas för ytterligare brott. Om den som har dömts till fängelse,

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning eller sluten ungdomsvård har begått ett annat brott före domen (nyupptäckt brott), eller om den dömde begår ett nytt brott efter domen men innan påföljden helt har verkställts eller annars upphört (nytt brott), ska rätten bestämma en ny påföljd för den tillkommande brottsligheten (34 kap. 1 §). I stället för att bestämma en ny påföljd får rätten, under vissa förutsättningar, besluta att den tidigare utdömda påföljden ska avse också den brottsligheten (34 kap. 3 §) eller undanröja den utdömda påföljden och döma till gemensam påföljd för den samlade brottsligheten (34 kap. 4 §). Det finns också bestämmelser om förfarandet när den tidigare domen har ändrats av högre rätt (34 kap. 6 §). Påföljderna ungdomstjänst, ungdomsvård och ungdomsövervakning omfattas av regleringen om ny påföljdsbestämning efter tidigare dom.

Samma reglering för utvidgad ungdomsövervakning som för övriga ungdomspåföljder

Utvidgad ungdomsövervakning bör behandlas på samma sätt som övriga ungdomspåföljder när det gäller ny påföljdsbestämning efter tidigare dom. Utvidgad ungdomsövervakning bör därför i likhet med de påföljderna omfattas av reglerna i 34 kap. brottsbalken. Det innebär att påföljden utvidgad ungdomsövervakning bör läggas till i 34 kap. 1, 3 och 6 §§ brottsbalken. Vidare bör, om en dom på fängelse på livstid förekommer till verkställighet samtidigt som en dom på utvidgad ungdomsövervakning, livstidsstraffet träda i stället för påföljden på motsvarande sätt som gäller vid ungdomsövervakning. Det innebär att det bör göras ett tillägg i 26 kap. 25 § brottsbalken.

11.6.4 Tillgodoräknande av frihetsberövande

Utredningens förslag: Om någon döms till utvidgad ungdomsövervakning och med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad på ett sätt som anges i 2 § lagen om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande, ska tiden för frihetsberövandet tillgodoräknas den dömde som verkställighet av påföljden.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Den som har dömts till utvidgad ungdomsövervakning och därefter frikänns eller döms till en mindre ingripande påföljd ska i vissa fall ha rätt till ersättning av staten.

Skälen för utredningens förslag

Den nuvarande regleringen

Enligt 2 § lagen (2018:1250) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande gäller att om någon har dömts till fängelse på viss tid eller till sluten ungdomsvård, och den dömde med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad i Sverige eller utomlands under en sammanhängande tid av minst 24 timmar, ska tiden för frihetsberövandet tillgodoräknas den dömde som verkställighet av påföljden. Avräkningen är således obligatorisk i de fallen och görs utan något beslut av rätten. Enligt 3 § första stycket samma lag får rätten besluta att påföljden ska anses vara helt verkställd genom ett frihetsberövande. Kravet för ett sådant beslut är att den tid som den utdömda påföljden överstiger frihetsberövandet är ringa.

I 3 § lagen om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande föreskrivs att om någon som har varit frihetsberövad döms till böter, ungdomstjänst eller ungdomsövervakning får rätten i vissa fall besluta att påföljden ska anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet. Beträffande ungdomsövervakning har Högsta domstolen slagit fast att utgångspunkten vid tillämpning av 3 § andra stycket lagen om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande bör vara att frihetsberövanden ska tillgodoräknas den dömde och att ett dygns frihetsberövande därvid ska motsvara en dags ungdomsövervakning. Det innebär att när någon döms till ungdomsövervakning och med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad under en sammanhängande tid av minst 24 timmar, ska ungdomsövervakningen normalt anses verkställd med det antal dagar som frihetsberövandet har pågått (se rättsfallet ”Ungdomsövervakning och frihetsberövande”, Högsta domstolens dom den 19 december 2023 i mål B 5436–23).

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Tillgodoräknande av frihetsberövande bör vara obligatoriskt

Möjligheten att tillgodoräkna den dömde tiden för ett frihetsberövande som föregått en dom på utvidgad ungdomsövervakning skulle – i likhet med det som gäller vid ungdomsövervakning – kunna göras fakultativ. Mot bakgrund av Högsta domstolens avgörande får det anses stå klart att rätten i domen normalt ska tillgodoräkna den dömde tiden för frihetsberövande även vid utvidgad ungdomsövervakning. Den påföljden föreslås dock bli betydligt mer ingripande än ungdomsövervakning. Det beror främst på de omfattande rörelseinskränkningarna, som till stora delar motsvarar det som gäller vid verkställighet av ett fängelsestraff genom intensivövervakning med elektronisk kontroll. Påföljden ska enligt utredningens förslag dessutom inledas med två månaders verkställighet i kriminalvårdsanstalt.

Enligt utredningens mening är den nya påföljden så ingripande att möjligheten för den dömde att tillgodoräkna sig frihetsberövandet inte bör vara beroende av rättens beslut. Utvidgad ungdomsövervakning bör därför i fråga om avräkning av frihetsberövande i stället jämställas med sluten ungdomsvård och fängelse på så sätt att avräkningen görs obligatorisk. Bestämmelsen i 2 § lagen om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande bör därför ändras, så att utvidgad ungdomsövervakning läggs till bland de påföljder mot vilka frihetsberövanden ska avräknas. Det innebär att den nya påföljden även bör läggas till bland de påföljder som enligt 3 § första stycket samma lag enligt rättens beslut kan anses vara helt verkställda genom frihetsberövandet. Eftersom verkställigheten i kriminalvårdsanstalt är en del av den utvidgade ungdomsövervakningen, inte ett särskilt utdömt fängelsestraff, innebär utredningens förslag att påföljden ska läggas till i 2 och 3 §§ lagen om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande att tiden för frihetsberövande inte kommer att avräknas särskilt mot verkställigheten i kriminalvårdsanstalt utan i stället ska avräknas mot hela verkställighetstiden för den utvidgade ungdomsövervakningen.

En följd av utredningens förslag är att avräkningsunderlag ska bifogas enligt 16 § förordningen (1996:271) om mål och ärenden i allmän domstol när någon döms till utvidgad ungdomsövervakning. Det kräver inte någon författningsändring.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Ersättning vid frihetsberövanden

Enligt 4 § lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder kan den som har avtjänat bl.a. fängelsestraff och därefter frikänns eller döms till en mindre ingripande påföljd i vissa fall ha rätt till ersättning av staten. På grund av påföljdens ingripande natur bör även den som har verkställt utvidgad ungdomsövervakning omfattas av bestämmelsen.

Rätten till ersättning ska beräknas med utgångspunkt i både verkställigheten i kriminalvårdsanstalt och hemarresten.

11.6.5 Beräkning av verkställighetstiden

Utredningens förslag: Kriminalvården ska fastställa det antal dagar som ska tillgodoräknas av tidigare frihetsberövande och dagen för verkställighetstidens slut. Den första och sista dagen för verkställighet i kriminalvårdsanstalt ska fastställas särskilt.

Skälen för utredningens förslag

Regleringen avseende ungdomsövervakning

Enligt 5 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning ska Kriminalvården vid en dom på ungdomsövervakning fastställa dagen för verkställighetens slut. Tiden för ungdomsövervakning ska räknas från och med den dag då domen eller beslutet i den del den avser ungdomsövervakning har fått laga kraft mot den dömde. Tiden ska beräknas i dagar. Ungdomsövervakning i månader eller år ska omräknas till dagar. Med en månad ska avses trettio dagar och med ett år trehundrasextiofem dagar.

Kriminalvårdens uppgift att fastställa verkställighetstiden

I huvudsak motsvarande reglering som finns för att fastställa verkställighetstiden vid ungdomsövervakning bör gälla vid utvidgad ungdomsövervakning. Vid utvidgad ungdomsövervakning bör emellertid tiden inte börja räknas innan den tidpunkt då verkställigheten i

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

kriminalvårdsanstalt påbörjats. En särskild bestämmelse om det bör föras in i 5 § första stycket lagen om verkställighet av ungdomsövervakning. Kriminalvården bör också fastställa det antal dagar som ska tillgodoräknas av tidigare frihetsberövande enligt 2 § lagen om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande. En bestämmelse om det bör införas i 5 § andra stycket lagen om verkställighet av ungdomsövervakning. Eftersom den dömde vid utvidgad ungdomsövervakning enligt utredningens förslag ska inleda verkställigheten med två månader i kriminalvårdsanstalt, behöver tiden för den delen av verkställigheten fastställas särskilt. Den första och sista dagen för verkställigheten bör således fastställas enligt samma beräkningsgrunder som ska gälla för verkställigheten av hela påföljden. I 17 § strafftidslagen regleras hur verkställighetstidens första dag ska fastställas vid fängelsestraff. Den paragrafen bör tillämpas även vid utvidgad ungdomsövervakning för att fastställa den första dagen av verkställighet av utvidgad ungdomsövervakning i kriminalvårdsanstalt. Det bör, som nyss nämnts, även vara den första dagen som räknas som verkställighet av påföljden. En regel om det bör införas i en ny paragraf i lagen om verkställighet av ungdomsövervakning (se avsnitt 11.6.6).

11.6.6 Tillämpningen av strafftidslagen

Utredningens förslag: Vissa bestämmelser i strafftidslagen som gäller vid verkställighet av fängelsestraff ska tillämpas även vid verkställighet av utvidgad ungdomsövervakning i kriminalvårdsanstalt.

Utredningens bedömning: Kriminalvården bör inte ha rätt att skjuta upp verkställigheten av utvidgad ungdomsövervakning i kriminalvårdsanstalt.

Skälen för utredningens förslag och bedömning

Bestämmelser i strafftidslagen som bör tillämpas

Som anförts i avsnitt 11.6.5 bör 17 § strafftidslagen tillämpas i fråga om hur verkställighetstidens första dag ska fastställas när det gäller den del av den utvidgade ungdomsövervakningen som ska verkställas

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

i kriminalvårdsanstalt. I strafftidslagen finns det även vissa andra bestämmelser som bör tillämpas för att verkställigheten av utvidgad ungdomsövervakning ska fungera på ett bra sätt. Det handlar för det första om att Kriminalvården, i likhet med det som gäller vid verkställighet av ett fängelsestraff, bör kontrollera att påföljden är verkställbar (4 §). För det andra bör det som gäller om dömda som inte är frihetsberövade tillämpas (6 §). Det innebär att den som inte är frihetsberövad när påföljden är verkställbar utan dröjsmål ska föreläggas att inställa sig en viss dag och under vissa förutsättningar kunna förpassas till häkte eller kriminalvårdsanstalt genom Polismyndighetens försorg. För det tredje bör den som är frihetsberövad som häktad, omhändertagen på visst sätt eller som är intagen i kriminalvårdsanstalt för verkställighet i ett annat mål när påföljden blir verkställbar påbörja verkställigheten där han eller hon förvaras (8 §). Till sist bör den som ska överföras eller förpassas till kriminalvårdsanstalt kunna tas in i häkte eller polisarrest i avvaktan på anstaltsplacering eller om det behövs med hänsyn till transportförhållandena (9 §). En följd av att 9 § tillämpas blir också att den som är under 18 år endast får tas in i en polisarrest om det är absolut nödvändigt (9 § andra stycket). Samma begränsning av tiden i häkte bör tillämpas (10 §). Det innebär att tiden inte får vara längre än sju dagar, om det inte finns särskilda skäl, och aldrig mer än trettio dagar.

Lagtekniskt bör de bestämmelser som rör tillämpningen av strafftidslagen placeras i en ny 4 b § i lagen om verkställighet av ungdomsövervakning.

Uppskjutande av verkställigheten

I strafftidslagen finns det en bestämmelse om att Kriminalvården får skjuta upp verkställigheten av ett fängelsestraff under högst sex månader, bl.a. för att åstadkomma en jämnare beläggning i kriminalvårdsanstalterna (7 §). Beträffande de som kommer dömas till utvidgad ungdomsövervakning kan det, som anförts i avsnitt 11.5.2, antas att det ofta finns kopplingar till livsmiljön som har bidragit till det brottsliga handlandet. Det är också angeläget att verkställighetsplaneringen inleds och att rörelseinskränkningarna börjar gälla utan dröjsmål. Även i de fall där den dömde inte är häktad finns det därför skäl för att han eller hon inte bör vistas i sin vanliga livsmiljö under

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

en längre tid innan verkställighetsplaneringen i kriminalvårdsanstalt inleds. För ungdomspåföljder gäller också generellt att verkställigheten inte bör anstå längre än absolut nödvändigt. Strafftidslagen bör därför inte tillämpas i den del den medger att Kriminalvården skjuter upp verkställigheten. Motsvarande bör gälla i fråga om möjligheten för den dömde att ansöka om uppskov (14 §). Att verkställigheten i kriminalvårdsanstalt inte kan skjutas upp och den dömde därmed ska föreläggas att inställa sig utan dröjsmål innebär att verkställigheten ska prioriteras av Kriminalvården och att den även för de dömda som inte är frihetsberövade bör inledas inom några veckor efter det att domen har fått laga kraft i fråga om påföljden.

Enligt utredningens förslag ska verkställigheten av utvidgad ungdomsövervakning påbörjas så snart som möjligt när en dom eller ett beslut i den del som gäller den utvidgade ungdomsövervakningen har fått laga kraft (3 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning). Som nyss nämnts föreslås inte heller någon möjlighet för Kriminalvården att skjuta upp verkställigheten i kriminalvårdsanstalt. Mot den bakgrunden saknas det enligt utredningens mening även skäl för att bestämmelsen i 5 § strafftidslagen, som föreskriver att den dömde har rätt att på egen begäran påbörja verkställigheten av ett fängelsestraff, ska tillämpas vid utvidgad ungdomsövervakning.

Överklagande

Beslut som Kriminalvården fattar beträffande utvidgad ungdomsövervakning bör, i likhet med beslut i övrigt enligt lagen om verkställighet av ungdomsövervakning, gälla omedelbart om inte något annat beslutas (jfr 28 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning). Motsvarande bestämmelse i strafftidslagen bör därför tillämpas på de beslut som myndigheten fattar med tillämpning av den lagen (24 §).

De beslut som Kriminalvården fattar med stöd av strafftidslagen bör vidare kunna överklagas enligt samma förutsättningar som gäller enligt den lagen. I förhållande till de bestämmelser som utredningen föreslår ska tillämpas i strafftidslagen är det enbart beslut om att den dömde ska inställa sig vid kriminalvårdsanstalt enligt 6 § första stycket som får överklagas (jfr 25 § strafftidslagen). En motsvarande

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

bestämmelse bör tas in i lagen om verkställighet av ungdomsövervakning.

11.6.7 Påföljdspreskription

Utredningens bedömning: Det finns inte behov av någon bestämmelse om påföljdspreskription för utvidgad ungdomsövervakning.

Skälen för utredningens bedömning: För ungdomspåföljderna ungdomstjänst och sluten ungdomsvård gäller att de bortfaller om verkställigheten inte har påbörjats innan fem år förflutit från det att domen fick laga kraft. När det gäller utvidgad ungdomsövervakning får rätten bestämma tiden för påföljden till en tid som överstiger ett år och som uppgår till högst tre år. Verkställigheten ska inledas med att den dömde verkställer två månader i kriminalvårdsanstalt. Tiden för utvidgad ungdomsövervakning ska räknas från och med den dag då verkställigheten i kriminalvårdsanstalt inleds. Det ska därefter inte finnas någon möjlighet att göra avbrott i verkställigheten. Eftersom tiden för verkställigheten ska räknas från och med den tidpunkt då verkställigheten i kriminalvårdsanstalt inleds kan det förekomma fall, exempelvis om den dömde avviker, då verkställigheten av utvidgad ungdomsövervakning inte påbörjas och kriminalvården inte heller kan fastställa den sista dagen för påföljden. Om den dömde i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en dom på ungdomsövervakning, eller om de föreskrivna åtgärderna enligt en verkställighetsplan inte kommer till stånd, eller om de vidtagna åtgärderna har kommit att i väsentlig grad avvika från det som föreskrivits i verkställighetsplanen, ska det emellertid kunna leda till att påföljden undanröjs. Om så blir fallet kan det förutsättas att den nya påföljden regelmässigt bestäms till fängelse, som omfattas av en särskild reglering av bortfallande av påföljd i 35 kap. 8 och 9 §§ brottsbalken. Mot den bakgrunden kommer enligt utredningens mening den situationen att verkställigheten inte påbörjas innan fem år förflutit från det att domen fick laga kraft, inte att aktualiseras. Det finns därför inte något behov av att reglera frågan om påföljdspreskription när det gäller utvidgad ungdomsövervakning.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Någon sådan reglering finns inte heller för ungdomsövervakning, ungdomsvård eller skyddstillsyn.

11.7 Misskötsamhet

11.7.1 Åtgärder inom ramen för påföljden

Utredningens förslag: Kriminalvården ska ha samma möjligheter att kunna reagera på misskötsamhet vid utvidgad ungdomsövervakning som vid ungdomsövervakning.

Skälen för utredningens förslag

Regleringen vid ungdomsövervakning

I förarbetena till ungdomsövervakning diskuteras ingående hur den dömde ska medverka i verkställighetsplaneringen och hur verkställighetsplaneringen bl.a. ska syfta till att motivera honom eller henne att själv verka för att det upprättas en verkställighetsplan som kan leda till att han eller hon utvecklas positivt. Om det inte går att motivera den dömde och arbetet därigenom inte kan mynna ut i en verkställighetsplan som reglerar inslag som kan angripa de riskfaktorer som antas ha lett till brottsligheten och understödja de skyddsfaktorer som kan motverka återfall i brott, måste det emellertid leda till konsekvenser (prop. 2019/20:118 s. 88 f.). Av det skälet har Kriminalvården möjlighet att begära Polismyndighetens hjälp med att inställa den dömde till de möten som behövs för verkställighetsplaneringen.

Inte samma behov av reglering beträffande verksamhetsplaneringen vid utvidgad ungdomsövervakning

Med den föreslagna lösningen att utvidgad ungdomsövervakning ska inledas i kriminalvårdsanstalt uppstår inte samma praktiska problem med att få den dömde att inställa sig till och medverka i verkställighetsplaneringen. Den dömde finns då till hands och möjligheterna att motivera honom eller henne att medverka i verkställighetsplane-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

ringen bör vara goda. Det finns därför inte samma behov av att reglera vad som ska gälla för verksamhetsplaneringen. I de fall där den dömde försvårar eller omöjliggör arbetet med att ta fram en verkställighetsplan kan det leda till bedömningen att det saknas förutsättningar för att verkställa påföljden. I sådana fall bör det, precis som vid ungdomsövervakning, finnas en möjlighet att föra talan om undanröjande av påföljden. Frågor som rör undanröjande av påföljd, utöver det som sägs i avsnitt 11.7.2, avser utredningen att behandla i slutbetänkandet.

Misskötsamhet vid verkställighet av ungdomsövervakning

Under verkställigheten av ungdomsövervakning kan den dömdes bristande medverkan bestå i att inte komma till möten med koordinatorn eller att bryta mot föreskrifter om inskränkningar i rörelsefriheten eller mot någon annan föreskrift, t.ex. om skolgång eller fritidsaktiviteter.

Kriminalvården får då besluta att

- utöka antalet möten med koordinatorn till tre i veckan,
- begära hjälp med polishämtning till mötena med koordinatorn,
- avstå från att minska de rörelsesinskränkande inslagen eller utöka eller återuppta de rörelsesinskränkande inslagen,
- begära hjälp från Polismyndigheten för att verkställa föreskrifter om inskränkningar i rörelsefriheten, eller
- på annat sätt ändra verkställighetsplanen.

Besluten i fråga får överklagas av den dömde enligt det som gäller för överklagande av Kriminalvårdens beslut. Han eller hon kan på det sättet få till stånd en domstolsprövning av de åtgärder som Kriminalvården beslutar om (prop. 2019/20:118 s. 88 f). Beslutsordningen behandlas i avsnitt 11.8.1.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Samma regler bör gälla om någon missköter sig vid verkställighet av utvidgad ungdomsövervakning

Vid utvidgad ungdomsövervakning kommer enligt utredningens förslag kraven i verkställighetsplanen och övriga föreskrifter att spela en ännu viktigare roll än vid ungdomsövervakning, eftersom det är fråga om mer ingripande åtgärder. Utredningen bedömer emellertid att de åtgärder som får vidtas vid misskötsamhet vid ungdomsövervakning är adekvata och tillräckliga även vid utvidgad ungdomsövervakning. För att påföljden ska fungera på avsett sätt måste Kriminalvården ha förutsättningar att omgående reagera på misskötsamhet och att anpassa den fortsatta verkställigheten till den dömdes beteende. Den flexibiliteten ger den reglering som gäller för ungdomsövervakning. Samma reglering bör därför gälla vid utvidgad ungdomsövervakning. Det kan lämpligen åstadkommas genom att göra 17 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning tillämplig även på utvidgad ungdomsövervakning. Det bör vidare införas en ny paragraf, 18 a §, med ett innehåll som i huvudsak motsvarar det som enligt 18 § gäller för ungdomsövervakning men som är anpassad för de förutsättningar som ska gälla vid utvidgad ungdomsövervakning.

11.7.2 Varning och undanröjande

Utredningens förslag: Om den dömde i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en dom på utvidgad ungdomsövervakning, ska rätten på talan av åklagare kunna undanröja påföljden och bestämma en ny påföljd för brottet. I stället för att undanröja påföljden får rätten meddela den dömde en varning, om det är en tillräcklig åtgärd. Detsamma ska gälla om de föreskrivna åtgärderna enligt en verkställighetsplan inte kommer till stånd eller om åtgärderna har kommit att i väsentlig grad avvika från vad som har föreskrivits i verkställighetsplanen. Det regleras genom att utvidgad ungdomsövervakning läggs till i 32 kap. 4 § brottsbalken.

I de fall där åklagaren anser att det är tillräckligt att besluta att varning ska meddelas den dömde får åklagaren besluta om det i stället för att väcka talan om undanröjande av påföljden. Det regleras genom ett tillägg i 30 b § LUL. Företrädare för Kriminal-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

vården ska ges tillfälle att närvara vid det personliga möte med den dömde där varningen meddelas.

Om det kan antas att det finns förutsättningar för varning eller undanröjande, ska Kriminalvården underrätta Åklagarmyndigheten.

Skälen för utredningens förslag

Regleringen vid ungdomsövervakning

I 32 kap. 4 § brottsbalken regleras möjligheten att undanröja ungdomsövervakning i de fall där den dömde i så stor utsträckning missköter verkställigheten att det inte längre bedöms vara meningsfullt att låta påföljden bestå. Då ska Kriminalvården anmäla förhållandena till Åklagarmyndigheten. Detsamma gäller om de föreskrivna åtgärderna enligt en verkställighetsplan inte kommer till stånd, eller om åtgärderna har kommit att i väsentlig utsträckning avvika från verkställighetsplanen.

Åklagaren tar därefter ställning till om misskötsamheten är så allvarlig att talan bör väckas vid domstol om undanröjande av påföljden. Om så är fallet väcker åklagaren talan om undanröjande vid den domstol som anges i 32 kap. 4 § brottsbalken. Rätten får besluta om undanröjande av påföljden och bestämma en ny påföljd. Rätten kan emellertid även besluta att det är tillräckligt att meddela den dömde en varning.

Åklagaren kan på motsvarande sätt, i stället för att väcka talan om undanröjande av påföljden, besluta att det är tillräckligt att meddela den dömde en varning. Det regleras i 30 b § LUL. En sådan varning ska meddelas vid ett möte där både den dömde och företrädare för Kriminalvården är närvarande (prop. 2019/20:118 s. 90 f.).

Vad bör gälla vid utvidgad ungdomsövervakning?

Utredningen anser att de bedömningar som gjordes angående behovet av att kunna undanröja påföljden vid misskötsamhet när ungdomsövervakning infördes är relevanta även vid utvidgad ungdomsövervakning. När det gäller frågan om undanröjande och varning på grund av den dömdes misskötsamhet, eller om undanröjande aktua-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

liseras på grund av bristande överensstämmelse med det som har föreskrivits i verkställighetsplanen, bör därför, till dess att utredningen slutligen har hunnit ta ställning till frågan om undanröjande av ungdomspåföljder, samma reglering gälla för utvidgad ungdomsövervakning som för ungdomsövervakning. Det gäller även frågan om vilken domstol som bör vara behörig att pröva frågor om varning och undanröjande, övriga rättegångsbestämmelser och Kriminalvårdens skyldighet att i vissa fall underrätta åklagare. I 32 kap. 4 § brottsbalken bör därför påföljden utvidgad ungdomsövervakning läggas till. Påföljden bör även läggas till i 38 kap. 3 § brottsbalken, som reglerar vilken domstol som ska handlägga en talan om åtgärd enligt 32 kap. 4 §.

Frågor om undanröjande av ungdomspåföljder kommer att behandlas vidare i slutbetänkandet

Av utredningens direktiv framgår att det finns skäl att se över möjligheten att undanröja en dom på ungdomsövervakning och att även i övrigt överväga hur regleringen om undanröjande av en särskild ungdomspåföljd och bestämmande av ny påföljd i 32 kap. 4 § brottsbalken kan stärkas. Syftet ska vara att skärpa reaktionerna på misskötsamhet och minska möjligheterna för en ung lagöverträdare att undandra sig verkställighet. En särskild fråga som enligt direktiven bör uppmärksammas är vilken betydelse det bör ha om den som hållit sig undan har hunnit fylla 18 år. Utgångspunkten ska vara att den som har hållit sig undan verkställigheten av en ungdomspåföljd och hunnit fylla 18 år ska få en vuxenpåföljd, inte en ny ungdomspåföljd. Det framgår vidare att utredningen ska föreslå skärpta regler om att undanröja en ungdomspåföljd och bestämma en ny påföljd och lämna de författningsförslag som krävs. De allmänna frågorna om undanröjande av ungdomspåföljder kommer utredningen av tidsskäl att behandla i slutbetänkandet, som ska redovisas senast den 10 januari 2025. Utredningen får därför anledning att där återkomma till frågor om undanröjande av såväl ungdomsövervakning som utvidgad ungdomsövervakning.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

11.8 Andra frågor som rör utvidgad ungdomsövervakning

11.8.1 Beslutsordning och frågor om överklagande

Utredningens förslag: Samma regler bör i huvudsak gälla vid utvidgad ungdomsövervakning som vid ungdomsövervakning för Kriminalvårdens rätt att fatta beslut och den dömdes möjlighet att överklaga besluten.

Skälen för utredningens förslag

Kriminalvårdens beslut

På samma sätt som vid ungdomsövervakning kommer det vid verkställigheten av utvidgad ungdomsövervakning att behöva fattas olika beslut som berör den dömde. Det rör sig bl.a. om beslut om att träffa en koordinator, beslut i fråga om inskränkningar i rörelsefriheten och beslut om skolgång eller liknande. Vid ungdomsövervakning ankommer det på den verkställande myndigheten, Kriminalvården, att fatta sådana beslut. Detsamma bör gälla vid utvidgad ungdomsövervakning.

I förarbetena till ungdomsövervakning framhölls att när Kriminalvården fullgör de skyldigheter som åligger myndigheten enligt lagen om verkställighet av ungdomsövervakning förutsätter det inget beslut. Exempelvis är upprättande av verkställighetsplanen inte ett beslut som den dömde kan överklaga. Däremot kan planen innehålla enskilda beslut som bör kunna överklagas.

Frågor om överklagande

Den dömde bör ha samma rätt vid utvidgad ungdomsövervakning som vid ungdomsövervakning att överklaga beslut enligt lagen om verkställighet av ungdomsövervakning. Det bör gälla såväl beträffande beslut om de obligatoriska moment som verkställighetsplanen ska innehålla (14 §) som sådana inslag som får regleras i verkställighetsplanen, t.ex. om boende, skolgång och vård (15 §). Utredningen finner inte skäl att göra någon annan bedömning när det gäller vilka

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

beslut som ska vara möjliga att överklaga vid utvidgad ungdomsövervakning än det som gäller vid ungdomsövervakning.

När det gäller instansordningen för överklagande av Kriminalvårdens beslut framgår av förarbetena till ungdomsövervakning att det är fråga om beslut om hur den faktiska verkställigheten ska vara utformad. De liknar närmast de beslut som fattas med stöd av andra verkställighetslagar, t.ex. lagen om intensivövervakning med elektronisk kontroll, vilka får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. De beslut som fattas enligt lagen om verkställighet av ungdomsövervakning, och som får överklagas, prövas av allmän förvaltningsdomstol (prop. 2019/20:118 s. 103 f.). Det finns inte skäl att välja en annan ordning för beslut som rör utvidgad ungdomsövervakning. Ett beslut av Kriminalvården i fråga om utvidgad ungdomsövervakning bör överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets det frivårdskontor finns där den dömde är inskriven. Det innebär att målen kommer att spridas över landet, dvs. inte koncentreras till en viss förvaltningsrätt. Prövningstillstånd bör krävas vid överklagande till kammarrätten.

När det gäller omhändertagande fattas beslut i vissa fall av Polismyndigheten enligt 23 § tredje stycket lagen om verkställighet av ungdomsövervakning. Sådana tillfälliga omhändertaganden som en polisman får besluta om enligt 24 § andra stycket samma lag är tjänsteåtgärder och inte beslut i den mening som nu avses (se prop. 2019/20:118 s. 104).

11.8.2 Samarbetet mellan myndigheterna

Utredningens bedömning: På motsvarande sätt som vid ungdomsövervakning bör huvudmän för utbildning, socialtjänst, hälso- och sjukvård och andra samhällsaktörer – i enlighet med normaliseringsprincipen – tillhandahålla och bekosta de insatser som de disponerar över och som bedöms vara nödvändiga för att upprätta och genomföra verkställighetsplanen.

Utredningens förslag: Socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen har ansvar för den dömde ska utse en särskild handläggare för honom eller henne under verkställigheten.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Skälen för utredningens bedömning och förslag

Normaliseringsprincipen gäller för ungdomsövervakning

När ungdomsövervakning infördes uttalades i förarbetena att en allmän utgångspunkt för kostnadsansvaret för de påföljder som Kriminalvården verkställer är att Kriminalvården bör svara för kostnader för de insatser som görs inom myndighetens egen verksamhet. I den utsträckning en påföljd innefattar åtgärder som normalt bekostas av andra myndigheter och aktörer, följer det emellertid av den s.k. normaliseringsprincipen att det är de ordinarie myndigheterna som ansvarar för tillhandahållandet av de resurser och den finansiering som krävs för att kunna tillgodose den dömdes behov, även om han eller hon verkställer en påföljd. Det kan gälla exempelvis skolgång och hälso- och sjukvård. Normaliseringsprincipen innebär i det avseendet att Kriminalvårdens klienter har samma rätt till samhällets stöd och hjälp som andra medborgare och att Kriminalvården normalt inte bör åta sig uppgifter som ankommer på andra huvudmän. Den principen har fått genomslag inte bara vid verkställighet i kriminalvårdsanstalt utan även i fråga om den vård eller behandling som kan bedrivas inom ramen för en skyddstillsyn. Normaliseringsprincipen anses vara vägledande även när det gäller verkställighet av ungdomsövervakning. Kostnaderna för de insatser som ingår i verkställighetsplanen, som inte utförs inom Kriminalvårdens egen verksamhet, ska alltså bäras av de ordinarie huvudmän som tillhandahåller insatserna. Tillämpningen av normaliseringsprincipen förutsätter att den myndighet som tillhandahåller en viss resurs gör bedömningen att det finns såväl behov hos den dömde som förutsättningar för att tillhandahålla resursen (prop. 2019/20:118 s. 64 f.).

Normaliseringsprincipen bör gälla även vid utvidgad ungdomsövervakning

När det gäller utvidgad ungdomsövervakning har utredningen i avsnitt 11.3.1 föreslagit att regleringen om verkställighetsplan ska motsvara det som i dag gäller vid ungdomsövervakning. Verkställighetsplanen ska alltså kunna reglera frågor om t.ex. skolgång, missbruksbehandling och annan vård och behandling. Det resonemang om normaliseringsprincipen som fördes när ungdomsövervakning

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

infördes har därför enligt utredningens mening samma relevans för utvidgad ungdomsövervakning. Det innebär med andra ord att kostnader hänförliga till sådana åtgärder inom ramen för verkställighetsplanen som skolgång och behandling bör bäras av den huvudman som står för insatsen, trots att det är Kriminalvården som ansvarar för verkställigheten av påföljden och som är den myndighet som upprättar verkställighetsplanen.

Socialtjänstens roll vid ungdomsövervakning

Av förarbetena till införande av ungdomsövervakning framgår bl.a. att socialtjänstens insatser för att stödja unga lagöverträdare många gånger kan vara väsentliga för att förhindra att de utvecklar en kriminell identitet. Vidare ligger många av de insatser som verkställighetsplanen kan innefatta under socialtjänstens ansvarsområde. Ett nära och välfungerade samarbete mellan Kriminalvården och socialtjänsten under hela verkställighetstiden är därför av stor betydelse. Ett sätt att säkerställa det är att samarbetet har en i förväg uppgjord struktur. Därför infördes en skyldighet för socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen har ansvaret för den dömde att utse en särskild handläggare för honom eller henne under verkställigheten av ungdomsövervakning. Syftet är att underlätta samarbetet mellan Kriminalvården och socialtjänsten. Vidare gjordes bedömningen att handläggaren bör redovisa socialtjänstens bedömning av vilka åtgärder och insatser som bör ingå i den individuella verkställighetsplanen utifrån den dömdes behov av vård. Det kan exempelvis gälla deltagande i behandling eller programverksamhet inriktad på unga lagöverträdare, missbruksvård och familje- och nätverksarbete (prop. 2019/20:118 s. 61 f.).

Socialtjänstens roll lika viktig vid utvidgad ungdomsövervakning

Mot bakgrund av socialtjänstens kunskap om den dömde är samverkan mellan Kriminalvården och socialtjänsten vid uppföljning och revidering av verkställighetsplanen minst lika viktig vid utvidgad ungdomsövervakning som vid ungdomsövervakning. Kriminalvården har framhållit att ett effektivt samarbete med kommunerna har mycket stor betydelse. Det åstadkoms lämpligen genom medverkan

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

av en särskilt utsedd handläggare. Samma reglering bör därför gälla för utvidgad ungdomsövervakning som för ungdomsövervakning. Samverkansskyldigheten mellan Kriminalvården och socialtjänsten regleras i 12 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning. Därmed krävs varken den dömdes eller hans eller hennes vårdnadshavares samtycke till att socialtjänsten deltar i verkställighetsplaneringen.

Frågan om det behövs ytterligare sekretessbrytande bestämmelser behandlas i avsnitt 12.3.

11.8.3 Handräckning av polismyndigheten

Utredningens förslag: Polismyndigheten ska, på motsvarande sätt som vid ungdomsövervakning, på begäran av Kriminalvården lämna hjälp för att söka efter och hämta den dömde till den av Kriminalvården anvisade platsen vid utvidgad ungdomsövervakning. Samma regler bör också gälla i fråga om omhändertagande av den dömde.

Skälen för utredningens förslag

Regleringen vid ungdomsövervakning

Den som döms till ungdomsövervakning ska enligt 17 och 18 §§ lagen om verkställighet av ungdomsövervakning följa det som framgår av verkställighetsplanen. Även om det är viktigt att den dömde är motiverad att följa de föreskrifter som framgår av verkställighetsplanen kan det i vissa fall finnas behov av tvångsåtgärder, om den dömde inte medverkar i verkställigheten på avsett sätt. Att bristande medverkan följs av ett tillfälligt tvång kan bidra till att ett destruktivt mönster hos den dömde bryts. Mot den bakgrunden konstaterades det i förarbetena till ungdomsövervakning att den dömdes bristande närvaro vid verkställighetsplaneringen och vid möten med koordinatorn i undantagsfall borde kunna leda till tvångsåtgärder. Kriminalvården får enligt 23–25 §§ lagen om verkställighet av ungdomsövervakning begära hjälp av Polismyndigheten för att söka efter den dömde och hämta honom eller henne för att delta i verkställighetsplaneringen eller möten med koordinatorn. Den möjligheten bör

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

emellertid endast aktualiseras när andra möjligheter är uttömda och när polishämtning bedöms vara såväl lämpligt som verkningsfullt. I 6 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning föreskrivs därför att en tvångsåtgärd endast får användas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig ska den användas i stället.

För att inte använda polisens resurser för att verkställa andra myndigheters beslut annat än när det finns starka skäl för det föreskrivs att en begäran om polishämtning endast får göras om det på grund av särskilda omständigheter kan befaras att åtgärden inte kan utföras utan att polisens särskilda befogenheter enligt 10 och 10 a §§ polislagen (1984:387) behöver tillgripas, eller det annars finns synnerliga skäl. Som huvudregel bör den dömde inte omhändertas tidigare är vad som är nödvändigt för att han eller hon ska kunna inställas omedelbart till mötet för verkställighetsplanering eller med koordinatorn. I särskilda situationer, där ett hämtningsförsök tidigare har misslyckats, eller där det annars på grund av vad som är känt om den som ska hämtas finns särskild anledning till det, finns det möjlighet till ett s.k. förtida omhändertagande. I sådana fall bör den som har omhändertagits vara skyldig att i avvaktan på inställelsen stanna kvar på den plats som bestäms av Polismyndigheten (prop. 2019/20:118 s. 82 f. och 152 f.).

Hjälp av Polismyndigheten vid utvidgad ungdomsövervakning

Den som döms till utvidgad ungdomsövervakning har i regel återfallit i brott eller till allvarlig brottslighet. Det finns därför sannolikt en något större risk att de dömda inte i alla avseenden medverkar i verkställigheten. Samma resonemang om behovet av hjälp från Polismyndigheten vid ungdomsövervakning gör sig därför gällande vid utvidgad ungdomsövervakning. Bestämmelserna om handräckning i 23 och 25 §§ i lagen om verkställighet av ungdomsövervakning bör därför gälla även vid utvidgad ungdomsövervakning. Det är då viktigt att 6 § samma lag, som föreskriver att det ska finnas proportionalitet mellan tvångsåtgärden och syftet med åtgärden, beaktas.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Verkställighet av en föreskrift om rörelseinskränkning vid ungdomsövervakning

Frågan om Polismyndigheten ska kunna hjälpa till för att tvångsvis verkställa de i verkställighetsplanen angivna inskränkningarna i rörelsefriheten lyftes i förarbetena till ungdomsövervakning. Resonemang fördes kring 12 § polislagen (1984:387) och möjligheterna enligt den paragrafen för en polisman att omhänderta ett barn för att skyndsamt överlämna barnet till föräldrar eller någon annan vårdnadshavare eller till socialnämnden, om barnet anträffas under förhållanden som uppenbarligen innebär en överhängande och allvarlig risk för hans eller hennes hälsa eller utveckling. Bestämmelsen i polislagen ansågs emellertid inte kunna tillämpas i alla situationer där föreskrifter om rörelseinskränkningar vid ungdomsövervakning överträds. Därför gavs Kriminalvården möjlighet att begära hjälp av Polismyndigheten för att säkerställa att en föreskrift om inskränkningar i rörelsefriheten kan verkställas.

Eftersom verkställighetsplanens föreskrifter om inskränkningar i rörelsefriheten inte omfattas av sekretess kan Polismyndigheten ha kännedom om att en ung person är underkastad sådana inskränkningar. I de fall där en polisman träffar på någon som överträder exempelvis ett förbud om helghemarrest ansågs det vara rimligt att polismannen har möjlighet att tillfälligt omhänderta honom eller henne och på så sätt säkerställa att föreskriften om rörelseinskränkningar efterlevs.

För att ett omhändertagande av Polismyndigheten eller en polisman ska kunna beslutas förutsätts att den dömde har överträtt en föreskrift om inskränkningar i rörelsefriheten. I de fall där 12 § polislagen blir tillämplig på grund av omständigheterna i det enskilda fallet bör enligt förarbetena till ungdomsövervakning den bestämmelsen ha företräde. I annat fall bör den dömde, om han eller hon är underårig, i första hand så skyndsamt som möjligt överlämnas till sina föräldrar eller annan vårdnadshavare. Om det inte är möjligt, t.ex. på grund av att vårdnadshavaren inte går att få tag på eller det inte är lämpligt att den dömde lämnas i hemmet, bör han eller hon i stället lämnas till socialnämnden (jfr 12 § polislagen). Om den dömde är myndig bör han eller hon i första hand lämnas i sin bostad. I de situationer där det inte är praktiskt möjligt bör han eller hon lämnas på en plats där det är möjligt för honom eller henne att ta sig

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

till bostaden på egen hand. Om föreskriften gäller en skyldighet att uppehålla sig på en särskilt angiven plats bör den dömde, oavsett om han eller hon är myndig eller inte, transporteras till den platsen (prop. 2019/20:118 s. 84 f.).

Samma reglering bör gälla vid utvidgad ungdomsövervakning

Mot bakgrund av att utvidgad ungdomsövervakning – för att utgöra en tillräckligt ingripande påföljd – föreslås ha betydligt mer ingripande inskränkningar i rörelsefriheten och dessutom kommer att pågå under längre tid är de överväganden som redovisas i förarbetena till ungdomsövervakning även relevanta för utvidgad ungdomsövervakning. Det är därför viktigt att samma möjligheter finns att begära hjälp av Polismyndigheten vid utvidgad ungdomsövervakning som vid ungdomsövervakning. Bestämmelserna i 24 och 25 §§ lagen om verkställighet av ungdomsövervakning bör därför gälla även vid utvidgad ungdomsövervakning.

11.8.4 Bemyndiganden

Utredningens bedömning: Det behövs inte något ytterligare bemyndigande.

Skälen för utredningens bedömning: På samma sätt som när det gäller ungdomsövervakning kan kompletterande föreskrifter till lagen om verkställighet av ungdomsövervakning behöva meddelas för utvidgad ungdomsövervakning genom förordning. Flertalet av föreskrifterna har regeringen befogenhet att meddela med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen (verkställighetsföreskrifter och föreskrifter som meddelas med stöd av regeringens restkompetens) eller att delegera den rätten till en myndighet. I vissa fall torde det dock krävas ett bemyndigande för att regeringen ska få meddela föreskrifter. Det gäller exempelvis i fråga om sättet att beräkna verkställighetstid och frågor som rör nöjdförklaring (prop. 2019/20:118 s. 103). Ett bemyndigande för regeringen att meddela föreskrifter infördes därför i 27 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning när det gäller ungdomsövervakning. Av bestämmelsen framgår att regeringen eller

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om inledande av verkställighet, nöjdförklaring och beräkning av verkställighetstid. Det kan ha betydelse även för utvidgad ungdomsövervakning, men kräver enligt utredningens bedömning ingen författningsändring.

12 Övriga frågor

12.1 Allmänt om personuppgiftsbehandlingen

12.1.1 Bakgrund

Kriminalvårdens verksamhet att verkställa straffrättsliga påföljder förutsätter i stor utsträckning behandling av personuppgifter. Regleringen finns i lagen (2018:1699) om Kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område och förordningen (2018:1746) om Kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område. För en allmän redogörelse för den gällande lagstiftningen om Kriminalvårdens personuppgiftsbehandling när det gäller myndighetens uppdrag att verkställa straffrättsliga påföljder hänvisas till den översyn som nyligen har gjorts (En modern lagstiftning för Kriminalvårdens personuppgiftsbehandling, Ds 2023:21, s. 65 f.).

Personuppgiftsbehandlingen vid verkställighet av ungdomsövervakning behandlades ingående när den påföljden infördes, se prop. 2019/20:118 s. 107 f. I allt väsentligt finns redan den reglering beträffande personuppgiftsbehandling som kan behövas för att införa utvidgad ungdomsövervakning som ny påföljd. Det krävs emellertid några mindre justeringar. Övriga förslag i detta betänkande kräver inga ändringar i regleringen av personuppgiftsbehandling.

12.1.2 Moderniseringen av registerlagstiftningen

Utredningens bedömning: Om förslagen i Ds 2023:21 genomförs får Kriminalvården en modernare lagstiftning som inte innehåller en detaljreglering av vilka personuppgifter som får behandlas. I avvaktan på det måste dock den nuvarande regleringen ändras för att Kriminalvården ska kunna utföra nödvändig per-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

sonuppgiftsbehandling beträffande dem som döms till utvidgad ungdomsövervakning.

Utredningens förslag: Förordningen om Kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område och förordningen om verkställighet av ungdomsövervakning kompletteras med bestämmelser om behandling av uppgifter som rör utvidgad ungdomsövervakning.

Skälen för utredningens bedömning och förslag

Viktigt att Kriminalvårdens registerlagstiftning moderniseras

Som framgått finns det redan förslag om hur Kriminalvårdens registerlagstiftning på brottsdatalagens område kan moderniseras. Om de förslagen genomförs finns i princip den reglering som behövs på området och som även i övrigt är av betydelse för verkställigheten av ungdomsövervakning. Det innebär att det är angeläget att de moderniseringar som redan har föreslagits i registerlagstiftningen genomförs så fort som möjligt. Även då kan det emellertid krävas vissa mindre justeringar, framför allt med anledning av att det, enligt förslagen i kapitel 11, ska införas en helt ny påföljd, utvidgad ungdomsövervakning. Mot bakgrund av att det fortfarande är oklart om, och i så fall hur, de föreslagna ändringarna av Kriminalvårdens registerlagstiftning genomförs, har utredningen valt att här lämna förslag kopplade till den nuvarande registerlagstiftningen, för att möjliggöra ett snabbt genomförande av förslagen i delbetänkandet som möjligt. Förslagen speglar därför dagens författningsreglering, inte de förändringar som redan har föreslagits.

Behovet av förordningsändringar

För att Kriminalvården ska kunna behandla nödvändiga personuppgifter om personer som har dömts till utvidgad ungdomsövervakning måste den påföljden läggas till i ett flertal paragrafer i förordningen om Kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område. Sådana ändringar behöver göras i 2, 15 a, 15 b, 15 c, 16 och 18 §§ förordningen. Även om utvidgad ungdoms-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

övervakning till viss del ska verkställas i kriminalvårdsanstalt behöver 8 § förordningen inte ändras, eftersom den endast gäller för den som har dömts till fängelsestraff.

Om förslagen i Ds 2023:21 genomförts behöver endast en motsvarande komplettering göras i 7 § den där föreslagna förordningen.

Det krävs även en ändring i 9 § förordningen om verkställighet av ungdomsövervakning, som tydliggör att skyldigheten att föra journal även gäller vid utvidgad ungdomsövervakning.

12.1.3 Regleringen om belastningsregistret

Utredningens förslag: Uppgifter om utvidgad ungdomsövervakning ska gallras ur belastningsregistret fem år efter det att påföljden helt har verkställts. Innan en domstol dömer någon till utvidgad ungdomsövervakning ska domstolen inhämta uppgifter ur belastningsregistret.

Skälen för utredningens förslag

Den nuvarande regleringen

Enligt 3 § lagen (1998:620) om belastningsregister ska registret innehålla uppgifter bl.a. om den som genom dom, beslut, strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot har ålagts påföljd för brott. Där anges inte vilka påföljder som avses utan regleringen är generell. Det innebär att uppgifter om domar på ungdomsövervakning och – om den påföljden införs – utvidgad ungdomsövervakning ska föras in i registret. Närmare föreskrifter om vad som ska ingå i registret finns i förordningen (1999:1134) om belastningsregister. I 17 § lagen om belastningsregister anges när uppgifter om olika påföljder ska gallras ur registret. I den paragrafen knyts gallringsfristerna dels till typen av påföljd, dels till den registrerades ålder vid brottet eller brotten.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

En gallringsregel för uppgifter om utvidgad ungdomsövervakning

Eftersom utvidgad ungdomsövervakning är en helt ny påföljd behövs det ett tillägg i 17 § lagen om belastningsregister som anger när uppgifter om en sådan påföljd ska gallras ur registret. Uppgifter om ungdomsövervakning gallras, i likhet med uppgifter om ungdomsvård och ungdomstjänst, tio år efter domen eller beslutet. Om den dömde var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten ska uppgifterna i stället gallras fem år efter domen eller beslutet. Uppgifter om sluten ungdomsvård gallras tio år efter det att påföljden helt har verkställts.

För utvidgad ungdomsövervakning bör en annan lösning väljas än för ungdomsövervakning, där utgångspunkt för gallringsfristen är domen eller beslutet. Med tanke på att utvidgad ungdomsövervakning kan pågå upp till tre år och att påföljden endast kan väljas om det är fråga om allvarlig brottslighet, skulle den gallringsfrist som gäller för ungdomsövervakning leda till att större delen av gallringsfristen redan har löpt när påföljden är till fullo verkställd. Det ligger därför närmare till hands att välja samma utgångspunkt som gäller för gallring av uppgifter om sluten ungdomsvård, nämligen att gallringsfristen ska räknas från det att påföljden helt har verkställts.

Generellt gäller kortare gallringsfrister för uppgifter om påföljder som har dömts ut för brott som har begåtts av barn. Den normala gallringsfristen är i de fallen fem år, medan uppgifter om den som var vuxen vid brottet gallras efter tio år. Det gäller även om han eller hon har fått en ungdomspåföljd. Sluten ungdomsvård utgör ett undantag i det hänseendet. Med hänsyn till att det främst är barn som kommer att dömas till utvidgad ungdomsövervakning bör den kortare tid som allmänt gäller för gallring av uppgifter om den som har dömts till en annan ungdomspåföljd gälla även för utvidgad ungdomsövervakning. Därför bör det i 17 § lagen om belastningsregister föreskrivas att uppgifter om utvidgad ungdomsövervakning ska gallras fem år efter det att påföljden helt har verkställts.

Förordningen om belastningsregister behöver kompletteras

Enligt 4 a § förordningen (1998:1534) om belastningsregister ska, i fråga om den som har dömts till ungdomsövervakning, belastningsregistret innehålla uppgifter om tidpunkten för verkställighetens

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

början och slut. Den paragrafen bör även gälla för utvidgad ungdomsövervakning. Paragrafen bör således kompletteras med en bestämmelse om det.

I 40 § förordningen föreskrivs att en domstol ska inhämta uppgifter ur belastningsregistret innan någon döms till ungdomsövervakning. Det bör även gälla innan någon döms till utvidgad ungdomsövervakning. Särskilt med hänsyn till att påföljden till största delen kommer att tillämpas på barn är det viktigt att domstolen har ett så bra underlag som möjligt. Paragrafen bör således kompletteras med en bestämmelse om att utdrag ur registret ska inhämtas innan någon döms till utvidgad ungdomsövervakning.

12.2 Användning av elektronisk övervakning

12.2.1 Bakgrund

Ett viktigt moment vid ungdomsövervakning är de rörelseinskränkande inslagen. Att inskränkningarna efterlevs ska enligt 19 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning kontrolleras med elektroniska hjälpmedel, om inte särskilda skäl talar mot det. Det som åsyftas är användning av s.k. fotboja, dvs. en elektronisk sändare som fästs runt fotleden. Fotboja med positioneringsteknik ger en hög grad av säkerhet i övervakningen av enskilda personer. I kapitel 10 och 11 har utredningen diskuterat vad som ska övervakas med hjälp av elektronisk övervakning, dvs. innehållet i själva påföljden. Det som diskuteras här är vilken kompletterande lagstiftning som användningen av sådan övervakning kan kräva.

12.2.2 Något om tekniken vid elektronisk övervakning

Rent tekniskt går övervakning med elektroniska hjälpmedel i dag till på det sättet att den övervakade bär en elektronisk sändare runt fotleden, en fotboja. Sändaren står i kontakt med en mottagare som installeras i den dömdes bostad. Mottagaren har en räckvidd på cirka 25–45 meter och registrerar den dömdes närvaro. När den dömde avlägsnar sig utanför mottagarens räckvidd bryts kontakten och ett larm går till en centraldator. När den övervakade enligt upprättat schema ska befinna sig på sin arbetsplats eller i annan sysselsättning

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

kontrolleras närvaron där genom personliga besök eller signalpejling i närheten av platsen. Den elektroniska övervakningen hanteras i dag med hjälp av radioteknologi (Ds 2023:21 s. 122 f.). Samma teknik som används vid intensivövervakning med elektronisk kontroll används i dag vid verkställighet av ungdomsövervakning.

Den tekniska utvecklingen innebär att det numera finns goda möjligheter till effektiv elektronisk övervakning genom positioneringsteknik, som t.ex. gps (Global Positioning System). Gps är ett satellitnavigationssystem för bestämning av positioner med mycket stor noggrannhet. Tillgången till sådan teknik gör det möjligt att i realtid eller i efterhand följa hur den övervakade förflyttar sig. Fördelen med gps-tekniken är att den elektroniska övervakningen kan äga rum även utomhus och på andra ställen än i hemmet, förutsatt att det finns satelliter eller trådlösa nätverk som kan ge positionsbestämning. Med hjälp av gps-tekniken kan vidare särskilda zoner anges som den övervakade antingen måste hålla sig inom (tvingande zoner) eller inte får beträda (uteslutande zoner). Tekniken kan således tillhandahålla en högre grad av säkerhet i övervakningen. Teknikutvecklingen innebär också att övervakningen på sikt kan verkställas på annat sätt än genom användning av fotboja.

De fotbojor som Kriminalvården har i dag kan fungera som en traditionell fotboja med radioteknologi men har kompletterats med gps. Det finns således en mottagare i fotbojan som kan ta emot satellitsignaler och som räknar om signalerna till en position. I praktiken betyder det att Kriminalvården kan få en position på en person som bär fotboja överallt, så länge den dömde är ute i det fria.

12.2.3 Förslaget om modernisering av Kriminalvårdens personuppgiftslagstiftning

Hanteringen av positionsuppgifter

Det finns stöd i flera olika lagstiftningar för att Kriminalvården får använda elektronisk övervakning vid verkställighet av påföljder, bl.a. i fängelselagen och lagen om verkställighet av ungdomsövervakning. Övervakningen resulterar i positionsuppgifter som kan knytas till en identifierbar person.

Positionsuppgifter som inhämtas löpande medger en ingående kartläggning av var en person befinner sig eller har befunnit sig.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Även om det inte är fråga om en insamling av uppgifter i hemlighet är det fråga om uppgifter som är integritetskänsliga och därför bara bör få behandlas en kortare tid.

Enligt 2 kap. 6 § andra stycket regeringsformen har var och en gentemot det allmänna ett skydd mot betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av personliga förhållanden. Avgörande för om en åtgärd ska anses innebära övervakning eller kartläggning är inte dess huvudsakliga syfte utan vilken effekt som åtgärden har. Enligt 2 kap. 20 och 21 §§ regeringsformen kan inskränkningar i skyddet enbart göras genom lag och bara för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle.

Skyddet i 2 kap. 6 § andra stycket regeringsformen innebär att regleringen bör finnas i lag. Den bestämmelse som ger rätt att övervaka den dömde med elektronisk kontroll vid ungdomsövervakning finns i och för sig i lagen om verkställighet av ungdomsövervakning (där i framtiden även utvidgad ungdomsövervakning kommer att regleras). Däremot regleras behandlingen av de personuppgifter som övervakningen ger upphov till enbart i förordning. Enligt 10 § förordningen om verkställighet av ungdomsövervakning får uppgifter om den dömde som tas fram vid elektronisk övervakning bevaras i högst tre månader. När uppgifterna inte längre får bevaras, ska de omedelbart förstöras. Någon motsvarande bestämmelse finns inte i annan lagstiftning som tillåter Kriminalvården att använda elektronisk övervakning vid straffverkställighet. Av det skälet att det krävs lagreglering för löpande övervakning av det slag som nu är aktuellt har det vid en översyn av Kriminalvårdens registerlagstiftning föreslagits en ny generell bestämmelse i 3 kap. 3 § lagen om Kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område som ska ersätta regleringen i 10 § förordningen om verkställighet av ungdomsövervakning (se Ds 2023:21 s. 24, 53 och 159 f.). Den föreslagna lagbestämmelsen har samma innehåll i sak som nyss nämnda förordningsbestämmelse. Om förslaget om en generell bestämmelse om elektronisk övervakning genomförs behövs ingen ytterligare reglering.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Användning av ansiktsigenkänning för viss kontroll

De lagar som ger Kriminalvården möjlighet att helt eller delvis hantera verkställigheten av en straffrättslig påföljd genom elektronisk övervakning innehåller också bestämmelser om provtagning för att kontrollera om den dömde lever upp till kraven på alkohol- och drogfrihet. I dag görs all sådan kontroll vid oannonserade besök hos den dömde. Den teknik som finns numera skulle göra det möjligt att göra vissa sådana kontroller på distans, t.ex. genom alkoholutandningsprov. För att säkerställa att det är rätt person som utför provet behöver en sådan ordning kombineras med rätt att använda ansiktsigenkänning för att Kriminalvården ska kunna vara säker på det.

Kriminalvårdens gällande registerlagstiftning medger inte att biometriska uppgifter tas upp och används på det sättet. Det finns emellertid förslag om att Kriminalvården med stöd av olika lagstiftningar vid behov ska ta sådana digitala ansiktsfotografier som är avsedda att registreras i ett framtida biometriregister (Biometri – för en effektivare brottsbekämpning, SOU 2023:32). Förslaget har remissbehandlats och bereds i Regeringskansliet.

Vid den översyn som har gjorts av Kriminalvårdens registerlagstiftning har det lagts fram förslag som skulle möjliggöra att ansiktsigenkänning används för kontroller av att den som avtjänar ett fängelsestraff inte bryter mot alkoholförbudet (Ds 2023:21 s. 42, 44 och 174 f.). Någon motsvarande reglering som kan tillämpas vid verkställighet av påföljder inom frivården har dock inte föreslagits.

12.2.4 Behandlingen av biometriska uppgifter måste regleras

Utredningens förslag: Om det är absolut nödvändigt för verkställigheten, får Kriminalvården behandla biometriska uppgifter genom biometrisk autentisering i syfte att bekräfta en dömd persons identitet om han eller hon verkställer ungdomsövervakning eller utvidgad ungdomsövervakning.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Skälen för utredningens förslag

Behandling av biometriska uppgifter kräver särskild reglering

I all lagstiftning om behandling av personuppgifter finns det särskilda bestämmelser om behandling av det som kallas känsliga personuppgifter. Med det avses dels enligt 2 kap. 11 § brottsdatalagen (2018:1177) personuppgifter som avslöjar ras, etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse eller medlemskap i fackförening eller som rör hälsa, sexualliv eller sexuell läggning, dels enligt 2 kap. 12 § brottsdatalagen biometriska och genetiska uppgifter. Sådana uppgifter som anges i 2 kap. 11 och 12 §§ är enligt 2 kap. 13 § känsliga personuppgifter.

Biometri är ett samlingsnamn för sådan automatiserad teknik som syftar till att identifiera en person eller avgöra om en påstådd identitet är riktig. En biometrisk autentisering innebär att en elektronisk mätning görs av någons fysiska karaktärsdrag, t.ex. av fingeravtryck, näthinna eller ansiktsgeometri, se Modernare regler för användningen av tvångsmedel, prop. 2021/22:119, s. 173. Ansiktsigenkänning utgår exempelvis från mätning av olika delar av ansiktet, bl.a. avståndet mellan ögonen, näsans bredd, käklinjens längd och formen på kindbenen. Det har blivit allt vanligare att mobiltelefoner och andra informationsbärare öppnas med hjälp av biometrisk autentisering, t.ex. fingeravtryck eller röst- eller ansiktsigenkänning.

Biometriska uppgifter får enligt 2 kap. 12 § brottsdatalagen behandlas endast om det är särskilt föreskrivet och det är absolut nödvändigt för ändamålet med behandlingen. Det finns en bestämmelse med motsvarande innebörd i 2 kap. 3 § Kriminalvårdens brottsdatalag, som tillåter Kriminalvården att behandla biometriska uppgifter i samma utsträckning. Bestämmelsen ger förutsättningar att använda automatiserad teknik som syftar till att identifiera en person eller avgöra om en påstådd identitet är riktig. Det innebär att t.ex. fingeravtryck får användas för att identifiera en person.

En utökad möjlighet att använda biometriska uppgifter

Biometriska uppgifter kan vara ett mycket effektivt verktyg för att bekräfta en persons identitet i samband med straffverkställighet. Exempelvis kan automatiserade metoder som ansiktsigenkänning an-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

vändas för att avgöra om en påstådd identitet är riktig vid de regelbundna nykterhetskontroller som ska göras vid intensivövervakning med elektronisk kontroll. I promemorian som föreslår ändringar i Kriminalvårdens registerlagstiftning anförs följande om användning av biometriska uppgifter i det syftet (Ds 2023:21 s. 175 f.).

> I dag används ett resurskrävande förfarande för att säkerställa att nykterhetskontroller utförs av den dömde vid intensivövervakning, nämligen besök hos honom eller henne. Att kunna använda metoder som möjliggör att kontrollen utförs på distans skulle underlätta för Kriminalvården. En sådan möjlighet skulle kunna vara att låta den dömde via ett digitalt medium visa att kontrollen utförs. Även det kräver emellertid att en tjänsteman momentant kontrollerar att så är fallet. Lagstiftningen bör därför möjliggöra för Kriminalvården att använda biometrisk autentisering för sådana kontroller.
>
> Tekniken för att genomföra nykterhetskontroller slumpmässigt med hjälp av ansiktsigenkänning finns redan i de fotbojor som Kriminalvården använder. När en person förses med fotboja, får han eller hon också en mobiltelefon. Samma biometriska autentisering som används för att öppna mobiltelefonen kan också användas när den dömde blåser i ett mätinstrument för att kontrollera nykterheten. Genom att använda exempelvis ansiktsigenkänning skulle Kriminalvården kunna få bekräftat att det är den dömde som genomför utandningsprovet.

I promemorian konstateras att Kriminalvården redan får behandla biometriska uppgifter enligt 2 kap. 3 § Kriminalvårdens brottsdatalag, om det är absolut nödvändigt för att verkställa häktning eller straffrättsliga påföljder. Behandling av biometriska uppgifter ska dock vara särskilt föreskriven, se 2 kap. 12 § brottsdatalagen. I promemorian föreslås därför att det införs en bestämmelse i Kriminalvårdens brottsdatalag som anger när biometrisk autentisering får användas för att bekräfta en persons identitet. Syftet med bestämmelsen är att klargöra att Kriminalvården får använda ansiktsigenkänning på det redovisade sättet. Den omfattar emellertid bara användning av biometriska uppgifter för identifiering vid verkställighet av fängelsestraff.

Ytterligare reglering behövs

De skäl som har anförts i Ds 2023:21 för att Kriminalvården ska få använda ansiktsigenkänning för att kontrollera alkoholförbud vid verkställighet av fängelsestraff har samma relevans för den som verk-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

ställer ungdomsövervakning eller utvidgad ungdomsövervakning. En möjlighet att genomföra nykterhetskontroller på distans skulle innebära ett mindre intrång i den dömdes vardag än fysiska besök av en representant för frivården. Intrånget för personer som delar bostad med den dömde, t.ex. syskon, minskar också. Den föreslagna lösningen skulle möjliggöra att kontroller läggs in i systemet så att det är slumpartat när kontrollerna görs. För Kriminalvården skulle en sådan lösning innebära att personal kan frigöras för andra arbetsuppgifter utan att kontrollnivån minskas. Utredningen anser därför att det – med hänsyn till såväl den dömdes integritet som behovet av en effektiv övervakning – är absolut nödvändigt att kunna använda biometriska uppgifter för att genomföra kontrollerna. Det intrång som en ändrad kontrollmetod innebär får anses vara proportionerligt. Det bör alltså införas en sådan möjlighet. En annan sak är att det kan ta viss tid innan Kriminalvården kan implementera ett sådant arbetssätt. Det bör också framhållas att hembesök hos den som har dömts till ungdomsövervakning eller utvidgad ungdomsövervakning kan fylla en annan funktion än enbart en kontroll av alkoholförbudet. Sådana besök kan inte ersättas med en kontroll på distans.

Eftersom förslaget till tillägg i 2 kap. 3 § lagen om Kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagen område i Ds 2023:21 enbart omfattar verkställighet av fängelsestraff behöver den bestämmelsen byggas ut så att den även omfattar ungdomsövervakning och utvidgad ungdomsövervakning.

Vilken terminologi bör användas?

En särskild fråga är vilken terminologi som bör användas för den nya åtgärden, biometrisk autentisering eller biometrisk identifiering. Den frågan har väckts under remissbehandlingen av Ds 2023:21. Utredningen har emellertid valt att använda samma formulering som i departementspromemorian, men är medveten om att terminologin diskuteras i olika sammanhang.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

12.2.5 Ansiktsigenkänning vid verkställighet

Utredningens förslag: I lagen om verkställighet av ungdomsövervakning införs bestämmelser som ger Kriminalvården rätt att ta en digital bild av den dömdes ansikte i syfte att underlätta identifiering. Ansiktsbilden får endast användas vid automatisk autentisering eller vid annan identifiering eller kontroll av den dömde enligt lagen.

Skälen för utredningens förslag

Skyddet för den personliga integriteten vid fotografering

Enligt 2 kap. 6 § regeringsformen är var och en skyddad mot påtvingade kroppsliga ingrepp från det allmännas sida. Vidare är, som nyss nämnts, var och en gentemot det allmänna skyddad mot betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden.

Fotografering räknas inte som ett kroppsligt ingrepp i den mening som avses i 2 kap. 6 § första stycket regeringsformen (se Kontroll av biometriska kännetecken i resehandlingar, prop. 2017/18:35, s. 12). Att fotografera någon kan däremot i vissa fall utgöra ett sådant intrång i den personliga integriteten som avses i 2 kap. 6 § andra stycket (En reformerad grundlag, prop. 2009/10:80, s. 177). Det gäller även lagring av fotografier. Avgörande för bedömningen av om en åtgärd ska anses innebära övervakning eller kartläggning i bestämmelsens mening är inte dess huvudsakliga syfte utan vilken effekt som åtgärden har. Vad som utgör ett betydande intrång i den personliga integriteten får bedömas utifrån åtgärdens intensitet eller omfattning samt hur integritetskänsliga uppgifterna bedöms vara (prop. 2009/10:80 s. 177 f. och 250).

Ett skydd mot integritetsintrång av olika slag gäller även enligt Europakonventionen, som gäller som lag i Sverige. I artikel 8.1 anges att var och en har rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Den rättigheten innefattar bl.a. skydd mot att bli fotograferad. Inskränkningar i skyddet är godtagbara bara om de har stöd i lag och i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till vissa uppräknade ändamål. Till de ändamålen hör sta-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

tens säkerhet, den allmänna säkerheten eller förebyggande av oordning eller brott.

Ett likartat skydd mot integritetsintrång följer av artikel 7 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (EU:s rättighetsstadga). I den mån stadgan omfattar rättigheter som motsvarar sådana som garanteras i Europakonventionen, ska de ha samma innebörd och räckvidd som i konventionen. Vidare får, enligt artikel 16 i barnkonventionen, inget barn utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv.

Från det straffbara området för kränkande fotografering enligt 4 kap. 6 a § brottsbalken har undantagits sådan fotografering som görs som ett led i myndigheters verksamhet.

Fotografering krävs för att säkerställa identifieringen

En grundläggande förutsättning för att Kriminalvården ska kunna använda ansiktsigenkänning för att effektivisera sin kontroll över verkställigheten av vissa påföljder är att myndigheten har tillgång till en digital ansiktsbild av den dömde som håller tillräcklig kvalitet för att genomföra automatiserad ansiktsigenkänning.

Kriminalvården bör därför ges rätt att ta ett digitalt fotografi av den som ska verkställa ungdomsövervakning eller utvidgad ungdomsövervakning, för att möjliggöra användningen av automatiserad ansiktsigenkänning. Eftersom det i huvudsak är fråga om fotografering av barn bör det föreskrivas att den digitala bilden inte får användas för något annat ändamål än kontroll enligt lagen om verkställighet av ungdomsövervakning.

12.2.6 Lagring och radering av bilderna

Utredningens förslag: De ansiktsbilder som utgör jämförelseunderlag vid biometrisk autentisering får inte behandlas längre än ett år efter det att påföljden helt har verkställts eller upphört av annat skäl.

De ansiktsbilder och den biometriska data som skapats vid den automatiska autentiseringen ska raderas senast en vecka efter autentiseringstillfället.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Skälen för utredningens förslag

Den bild som används för jämförelse får bara behandlas en kortare tid

Den ansiktsbild som enligt förslaget i avsnitt 12.2.5 ska få tas och lagras vid verkställighet av en dom på ungdomsövervakning eller utvidgad ungdomsövervakning, och som är avsedd att användas som jämförelseunderlag vid en biometrisk autentisering, är en personuppgift. Huvudregeln är att personuppgifter får behandlas så länge det bedöms vara nödvändigt, se 2 kap. 17 § första stycket brottsdatalagen. Den huvudregeln gäller om inget annat har föreskrivits. I Ds 2023:21 föreslås en generell bestämmelse som reglerar Kriminalvårdens lagring av personuppgifter. Förslaget innebär att personuppgifter som längst får behandlas i fem år efter det att en påföljd helt har verkställts eller upphört av annat skäl om den dömde var under 18 år vid tiden för brottet (Ds 2023:21 s. 31). När det gäller sådana personuppgifter som nu är aktuella föreslås dock att uppgifterna som längst får behandlas i två år efter det att påföljden helt har verkställts eller upphört av annat skäl. Enligt förslaget upphör det praktiska behovet av sådana bilder i många fall kort tid efter det att påföljden helt har verkställts. Med tanke på återfallsrisken innebär det ett mindre integritetsintrång att Kriminalvården får behålla bilden viss kortare tid, för den händelse att personen på nytt döms, än att omedelbart radera uppgiften så snart påföljden är helt verkställd. Eftersom bilden inte får användas för något annat ändamål än straffverkställighet finns det ingen risk att den kommer att spridas utanför Kriminalvården. Tidsfristen om två år föreslås gälla oavsett åldern på den som verkställer fängelsestraffet (Ds 2023:21 s. 42 och 248 f.).

Enligt utredningens mening bör en kortare tidsfrist gälla i fråga om ansiktsbilder som tas för att kunna genomföra automatiserad ansiktsigenkänning vid ungdomsövervakning och utvidgad ungdomsövervakning. Det beror på att i de fallen förutsätter påföljden att den dömde var under 18 år vid tiden för brottet eller brotten. Både utredning och lagföring av brott som har begåtts av någon under 18 år ska hanteras skyndsamt. Mot den bakgrunden bör det vara tillräckligt att personuppgifterna får behandlas som längst i ett år efter det att påföljden har verkställts helt eller upphört.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Den biometriska datan ska raderas

Varje gång en kontroll görs med hjälp av ansiktsigenkänning innebär det en ny behandling av känsliga personuppgifter. Den biometriska data som skapats vid en sådan kontroll bör endast få användas för att bekräfta den dömdes identitet vid det aktuella tillfället. Av integritetsskäl bör tidsfristen för radering vara kort. Det bör därför föreskrivas att de bilder och den biometriska data som skapats vid en biometrisk autentisering ska raderas senast en vecka efter identifieringstillfället. Motsvarande reglering har föreslagits i Ds 2023:21 för den som verkställer fängelsestraff.

Bestämmelserna i 2 kap. 4 och 22 §§ brottsdatalagen ger visst utrymme för Kriminalvården att behandla personuppgifter för ett nytt ändamål, t.ex. att utreda eventuella fel i den tekniska utrustningen. Eventuella systemfel bör kunna utredas inom en vecka. Om det inte räcker får en prövning mot 2 kap. 22 § brottsdatalagen göras.

12.2.7 Ett godtagbart intrång

Utredningens bedömning: Det intrång i den dömdes integritet som användningen av biometriska uppgifter innebär är proportionerligt och därför en godtagbar inskränkning i skyddet enligt regeringsformen, Europakonventionen och barnkonventionen.

Skälen för utredningens bedömning: Kriminalvården föreslås endast få använda biometriska uppgifter för att bekräfta identiteten hos personer som verkställer en viss påföljd. Verkställighet av straff anses vara ett sådant ändamål som innebär att intrång får göras i det skydd som finns enligt bl.a. regeringsformen och Europakonventionen.

Fotograferingen innebär ett begränsat intrång. Även lagringen av jämförelsebilden utgör ett mindre intrång med hänsyn till de begränsningar av behandlingen som föreslås gälla. Det ska alltså inte vara tillåtet att identifiera den dömde genom att matcha honom eller henne mot andra personer i en databas, utan den biometriska matchningen kommer enbart att göras mot den dömdes egen ansiktsbild. Risken för integritetsintrång begränsas därmed väsentligt. Förslaget kommer vidare enbart att omfatta personer som har dömts till ung-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

domsövervakning eller utvidgad ungdomsövervakning. Det är alltså inte fråga om identifiering av unga lagöverträdare i allmänhet eller ens alla unga lagöverträdare som verkställer en påföljd inom Kriminalvården. Eftersom ansiktsigenkänningen förutsätter att den dömde medverkar, kommer han eller hon också att vara medveten om när autentiseringen görs.

Fotografering och användande av fotografier i det nu angivna syftet får därför anses utgöra godtagbara intrång i de rättigheter som skyddas av regeringsformen och Europakonventionen. Detsamma får anses gälla enligt barnkonventionen för den som har begått brott innan han eller hon har fyllt 18 år, särskilt mot bakgrund av att regleringen är betydligt mer inskränkande än den som föreslås för vuxna lagöverträdare.

12.3 Sekretess och informationsutbyte

Utredningens bedömning: Den reglering som finns i offentlighets- och sekretesslagen täcker i huvudsak de behov av sekretess och informationsutbyte som krävs för verkställighet av utvidgad ungdomsövervakning. Det behövs därför inte några nya sekretessregler.

Utredningens förslag: I 35 kap. 15 a § offentlighets- och sekretesslagen läggs påföljden utvidgad ungdomsövervakning till.

Skälen för utredningens bedömning och förslag

Den nuvarande sekretessregleringen

När ungdomsövervakning infördes som påföljd konstaterade regeringen att det krävs informationsutbyte mellan Kriminalvården och socialtjänsten för att Kriminalvården ska få den information som myndigheten behöver för att planera och genomföra verkställigheten (prop. 2019/20:118 s. 95 f.). Därför infördes nya sekretessbrytande bestämmelser.

Enligt 26 kap. 9 b § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) hindrar inte sekretessen enligt 26 kap. 1 §, som gäller i socialtjänst och därmed jämställd verksamhet, att en uppgift lämnas till Krimi-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

nalvården. Det gäller om uppgiften behövs för att upprätta en verkställighetsplan enligt lagen om verkställighet av ungdomsövervakning och uppgiftslämnandet syftar till att fastställa vilka åtgärder som kan vidtas för att motverka att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt. Sekretessen hindrar inte heller att en uppgift lämnas till Kriminalvården om uppgiften gäller något som omfattas av verkställighetsplanen. Uppgiften kan exempelvis behövas för att kontrollera att den dömde följer verkställighetsplanen (prop. 2019/20:118 s. 160).

Vidare infördes en sekretessbrytande bestämmelse i 23 kap. 6 a § offentlighets- och sekretesslagen. I 23 kap. regleras sekretessen till skydd för enskild i utbildningsverksamhet. Regleringen i 23 kap. 6 a § innebär att den sekretess som skyddar enskild när det gäller bl.a. specialpedagogiska insatser och elevstödjande verksamhet inte hindrar att uppgifter lämnas till Kriminalvården om uppgiften behövs för att upprätta en verkställighetsplan enligt lagen om verkställighet av ungdomsövervakning. Sekretessen får även brytas om det behövs för att kontrollera att verkställighetsplanen följs av den dömde (prop. 2019/20:118 s. 159).

En sekretessbrytande bestämmelse infördes även i 35 kap. 15 a § offentlighets- och sekretesslagen. I 35 kap. regleras sekretessen till skydd för enskild i brottsbekämpande verksamhet. Regleringen i 35 kap. 15 a § innebär att den sekretess som gäller inom Kriminalvården till skydd för enskild inte hindrar att Kriminalvården lämnar uppgift om den som verkställer en dom på ungdomsövervakning till en enskild eller en annan myndighet, om det behövs för att genomföra en verkställighetsplan vid ungdomsövervakning.

Vidare föreskrivs i 35 kap. 10 b § offentlighets- och sekretesslagen att sekretessen enligt 35 kap. 1 § första stycket 1, som reglerar sekretess till skydd för enskild i en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål, inte hindrar att uppgifter lämnas till Kriminalvården om uppgiften behövs för att upprätta en verkställighetsplan enligt lagen om verkställighet av ungdomsövervakning. Syftet med uppgiftslämnandet ska vara fastställa vilka åtgärder som kan vidtas för att förhindra att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Det behövs få ändringar

Tre av de bestämmelser som infördes för att underlätta Kriminalvårdens arbete med verkställighet av ungdomsvård (23 kap. 6 a §, 26 kap. 9 b § och 35 kap. 10 b § offentlighets- och sekretesslagen) har knutits till bestämmelserna om verkställighetsplan i lagen om verkställighet av ungdomsövervakning. Det som gäller i fråga om verkställighetsplan vid ungdomsövervakning föreslås i avsnitt 11.5.1 gälla även vid utvidgad ungdomsövervakning. Därmed täcker den gällande regleringen även det behov av informationsutbyte vid verkställighetsplaneringen som krävs vid utvidgad ungdomsövervakning. När det däremot gäller 35 kap. 15 a § offentlighets- och sekretesslagen är den bestämmelsen knuten till själva påföljden. Därför behöver den ändras om den nya påföljden införs, så att regleringen även omfattar utvidgad ungdomsövervakning.

Särskilt om ansiktsbilderna

Enligt 35 kap. 15 § offentlighets- och sekretesslagen gäller, som nyss nämnts, sekretess i Kriminalvårdens verksamhet med att verkställa påföljder för uppgift om en enskilds personliga förhållanden. Sekretessen gäller om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider men eller att fara uppkommer för att någon utsätts för våld eller lider annat allvarligt men om uppgiften röjs. Sekretessen skyddar främst den som är eller varit föremål för Kriminalvårdens åtgärder, däribland de som verkställer ungdomsövervakning. Om utvidgad ungdomsövervakning införs som påföljd kommer sekretessen i 35 kap. 15 § att gälla även för dem som verkställer den påföljden. Som tidigare nämnts får de ansiktsbilder som lagras av Kriminalvården inte användas för något annat ändamål än identifiering i samband med verkställigheten. Enligt 21 kap. 7 § offentlighets- och sekretesslagen gäller sekretess vidare för personuppgift om det kan antas att ett utlämnande skulle medföra att uppgiften behandlas i strid med dataskyddsförordningen. Det avgörande vid den bedömningen är vad som händer med personuppgifterna efter att de har lämnats ut och vad sökanden, det vill säga den som begärt ut dem, ska använda dem till. Bestämmelsen är tillämplig hos samtliga myndigheter och det finns ingen begränsning i fråga om vilka uppgifter som bestämmelsen omfattar. Ansiktsbilder och biometriska data är

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

personuppgifter som kan vara föremål för sekretess enligt 35 kap. 1 § och 21 kap. 7 § OSL. Den föreslagna behandlingen av ansiktsbilder och biometriska data medför inte ett behov av starkare sekretess. Det finns därför inte skäl att införa någon ny sekretessbestämmelse.

12.4 Frågor om pass

Utredningens förslag: Den som har dömts till utvidgad ungdomsövervakning enligt en dom som har fått laga kraft, eller som verkställer utvidgad ungdomsövervakning, ska omfattas av samma begränsningar i fråga om rätten att få och behålla pass som gäller för den som avtjänar fängelsestraff eller genomgår sluten ungdomsvård.

Skälen för utredningens förslag: Passlagen (1978:302) innehåller bestämmelser om rätten för svenska medborgare att få och behålla pass och om skyldigheten att medföra pass vid resa. För bl.a. den som avtjänar fängelsestraff i minst ett år eller genomgår sluten ungdomsvård under samma tid ska en passansökan avslås (7 § 8 och 9 passlagen). Ett redan gällande pass ska i samma situation återkallas (12 § första stycket 5 och 6 passlagen). Det finns vidare krav på passtillstånd, vilket även gäller för den som står under övervakning efter dom på skyddstillsyn eller efter villkorlig frigivning från fängelse (19 § passlagen).

Kriminalvården prövar frågor om passtillstånd för den som verkställer en brottspåföljd. Frågan ska dock hänskjutas till övervakningsnämnden om Kriminalvården finner att tillstånd inte bör meddelas. Passtillstånd ska vägras bl.a. om det skäligen kan antas att den dömde skulle ägna sig åt brottslig verksamhet i samband med utresa eller skulle undandra sig fortsatt verkställighet genom att resa utomlands (21 § andra stycket).

Utvidgad ungdomsövervakning föreslås bli en ingripande påföljd, som kommer att vara förenad med omfattande rörelseinskränkningar liknande dem som gäller vid verkställighet av ett fängelsestraff och vid sluten ungdomsvård. Motsvarande bestämmelser om rätten att få och behålla pass bör därför gälla för den som döms till utvidgad ungdomsövervakning. Påföljden ska under en tid om två månader inledas med verkställighet i kriminalvårdsanstalt. Som har

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

beskrivits i avsnitt 11.6.6 ska utvidgad ungdomsövervakning verkställas så snart som möjligt och det ska – till skillnad från det som gäller vid verkställighet av ett fängelsestraff – inte finnas någon möjlighet att skjuta upp verkställigheten. Begränsningarna i fråga om rätten att få och behålla pass bör därför gälla redan från det att domen har fått laga kraft. Frågor om passtillstånd bör prövas av Kriminalvården och kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Förslagen föranleder ändringar i 7, 12, 19, 21, 24, 26 och 28 §§ passlagen. Det föranleder även vissa följdändringar i passförordningen (1979:664)

12.5 Vissa andra följdändringar

Utredningens förslag: En dom avseende utvidgad ungdomsövervakning får inte utfärdas i förenklad form.

Utöver de författningsändringar som har föreslagits i kapitel 10 och 11 behöver påföljden utvidgad ungdomsövervakning också läggas till i några förordningar.

Skälen för utredningens förslag

Dom i förenklad form

I likhet med det som enligt 30 kap. 6 § första stycket rättegångsbalken gäller när påföljden bestäms till sluten ungdomsvård eller fängelse i mer än sex månader bör en dom som avser utvidgad ungdomsövervakning inte kunna utfärdas i förenklad form. Den nya påföljden är så ingripande att en sådan lösning ter sig naturlig. Det är fråga om allvarlig brottslighet med ett straffvärde som överstiger ett års fängelse efter att hänsyn har tagits till både billighetshänsyn och den tilltalades ålder. För en ung lagöverträdare som döms för ett allvarligt brott har det också enligt utredningens mening ett pedagogiskt värde att domen inte utfärdas i förenklad form.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Vissa förordningsändringar

När påföljden utvidgad ungdomsövervakning införs behöver den även läggas till i några förordningar, för att samma regler ska gälla för den påföljden som för ungdomsövervakning.

Enligt 7 § förordningen (1964:740) med föreskrifter för åklagare i vissa brottmål ska åklagaren i vissa fall agera om en domstol med tillämpning av 34 kap. 3 § brottsbalken har beslutat att en tidigare dom på bl.a. ungdomstjänst, ungdomsvård eller ungdomsövervakning ska avse ytterligare brott. Den regleringen bör även omfatta utvidgad ungdomsövervakning och därför bör ett tillägg göras i paragrafen i fråga.

En domstol, som dömer någon till ungdomsövervakning, ska enligt 19 a § förordningen (1990:893) om underrättelse om dom i vissa brottmål, m.m. samma dag skicka en kopia av domen eller ett domsbevis till Kriminalvården och socialnämnden. Detsamma gäller om rätten i en dom beslutar att en tidigare utdömd ungdomsövervakning ska avse ytterligare brott. Den nu angivna regleringen bör även omfatta utvidgad ungdomsövervakning. Därför bör ett tillägg göras i paragrafen i fråga.

13 Samlade effekter av förslagen

13.1 Förslagens betydelse för rättstillämpningen

13.1.1 Lagöverträdare i åldrarna 18–20 år

Utredningens bedömning: Att ungdomsreduktionen avskaffas helt för lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år medför att fängelsestraff som döms ut för brott med straffvärden under ett år kommer att bli längre än hittills och att fängelsestraff kommer att dömas ut i fler fall. Användningen av vårdpåföljder påverkas inte nämnvärt.

Skälen för utredningens bedömning

Förslagen påverkar rättstillämpningen vid straffvärden under ett år

När det gäller lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år gjordes en stor förändring år 2022 när ungdomsreduktionen togs bort helt för den åldersgruppen vid allvarliga brott, samtidigt som kravet på särskilda skäl för att döma till fängelse avskaffades (prop. 2021/22:17). Att utredningen nu föreslår att den återstående ungdomsreduktionen tas bort för den åldersgruppen kan också förväntas medföra konsekvenser för rättstillämpningen. Eftersom ändringarna enbart avser brott med straffvärden under fängelse i ett år blir effekterna dock mer begränsade än vid 2022 års reform.

Förslaget kan förväntas få betydelse både vid straffmätningen och valet av påföljd för lagöverträdare i åldrarna 18–20 år vid brott som har ett lägre straffvärde än fängelse i ett år. Utredningen har i huvuddrag beskrivit dessa förändringar i avsnitt 6.4. Som framgått där kommer reformen i fråga om bötesbrotten att få betydelse enbart vid brott med ett högre straffvärde än 30 dagsböter, eftersom någon

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

ungdomsreduktion inte görs om straffvärdet bara är 30 dagsböter eller ligger på penningbotsnivå.

Längre fängelsestraff

Vid brott med straffvärden som är lägre än ett års fängelse kan påföljden i vissa fall behöva bestämmas till fängelse antingen på grund av brottslighetens art eller att det är fråga om återfall i brott. I sådana fall medför utredningens förslag om ändring i 29 kap. 7 § brottsbalken att det fängelsestraff som döms ut kan bli längre än vad som hittills har varit fallet.

Förändringen av fängelsestraffets längd kan illustreras med några exempel.

1. Ett brott som har ett straffvärde om fängelse i sex månader motsvarar enligt den hittillsvarande ordningen, efter ungdomsreduktion, omkring tre månaders fängelse för en 18-åring, fyra månader för en 19-åring och fem månader för en 20-åring. Med utredningens förslag kommer fängelsestraffet i stället att bestämmas till sex månader i samtliga fall.
2. Ett brott som har ett straffvärde om fängelse i åtta månader har hittills motsvarat omkring fyra månaders fängelse för en 18-åring, fem månader för en 19-åring och sex månader för en 20-åring. Med utredningens förslag kommer fängelsestraffet i stället att bestämmas till åtta månader i samtliga fall.
3. Ett brott som har ett straffvärde om fängelse i tio månader har hittills motsvarat omkring fem månaders fängelse för en 18-åring, sju månader för en 19-åring och åtta månader för en 20-åring. Med utredningens förslag kommer fängelsestraffet i stället att bestämmas till tio månader i samtliga fall.

Minskad användning av icke frihetsberövande påföljder

I de fall där brottets straffvärde ligger på fängelsenivå kommer ett fängelsestraff, på samma sätt som i dag, i många fall att kunna ersättas med de icke frihetsberövande påföljderna villkorlig dom och skyddstillsyn för lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år. De påföljd-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

derna kan då förenas med fler dagsböter eller antal timmar samhällstjänst än i dag, motsvarande det antal dagsböter eller timmar samhällstjänst som enligt den hittillsvarande ordningen dömts ut för lagöverträdare som har fyllt 21 år. En effekt av att straffmätningen görs på samma sätt som för andra myndiga lagöverträdare kan dock bli att straffvärdet, i förening med brottets art och återfallet, blir för högt för att någon av de icke frihetsberövande påföljderna ska kunna väljas. Utredningens förslag kan således förväntas innebära att användningen av de icke frihetsberövande påföljderna kan komma att minska och att fängelse döms ut i fler fall.

Oförändrad användning av vårdpåföljder

Vid sidan av påföljderna villkorlig dom och skyddstillsyn kommer lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år att, på samma sätt som i dag, kunna överlämnas till vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall och rättspsykiatrisk vård när det finns rättsliga förutsättningar för det. Tillämpningen av de påföljderna förändras inte nämnvärt av att ungdomsreduktionen tas bort, eftersom de utgår från gärningsmannens vårdbehov. Det innebär att de påföljderna döms ut utan anknytning till brottslighetens art eller straffvärde om förutsättningarna i övrigt är uppfyllda.

Även ungdomsvård, som också döms ut på grund av ett vårdbehov, kan i undantagsfall tillämpas vid brott som begås av lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år. Även om det kan förekomma att straffvärdet utan ungdomsreduktion anses vara för högt för att den föreslagna vården ska anses vara tillräckligt ingripande när någon ungdomsreduktion inte görs, bedömer utredningen att användningen av ungdomsvård inte kommer påverkas nämnvärt till följd av den avskaffade ungdomsreduktionen. Det beror främst på att det krävs särskilda skäl för att döma ut den påföljden i åldersgruppen 18–20 år.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

13.1.2 Lagöverträdare i åldrarna 15–17 år

Utredningens bedömning: Den förändrade ungdomsreduktionen leder till högre straffmätningsvärden, vilket medför att tillämpningen av ungdomspåföljderna ungdomstjänst, ungdomsvård och ungdomsövervakning förskjuts. Utrymmet att döma ut böter minskar.

Utredningens förslag att det som skäl för ungdomsövervakning särskilt ska beaktas om lagöverträdaren tidigare har dömts till ungdomstjänst eller ungdomsvård och att ungdomsvård inte längre ska kunna dömas ut som kombinationspåföljd leder till att ungdomsövervakning kommer att dömas ut i fler fall.

Den nya påföljden utvidgad ungdomsövervakning kan förväntas medföra att fängelse i många fall kan undvikas för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år vid straffmätningsvärden som överstiger fängelse i ett år. Effekten av den minskade ungdomsreduktionen begränsas därigenom i viss mån.

Skälen för utredningens bedömning

Minskad ungdomsreduktion

Utredningen har i avsnitt 7.3.4 föreslagit att ungdomsreduktion i åldersgruppen 15–17 år ska göras i skälig omfattning och att andelar av straffvärdet även fortsättningsvis normalt bör vara riktmärket för ungdomsreduktionen. Den förändring i rättstillämpningen som utredningen därvid tänker sig att förslaget till förändrad ungdomsreduktion i många fall kommer att leda till framgår av tabell 13.1.

Tabell 13.1 Förändrad ungdomsreduktion

Ålder	Ungefärlig straffnedsättning hittills	Ungefärlig strafflängd hittills	Föreslagen ungefärlig straffnedsättning	Föreslagen ungefärlig strafflängd
15 år	75–80 procent	1/5	60 procent	2/5
16 år	65–75 procent	1/4	40 procent	3/5
17 år	55–65 procent	1/3	20 procent	4/5

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Eftersom ungdomsreduktionen ska göras i skälig omfattning kommer det också att finnas ett antal fall där tillämpningen av 29 kap. 7 § brottsbalken – beroende på omständigheterna i det enskilda fallet – leder till både mindre och större ungdomsreduktion än vad som anges i tabell 13.1. Som framhållits i avsnitt 7.3.4 uppskattar utredningen dock att bedömningen av vad som är skälig ungdomsreduktion kan förväntas följa de schematiska andelarna av straffvärdet i en majoritet av fallen, kanske i upp till 80 procent av fallen.

Tillämpningen av ungdomspåföljderna förskjuts

Den förändrade ungdomsreduktionen leder till att straffmätningsvärdena för samma brottslighet generellt sett blir högre än före reformen. Det medför, utöver att tillämpningsområdet för att döma ut böter minskar, att de särskilda ungdomspåföljderna ungdomstjänst, ungdomsvård och ungdomsövervakning inte kommer att kunna dömas ut i samma omfattning som i dag i åldersgruppen 15–17 år. Effekten blir då en förskjutning i tillämpningen av ungdomspåföljderna, dels från böter till framför allt ungdomsvård och ungdomstjänst, dels från ungdomstjänst och ungdomsvård till ungdomsövervakning.

När straffmätningsvärdena blir högre kommer dock enligt utredningens mening den föreslagna påföljden utvidgad ungdomsövervakning att kunna fylla en viktig funktion i syfte att fängelse ska kunna undvikas för den yngsta åldersgruppen lagöverträdare vid straffmätningsvärden som överstiger ett års fängelse.

Utredningen har vidare föreslagit att det som skäl för ungdomsövervakning särskilt ska beaktas att lagöverträdaren tidigare har dömts till ungdomstjänst eller ungdomsvård och att ungdomsvård inte längre ska kunna dömas ut som kombinationspåföljd. Utöver den förskjutning i fråga om tillämpningen av ungdomspåföljderna som de högre straffmätningsvärdena medför, kan utredningens förslag i den delen förväntas leda till att ungdomsövervakning döms ut i fler fall där påföljden hittills har blivit ungdomsvård.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Utrymmet för att döma till ungdomstjänst minskar

Den övre gränsen för när det är lämpligt att döma ut ungdomstjänst anses i rättspraxis gå vid brottslighet med ett straffmätningsvärde som motsvarar fängelse i sex månader (NJA 2007 s. 636).

Den förändrade ungdomsreduktionen innebär att gränsen för ungdomstjänst för en *15-årig lagöverträdare* i en majoritet av fallen kommer att gå vid brott med ett ungefärligt straffvärde motsvarande fängelse i ett år och tre månader i stället för vid brott med ett ungefärligt straffvärde motsvarande fängelse i två år och sex månader.

För en *16-årig lagöverträdare* innebär den förändrade ungdomsreduktionen att gränsen för ungdomstjänst i en majoritet av fallen kommer gå vid brott med ett ungefärligt straffvärde motsvarande fängelse i tio månader i stället för vid brott med ett ungefärligt straffvärde motsvarande fängelse i två år.

För en *17-årig lagöverträdare* innebär den förändrade ungdomsreduktionen att gränsen för ungdomstjänst i en majoritet av fallen kommer att gå vid brott med ett ungefärligt straffvärde motsvarande fängelse i sju till åtta månader i stället för vid brott med ett ungefärligt straffvärde motsvarande fängelse i ett år och sex månader.

Ungdomsövervakning ersätter ungdomstjänst i fler fall

För straffmätningsvärden som överskrider gränsen för att tillämpa ungdomstjänst kan rätten komma att döma till ungdomsövervakning, om det inte är aktuellt med ungdomsvård eller om socialtjänstens planerade åtgärder inte bedöms vara tillräckligt ingripande. Det gäller enligt utredningens förslag också vid lägre straffmätningsvärden än fängelse i sex månader om lagöverträdaren tidigare har dömts till ungdomstjänst eller ungdomsvård, eftersom det ska beaktas särskilt som skäl för ungdomsövervakning. Förändringarna när det gäller tillämpningen av ungdomstjänst respektive ungdomsövervakning kan illustreras med några exempel.

– Ett brott med ett straffvärde motsvarande fängelse i ett år och sex månader – vilket t.ex. utgör minimistraffet för rån – har *för en 15-åring* hittills haft ett straffmätningsvärde på omkring fyra månader. Den förändrade ungdomsreduktionen leder till att straffmätningsvärdet i normalfallet i stället blir motsvarande drygt sju må-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

naders fängelse. Lagöverträdaren har hittills kunnat dömas till ungdomstjänst, men nu måste en annan påföljd väljas. Om ungdomsvård inte är aktuellt eller inte är tillräckligt ingripande kommer ungdomsövervakning ofta att väljas som påföljd i stället för ungdomstjänst. Detsamma gäller enligt utredningens förslag om lagöverträdaren tidigare har dömts till ungdomstjänst eller ungdomsvård. Om brottet i stället har ett straffvärde omkring fängelse i ett år – vilket t.ex. utgör minimistraffet för inbrottsstöld – har straffmätningsvärdet hittills motsvarat omkring två till tre månaders fängelse för en 15-åring. Med den förändrade ungdomsreduktionen kan straffmätningsvärdet i en majoritet av fallen i stället förväntas motsvara omkring fem månaders fängelse. Ungdomstjänst kommer då många gånger att kunna väljas som påföljd också fortsättningsvis, utom i de fall där lagöverträdaren tidigare har dömts till ungdomstjänst eller ungdomsvård.

– För en *16-årig lagöverträdare* som begår ett brott med ett straffvärde motsvarande fängelse i ett år och sex månader gäller samma resonemang som för en 15-åring som begår ett sådant brott. Straffmätningsvärdet för honom eller henne har hittills motsvarat omkring fem månaders fängelse. Med den förändrade ungdomsreduktionen blir straffmätningsvärdet i stället fängelse strax under ett år. Det innebär att ungdomsövervakning kan komma i fråga i stället för ungdomstjänst, om ungdomsvård inte är aktuellt eller om socialtjänstens planerade åtgärder inte bedöms vara tillräckligt ingripande. Om brottet i stället har ett straffvärde motsvarande fängelse i ett år har straffmätningsvärdet hittills varit omkring tre månaders fängelse och ungdomstjänst har ofta kunnat väljas som påföljd. Den förändrade ungdomsreduktionen innebär att straffmätningsvärdet i en majoritet av fallen i stället blir omkring sju månader. Det innebär att ungdomstjänst normalt inte längre är en tillräckligt ingripande påföljd och att ungdomsövervakning ofta aktualiseras som påföljd i stället.

– För en *17-årig lagöverträdare* som begår ett brott med ett straffvärde motsvarande fängelse i ett år och sex månader har straffmätningsvärdet hittills motsvarat fängelse i omkring sex månader och ungdomstjänst har ofta kunnat väljas som påföljd. Den förändrade ungdomsreduktionen innebär att straffmätningsvärdet i en majoritet av fallen kommer att överstiga fängelse i ett år. Det

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

medför att inte heller ungdomsövervakning kan väljas som påföljd och att utvidgad ungdomsövervakning enligt utredningens förslag då i stället aktualiseras i första hand, om ungdomsvård inte är aktuellt eller om socialtjänstens planerade åtgärder inte bedöms vara tillräckligt ingripande. Om brottet i stället har ett straffvärde motsvarande fängelse i ett år har straffmätningsvärdet hittills varit omkring fyra månaders fängelse och ungdomstjänst har ofta kunnat väljas som påföljd. Den förändrade ungdomsreduktionen innebär att straffmätningsvärdet i en majoritet av fallet i stället blir omkring tio månader. Det innebär att ungdomsövervakning ofta kan komma att aktualiseras som påföljd i dessa fall, i stället för ungdomstjänst.

Ungdomsövervakning ersätter även ungdomsvård i fler fall

Tillämpningsområdet för ungdomsvård är inte reglerat på samma sätt som tillämpningsområdet för ungdomstjänst. Frågan om påföljden kan väljas styrs i stället av lagöverträdarens vårdbehov och om socialtjänstens planerade åtgärder kan anses vara tillräckligt ingripande med hänsyn till brottets straffvärde och art och den tilltalades tidigare brottslighet. Mot den bakgrunden är det svårt att närmare förutse hur tillämpningen av ungdomsvård kommer att påverkas av dels den förändrade ungdomsreduktionen dels den nya påföljden utvidgad ungdomsövervakning, som i vart fall teoretiskt överlappar tillämpningsområdet för ungdomsvård. Eftersom straffmätningsvärdena i allmänhet kan förväntas bli högre för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år kommer sannolikt de av socialtjänsten föreslagna åtgärderna i fler fall att bedömas som otillräckliga. Det kan därför förutses att ungdomsövervakning kommer att väljas framför ungdomsvård i fler fall än i dag. Det kan även antas att den nya påföljden utvidgad ungdomsövervakning många gånger kommer att väljas som påföljd framför ungdomsvård, eftersom tillämpningsområdet för utvidgad ungdomsövervakning börjar vid straffmätningsvärden som överstiger fängelse i ett år och de av socialtjänsten föreslagna åtgärderna därför mer sällan kommer att anses vara tillräckligt ingripande.

Utredningens förslag innebär vidare att det som skäl för ungdomsövervakning särskilt ska beaktas att den tilltalade tidigare har

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

dömts till ungdomstjänst eller ungdomsvård och att påföljden inte längre ska kunna dömas ut som kombinationspåföljd. Det medför att tillämpningsområdet för ungdomsvård minskar för lagöverträdare som återfaller i brott.

Utvidgad ungdomsövervakning i stället för ungdomsövervakning

Den övre gränsen för tillämpningsområdet för ungdomsövervakning går vid brottslighet med ett straffmätningsvärde som motsvarar fängelse i ett år.

Utvidgad ungdomsövervakning som påföljd i stället för ungdomsövervakning kommer för en *15-årig lagöverträdare* i en majoritet av fallen att aktualiseras vid brott med ett ungefärligt straffvärde motsvarande fängelse i två år och sex månader eller mer, t.ex. vid ett grovt narkotikabrott där straffvärdet överstiger det föreskrivna minimistraffet fängelse i två år. För en *16-årig lagöverträdare* kommer utvidgad ungdomsövervakning många gånger att aktualiseras vid brott som har ett ungefärligt straffvärde omkring ett år och åtta månader eller mer, t.ex. vid en grov misshandel med ett straffvärde som överstiger det föreskrivna minimistraffet fängelse i ett år och sex månader. För en *17-årig lagöverträdare* kommer utvidgad ungdomsövervakning ofta att aktualiseras vid brott som har ett ungefärligt straffvärde om ett år och tre månader och därutöver, exempelvis en inbrottsstöld med ett straffvärde som överstiger det föreskrivna minimistraffet fängelse i ett år.

Det minskade utrymmet för att tillämpa påföljden ungdomsövervakning när ungdomsreduktionen förändras kan illustreras med några exempel.

– Ungdomsövervakning har för en *15-årig lagöverträdare* kunnat dömas ut vid brott med ett straffvärde motsvarande upp till fängelse i omkring fem år – vilket t.ex. utgör minimistraffet för grovt rån – eftersom det brottet hittills har inneburit ett straffmätningsvärde för den unge om fängelse i ett år. Den förändrade ungdomsreduktionen medför att straffmätningsvärdet för samma brott i en majoritet av fallen i stället kommer att motsvara fängelse i cirka två år. Det innebär således att utvidgad ungdomsövervakning aktualiseras i stället för ungdomsövervakning.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

– Ungdomsövervakning har för en *16-årig lagöverträdare* kunnat dömas ut vid brott med ett straffvärde upp till motsvarande fängelse i omkring fyra år – vilket t.ex. utgör minimistraffet för grovt vapenbrott – eftersom det brottet hittills har inneburit ett straffmätningsvärde för den unge om motsvarande fängelse i ungefär ett år. Den förändrade ungdomsreduktionen medför att straffmätningsvärdet för samma brott i en majoritet av fallen i stället kommer att motsvara fängelse i knappt två år och sex månader. Det innebär således att utvidgad ungdomsövervakning aktualiseras i stället för ungdomsövervakning.
– Ungdomsövervakning har för en *17-årig lagöverträdare* kunnat dömas ut vid brott med ett straffvärde upp till motsvarande fängelse i omkring tre år – vilket t.ex. utgör minimistraffet för våldtäkt – eftersom det brottet hittills har inneburit ett straffmätningsvärde om fängelse i ett år. Den förändrade ungdomsreduktionen medför att straffmätningsvärdet för samma brott i en majoritet av fallen i stället kommer att motsvara fängelse strax under två år och sex månader. Det innebär att utvidgad ungdomsövervakning aktualiseras i stället för ungdomsövervakning.

Utvidgad ungdomsövervakning kan ersätta fängelse

Utvidgad ungdomsövervakning föreslås vara en ingripande påföljd som i många avseenden är att jämställa med verkställighet av ett fängelsestraff genom intensivövervakning med elektronisk kontroll. Påföljden ska därför enligt utredningens förslag kunna tillämpas vid brott med straffmätningsvärden upp till fängelse i tre år, dvs. brott där det många gånger har ansetts finnas synnerliga skäl att bestämma påföljden till fängelse. Även med hänsyn till den förändrade ungdomsreduktionen innebär det att utvidgad ungdomsövervakning – om det inte finns synnerliga skäl att ändå bestämma påföljden till fängelse – kan användas också vid allvarlig brottslighet.

För de allra yngsta lagöverträdarna som *fyllt 15 år* vid brottet kan påföljden komma att användas även vid de brott som i dag har ett föreskrivet minimistraff om fängelse upp till sex år, exempelvis synnerligen grovt narkotikabrott och grov mordbrand. För lagöverträdare som *fyllt 16 år* vid brottet kan påföljden komma att användas vid de brott som i dag har ett föreskrivet minimistraff om fängelse

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

upp till fem år, exempelvis grovt rån. För lagöverträdare som *fyllt 17 år* vid brottet kan utvidgad ungdomsövervakning komma att väljas som påföljd vid brott som har ett föreskrivet minimistraff upp till fängelse i tre år, exempelvis våldtäkt. För de brott som har högre föreskrivna minimistraff än fängelse i tre år, som t.ex. grov våldtäkt, grovt vapenbrott, synnerligen grovt narkotikabrott eller människorov kommer utvidgad ungdomsövervakning normalt inte att kunna komma i fråga för lagöverträdare som har fyllt 17 år. Vid de allvarligaste brotten, t.ex. mord, kommer utvidgad ungdomsövervakning att falla utanför tillämpningsområdet även för de allra yngsta lagöverträdarna.

Flerfaldig brottslighet

I de föregående avsnitten har resonemangen exemplifierats med olika typer av enstaka brott. Samma resonemang kan även föras om brottsligheten omfattar flera brott, eftersom det är det samlade straffvärdet som i de fallen utgör utgångspunkten för påföljdsvalet.

Häktning av ungdomar i fler fall

Utredningens förslag om förändrad ungdomsreduktion i åldersgruppen 15–17 år kan också leda till att åklagare i större utsträckning än i dag kommer att begära att barnet häktas. Det kan särskilt bli fallet om åklagaren bedömer att påföljden vid en fällande dom kan komma att bli utvidgad ungdomsövervakning eller fängelse.

13.2 Förhållandet till andra förslag

Utredningens bedömning: Förslag som andra utredningar lämnar kommer ha en samverkande effekt med utredningens förslag om förändrad ungdomsreduktion på så sätt att effekten av den förändrade ungdomsreduktionen i fråga om påföljdsval och straffmätning kan förväntas bli större än vad som annars hade varit fallet.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Skälen för utredningens bedömning

Effekten av förslagen kan komma att påverkas av andra förslag

Både den nuvarande och den tidigare regeringen har beslutat om flera utredningar och regeringsuppdrag angående åtgärder mot barns och ungas brottslighet, som nyligen har avslutats men ännu inte lett till lagstiftning, eller som för närvarande pågår. Av särskild betydelse för utredningens förslag är de förslag som Utredningen om frihetsberövande påföljder för unga har lämnat och de förslag som Straffreformutredningen ska lämna senast den 30 maj 2025 (dir. 2023:115 och dir. 2023:181).

Utredningen om frihetsberövande påföljder för unga

Utredningen om frihetsberövande påföljder för unga har föreslagit att påföljden sluten ungdomsvård ska utmönstras och att unga lagöverträdare i stället ska dömas till fängelse. Fängelsepåföljden ska enligt förslaget verkställas på särskilda ungdomsavdelningar på Kriminalvårdens befintliga anstalter. Verksamheten på de särskilda ungdomsavdelningarna ska anpassas till barns behov. Utgångspunkten ska vara att barn och unga inte ska avtjäna sina straff tillsammans med vuxna. Regeringens avsikt är att lagändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2026.

Som har beskrivits i avsnitt 13.1.2 kan utredningens förslag om förändrad ungdomsreduktion för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år förväntas leda till högre straffmätningsvärden för brott som de begår. Det leder till att ungdomspåföljderna ungdomstjänst, ungdomsvård och ungdomsövervakning inte längre kan dömas ut i samma utsträckning. Utredningens förslag om den nya påföljden utvidgad ungdomsövervakning kan dock förväntas medföra att den påföljden många gånger kan användas i stället, i syfte att undvika fängelsestraff. I de fall där det ändå finns synnerliga skäl att döma till fängelse, t.ex. på grund av brottets straffvärde eller den tilltalades tidigare brottslighet, ska påföljden enligt den nuvarande ordningen i stället bestämmas till sluten ungdomsvård. Tiden för sluten ungdomsvård får bestämmas till högst fyra år (32 kap. 5 § andra stycket brottsbalken). När sluten ungdomsvård utmönstras som påföljd kommer den tidsmässiga begränsningen inte längre att gälla och de

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

fängelsestraff som döms ut kommer i stället att motsvara brottets straffmätningsvärde, med den bortre gräns om 14 år som 29 kap. 7 § andra stycket ställer upp. Den samverkande effekten av utredningens förslag och de förslag som Utredningen om frihetsberövande påföljder har lämnat innebär således att de fängelsestraff som döms ut för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år enligt den sistnämnda utredningens förslag kommer att bli längre än vad som hade varit fallet utan en förändrad ungdomsreduktion, motsvarande skillnaden mellan den ungdomsreduktion som har tillämpats hittills och den ungdomsreduktion som blir följden av förslagen i detta betänkande.

Straffreformutredningen

Straffreformutredningen ska göra en generell översyn av brottens straffskalor och föreslå ett reformerat påföljdssystem. I uppdraget ingår bl.a. att föreslå ändringar för en nyanserad och differentierad straffmätning där försvårande omständigheter får större genomslag, föreslå en modell för straffmätning av flerfaldig brottslighet som innebär att de tre allvarligaste brotten ska räknas fullt ut, föreslå en straffskärpningsbestämmelse som tar sikte på alla brott som har samband med kriminella nätverk och föreslå ändringar som innebär att de s.k. billighetsskälen i 29 kap. 5 § brottsbalken antingen utmönstras eller ges en mer begränsad betydelse för påföljdsbestämningen.

De förslag som Straffreformutredningen i enlighet med direktiven ska lämna kan, om de genomförs, förväntas få påtagliga effekter i rättstillämpningen, bl.a. i fråga om fängelsestraffens längd. Innan Straffreformutredningens betänkande har överlämnats går det dock inte att närmare bedöma de effekterna. I likhet med det som nyss anförts om de förslag som Utredningen om frihetsberövande påföljder för unga har lämnat, kan det dock konstateras att effekterna av Straffreformutredningens förslag i fråga om de utdömda fängelsestraffens längd kommer att bli större än vad som hade varit fallet med en oförändrad ungdomsreduktion.

Vidare kan utrymmet för att tillämpa de särskilda ungdomspåföljderna minska ytterligare om straffskalorna skärps eller om reglerna för straffmätning skärps till följd av de andra förslag som Straffreformutredningen kan komma att lämna. Effekten blir då – om inte

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

andra ändringar av påföljderna för unga lagöverträdare föreslås – en ytterligare förskjutning i tillämpningen av ungdomspåföljderna, från ungdomstjänst och ungdomsvård till ungdomsövervakning och utvidgad ungdomsövervakning men även till fängelse i fler fall.

Utredningen om påföljder, återfall och verkställighet

Utredningen om påföljder, återfall och verkställighet ska bl.a. överväga ändringar av straff- och verkställighetslagstiftningen, exempelvis skärpningar när det gäller reglerna om villkorlig frigivning och att återfall ska beaktas i skärpande riktning i fler fall. Utredningen ska även överväga och föreslå dels en ny brottspåföljd som ska kunna innebära anvisningar om var den dömde ska vistas eller inte får vistas, dels överväga om det bör införas en ny tidsobestämd frihetsberövande påföljd. Utredningen ska redovisas den 1 juli 2024. De förslag som utredningen i enlighet med direktiven kan förväntas lämna kan, om de genomförs, komma att få påtagliga effekter bl.a. ifråga om fängelsestraffens längd och hur stor del av fängelsestraffen som verkställs i kriminalvårdsanstalt. Innan den utredningens betänkande har överlämnats går det dock inte att närmare bedöma de effekterna. I likhet med det som anförts om de förslag som Utredningen om frihetsberövande påföljder för unga har lämnat och som Straffreformutredningen enligt sina direktiv ska lämna, kan det dock konstateras att effekterna av förslagen från de utredningarna kan förväntas bli större än vad som hade varit fallet med en oförändrad ungdomsreduktion.

14 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

14.1 Ikraftträdande

Utredningens förslag: Förslagen ska träda i kraft den 1 juli 2026.

Skälen för utredningens förslag: Utredningens förslag om en ny påföljd, utvidgad ungdomsövervakning, innebär att påföljden ska inledas med verkställighet i kriminalvårdsanstalt under två månader. Det är i dag enbart ett fåtal barn under 18 år som verkställer fängelsestraff i kriminalvårdsanstalt. Utredningens förslag kan dock förväntas leda till att fler barn tas in i kriminalvårdsanstalt.

Utredningen om frihetsberövande påföljder för unga har, som tidigare nämnts, föreslagit att påföljden sluten ungdomsvård ska utmönstras och att unga lagöverträdare framöver i stället ska dömas till fängelse. Fängelsepåföljden ska verkställas på särskilda ungdomsavdelningar. Verksamheten på de särskilda ungdomsavdelningarna ska anpassas till barns behov. Utgångspunkten ska vara att barn inte ska avtjäna straffet tillsammans med vuxna. Regeringens avsikt är att lagändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2026.

Det är angeläget att Kriminalvården får tid att genomföra de nödvändiga anpassningar som krävs för att myndigheten ska kunna ta emot fler barn än i dag för verkställighet i kriminalvårdsanstalt på ett sätt som står i överensstämmelse med såväl de krav som ställs i barnkonventionen som i andra internationella instrument som Sverige har åtagit sig att följa. Vidare finns det, enligt Kriminalvården, redan i dag praktiska utmaningar för myndigheten att klara den planerade kapacitetsutökningen, trots betydande finansiella tillskott. Framför allt riskerar kompetensförsörjningen att bli direkt gränssättande för förmågan att ta nya fängelseplatser i bruk.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Den nya påföljden utvidgad ungdomsövervakning har samma grundstruktur som ungdomsövervakning. Utredningen bedömer ändå att det kommer krävas vissa förberedelser, särskilt för Kriminalvården, bl.a. i form av systemstöd och utbildningsinsatser. Även kommunerna kommer att behöva göra utbildningsinsatser och annat förberedelsearbete.

Utredningens förslag om avskaffad ungdomsreduktion för lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år kan förväntas leda till att fler i den åldersgruppen kommer dömas till fängelse och att de fängelsestraff som döms ut kommer att bli längre (se avsnitt 6.3 och 6.4).

Ikraftträdandet av utredningens förslag om utvidgad ungdomsövervakning och avskaffad ungdomsreduktion för lagöverträdare över 18 år bör mot den bakgrunden samordnas med ikraftträdandet av förslagen i SOU 2023:44.

Utredningens förslag om förändrad ungdomsreduktion för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år kommer, när förslagen i SOU 2023:44 har trätt i kraft, att leda till att fler barn i den åldersgruppen döms till fängelse och att fängelsestraffen även blir längre. Om utredningens förslag om förändrad ungdomsreduktion för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år skulle genomföras innan förslagen i SOU 2023:44 har trätt i kraft kommer dock, såvitt avser frihetsberövande påföljder i anstalt, ändringarna leda till att fler i den åldersgruppen döms till sluten ungdomsvård. Att straffmätningsvärdena blir högre kan dock även komma att leda till att domstolen i fler fall bedömer att det enligt 32 kap. 5 § brottsbalken finns särskilda skäl mot sluten ungdomsvård, om den påföljden finns kvar, och i stället bestämmer påföljden till fängelse. Lagändringarna kan vidare, om de träder i kraft innan övriga förslag har genomförts, förväntas leda till ytterligare belastning på Kriminalvården, på så sätt att fler personer skulle komma att dömas till ungdomsövervakning. Det finns därför skäl att samordna ikraftträdandet av förslagen som rör ungdomsövervakning och den nya påföljden utvidgad ungdomsövervakning med övriga förslag, för att undvika att i onödan belasta Kriminalvården när den befinner sig i ett kritiskt utvecklingsskede.

Den nya lagstiftningen bör mot den bakgrunden träda i kraft den 1 juli 2026.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

14.2 Övergångsbestämmelser

Utredningens förslag och bedömning: Äldre föreskrifter ska gälla vid verkställighet av domar och beslut på ungdomsövervakning som har meddelats före ikraftträdandet. I övrigt behövs det inga särskilda övergångsbestämmelser.

Skälen för utredningens förslag och bedömning: Av 2 kap. 10 § regeringsformen följer bl.a. att svårare brottspåföljd inte får åläggas för en gärning än den som var föreskriven när gärningen begicks. En motsvarande bestämmelse finns i artikel 7 i Europakonventionen. Vidare gäller enligt 5 § andra stycket lagen (1964:163) om införande av brottsbalken, den s.k. promulgationslagen, att straff ska bestämmas efter den lag som gällde när gärningen företogs men att, om en annan lag gäller när dom meddelas, den lagen ska tillämpas om den leder till frihet från straff eller till lindrigare straff. De redovisade principerna gäller både vid straffmätningen och vid påföljdsvalet.

Förslagen om att avskaffa ungdomsreduktionen för lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år och att ändra ungdomsreduktionen för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år innebär att skärpta påföljder kan komma att dömas ut. Den avskaffade ungdomsreduktionen för lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år innebär att reaktionen på brottet alltid blir strängare än tidigare. Den får därmed tillämpas endast på gärningar som har begåtts efter ikraftträdandet. Den förändrade ungdomsreduktionen för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år innebär att ungdomsreduktion ska göras i skälig omfattning. Det kan medföra att reduktionen kan bli såväl större som mindre än tidigare. Domstolen måste därför i varje enskilt fall ta ställning till om påföljden skulle bli lindrigare eller strängare vid tillämpning av den nya lydelsen av 29 kap. 7 § brottsbalken.

Vid påföljdsvalet innebär den föreslagna lydelsen av 32 kap. 3 § andra stycket brottsbalken att rätten som skäl för ungdomsövervakning särskilt ska beakta att den unge tidigare har dömts till ungdomstjänst eller ungdomsvård. Ändringen av paragrafen kan leda till en strängare bedömning i fråga om påföljdsvalet och ska därför, i enlighet med huvudregeln i 5 § andra stycket promulgationslagen, då enbart tillämpas på gärningar som har begåtts efter ikraftträdandet. På motsvarande sätt leder den nu gällande lydelsen av 32 kap. 3 § brottsbalken, som innebär att ungdomsvård kan kombineras med böter

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

eller ungdomstjänst, till ett förmånligare resultat för den tilltalade om det medför att en stängare påföljd kan undvikas.

När det gäller den nya påföljden utvidgad ungdomsövervakning behöver domstolen ta ställning till om den nya lagstiftningen leder till en lindrigare påföljd eller inte. Om domstolen i en sådan situation konstaterar att påföljden hade bestämts till ungdomsvård, ungdomstjänst eller ungdomsövervakning enligt de regler som gällde vid tidpunkten för brottet, kan det normalt antas att reaktionen på brottet blir strängare enligt de nu föreslagna reglerna om utvidgad ungdomsövervakning. Om domstolen i stället konstaterar att påföljden skulle ha bestämts till sluten ungdomsvård eller fängelse vid tillämpning av de regler som gällde vid tidpunkten för brottet bör den nya lagstiftningen normalt tillämpas, eftersom sluten ungdomsvård och fängelse får anses vara svårare påföljder än utvidgad ungdomsövervakning. För andra fall där påföljden enligt nuvarande ordning t.ex. skulle ha bestämts till skyddstillsyn med behandlingsplan (s.k. kontraktsvård), där ingripandegraden kan variera, får domstolen göra en bedömning i varje enskilt fall om den nya eller gamla lagstiftningen leder till ett förmånligare resultat för den tilltalade.

De redovisade principerna om valet av påföljd omfattar inte de föreslagna ändringarna i fråga om verkställighet av ungdomsövervakning. Eftersom de pågående verkställigheterna har planerats enligt de äldre föreskrifterna, och den dömde har inrättat sig efter den verkställighetsplaneringen, bör de föreslagna nya bestämmelserna inte tillämpas på domar på ungdomsövervakning som har meddelats före ikraftträdandet. En övergångsbestämmelse som anger att äldre föreskrifter ska fortsätta att gälla vid verkställighet av ungdomsövervakning i de fall där domen har meddelats före ikraftträdandet av den nya regleringen bör därför införas.

Det finns inte skäl att införa några särskilda övergångsbestämmelser på grund av utredningens förslag om borttagen respektive förändrad ungdomsreduktion, införande av påföljden utvidgad ungdomsövervakning eller utredningens förslag i övrigt.

15 Konsekvenser

15.1 Allmänt om konsekvenserna av förslagen

Under senare år har ett stort antal lagstiftningsåtgärder vidtagits i syfte att motverka allvarlig brottslighet, särskilt brottslighet med kopplingar till kriminella nätverk. Det har tillkommit nya brott, straffskalorna har skärpts för vissa brott och nya kvalifikationsgrunder har införts för befintliga brott. Vidare har nya straffskärpningsgrunder införts och ungdomsreduktionen avskaffats för åldersgruppen 18–20 år vid allvarlig brottslighet. För närvarande pågår en rad utredningar som syftar till en omläggning av kriminalpolitiken och andra har nyligen avslutats. Även den här utredningens uppdrag är ett led i den skärpning av kriminalpolitiken som regeringen arbetar för att åstadkomma, särskilt i fråga om brott med koppling till de kriminella nätverken.

Utredningens förslag att helt avskaffa ungdomsreduktionen för lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år innebär att myndiga unga lagöverträdare ska behandlas som andra vuxna vid straffmätningen. När det gäller lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år innebär utredningens förslag att ungdomsreduktionen minskar, dvs. att repressionsgraden ökar, och att tröskeleffekter vid övergången mellan olika åldrar så långt möjligt begränsas.

Det blev en stor förändring år 2022 när ungdomsreduktionen avskaffades för åldersgruppen 18–20 år vid allvarliga brott, samtidigt som kravet på särskilda skäl för att döma till fängelse togs bort (prop. 2021/22:17). Att utredningen nu föreslår att den återstående ungdomsreduktionen ska tas bort för den åldersgruppen kommer att medföra konsekvenser för rättstillämpningen. Eftersom ändringarna enbart avser brott med straffvärden under fängelse i ett år blir effekterna dock mer begränsade än vid 2022 års reform. Förslaget kommer att få betydelse både vid straffmätningen och valet av påföljd för

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

lagöverträdare i åldrarna 18–20 år vid brott med lägre straffvärde än fängelse i ett år. Det handlar dels om att frivårdspåföljderna blir mer ingripande för den enskilde – t.ex. genom att fler timmar samhällstjänst döms ut – för att motsvara straffvärdet, dels om att fängelse kommer dömas ut i fler fall. Fängelsestraffen blir också längre utan ungdomsreduktionen.

Beträffande lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år kommer utredningens förslag att få till följd att ungdomsreduktionen minskar. Det leder till att straffmätningsvärdena generellt blir högre, vilket medför att tillämpningen av ungdomspåföljderna ungdomstjänst, ungdomsvård och ungdomsövervakning kommer att förskjutas. Utrymmet för att döma ut böter minskar. Sett isolerat skulle utredningens förslag i den delen leda till ökad användning av frihetsberövande påföljder i anstalt och att de utdömda straffen blev längre. Om utredningens förslag i fråga om den nya påföljden utvidgad ungdomsövervakning genomförs införs dock en ny ingripande påföljd som innebär att fängelsestraff i högre grad än med dagens påföljder kan undvikas vid straffmätningsvärden överstigande fängelse i ett år och upp till tre år. Vid högre straffmätningsvärden kan utredningens förslag emellertid förväntas leda till att fängelsestraffen blir längre, motsvarande skillnaden mellan den föreslagna och den hittillsvarande ungdomsreduktionen.

Utredningen har närmare beskrivit och exemplifierat de praktiska konsekvenserna för rättstillämpningen i avsnitt 6.4, 7.4, 13.1.1 och 13.1.2.

I det följande behandlas enbart konsekvenser av det slag som anges i 14–15 a §§ kommittéförordningen (1998:1474).

15.2 Ekonomiska konsekvenser

15.2.1 Konsekvenserna för Kriminalvården

Utredningens bedömning: Förslaget om en ny påföljd, utvidgad ungdomsövervakning, innebär ökade kostnader för Kriminalvården. Utredningen föreslår att förslaget ska träda i kraft samtidigt som den reform som innebär att lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år ska dömas till fängelse i stället för sluten ungdomsvård. Eftersom användningen av fängelsestraff kommer att minska till

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

följd av den nya påföljden, leder det till att den sammanlagda kostnadsökningen för Kriminalvården blir lägre än vad den skulle ha blivit annars. Kostnaderna för den nya påföljden bedöms därför rymmas inom ramen för det anslag som beräknats för myndigheten med anledning av fängelsereformen för unga. Förslaget om skärpta regler för verkställigheten av ungdomsövervakning – ökad tillsyn över den dömde och möjlighet att förordna en eller flera biträdande koordinatorer – bedöms rymmas inom befintligt anslag.

Förslaget om avskaffad respektive förändrad ungdomsreduktion leder till ökade kostnader för Kriminalvården både i form av fler och längre fängelsestraff och ökad användning av ungdomsövervakning och andra frivårdspåföljder. Förslagen om att ungdomsövervakning ska dömas ut i fler återfallssituationer och att ungdomsvård inte längre ska kunna dömas ut som kombinationspåföljd leder också till att ungdomsövervakning döms ut i fler fall. De ökade kostnaderna bedöms inte kunna rymmas inom befintliga anslag.

Utredningens förslag: Kriminalvården tillförs ett engångsbelopp om 4 miljoner kronor avseende implementeringen av utvidgad ungdomsövervakning. Anslaget till Kriminalvården höjs med 90,9 miljoner kronor per år från den 1 juli 2026.

Skälen för utredningens bedömning och förslag

Kriminalvårdens nuvarande anslag

Kriminalvårdens anslag ökade för år 2024 med omkring 2,7 miljarder kronor, från cirka 13,4 miljarder kronor 2023 till cirka 16,1 miljarder kronor 2024. I vårändringsbudgeten år 2024 har anslaget höjts med ytterligare 1,38 miljarder kronor. För åren 2025 och 2026 bedöms anslagen öka ytterligare, till cirka 19,7 miljarder kronor år 2025 och 22,6 miljarder kronor år 2026. Anslagsökningarna för att fortsätta den generella kapacitetsförstärkningen höjdes med cirka 1,5 miljarder kronor år 2024. För år 2025 beräknas anslaget ökas med 1,2 miljarder kronor och med cirka 2,9 miljarder kronor från och med år 2026. (Budgetpropositionen för 2024, prop. 2023/24:1, Utgiftsområde 4).

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Kostnader hänförliga till verkställigheten av ungdomsövervakning

Utredningens förslag när det gäller skärpta regler för ungdomsövervakning – främst i form av ökad tillsyn över den dömde och möjligheten att förordna en eller flera biträdande koordinatorer – kommer att leda till något ökade kostnader för Kriminalvården, främst i form av kostnader för den ökade tillsynen över den dömde. Utredningen bedömer att den ökande tillsynen i huvudsak kan utföras av myndighetens befintliga tillsynsenheter. Till det kommer en obetydlig kostnad för biträdande koordinatorer. Den kostnaden bedöms uppgå till sammanlagt 25 000 kronor per år och bör rymmas inom ramen för Kriminalvårdens befintliga anslag.

Kostnader som avser förslaget om utvidgad ungdomsövervakning

Kostnader av engångskaraktär

Inför att påföljden ungdomsövervakning infördes år 2021 uppskattades engångskostnaderna till omkring 9,4 miljoner kronor. Av det avsåg 3,4 miljoner kronor systemstödsförändringar och 6 miljoner kronor implementeringskostnader. Utvidgad ungdomsövervakning har samma grundstruktur som ungdomsövervakning och de inslag som ingår i påföljderna är väsentligen desamma. Eftersom påföljden är ny uppstår ändå vissa kostnader för att införa den, bl.a. för att anpassa systemstöd, omarbeta handböcker och riktlinjer m.m. Kriminalvården måste vidare förbereda verksamheten för att kunna ta emot de som har dömts till påföljden för den inledande verkställigheten i kriminalvårdsanstalt. Det arbetet utförs emellertid i huvudsak inom ramen för den generella anpassning som görs till följd av att lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år från och med den 1 juli 2026 ska dömas till fängelse i stället för sluten ungdomsvård. Utredningen uppskattar att engångskostnaderna för att förbereda införandet av den nya påföljden blir lägre för Kriminalvården än införandet av ungdomsövervakning. Kostnaden beräknas till 4 miljoner kronor, i huvudsak för ett förändrat systemstöd och andra anpassningar samt nödvändiga utbildningsinsatser. Anpassningarna av systemstöd bedöms endast påverka annat utvecklingsarbete inom Kriminalvården i obetydlig utsträckning. Kostnader för inköp av fler fotbojor ingår också i den beräknade kostnaden.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Löpande kostnader

Utredningen föreslår i avsnitt 14.1 att den nya påföljden utvidgad ungdomsövervakning ska införas samtidigt som den reform som innebär att lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år ska dömas till fängelse i stället för sluten ungdomsvård. Användningen av fängelsestraff för den åldersgruppen kommer att minska i motsvarande utsträckning som den nya påföljden döms ut. Utredningen bedömer, med utgångspunkt i antalet domar avseende sluten ungdomsvård inom det tillämpningsområde som föreslås för den nya påföljden, att det kommer att röra sig om omkring åtminstone 50 barn eller unga per år som döms till utvidgad ungdomsövervakning. Den beräkningen får dock betraktas som osäker eftersom även den förändrade ungdomsreduktionen kommer att påverka antalet barn som döms till utvidgad ungdomsövervakning.

Generellt sett bör kostnaden för utvidgad ungdomsövervakning bli något högre än kostnaden för ungdomsövervakning, med hänsyn till att det behövs en tätare kontroll och att en biträdande koordinator kan behöva förordnas. Utredningen beräknar kostnaden till cirka 300 000 kronor per år för utvidgad ungdomsövervakning. Till det kommer kostnaden för två månaders anstaltsvistelse, vilken kan beräknas till 720 000 kronor per utvidgad ungdomsövervakning. Den genomsnittliga kostnaden per dygn i anstalt är för närvarande 3 773 kronor, avseende säkerhetsklass 1, 2 och 3 samt vårdvistelser (Kriminalvårdens årsredovisning 2023 s. 120). Eftersom kostnaden för en plats på en ungdomsavdelning beräknas bli betydligt högre än kostnaden för en vanlig fängelseplats med tanke på de särskilda krav som barnkonventionen ställer, beräknar utredningen kostnaden till cirka 12 000 kronor per anstaltsdygn. Det är en något lägre kostnad än den som Kriminalvården har angett i sitt budgetunderlag för år 2025 (12 900 kronor per dygn). Det beror på att det i fråga om utvidgad ungdomsövervakning bara rör sig om ett kortvarigt frihetsberövande, där den dömde inte förväntas utnyttja de särskilda rehabiliterande insatser som fängelsedömda får på en ungdomsavdelning. Det kan exempelvis vara psykologsamtal och annan behandling. Årskostnaden för Kriminalvården beräknas till 1 020 000 kronor för varje verkställighet av utvidgad ungdomsövervakning. Den totala kostnaden för utvidgad ungdomsövervakning skulle alltså bli omkring 51 miljoner kronor.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Utredningen uppskattar, med utgångspunkt i erfarenheterna från ungdomsövervakning, att utvidgad ungdomsövervakning kommer att undanröjas i drygt 30 procent av fallen. Avräkningen av den tid som redan har verkställts gör att den återstående tiden som den dömde ska avtjäna i kriminalvårdsanstalt blir begränsad i förhållande till den ursprungliga tiden för påföljden. Den innebär en viss merkostnad för Kriminalvården, eftersom kostnaden för verkställighet i kriminalvårdsanstalt är högre än årskostnaden för utvidgad ungdomsövervakning. Den kostnaden ska dock jämföras med att kostnaden hade blivit densamma om den unge lagöverträdaren skulle ha dömts till ett fängelsestraff redan från början. Det bör också framhållas att om den unge vid undanröjandet har fyllt 18 år, kommer han eller hon normalt att verkställa straffet på en vanlig avdelning i en kriminalvårdsanstalt till en lägre kostnad.

Även med beaktande av att utvidgad ungdomsövervakning ska inledas med verkställighet i kriminalvårdsanstalt under två månader bedöms den sammanlagda kostnadsökningen för Kriminalvården till följd av de båda reformerna alltså bli lägre än vad den skulle ha blivit utan den nya påföljden. De löpande kostnaderna för utvidgad ungdomsövervakning bör därför kunna rymmas inom ramen för myndighetens befintliga anslag.

Kostnader hänförliga till avskaffad och förändrad ungdomsreduktion

Förslagen om avskaffad respektive förändrad ungdomsreduktion kan förväntas leda till en permanent högre kostnad för Kriminalvården som inte bedöms rymmas inom ramen för myndighetens anslag.

Utöver att fler och längre fängelsestraff kommer att dömas ut, framför allt i åldersgruppen 15–17 år, handlar det också om kostnader till följd av den förskjutning som äger rum i fråga om påföljdsvalet när straffmätningsvärdena blir högre och något fler häktade personer. Även om det rör sig om förhållandevis få personer som berörs av förändringen när det gäller fängelsestraff kommer den ökade kostnaden att bli avsevärd med tanke på årskostnaden för en fängelseplats för unga. Användningen av frivårdspåföljder bedöms också öka, särskilt för de lagöverträdare som har fyllt 18 år. Utredningen beräknar kostnadsökningen till cirka 25 miljoner kronor och tar då hänsyn till att den som har fyllt 18 år i de flesta fall kommer

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

att överföras från ungdomsavdelning till en vanlig fängelseplats, som är betydligt billigare.

Vidare kommer unga lagöverträdare som hittills har dömts till ungdomstjänst eller ungdomsvård att i fler fall dömas till ungdomsövervakning. Det innebär att kostnaden för verkställighet av påföljden i huvudsak kommer att belasta Kriminalvården i stället för den kommun som har ansvar för den dömde. Fler unga lagöverträdare, som enligt den hittillsvarande ordningen skulle ha dömts till ungdomstjänst eller ungdomsvård, kommer att dömas till ungdomsövervakning till följd av att ungdomsövervakning ska dömas ut i fler återfallssituationer och att ungdomsvård inte längre ska kunna dömas ut som en kombinationspåföljd. Utredningen bedömer att den ökningen kan beräknas till mellan 75 och 100 nya påföljder per år under de två till tre första åren. Kostnaden för en ungdomsövervakning beräknas uppgå till 365 000 kronor per år. Utredningen beräknar kostnaden till 14,9 miljoner kronor.

Utredningen bedömer sammanfattningsvis att anslaget för Kriminalvården bör höjas med 90,9 miljoner kronor per år som en följd av de samlade förslagen.

En utvärdering behövs

De kostnadsökningar för Kriminalvården som förändringen av kriminalpolitiken kommer att leda till i form av bl.a. fler och längre fängelsestraff bygger på komplexa och samverkande orsakssamband som beror på en rad olika faktorer, bl.a. hur brottsligheten utvecklas och hur domstolarna tillämpar den nya bestämmelsen om förändrad ungdomsreduktion. Utredningens förslag om avskaffad och förändrad ungdomsreduktion är emellertid bara en del av ett reformarbete för vilka kostnaderna inte på ett säkert sätt kan beräknas förrän förändringarna har varit i kraft en tid och den samlade effekten av olika reformer som påverkar Kriminalvårdens verksamhet kan bedömas. Utredningen anser därför att det bör göras en samlad utvärdering av kostnadsökningarna för Kriminalvården.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

15.2.2 Konsekvenserna för kommunerna

Utredningens bedömning: Förslaget om avskaffad och förändrad ungdomsreduktion leder inte till några ökade kostnader för kommunerna. Däremot kommer den nya påföljden utvidgad ungdomsövervakning och i någon mån de skärpta reglerna om ungdomsövervakning att göra det.

Utredningens förslag: Kommunerna tillförs 5 miljoner kronor per år som ett led i genomförandet av förslagen.

Skälen för utredningens bedömning och förslag

Kostnader bl.a. till följd av den förändrade ungdomsreduktionen

Utredningens förslag om förändrad ungdomsreduktion för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år kan i begränsad utsträckning komma att få betydelse för kommunernas verksamhet avseende verkställighet av ungdomspåföljder. När straffmätningsvärdena blir högre blir utrymmet att döma ut böter mindre, vilket innebär att fler personer kommer att dömas till ungdomstjänst. Samtidigt kommer en större andel av de lagöverträdare som hittills har dömts till ungdomstjänst i det övre spannet i stället att dömas till ungdomsövervakning, som Kriminalvården ansvarar för. Detsamma gäller många av dem som hittills har dömts till ungdomsvård. Utredningens förslag om att ungdomsövervakning ska dömas ut i fler återfallssituationer, där barn och unga tidigare har dömts till ungdomstjänst eller ungdomsvård, och att ungdomsvård inte ska kunna dömas ut som en kombinationspåföljd, leder också till fler fall av ungdomsövervakning i stället för ungdomsvård. Enligt utredningen kan det antas att förändringarna i vissa avseenden kommer att leda till en minskad belastning för kommunerna. Den slutsatsen bygger på antagandet att de lagöverträdare som kommer att dömas till ungdomstjänst i stället för böter kan förväntas kräva mindre resurser än de lagöverträdare som i dag döms till ungdomstjänst i det övre spannet eller till ungdomsvård och som i framtiden kommer att dömas till ungdomsövervakning. Det ska samtidigt beaktas att socialnämnden inom ramen för verkställigheten av ungdomsövervakning ska samverka med Kriminalvården och utse en särskild handläggare och att ung-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

domsövervakning kommer att dömas ut i fler fall. Socialnämnden kommer även fortsatt att ha ansvar för de åtgärder som ska vidtas med stöd av socialtjänstlagen eller LVU i syfte att motverka att barn och unga utvecklas ogynnsamt. Utredningen bedömer mot den bakgrunden att kommunernas kostnader till följd av de nu angivna förslagen sammantaget kommer att vara oförändrade eller bara öka marginellt när ungdomsreduktionen begränsas eller tas bort.

Kostnader till följd av förslaget om utvidgad ungdomsövervakning

Socialnämnden ska medverka vid verkställighetsplaneringen efter en dom på utvidgad ungdomsövervakning, vid uppföljning av verkställighetsplanen och även i övrigt samarbeta med Kriminalvården. Socialtjänstens roll är alltså minst lika viktig vid utvidgad ungdomsövervakning som vid ungdomsövervakning. Kommunerna bedöms därmed få ökade kostnader för samverkan med Kriminalvården och för att tillhandahålla en särskild handläggare för den dömde.

Utredningens förslag innebär att unga lagöverträdare som hittills har dömts till sluten ungdomsvård för brott med straffmätningsvärden mellan ett och tre års fängelse i stället många gånger kommer att dömas till utvidgad ungdomsövervakning. Det innebär att vissa av de kostnader som i dag belastar SiS inom ramen för verkställigheten av sluten ungdomsvård, och som när särskilda ungdomsfängelser har införts skulle belasta Kriminalvården inom ramen för verkställigheten av fängelse, i stället kommer att belasta kommunerna. Det kan exempelvis handla om att den dömde ska genomgå ett behandlingsprogram i socialnämndens regi inom ramen för den utvidgade ungdomsövervakningen. Vidare kan det antas att det vid utvidgad ungdomsövervakning kommer att krävas tätare och mer omfattande samverkan mellan socialnämnden och Kriminalvården, till följd av att de som döms till den påföljden har gjort sig skyldiga till allvarligare brott. Det leder också till ökade kostnader.

Det kan under verkställighetsplaneringen visa sig att den dömde har behov av ett annat boende, exempelvis i ett familjehem eller på ett stödboende, när påföljden verkställs. Särskilt för mindre kommuner kan det bli betungande. Redan i dag är en betydande andel av de som döms till ungdomsövervakning omhändertagna enligt LVU (se avsnitt 10.3.2). Den andelen kan antas bli ännu högre när det gäller

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

de som kommer att dömas till utvidgad ungdomsövervakning, troligen åtminstone drygt hälften av det beräknade antalet dömda. Utredningen uppskattar att det kan röra sig om ytterligare högst en handfull personer i hela landet som kan behöva annan placering än i det egna hemmet där den frågan uppmärksammas först efter en dom på utvidgad ungdomsövervakning. Det är emellertid då fråga om ett åliggande som kommunerna redan har i dag och som utredningens mening därför inte innebär någon kostnadsökning till följd av den nya påföljden.

När ungdomsövervakning infördes gjordes bedömningen att kommunernas kostnader för att genomföra den nya påföljden skulle uppgå till 2,5 miljoner kronor per år (prop. 2019/20:118 s. 128). Utredningen bedömer att kostnaderna vid genomförandet av utvidgad ungdomsövervakning kommer bli något högre än vid ungdomsövervakning och uppskattar dem till 5 miljoner kronor per år. Anslaget till kommunerna i form av en ökning av det generella statsbidraget bör därför höjas med den summan på samma sätt som när ungdomsövervakning infördes.

15.2.3 Konsekvenserna för SiS

Utredningens bedömning: Utredningens förslag leder inte till några ekonomiska konsekvenser för SiS.

Skälen för utredningens bedömning: Den nya påföljden utvidgad ungdomsövervakning ska kunna dömas ut vid straffmätningsvärden som överstiger ett års fängelse men som inte uppgår till mer än tre år. I dagsläget – innan utvidgad ungdomsövervakning införs – blir påföljden i många fall i stället sluten ungdomsvård, som SiS verkställer. Från och med den 1 juli 2026, vilket är den tidpunkt då den nya påföljden föreslås införas, kommer barn och unga emellertid att dömas till fängelse, som ska verkställas enligt fängelselagen för unga, i stället för till sluten ungdomsvård. Följden av det är att utredningens förslag om utvidgad ungdomsövervakning inte kommer att påverka SiS. Inte heller förslagen om förändrad ungdomsreduktion eller förslagen i övrigt kommer att leda till någon ekonomisk förändring för SiS. De minskade kostnader som kan bli följden av att SiS

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

uppdrag förändras har alltså inte direkt samband med utredningens förslag.

15.2.4 Konsekvenserna för övriga statliga myndigheter

Utredningens bedömning: Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten och Sveriges Domstolar kommer att påverkas av förslagen i mindre mån. De kostnadsökningar som uppstår bedöms kunna rymmas inom befintliga anslag.

Skälen för utredningens bedömning: Förslagen kommer i viss mån att påverka Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten och Sveriges domstolar, främst genom att det kan bli aktuellt med fler undanröjandeprocesser när det gäller utvidgad ungdomsövervakning och att fler brott, på grund av den förändrade ungdomsreduktionen, kan komma att lämnas till domstol för prövning. I sistnämnda fall rör det sig främst om brott som tidigare kunnat bestraffas med böter.

Det finns även risk för att det kan bli fråga om något fler häktningsförhandlingar med anledning av den förändrade ungdomsreduktionen i åldersgruppen 15–17 år, särskilt i de fall där åklagaren bedömer att påföljden vid en fällande dom kan komma att bestämmas till utvidgad ungdomsövervakning eller fängelse. I häktade mål löper visserligen särskilda frister, vilket kan leda till andra arbetsuppgifter kan behöva prioriteras ner.

När det gäller lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år föreslås emellertid att LUL ska vara tillämplig endast för dem som inte har fyllt 18 år, inte 21 år som i dag. Det leder till att de speciella hänsyn som tas till unga lagöverträdare under 21 år, med bl.a. särskilda tidsfrister, inte längre kommer att gälla för den som har fyllt 18 år. Det kommer att innebära en viss lättnad för främst domstolarna.

För Polismyndigheten kan det bli aktuellt med något fler fall av handräckning åt Kriminalvården, främst inom ramen för utvidgad ungdomsövervakning.

Även om förslaget om utvidgad ungdomsövervakning innebär att en ny påföljd införs så bygger den i stort på den redan befintliga påföljden ungdomsövervakning. Kostnaderna för att anpassa Polismyndighetens, Åklagarmyndighetens och Sveriges domstolars verksamheter till förslagen bedöms därför bli begränsade.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Det är även i sammanhanget värt att notera att det finns en risk för att utredningens förslag kommer att leda till att kostnaderna för juridiska ombud i viss mån ökar. Den kostnaden kan dock inte bedömas i nuläget.

Sammantaget bedömer utredningen att de kostnadsökningar som det är frågan om för Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten och Sveriges domstolar ryms inom befintliga anslag.

Vid en utvärdering av reformen bör även frågan om i vilken utsträckning det har uppstått ökade kostnader för Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten och Sveriges Domstolar undersökas.

15.2.5 Finansieringen av förslagen

Utredningens förslag: De kostnadsökningar som förutsätter ett ökat anslag till Kriminalvården och kommunerna bör finansieras inom ramen för reformutrymmet på statsbudgeten.

Skälen för utredningens förslag: Som utredningen har redovisat i avsnitt 15.2.1 och 15.2.2 medför förslagen kostnadsökningar för Kriminalvården och kommunerna som inte ryms inom nuvarande anslag. En utredning som lämnar förslag som innebär kostnadsökningar eller intäktsminskningar för staten, kommuner eller landsting ska enligt 14 § kommittéförordningen redovisa hur förslagen ska finansieras. Det framstår inte som möjligt att finansiera förslagen genom att överföra medel till Kriminalvården och kommunerna från någon annan del av anslagen till rättsväsendet (utgiftsområde 4). Utredningen har övervägt om medel till finansiering av de ökade kostnaderna för kommunerna kan tas från anslaget till SiS inom Hälsovård, sjukvård och omsorg (utgiftsområde 9), men har kommit fram till att det, på grund av pågående reformarbete, är svårt att beräkna vilken kostnadsminskning som kan uppstå för SiS när påföljden sluten ungdomsvård utmönstras. De ökade kostnaderna bör i stället finansieras inom ramen för reformutrymmet på statsbudgeten.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

15.3 Konsekvenserna för den dömde, syskon och övriga anhöriga

Utredningens bedömning: Förslaget om förändrad ungdomsreduktion innebär att straffmätningsvärdena generellt blir högre för barn och unga som gör sig skyldiga till brott. I förening med förslaget att ungdomsövervakning ska kunna dömas ut i fler fall kommer det att leda till mer ingripande påföljder för unga lagöverträdare.

Förslaget att införa utvidgad ungdomsövervakning leder till att fler barn kommer att kunna verkställa sin påföljd – i huvudsak – i sitt hem i stället för på kriminalvårdsanstalt. Eftersom påföljden utgör alternativet till fängelsestraff är de rörelseinskränkningar som påföljden innebär godtagbara.

Den utvidgade ungdomsövervakningen kan även komma att påverka den dömdes syskon och övriga anhöriga genom att den dömde är skyldig att vistas i hemmet under en stor del av tiden.

Skälen för utredningens bedömning

Allmänt om utvecklingen

Utredningen har i avsnitt 3.5 redovisat de artiklar i barnkonventionen som får betydelse vid bedömningen av de frågor som behandlas i betänkandet, främst artiklarna 37 och 40. Det förtjänar även att i detta sammanhang framhållas att flera andra utredningar som har redovisats eller fortfarande pågår kommer att samverka med de förslag som läggs fram här. De samlade konsekvenser för barn och unga av omläggningen av kriminalpolitiken går därmed inte att överblicka. Det kommer att vara möjligt först när förslagen har trätt i kraft och tillämpats under en tid. Det är dock viktigt att det på sikt tas ett helhetsgrepp kring samtliga förslags påverkan på barn och unga och att det görs en noggrann utvärdering av de samlade effekterna som förslagen får på barn och unga.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Utredningens förslag

Utredningen föreslår att ungdomsreduktionen ska minskas i åldrarna 15–17 år. Det ger generellt sett högre straffmätningsvärden för lagöverträdare i den åldersgruppen och kan leda till mer ingripande påföljder. Utredningen lämnar även förslag om att ungdomsövervakning ska kunna dömas ut i fler fall, om lagöverträdaren tidigare har dömts till ungdomsvård, och att möjligheten att förena ungdomsvård med antingen ungdomstjänst eller dagsböter ska tas bort. Förslagen kommer, generellt sett, att leda till mer ingripande påföljder för unga lagöverträdare. Som framgår av avsnitt 7.5 påverkar förslagen om ändrad ungdomsreduktion de unga lagöverträdarna negativt, men den effekten kan mildras beroende på vilken påföljd som döms ut.

Utredningen föreslår även att den nya påföljden utvidgad ungdomsövervakning ska införas. Påföljden ska kunna tillämpas på brott med straffmätningsvärden som överstiger ett års fängelse men inte tre år och kommer att leda till att fängelse kan undvikas i de fallen, om det inte finns synnerliga skäl som talar för fängelse. Utredningen har i avsnitt 11.5.7 redogjort för de risker som finns, särskilt mot bakgrund av att påföljden ska inledas med en två månader lång vistelse i anstalt och att det därefter kommer att röra sig om mycket omfattande inskränkningar i rörelsefriheten. Som där framhållits ska dessa risker ställas mot att det alternativa straffet är ett fängelsestraff.

Både förslaget om att utvidga tillämpningsområdet för ungdomsövervakning och – särskilt – förslaget om att införa den nya påföljden utvidgad ungdomsövervakning syftar till att åstadkomma en ordning som gör det möjligt för rätten att vid allvarlig brottslighet och i återfallsituationer välja ett lämpligt och trovärdigt påföljdsalternativ till fängelse både vad gäller innehåll och ingripandegrad. Förslagen innebär på det sättet fler alternativ vid valet av påföljd för unga lagöverträdare. Ungdomsövervakning, liksom utvidgad ungdomsövervakning, innefattar åtgärder som tar hänsyn till både den unges personliga omständigheter och brottsligheten. Utredningen har i avsnitt 7.5, 10.7 och 11.5.7 gjort bedömningen att respektive förslag är i enlighet med de krav som ställs enligt barnkonventionen. När det gäller den utvidgade ungdomsövervakningen bidrar förslaget till att säkerställa barnets rättigheter i enlighet med bl.a. arti-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

kel 37 i barnkonventionen. Av artikel 40 i barnkonventionen följer bl.a. att övervakning och andra alternativ till anstaltsvård är åtgärder som ska finnas tillgängliga för att säkerställa att barn behandlas på ett sätt som är lämpligt för deras välfärd och är rimligt både med hänsyn till deras personliga förhållanden och till brottet. Den utvidgade ungdomsövervakningen innebär ett alternativ till fängelsestraff vid mycket höga straffmätningsvärden. Innehållet i påföljden har utformats så att påföljden så långt som möjligt hjälper till att motverka de faktorer som kan antas öka risken för återfall, samtidigt som påföljden understödjer de skyddsfaktorer som finns. Förslaget som sådant syftar således till att minska ungas brottslighet.

Utredningen har i avsnitt 11.5.7 även redogjort för hur den utvidgade ungdomsövervakningen kan komma att påverka den dömdes syskon och övriga anhöriga eftersom den dömde i stor utsträckning kommer att ha hemarrest.

Som där framhållits blir det viktigt att även ta hänsyn till familjemedlemmarna, särskilt till syskon till den dömde, och väga in hur de kan komma att påverkas av verkställigheten. Utredningen har i även framhållit att det kan finnas fall där det inte bedöms vara lämpligt att den dömde kommer att vistas i hemmet under större delen av veckan men att det i det allra flesta fall dock kan antas att det är till fördel för samtliga i familjen att det går att umgås i stort sett som vanligt.

15.4 Konsekvenserna i övrigt

15.4.1 Konsekvenserna för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet

Utredningens bedömning: Förslagen förväntas få positiva effekter i arbetet med att motverka ungas brottslighet och i det brottsförebyggande arbetet.

Skälen för utredningens bedömning: Utredningens förslag att ungdomsreduktionen ska tas bort i åldrarna 18–20 år och minskas i åldrarna 15–17 år innebär att straffmätningsvärdena generellt kommer att bli högre för alla mellan 15 och 20 år. Den effekt en sådan förändring kan leda till är svår att bedöma. Det kan naturligtvis inte

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

heller uteslutas att en förändrad ungdomsreduktion i åldrarna 15–17 år kan leda till att ännu yngre personer involveras i kriminalitet.

Vidare lämnar utredningen förslag som innebär att ungdomsövervakning kommer att kunna dömas ut i fler fall, bl.a. vid återfall, och att det ska införas en ny påföljd, utvidgad ungdomsövervakning.

Ungdomsövervakning och utvidgad ungdomsövervakning är påföljder som båda innehåller goda kontrollmöjligheter och som syftar till att motverka återfall. Vid den utvärdering av ungdomsövervakning som gjorts har det framgått att påföljden har tagits väl emot både av de som har dömts till påföljden och av rättsväsendet. Införandet av utvidgad ungdomsövervakning innebär möjlighet att under en ännu längre tid arbeta med den dömde genom olika påverkande åtgärder, för att på så sätt kunna motverka återfall.

Förslagen i delbetänkandet bedöms generellt få positiva effekter på arbetet med att motverka ungas brottslighet.

När det gäller det brottsförebyggande arbetet kommer den omständigheten att de rörelseinskränkande inslagen vid utvidgad ungdomsövervakning är så omfattande i någon mån att begränsa den dömdes möjligheter att involvera andra barn och unga i brottslighet. Vidare innehåller påföljden som tidigare nämnts tydliga brottsförebyggande inslag, exempelvis krav på drogfrihet.

15.4.2 Konsekvenserna för den kommunala självstyrelsen

Utredningens bedömning: Förslaget om utvidgad ungdomsövervakning innebär en viss inskränkning av den kommunala självstyrelsen. Den får dock anses vara godtagbar.

Skälen för utredningens bedömning: När ungdomsövervakning infördes som påföljd framhölls att förslaget innebär bl.a. att socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen har ansvar för den dömde ska utse en särskild handläggare för honom eller henne under verkställigheten. Vidare ska samverkan äga rum med Kriminalvården vid verkställighetsplaneringen och vid uppföljning av verkställighetsplanen. Det konstaterades att förslaget i det avseendet innebär en viss inskränkning av den kommunala självstyrelsen men att det mot bakgrund av vikten av att utveckla påföljdssystemet för unga lagöverträdare fick anses vara en inskränkning som var godtag-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

bar (se prop. 2019/20:118 s. 128). Att införa utvidgad ungdomsövervakning innebär inga andra inskränkningar än de som förekommer vid ungdomsövervakning. Mot bakgrund av vikten av att ge stöd åt unga lagöverträdare i syfte att minska risken för återfall i brott bedöms även den inskränkningen vara godtagbar.

15.4.3 Konsekvenserna för jämställdheten

Utredningens bedömning: Förslagen får inte några konsekvenser för jämställdheten.

Skälen för utredningens bedömning: Utredningens förslag är utformade så att de inte innebär olika konsekvenser för flickor och pojkar. Förslagen bedöms inte heller på annat sätt påverka jämställdheten. Det går dock att sluta sig till att det – mot bakgrund av hur brottsligheten ser ut – främst är pojkar som kommer att beröras av den förändrade ungdomsreduktionen och att det framför allt är pojkar som kommer att dömas till den nya påföljden utvidgad ungdomsövervakning.

15.4.4 Konsekvenserna i övrigt

Utredningens bedömning: Förslagen får inte några andra sådana konsekvenser som framgår av 15 § kommittéförordningen och som inte behandlats i detta kapitel.

Skälen för utredningens bedömning: Utredningen bedömer inte att förslagen i övrigt får några sådana konsekvenser som anges i 15 § kommittéförordningen som ska redovisas i betänkandet, dvs. konsekvenser för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet, för små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företags, eller för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen.

16 Författningskommentar

16.1 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

30 kap.

6 §

Paragrafen behandlar möjligheterna att utfärda dom i förenklad form. Den har behandlats i avsnitt 12.5.

I *första stycket* läggs utvidgad ungdomsövervakning till. Av det följer att dom inte får utfärdas i förenklad form om påföljden bestäms till utvidgad ungdomsövervakning. Den påföljden kan endast komma i fråga vid allvarlig brottslighet med ett straffvärde som överstiger ett års fängelse, se kommentaren till 32 kap. 3 a § brottsbalken. Om en ung lagöverträdare har gjort sig skyldig till så allvarlig brottslighet har det ett pedagogiskt värde att domen på ett tydligt sätt redovisar gärningen och vad som har framkommit om den tilltalades roll.

Andra stycket är oförändrat.

16.2 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

26 kap.

25 §

Paragrafen reglerar vad som gäller när andra påföljder förekommer till verkställighet vid samma tillfälle som en dom på fängelse på livstid. Den har behandlats i avsnitt 11.6.3.

I *första stycket* läggs påföljden utvidgad ungdomsövervakning till. I övrigt är stycket oförändrat.

Andra stycket är oförändrat.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

29 kap.

7 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om straffmätning för brott som har begåtts av unga lagöverträdare, den s.k. ungdomsreduktionen. Övervägandena finns i avsnitt 6.3 och 7.3.

Av ändringarna i *första stycket*, i förening med att det nuvarande tredje stycket utgår, följer att den tilltalades ungdom inte längre ska beaktas vid straffmätningen i fråga om brott som begåtts av någon efter det att han eller hon har fyllt 18 år. I de fallen ska straffmätningen göras utan någon ungdomsreduktion, dvs. på samma sätt som för andra myndiga lagöverträdare.

Ändringen i första stycket innebär vidare att den tilltalades ungdom ska beaktas ”i skälig omfattning” vid straffmätningen, i stället för den tidigare formuleringen ”beaktas särskilt”. Avsikten med ändringen är att ungdomsreduktionen ska minskas i förhållande till vad den hittills varit enligt fast praxis. Den ska också anpassas till att någon reduktion inte längre ska göras från och med 18 års ålder.

Den brottslighet som unga lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år gör sig skyldiga till är många gånger ett tydligt uttryck för ungdomligt oförstånd och bristande mognad. Ofta handlar det om butiksstölder, skadegörelse, misshandel som inte har några försvårande inslag och mindre allvarliga narkotikabrott. I sådana fall leder det i allmänhet till en straffmätning som är väl avvägd och proportionerlig om rätten beräknar en ungdomsreduktion enligt en standardiserad schematisk modell. När sådana brott begås av lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år är det därför, med hänsyn till intresset av en enhetlig rättstillämpning, som regel lämpligt att även i fortsättningen använda ett schematiskt sätt att bestämma vad som är skälig ungdomsreduktion.

En tillämpning som innebär en jämn repressionshöjning och som leder till att det inte uppstår någon omotiverat stor tröskeleffekt vid 18-årsdagen, då den tilltalades ungdom inte längre ska beaktas, uppnås genom att reduktionen minskar med 20 procentenheter per levnadsår. Straffmätningsvärdet kan därvid anses vara omkring 80 procent av straffvärdet för en vuxen för en lagöverträdare som har fyllt 17 år (4/5), 60 procent av straffvärdet för en vuxen för en lagöverträdare som har fyllt 16 år (3/5) och 40 procent av straffvärdet för en vuxen för en lagöverträdare som har fyllt 15 år (2/5). Om lag-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

överträdaren har begått brottet i slutet av det aktuella levnadsåret kan det finnas skäl att beakta hans eller hennes ungdom i något mindre utsträckning, för att minska tröskeleffekten vid övergången mellan olika åldrar. Vid den brottslighet som lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år oftast begår kan en schematisk ungdomsreduktion enligt denna modell i de flesta fall förväntas leda till en proportionerlig straffmätning.

Att ungdomsreduktionen ska göras i ”skälig omfattning” innebär samtidigt att det i vissa fall kan behöva göras en nyanserad bedömning för att straffmätningen ska bli proportionerlig. Den tilltalades ungdom kan då behöva beaktas både i högre och lägre utsträckning än vad som följer av den schematiska modellen, beroende på framför allt omständigheterna vid brottet och vad den unge har kunnat förstå om brottets konsekvenser. Genom ändringen betonas domstolarnas ansvar att göra en sådan bedömning i det enskilda fallet, även om tillämpning av den schematiska modellen i många fall ger ett rimligt resultat.

För att straffmätningen ska vara proportionerlig kan det t.ex. finnas skäl att i skärpande riktning frångå en tillämpning som helt bygger på andelar av straffvärdet vid allvarliga brott med stora konsekvenser för enskilda eller för samhället i stort, där gärningsmannen med insikt om brottets följder har handlat enligt en tydlig brottsplan. Som exempel kan nämnas fall där en ung person frivilligt, för att öka sin status i ett kriminellt nätverk eller av ekonomiska skäl, tar på sig att utföra ett beställningsmord eller att genomföra en sprängning som riskerar att få långtgående konsekvenser för många personer. Ett annat exempel kan vara en ung person som genomför en noggrant planerad och ideologiskt motiverad attack mot flera personer på en skola. Människorov eller utpressningsbrott, där unga lagöverträdare pressar andra ungdomar på pengar eller tillhörigheter på ett utstuderat sätt som utnyttjar deras rädsla, är ytterligare exempel. En annan situation är då en grupp ungdomar, trots insikt om brottens allvar och konsekvenser, enligt ett tillvägagångssätt som upprepas skapar betydande otrygghet genom att t.ex. råna resenärer i kollektivtrafiken.

Omvänt kan det finnas fall där det är tydligt att den tilltalades bristande ansvarsförmåga och omdöme är en bidragande faktor som inte tillräckligt beaktas vid en helt schematisk tillämpning av ungdomsreduktionen. Det kan ibland finnas omständigheter av förmild-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

rande karaktär som medför att ett brott framstår som en isolerad händelse och som är tydligt kopplad till bl.a. bristande omdöme och en outvecklad förmåga hos den unge att inse följderna av sitt handlande. Det kan exempelvis handla om förmögenhetsbrott eller skadegörelsebrott som begås av flera ungdomar tillsammans och som i det enskilda fallet har fått betydligt allvarligare konsekvenser än den unge har förstått varit möjliga. Det kan också finnas fall där den unga lagöverträdarens intellektuella förmåga påtagligt skiljer sig från andra i samma ålder utan att 29 kap. 3 § första stycket 3 är tillämpligt.

Övriga ändringar i stycket är enbart språkliga.

Andra stycket är oförändrat.

32 kap.

3 §

Paragrafen, som tidigare hade beteckningen 3 a §, reglerar påföljden ungdomsövervakning. Övervägandena finns i avsnitt 10.3.3.

Första stycket är oförändrat.

I *andra stycket*, som är nytt, anges att som skäl för ungdomsövervakning ska rätten särskilt beakta om den unge tidigare har dömts till ungdomstjänst eller ungdomsvård. Påföljden har även hittills, enligt första stycket, kunnat bestämmas till ungdomsövervakning med hänsyn till den unges tidigare brottslighet. I förarbetena till paragrafen angavs att påföljden med tillämpning av den bestämmelsen kan dömas ut i graverande återfallssituationer där straffmätningsvärdet något understiger fängelse i sex månader (prop. 2019/20:118 s. 42). Det nya andra stycket införs mot bakgrund av att det i de fall där en ung lagöverträdare tidigare har dömts till ungdomstjänst eller ungdomsvård, men han eller hon ändå inte har avstått från att begå nya brott, finns ett tydligt behov av en mer strukturerad påföljd med tydliga inslag av kontroll. Ändringen innebär att ungdomsövervakning i de fallen normalt ska dömas ut även vid straffmätningsvärden som är lägre än vad som angavs i förarbetena till införandet av ungdomsövervakning, om den unge tidigare har dömts till någon av de påföljder som anges andra stycket. Det finns dock fall där ungdomsövervakning inte bör dömas ut, trots att den unge tidigare har dömts till en ungdomspåföljd. Det kan t.ex. vara fråga om ett brott med –

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

i förhållande till ungdomsövervakningens ingripande karaktär – alltför lågt straffvärde. En så ingripande påföljd som ungdomsövervakning kan då vara oproportionerlig. Som exempel kan nämnas fall där den unge tidigare har dömts för ett brott på bötesnivå, exempelvis ringa narkotikabrott, till ungdomsvård och sedan på nytt gör sig skyldig till ett motsvarande brott. Det finns då inget som hindrar att rätten dömer ut ungdomsvård på nytt, om det bedöms vara en lämplig påföljd.

Det kan också finnas fall där det har förflutit viss tid mellan brotten samtidigt som det nya brottet framstår som något av en engångsföreteelse, t.ex. om återfallet avser en helt annan typ av brott än den tidigare. Ytterligare ett exempel kan vara om någon kort innan 18-årsdagen begår ett mindre allvarligt brott och det framstår som lämpligare att välja en vuxenpåföljd, exempelvis skyddstillsyn. Det bör med andra ord finnas proportionalitet mellan återfallet och den påföljd som döms ut.

Tredje och *fjärde styckena*, som motsvarar tidigare andra och tredje styckena, är oförändrade.

3 a §

Paragrafen, som är ny, reglerar påföljden utvidgad ungdomsövervakning. Övervägandena finns i avsnitt 11.2–11.5.

I *första stycket* anges förutsättningarna för att döma ut påföljden. Där framgår att utvidgad ungdomsövervakning får dömas ut för brott som är begånget innan den tilltalade har fyllt 18 år om ungdomsövervakning inte är en tillräckligt ingripande påföljd med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet. Normalt bör det bli aktuellt att överväga utvidgad ungdomsövervakning som påföljd när det är fråga om brottslighet med ett straffmätningsvärde som överstiger ett år men inte uppgår till mer än tre år. Med straffmätningsvärde avses här straffvärdet för en gärning när eventuella s.k. billighetsskäl enligt 29 kap. 5 § och ungdomsreduktion enligt 29 kap. 7 § har beaktats. Den aktuella brottslighetens art ska också beaktas. Brottslighetens art har emellertid en mer begränsad betydelse vid påföljdsbestämningen för unga lagöverträdare än när det är fråga om vuxna lagöverträdare (se bl.a. NJA 2005 s. 690 och NJA 1999 s. 561). Vidare kan det finnas skäl att

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

döma till utvidgad ungdomsövervakning på grund av den unges tidigare brottslighet. Det kan då handla om brottslighet med ett straffmätningsvärde (i den bemärkelse som nyss angetts) som är något lägre. Det finns emellertid inget krav på att en ungdomsövervakning ska ha dömts ut tidigare för att någon ska kunna dömas till utvidgad ungdomsövervakning.

Endast den som är under 21 år får dömas till utvidgad ungdomsövervakning, vilket framgår av *andra stycket*. För att döma någon som vid lagföringstillfället har fyllt 18 år till utvidgad ungdomsövervakning krävs särskilda skäl. Ett sådant skäl kan vara att brottet har begåtts innan lagöverträdaren fyllde 18 år och att det blir aktuellt att bestämma påföljden kort efter det att han eller hon har uppnått den åldern. Regleringen överensstämmer i det avseendet med det som gäller för ungdomstjänst och ungdomsövervakning.

Tiden för utvidgad ungdomsövervakning ska enligt *tredje stycket* överstiga ett år och får uppgå till högst tre år. Påföljden ska straffmätas på samma sätt som ungdomsövervakning och kan med hänsyn till brottets art eller den unges tidigare brottslighet dömas ut även i de fall där straffmätningsvärdet inte överstiger ett år.

När det gäller påföljdsvalet får rätten för brott som någon har begått innan han eller hon har fyllt 18 år enligt 30 kap. 5 § döma till fängelse endast om det finns synnerliga skäl. Den bedömningen kommer att behöva göras på samma sätt som hittills. Det innebär att rätten kan döma ut ett fängelsestraff även inom tillämpningsområdet för utvidgad ungdomsövervakning i likhet med det som gäller för ungdomsvård. Frågan om det finns synnerliga skäl att döma till fängelse måste bedömas mot bakgrund av de alternativ som står till buds. På motsvarande sätt som när ungdomsövervakning infördes som påföljd skapar utvidgad ungdomsövervakning ett ytterligare utrymme att i enskilda fall välja en annan påföljd än fängelse (jfr Bäcklund m.fl., Brottsbalken [1 juli 2023, Version 23, JUNO], kommentaren till 30 kap. 5 § brottsbalken). Även när valet står mellan utvidgad ungdomsövervakning och fängelse ska rätten i varje enskilt fall ta ställning i den frågan i enlighet med 30 kap. 5 §. Det är en fråga för rättstillämpningen att närmare utveckla i vilka fall den nya påföljden bör väljas i stället för fängelse.

Bestämmelser om verkställighet av utvidgad ungdomsövervakning finns i lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

3 b §

Paragrafen, som är ny, reglerar de skyldigheter som ungdomsövervakning och utvidgad ungdomsövervakning innebär. Den har behandlats i avsnitt 11.3.1.

Bestämmelserna motsvarar innehållet i tidigare 3 a § fjärde och femte styckena. Den nya paragrafen föreskriver att bestämmelserna även ska tillämpas vid utvidgad ungdomsövervakning.

3 b §

I *första stycket* beskrivs vilka skyldigheter påföljden innebär. Den närmare utformningen av verkställigheten i varje enskilt fall bestäms av Kriminalvården enligt lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning. Verkställighetsplaneringen ska vid utvidgad ungdomsövervakning äga rum i kriminalvårdsanstalt, se 3 a § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning. I stycket anges att den dömde ska medverka i verkställighetsplaneringen. I 10 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning föreskrivs att det i inledningen av verkställigheten ska göras en utredning om den dömdes förhållanden, i syfte att fastställa vilka åtgärder som kan vidtas för att motverka att han eller hon återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt (verkställighetsplanering). Verkställighetsplaneringen ska mynna ut i en verkställighetsplan. Skyldigheten för den dömde att medverka i verkställighetsplaneringen är en del av påföljdens innehåll. Misskötsamhet under verkställighetsplaneringen kan alltså föranleda varning och att påföljden undanröjs. Omfattningen av den dömdes medverkan i planeringen är inte tidsmässigt reglerad, men med hänsyn till kartläggningens innehåll och omfattning bör deltagandet vara betydande. Vidare anges att den dömde är skyldig att följa det som föreskrivs i verkställighetsplanen. Det gäller till att börja med föreskrifterna om möten med en särskild koordinator och om sådana inskränkningar i rörelsefriheten som regleras i 19 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning. Att de frågorna ska regleras i verkställighetsplanen framgår av 14 § första stycket samma lag. I 17 § och 18 a–21 §§ lagen om verkställighet av ungdomsövervakning finns närmare bestämmelser om utformningen av de föreskrifterna. Verkställighetsplanen ska, enligt 14 § andra stycket, även innehålla en föreskrift om förbud att under verkställigheten bruka

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

narkotika och alkohol samt vissa andra medel och varor. Skyldigheten att följa det som anges i verkställighetsplanen gäller vidare sådana frågor som Kriminalvården får reglera i planen enligt 15 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning, t.ex. boende, skolgång och missbruksbehandling.

Av *andra stycket* framgår att bestämmelser om verkställighet av påföljden finns i lagen om verkställighet av ungdomsövervakning.

4 §

Paragrafen reglerar vad som gäller i fråga om varning och undanröjande av påföljden, om den som har dömts till ungdomsövervakning eller utvidgad ungdomsövervakning inte gör det som åligger honom eller henne. Den har behandlats i avsnitt 11.7.2.

I *första* och *andra styckena* läggs enbart påföljden utvidgad ungdomsövervakning till. Det innebär att utvidgad ungdomsövervakning kan undanröjas dels om den dömde missköter verkställigheten, dels om förutsättningarna för att verkställa påföljden inte har kunnat uppfyllas.

Tredje stycket är oförändrat.

Ändringen i *fjärde stycket* föranleds av att kombinationspåföljden ungdomsvård och böter inte längre kan dömas ut genom att tidigare 32 kap. 3 § har upphävts.

34 kap.

1 §

I paragrafen regleras möjligheten att bestämma en ny påföljd om någon, som har dömts till en i paragrafen angiven påföljd, antingen har begått ett annat brott före den domen eller begått ett nytt brott efter domen men innan påföljden har verkställts i sin helhet. Paragrafen har behandlats i avsnitt 11.6.3.

I *första stycket* läggs påföljden utvidgad ungdomsövervakning till. I övrigt är stycket oförändrat.

Andra och *tredje styckena* är oförändrade.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

3 §

Paragrafen reglerar möjligheten att besluta att en tidigare utdömd påföljd ska avse även tillkommande brottslighet. Den har behandlats i avsnitt 11.6.3.

Första stycket är oförändrat.

I *andra stycket* läggs påföljden utvidgad ungdomsövervakning till. I övrigt är stycket oförändrat.

6 §

I paragrafen regleras åklagares möjlighet att begära ny prövning av påföljden i de fall där rätten har beslutat en tidigare påföljd ska omfatta ytterligare brott och den tidigare påföljden sedan har ändrats i högre instans. Paragrafen har behandlats i avsnitt 11.6.3.

I *första stycket* läggs påföljden utvidgad ungdomsövervakning till. I övrigt är stycket oförändrat.

Andra stycket är oförändrat.

38 kap.

1 §

I paragrafen finns bestämmelser om nöjdförklaring. Den har behandlats i avsnitt 11.6.1.

Första och *andra styckena* är oförändrade.

I *tredje stycket*, som hänvisar till särskilda bestämmelser om nöjdförklaring i annan lagstiftning, läggs utvidgad ungdomsövervakning till. Det innebär att även den som har dömts till en sådan påföljd får avge nöjdförklaring. I övrigt är ändringarna i stycket enbart språkliga.

3 §

I paragrafen anges vilken domstol som ska ta upp talan om åtgärder i de fall där någon som har dömts till en påföljd inte har uppfyllt de villkor som gäller för verkställigheten. Paragrafen har behandlats i avsnitt 11.7.2

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

I *första stycket* läggs påföljden utvidgad ungdomsövervakning till. I övrigt är stycket oförändrat.

Andra och *tredje styckena* är oförändrade.

16.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

1 §

Paragrafen reglerar lagens tillämpningsområde. Den har behandlats i avsnitt 6.5.1 och 6.5.2.

Första stycket ändras på så sätt att det anges att lagen innehåller bestämmelser om handläggning hos Polismyndigheten, åklagare och domstol av mål och ärenden om brott där den misstänkte inte har fyllt 18 år i stället för som tidigare 21 år.

Andra stycket är oförändrat.

25 §

Paragrafen reglerar i vilka fall mål i tingsrätt och hovrätt mot unga lagöverträdare ska handläggas av lagfarna domare och nämndemän som särskilt har utsetts av domstolen att handlägga sådana mål. Den har behandlats i avsnitt 6.5.1 och 6.5.2.

Första stycket ändras på så sätt att bestämmelsen nu ska tillämpas i mål mot den som inte har fyllt 18 år i stället för som tidigare 21 år. Övriga ändringar i stycket är språkliga.

Andra stycket är oförändrat.

27 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om huvudförhandlingen i mål mot unga lagöverträdare. Paragrafen har behandlats i avsnitt 6.5.1 och 6.5.2.

Regleringen i *första stycket* ändras på så sätt att mål mot den som inte fyllt 18 år, i stället för som tidigare 21 år, ska sättas ut till hand-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

läggning på ett sådant sätt att målet inte tilldrar sig uppmärksamhet, om målet avser brott på vilket fängelse kan följa.

Även i *andra stycket*, som reglerar möjligheten för rätten att besluta att ett mål mot en ung lagöverträdare ska handläggas inom stängda dörrar, ändras regleringen till att avse mål mot lagöverträdare under 18 år i stället för som tidigare 21 år.

Tredje och *fjärde styckena* är oförändrade.

29 §

I paragrafen finns bestämmelser om skyndsamhetskrav och tidsfrister i mål mot unga lagöverträdare. Paragrafen har behandlats i avsnitt 6.5.1 och 6.5.2.

Första stycket ändras på så sätt att mål mot den inte har fyllt 18 år alltid ska behandlas skyndsamt, i stället för som tidigare mål mot den som inte har fyllt 21 år.

Andra och *tredje styckena* är oförändrade.

30 §

Av paragrafen, som har behandlats i avsnitt 6.5.1 och 6.5.2, följer att dom i mål mot unga lagöverträdare under vissa förutsättningar ska avkunnas muntligen vid huvudförhandlingen.

Paragrafen ändras på så sätt att den gäller i mål mot den som inte har fyllt 18 år, i stället för som tidigare 21 år. Vidare görs en språklig ändring.

30 b §

Paragrafen reglerar möjligheten för åklagare att, i stället för att väcka talan om undanröjande av en påföljd för en ung lagöverträdare, besluta om varning. Paragrafen har behandlats i avsnitt 6.5.1 och 6.5.2.

I *första stycket* läggs påföljden utvidgad ungdomsövervakning till. Det innebär att åklagaren även vid en sådan påföljd kan nöja sig med att meddela en varning i stället för att väcka talan om undanröjande om den dömde har misskött sig. I övrigt är stycket oförändrat.

Motsvarande ändring som i första stycket görs i *andra stycket.*

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Tredje stycket är oförändrat.

41 §

Paragrafen, som har behandlats i avsnitt 6.5.1 och 6.5.2, ställer upp ett skyndsamhetskrav för handläggning av ansökningar om resning som avser unga lagöverträdare. Paragrafen ändras på så sätt att skyndsamhetskravet gäller mål och ärenden med tilltalade som inte har fyllt 18 år, i stället för som tidigare 21 år. I övrigt är paragrafen oförändrad.

16.4 Förslaget till lag om ändring i skattebrottslagen (1971:69)

17 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om när förvaltningsmyndigheter som handlägger frågor om skatter eller avgifter ska göra anmälan till åklagare. Den medger att Skatteverket i vissa fall får fullgöra anmälningsskyldigheten till den enhet inom verket som ska medverka vid brottsutredningar. Paragrafen har behandlats i avsnitt 6.6.2.

*Första stycke*t ändras på så sätt att möjligheten för Skatteverket att fullgöra anmälningsskyldigheten till en enhet inom verket endast gäller om den misstänkte har fyllt 18 år, i stället för som tidigare 21 år. Övriga ändringar i stycket är språkliga.

Andra stycket är oförändrat.

16.5 Förslaget till lag om ändring i passlagen (1978:302)

7 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om när en passansökan ska avslås. Övervägandena finns i avsnitt 12.4.

I paragrafen införs en ny *punkt 10* som innebär att en passansökan ska avslås om sökanden genom en dom som har fått laga kraft har dömts till utvidgad ungdomsövervakning där verkställigheten är förenad med inskränkningar i rörelsefriheten.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Ett pass som har utfärdats trots att det vid tiden för utfärdandet förelåg hinder mot bifall till passansökan enligt punkten 10 ska återkallas om hindret fortfarande består (se 12 § första stycket 9).

Övriga punkter i paragrafen är oförändrade.

12 §

I paragrafen regleras i vilka fall ett gällande pass ska återkallas. Övervägandena finns i avsnitt 12.4.

I *första stycket* läggs en ny *punkt 7* till. Punkten innebär att ett pass ska återkallas om passinnehavaren genom en dom som har fått laga kraft har dömts till utvidgad ungdomsövervakning som ska verkställas eller verkställs. Utvidgad ungdomsövervakning är normalt förenad med inskränkningar i rörelsefriheten under minst två tredjedelar av verkställighetstiden, se 20 a § lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning. Om den dömde därefter vill ansöka om pass krävs det passtillstånd enligt 19 §. En sådan fråga prövas av Kriminalvården enligt 21 §. Övriga punkter i stycket är oförändrade i sak.

Andra och *tredje styckena* är oförändrade.

I *fjärde stycket* görs endast en ändring till följd av att vissa punkter i första stycket har omnumrerats.

19 §

Paragrafen anger när passtillstånd krävs för den som verkställer vissa påföljder. Den har behandlats i avsnitt 12.4.

I paragrafen införs en ny *punkt 3* som innebär att den som genom en dom som har fått laga kraft har dömts till utvidgad ungdomsövervakning som ska verkställas eller som verkställs behöver passtillstånd. Kravet på passtillstånd gäller alltså även om verkställigheten inte längre är förenad med rörelseinskränkningar. En fråga om passtillstånd prövas av Kriminalvården enligt 21 §. Passtillstånd ska vägras om det skäligen kan antas att den dömde skulle ägna sig åt brottslig verksamhet i samband med en utlandsresa eller om han eller hon genom att resa utomlands skulle söka undandra sig fortsatt verkställighet eller att resan annars skulle motverka hans eller hennes anpassning i samhället.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Ändringarna i *punkterna 1* och *2* är endast språkliga.

21 §

Paragrafen reglerar prövningen av passtillstånd och när passtillstånd ska vägras. Övervägandena finns i avsnitt 12.4.

I *första stycket* görs ändringar som innebär att Kriminalvården ska pröva frågan om passtillstånd för den som genom en dom som har fått laga kraft har dömts till utvidgad ungdomsövervakning som ska verkställas eller som verkställs. I de fallen kan frågan inte hänskjutas till övervakningsnämnden. Övriga ändringar i stycket är språkliga.

Ändringen i *andra stycket* är enbart språklig.

24 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att den myndighet som ska pröva frågor om passtillstånd under vissa förhållanden kan göra en framställning om att ett pass ska återkallas. Övervägandena finns i avsnitt 12.4.

Första stycket ändras på så sätt att Kriminalvården i de fall där någon genom en dom som har fått laga kraft har dömts till utvidgad ungdomsövervakning kan besluta att begära att passmyndigheten återkallar den dömdes pass, om passtillstånd skulle ha vägrats enligt 21 § andra stycket. Övriga ändringar i stycket är språkliga.

Ändringarna i *andra stycket* är enbart språkliga.

26 §

Paragrafen föreskriver att en passmyndighet som får kännedom om att pass har utfärdats i strid med bestämmelsen om passtillstånd ska anmäla det till den myndighet som anges i 24 §. Övervägandena finns i avsnitt 12.4.

Paragrafen ändras till följd av att utvidgad ungdomsövervakning läggs till i 19 § som ytterligare en påföljd där det krävs passtillstånd. I övrigt ändras paragrafen endast språkligt.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

28 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om överklagande. Den har behandlats i avsnitt 12.4.

*Första stycke*t är oförändrat.

Andra stycket ändras på så sätt att det anges att Kriminalvårdens beslut enligt lagen får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Ändringen beror på att Kriminalvården enligt 21 § ska pröva frågor om passtillstånd vid utvidgad ungdomsövervakning.

Tredje och *fjärde styckena* är oförändrade.

16.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1997:1024) om Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet

5 §

Paragrafen reglerar förutsättningarna för Skatteverket att i vissa fall genomföra en förenklad brottsutredning på eget initiativ. Den har behandlats i avsnitt 6.6.2.

Första stycket är oförändrat.

Andra stycket ändras på så sätt att möjligheten för Skatteverket att genomföra en förenklad brottsutredning på eget initiativ endast gäller om den misstänkte fyllt 18 år, i stället för som tidigare 21 år. I övrigt är stycket oförändrat.

16.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister

17 §

Paragrafer innehåller bestämmelser om när vissa uppgifter ska gallras ur belastningsregistret. Den har behandlats i avsnitt 12.1.3.

Punkterna 1–5 är oförändrade.

I *punkten 6*, som är ny, läggs påföljden utvidgad ungdomsövervakning till. Uppgifter om utvidgad ungdomsövervakning ska, i motsats till det som gäller för övriga ungdomspåföljder, inte gallras med utgångspunkt i datumet för domen eller beslutet utan med ut-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

gångspunkt i när påföljden helt har verkställts. På samma sätt som gäller i övrigt för gallring av uppgifter i registret ska en kortare gallringsfrist gälla för den som var under 18 år vid brottet eller brotten. Då ska påföljden gallras efter fem år och i övriga fall efter tio år.

Punkterna 7–15 har numrerats om, till följd av att en ny punkt har lagts till. Paragrafen är i övrigt oförändrad.

16.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder

4 §

Paragrafen behandlar rätten till ersättning vid frihetsberövanden och vissa andra tvångsåtgärder. Övervägandena finns i avsnitt 11.6.4.

Paragrafen ändras på så sätt att utvidgad ungdomsövervakning läggs till bland de påföljder som kan berättiga till ersättning.

I övrigt är paragrafen oförändrad.

16.9 Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

35 kap.

15 a §

Paragrafen innehåller en sekretessbrytande bestämmelse som gäller i Kriminalvårdens verksamhet att verkställa ungdomsövervakning. Den har behandlats i avsnitt 12.3.

I paragrafen läggs påföljden utvidgad ungdomsövervakning till. Det innebär att Kriminalvården har samma möjlighet att lämna uppgifter till enskilda eller myndigheter för att genomföra en verkställighetsplan enligt den påföljden som vid ungdomsövervakning. I övrigt är paragrafen oförändrad.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

16.10 Förslaget till lag om ändring i lagen (2018:1250) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande

2 §

Paragrafen reglerar i vilka fall och under vilka förutsättningar som tid för frihetsberövande ska tillgodoräknas som verkställighet av en påföljd. Övervägandena finns i avsnitt 11.6.4.

I *första stycket* läggs utvidgad ungdomsövervakning till vid sidan av fängelse på viss tid och sluten ungdomsvård. Eftersom avräkning enligt paragrafen är obligatorisk innebär det att tid för frihetsberövande ska avräknas vid utvidgad ungdomsövervakning, om förutsättningarna för avräkning är uppfyllda. Kriminalvården ska enligt 5 § lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning fastställa antalet dagar som ska tillgodoräknas av tidigare frihetsberövande.

Andra stycket är oförändrat. Regleringen i det stycket innebär att något tillgodoräknande inte ska göras vid utvidgad ungdomsövervakning om tiden för frihetsberövandet redan har tillgodoräknats den dömde eller den dömde samtidigt har avtjänat en frihetsberövande påföljd i annat mål. Det innebär att tid för frihetsberövande inte kan räknas den dömde till godo mer än en gång.

Tredje stycket är också oförändrat.

3 §

Paragrafen föreskriver att rätten får besluta att en påföljd ska anses vara helt verkställd genom sådant frihetsberövande som enligt 2 § ska tillgodoräknas den dömde som verkställighet av påföljd, även om det inte fullt uppgår till den bestämda strafftiden. Övervägandena finns i avsnitt 11.6.4.

I *första stycket* läggs utvidgad ungdomsövervakning till vid sidan av fängelse och sluten ungdomsvård som en påföljd som rätten får besluta att den ska anses vara helt verkställd genom frihetsberövandet. En förutsättning för ett sådant beslut är att den tid som den utdömda påföljden överstiger frihetsberövandet är ringa.

Andra stycket är oförändrat.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

16.11 Förslaget till lag om ändring i lagen (2018:1699) om Kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område

2 kap.

3 §

Paragrafen reglerar Kriminalvårdens möjligheter att behandla biometriska uppgifter. Biometrisk autentisering innebär att en eller flera unika biometriska egenskaper används för att bekräfta en persons identitet. Bestämmelsen är teknikneutral och tillåter olika metoder för biometrisk autentisering, t.ex. fingeravtryck, ansiktsigenkänning och röstigenkänning. Paragrafen har behandlats i avsnitt 12.2.4.

Första stycket är oförändrat.

Enligt *andra stycket* får Kriminalvården med hjälp av biometrisk autentisering bekräfta en persons identitet. Enligt 2 kap. 12 § brottsdatalagen (2018:1177) får biometriska uppgifter bara behandlas om det är särskilt föreskrivet och om det är absolut nödvändigt för ändamålet med behandlingen. I stycket klargörs det att biometrisk autentisering får användas för att bekräfta identifieringen av en person som verkställer ett fängelsestraff i eller utanför anstalt eller verkställer ungdomsövervakning eller utvidgad ungdomsövervakning.

Regleringen innebär att den dömde personens unika biometriska data får jämföras med insamlad data om honom eller henne, t.ex. en ansiktsbild. Om båda versionerna matchar, bekräftar autentiseringssystemet den dömdes identitet. Tekniken får däremot inte användas för att göra en biometrisk jämförelse mot insamlad biometrisk data som tillhör andra personer. Vidare ska det vara absolut nödvändigt för verkställigheten att använda biometrisk autentisering. Om ansiktsbilder får samlas in inom ramen för en straffverkställighet och behöver användas för att bekräfta den dömdes identitet, anses det vara absolut nödvändigt att behandla de personuppgifter som blir aktuella. Andra stycket preciserar användningsområdet för biometrisk autentisering, men det begränsar inte i vilken utsträckning biometriska uppgifter får behandlas med stöd av första stycket.

En biometrisk autentisering förutsätter att Kriminalvården har stöd för att samla in biometriska data. Enligt 22 a § lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning får Kriminalvården ta digitala bilder av en dömd persons ansikte. Förevarande paragraf ger

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

stöd för den fortsatta behandlingen av sådana personuppgifter, om det är fråga om digitala bilder och automatiserad behandling. Det innebär att regleringen tillåter användning av ansiktsigenkänning för att bekräfta en persons identitet, när han eller hon har dömts till ungdomsövervakning eller utvidgad ungdomsövervakning och verkställer påföljden.

Rätten att behandla biometriska data för att genomföra en ansiktsigenkänning innebär emellertid inte en generell rätt att fortsätta att behandla de uppgifter som har skapats vid en biometrisk autentisering. Av 22 b § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning framgår att sådana uppgifter som huvudregel ska raderas senast en vecka efter autentiseringstillfället.

Kravet på snabb radering gäller emellertid inte för den jämförelsebild som Kriminalvården har tagit, se kommentaren till 22 a § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning.

16.12 Förslaget till lag om ändring i lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning

1 §

Paragrafen anger lagens innehåll. Den har behandlats i avsnitt 11.3.1.

Paragrafen ändras på så sätt att lagen görs tillämplig även vid utvidgad ungdomsövervakning enligt 32 kap. 3 a § brottsbalken.

2 §

I paragrafen anges att Kriminalvården ansvarar för verkställigheten av ungdomsövervakning och utvidgad ungdomsövervakning. Den har behandlats i avsnitt 11.4.1.

Ändringen i paragrafen innebär enbart att utvidgad ungdomsövervakning läggs till.

3 §

Paragrafen innehåller regler om när ungdomsövervakning och utvidgad ungdomsövervakning får verkställas mot den dömde. Paragrafen har behandlats i avsnitt 11.6.1.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

I *första stycket* läggs utvidgad ungdomsövervakning till. I övrigt är stycket oförändrat.

Andra stycket är oförändrat.

3 a §

I paragrafen, som är ny, föreskrivs att verkställighet av utvidgad ungdomsövervakning ska inledas genom att den dömde tas in i kriminalvårdsanstalt under två månader. Paragrafen har behandlats i avsnitt 11.5.2.

Under tiden i kriminalvårdsanstalt ska verkställighetsplaneringen äga rum. Som framgår av kommentaren till 4 a § ska den föreslagna fängelselagen för unga och fängelselagen tillämpas på vistelsen i anstalt.

4 §

Paragrafen, som reglerar nöjdförklaring vid ungdomsövervakning och utvidgad ungdomsövervakning, har behandlats i avsnitt 11.6.1.

Ändringen i *första stycket* består endast i att utvidgad ungdomsövervakning läggs till. Den som har dömts till utvidgad ungdomsövervakning kan alltså med bindande verkan förklara att han eller hon inte avser att överklaga påföljden.

Andra och *tredje styckena* är oförändrade.

Ändringen i *fjärde stycket* består endast i att utvidgad ungdomsövervakning läggs till.

4 a §

Paragrafen, som är ny, behandlar vilken reglering som ska gälla vid verkställighet av utvidgad ungdomsövervakning i kriminalvårdsanstalt. Den har behandlats i avsnitt 11.6.2.

För att reglera verkställigheten i kriminalvårdsanstalt anges i *första stycket* vilka bestämmelser i fängelselagen och den föreslagna lagen om fängelse för unga som ska tillämpas vid verkställigheten i kriminalvårdsanstalt.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Av *andra stycket* framgår att vid tillämpning av den föreslagna fängelselagen för unga ska med den intagne i stället avses den som verkställer utvidgad ungdomsövervakning i kriminalvårdsanstalt. Som framgår av 32 kap. 3 a § brottsbalken kan även personer som har fyllt 18 år verkställa utvidgad ungdomsövervakning. En intagen som verkställer utvidgad ungdomsövervakning och som har fyllt 18 år omfattas bl.a. av samma sysselsättningsplikt som gäller andra intagna som har fyllt 18 år (se 2 kap. 3 § andra stycket förslaget till fängelselag för unga).

4 b §

Paragrafen, som är ny, reglerar strafftidslagens tillämpning vid utvidgad ungdomsövervakning. Den har behandlats i avsnitt 11.6.6.

Av *första stycket* framgår vilka bestämmelser i strafftidslagen (2018:1251) som ska tillämpas vid utvidgad ungdomsövervakning.

I *andra stycket* anges att vid tillämpning av strafftidslagen ska det som sägs i den lagen om fängelsestraff i stället avse utvidgad ungdomsövervakning och det som sägs om strafftiden i stället avse tiden för verkställighet i kriminalvårdsanstalt.

Av *tredje stycket* framgår att Kriminalvårdens beslut om inställelse till kriminalvårdsanstalt får överklagas.

5 §

Paragrafen reglerar hur dagen för verkställighetens slut ska fastställas vid ungdomsövervakning och utvidgad ungdomsövervakning. Den har behandlats i avsnitt 11.6.5.

Ändringen i *första stycket* innebär att tiden för utvidgad ungdomsövervakning ska räknas från och med den dag som fastställs som den första dagen för verkställighet i kriminalvårdsanstalt. Vidare framgår att utvidgad ungdomsövervakning ska räknas om i månader och år på samma sätt som vid ungdomsövervakning.

I *andra stycket*, som är nytt, anges att Kriminalvården ska fastställa antalet dagar som ska tillgodoräknas av tidigare frihetsberövande, tiden för verkställighet i kriminalvårdsanstalt i dagar och den första och sista dagen för verkställighet i kriminalvårdsanstalt. Frågor om tillgodoräknande av tidigare frihetsberövande regleras i lagen

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

(2018:1250) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande. Vid fastställande av tiden för verkställighet i kriminalvårdsanstalt i dagar och den första och sista dagen för verkställigheten i kriminalvårdsanstalt tillämpas strafftidslagen (2018:1251) på det sätt som framgår av 4 b §.

8 §

Paragrafen föreskriver att en särskild koordinator ska förordnas för den dömde vid verkställighet av ungdomsövervakning och utvidgad ungdomsövervakning. Paragrafen har behandlats i avsnitt 10.4 och 11.5.5.

Första stycket är oförändrat.

I *andra stycket*, som är nytt, anges att Kriminalvården får förordna en eller flera personer att biträda koordinatorn i syfte att motverka att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt. Det kan vara viktigt för den dömde att på ett strukturerat sätt möta fler personer än den koordinator som först utsetts som kan bidra med nya perspektiv och tankar kring hur den dömde kan utvecklas positivt. Möjligheten att förordna en biträdande koordinator kan särskilt vid längre verkställigheter fylla en viktig funktion mot slutet av verkställigheten.

13 §

Paragrafen reglerar när verkställighetsplanen senast ska vara upprättad. Övervägandena finns i avsnitt 11.5.2.

Av *punkten 1*, som motsvarar paragrafens tidigare innehåll, framgår att verkställighetsplanen vid ungdomsövervakning ska vara upprättad inom fyra veckor från det att domen eller beslutet fick laga kraft i påföljdsdelen.

I *punkten 2*, som är ny, anges att verkställighetsplanen vid utvidgad ungdomsövervakning ska upprättas senast under verkställigheten i kriminalvårdsanstalt. Det finns inget som hindrar att arbetet med verkställighetsplanen påbörjas något tidigare, men det huvudsakliga arbetet är avsett att utföras under tiden i kriminalvårdsanstalt. Den dömde finns då tillgänglig, vilket underlättar planläggningen.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

18 §

Paragrafen reglerar inskränkningar i den dömdes rörelsefrihet vid verkställighet av ungdomsövervakning. Paragrafen har behandlats i avsnitt 10.5.3.

I *första stycket* läggs till att paragrafen avser verkställighet av ungdomsövervakning. Det görs på grund av att motsvarande bestämmelser avseende utvidgad ungdomsövervakning finns i 19 §. Vidare introduceras begreppet helghemarrest i lagtexten. Ändringen görs för att tydliggöra skillnaden mellan rörelseinskränkningarna vid ungdomsövervakning och hemarresten vid utvidgad ungdomsövervakning (se 19 §). I övrigt är stycket oförändrat.

Ändringen i *andra stycket* innebär att begreppet helghemarrest används i stället för den tidigare hänvisningen till förbudet enligt första stycket.

Tredje stycket är oförändrat.

19 §

Paragrafen, som är ny, reglerar inskränkningar i den dömdes rörelsefrihet vid verkställighet av utvidgad ungdomsövervakning. Övervägandena finns i avsnitt 11.5.3.

Av 32 kap. 3 b § brottsbalken framgår att den som döms till utvidgad ungdomsövervakning är skyldig att följa det som anges i verkställighetsplanen. Planen ska alltid innehålla föreskrifter om rörelseinskränkningar (se 14 §). Inskränkningarna ska beslutas av Kriminalvården (se 28 §).

I paragrafen anges att den dömde under verkställigheten ska vara förbjuden att vistas utanför bostaden annat än på särskilt angivna tider och för bestämda ändamål som förvärvsarbete, utbildning, vård, organiserade fritidsaktiviteter, inköp och liknande (hemarrest). Det är Kriminalvårdens uppgift att med utgångspunkt i det som kommer fram under verkställighetsplaneringen utforma hemarresten utifrån den enskildes livssituation och de förutsättningar som gäller för honom eller henne exempelvis i form av skolgång, arbete och fritidsaktiviteter.

Under hemarresten ska den dömde alltid ha rätt att under tio timmar per vecka få vistas utanför hemmet för att delta i annan aktivitet. Syftet är att minska de påfrestningar som hemarresten innebär ge-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

nom att den dömde ges möjlighet att delta i andra aktiviteter, som bygger på hans eller hennes egna önskemål, under ett visst antal timmar per vecka. Det kan exempelvis röra sig om att den dömde ges möjlighet att träffa släktingar, gå på bio, besöka bibliotek eller fika med vänner. Det är Kriminalvårdens uppgift att bedöma vilka aktiviteter som är förenliga med verkställighetsplanen och att förlägga timmarna på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till planen. Timmarna bör inte förläggas så att den dömde kan vistas utanför hemmet sent på kvällen. Nattvilan ska alltid förläggas till hemmet.

När verkställigheten har pågått i totalt fyra månader får Kriminalvården besluta att den fria tiden i stället ska uppgå till femton timmar per vecka, om den dömde har medverkat i verkställighetsplaneringen och följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt. Om så är fallet bör Kriminalvården normalt utöka tiden till 15 timmar per vecka, eftersom syftet med bestämmelsen är att skapa incitament för den dömde att sköta sig. Om den dömde därefter inte följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt kan Kriminalvården, enligt 21 §, besluta att återgå till tio timmar.

20 §

Paragrafen reglerar nedtrappning av de inskränkningar i rörelsefriheten som får förekomma vid ungdomsövervakning. Övervägandena finns i avsnitt 10.5.2.

Genom ett tillägg tydliggörs att paragrafen endast reglerar prövningen av rörelseinskränkningarna vid ungdomsövervakning. Motsvarande reglering vid utvidgad ungdomsövervakning finns i 20 a §

Ändringen innebär att Kriminalvårdens prövning efter halva verkställighetstiden av om rörelseinskränkningarna ska minskas görs fakultativ. Vidare innebär ändringen att Kriminalvårdens prövning efter två tredjedelar av verkställighetstiden av om rörelseinskränkningarna ska upphöra både kan innebära en prövning av om rörelseinskränkningarna ska minskas och om de helt bör upphöra. Om den dömde har följt verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt bör Kriminalvården, för att skapa incitament för den dömde att sköta sig, ta upp frågan om rörelseinskränkningarna ska minskas till prövning efter halva verkställighetstiden.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

20 a §

Paragrafen, som är ny, reglerar Kriminalvårdens prövning av om inskränkningarna i rörelsefriheten kan minskas eller upphöra vid utvidgad ungdomsövervakning. Övervägandena finns i avsnitt 11.5.4.

När utvidgad ungdomsövervakning har verkställts under sex månader får Kriminalvården enligt *första stycket* pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten kan minskas. Den prövningen är alltså inte obligatorisk. Om den dömde har skött verkställigheten på ett godtagbart sätt bör han eller hon kunna räkna med att en prövning görs, eftersom syftet är skapa incitament för den dömde att sköta sig. Om det däremot har förekommit misskötsamhet kan Kriminalvården i stället avvakta till senare med att pröva om rörelseminskningarna bör minskas. Efter halva verkställighetstiden ska Kriminalvården alltid pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten ska minskas. Efter två tredjedelar av verkställighetstiden ska Kriminalvården på nytt pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten ska minskas eller om de ska upphöra. Prövningen efter sex månader är alltså fakultativ och de två senare prövningarna obligatoriska. Vid varje prövning ska Kriminalvården beakta om den dömde följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt.

Regleringen i *andra stycket* innebär en möjlighet för Kriminalvården att förena minskningar i hemarresten, eller beslut om att hemarresten ska upphöra, med andra inskränkningar i rörelsefriheten. Den möjligheten finns om Kriminalvården bedömer att det kan antas motverka att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt. Sådana inskränkningar kan fylla en viktig funktion, särskilt när hemarresten minskas. Om den dömde har följt verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt under hela verkställigheten bör däremot ett beslut om att hemarresten ska upphöra normalt sett inte förenas med andra rörelseinskränkningar, eftersom syftet är att skapa incitament för den dömde att sköta sig. I de fall där det bedöms som osäkert hur stor risken är för återfall kan det dock ibland vara lämpligt förena även ett beslut om att hemarresten ska upphöra med andra rörelseinskränkningar.

De rörelseinskränkningar som Kriminalvården får föreskriva anges i tre punkter som motsvarar de rörelseinskränkningar som Kriminalvården kan besluta om vid ungdomsövervakning (18 § andra stycket).

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

I *punkten 1* anges att den dömde kan förbjudas att under vissa tider vistas på en särskilt angiven plats eller inom ett särskilt angivet område. Det kan vara fråga om en plats eller ett område där det ofta förekommer narkotikahandel eller alkoholmissbruk eller där den dömde annars kan antas komma i kontakt med personer i vars umgänge risken för återfall i brott bedöms vara särskilt stor. Det kan gälla t.ex. torg, parker eller andra mötesplatser. Det kan också vara fråga om restauranger, pubar eller liknande. Förbudet kan även avse en lokal eller en bostad som bedöms ha anknytning till organiserad brottslighet eller till ett kriminellt nätverk. Om risken för återfall i brott är kopplad till att den dömde beger sig till någon annan kommun eller stadsdel, kan förbudet avse det. Platsen eller området måste anges specifikt i föreskriften och kunna avgränsas tydligt.

I *punkten 2* anges att den dömde kan förbjudas att under vissa tider lämna ett särskilt angivet område. Det kan exempelvis avse att den dömde under vissa tider inte får lämna sin hemkommun eller en viss del av hemkommunen. Ett sådant förbud kan vara motiverat utifrån intresset såväl av att motverka brott som att skapa kontinuitet och stadga i den dömdes liv.

Enligt *punkten 3* finns möjlighet att föreskriva en skyldighet för den dömde att under vissa tider uppehålla sig på en särskilt angiven plats. Det kan handla om att den dömde ska befinna sig i skolan under viss tid eller på en plats där han eller hon ska utöva en fritidsaktivitet.

Av det *tredje stycket* följer att flera av de rörelseinskränkningar som anges i andra stycket kan kombineras med varandra, om det är lämpligt. Frågan om en sådan kombination är lämplig får bedömas i förhållande till syftet att motverka att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt. Inskränkningarna i rörelsefriheten får dock inte vara mer omfattande än vad som krävs för att uppnå syftet med åtgärden.

20 b §

Paragrafen, som är ny, klargör att kontrollen av att rörelseinskränkningarna följs ska göras med hjälp av elektroniska hjälpmedel. Den har behandlats i avsnitt 11.4.2.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

I fråga om ungdomsövervakning motsvarar paragrafen den tidigare 19 §. Den ändras emellertid på så sätt att även hemarresten och rörelseinskränkningarna vid utvidgad ungdomsövervakning (19 och 20 a §§) ska kontrolleras med elektroniska hjälpmedel om det inte finns särskilda skäl mot det. Det innebär att kontrollen vid utvidgad ungdomsövervakning ska göras på samma sätt som vid ungdomsövervakning.

21 a §

I paragrafen, som är ny, finns bestämmelser om Kriminalvårdens tillsyn över den dömde och om myndighetens möjlighet att förordna biträde för tillsynsuppgiften. Paragrafen har behandlats avsnitt 10.4 och 11.5.5.

Av paragrafen framgår att Kriminalvården ska utöva noggrann tillsyn över den dömde och hålla sig underrättad om hans eller hennes förhållanden. Det innebär bl.a. att Kriminalvården vid ungdomsövervakning och utvidgad ungdomsövervakning, utöver de besök som görs hemma hos den dömde för att kontrollera att förbudet mot alkohol och droganvändning följs, får göra ytterligare hembesök för att utöva tillsyn över den dömde.

Kriminalvården kan också vid behov förordna en eller flera personer att biträda vid tillsynen. Det kan exempelvis vara lämpligt om den dömde är bosatt långt från närmaste frivårdskontor.

22 a §

Paragrafen, som är ny, tillåter Kriminalvården att ta en digital bild av den dömdes ansikte i syfte att kunna identifiera honom eller henne. Paragrafen har behandlats i avsnitt 12.2.5 och 12.2.6.

En ansiktsbild får enligt första meningen tas vid verkställighet av ungdomsövervakning eller utvidgad ungdomsövervakning. Bilden kan tas när verkställigheten påbörjas eller, om behovet aktualiseras senare, under verkställigheten. Det ställs inte några särskilda krav för att ta en ansiktsbild, utöver att syftet ska vara att underlätta identifieringen av den dömde. Det är Kriminalvården som avgör om en ansiktsbild ska tas. Kriminalvården får enligt andra meningen endast använda ansiktsbilden som jämförelse vid automatisk autentisering

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

(ansiktsigenkänning) eller annan identifiering eller kontroll av den dömde som görs med stöd av lagen.

Automatisk autentisering innebär att biometriska uppgifter behandlas. När ansiktsbilder får samlas in inom ramen för en straffverkställighet och behöver användas för att bekräfta den dömdes identitet anses det vara absolut nödvändigt att behandla de personuppgifter som blir aktuella. Kriminalvården avgör om identifiering eller kontroll av den dömde enligt lagen ska göras manuellt eller med automatisk autentisering. Ansiktsbilden får inte användas för något annat syfte än den identifiering eller kontroll som anges i lagen. Hur länge jämförelsebilden får behandlas framgår av 22 b §.

22 b §

Paragrafen, som är ny, reglerar den längsta tid som ansiktsbilder och biometriska data som tas eller skapas med stöd av lagen får behandlas. Paragrafen har behandlats i avsnitt 12.2.5 och 12.2.6.

Paragrafen innehåller en särreglering i förhållande till regleringen i lagen (2018:1699) om kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område och begränsar således den längsta tid som digitala ansiktsbilder får behandlas.

Av *första stycket* framgår att en digital ansiktsbild som tas enligt 22 a § inte får behandlas längre än ett år efter det att domen på ungdomsövervakning eller utvidgad ungdomsövervakning helt har verkställts eller upphört av annat skäl. Det som regleras är behandlingen av den ansiktsbild som Kriminalvården använder för jämförelse med den fysiska personen. Den tillfälliga bild som skapas varje gång en automatisk autentisering utförs, regleras i andra stycket.

Enligt *andra stycket* ska de ansiktsbilder och biometriska data som tillfälligt skapats i samband med en autentisering raderas så snart autentiseringen har genomförts men senast en vecka efter autentiseringstillfället.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Enligt *första punkten* träder lagen i kraft den 1 juli 2026.

I *andra punkten* anges att äldre föreskrifter ska gälla vid verkställighet av domar och beslut på ungdomsövervakning som har medde-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

lats före ikraftträdandet. Det innebär att Kriminalvården ska tillämpa de nya föreskrifterna enbart vid verkställighetsplaneringen och verkställigheten av domar på ungdomsövervakning som har meddelats efter ikraftträdandet.

Övervägandena finns i kapitel 14.

Särskilda yttranden

Särskilt yttrande av experten Axel Holmgren

Jag delar i allt väsentligt de överväganden som utredningen gör när det gäller ungdomsövervakning och den nya påföljden utvidgad ungdomsövervakning. Jag kan emellertid inte ställa mig bakom utredningens förslag i de delar som avser betydelsen av lagöverträdarens ålder vid straffmätningen – den s.k. ungdomsreduktionen (29 kap. 7 § brottsbalken).

Utredningens snäva uppdrag och förslag

I här relevanta delar är utredningens direktiv snävt avfattande och styrande på det sättet att utredningen inte ges mandat att göra några överväganden i sak, och än mindre att lämna förslag därefter. Direktiven ger utredningen viss frihet när det gäller föreslagen modell för ungdomsreduktion i åldersgruppen 15–17 år – så länge åldern ges minskad betydelse – men i övrigt begränsar sig utredningens uppdrag i dessa delar i princip till att leverera ett författningsförslag. Att utredningsuppdrag formuleras på detta snäva sätt har blivit allt vanligare – kanske i synnerhet på straffrättens område. Jag är inte först med att framhålla att det är olyckligt. När uppdraget begränsas i detta avseende innebär det en risk för att det grundlagsfästa beredningskravet undermineras. Om utredningen på grund av direktiven är förhindrad att ge frågor en riktig genomlysning, blir ju underlaget för remissinstanserna att lämna upplysningar och yttranden väsentligt sämre. Detta särskilda yttrande föranleds just av att utredningen är förhindrad att göra egna överväganden. De överväganden som anses tala för lagändringar återfinns nämligen i stället i direktiven. Som expert i utredningen vill jag något gå i dialog med de argument och den verklighetsbeskrivning som presenteras där.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

I enlighet med tvingande krav i direktiven föreslår utredningen alltså att åldern inte längre ska ha någon betydelse vid straffmätningen för lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år, oavsett brottslighet. Beträffande åldersgruppen 15–17 år föreslår utredningen – också till efterkommande av vad som efterfrågas i direktiven – att straffmätningen görs mer fakultativ, men med en huvudregel om schematisk reduktion som innebär att åldern ges påtagligt minskad betydelse mot vad som gäller idag (straffmätningsvärdet för 15-åringar dubbleras till att motsvara omkring 40 procent av straffvärdet och straffmätningsvärdet för 17-åringar ska motsvara 80 procent).

Jag tycker inte att argumenten för dessa lagändringar övertygar. Strax nedan bemöter jag argumenten mer i detalj, men sammanfattningsvis anser jag att en slutsats som drogs av Ungdomsreduktionsutredningen fortfarande är giltig, nämligen att ”det inte finns något empiriskt, eller erfarenhetsbaserat, stöd för skärpta påföljder för unga lagöverträdare” (SOU 2018:85, s. 15 och 199). Av det skälet anser jag inte att den nuvarande ordningen när det gäller hänsynstagande till den tilltalades ålder vid straffmätningen bör ändras – varken för lagöverträdare som är 15–17 år eller för de som är 18–20 år. Jag anser heller inte att intresset av att undvika den tröskeleffekt som – i fråga om allvarlig brottslighet – i nuläget uppstår vid 18 års ålder väger tyngre än de starka skäl som talar mot repressionshöjningar för lagöverträdare som inte har uppnått den åldern (jfr SOU 2018:85 s. 19 och 260 ff.).

Det är möjligt att argumentera för den typ av lagändringar som föreslås i utredningen från två olika synpunkter. För det första kan man åberopa brottspreventiva skäl: att det finns ett behov av straffskärpningar för att motverka brottslighet. En sådan motivering bygger på ett antagande som kan diskuteras, nämligen att straffskärpningar som de aktuella är ett effektivt medel för att förebygga brott. För det andra kan man hänvisa till mer normativa skäl: att minskad särbehandling av unga lagöverträdare framstår som rimligt och rättvist, dvs. att unga lagöverträdare förtjänar strängare straff.[1] I direkti-

[1] När det gäller normativa skäl finns därutöver en sorts argument för särbehandling av unga lagöverträdare – dvs. ett argument *mot* de lagändringar som föreslås – som kanske inte omedelbart kopplar till vad som framstår som rättvist, men som trots det relaterar till vad som kan uppfattas som rätt och rimligt. Ett bärande skäl för särbehandling i sin egen rätt är att unga personer i större utsträckning än äldre personer riskerar att på olika sätt ta skada av bestraffning.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

ven anförs båda dessa slags skäl, även om det ibland finns en glidning som vid första påseende kan göra det svårt att hålla isär dem.

Kan lagändringarna förebygga brott?

Som framförs i direktiven har vi en oroande och exceptionell situation i Sverige när det gäller gängrelaterad brottslighet. Även om den generella trenden när det gäller ungdomsbrottsligheten verkar vara avtagande, så finns det flera tecken på att allt fler unga lagöverträdare begår allvarliga brott i gängsammanhang. Utvecklingen utgör ett mycket allvarligt problem som kräver samhällets uppmärksamhet. Det är däremot en annan fråga om en generellt ökad straffrättslig repression är rätt verktyg för att komma till rätta med problemet.

Det är rimligt att det följer en reaktion på brott – vare sig lagöverträdaren är ung eller äldre. Dock är det en felaktig bild att samhället i nuläget inte skulle reagera när unga personer begår brott. Den brottslighet som begås av 15–17-åringar i en gängkontext är i många fall av allvarligt slag och föranleder därför redan idag – trots rådande särbehandling – relativt sett ingripande påföljder. Vidare behandlas lagöverträdare som har fyllt 18 men inte 21 år och döms för allvarlig brottslighet – t.ex. rån eller grovt olaga hot – numera som andra vuxna lagöverträdare (jfr 29 kap. 7 § tredje stycket brottsbalken). Som utredningen konstaterar har vi dessutom, till följd av andra lagstiftningsärenden, skäl att inom en nära framtid vänta en generellt höjd repressionsnivå bl.a. i form av skärpningar av straffskalor och en skärpt syn på flerfaldig brottslighet. Därutöver aktualiseras naturligtvis sociala insatser när unga personer begår brott – brottslig verksamhet utgör bl.a. ett av rekvisiten för omhändertagande med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (jfr 3 § första stycket).

I vissa enskilda fall kan en ingripande straffrättslig påföljd säkert tjäna till att bryta en kriminell bana och i vissa andra fall kan man peka på att en påföljd momentant fyller ett behov av inkapacitering – att en brottsbenägen individ ”hålls borta från gatan”. Ur ett mer generellt och långsiktigt perspektiv är det dock vanskligt att räkna med brottsförebyggande effekter av en höjd straffnivå, vare sig det man ser framför sig är s.k. allmänprevention (avskräckning/moraluppfostran) eller s.k. individualprevention (inkapacitering/rehabili-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

tering). Att man i allmänhet inte kan vänta sig minskad brottslighet av strängare straff framgår av ett mer eller mindre obestritt forskningsläge, som även har konstaterats i flera statliga utredningar (se t.ex. SOU 2008:85, s. 255 ff. och SOU 2014:18, s. 136). I synnerhet när det gäller unga lagöverträdare finns därutöver visst forskningsmässigt stöd för att ökad repression – framför allt i form av frihetsberövande påföljder – kan ha en direkt kontraproduktiv effekt, i det avseendet att den ökar risken för återfall i brott (se bl.a. SOU 2018:85 s. 207 f. och 261).

En viktig aspekt att beakta är att en övervägande majoritet av de 15–20-åriga lagöverträdare som skulle träffas av de föreslagna lagändringarna saknar koppling till gängrelaterad brottslighet. En stor andel av alla unga lagöverträdare begår en eller ett par relativt sett mindre allvarliga brott för att sedan inte återfalla. Att undvika onödiga repressionsökningar för denna grupp var skälet till att 29 kap. 7 § brottsbalken efter den senaste lagändringen gavs den nuvarande utformningen som innebär att 18–20-åringar fortfarande omfattas av en reduktion när det handlar om mindre allvarlig brottslighet (jfr prop. 2021/22:17, s. 29 f.). Utredningens förslag innebär alltså att reduktionen helt tas bort för denna grupp och att straffmätningen för samtliga 15–17-åriga lagöverträdare skärps väsentligt. Personer i åldern 15–20 år befinner sig i en formativ period i livet och det finns en påtaglig risk att strängare påföljder bidrar till en ogynnsam utveckling. En ingripande bestraffning kan verka stigmatiserande, förstärka ett utanförskap och bekräfta en kriminell identitet.

Är lagändringarna rättvisa?

Alldeles oavsett vad man tror om brottspreventiva effekter är det alltså möjligt att efterfråga stränga straff av rena rättviseskäl. Det kan t.ex. anses att brottsoffer behöver en ingripande påföljd för att få upprättelse, eller att det finns ett slags egenvärde i att samhället markerar kraftfullt mot brottslighet och därigenom kommunicerar klander. I den mån stränga straff rent faktiskt gör mer skada än nytta och ökar risken för återfall, kan det här finnas en målkonflikt. Särbehandlingen av unga lagöverträdare kan beskrivas i termer av ett avsteg från proportionalitetsprincipen – dvs. grundsatsen att brottets svårhet ska bestämma straffets stränghet. Regeringen verkar vara

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

inne på en sådan linje i direktiven, bl.a. när den uttalar att ”reaktionen på allvarlig brottslighet blir alltför begränsad och inte står i proportion till brottslighetens allvar” och ”att utdömda straff inte tillräckligt återspeglar brottslighetens allvar” (dir. 2023:112 s. 4 och 8).

Särbehandlingen måste dock inte uppfattas som ett undantag från intresset av proportionalitet. Tvärtom kan den ses som ett utflöde av principen. Brottets svårhet är nämligen lika mycket en funktion av graden skuld som av graden skada. Barn och unga myndiga befinner sig i utveckling. Det är allmänt känt att unga personer i jämförelse med äldre personer generellt sett har en begränsad impulskontroll, är sämre på att överblicka konsekvenserna av handlingar och är mer benägna att utsätta sig själva och andra för risker. Ett annat sätt att uttrycka saken är att unga personer har en outvecklad ansvarsförmåga. Att det förhåller sig så är en viktig anledning till att alla moderna rättsordningar föreskriver en lägsta ålder under vilken lagöverträdare inte kan straffas eller hållas ansvariga för brott (i många system anses barn under en viss ålder vara otillräkneliga). Psykologisk och neurologisk forskning visar att denna nedsatta förmåga hos unga personer i allmänhet består upp i 20-årsåldern (se SOU 2018:85 185 ff.). Om en ung och en äldre person begår var sitt brott, som objektivt sett är lika svåra, kan alltså den yngre personen på grund av sin begränsade ansvarsförmåga betraktas som något mindre klandervärd och därmed något mindre förtjänt av straff. Det går alltså utmärkt att förstå det så att reduktionen enligt 29 kap. 7 § brottsbalken bygger på proportionalitetsprincipen och egentligen utgör ett slags straffvärdeskäl (jfr f.ö. 29 kap. 3 § första stycket 3 brottsbalken).

Det ska dock framhållas att vilka hänsyn som bör tas till unga personers begränsade förutsättningar i dessa avseenden är en subjektiv fråga. Reduktionen är schematisk och inom gruppen 15–20-åringar finns naturligtvis stora individuella variationer; vissa tonåringar har en väl utvecklad ansvarsförmåga. Motsatsvis finns individuella variationer bland de lagöverträdare som har fyllt 21 år och inte åtnjuter någon reduktion; inom denna grupp har vissa individer tveklöst en lika nedsatt ansvarsförmåga som en genomsnittlig tonåring. Man kan diskutera vilket genomslag den begränsade ansvarsförmågan ska ges och vid vilken ålder gränsen bör dras. Det vore dock alltså fel att säga att ungdomsreduktionen nödvändigtvis måste ses som ett avsteg från intresset att det råder proportionalitet mellan

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

brott och straff. Vidare kan som sagt konstateras att det finns stöd i forskningen för en generellt sett nedsatt ansvarsförmåga upp till den ålder vid vilken särbehandling kan komma i fråga enligt 29 kap. 7 § brottsbalken i dess nuvarande form.

Ytterligare en typ av argument för lagändringar som framförs i direktiven (och som i lika delar kan anses grunda sig på preventions- och rättviseskäl) är att den nuvarande ordningen riskerar ”att undergräva straffsystemets trovärdighet och legitimitet” (dir. 2023:112 s. 4). Påståendet framstår som en smula spekulativt och det kan tyckas saknas tecken på att straffsystemets legitimitet verkligen skulle vara i fara. Till exempel rankas domstolar högt i undersökningar av allmänhetens förtroende för olika institutioner. Hur som helst torde det vara väsentligt viktigare för att upprätthålla systemets trovärdighet – än att straffen ligger på en viss nivå – att den verksamhet som rättsväsendets myndigheter bedriver är effektiv; att resurser allokeras till att så många brott som möjligt kan upptäckas, utredas och leda till lagföring.

Andra åtgärder behövs för att motverka brottslighet

Jag vill betona att mina ställningstaganden i detta yttrande inte ska tolkas som att jag förringar den mycket oroande utveckling som det innebär att unga personer i allt större utsträckning begår allvarliga brott. Gängbrottsligheten i allmänhet och unga personers inblandning i synnerhet, är ett exceptionellt och allvarligt samhällsproblem. En sådan situation väcker med rätta starka känslor och bidrar till en upplevelse av att något behöver göras. Det är dock fel att låta ett i och för sig exceptionellt och allvarligt läge motivera resurskrävande och repressiva åtgärder som inte är verkningsfulla för att komma till rätta med problemet, och som kanske rent av riskerar att göra det värre. Kort sagt: om man har en hammare nära till hands är det frestande att börja betrakta alla problem som spikar. Vi borde inte falla för den frestelsen. För att på riktigt motverka brottslighet krävs som bekant långsiktiga reformer och åtgärder på en mängd andra områden än straffrättens.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Särskilt yttrande av experten Tomas Lindgren

Min uppfattning är att statistik och forskning är tydlig gällande:

- Att det inte sker någon ökning av barns brottslighet i Sverige förutom för de allra grövsta brotten.
- Att de allra flesta barn som begått brott inte fortsätter att begå nya brott.

Utredningen föreslår i detta läge en kraftig och generell minskning av straffreduktionen för alla barn som lagförs för brott. Min uppfattning är att förslaget skulle innebära negativa konsekvenser för de påverkade barnens utveckling och riskera skapa en ökning i barnbrottslighet. Utredningens direktiv fastslår att en minskad betydelse av ålder ska föreslås vid straffmätning av barn, men nuvarande förslag är mer kraftfullt än direktivet kräver.

Utifrån ovanstående anser jag att det inte finns tillräckliga argument för förändringarna som föreslås gällande minskad straffreduktion för barn.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Särskilt yttrande av experten Magdalena Wikstrand Danelius

Till att börja med vill jag framhålla att jag delar uppfattningen att utvecklingen i Sverige på senare tid, där barn och ungdomar allt längre ner i åldrarna begår ett ökat antal mycket grova brott, är synnerligen allvarlig. Det är högst angeläget att denna utveckling, där barn är såväl förövare som offer, kan stävjas. Med det sagt vill jag genom detta yttrande ändå peka på några problem jag sett i utredningens arbete och förslagen i delbetänkandet.

I direktiven ges utredaren i uppdrag att ta fram förslag som i stor utsträckning redan är definierade till sitt innehåll, medan överväganden om i vilken utsträckning förslagen motsvarar ett tydligt behov av en åtgärd eller om de kan förväntas erbjuda en relevant lösning efterfrågas endast i begränsad mån. Detta är problematiskt eftersom underlaget från en utredning fyller en viktig funktion i beredningsprocessen vid framtagandet av ny lagstiftning.[1]

Utgångspunkten för en förändring bör vara att det finns ett konstaterat behov, liksom att syftet med en ändring kan förväntas tillgodose det identifierade behovet. Utredningens begränsade analys av hur barns och ungas brottlighet i dag ser ut, exempelvis i fråga om åldrar, brottstyper, sammanhang och påföljder, och av vilka behov av förändring som det utifrån en konstaterad verklighetsbild kan finnas samt vilka resultat som ändringar kan förväntas leda till, är därför enligt min uppfattning bekymmersam. Betänkandet inkluderar inte heller några mer utförliga redogörelser för eller resonemang kring forskning när det gäller konsekvenser för barn i det straffrättsliga systemet, till exempel i fråga om vad (strängare) straffrättsliga påföljder kan betyda för ett barns utveckling eller risken för återfall och eventuella skillnader beroende på sammanhang.[2]

Jag instämmer som framgått ovan i att utvecklingen i Sverige, där barn och unga dras in i grov brottslighet och i kriminella nätverk, är

[1] Det är i och för sig inte givet att en utredning, trots direktivens utformning, bör anses förhindrad att sätta efterfrågade förslag i ett relevant sammanhang och göra en egen bedömning av vilka resultat ändringarna kan komma att leda till. I Ds 2022:22 Bättre konsekvensutredningar framhålls att det, även om de politiska förutsättningarna endast medger att ett visst handlingsalternativ föreslås, kan finnas ett värde för remissinstanser, allmänheten och andra aktörer att konsekvenserna av beslutet belyses så allsidigt som möjligt och att alternativa förslag redovisas (s. 75). Jag är dock medveten om att det för en utredning inte alltid framstår som ett givet sätt att arbeta på när direktiven är skarpa och tiden knapp.

[2] Jfr även FN:s kommitté för barnets rättigheters Allmänna kommentar nr 24 (2019) om barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet, se särskilt p. 2 och 76.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

synnerligen allvarlig. Att det behöver vidtas åtgärder med anledning av detta är uppenbart. Kanhända bör dessa innefatta förändringar på straffrättens område, även om mycket talar för att det i ännu högre grad handlar om insatser av andra slag – inte minst förebyggande och rehabiliterande. Att det kan finnas anledning att anlägga ett strängare synsätt i förhållande till viss allvarlig brottslighet som begås av barn och unga betyder emellertid inte nödvändigtvis att det gäller all brottslighet som begås av barn och unga.[3] I direktiven understryks upprepat problemen med barn och unga som begår allvarliga brott och kopplingar till kriminella nätverk, men det framgår inte att ungdomsbrottsligheten i stort skulle ha förändrats i negativ riktning på ett sätt som motiverar ingripande förändringar. De utgångspunkter som utredningen arbetat utifrån får ändå i hög grad till följd att alla barn dras över samma kam, oavsett behovet och konsekvenserna.

Jag saknar sålunda – framför allt i förhållande till förslagen som handlar om en förändrad ungdomsreduktion och i synnerhet för barn i åldrarna 15–17 år – både en tydligare beskrivning av behovet av förändring i förhållande till olika målgrupper och på vilket sätt ändringarna kommer att möta detta behov, och en mer utförlig redogörelse för vilka konsekvenser de föreslagna ändringarna i övrigt kan komma att få för de barn som berörs. FN:s konvention om barnets rättigheter är numera lag i Sverige och av den följer bland annat att vid alla åtgärder som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa (artikel 3). En sådan prövning, där barnets bästa ska tillmätas särskild vikt, utesluter inte att andra intressen kan bedömas vägra tyngre, men intressekonflikter behöver identifieras och synliggöras och avvikelser från vad som bedöms vara barnets bästa måste motiveras. Detta gäller även vid lagstiftningsarbete.[4]
Sammanfattningsvis är det min uppfattning att begränsningen av självständiga analyser och ställningstaganden i utredningsarbetet försämrar förutsättningarna för den fortsatta beredningen av ärendet. Det begränsade underlaget för kommande beslut kan innebära

[3] Jfr överväganden i SOU 2018:85 Slopad straffrabatt för unga myndiga.
[4] I prop. 2017/18:186 Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter anför regeringen att kommittéväsendet har en viktig funktion när det gäller att föra in kunskap och olika perspektiv i det politiska systemet och att ta fram underlag för regeringens beslut inom olika områden. Om barnets rättigheter beaktas redan på utredningsstadiet och synliggörs i betänkanden, kan det bidra till att fördjupa diskussionen om de framlagda förslagen och ge ett bättre underlag inför det efterföljande lagstiftningsarbetet. FN:s kommitté för barnets rättigheter har också rekommenderat Sverige att säkerställa att konsekvensanalyser med utgångspunkt i barns rättigheter är en integrerad del av utredningar som föregår ny lagstiftning, se CRC/C/SWE/CO/6–7 p 6 (b).

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

risk för att förslagen i delar slår alltför hårt eller med tveksamt resultat, och detta i ett sammanhang där en rad repressiva åtgärder redan genomförts och fler är på gång.[5]

[5] Jfr även FN:s kommitté för barnets rättigheters rekommendation till Sverige CRC/C/SWE/CO/6–7, p 44–45.

Kommittédirektiv 2023:112

Skärpta regler för unga lagöverträdare

Beslut vid regeringssammanträde den 6 juli 2023

Sammanfattning

En särskild utredare ges i uppdrag att överväga och föreslå ändringar av den straffrättsliga särbehandlingen av unga lagöverträdare.

Utredaren ska bl.a.

- överväga och, om lämpligt, lämna förslag på en sänkning av straffmyndighetsåldern,
- föreslå ändringar som innebär att lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år behandlas som andra myndiga vid straffmätningen,
- föreslå ändringar som innebär att ålder ges minskad betydelse vid straffmätningen för unga lagöverträdare i åldern 15–17 år,
- föreslå en ny påföljd – utvidgad ungdomsövervakning – som är mer ingripande och innefattar en utvidgad verktygslåda med fler kontrollmöjligheter,
- föreslå skärpta regler om undanröjande av en särskild ungdomspåföljd och bestämmande av ny påföljd,
- föreslå hur Kriminalvården kan involveras vid vård och andra åtgärder inom ramen för ungdomsvård eller ungdomstjänst, och
- överväga och föreslå hur Kriminalvården i någon form kan involveras i vissa fall vid vård med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga som sker på grund av den unges brottsliga verksamhet.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Arbetet ska genomsyras av ett barnrätts- och ungdomsperspektiv och förslagen ska vara proportionerliga. De förslag som lämnas ska utformas i överensstämmelse med FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Förslagen ska utformas så att tröskeleffekter undviks vid påföljdsbestämningen.

Uppdraget ska redovisas senast den 10 januari 2025.

Unga lagöverträdare särbehandlas i straffsystemet

Unga lagöverträdare särbehandlas sedan länge i straffrättsligt hänseende. Detta gäller särskilt åldersgruppen 15–17 år. Särbehandlingen sker vid både straffmätningen och valet av påföljd. Ett skäl till denna ordning är att unga typiskt sett inte anses ha nått sådan mognad och ansvarsförmåga att de bör behandlas som vuxna. De anses också särskilt känsliga för de konsekvenser som straffrättsliga ingripanden kan leda till och sådana ingripanden kan motverka unga lagöverträdares återanpassning i samhället och leda till att de fostras in i en kriminell livsstil och därmed öka risken för återfall. Den som är under 15 år får inte dömas för brott och är alltså inte straffmyndig (1 kap. 6 § brottsbalken).

Vid straffmätningen innebär den straffrättsliga särbehandlingen att om någon har begått ett brott innan han eller hon fyllt 21 år ska dennes ungdom beaktas särskilt i mildrande riktning (29 kap. 7 § brottsbalken). Det kallas ibland för ungdoms- eller straffreduktion. I den juridiska litteraturen och praxis har det utvecklats riktlinjer för hur reduktionen bör göras. I princip blir det fråga om en allt större straffnedsättning ju yngre lagöverträdaren är. Även om reduktionen inte bör ske helt schematiskt, tillämpas som en allmän utgångspunkt kvotdelar av straffvärdet enligt en fallande skala utifrån ålder. Enligt den ordningen reduceras straffvärdet för t.ex. en 15-åring till en femtedel av det värde som gällt för en vuxen lagöverträdare, för en 16-åring till en fjärdedel och för en 17-åring till en tredjedel.

Genom lagändringar som trädde i kraft i januari 2022 slopades straffreduktionen för unga myndiga vid allvarlig brottslighet (prop. 2021/22:17 Slopad straffrabatt för unga myndiga vid allvarlig brottslighet). Ändringen innebär att om någon som är 18–20 år har begått ett brott, och det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år, ska hans eller hennes ungdom inte beaktas särskilt vid straff-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

mätningen. Detsamma ska gälla om brottets straffvärde uppgår till fängelse i ett år eller mer (29 kap. 7 § tredje stycket brottsbalken). Vid allvarlig brottslighet behandlas således den som är 18–20 år som andra myndiga lagöverträdare vid straffmätningen.

För lagöverträdare under 18 år bestäms påföljden normalt till någon av de särskilda ungdomspåföljderna eller böter. Syftet med de särskilda ungdomspåföljderna är att motverka riskfaktorer som kan leda till återfall i brottslighet. De särskilda ungdomspåföljderna är ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning och sluten ungdomsvård. Fängelse får väljas som påföljd för den som begått brott före 18 års ålder endast om det finns synnerliga skäl. Om domstolen anser att det finns sådana skäl ska påföljden i stället för fängelse bestämmas till sluten ungdomsvård på viss tid, om inte särskilda skäl talar mot det. För brott som någon begått innan han eller hon fyllt 18 år får det vidare inte dömas till svårare straff än fängelse i tio år. Om fängelse på längre tid och på livstid är föreskrivet för brottet eller om det följer av 26 kap. 2 § brottsbalken får det dömas till fängelse i högst fjorton år (29 kap. 7 § andra stycket). En utredare har för närvarande i uppdrag att göra en översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga lagöverträdare under 18 år och föreslå lämpliga förändringar (se dir. 2021:99).

De särskilda ungdomspåföljderna är i princip förbehållna personer som inte fyllt 18 år vid tidpunkten för brottet. Ungdomsvård får dock användas som påföljd även för den som har begått brott efter det att han eller hon fyllt 18 år, om det finns särskilda skäl för det. Ungdomstjänst eller ungdomsövervakning är förbehållna dem som inte fyllt 18 år vid tiden för brottet men kan vid särskilda skäl väljas även om domen meddelas efter att personen fyllt 18 år. Den som fyllt 21 år när domen meddelas får inte dömas till ungdomsvård, ungdomstjänst eller ungdomsövervakning. Även påföljden sluten ungdomsvård förutsätter att den unge var under 18 år vid tidpunkten för brottet.

Barnkonventionen har sedan den 1 januari 2020 ställning som svensk lag. Enligt barnkonventionen ska det som bedöms vara barnets bästa beaktas i första hand vid alla åtgärder som rör barn (artikel 3.1). Varje barn som misstänks eller åtalas för eller befunnits skyldigt att ha begått brott har enligt konventionen rätt att behandlas på ett sätt som främjar barnets känsla av värdighet och värde, som stärker barnets respekt för andras mänskliga rättigheter och grundläggande friheter och som tar hänsyn till barnets ålder och det önskvärda i att

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

främja att barnet återanpassas till och tar på sig en konstruktiv roll i samhället (artikel 40.1). Sverige ska bl.a. söka främja inrättandet av myndigheter och institutioner som är speciellt anpassade för barn som misstänks eller åtalas för eller befinns skyldiga till att ha begått brott (artikel 40.3). Olika åtgärder och andra alternativ till anstaltsvård ska finnas tillgängliga för att säkerställa att barn behandlas på ett sätt som är lämpligt för deras välmående och är rimligt med hänsyn både till deras personliga förhållanden och till brottet (artikel 40.4). I artikeln anges bl.a. att en lägsta straffbarhetsålder ska fastställas.

Uppdraget att föreslå skärpta straffrättsliga reaktioner på barns och ungas brottslighet

Det finns skäl att se över den nuvarande ordningen

Synen på brott, brottslingar och samhällets reaktioner på brott är i ständig förändring, precis som samhället i övrigt. Det råder en exceptionell situation i Sverige när det gäller brottsutvecklingen hos unga lagöverträdare med koppling till gängkriminalitet samt det grova våld som detta för med sig, en konsekvens av att samhället inte i tid förmått upptäcka denna utveckling eller föreslå tillräckliga åtgärder för att förebygga den. Det är tydligt att det nu krävs ytterligare insatser mot organiserad brottslighet och annan kriminalitet förenad med gängbildning. Organiserad brottslighet i gängmiljö förekommer även bland yngre lagöverträdare och det kan ifrågasättas om den straffrättsliga särbehandlingen av unga alltigenom är rimligt avvägd sett till utvecklingen av brottsligheten i den gruppen, och om de påföljder som används idag är tillräckligt ingripande för att bryta en kriminell bana. Det gäller särskilt för unga myndiga men också för yngre personer som begår brott. Tidiga och tydliga reaktioner är viktiga för att markera att samhället inte accepterar brottslighet, inte heller hos unga. En ungdomspåföljd kan också i vissa fall bidra till att återföra den unge till ett socialt välfungerande liv.

Skälen för särbehandling av unga lagöverträdare i åldern 15–17 år är alltjämt bärande. När även väldigt unga personer i allt större utsträckning begår allvarliga brott och förekommer inom ramen för kriminella nätverk finns dock skäl att överväga i vilken omfattning ålder ska beaktas i reducerande riktning vid straffmätningen. Den nuvarande regleringen kan leda till att reaktionen på allvarlig brotts-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

lighet blir alltför begränsad och inte står i proportion till brottslighetens allvar. Det kan ifrågasättas om hänsyn till unga lagöverträdares bristande mognad och känslighet för ingripanden, ställt mot andra intressen, ges lämpliga proportioner i rättstillämpningen. Vidare riskerar en ordning som innebär att unga lagöverträdare kan begå allvarliga brott och få sina straff kraftigt nedsatta att undergräva straffsystemets trovärdighet och legitimitet.

Utvecklingen med allvarlig brottslighet längre ner i åldrarna ställer också krav på att ungdomspåföljderna är tillräckligt trovärdiga och ingripande. Ungdomsövervakning – som Kriminalvården ansvarar för – infördes som ny påföljd för unga lagöverträdare i början av 2021 (prop. 2019/20:118 Ungdomsövervakning). Syftet var att införa en påföljd som skulle väljas vid allvarlig brottslighet och i graverande återfallssituationer där ungdomsvård och ungdomstjänst inte ansågs tillräckligt ingripande. När påföljden infördes angavs att en utvärdering av påföljden skulle genomföras när den varit i kraft en tid. Sett till det ökade behovet av trovärdiga och ingripande påföljder även för de yngsta lagöverträdarna bör ungdomsövervakning nu ses över.

Ansvaret för barn och unga som begått brott delas mellan socialnämnden, Statens institutionsstyrelse (SiS) och Kriminalvården. För påföljderna ungdomsvård och ungdomstjänst ansvarar i huvudsak socialnämnden. I och med införandet av ungdomsövervakning har en del av ansvaret för barn och unga som begår grova brott flyttats till staten. Det pågår också flera utredningar som har till uppgift att lämna förslag som syftar till att öka statens ansvar för barn och unga som begår brott eller har hamnat i eller befinner sig i riskzonen för att hamna i en kriminell livsstil. En utredning har t.ex. i uppdrag att lämna förslag om inrättandet av s.k. ungdomskriminalitetsnämnder med ett statligt huvudmannaskap (dir. 2022:106). Syftet är att åstadkomma tydligare åtgärder från samhället när barn och unga har hamnat i en kriminell bana och samtidigt möjliggöra tidigare, tillräckliga och mer samordnade insatser för att förebygga fortsatt kriminalitet. Regeringen anser dock att det finns anledning att överväga ytterligare förändringar i syfte att låta staten ta ett större ansvar för unga som begår brott.

Även barn under 15 år utnyttjas och involveras i kriminella miljöer. Samhället måste kunna reagera med adekvata åtgärder även mot sådan brottslighet och ha rätt verktyg för att kunna bryta en kriminell livsstil i tid.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Sammantaget finns skäl att se över och ändra de straffrättsliga reaktionerna på barns och ungas brottslighet i flera avseenden samt att överväga om straffmyndighetsåldern bör sänkas.

Sänkt straffmyndighetsålder

Yngre barn saknar fullt utvecklad ansvarsförmåga och det är därefter en gradfråga när unga personer är så utvecklade att de kan anses mogna att ta ansvar för sina handlingar. I praktiskt taget alla rättsordningar jämställs barn som inte är straffmyndiga med otillräkneliga personer, dvs. de anses inte ha relevant förmåga att förstå den fulla innebörden av sina handlingar eller kontrollera sitt beteende efter en sådan insikt. I Sverige kan barn under 15 år i juridisk mening begå brott, men straffmyndighetsåldern är 15 år, vilket innebär att ingen får åtalas, lagföras eller dömas till påföljd för ett brott som han eller hon begått före 15 års ålder (1 kap. 6 § brottsbalken). Om ett barn misstänks ha begått brott före 15 års ålder och det är fråga om mycket allvarlig brottslighet kan i vissa fall en prövning av huruvida den unge har begått brottet ske i domstol (38 § lagen [1964:167] med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare). Den 1 juli 2023 trädde nya regler i kraft som innebär att skuldfrågan när den som misstänks för brott är under 15 år i fler fall ska prövas i domstol (se prop. 2022/23:78 Förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott).

Vid vilken ålder ett barn kan dömas för brott varierar mellan olika rättsordningar. Att en ung lagöverträdare kan straffas innebär inte att personen har fullt utvecklad ansvarsförmåga eller att samtliga påföljder som kan användas för vuxna lagöverträdare blir möjliga att tillämpa. I artikel 40.3 i barnkonventionen anges att en konventionsstat ska fastställa en lägsta straffbarhetsålder. Vilken den åldern ska vara framgår inte av artikeln utan lämnas till respektive stat att avgöra. FN:s kommitté för barnets rättigheter (barnrättskommittén) har i sin allmänna kommentar om barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet pekat på att den vanligaste straffbarhetsåldern internationellt är 14 år och att den inte bör vara lägre, se Allmän kommentar nr 24 (2019) om barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet. Barnrättskommittén har i sina sammanfattande slutsatser och rekommendationer till Sverige 2023 uttalat sig om frågan om sänkt straffmyndighetsålder. Rekommendationerna är inte rättsligt bindande

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

och straffmyndighetsåldern inom Europa varierar. Den svenska straffmyndighetsåldern bör vara anpassad till svenska förhållanden.

Ett flertal motioner om sänkt straffmyndighetsålder har under senare år behandlats av riksdagen. Samtliga har avstyrkts med motiveringen att den nuvarande straffmyndighetsåldern är väl avvägd (se t.ex. bet. 2021/22:JuU27, rskr. 2021/22:273). På senare tid har polisen vittnat om att allt yngre personer påträffas, såväl som offer som gärningsmän, i samband med grova våldsbrott och kriminella nätverksuppgörelser. Genom att använda sig av yngre personer som utförare kan äldre kriminella skydda sig själva för exponering och straff. Barn som inte är straffmyndiga utför i stället de grova brotten. I en rapport om kriminella nätverk i polisregion Stockholm uppges att en majoritet av de aktiva nätverken involverar personer under 16 år i sin brottsliga verksamhet och att det sker i större utsträckning än vad som tidigare varit känt (Kriminella nätverk inom den organiserade brottsligheten i region Stockholm, Polismyndigheten 2021). En sänkning av straffmyndighetsåldern kan behövas för att samhällets reaktion på sådan brottslighet ska vara tillräcklig. En sänkning av straffmyndighetsåldern skulle även kunna innebära en möjlighet att fånga upp dessa barn tidigare och sätta in rätt åtgärder snabbt. Möjligheten att få ett barn att bryta med en kriminell livsstil är större ju tidigare åtgärder sätts in. Att bryta en kriminell livsstil är viktigt för de barn som utnyttjas av kriminella nätverk, men också för att försvåra gängens rekrytering. Det finns därför skäl att överväga en sänkning av straffmyndighetsåldern. Konsekvenser av att sänka straffmyndighetsåldern – t.ex. för brottsligheten – bör analyseras och beaktas. I detta sammanhang kan det vara värdefullt att undersöka om det finns lagstiftning och erfarenheter på området i andra jämförbara länder som kan tas till vara.

Om en sänkning av straffmyndighetsåldern föreslås behöver olika modeller för hur straffmätning och påföljdsval för lagöverträdare under 15 år bör ske övervägas. Vidare krävs en analys av vilka förändringar som en sådan ordning skulle förutsätta i annan lagstiftning, t.ex. i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare och i de socialrättsliga och rättspsykiatriska regelverken.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Utredaren ska därför

- överväga och, om lämpligt, lämna förslag på en sänkt straffmyndighetsålder, och
- om en sänkt straffmyndighetsålder föreslås, lämna nödvändiga författningsförslag.

Avskaffad straffreduktion för unga myndiga

Myndighetsåldern i Sverige är 18 år. Myndighetsåldern har betydelse för såväl vilket ansvar en person har för sina handlingar som hans eller hennes rättigheter och skyldigheter i olika avseenden. I flera länder som kan jämföras med Sverige är vidare åldersgränsen 18 år förhållandevis allmänt använd för att skilja mellan barn och vuxna i straffrättsligt hänseende. Den åldersgränsen anges också i barnkonventionen för när en person ska betraktas som barn i konventionens mening.

Det kan med fog hävdas att påföljdsbestämningen för lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år bör vara densamma som för andra myndiga lagöverträdare. Riksdagen har tillkännagett för regeringen att det finns skäl att avskaffa straffrabatten för unga lagöverträdare mellan 18 och 21 år vid återfall i brott (bet. 2019/20:JuU30 punkt 14, rskr. 2019/20:177) och att regeringen ska återkomma med ett lagförslag som innebär att straffrabatten för unga myndiga lagöverträdare ska slopas för samtliga brott (bet. 2021/22:JuU5 punkt 4, rskr. 2021/22:36 och bet. 2021/22:JuU27 punkt 17, rskr. 2021/22:273). I januari 2022 slopades straffreduktionen för unga myndiga vid allvarlig brottslighet. Det finns nu skäl att gå vidare och avskaffa straffreduktionen för gruppen 18–20 år helt. Effekterna av att straffreduktionen avskaffas behöver belysas, även med beaktande av annat pågående lagstiftningsarbete, t.ex. den utredning som inom kort ska tillsättas för att göra en större översyn av straffskalorna och påföljdssystemet.

Utredaren ska därför

- föreslå ändringar som innebär att straffreduktionen för lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år avskaffas, och
- lämna de författningsförslag som behövs.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Förändrad straffreduktion för lagöverträdare i åldern 15–17 år

Unga lagöverträdares särskilda behov måste ställas mot straffsystemets krav på tydliga och tillräckligt ingripande påföljder samt den grundläggande utgångspunkten vid påföljdsbestämningen att brottets straff ska stå i proportion till dess allvar. Den nuvarande ordningen för straffrättslig särbehandling av unga lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år innebär att det vid påföljdsbestämningen i vissa fall tas för stor hänsyn till den tilltalades ålder på bekostnad av att utgångspunkten för reaktionen ska vara hur svårt brottet är. Det medför att utdömda straff inte tillräckligt återspeglar brottslighetens allvar och inte innefattar en tillräckligt kraftfull reaktion. Unga som begår brott måste mötas av konsekventa och trovärdiga reaktioner. Det är viktigt att åtgärderna kommer tidigt och är tydliga för att förhindra att unga fastnar i kriminalitet. Det finns därför även behov av förändringar av den straffrättsliga särbehandlingen av unga lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år. Förändringarna ska syfta till att minska straffreduktionen för unga lagöverträdare och även begränsa tröskeleffekter. I detta sammanhang kan det vara värdefullt att undersöka om det finns lagstiftning och erfarenheter på området i andra jämförbara länder som kan tas till vara.

Ungdomsreduktionsutredningen hade i uppdrag att överväga och föreslå ändringar beträffande den straffrättsliga särbehandlingen av lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år. I uppdraget ingick även att analysera konsekvenserna av en sådan ordning, bl.a. i fråga om tröskeleffekter för lagöverträdare i åldern 15–17 år. Utredningen presenterade också olika modeller för straffreduktion för lagöverträdare i åldern 15–17 år och analyserade de olika modellernas för- och nackdelar (SOU 2018:85 Slopad straffrabatt för unga myndiga). Dessa modeller kan tjäna som utgångspunkt för övervägandena. Utgångspunkten för utredarens arbete bör dock vara att straffreduktionen ska minskas även för de yngsta straffmyndiga. De remissynpunkter om tröskeleffekter till följd av att straffreduktionen avskaffas för unga myndiga som bl.a. Polismyndigheten lämnade över Ungdomsreduktionsutredningens förslag bör beaktas. Likaså kan en ordning som motsvarar den nuvarande för unga myndiga övervägas. Utredaren ska hålla sig informerad om och beakta det arbete som pågår inom ramen för den utredning som inom kort ska tillsättas för att göra en större översyn av straffskalorna och påföljdssystemet.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Påföljdsvalet för unga lagöverträdare är bl.a. beroende av om påföljden i det enskilda fallet bedöms vara tillräckligt ingripande sett till bl.a. brottets straffvärde. Möjligheten att välja en viss påföljd påverkas således av utfallet av straffmätningen och därmed även av storleken på straffreduktionen. Särskilda överväganden behöver därför göras beträffande vilken betydelse en förändrad straffreduktion kan få för valet av påföljd för unga lagöverträdare och om det motiverar någon justering av påföljdernas tillämpningsområde.

Utredaren ska därför

- analysera olika modeller för en förändrad straffreduktion för lagöverträdare i åldern 15–17 år och föreslå ändringar som innebär att ålder ges minskad betydelse vid straffmätningen för dem,
- överväga vilken betydelse ändringar i straffreduktionen kan ha för regleringen om val av påföljd för unga lagöverträdare i åldern 15–17 år, och
- lämna de författningsförslag som behövs.

Skärpt ungdomsövervakning

Påföljden ungdomsövervakning infördes i början av 2021. Påföljden ska tillämpas i de fall då varken ungdomsvård eller ungdomstjänst utgör en tillräckligt ingripande straffrättslig reaktion med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet. Riksdagen har tillkännagett för regeringen det som utskottet anför om möjligheten att öka omfattningen av en helghemarrest (bet. 2019/20:JuU34 punkt 3, rskr. 2019/20:333 och bet. 2020/21:JuU28 punkt 23, rskr. 2020/21:396). Riksdagen har även tillkännagett för regeringen det som utskottet anför om nya ungdomspåföljder (bet. 2020/21:JuU28 punkt 30, rskr. 2020/21:396).

Ungdomsövervakning blir aktuellt först när ungdomsvård eller ungdomstjänst inte bedöms tillräckligt ingripande. Ungdomstjänst ska i regel anses vara en tillräckligt ingripande påföljd i fall då det s.k. straffmätningsvärdet, straffvärdet efter beaktande av bl.a. straffreduktionen på grund av ålder, inte överstiger sex månaders fängelse. I dessa fall ska påföljden normalt inte bestämmas till ungdomsövervakning om det inte är fråga om en graverande återfallssituation (prop. 2019/20:118 s. 42 och 130). Ungdomsvård, eventuellt med böter eller ung-

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

domstjänst som tilläggspåföljd, har företräde framför ungdomstjänst och kan väljas som påföljd i fall då straffmätningsvärdet överstiger sex månader men där det inte finns synnerliga skäl att döma till fängelse eller sluten ungdomsvård (se rättsfallet NJA 2009 s. 121). Frågan om huruvida ungdomsvård är en tillräckligt ingripande påföljd i sådana fall, eller om det bör dömas till ungdomsövervakning, ska avgöras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet, bl.a. genom en jämförelse mellan hur ingripande ungdomsvården och ungdomsövervakningen skulle vara (se rättsfallet NJA 2022 s. 1071). Det finns anledning att tro att vissa av de unga som i dag döms till ungdomstjänst eller ungdomsvård kan ha behov av sådana insatser som ungdomsövervakning innebär. Regeringen anser att barn och unga som begår grova brott eller har kopplingar till kriminella nätverk bör bemötas med rehabiliterings- och återfallsförebyggande åtgärder som liknar de som används för vuxna kriminella. Det kan ifrågasättas om socialnämndens insatser är tillräckliga. I vissa fall kan ungdomstjänst, ungdomsvård eller ungdomsvård i förening med ungdomstjänst vidare uppfattas som en otillräcklig reaktion på brottsligheten, framför allt ur brottsoffrets perspektiv. Det bör därför övervägas om påföljden ungdomsövervakning bör kunna utdömas i fler fall, t.ex. i vissa fall där påföljden i dag bestäms till ungdomstjänst eller ungdomsvård.

Det finns vidare skäl att ifrågasätta om dagens reglering av ungdomsövervakning medger ett tillräckligt trovärdigt och ingripande påföljdsalternativ i alla de situationer där påföljden är avsedd att tillämpas. Mot bakgrund av brottsutvecklingen där fler barn och unga begår upprepad och allvarlig brottslighet och utnyttjas inom kriminella nätverk bör det vara möjligt att meddela fler eller mer ingripande föreskrifter och vidta fler kontrollåtgärder för att bl.a. säkerställa att den dömde inte begår brott under verkställigheten och öka möjligheten att förmå den dömde att lämna sin tidigare livsstil. Därför bör det införas en ny påföljd – utvidgad ungdomsövervakning. Utöver att den nya påföljden ska innebära att verkställigheten blir mer ingripande bör förutsättningarna för att upptäcka om den unge kan misstänkas begå brott under verkställigheten förbättras. Det är inte acceptabelt att en ung person kan fortsätta med kriminell verksamhet under verkställigheten av ungdomsövervakningen. Det är Kriminalvården som ansvarar för verkställigheten av ungdomsövervakningen, och som i första hand ansvarar för verkställighet av påföljder i allmänhet. Det bör därför lämpligen vara Kriminalvården

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

som bör förfoga över den utvidgade verktygslåda av kontrollåtgärder som ska följa av denna mer ingripande påföljd. Det kan vara fråga om t.ex. en utökad skyldighet att lämna prover för kontroll av att drog- och alkoholförbudet följs eller att elektronisk övervakning ska kunna användas i större utsträckning. Även andra åtgärder – t.ex. hembesök – kan övervägas. Vid ökad kontroll finns bättre möjligheter för Kriminalvården att förebygga och upptäcka misstänkt kriminell verksamhet. Misstankar om brott ska anmälas till brottsutredande myndigheter. De brottsutredande myndigheterna har i sin tur tillgång till tvångsmedel, inklusive hemliga tvångsmedel, i enlighet med det straffprocessuella regelverket. Regeringen gav nyligen en utredare i uppdrag att överväga en rad åtgärder i syfte att stärka de brottsbekämpande myndigheternas möjligheter att förhindra, utreda och lagföra brott som begås av unga personer (dir. 2023:102).

Det är viktigt att det finns bra förutsättningar för samverkan mellan Kriminalvården och de brottsutredande myndigheterna så att misstankar om att den unge begår brott under verkställigheten fångas upp och utreds. Det bör övervägas om samverkan mellan Kriminalvården och Polismyndigheten ska utvecklas i detta syfte.

Utöver införandet av utvidgad ungdomsövervakning finns det anledning att överväga om den befintliga påföljden ungdomsövervakning bör förstärkas. Vidare finns det skäl att överväga om misskötsamhet i högre grad ska sanktioneras eller sanktioneras hårdare.

Utredaren ska därför

- överväga och ta ställning till om påföljden ungdomsövervakning ska kunna användas i fler fall än i dag och om påföljden bör förstärkas,
- föreslå en ny påföljd – utvidgad ungdomsövervakning – som är mer ingripande och innefattar en utvidgad verktygslåda med fler kontrollmöjligheter,
- överväga och ta ställning till om samverkan mellan Kriminalvården och Polismyndigheten kan utvecklas för att förhindra att den unge begår brott under pågående verkställighet, och
- lämna de författningsförslag som behövs.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Ökade möjligheter att undanröja en ungdomspåföljd

Om den dömde i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att han eller hon ska följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst eller ungdomsövervakning får rätten undanröja den utdömda påföljden och bestämma en ny påföljd för brottet. I stället för att undanröja påföljden får dock rätten meddela den dömde en varning, om det är en tillräcklig åtgärd (32 kap. 4 § första stycket brottsbalken). Ett undanröjande av ungdomsvård, ungdomstjänst och ungdomsövervakning kan komma i fråga även när verkställigheten av andra skäl inte kommer till stånd eller väsentligen avviker från vad som planerats. Rätten ska då bestämma en ny påföljd (32 kap. 4 § andra stycket).

Riksdagen har tillkännagett för regeringen att misskötsamhet i högre grad bör leda till att en ungdomsövervakning undanröjs (bet. 2019/20:JuU34 punkt 4, rskr. 2019/20:333 och bet. 2020/21: JuU28 punkt 23, rskr. 2020/21:396). Det finns skäl att se över möjligheten att undanröja en ungdomsövervakning och även i övrigt överväga hur regleringen om undanröjande av en särskild ungdomspåföljd och bestämmande av ny påföljd i 32 kap. 4 § brottsbalken kan stärkas i syfte att skärpa reaktionerna på misskötsamhet och minska möjligheterna för en ung lagöverträdare att undandra sig verkställighet. En särskild fråga som bör uppmärksammas är vilken betydelse det bör ha om den som hållit sig undan har hunnit fylla 18 år. Utgångspunkten ska vara att den som har hållit sig undan verkställigheten av en ungdomspåföljd och hunnit fylla 18 år ska få en vuxenpåföljd, inte en ny ungdomspåföljd.

Utredaren ska därför

- föreslå skärpta regler om undanröjande av en särskild ungdomspåföljd och bestämmande av ny påföljd, och
- lämna de författningsförslag som behövs.

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Ytterligare åtgärder för att öka det statliga ansvaret för barn och unga som begår grova brott

Som konstateras ovan är brottsbekämpning i första hand statens ansvar och flera åtgärder har vidtagits och vidtas nu för att stärka statens ansvar för unga som begår brott. Inom Kriminalvården finns en bred erfarenhet av att hantera personer som har begått brott. Kriminalvården kan antas ha bra förmåga att hantera och arbeta återfallsförebyggande med denna grupp. Eftersom Kriminalvården är en statlig myndighet finns det vidare anledning att utgå från att de åtgärder som sätts in kommer att vara desamma över hela landet, vilket ökar möjligheterna till enhetlighet. Att ge Kriminalvården större ansvar för unga som begår allvarliga brott är i linje med tillkännagivanden från riksdagen (se bet. 2018/19:JuU13 punkt 28, rskr. 2018/19:192, bet. 2019/20:JuU30 punkt 16, rskr. 2019/20:177, bet. 2020/21:JuU28 punkt 21, rskr. 2020/21:396).

De förslag som utredaren ska presentera om avskaffad straffreduktion för unga myndiga lagöverträdare och en minskad straffreduktion för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år kommer medföra att antalet fall då ungdomstjänst eller ungdomsvård bedöms vara en tillräckligt ingripande påföljd minskar och att ungdomsövervakning eller en frihetsberövande påföljd döms ut i fler fall. Om utredarens förslag därutöver innebär att påföljden ska kunna bestämmas till ungdomsövervakning även i fall då den unge har begått gärningar med ett lägre straffmätningsvärde innebär det att Kriminalvårdens resurser och kompetens i större utsträckning än vad som är fallet i dag kommer att kunna sättas in i ett tidigare skede för unga som begår allvarliga brott. För att utnyttja Kriminalvårdens kompetens bör det därutöver övervägas om Kriminalvården ska bli involverad i någon form även vid socialtjänstens verkställighet av påföljderna ungdomsvård eller ungdomstjänst. Det kan t.ex. övervägas om Kriminalvården kan bidra med viss programverksamhet inom ramen för dessa påföljder.

Barn och unga som har begått brott kan i vissa fall bli föremål för vård med stöd av 3 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). I 3 § första stycket LVU anges förutsättningarna för vård på grund av barnets eller den unges eget beteende, de s.k. beteendefallen. Ett beslut om vård kan fattas på grund av att barnet eller den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel,

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende. I paragrafens andra stycke anges att vård också ska beslutas om den som dömts till sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken vid verkställighetens slut bedöms vara i uppenbart behov av fortsatt vård för att inte löpa sådan risk som avses i första stycket. Vård enligt LVU utgår från barnets eller den unges behov och syftar till att ge barnet stöd och skydd. Om barnet eller den unge har ägnat sig åt allvarlig brottslighet kan det finnas anledning att låta Kriminalvården bidra även vid sådan vård, t.ex. med viss programverksamhet som är anpassad till barn och unga. Det finns därför anledning att överväga hur Kriminalvården i någon form kan involveras vid vård enligt LVU som sker med stöd av 3 § LVU på grund av den unges brottsliga verksamhet. När sådan samverkan mellan myndigheter övervägs kan frågor om sekretess och personuppgiftsbehandling aktualiseras. Utredaren ska i sina överväganden och eventuella förslag utgå från ett vård- och skyddsperspektiv. De förslag som Utredningen om ungdomskriminalitetsnämnder (S 2022:11) lämnar ska beaktas.

Det kan även finnas andra lämpliga åtgärder – t.ex. i form av myndighetsuppdrag – för att öka statens ansvar för vissa unga som begår allvarliga brott.

Utredaren ska därför

- föreslå hur Kriminalvården kan involveras vid vård och andra åtgärder inom ramen för en utdömd ungdomsvård och ungdomstjänst,
- överväga och föreslå hur Kriminalvården i någon form kan involveras i vissa fall vid vård enligt LVU som sker på grund av den unges brottsliga verksamhet,
- överväga om andra åtgärder bör vidtas för att öka statens ansvar när unga begår allvarliga brott, och
- lämna de författningsförslag som behövs.

Konsekvensbeskrivningar

I uppdraget ingår att överväga vilka följdändringar som behövs i annan lagstiftning, bl.a. regelverket om det internationella straffrättsliga samarbetet. Utredaren ska ha ett barnrätts- och ungdomsperspektiv och ett jämställdhetsperpektiv i de analyser som görs och de förslag

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

som lämnas ska vara proportionerliga. I utredarens arbete ska barns och ungas egna erfarenheter och synpunkter beaktas där så är möjligt. Utredaren ska också bedöma och redovisa förslagens ekonomiska konsekvenser, konsekvenser för det brottsförebyggande arbetet och konsekvenser i övrigt för enskilda och det allmänna. Särskild vikt ska läggas vid effekter för de olika myndigheterna i rättskedjan, t.ex. Kriminalvården. Effekterna för kommunerna och de myndigheter som arbetar med socialrättsliga insatser, t.ex. Statens institutionsstyrelse (SiS), ska också beaktas. I konsekvensbeskrivningen ingår att analysera, beskriva och, när det är möjligt, kvantifiera de samhällsekonomiska effekterna av förslagen. Vidare ingår det att analysera och bedöma förslagens kostnadseffektivitet. Om något av förslagen påverkar den kommunala självstyrelsen ska, utöver dess konsekvenser, också de särskilda avvägningar som gjorts enligt 14 kap. 3 § regeringsformen redovisas. De offentligfinansiella effekterna av förslagen ska beräknas och om förslagen förväntas leda till offentligfinansiella kostnader, ska utredaren föreslå hur dessa ska finansieras. Viktigare ställningstaganden som har gjorts under arbetet ska beskrivas, liksom olika alternativ som övervägts och skäl till att de valts bort. Utredaren ska också bedöma vilka konsekvenser förslagen bedöms få för Sveriges internationella åtaganden och Europeiska uniones stadga om de grundläggande rättigheterna.

Kontakter och redovisning av uppdraget

Utredaren ska ta del av och beakta relevant kunskap och forskning på området. Utredaren ska göra de internationella jämförelser som bedöms vara relevanta. De andra nordiska ländernas regleringar i fråga om straffrättslig särbehandling av unga lagöverträdare och i fråga om straffmyndighetsålder bör särskilt uppmärksammas.

Utredaren ska också hålla sig informerad om och beakta relevant arbete som pågår inom Regeringskansliet och utredningsväsendet, som t.ex. Utredningen om frihetsberövande påföljder för unga (Ju 2021:17), Utredningen om ungdomskriminalitetsnämnder (S 2022:11) och den utredning om straffskalorna och påföljdssystemet som inom kort ska tillsättas.

Utredaren ska inhämta upplysningar från och föra dialog med berörda myndigheter, särskilt Åklagarmyndigheten, Polismyndigheten,

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Kriminalvården, Brottsförebyggande rådet, Socialstyrelsen, Statens institutionsstyrelse, Barnombudsmannen, Jämställdhetsmyndigheten, Institutet för mänskliga rättigheter och Sveriges Kommuner och Regioner men även andra myndigheter och aktörer i den utsträckning som utredaren finner lämpligt.

Uppdraget ska redovisas senast den 10 januari 2025.

(Justitiedepartementet)

pta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 - IFN-2024/00207-4 Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476 : Delbetänkande SOU 2024:39

Kommittédirektiv 2023:156

Tilläggsdirektiv till Utredningen om skärpta regler för unga lagöverträdare (Ju 2023:13)

Beslut vid regeringssammanträde den 9 november 2023

Förkortad tid för en del av uppdraget

Regeringen beslutade den 6 juli 2023 kommittédirektiv om skärpta regler för unga lagöverträdare (dir. 2023:112).

Uppdraget skulle enligt direktiven redovisas senast den 10 januari 2025. Utredningstiden för den del av uppdraget som handlar om skärpt ungdomsövervakning förkortas. Uppdraget i den delen ska i stället redovisas i ett delbetänkande redan den 3 juni 2024. Utredningstiden i övrigt ligger fast.

Uppdraget ska alltså slutredovisas senast den 10 januari 2025.

(Justitiedepartementet)

Statens offentliga utredningar 2024

Kronologisk förteckning

1. Ett starkare skydd för offentliganställda mot våld, hot och trakasserier. Ju.
2. Ett samordnat vaccinationsarbete – för effektivare hantering av kommande vacciner. Del 1 och 2. S.
3. Ett starkt judiskt liv för framtida generationer. Nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige 2025–2034. Ku.
4. Inskränkningarna i upphovsrätten. Ju.
5. Förbättrad ordning och säkerhet vid förvar. Ju.
6. Steg mot stärkt kapacitet. Fi.
7. Ett säkrare och mer tillgängligt fastighetsregister. Ju.
8. Livsmedelsberedskap för en ny tid. LI.
9. Utvecklat samarbete för verksamhetsförlagd utbildning – långsiktiga åtgärder för sjuksköterskeprogrammen. U.
10. Preskription av avlägsnandebeslut och vissa frågor om återreseförbud. Ju.
11. Rätt frågor på regeringens bord – en ändamålsenlig regeringsprövning på miljöområdet. KN.
12. Mål och mening med integration. A.
13. En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer. Ju.
14. Arbetslivskriminalitet – myndighetssamverkan, en gemensam tipsfunktion, lärdomar från Belgien och gränsöverskridande arbete. A.
15. Nya regler för arbetskraftsinvandring m.m. Ju.
16. Växla yrke som vuxen – en reformerad vuxenutbildning och en ny yrkesskola för vuxna. U.
17. Skolor mot brott. U.
18. Nya regler om cybersäkerhet. Fö.
19. En ny beredskapssektor – för ökad försörjningsberedskap. KN.
20. Maskinellt värde för vissa industribyggnader – ett undantag från fastighetsskatt. Fi.
21. Ett inkluderande jämställdhetspolitiskt delmål mot våld. A.
22. En ny organisation för förvaltning av EU-medel. Fi.
23. En trygg uppväxt utan nikotin, alkohol och lustgas. S.
24. Ett effektivt straffrättsligt skydd för statliga stöd till företag. Fi.
25. En mer effektiv tillsyn över socialtjänsten. S.
26. En utvärdering av förändringar i sjukförsäkringens regelverk under 2021 och 2022. S.
27. Kamerabevakning i offentlig verksamhet – lättnader och utökade möjligheter. Ju.
28. Offentlighetsprincipen eller insynslag. Allmänhetens insyn i enskilda aktörer inom skolväsendet. U.
29. Goda möjligheter till ökat välstånd. Fi.
30. En statlig ordning med brottsförebyggande åtgärder för barn och unga. S.
31. En ändamålsenlig vapenlagstiftning. Del 1 och 2. Ju.
32. Åtgärder mot mervärdesskattebedrägerier. Fi.
33. Delad hälsodata – dubbel nytta. Regler för ökad interoperabilitet i hälso- och sjukvården. S.
34. Ansvar och oberoende – public service i oroliga tider. Ku.
35. En framtid för alm och ask – förädling, forskning och finansiering. LI.

36. Förenkla och förbättra! Fi.
37. Förbättrade ränteavdragsregler för företag. Fi.
38. Digitala fastighetsköp & Förköpsrätt vid fastighetstransaktioner. LI.
39. Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga. Ju.

Statens offentliga utredningar 2024

Systematisk förteckning

Arbetsmarknadsdepartementet

Mål och mening med integration. [12]

Arbetslivskriminalitet – myndighetssamverkan, en gemensam tipsfunktion, lärdomar från Belgien och gränsöverskridande arbete. [14]

Ett inkluderande jämställdhetspolitiskt delmål mot våld. [21]

Finansdepartementet

Steg mot stärkt kapacitet. [6]

Maskinellt värde för vissa industribyggnader – ett undantag från fastighetsskatt. [20]

En ny organisation för förvaltning av EU-medel [22]

Ett effektivt straffrättsligt skydd för statliga stöd till företag. [24]

Goda möjligheter till ökat välstånd. [29]

Åtgärder mot mervärdesskattebedrägerier. [32]

Förenkla och förbättra! [36]

Förbättrade ränteavdragsregler för företag. [37]

Försvarsdepartementet

Nya regler om cybersäkerhet. [18]

Justitiedepartementet

Ett starkare skydd för offentliganställda mot våld, hot och trakasserier. [1]

Inskränkningarna i upphovsrätten. [4]

Förbättrad ordning och säkerhet vid förvar. [5]

Ett säkrare och mer tillgängligt fastighetsregister. [7]

Preskription av avlägsnandebeslut och vissa frågor om återreseförbud. [10]

En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer. [13]

Nya regler för arbetskraftsinvandring m.m. [15]

Kamerabevakning i offentlig verksamhet – lättnader och utökade möjligheter. [27]

En ändamålsenlig vapenlagstiftning. Del 1 och 2. [31]

Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga. [39]

Klimat- och näringslivsdepartementet

Rätt frågor på regeringens bord – en ändamålsenlig regeringsprövning på miljöområdet. [11]

En ny beredskapssektor – för ökad försörjningsberedskap. [19]

Kulturdepartementet

Ett starkt judiskt liv för framtida generationer. Nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige 2025–2034. [3]

Ansvar och oberoende – public service i oroliga tider. [34]

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

Livsmedelsberedskap för en ny tid. [8]

En framtid för alm och ask – förädling, forskning och finansiering. [35]

Digitala fastighetsköp & Förköpsrätt vid fastighetstransaktioner. [38]

Socialdepartementet

Ett samordnat vaccinationsarbete – för effektivare hantering av kommande vacciner. Del 1 och 2. [2]

En trygg uppväxt utan nikotin, alkohol och lustgas. [23]

En mer effektiv tillsyn över socialtjänsten. [25]

En utvärdering av förändringar i sjukförsäkringens regelverk under 2021 och 2022. [26]

En statlig ordning med brottsförebyggande åtgärder för barn och unga. [30]

Delad hälsodata – dubbel nytta. Regler för ökad interoperabilitet i hälso- och sjukvården. [33]

Utbildningsdepartementet

Utvecklat samarbete för verksamhetsförlagd utbildning – långsiktiga åtgärder för sjuksköterskeprogrammen. [9]

Växla yrke som vuxen – en reformerad vuxenutbildning och en ny yrkesskola för vuxna. [16]

Skolor mot brott. [17]

Offentlighetsprincipen eller insynslag. Allmänhetens insyn i enskilda aktörer inom skolväsendet. [28]

Umeå kommun **Protokollsutdrag**
Individ- och familjenämndens arbetsutskott 2024-11-06

§ 115

Diarienr: IFN-2024/00207

Remiss - Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024:39, Ju2024/01476

Beslut

Individ- och familjenämndens arbetsutskott beslutar att låta ärendet gå utan eget yttrande.

Ärendebeskrivning

Justitiedepartementet har inbjudit Umeå kommun att lämna synpunkter på delbetänkandet *Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga* (SOU 2024:39).

Uppdraget i delbetänkandet var i huvudsak att överväga dels hur den nuvarande påföljden ungdomsövervakning bör förstärkas, dels att införa en ny påföljd, utvidgad ungdomsövervakning, som ska innehålla fler kontrollmöjligheter och andra verktyg än ungdomsövervakning. I delbetänkandet hanteras även frågor om ungdomsreduktionen. Förslagen handlar bland annat om att:

- ungdomsreduktionen för lagöverträdare i åldrarna 18–20 år avskaffas helt
- särregleringen av domstolsprocessen i fortsättningen enbart ska gälla för barn under 18 år
- minska ungdomsreduktionen för lagöverträdare i åldern 15–17 år
- ungdomsövervakning ska kunna dömas ut i fler fall
- ingen obligatorisk halvtidsprövning av rörelseinskränkningarna vid ungdomsövervakning
- införa en nya ungdomspåföljd - utvidgad ungdomsövervakning
- vid utvidgad ungdomsövervakning ska verkställighetsplanering göras på ungdomsavdelning i kriminalvårdsanstalt
- fler kontrollmöjligheter hur verkställigheten fungerar vid ungdomsövervakning och utvidgad ungdomsövervakning.

Förslagen om förändring av ungdomsreduktionen kan förväntas få betydelse både vid straffmätningen och valet av påföljd för lagöverträdare i åldrarna 18–20 år vid brott som har ett lägre straffvärde än fängelse i ett år. Beträffande lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år kommer minskningen av ungdomsreduktionen innebära att straffmätningsvärdena för samma brott kommer att bli högre än tidigare. Det i sin tur innebär att tillämpningsområdet för de olika ungdomspåföljderna förskjuts och att en mer ingripande påföljd i många fall måste väljas för att den ska motsvara straffmätningsvärdet. Utredningens förslag om förändrad ungdomsreduktion i åldersgruppen 15–17 år kan också leda till att åklagare i större utsträckning än i dag kommer att begära att barnet häktas.

Förslagen i andra utredningar som berör barn som begår brott bedöms ha en samverkande effekt med delbetänkandets förslag om en förändrad ungdomsreduktion på så sätt att effekten av den förändrade ungdomsreduktionen i fråga om påföljdsval och straffmätning kan förväntas bli större än vad som annars hade varit fallet.

Den nya påföljden utvidgad ungdomsövervakning kan förväntas medföra att fängelse i många fall kan undvikas för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år vid straffmätningsvärden som överstiger fängelse i ett år. Effekten av den minskade ungdomsreduktionen begränsas därigenom i viss mån. För de som gör sig skyldiga till de allra allvarligaste brotten innebär förslagen en tydlig skärpning i fråga om påföljdsvalet.

Förslaget om utvidgad ungdomsövervakning och i någon mån de skärpta reglerna om ungdomsövervakning bedöms öka socialnämndens kostnader. Skälet till denna bedömning är att socialnämnden ska tillhandahålla en särskild handläggare till den dömde vid utvidgad ungdomsövervakning. Vidare kan det antas att utvidgad ungdomsövervakning kommer kräva en tätare och mer omfattande samverkan mellan kriminalvården och socialnämnden. Utredningen föreslår att kommunerna tillförs 5 miljoner kronor per år som ett led i genomförandet av förslagen.

Utredningen räknar med att förslagen får positiva effekter i arbetet med att motverka ungas brottslighet och i det brottsförebyggande arbetet.

Umeå kommun **Protokollsutdrag**
Individ- och familjenämndens arbetsutskott 2024-11-06

Arbetsutskottets beslutsordning

Yrkande
Andreas Lundgren (S) yrkar att ärendet går utan eget yttrande till nämnden.

Arbetsutskottets beslutsgång

Ordförande frågar om utskottet är redo att gå till beslut och finner så.

Ordförande frågar om utskottet kan enas om att låta ärendet gå utan eget yttrande och finner så.

Beslutsunderlag

Yttrande 2024-10-08
Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga (SOU 2024:39)

Beredningsansvariga

Utredare Camilla Nilsson,
Enhetschef Familjebehandling Lina Wennström
Ungdomsbehandlare Peter Gabrielsson
Utvecklingsstrateg Umebrå Frida Davidila
Utredare Lena Bolin
Verksamhetschef IFO Annette Forsberg
Biträdande verksamhetschef IFO Karin Österberg

Beslutet ska skickas till
Justitiedepartementet

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-10-21

Individ- och familjenämndens arbetsutskott

Diarienr: IFN-2024/00195

Fortsatt implementering och efterlevnad av barnkonventionen - Handlingsplan för implementering av barnkonventionen 2024 – 2026

Förslag till beslut

Individ- och familjenämnden antar Handlingsplan för implementering av barnkonventionen 2024–2026.

Ärendebeskrivning

FN:s konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen) har varit svensk lag sedan 1 januari 2020. Syftet med barnkonventionen är att säkerställa barns tillgång till sina mänskliga rättigheter. Barnkonventionen kräver att barnets bästa ska beaktas och analyseras i alla beslut som rör barn. Inför att barnkonventionen skulle bli lag gjordes förändringar och anpassningar i verksamheterna inom nämndens område för att stärka implementeringen av barnkonventionen.

Omfattningen av arbetet såg olika ut i olika verksamheter och det saknades då en övergripande struktur för implementering och uppföljning av arbetet. För att möjliggöra ett strategiskt barnrättsarbete där samtliga verksamheter involveras beslutade Individ- och familjenämnden om en handlingsplan för implementering av barnkonventionen, 2021 - 2023.

Handlingsplanen har lett till en rad förbättringar som bidragit till att stärka det barnrättsstrategiska arbetet, samt en ökad medvetenheten om de brister och behov som finns för att ytterligare stärka implementeringen. En ny handlingsplan krävs för att fortsätta det arbetet. Målet är att barnkonventionens barnsyn ska genomsyra nämndens verksamheter och att barns rättigheter därmed ska kunna tillgodoses.

Beslutsunderlag

Handlingsplan för implementering av Barnkonventionen inom Individ- och familjenämnden 2024-2026

Beredningsansvarig

Processledare och barnrättstrateg Louise Palmén

Tjänsteskrivelse

Dnr: IFN-2024/00195

Beslutet ska skickas till
Kvalitetschef Ulrika Gustafsson
Enhetschef Erica Bålfors Birgersson

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Louise Palmén
Processledare

UMEÅ KOMMUN

Handlingsplan för implementering av barnkonventionen inom Individ- och familjenämnden 2024-2026

Dokumentnamn: Handlingsplan för implementering av barnkonventionen inom Individ- och familjenämnden		
Dokumentansvarig: Louise Palmén, processledare och barnrättstrateg		**Dokumentdatum:** 2024-10-22
Godkänd av: Individ- och familjenämnden	**Version:** [2.0]	**Reviderad:**

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning 2
Inledning 3
Bakgrund och problembeskrivning 3
Roller och ansvar 4
Om barnkonventionen 4
Avgörande perspektiv och barnkonsekvensanalys 5
Handlingsplan för implementering inom Individ- och familjenämnden 5
Syfte 5
Framtagande av ny handlingsplan 5
Handlingsplanens utgångspunkt 6
Aktiviteter i handlingsplanen 7

Inledning

FN:s konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen) har varit svensk lag sedan år 2020. Syftet med barnkonventionen är att säkerställa barns tillgång till sina mänskliga rättigheter. Barnkonventionen kräver att barnets bästa ska beaktas och analyseras i alla beslut som rör barn. Alla rättigheter i konventionen ska respekteras på alla nivåer i samhället. Stat, regioner och kommuner ska säkerställa att rättigheterna följs. För att säkerställa att barnets rättigheter tas tillvara krävs kunskap och information om tolkningen av konventionen, en stärkt implementering, samt uppföljning av arbetet.

Bakgrund och problembeskrivning

Inför att barnkonventionen skulle bli lag gjordes förändringar och anpassningar i verksamheterna inom nämndens område för att stärka implementeringen av barnkonventionen. I nämndens uppdragsplan och budget för 2020 fanns utbildning och uppföljning av barnkonventionen med. Omfattningen av arbetet såg olika ut i olika verksamheter och det saknades då en övergripande struktur för implementering och uppföljning av arbetet. För att möjliggöra ett strategiskt barnrättsarbete där samtliga verksamheter involveras beslutade Individ- och familjenämnden, år 2021, om en handlingsplan för implementering. Med målet att barnkonventionens barnsyn ska genomsyra nämndens verksamheter och att barns rättigheter därmed ska kunna tillgodoses.

Under samma år togs beslut i socialdirektörens ledningsgrupp om tillsättande av en barnrättstrateg och ett barnrättsteam, som tillsammans ska stödja verksamheternas barnrättsarbete och möjliggöra ett kollegialt lärande. Barnrättstrategen har ett särskilt ansvar för de barnrättsliga frågorna inom Stöd och omsorg, på strategisk nivå, och ansvarar bland annat för sammanställning av uppföljningen av handlingsplanen. Barnrättsteamet består av nyckelpersoner från verksamheterna. Dessa roller beskrivs ytterligare under avsnittet ”Roller och ansvar”.

Med utgångspunkt i handlingsplanen, för 2021 – 2023, har det genomförts en rad förändringar inom Stöd och omsorg, som har bidragit till att stärka det barnrättsstrategiska arbetet. Kunskapen om barnkonvention har ökat i verksamheterna, mallar för barnkonsekvensanalyser har tagits fram, och används. Arbetet inom nämnden har spridits till andra nämnder och även utanför kommunen. Sammantaget har arbetet med utgångspunkt i handlingsplanen lett till ett stärkt barnrättsarbete, som ökat medvetenheten om de brister och behov som finns för att ytterligare stärka implementeringen. I lagrådsremissen för nya socialtjänstlagen framkommer krav på ett tydligare barnrättsperspektiv. Bland annat föreslås ett förtydligande angående att det vid bedömning av barnets bästa ska hänsyn tas till barnets åsikter, samt att barns rätt till information ska stärkas. För att fortsätta stärka barnrättsarbetet, tydliggöra implementeringen och uppföljningen av den krävs en ny handlingsplan.

Roller och ansvar

Barnrättstrategen ansvarar för att sammanställa uppföljningen av handlingsplanen och föredra den i nämnd och verksamhetsledning. Barnrättstrategen kan ge stöd till verksamheterna i strategiska barnrättsfrågor (ej juridiskt stöd), och ska ha en nära dialog med ledning och verka för att de barnrättsliga frågorna får legitimitet och införlivas i verksamheten. Är även samordnande och sammankallande av Barnrättsteamet.

Barnrättsteamet består av nyckelpersoner från verksamhet som, tillsammans med barnrättstrategen, stödjer verksamheternas barnrättsarbete och möjliggör kollegialt lärande.

Chefer i linje ansvarar för respektive verksamhets efterlevnad av barnkonventionen.

Om barnkonventionen

Barnkonventionen innehåller 54 artiklar – uppdelade i tre delar. Del 1 innehåller 41 sakartiklar som beskriver barns rättigheter. Del 2 innehåller regler om hur konventionen ska efterlevas och del 3 regler om anslutning, reservationer och utträde ur konventionen. Det är artiklarna 1-42 som blev lag den 1 januari 2020. Alla artiklar är lika mycket värda och har ingen inbördes rangordning, men artikel 2, 3, 6 och 12 är grundläggande och representerar barnkonventionens barnsyn. I beslut och åtgärder som kan röra enskilda barn eller grupper av barn är det dessa artiklar som ska vara utgångspunkt. De är även vägledande för hur de övriga rättigheterna ska tolkas. Det ska framgå på vilket sätt barnets rättigheter enligt de fyra grundprinciperna och andra aktuella rättigheter är tillgodosedda i förhållande till den specifika frågan.

Grundprinciperna finns transformerade in i svensk lagstiftning, och alltså inte något som läggs ovanpå den lagstiftning som är relevant för nämndens verksamheter. De kan istället ses som vägledning för att säkerställa att barns rättigheter tas tillvara.

- Artikel 2: Alla barn är lika mycket värda och har rätt till alla rättigheter. Inget barn får diskrimineras
- Artikel 3: När vuxna fattar beslut eller genomför åtgärder som påverkar barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa
- Artikel 6: Alla barn har rätt till sitt liv, överlevnad och utveckling.
- Artikel 12: Alla barn har rätt att uttrycka sin åsikt och vuxna ska lyssna och beakta deras åsikter

Avgörande perspektiv och barnkonsekvensanalys

Enligt artikel 3 ska barnets bästa beaktas vid beslut och åtgärder som rör dem. En bedömning av vad som är barnets bästa kräver olika perspektiv att utgå ifrån; *barnets perspektiv*, *barnperspektiv* och *barnrättsperspektiv.*

Barnets perspektiv är barnets egen berättelse, tolkning och uppfattning av sin situation. Vuxna är skyldiga att ta hänsyn till barnets perspektiv enligt artikel 12 i Barnkonventionen.

Barnperspektiv innebär att en vuxen person utifrån sina kunskaper och erfarenheter försöker sätta sig in i barnets situation för att själv bedöma vad som är bäst för barnet. Barnperspektivet innebär inte automatiskt att man arbetar i enlighet med barnets rättigheter.

Ett *barnrättsperspektiv* innebär att både den enskilda medarbetaren och hela verksamheten arbetar utifrån rättigheterna i barnkonventionen och har strategier för arbetet med att efterleva konventionen. Ett barnrättsperspektiv genomsyrar en verksamhet när man utgår från de fyra huvudprinciperna, artikel 2, 3, 6 och 12.

En *barnkonsekvensanalys* är en utredning som ska göras när beslut ska fattas eller åtgärder vidtas som direkt eller indirekt påverkar barn. Syftet med barnkonsekvensanalysen är att säkerställa att barns rättigheter finns med i beslutsfattandet som rör verksamheten. En barnkonsekvensanalys innebär att göra en helhetsbedömning av vad som är den bästa möjliga lösningen för barnet/barnen som berörs av förslaget/åtgärden. Analysen används sedan som underlag för beslut och prioriteringar.

Handlingsplan för implementering inom Individ- och familjenämnden

Syfte

För det fortsatta arbetet med implementeringen av barnkonventionen i sin helhet i Individ- och familjenämndens (IFN) samtliga verksamheter behövs ökad kunskap, information och strategisk uppföljning av arbetet. Handlingsplanen syftar till att skapa förutsättningar för detta. Den ska möjliggöra för nämndens verksamheter att bedriva ett strategiskt barnrättsarbete, samt för att stärka barns och ungas möjligheter att vara delaktiga i frågor som berör dem. Målet är att barnkonventionens barnsyn ska genomsyra nämndens verksamheter och att barns rättigheter därmed ska kunna tillgodoses.

Framtagande av ny handlingsplan

Handlingsplanen utgår från och bygger på tidigare handlingsplan, Handlingsplan för implementering av Barnkonventionen inom Individ- och familjenämnden 2021 – 2023. De förändringar som föreslås i aktiviteterna bygger på behov som framkommit genom uppföljning av tidigare handlingsplan och

åtgärdsplaner, samt i uppföljningsarbete tillsammans med barnrättsteamet. Punkterna 1 - 8 utgår från tidigare aktiviteter och visar på behov av:

1. Utbildning i barnkonventionen och barnkonsekvensanalyser
2. Ökat användande av barnkonsekvensanalyser
3. Informationsmaterial till barn, föräldrar och personal om barnets rättigheter
4. Ökad samverkan mellan aktörer för att stärka barnets rättigheter
5. Ökad kunskap om barns utsatthet och våld
6. Kunskap om orosanmälan och/eller hur agera när föräldrar och barn behöver stöd och hjälp
7. Arbetssätt som möjliggör att barn får uttrycka sina åsikter i frågor som rör dem
8. Uppföljning av implementeringsarbetet

Inom Stöd och omsorgs alla verksamheter finns behov av att stärka arbetet enligt ovanstående punkter, men hur arbetet behöver stärkas ser olika ut beroende på hur verksamheterna möter barn.

Handlingsplanens utgångspunkt

Riksdagen antog 2010 en strategi för att förverkliga barnkonventionen, *Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige*. Det är en vägledande proposition som fortfarande gäller.

Principerna i strategin, nio till antalet, uttrycker grundläggande förutsättningar för att stärka barnets rättigheter. Avsikten är att strategin ska vara en utgångspunkt för offentliga aktörer på statlig och kommunal nivå som i sina verksamheter ska säkerställa de rättigheter barn har. Handlingsplanen för nämnden utgår därför från nedanstående nio principer från strategin.

Handlingsplanen omfattar samtliga verksamheter inom Individ- och familjenämnden. Verksamheterna har olika uppdrag, som i olika grad och på olika sätt påverkar barn och barns rättigheter. Förutsättningarna skiljer sig därmed åt. I nämndens arbete med barns rättigheter ska dock de angivna principerna vara en gemensam utgångspunkt och vägledning.

Principerna från strategin, som handlingsplanen utgår ifrån:

1. Beslut som rör barn ska utformas i överensstämmelse med Barnkonventionen (All lagstiftning som rör barn ska utformas, tolkas och tillämpas i överensstämmelse med barnkonventionen)
2. Barnets fysiska och psykiska integritet ska respekteras i alla sammanhang
3. Barn ska ges förutsättningar att uttrycka sina åsikter i frågor som rör dem
4. Barn ska få kunskap om sina rättigheter och vad de innebär i praktiken
5. Föräldrar ska få kunskap om barnets rättigheter och erbjudas stöd i sitt föräldraskap
6. Beslutsfattare och relevanta yrkesgrupper ska ha kunskap om barnets rättigheter och omsätta denna kunskap i berörda verksamheter
7. Aktörer inom olika verksamheter som rör barn ska stärka barnets rättigheter genom samverkan
8. Aktuell kunskap om barns levnadsvillkor ska ligga till grund för beslut och prioriteringar som rör barn.
9. Beslut och åtgärder som rör barn ska följas upp och utvärderas utifrån ett barnrättsperspektiv

Aktiviteter i handlingsplanen

Aktiviteterna i handlingsplanen riktar sig både till de övergripande ledningsstrukturerna (nämnd och ledningsgrupper) och till verksamheterna.

På grund av verksamheternas olika förutsättningar, uppdrag och tidigare arbete med barnkonventionen kommer implementeringsarbetet fortsatt ske på enhetsnivå eller grupper med samma förutsättningar/uppdrag. De åtgärdsplaner som skapats som ett led i handlingsplanens aktiviteter kommer uppdateras och utgå från den nya handlingsplanen. Uppföljningen av hur verksamheterna lever upp till barnkonventionen kommer även fortsatt vara en del av implementeringsarbetet, därför kommer det planeras för en nulägesanalys som ska synliggöra mer specifika åtgärder och utvecklingsområden.

Aktivitet	Genomförande	Ansvar	Tidplan
Barnrättsteam	Ett team bestående av nyckelpersoner från verksamhet, som tillsammans med barnrättstrategen, ska kunna stödja verksamheternas	Barnrättstrateg	Pågående

	barnrättsarbete och möjliggöra kollegialt lärande.		
Säkerställa att det finns kunskap och medvetenhet om barnkonvention i organisationen	Framtagande av nya interna utbildningar i barnkonventionen: 1. Grundutbildning 2. Fördjupning för de som möter barn direkt 3. Fördjupning för de som möter barn indirekt Barnkonsekvensanalyser och artikel 23 (rättigheter för barn med funktionshinder) ska ha ett särskilt fokus.	Barnrättsstrateg tillsammans med barnrättsteamet	Start omgående Klart under 2025
	Information/utbildning till beslutsfattare i nämnd och ledningsgrupper	Barnrättsstrateg	Start när den nya utbildningen är färdigställd
	Information/utbildning till medarbetare i nämndens alla verksamheter	Enhetschef	Pågående och fortsatt löpande
	Aktuell information samt material om barnkonventionen ska finnas lättillgänglig	Barnrättsstrateg tillsammans med kommunikatör	Löpande
Säkerställa att det i mål- och styrdokument framgår att barnkonventionens grundprinciper beaktats	Översyn och uppdatering av relevanta dokument	Respektive dokumentägare	2024 - 2026
Säkerställa att de beslut som fattas i nämnd och ledningsgrupper och som berör barn har föregåtts av en	Öka kunskapen om och användandet av barnkonsekvensanalyser, för att möjliggöra att beslut som rör barn identifieras och konsekvensbeskrivs. Vilket ska ske genom bl a att ta fram vägledning	Barnrättsstrateg tillsammans med ansvariga tjänstepersoner	2024 - 2026

prövning av barnets bästa	för användandet av barnkonsekvensanalyser.		
Göra nulägesanalys i verksamhet – med utgångspunkt i de nio principerna	Alla enheter inom samtliga verksamheter ska kartlägga och inventera hur långt man kommit till att nå upp till angivna principer, och identifiera utvecklingsområden. Resultatet från nulägesanalysen sammanställs inom varje biträdande verksamhetschefs område.	Enhetschefer kartlägger och biträdande verksamhetschef sammanställer	Genomförs under våren 2025
Upprätta åtgärdsplan i verksamhet	Planering av åtgärder görs med utgångspunkt nulägesanalysen resultat och med följande aktiviteter: 1. Utbildning i barnkonventionen och barnkonsekvensanalyser 2. Ökat användande av barnkonsekvensanalyser 3. Informationsmaterial till barn, föräldrar och personal om barnets rättigheter 4. Ökad samverkan mellan aktörer för att stärka barnets rättigheter 5. Ökad kunskap om barns utsatthet och våld 6. Ökad kunskap om orosanmälan och/eller hur agera när föräldrar och barn behöver stöd och hjälp 7. Arbetssätt som möjliggör att barn får uttrycka sina åsikter i frågor som rör dem	Biträdande verksamhetschef tillsammans med barnrättsstrateg och ev. processledare	Genomförs under våren 2025

	8. Uppföljning av implementeringsarbetet		
Genomföra och följa upp åtgärder i verksamheternas åtgärdsplaner	Varje biträdande verksamhetschefs område följer upp arbetet och rapporterar till Barnrättsstrateg, som samlar in och följer upp sammanställningen av varje åtgärdsplan.	Biträdande verksamhetschef	Löpande uppföljning

Umeå kommun **Protokollsutdrag**
Individ- och familjenämndens arbetsutskott 2024-11-06

§ 116

Diarienr: IFN-2024/00195

Fortsatt implementering och efterlevnad av barnkonventionen Handlingsplan för implementering av barnkonventionen 2024 – 2026

Förslag till beslut

Individ- och familjenämnden antar Handlingsplan för implementering av barnkonventionen 2024–2026.

Ärendebeskrivning

FN:s konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen) har varit svensk lag sedan 1 januari 2020. Syftet med barnkonventionen är att säkerställa barns tillgång till sina mänskliga rättigheter. Barnkonventionen kräver att barnets bästa ska beaktas och analyseras i alla beslut som rör barn. Inför att barnkonventionen skulle bli lag gjordes förändringar och anpassningar i verksamheterna inom nämndens område för att stärka implementeringen av barnkonventionen.

Omfattningen av arbetet såg olika ut i olika verksamheter och det saknades då en övergripande struktur för implementering och uppföljning av arbetet. För att möjliggöra ett strategiskt barnrättsarbete där samtliga verksamheter involveras beslutade Individ- och familjenämnden om en handlingsplan för implementering av barnkonventionen, 2021 - 2023.

Handlingsplanen har lett till en rad förbättringar som bidragit till att stärka det barnrättsstrategiska arbetet, samt en ökad medvetenheten om de brister och behov som finns för att ytterligare stärka implementeringen. En ny handlingsplan krävs för att fortsätta det arbetet. Målet är att barnkonventionens barnsyn ska genomsyra nämndens verksamheter och att barns rättigheter därmed ska kunna tillgodoses.

Umeå kommun **Protokollsutdrag**

Individ- och familjenämndens arbetsutskott 2024-11-06

Arbetsutskottets beslutsordning

Individ- och familjenämndens arbetsutskott beslutar i enlighet med tjänsteskrivelsens förslag till beslut.

Beslutsunderlag

Handlingsplan för implementering av Barnkonventionen inom Individ- och familjenämnden 2024-2026

Beredningsansvarig

Processledare och barnrättstrateg Louise Palmén

Beslutet ska skickas till

Kvalitetschef Ulrika Gustafsson

Enhetschef Erica Bålfors Birgersson

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-10-24

Individ- och familjenämndens arbetsutskott

Diarienr: IFN-2024/00019

Individ- och familjenämndens delegationsordning 2024 - Revidering

Förslag till beslut
Individ- och familjenämnden godkänner förvaltningens förslag till ny delegationsordning för Individ- och familjenämnden.

Ärendet direktjusteras.

Ärendebeskrivning
Skadeståndsanspråk och avtal om förlikning avseende skadeståndsanspråk
Delegationsordningen är i behov av ett tillägg för fråga om *skadeståndsanspråk och avtal om förlikning avseende skadeståndsanspråk* varmed delegationsordningen bör revideras enligt följande under kapitel 5 Ärenden gällande ekonomi, inköp mm.

5.1 Övriga beslut

Ärende	Delegat
Beslut angående skadeståndsanspråk och avtal om förlikning avseende skadeståndsanspråk a) upp till ½ prisbasbelopp b) över ½ prisbasbelopp upp till 2 prisbasbelopp c) över 2 prisbasbelopp	 a) Enhetschef b) Verksamhetschef c) Socialdirektör

Utifrån prisbasbelopp för år 2024 så avses dessa belopp:
1/2 prisbasbelopp är detsamma som 28 650 kr
1 prisbasbelopp är detsamma som 57 300 kr och
2 prisbasbelopp är detsamma som 114 600 kr.

Fastställande av krisledningsplanen
Delegationsordningen är i behov av ett tillägg för fråga om fastställande av krisledningsplanen varmed delegationsordningen bör revideras enligt följande under kapitel 6 Övrigt. I krisledningsplanen beskrivs hur förvaltningen

Tjänsteskrivelse

Dnr: IFN-2024/00019

organiserar sig vid en kris eller extraordinär händelse. Syftet med delegationen är att underlätta för förvaltningen att göra revideringar av planen, och att det ska kunna göras på kort tid.

6. Övrigt

Ärende	Delegat
Fastställa krisledningsplan för stöd- och omsorgsförvaltningen	Socialdirektör

Beslutsunderlag

Delegationsordning 2024-11-20

Beredningsansvariga

Jurist Maria Sydlén
Utredare Lina Rolén
Nämndsekreterare Rose-Marie Lång Bäckström
SAS Kristina Halleröd

Beslutet ska skickas till

Ledningsgrupp stöd och omsorg
Enhetschefer myndighet
Systemförvaltningen

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Rose-Marie Bäckström
Nämndsekreterare

UMEÅ KOMMUN

Delegationsordning för individ- och familjenämnden

Dokumentnamn Delegationsordning för individ- och familjenämnden		
Dokumentansvarig Ulrika Gustavsson, kvalitetschef		**Fastställd/upprättad** 2020-11-18
Beslutad av Individ- och familjenämnden 2020-11-18 § 218		**Reviderad** 220622, 230524, 231018, 231220. 240124, 240320, 240828, 241120

Innehåll

1. Delegation av nämndsbeslut 5
1.1. Allmänt om delegation 5
1.2. Rätt att fatta beslut 5
1.3. Delegationsförbud och delegationsbegränsningar 6
1.3.1. Kommunallagens regler om delegering av ärenden inom en nämnd 6
1.3.2. Socialtjänstlagens regler om delegering av ärenden 7
1.4. Anmälan om delegationsärenden 8
2. Allmänt om ärenden inom nämndens område 8
2.1 Brådskande beslut 8
2.2 Handläggning av ärenden 8
2.2.1 Beslut angående utredning 8
2.2.2 Överflyttning av ärende 9
2.2.3 Överklagan och delgivning 9
2.3 Ombud och offentligt biträde 10
2.4 Offentlighet och sekretess 10
2.4.1 Utlämnande av allmän handling 10
2.4.2 Uppgifter till andra myndigheter, t.ex. Polismyndighet 11
2.4.3 Anmälan till överförmyndare 12
2.4.4 Anmälan till smittskyddsläkare 12
2.5 Yttranden 13
2.6 Lex Sarah 14
2.7 Lex Maria m.m. 14
2.8 Dödsboanmälan 15
3. Ärenden gällande barn, unga och familj 15
3.1 Beslut med stöd av SoL 15
3.1.1 Öppenvårdsinsatser (barn/unga) 15
3.1.2 Placeringar (barn/unga) 16
3.1.3 Bistånd enligt SoL riktat till barn/unga med funktionsnedsättningar 18
3.2 Beslut med stöd av lag med särskilda bestämmelser om placering av barn i skyddat boende 19
3.3 Beslut med stöd av LVU 20
3.4 Beslut med stöd av LSS (barn/unga) 25
3.5 Beslut gällande Familjerätt med stöd av FB och SoL 26
3.5.1 Faderskap och föräldraskap 26
3.5.2 Medgivande och adoption 26

3.5.3 Vårdnad, boende, umgänge ... 27
4. Ärenden gällande vuxna ... 28
4.1 Beslut med stöd av SoL ... 28
4.1.1 Öppenvårdsinsatser och vissa bistånd gällande bostad (vuxna) ... 28
4.1.2 Placering (vuxna) ... 29
4.1.3 Bistånd enligt SoL till vuxna upp till 65 år med funktionsnedsättningar ... 30
4.2 Beslut med stöd av LVM ... 30
4.3 Beslut med stöd av LSS (vuxna) ... 31
4.4 Beslut om ekonomiskt bistånd och dagersättning ... 33
4.4.1 Försörjningsstöd ... 33
4.4.2 Dagersättning med stöd av LMA ... 34
5. Ärenden gällande ekonomi, inköp m.m ... 34
5.1 Beslut om inköp ... 34
5.2 Teckna och säga upp/häva avtal ... 35
5.3 Övriga beslut ... 35
6. Övrigt ... 35

Lagar, föreskrifter och förkortningar

	Bidragsbrottslag (2007:612)
BrB	Brottsbalk (1962:700)
	Delgivningslag (2010:1932)
SFS 2017:193	Förordning (2017:193) om statlig ersättning för asylsökande m.fl
SFS 2010:1122	Förordning (2010:1122) om statlig ersättning för insatser för vissa utlänningar
FB	Föräldrabalk (1949:381)
FL	Förvaltningslag (2017:900)
FPL	Förvaltningsprocesslag (1971:291)
GDPR	Dataskyddsförordningen
IAL	Lag om arv i internationella situationer (2015:417)
IDL	Lag om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo (1937:81)
KL	Kommunallag (2017:725)
KkF	Körkortsförordning (1998:980)
LPSB[1]	Lag om placering av barn i skyddat boende (2024:79)
LUL	Lag med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (1964:167)
LVU	Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (1990:52)
	Lag om offentligt biträde (1996:1620)
LSS	Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade (1993:387)
LVM	Lag om vård av missbrukare i vissa fall (1988:870)
	Lex Maria (SOSFS 2013:18)
	Lex Sarah (SOSFS 2011:5)
LMA	Lag (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl
	Lag (2016:1013) om personnamn
	Lag (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen
OSL	Offentlighet- och sekretesslag (2009:400)
	Passförordning (1979:664)
RF	Regeringsformen Kungörelse (1974:152) om beslutad ny regeringsform (RF)
PSL	Patientsäkerhetslag (2010:659)
SmittskL	Smittskyddslag (2004:168)
SFB	Socialförsäkringsbalk (2010:110)
SoF	Socialtjänstförordning (2001:937)

[1] Det finns ännu ingen publicerad förkortning så den kan komma att ändras

SoL	Socialtjänstlag (2001:453)
	Studiestödsförordning (2000:655)
TF	Tryckfrihetsförordning (1949:105)
ÄB	Ärvdabalk (1958:637)
ÄktB	Äktenskapsbalk (1987:230)

1. Delegation av nämndsbeslut

1.1. Allmänt om delegation

En nämnd måste inte alltid fatta beslut själv, den kan med vissa begränsningar delegera rätten att besluta i ett specifikt ärende eller en grupp av ärenden till presidiet, ett utskott, en ledamot, en ersättare (suppleant) eller en anställd i kommunen. Regler avseende nämndens möjlighet till delegation finns i kommunallagens (KL) bestämmelser.

Den person som fått viss beslutanderätt genom delegation, fattar självständigt beslut inom det område som delegationen omfattar. Delegaten bär således det fulla juridiska ansvaret för sitt beslut, även om beslutet är fattat på nämndens vägnar. Vanliga överklagandemöjligheter gäller för de beslut som fattats efter delegation.

Nämnden kan när som helst återkalla en delegation. Det kan göras generellt eller i ett särskilt ärende. Nämnden kan också överta beslutanderätten i ett ärende, antingen genom att efter eget handlande föregripa ett beslut i ett enskilt ärende av den som fått delegeringen, eller genom överlåtande från delegaten. Vad som sagts om nämndens möjlighet att återkalla en delegering och genom eget handlande föregripa ett beslut gäller också för en förvaltningschef så vitt avser förvaltningschefens vidaredelegering av beslutanderätt.

Kommunallagen skiljer mellan beslut som måste delegeras om annan än nämnden skall fatta beslut, och beslut som är mer av verkställande karaktär. Beslut i kommunalrättslig mening som måste delegeras kännetecknas av att de är självständiga beslut, där det finns fler alternativ och där bedömningar måste göras. Beslut av verkställighetskaraktär är bundna till ett annat beslut där själva saken avgörs och kan överprövas. Åtgärder som är rent verkställande behöver inte delegeras särskilt.

1.2. Rätt att fatta beslut

Denna delegationsordning innehåller en förteckning över ärenden i vilka Individ- och familjenämnden har delegerat beslutanderätten åt utskott, enskild ledamot eller anställd hos kommunen.
Om en ärendetyp inte finns med i förteckningen så är det individ- och familjenämnden som är behörig beslutsfattare. Om ett beslut skulle fattats utan given delegation för ärendet, då är beslutet en sk. nullitet, dvs. beslutet existerar inte.

För tjänstemän som delegerats beslutsrätt, så gäller rätten endast för tjänsteman som arbetar i den enhet som ansvarar för ärendet. Om delegaten anser att ärendet är svårbedömt eller av annan orsak

inte anser sig kunna fatta beslut i ärendet kan det överlämnas till utskott eller till nämnden. Om en ärendetyp inte finns med i delegationsordningen innebär det att beslut ska fattas i nämnden.

Delegat har full beslutanderätt i tilldelat ärende om inte något annat särskilt framgår av delegationsordningen. Med full beslutanderätt avses bifall, avslag, avvisa, avskriva och ändra beslut. Delegation som följer av denna delegationsordning anges på lägsta nivå, det betyder att överordnad tjänsteman vid underordnad delegats förhinder, tex sjukdom eller semester kan fatta beslut i alla de ärenden som underordnad delegat kan fatta beslut om. Rätten att fatta beslut på delegation av nämnd, omfattar även vikarie eller tillförordnad tjänsteman när denne tjänstgör i ordinarie delegats ställe. Ledamöter som är ersättare, tex vice ordförande, träder in som delegat först då ordinarie ledamot legalt är förhindrad att fatta beslut, tex vid sjukdom och semester.

Delegaten socialsekreterare innefattar socialsekreterare i myndighetsutövning om inte annat anges.

I delegationsordningen finns även med de ärenden där nämnden beslutat om särskilda fullmakter till handläggare.

1.3. Delegationsförbud och delegationsbegränsningar

1.3.1. Kommunallagens regler om delegering av ärenden inom en nämnd

Möjligheter till delegation av ärenden inom en kommunal nämnds ansvarsområden framgår av 6 kap. 37–40 §§, 7 kap. 5–8 §§ kommunallagen (2017:725), (KL).

6 kap. Styrelsen och andra nämnder
37 § En nämnd får uppdra åt presidiet, ett utskott, en ledamot eller ersättare att besluta på nämndens vägnar i ett visst ärende eller en viss grupp av ärenden. En nämnd får även uppdra åt en anställd att besluta enligt 7 kap. 5-8 §§ KL

38 § Beslutanderätten får inte delegeras när det gäller
1. ärenden som avser verksamhetens mål, inriktning, omfattning eller kvalitet,
2. framställningar eller yttranden till fullmäktige liksom yttranden med anledning av att beslut av nämnden i dess helhet eller av fullmäktige har överklagats,
3. ärenden som rör myndighetsutövning mot enskilda, om de är av principiell beskaffenhet eller annars av större vikt,
4. ärenden som väckts genom medborgarförslag och som lämnats över till nämnden, eller
5. ärenden som enligt lag eller annan författning inte får delegeras.

Beslutanderätten får inte heller delegeras till en automatiserad besluts-funktion när det gäller
1. ärenden där beslut överklagas enligt bestämmelserna i 13 kap.,
2. ärenden där beslut enligt lag eller annan författning inte får överklagas,
3. ärenden om upphandling, eller
4. ärenden om auktorisations- eller valfrihetssystem. */Träder i kraft I:2024-01-01/*

39 § En nämnd får uppdra åt ordföranden, eller en annan ledamot som nämnden har utsett, att besluta på nämndens vägnar i ärenden som är så brådskande att nämndens avgörande inte kan avvaktas.

40 § Nämnden ska besluta i vilken utsträckning beslut som har fattats med stöd av uppdrag enligt 37 § ska anmälas till den. Beslut som inte anmäls ska protokollföras särskilt, om beslutet får överklagas enligt bestämmelserna i 13 kap.

41 § En nämnds beslutanderätt får enligt 37§ delegeras till ett utskott. Ett utskott kan också ha till uppgift att bereda nämnden ärenden.

Sådana beslut som avses i 39 § ska anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

7 kap Anställda
5 § En nämnd får uppdra åt en anställd hos kommunen eller regionen att besluta på nämndens vägnar i ett visst ärende eller en viss grupp av ärenden, dock inte i de fall som avses i 6 kap. 38 §.

6 § Om en nämnd med stöd av 5 § uppdrar åt en förvaltningschef inom nämndens verksamhetsområde att fatta beslut, får nämnden överlåta åt förvaltningschefen att i sin tur uppdra åt en annan anställd inom kommunen eller regionen att fatta beslutet.

7 § Om en nämnd med stöd av 5 § uppdrar åt en anställd att besluta på nämndens vägnar, får nämnden ställa upp villkor som innebär att brukarna av nämndens tjänster ska ges tillfälle att lägga fram förslag eller att yttra sig, innan beslutet fattas. Nämnden får också bestämma att en anställd får fatta beslut endast om företrädare för brukarna har tillstyrkt beslutet.

8 § Nämnden ska besluta om i vilken utsträckning beslut som har fattats med stöd av uppdrag enligt 5 och 6 §§ ska anmälas till den. Beslut som inte anmäls ska protokollföras särskilt, om beslutet får överklagas enligt bestämmelserna i 13 kap.

Respektive nämnds ansvar och behörighet framgår av Reglementet för Umeå kommuns styrelser och nämnder.

1.3.2. Socialtjänstlagens regler om delegering av ärenden

I 10 kap. SoL finns bestämmelser gällande socialnämndens möjligheter att delegera ärenden.

Ärendetyperna enligt 4§ kan bara delegeras av nämnden till ett utskott. I de fallen som anges i 4§ får beslutanderätten inte delegeras till en anställd eller förtroendevald. För några av de ärenden som anges i 4§ finns en så kallad kompletterande beslutsrätt för nämndens ordförande eller annan ordinarie ledamot som nämnden har förordnat, den kompletterande beslutsrätten framgår alltid av speciallag. Nämnden kan även i vissa fall ge delegation till en särskild utsedd tjänsteman.

5 § innehåller en uppräkning i vilka fall socialnämnden får delegera uppgifter som nämnden har ansvar för enl. Föräldrabalken. Andra uppgifter än de som är uppräknade får inte delegeras, utan kräver att nämnden som helhet fattar beslut.

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får inte omfatta befogenhet att meddela beslut i frågor som avses i 5 kap. 2 § SoL eller att fullgöra nämndens uppgifter enligt 16 kap. 18 § eller 18 kap. 19 § socialförsäkringsbalken.

1.4. Anmälan om delegationsärenden

Nämnden ska besluta om i vilken utsträckning beslut som har fattats med stöd av uppdrag enligt 6 kap. 37 § KL ska anmälas. Beslut som inte anmäls ska protokollföras särskilt, om beslutet får överklagas enligt bestämmelserna i kap. 13 KL. Sådana beslut som avses i 6 kap. 39 § KL ska anmälas vid nämndens nästa sammanträde. (6 kap. 40 § KL)

Samtliga beslut som fattats på delegation ska anmälas till individ- och familjenämnden på nästkommande sammanträde. Delegerade myndighetsbeslut inom verksamheterna anmäls genom att ur verksamhetssystemet sammanställa listor med delegationsbeslut som fattats under den gångna månaden. Listorna hålls tillgänglig digitalt för ledamöterna vid nämndes sammanträde, och kan vid förfrågan från ledamot förevisas digitalt av nämndsekreterare.

Beslut som fattas av arbetsutskottet, ordförande/vice ordförande samt verksamhetsområdeschef anmäls på särskild lista på nästkommande nämnd.

2. Allmänt om ärenden inom nämndens område

2.1 Brådskande beslut

Ärende	**Lagrum**	**Delegat**
Beslut i ärenden som är så brådskande att nämndens avgörande inte kan avvaktas	6 kap. 39 § KL	Ordförande

Dessa beslut ska anmälas vid nämndens nästa sammanträde. Observera att om det föreligger ett uttryckligt delegationsförbud i lagen tar det över kommunallagens generella möjlighet till ordförandebeslut, se avsnitt 1.3

2.2 Handläggning av ärenden

Ärende	**Lagrum**	**Delegat**
Beslut avseende jäv gällande tjänsteman	7 kap. 4 § KL	Socialdirektör Verksamhetschef

2.2.1 Beslut angående utredning

Ärende	**Lagrum**	**Delegat**
Beslut att inleda utredning	11 kap. 1 § SoL	Socialsekreterare LSS-/biståndshandläggare
Beslut att utredning inte ska inledas	11 kap. 1 § SoL	Socialsekreterare LSS-/biståndshandläggare
Beslut att förlänga utredning gällande barns behov av skydd eller stöd för viss tid	11 kap. 2 § 2 st. SoL	Enhetschef

Beslut att utredning inte ska föranleda någon insats	11 kap. 1 § SoL	Socialsekreterare LSS-/ biståndshandläggare Gruppledare Enhetschef
Beslut att lägga ned inledd utredning	11 kap. 1 § SoL	Socialsekreterare LSS-/biståndshandläggare
Begäran om brottsutredning avs. ungdom under 15 år	31 § 2 st LUL	Enhetschef

2.2.2 Överflyttning av ärende

Ärende	**Lagrum**	**Delegat**
Begäran om överflyttning av ärende till annan kommun	2 a kap. 10 § SoL	Socialsekreterare LSS-/biståndshandläggare
Ansöka hos Inspektionen för vård och omsorg (IVO) om överflyttning av ärende till annan kommun	2 a kap. 11 § SoL	IFO-utskottet
Besluta att ta emot/inte ta emot ärende från annan kommun	2 a kap. 10 § SoL	IFO-utskottet

2.2.3 Överklagan och delgivning

Ärende	**Lagrum**	**Delegat**
Ändra beslut	37–39 §§ FL	Delegaten i ursprungsbeslutet
Avvisa för sent inkommen överklagan	45 § FL	Delegaten i ursprungsbeslutet
Beslut att överklaga domstols dom/beslut i SoL-, LVM-, LVU- och LSS-ärenden, samt begära prövningstillstånd och inhibition	40, 42 §§ FL 4, 28 §§ FPL	IFO-utskott (Ordf./ vice ordf. om utskottets beslut inte kan avvaktas)
Mottaga domar, beslut, kallelser etcetera från domstolar och andra myndigheter.	2 § Delgivningslag	Socialdirektör med rätt att vidaredelegera

Beslut att överklaga Migrationsverkets beslut i ärenden om statlig ersättning	23 § LMA SFS 2017:193 SFS 2010:1122 40, 42§§ FL 4§ FPL	Enhetschef Bitr. verksamhetschef Verksamhetschef

2.3 Ombud och offentligt biträde

Ärende	**Lagrum**	**Delegat**
Anmäla behov av offentligt biträde samt yttra sig i ärende om offentligt biträde	39 § LVU 42 § LVM	Socialsekreterare
Framställan eller ansökan till domstol om målsägandebiträde för ett barn.	5 kap. 2 § SoF	Socialsekreterare
Ge fullmakt till juridiskt ombud att föra nämndens talan i förvaltningsdomstol (i ärende om vård eller placering)	10 kap. 2 § SoL	IFO-utskottet
Ge fullmakt till socialsekreterare/handläggare att företräda nämnden i förvaltningsdomstol	10 kap. 2 § SoL	Bitr. Verksamhetschef Verksamhetschef
Ge fullmakt till socialsekreterare/handläggare att företräda nämnden i allmän domstol när det gäller faderskaps- och vårdnadsärenden	10 kap. 2 § SoL	Bitr. Verksamhetschef Verksamhetschef

2.4 Offentlighet och sekretess

2.4.1 Utlämnande av allmän handling

Ärende	**Lagrum**	**Delegat**
Beslut att lämna ut handling fattas av den som har handlingen i sin vård om inte en viss befattningshavare ska göra detta	6 kap. 3 § OSL	
Avslag på begäran att ta del av allmänna handlingar (Får överklagas till kammarrätten)	2 kap. 17 § TF, 6kap 2, 3 §§ OSL	Socialdirektör med rätt att vidaredelegera
Uppställa förbehåll i samband med att handling utlämnas (Får överklagas till kammarrätten)	10 kap. 4 § och 13-14 §§ OSL	Socialdirektör med rätt att vidaredelegera
Besluta om anonymitetsskydd för anmälare	26 kap. 5 § OSL	Socialdirektör med rätt att vidaredelegera

Beslut om utlämnande av uppgift ur allmän handling på begäran av enskild	6 kap 4 § OSL	Socialdirektör med rätt att vidaredelegera
Beslut att lämna ut uppgift som myndigheten förfogar över på begäran av annan myndighet	6 kap 5 § OSL	Socialdirektör med rätt att vidaredelegera
Avslag på myndighets begäran att ta del av uppgift som socialtjänsten förfogar över (Får överklagas till kammarrätten)	6 kap 7 § OSL	Socialdirektör med rätt att vidaredelegera

2.4.2 Uppgifter till andra myndigheter, t.ex. Polismyndighet

Ärende	**Lagrum**	**Delegat**
Beslut angående polisanmälan av brott mot den egna verksamheten	12 kap. 10 § SoL 10 kap. 2 § OSL	Enhetschef Bitr. verksamhetschef Verksamhetschef Socialdirektör
Beslut om att till Polismyndighet eller Säkerhetspolisen lämna uppgifter i syfte att förebygga brott	12 kap. 10§ SoL 10 kap. 18 a.b§§ OSL	Gruppledare Enhetschef Socialdirektör
Beslut om att till Polismyndighet eller annan myndighet som ska ingripa mot brott lämna uppgifter för att förhindra eller avbryta vissa brott	12 kap. 10§ SoL 10 kap. 19§ OSL	Gruppledare Enhetschef Socialdirektör
Beslut om att till Polismyndighet lämna uppgifter som behövs för ett omedelbart polisiärt ingripande mot unga	10 kap. 20§ OSL	Gruppledare Enhetschef Socialdirektör
Beslut om att till Polismyndighet eller kontrollmyndighet för djurskydd lämna uppgifter som är nödvändiga för ingripande av djurskyddsskäl	10 kap 20a§ OSL	Gruppledare Enhetschef Socialdirektör
Besluta att polisanmäla vissa brott mot minderårig a. gällande brott som avses i 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken eller lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning b. gällande brott som innefattar överlåtelse eller anskaffning av narkotika, dopningsmedel eller alkoholdrycker till någon som inte har fyllt 18 år	12 kap. 10 § SoL 10 kap. 21 § OSL 10 kap. 22§ OSL	 a. Gruppledare Enhetschef Socialdirektör b. Gruppledare Enhetschef Socialdirektör

Beslut om att till Polismyndighet eller Säkerhetspolisen lämna uppgifter om misstankar om begången terroristbrottslighet	12 kap. 10 § SoL 10 kap. 22a§ OSL	Socialdirektör
Beslut om att till åklagarmyndighet, Polismyndighet eller säkerhetspolisen lämna uppgift om misstanke om ett begånget brott	12 kap. 10 § SoL 10 kap. 23 § OSL	Gruppledare enhetschef socialdirektör
Beslut angående polisanmälan vid misstanke om bidragsbrott.	12 kap. 10 § 1st SoL 10 kap. 28 § OSL 6§ Bidragsbrottslag	Enhetschef Bitr. verksamhetschef Verksamhetschef Socialdirektör
Anmäla till IVO om det finns misstanke om att en enskild bedriver yrkesmässig verksamhet med personlig assistans utan tillstånd enligt 23 § LSS eller att en tillståndshavares lämplighet för att bedriva sådan verksamhet kan ifrågasättas	15 § 11 p. LSS 110 kap. 42 a § SFB	Enhetschef
Underrätta Skatteverket om det kan antas att en uppgift i folkbokföringen om en person som är eller har varit folkbokförd är oriktig eller ofullständig	32 c Folkbokföringslagen	Enhetschef
Underrätta annan myndighet om felaktig utbetalning från välfärdssystemen	3 § lag om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen	Socialsekreterare LSS/Biståndshandläggare

2.4.3 Anmälan till överförmyndare

Ärende	**Lagrum**	**Delegat**
Anmälan till överförmyndare om behov av god man/förvaltare samt att behov inte längre föreligger	5 kap. 3 § 1-2p SoF	Socialsekreterare LSS-/Biståndshandläggare Enhetschef
Anmäla till överförmyndaren om att förhållandena talar för att en förälder inte kommer att förvalta en underårigs egendom på ett betryggande sätt	5 kap. 3 § 3 p SoF	Socialsekreterare LSS-/Biståndshandläggare
Anmälan till överförmyndare om behov av förmyndare, förvaltare eller god man samt att behov inte längre föreligger	15 § 6 p LSS	LSS-/Biståndshandläggare Enhetschef

2.4.4 Anmälan till smittskyddsläkare

Ärende	**Lagrum**	**Delegat**

Anmälan till smittskyddsläkare att någon inte följer givna förhållningsregler.	6 kap. 12 § Smittskyddslagen	Socialsekreterare LSS-/Biståndshandläggare Enhetschef

2.5 Yttranden

Ärende	**Lagrum**	**Delegat**
Yttrande till Inspektionen för vård och omsorg (IVO)/Förvaltningsdomstol i samband med fråga om särskild avgift	16 kap. 6 a § SoL 28 a § LSS	IFO-utskottet
Yttrande till tillsynsmyndighet (IVO och JO) i samband med tillsyn i individärenden	13 kap. 5 § SoL 26c § LSS 13 kap 6§ RF	IFO-utskottet
Yttrande över ansökan om bostadsbidrag till familj där barn vistas i familjehem, stödboende eller hem för vård eller boende	96 kap 8 § SFB	Socialsekreterare LSS-/Biståndshandläggare
Yttrande till Transportstyrelsen i körkortsärende.	3 kap 8§ KkF	Socialsekreterare
Yttrande till Transportstyrelsen i samband med körkortsingripande	5 kap 2§KkF	Socialsekreterare
Yttrande till förvaltningsdomstol i ärende om statlig ersättning till kommuner för mottagande av ensamkommande flyktingbarn och insatser för asylsökande och andra nyanlända.	23 § LMA SFS 2017:193 SFS 2010:1122 25§ FL, 18§ FPL	Enhetschef Bitr. verksamhetschef Verksamhetschef
Yttrande till åklagare/ undersökningsledare rörande fråga om åtal	11 § LuL	Socialsekreterare
Yttrande till domstol rörande fråga om påföljd	28§ LuL	Socialsekreterare
Yttrande till passmyndighet om att utfärda pass utan vårdnadshavarens medgivande	3 § Pass-förordningen	Gruppledare Enhetschef
Yttrande till domstol över handlingar i målet i samband med överklagan, a. När delegats beslut blivit överklagat b. När domstol ändrat delegats beslut	25§ FL, 13§ 18§ FPL	a. Delegaten i ursprungsbeslutet b. IFO-utskottet Om det överklagade beslutet är av principiell beskaffenhet, KL 6kap 38§ och har fattats på delegation med stöd av KL 6 kap. § 39 av ordförande, eller särskilt

		förordnad ledamot - i de fallen är det nämnden som ska yttra sig.
Yttrande till åklagare rörande fråga om åtalsprövning	46 § LVM	Enhetschef
Yttrande till allmän domstol då den som begått brottslig gärning kan bli föremål för LVM-vård	31 kap. 2 § BrB	Enhetschef
Yttrande till domstol med anledning av namnfråga	44 §, 45 § Lag (2016:1013) om personnamn	Socialsekreterare

2.6 Lex Sarah

Ärende	**Lagrum**	**Delegat**
Utreda missförhållande eller en påtaglig risk för ett missförhållande	14 kap. 6 § SoL 24 e § LSS	Socialt ansvarig samordnare (SAS)
Besluta att anmäla allvarliga missförhållanden eller påtaglig risk för ett allvarligt missförhållande enligt Lex Sarah till tillsynsmyndighet	14 kap. 7 § SoL 24 f § LSS	Socialt ansvarig samordnare (SAS)

2.7 Lex Maria m.m.

Ärende	**Lagrum**	**Delegat**
Beslut angående skyldighet att utreda händelser i verksamheten som har medfört eller hade kunnat medföra en vårdskada	3 kap. 3 § PSL	Medicinskt ansvarig sjuksköterska (MAS) Medicinskt ansvarig för rehabilitering (MAR)
Anmälan till Inspektionen för vård och omsorg (IVO) av händelser som har medfört eller hade kunnat medföra en allvarlig vårdskada	3 kap. 5 § PSL	Medicinskt ansvarig sjuksköterska (MAS) Medicinskt ansvarig för rehabilitering (MAR)
Anmälan till Inspektionen för vård och omsorg (IVO) ang. legitimerad vårdpersonal som befaras utgör en fara för patientsäkerheten.	3 kap. 7 § PSL	Medicinskt ansvarig sjuksköterska (MAS) Medicinskt ansvarig för rehabilitering (MAR)

Anmälan till läkemedelsverket av allvarliga tillbud/negativa händelser med medicintekniska produkter	5 kap. 2,3 §§ HSLF-FS 2021:52	Medicinskt ansvarig för rehabilitering (MAR)

2.8 Dödsboanmälan

Ärende	**Lagrum**	**Delegat**
Upprätta anmälan och lämna den till Skatteverket	20 kap. 8 a § ÄB	Särskilt utsedd socialsekreterare
Företräda socialnämnden i de ärenden där det åligger nämnden att vårda egendom i dödsbo	18 kap. 2§ ÄB	Enligt särskild fullmakt
Föranstalta om bouppteckning	20 kap 2§ ÄB	Särskilt utsedd socialsekreterare

3. Ärenden gällande barn, unga och familj

3.1 Beslut med stöd av SoL

3.1.1 Öppenvårdsinsatser (barn/unga)

Ärende	**Lagrum**	**Delegat**
Beslut om öppenvård/stödinsatser a. Internt b. Externt	4 kap. 1 § SoL	a. Socialsekreterare b. Enhetschef
Beslut om samtalskontakt med socialsekreterare	4 kap. 1 § SoL	Socialsekreterare
Beslut om kontaktperson/kontaktfamilj/särskild kvalificerad kontaktperson	4 kap. 1 § SoL	Socialsekreterare
Beslut att tillåta stödinsatser till ett barn trots att bara en vårdnadshavare gett samtycke	6 kap. 13 a § FB (Delegationsbegränsning enl. 10 kap 5 § SoL)	IFO-utskottet
Beslut om uppföljning av ett barns situation när en utredning avslutats utan beslut om insats	11 kap. 4 a § SoL	Socialsekreterare
Beslut om förordnande och entledigande av kontaktperson/kontaktfamilj/ särskild kvalificerad kontaktperson	4 kap. 1 § SoL	Socialsekreterare
Beslut om förebyggande ekonomiskt bistånd	4 kap. 1 § SoL	

a. Enligt interna riktlinjer b. Utöver interna riktlinjer		a. Socialsekreterare b. Enhetschef
Beslut om arvode och omkostnadsersättning till kontaktperson/kontaktfamilj a. Enligt SKR:s riktlinjer b. Utöver SKR:s riktlinjer		a. Socialsekreterare b. Enhetschef

3.1.2 Placeringar (barn/unga)

Ärende	**Lagrum**	**Delegat**
Beslut om vård för stadigvarande vård och fostran i enskilt hem	6 kap. 6 § SoL (Delegationsbegränsning enl. 10 kap 4 § SoL)	IFO-utskottet
Medgivande att ta emot ett barn för stadigvarande vård och fostran (privatplaceringar)	6 kap. 6 § SoL (Delegationsbegränsning enl. 10 kap 4 § SoL)	IFO-utskottet
Beslut om tillfällig placering a. I egna jourhem /familjehem b. I konsulentstödda jourhem/familjehem inom ramavtal c. I konsulentstödda jourhem/familjehem utanför ramavtal	4 kap. 1 § SoL	a. Gruppledare Enhetschef Socialsekreterare i jour b. Gruppledare, Enhetschef, Socialsekreterare i jour c. Biträdande verksamhetschef, Verksamhetschef, Socialsekreterare i jour
Beslut om placering i stödboende / HVB a. Internt b. Externt Inom ramavtal c. Externt Utanför ramavtal (delegation för att teckna avtal se 5.2)	4 kap 1§ SoL	a. Gruppledare Enhetschef Socialsekreterare i jour b. enhetschef Bitr. verksamhetschef Verksamhetschef Socialsekreterare i jour

		c. Bitr. verksamhetschef Verksamhetschef Socialsekreterare i jour
Övervägande om vården fortfarande behövs	6 kap. 8 § SoL (Delegationsbegränsning enl. 10 kap 4 § SoL)	IFO-utskottet
Besluta att vård i familjehem ska upphöra		Gruppledare Enhetschef
Beslut att avsluta placering i stödboende/HVB		Gruppledare Enhetschef
Besluta om placering i skyddat boende tillsammans med vårdnadshavare med samtycke från båda vårdnadshavarna a) Internt b) Externt Inom ramavtal c) Externt Utanför ramavtal (delegation för att teckna avtal se 5.2)	4 kap 1 § SoL	a) Gruppledare Enhetschef Socialsekreterare i jour b) Enhetschef Bitr. verksamhetschef Verksamhetschef Socialsekreterare i jour c) Bitr.Verksamhetschef, Verksamhetschef Socialsekreterare i jour
Beslut att avsluta placering med samtycke av barn i skyddat boende		Gruppledare Enhetschef
Beslut gällande ersättning från föräldrar (vars barn är under 18 år) och från den enskilde i samband med placering	8 kap. 1 § 2 st. SoL 6 kap. 2 § SoF (Handlar om avgiftsstorleken)	Enhetschef
Vid prövning om vården ska upphöra överväga om det finns skäl att ansöka om flyttningsförbud enligt 24 § LVU	8 a § SoL (Träder i kraft 1 juli 2022)	IFO-utskott
Överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden enl. 6 kap. 8 § FB (när den unge varit placerad i samma familjehem under två år, därefter prövas frågan årligen)	8 b § SoL	IFO-utskott
Beslut att helt eller delvis efterge ersättningsskyldighet upp till ett belopp av 25 000 kr enligt 8 kap. 1 § 1-2 st. SoL	9 kap. 4 § SoL	Enhetschef

Helt eller delvis efterge ersättningsskyldighet över 25 000 kr enligt 8 kap 1§ 1-2 st. SoL	9 kap. 4 § SoL	Arbetsutskottet
Föra talan hos förvaltningsrätten om återkrav av ersättningsskyldighet enligt 8 kap. 1 § 1-2 st. SoL	9 kap. 3 § SoL	Arbetsutskottet
Framställan till Försäkringskassan om ändring av betalningsmottagare för allmänt barnbidrag i samband med placering av barn och ungdom i enskilt hem, HVB eller stödboende	106 kap. 6-7 §§ SFB	Socialsekreterare
Anmäla till CSN att studiestödet pga särskilda skäl ska betalas till annan än vårdnadshavare	2 kap. 33 § Studiestöds-förordningen	Socialsekreterare
Beslut om uppföljning efter en placering i familjehem eller HVB har upphört	11 kap. 4 b § SoL	Socialsekreterare
Beslut om ersättning till särskilt förordnad vårdnadshavare som tidigare varit familjehemsförälder a. Enligt SKR:s riktlinjer b. Utöver SKR:s riktlinjer	6 kap. 11 § SoL	a. Socialsekreterare b. Gruppledare, Enhetschef
Beslut om övriga kostnader under placering a. Under 2000 kronor b. Över 2000 kronor	4 kap. 1 § SoL	a. Socialsekreterare b. Gruppledare
Beslut om arvode och omkostnadsersättning till familjehem a. Enligt SKR:s riktlinjer b. Utöver SKR:s riktlinjer		a. Socialsekreterare b. Gruppledare, Enhetschef

3.1.3 Bistånd enligt SoL riktat till barn/unga med funktionsnedsättningar

Ärende	**Lagrum**	**Delegat**
Beslut om avlösarservice	4 kap. 1 § SoL	LSS-/Biståndshandläggare
Beslut om ledsagning	4 kap. 1 § SoL	LSS-/Biståndshandläggare
Beslut om bistånd i form av hemtjänst, boendestöd, telefonservice, trygghetslarm samt andra insatser för den enskildes livsföring i övrigt som inte faller under föräldraansvar	4 kap. 1 § SoL	LSS-/Biståndshandläggare
Beslut om bistånd i form av kontaktperson	4 kap. 1 § SoL	LSS-/Biståndshandläggare

Beslut om arvode och omkostnadsersättning till kontaktperson		LSS-/Biståndshandläggare
Ekonomisk ersättning för elevhemsboende på annan ort a) Bifall b) avslag	4 kap. 1 § SoL	a) enhetschef b) LSS/ biståndshandläggare

3.2 Beslut med stöd av lag om placering av barn i skyddat boende

Ärende	**Lagrum**	**Delegat**
Ansöka till FR om att barnet ska placeras i skyddat boende tillsammans med vårdnadshavare utan samtycke från den andra vårdnadshavaren *(från 1 april 2024)*	3 kap. 3 § LPSB[2]	IFO-utskottet
Omedelbar placering av barn i skyddat boende *(från 1 april 2024)*	4 kap. 1§ LPSB	IFO-utskottet Om utskottets beslut inte kan avvaktas finns en kompletterande beslutsrätt för ordförande och särskilt förordnad ledamot enligt beslut i individ- och familjenämnden (2024-03-20 § 74). Se tjänstgöringsschema.
Beslut om var barnet ska placeras och hur insatsen i övrigt ska genomföras *(från 1 april 2024)*	5 kap. 1 § LPSB	IFO-utskottet Om utskottets beslut inte kan avvaktas finns en kompletterande beslutsrätt för ordförande och särskilt förordnad ledamot enligt beslut i individ- och familjenämnden (2024-03-20 § 74). Se tjänstgöringsschema.
Ansökan om förlängd tid för ansökan *(från 1 april 2024)*	4 kap. 6 § andra stycket LPSB	Enhetschef, gruppledare
Beslut om att omedelbar insats i form av skyddat boende ska upphöra *(från 1 april 2024)*	4 kap. 8 § LPSB	IFO-utskottet
Övervägande av om insatsen ska fortsätta *(från 1 april 2024)*	5 kap. 3 § LPSB	IFO-utskottet

[2] Det finns ännu ingen publicerad förkortning så den kan komma att ändras

Hemlighållande av vistelseort *(från 1 april 2024)*	5 kap. 4 § p. 1 LPSB	Individ- och familjenämnden Om nämndens beslut inte kan avvaktas: Ordförande och särskilt förordnade ledamöter
Begränsning av umgänge *(från 1 april 2024)*	5 kap. 4 § p. 2 LPSB	Individ- och familjenämnden Om nämndens beslut inte kan avvaktas: Ordförande och särskilt förordnade ledamöter
Övervägande om beslut enl. 4 § fortfarande behövs (hemlighållande av vistelseort och begränsning av umgänge) *(från 1 april 2024)*	5 kap 6 § LPSB	IFO-utskottet
Avvisande av framställning från vårdnadshavare om att beslut om hemlighållande av vistelseort eller umgängesbegränsning ska upphöra inom sex månader från det att ett beslut enligt 4 § har fått laga kraft *(från 1 april 2024)*	5 kap. 7 § LPSB	Enhetschef, gruppledare
Besluta om handräckning av polismyndighet *(från 1 april 2024)*	8 kap. 7 § LPSB	IFO-utskottet Om utskottets beslut inte kan avvaktas beslutar särskilt förordnad ledamot, enl. beslut i individ- och familjenämnden (2024-03-20 § 74). Se tjänstgöringsschema.
Beslut att insatsen ska upphöra *(från 1 april 2024)*	7 kap. 1 § LPSB	IFO-utskott, Ordförande (Brådskande beslut enligt 6 kap 39 § KL)
Avvisande av framställning från vårdnadshavare om att insats enligt 3 kap. ska upphöra inom sex månader från det att ett beslut enligt 4 § har fått laga kraft *(från 1 april 2024)*	7 kap. 2 § LPSB	Enhetschef, gruppledare

3.3 Beslut med stöd av LVU

Ärende	**Lagrum**	**Delegat**
Ansöka hos förvaltningsrätten om vård	4 § LVU (Delegationsbegränsning enl. 10 kap 4 § SoL)	IFO-utskottet
Beslut om omedelbart omhändertagande	6 § LVU (Delegationsbegränsning enl. 10 kap 4 § SoL)	IFO-utskottet

		Om utskottets beslut inte kan avvaktas finns en kompletterande beslutsrätt för ordförande och särskilt förordnad ledamot enligt beslut i individ- och familjenämnden (2024-03-20 § 74). Se tjänstgöringsschema.
Beslut om upphörande av omedelbart omhändertagande	9 § LVU	IFO-utskottet Om utskottets beslut inte kan avvaktas beslutar ordförande eller annan ledamot, enl. beslut i individ- och familjenämnden (2024-03-20 § 74). Se tjänstgörings-schema.
Ansökan till förvaltningsrätten om förlängd utredningstid	8 § LVU	Enhetschef
Beslut om hur vården skall ordnas och var den unge ska vistas under vårdtiden	11 § 1 st. LVU (Delegationsbegräns-ning enl. 10 kap 4 § SoL)	IFO-utskottet Om utskottets beslut inte kan avvaktas finns en kompletterande beslutsrätt för ordförande och särskilt förordnad ledamot enligt beslut i individ- och familjenämnden (2024-03-20 § 74). Se tjänstgöringsschema.
Beslut att den unge får vistas i eget hem under vårdtiden	11 § 2 st. LVU (Delegationsbegräns-ning enl. 10 kap 4 § SoL)	IFO-utskottet Om utskottets beslut inte kan avvaktas finns en kompletterande beslutsrätt för ordförande och särskilt förordnad ledamot enligt beslut i individ- och familjenämnden (2024-03-20 § 74). Se tjänstgöringsschema.
Beslut rörande den ungas personliga förhållanden i den mån beslutet inte är att hänföra till 11 § 1 och 2 st. LVU (ex. en kortare vistelse utom familjehemmet eller HVB)	11 § 4 st. LVU	Socialsekreterare

Övervägande om vård med stöd av 2 § fortfarande behövs	13 § 1 st. LVU (Delegationsbegränsning enl. 10 kap 4 § SoL)	IFO-utskottet
Prövning om vård enl LVU 3 § skall upphöra (inom 6 mån från det att placeringsbeslutet verkställdes)	13 § 2 st. LVU (Delegationsbegränsning enl. 10 kap 4 § SoL)	IFO-utskottet
Vid prövning om LVU-vård ska upphöra överväga om det finns skäl att ansöka om flyttningsförbud enligt 24 § LVU	13 b § LVU	IFO-utskottet
Överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden enl. 6 kap. 8 § FB (när den unge varit placerad i samma familjehem under två år, därefter prövas frågan årligen)	13 c § LVU	IFO-utskottet
Besluta om hur den unges umgänge med föräldrarna eller vårdnadshavarna ska utövas	14 § 2 st. 1 p. LVU 6 kap. 39 § KL	Individ- och familjenämnden Om nämndens beslut inte kan avvaktas och beslut oundgängligen måste fattas, får ordförande och särskilt förordnad ledamot besluta på nämndens vägnar, enl. beslut i individ- och familjenämnden (2024-03-20 § 74). Se tjänstgöringsschema.
Besluta att den unges vistelseort inte ska röjas för föräldern eller vårdnadshavarna	14 § 2 st. 2 p. LVU 6 kap. 39 § KL	Individ- och familjenämnden Om nämndens beslut inte kan avvaktas och beslut oundgängligen måste fattas, får ordförande och särskilt förordnad ledamot besluta på nämndens vägnar, enl. beslut i individ- och familjenämnden (2024-03-20 § 74). Se tjänstgöringsschema.
Övervägande om beslut att inte röja vistelseort och att begränsa umgänget fortfarande behövs (var 3:e månad)	14 § 3 st. LVU (Delegationsbegränsning enl. 10 kap 4 § SoL)	IFO-utskott
Besluta att vården ska upphöra	21 § LVU (Delegationsbegränsning enl. 10 kap 4 § SoL)	IFO-utskottet

Beslut om uppföljning vid återförening med vårdnadshavare	21 b LVU	Socialsekreterare
Beslut om att avsluta uppföljning efter återförening (senast sex månader efter den inleddes)	21 c § LVU	Socialsekreterare
Besluta om förebyggande insatser i form av kontaktperson eller deltagande i behandling i öppenvård	22 § 1 st. 1,2 p LVU (Delegationsbegränsning enl. 10 kap 4 § SoL)	IFO-utskottet
Prövning om beslut om förebyggande insatser skall upphöra	22 § 3 st. LVU (Delegationsbegränsning enl. 10 kap 4 § SoL)	IFO-utskottet
Besluta att förebyggande insatser ska upphöra	22 § LVU (Delegationsbegränsning enl. 10 kap 4 § SoL)	IFO-utskottet
Ansökan hos förvaltningsrätten om flyttningsförbud	24 § LVU (Delegationsbegränsning enl. 10 kap 4 § SoL)	IFO-utskottet
Övervägande om flyttningsförbud fortfarande behövs	26 § 1st LVU (Delegationsbegränsning enl. 10 kap 4 § SoL)	IFO-utskottet
Beslut om att flyttningsförbud ska upphöra	26 § 2 st. LVU (Delegationsbegränsning enl. 10 kap 4 § SoL)	IFO-utskottet
Beslut om tillfälligt flyttningsförbud om rättens beslut inte kan avvaktas	27 § LVU (Delegationsbegränsning enl. 10 kap 4 § SoL)	IFO-utskottet Om utskottets beslut inte kan avvaktas finns en kompletterande beslutsrätt för ordförande och särskilt förordnad ledamot enligt beslut i individ- och familjenämnden (2024-03-20 §74). Se tjänstgöringsschema.
Besluta att tillfälligt flyttningsförbud ska upphöra	30 § 2 st LVU	IFO-utskottet Om utskottets beslut inte kan avvaktas beslutar ordförande eller annan ledamot, enl. beslut i Individ- och familjenämnden (2024-03-20 § 74). Se tjänstgörings-schema.
Beslut om hur den unges umgänge med föräldrar eller andra ska utövas efter beslut om flyttningsförbud	31 § LVU KL 6 kap. 39§	Individ- och familjenämnden Om nämndens beslut inte kan avvaktas och beslut oundgängligen måste fattas, får ordförande och särskilt förordnad ledamot besluta

		på nämndens vägnar, enl. beslut i individ- och familjenämnden (2024-03-20 § 74). Se tjänstgöringsschema.
Ansöka hos förvaltningsrätten om utreseförbud	31b § LVU (Delegationsbegränsning enl. 10 kap 4 § SoL)	IFO-utskottet
Prövning om beslut om utreseförbud ska upphöra	31c § 1st LVU	IFO-utskottet
Beslut om att utreseförbudet ska upphöra	31c § 2st LVU	IFO-utskottet
Beslut om tillfälligt utreseförbud	31d § LVU (Delegationsbegränsning enl. 10 kap 4 § SoL)	IFO-utskottet Om utskottets beslut inte kan avvaktas finns en kompletterande beslutsrätt för ordförande och särskilt förordnad ledamot enligt beslut i individ- och familjenämnden (2024-03-20 § 74). Se tjänstgöringsschema.
Beslut om att ett tillfälligt utreseförbud ska upphöra	31g § LVU	IFO-utskottet Om utskottets beslut inte kan avvaktas beslutar ordförande eller annan ledamot, enl. beslut i Individ- och familjenämnden (2024-03-20 § 74). Se tjänstgörings-schema.
Beslut om ett tillfälligt undantag från ett utreseförbud	31i § LVU (Delegationsbegränsning enl. 10 kap 4 § SoL)	IFO-utskottet
Beslut om läkarundersökning, utse läkare samt plats för läkarundersökning	32 § LVU	Socialsekreterare
Beslut om provtagning av vårdnadshavare/förälder inför umgänge (vid vård enligt § 2 LVU)	32 a § LVU	IFO-utskottet
Beslut om provtagning av vårdnadshavare/förälder inför upphörande av vård enligt 2 § LVU	32 b § LVU	IFO-utskottet

Begäran om handräckning av polismyndighet för att bereda läkare tillträde till den unges hem eller att föra den unge till läkarundersökning	43 § 1 p. LVU (Delegationsbegränsning enl. 10 kap 4 § SoL)	IFO-utskottet Om utskottets beslut inte kan avvaktas: Ordförande
Begäran om handräckning av polismyndighet för genomförande av beslut om vård eller omhändertagande	43 § 2 p. LVU	IFO-utskottet Om utskottets beslut inte kan avvaktas beslutar särskilt förordnad ledamot, enl. beslut i individ- och familjenämnden (2024-03-20 § 74). Se tjänstgöringsschema.
Ansökan till Skatteverket om skyddad folkbokföring	30 § tredje stycket folkbokföringslagen (för barn som vårdas enligt 2 § LVU, se 14 § 4st LVU)	IFO-utskottet

3.4 Beslut med stöd av LSS (barn/unga)

Ärende	**Lagrum**	**Delegat**
Besluta om personkretstillhörighet (del av eventuellt beslut om insats enligt 9 §)	1, 7 §§ LSS	LSS-/Biståndshandläggare
Beslut om biträde av personlig assistent eller ekonomiskt stöd till skäliga kostnader för sådan assistans, till den del behovet inte täcks av beviljade assistanstimmar enl. 51 kap SFB	9 § 2 p. LSS	LSS-/Biståndshandläggare
Beslut om ledsagarservice	9 § 3 p. LSS	LSS-/Biståndshandläggare
Beslut om biträde av kontaktperson	9 § 4 p. LSS	LSS-/Biståndshandläggare
Beslut om avlösarservice i hemmet	9 § 5 p. LSS	LSS-/Biståndshandläggare
Beslut om korttidsvistelse (korttids eller stödfamilj) utanför det egna hemmet	9 § 6 p. LSS	LSS-/Biståndshandläggare
Beslut om korttidstillsyn för skolungdom över 12 år	9 § 7 p. LSS	LSS-/Biståndshandläggare
Beslut om bostad med särskild service (boende eller familjehem) för barn/unga	9 § 8 p. LSS	Enhetschef /Bitr. verksamhetschef/ Verksamhetschef
Beslut om verkställighet	9 § 6,7,8 p. LSS	LSS/biståndshandläggare
Beslut att utbetala ekonomiskt stöd enligt 9 § första stycket 2 punkten till annan än den berättigade	11 § LSS	LSS-/Biståndshandläggare

Beslut om återbetalning av ekonomiskt stöd enligt 9 § första stycket 2 punkten som lämnats felaktig eller med för högt belopp	12 § LSS	Arbetsutskottet
Beslut om förhandsbesked om rätten till insatser	16 § LSS	LSS-/Biståndshandläggare
Beslut om arvode och omkostnadsersättning till kontaktperson/stödfamilj a. Enligt SKR:s riktlinjer b. Utöver SKR:s riktlinjer		a. LSS-/Biståndshandläggare b. Enhetschef Biträdande verksamhetschef
Beslut om arvode och omkostnadsersättning till familjehem a. Enligt SKR:s riktlinjer b. Utöver SKR:s riktlinjer		a. Socialsekreterare b. Enhetschef Biträdande verksamhetschef

3.5 Beslut gällande Familjerätt med stöd av FB och SoL

3.5.1 Faderskap och föräldraskap

Ärende	**Lagrum**	**Delegat**
Godkännande faderskaps-/föräldraskapsbekräftelser där parterna är överens och ingen tvekan råder om faderskapet a. När parterna är sammanboende b. När parterna ej är sammanboende	1 kap. 4 § 1, 2 st FB 1 kap 9 § FB	a. Administratör Socialsekreterare b. Socialsekreterare
Godkännande av faderskaps/föräldraskapsbekräftelse då tvekan råder	1 kap. 2 § FB 1 kap 4 § 1, 2 st FB 1 kap. 9 § FB	Socialsekreterare
Besluta att inleda utredning om fastställande om faderskap/föräldraskap	2 kap 1 § FB	Socialsekreterare
Begära biträde från annan kommun	2 kap 4 § 2 st FB	Socialsekreterare
Verka för att rättsgenetisk undersökning äger rum	2 kap. 6 § FB	Socialsekreterare
Besluta om att inleda utredning om hävande av faderskaps-/föräldraskapspresumtion	2 kap 9 § 1 st FB	Socialsekreterare
Väcka och föra talan för barn i mål om faderskap/föräldraskap	3 kap. 5,6 §§ FB	Socialsekreterare

3.5.2 Medgivande och adoption

Ärende	**Lagrum**	**Delegat**

Beslut att utse någon att genomföra en adoptionsutredning	4 kap 14 § FB	Enhetschef
Medgivande att ta emot barn med hemvist utomlands för adoption	6 kap. 12 § SoL (Delegationsbegränsning enl. 10 kap 4 § SoL)	IFO-utskottet
Återkallande av medgivande	6 kap 13§ 2st SoL (Delegationsbegränsning enl. 10 kap 4 § SoL)	IFO-utskottet
Samtycke till fortsatt adoptionsförfarande	6 kap. 14 § SoL	Socialsekreterare
Vägra samtycke till fortsatt adoptionsförfarande	6 kap. 14 § SoL (Delegationsbegränsning enl. 10 kap 4 § 2 st SoL)	IFO-utskottet

3.5.3 Vårdnad, boende, umgänge

Ärende	**Lagrum**	**Delegat**
Godkänna/ej godkänna avtal om vårdnad, boende, umgänge	6 kap. 6 §, 14 a 2 st §, 15a 3 st §, 17 a § FB	Socialsekreterare
Beslut om att utse utredare i mål och ärenden om vårdnad, boende, umgänge	6 kap. 19 § 3 st och 20 § FB	Enhetschef
Avge yttrande till rätten när nämnd bereds tillfälle att yttra sig i mål i ärende om vårdnad, boende och umgänge	6 kap. 19 § 2 st. FB	Socialsekreterare
Beslut att ej avge yttrande i mål om vårdnad eller umgänge då nämnden enbart har beretts tillfälle att yttra sig	6 kap. 19 § 2 st. FB	Enhetschef
Lämna upplysningar till rätten i mål eller ärende om interimistisk vårdnad, boende eller umgänge	6 kap. 20 § FB	Socialsekreterare Enhetschef
Godkänna avtal om underhållsbidrag för framtiden om betalningsperioderna överstiger 3 månader (inte engångsbelopp)	7 kap. 7 § FB	IFO-utskott
Beslut om att avge yttrande till domstol innan beslut om umgängesstöd i familjerättsärenden	6 kap 15 c § 2st FB	Socialsekreterare Enhetschef
Besluta att verkställa skyddade umgängen på uppdrag av domstol med umgängesstödjare i lokal eller genom särskild förordnad kp	6 kap. 15 c § FB	Socialsekreterare
Utse person att medverka vid umgänge, efter rättens beslut om umgängesstöd	6 kap. 15 c 3st § FB	Socialsekreterare

4. Ärenden gällande vuxna

4.1 Beslut med stöd av SoL

4.1.1 Öppenvårdsinsatser och vissa bistånd gällande bostad (vuxna)

Ärende	**Lagrum**	**Delegat**
Beslut om öppenvård (ej sociala kontrakt) a. Internt b. Externt inom ramavtal c. Externt utanför ramavtal	4 kap. 1 § SoL	a. Socialsekreterare b. Enhetschef c. Biträdande verksamhetschef/verksamhetschef
Beslut om socialt boende a. Internt b. Extern utförare inom ramavtal, upp till en månad c. Extern utförare inom ramavtal, längre än en månad d. Extern utförare utanför ramavtal	4 kap. 1 § SoL	a. Socialsekreterare b. Socialsekreterare c. Gruppledare, Enhetschef d. Biträdande verksamhetschef/verksamhetschef, Socialsekreterare i jour
Beslut om bostad (socialt kontrakt eller förstahandskontrakt för våldsutsatta) a. Bifall b. Avslag	4 kap. 1, 2 §§ SoL	a. Enhetschef b. Socialsekreterare
Beslut om bostad (socialt kontrakt, förstahandskontrakt för våldsutsatta, ”Bostad först”) a. Bifall b. Avslag	4 kap. 1, 2 §§ SoL	a. Enhetschef b. Socialsekreterare
Beslut om tillfälligt akutboende	4 kap. 1 § SoL	Socialsekreterare
Beslut om kontaktperson/kontaktfamilj/ särskilt kvalificerad kontaktperson	4 kap. 1 § SoL	Socialsekreterare
Beslut om förordnande och entledigande av kontaktperson/kontaktfamilj/ särskilt kvalificerad kontaktperson	4 kap. 1 § SoL	Socialsekreterare
Beslut om förebyggande ekonomiskt bistånd a. Enligt interna riktlinjer b. Utöver interna riktlinjer	4 kap. 1 § SoL	a. Socialsekreterare b. Enhetschef
Beslut om arvode och omkostnadsersättning till kontaktperson/kontaktfamilj a. Enligt SKR:s riktlinjer b. Utöver SKR:s riktlinjer		a. Socialsekreterare b. Enhetschef

4.1.2 Placering (vuxna)

Ärende	Lagrum	Delegat
Beslut om placering i familjehem a. I egna familjehem b. I konsulentstödda familjehem inom ramavtal c. I konsulentstödda familjehem utanför ramavtal	4 kap. 1 § SoL	a. Gruppledare Enhetschef b. Enhetschef c. Bitr. verksamhetschef verksamhetschef
Beslut om placering i Stödboende (16-20år) / HVB a. internt b. Inom ramavtal c. utanför ramavtal (delegation för att teckna avtal se 5.2)	4 kap. 1 § SoL	a. Gruppledare Enhetschef b. Enhetschef Socialsekreterare i jour c. Bitr. verksamhetschef Verksamhetschef socialsekreterare i jour
Beslut om placering i skyddat boende (från 1/4 2024) a) internt b) Inom ramavtal c) utanför ramavtal (delegation för att teckna avtal se 5.2)	4 kap 1 § SoL	a. Gruppledare Enhetschef b. Enhetschef Socialsekreterare i jour c. Bitr. verksamhetschef Verksamhetschef socialsekreterare i jour
Besluta att vård i familjehem ska upphöra	4 kap 1 § SoL	Socialsekreterare
Beslut att avsluta placering i stödboende/ HVB		Gruppledare Enhetschef
Besluta att placering i skyddat boende ska upphöra		Gruppledare enhetschef
Ansvarsförbindelse för kontraktsvård	4 kap. 1 § SoL	Enhetschef
Ersättning till familjehem a. Enligt SKR:s riktlinjer b. Utöver SKR:s riktlinjer		a. Socialsekreterare b. Enhetschef
Beslut om egenavgift vid placering	8 kap. 1 § 1 st. SoL	Socialsekreterare
Beslut om att inte ta ut egenavgift vid placering	8 kap. 1 § 1 st. SoL	Enhetschef
Beslut att helt eller delvis efterge ersättningsskyldighet upp till ett belopp av 25 000 kr enligt 8 kap. 1 § 1 st. SoL	9 kap. 4 § SoL	Enhetschef
Helt eller delvis efterge ersättningsskyldighet över 25 000 kr enligt 8 kap 1§ 1 st. SoL	9 kap. 4 § SoL	Arbetsutskottet

Föra talan hos förvaltningsrätten om återkrav av ersättningsskyldighet enligt 8 kap 1 § 1 SoL	9 kap. 3 § SoL	Arbetsutskottet

4.1.3 Bistånd enligt SoL till vuxna upp till 65 år med funktionsnedsättningar

Ärende	**Lagrum**	**Delegat**
Beslut om särskild boendeform och korttidsvistelse a. Internt b. Externt	4 kap. 1 § och 1 c § SoL	a. LSS-/Biståndshandläggare (efter samråd med enhetschef) b. Biträdande verksamhetschef/verksamhetschef
Beslut om hemtjänst, boendestöd, ledsagarservice, telefonservice, dagverksamhet, matdistribution/matabonnemang, trygghetslarm samt andra insatser för den enskildes livsföring i övrigt	4 kap. 1 § SoL	LSS-/Biståndshandläggare
Beslut om bostad (socialt kontrakt eller förstahandskontrakt för våldsutsatta) a. Bifall b. Avslag	4 kap. 1, 2 §§ SoL	c. Enhetschef d. LSS-/Biståndshandläggare Enhetschef
Beslut om kontaktperson	4 kap. 1 § SoL	LSS-/Biståndshandläggare
Fastställa avgifter (från personer över 20 år) i särskilt boende och för hemtjänst och övrig hjälp i hemmet	8 kap. 2 § SoL	Assistent
Jämkning av avgifter enligt gällande regler	8 kap. 2 § SoL	Assistent
Jämkning av taxor och avgifter utöver gällande regler	8 kap. 2 § SoL	Enhetschef
Beslut om arvode och omkostnadsersättning till kontaktperson a) Enligt SKR:s riktlinjer b) Utöver SKR:s riktlinjer		a) LSS-/Biståndshandläggare b) Enhetschef / Biträdande verksamhetschef

4.2 Beslut med stöd av LVM

Ärende	**Lagrum**	**Delegat**
Besluta att inleda utredning	7 § LVM	Socialsekreterare

Besluta att utredning inte ska inledas eller att inledd utredning ska läggas ned	7 § LVM	Gruppledare Enhetschef
Besluta att inte ansöka om vård	9 § LVM	Gruppledare
Besluta om läkarundersökning samt utse läkare för undersökningen	9 § LVM	Socialsekreterare
Ansöka hos förvaltningsrätten om vård	11 § LVM (Delegationsbegränsning enl. 10 kap 4 § SoL)	IFO-utskottet
Beslut om omedelbart omhändertagande	13 § LVM (Delegationsbegränsning enl. 10 kap 4 § SoL)	IFO-utskottet Om utskottets beslut inte kan avvaktas finns en kompletterande beslutsrätt för ordförande och särskilt förordnad ledamot enligt beslut i individ- och familjenämnden (2024-03-20 § 74). Se tjänstgöringsschema.
Beslut om att ett omedelbart omhändertagande ska upphöra	18 b § LVM	IFO-utskottet Om utskottets beslut inte kan avvaktas beslutar ordförande eller annan ledamot, enl. beslut i individ- och familjenämnden (2024-03-20 §74). Se tjänstgörings-schema.
Beslut om vård i annan form (utanför ett LVM-hem) a. Internt b. Inom ramavtal c. Utanför ramavtal (delegation för att teckna avtal se 5.2)	27 § LVM	a. Gruppledare Enhetschef b. Enhetschef c. Bitr. verksamhetschef Verksamhetschef
Beslut om att begära polishandräckning för att föra missbrukare till läkarundersökning eller genomföra vård eller omhändertagande	45 § 1,2 p. LVM	Gruppledare Socialsekreterare i jour
Beslut om egenavgift vid placering	8 kap 1 § 1 st SoL	Socialsekreterare
Beslut om att inte ta ut egenavgift vid placering	8 kap 1§ 1 st SoL	Enhetschef

4.3 Beslut med stöd av LSS (vuxna)

Ärende	**Lagrum**	**Delegat**
Besluta om personkretstillhörighet (del av eventuellt beslut om insats enligt 9 §)	1, 7 §§ LSS	LSS-/Biståndshandläggare

Beslut om biträde av personlig assistent eller ekonomiskt stöd till skäliga kostnader för sådan assistans, till den del behovet inte täcks av beviljade assistanstimmar enl. 51 kap SFB	9 § 2 p. LSS	LSS-/Biståndshandläggare
Beslut om ledsagarservice	9 § 3 p. LSS	LSS-/Biståndshandläggare
Beslut om biträde av kontaktperson	9 § 4 p. LSS	LSS-/Biståndshandläggare
Beslut om avlösarservice i hemmet	9 § 5 p. LSS	LSS-/Biståndshandläggare
Beslut om korttidsvistelse utanför det egna hemmet	9 § 6 p. LSS	LSS-/Biståndshandläggare
Beslut om korttidstillsyn för skolungdom över 12 år	9 § 7 p. LSS	LSS-/Biståndshandläggare
Beslut om bostad med särskild service för vuxna eller annan särskild anpassad bostad a) Bifall b) Avslag	9 § 9 p. LSS	a) Enhetschef Bitr. verksamhetschef Verksamhetschef b) LSS-/Biståndshandläggare Enhetschef
Beslut om bostad med särskild service för vuxna eller annan särskild anpassad bostad	9 § 9 p. LSS	Enhetschef Bitr. verksamhetschef Verksamhetschef
Beslut om daglig verksamhet	9 § 10 p. LSS	LSS-/Biståndshandläggare
Beslut om verkställighet	9 § 9, 10 p. LSS	LSS/Biståndshandläggare
Beslut att utbetala ekonomiskt stöd enligt 9 § första stycket 2 punkten till annan än den berättigade	11 § LSS	LSS-/Biståndshandläggare
Beslut om återbetalning av ekonomiskt stöd enligt 9 § första stycket 2 punkten som lämnats felaktig eller med för högt belopp	12 § LSS	Arbetsutskottet
Beslut om förhandsbesked om rätten till insatser	16 § LSS	LSS-/Biståndshandläggare
Beslut om arvode och omkostnadsersättning till kontaktperson a. Enligt SKR:s riktlinjer b. Utöver SKR:s riktlinjer		a. LSS-/Biståndshandläggare b. Enhetschef Biträdande verksamhetschef

4.4 Beslut om ekonomiskt bistånd och dagersättning

4.4.1 Försörjningsstöd

Ärende	Lagrum	Delegat
Beslut om försörjningsstöd och livsföring i övrigt för skäliga kostnader enligt gällande rutiner och riktlinjer	4 kap. 1 § SoL	Socialsekreterare
Beslut om försörjningsstöd och livsföring i övrigt för skäliga kostnader utöver gällande rutiner och riktlinjer	4 kap. 1 § SoL	Socialsekreterare i samråd med enhetschef
Beslut om försörjningsstöd och livsföring i övrigt, vid akuta behov (beslut av personal under beredskapstjänstgöring/socialjour)	4 kap. 1 § SoL	Socialsekreterare i beredskap/jour
Anvisning om deltagande i praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet	4 kap. 4 § SoL	Socialsekreterare
Vägran eller nedsättning av försörjningsstöd med hänvisning till 4 kap. 4 § SoL	4 kap 5 § SoL	Socialsekreterare
Beslut om begravningskostnader	4 kap. 1 § SoL	Socialsekreterare Särskilt utsedd socialsekreterare
Beslut om hyresskulder mer än 2 månader	4 kap. 1 § SoL	Enhetschef
Beslut om elskulder över 4000 kr	4 kap. 1 § SoL	Enhetschef
Beslut om flyttkostnader utom kommunen	4 kap. 1 § SoL	Enhetschef
Beslut om avslag på bistånd utöver 4 kap 1 § SoL	4 kap. 2 § SoL	Socialsekreterare
Beslut om bistånd som förskott på förmån	4 kap. 1 § SoL	Socialsekreterare
Beslut om bistånd enligt 4 kap 2 § vid undantagande av ersättningar beträffande ideellt skadestånd, liksom ideella delar av brottsskadeersättning eller försäkringsersättning, för kränkning, sveda och värk, lyte och men samt brottsskadeersättning till barn som bevittnat våld	4 kap. 2 § SoL	Enhetschef
Beslut om bistånd med överenskommelse om återbetalning	4 kap. 2 § SoL	Enhetschef
Beslut om bistånd i form av förmedling	4 kap. 2 § SoL	Enhetschef
Helt eller delvis efterge ersättningsskyldighet upp till ett belopp av 25 000 kr (avser återkrav enligt 9 kap. 2 § SoL och 8 kap. 1 § 1-2 st. SoL)	9 kap. 4 § SoL	Enhetschef
Helt eller delvis efterge ersättningsskyldighet över 25 000 kr (avser återkrav enligt 9 kap 2 § SoL och 8 kap 1§ 1-2 st. SoL)	9 kap. 4 § SoL	Arbetsutskottet

Eftergift av ersättningsskyldighet som avses i 9 kap. 1 §.	9 kap. 4 § SoL	Arbetsutskottet
Beslut om återkrav av ekonomiskt bistånd som utgått pga att den sökande lämna oriktiga uppgifter eller genom underlåtenhet att lämna uppgifter mm Belopp t.o.m. 15000 kr Belopp över 15000 kr	9 kap. 1§ SoL	 Enhetschef Arbetsutskottet
Beslut om återkrav av ekonomiskt bistånd i form av förskott på förmån eller ersättning m.m. Återkrav av ekonomiskt bistånd utöver 4 kap. 1 §	9 kap. 2 § SoL	Socialsekreterare Socialsekreterare
Föra talan hos förvaltningsrätten om återkrav enligt 9 kap. 1 § SoL (om någon fått bistånd genom att lämna oriktiga uppgifter eller genom underlåtenhet att lämna uppgifter mm.)	9 kap. 3 § SoL (Delegationsbegränsning enl. 10 kap. 4 §)	Arbetsutskottet
Föra talan hos förvaltningsrätten om återkrav enligt 9 kap. 2 § SoL	9 kap. 3 § SoL	Enligt särskild fullmakt
Beslut att ordna gravsättning	5 kap. 2 § Begravningslagen	Enhetschef
Beslut i fråga om dödsboanmälan	20 kap. 8 a § ÄB	Socialsekreterare
Beslut i fråga om dödsboförvaltning	18 kap. 2 § ÄB	Socialsekreterare
Beslut om anmälan om dödsboavveckling	18 kap. 2 § ÄB	Socialsekreterare
Handhavande i fråga om bodelning och arvsskifte	2 kap. 3 § IDL 2 kap. 5 § IAL	Socialsekreterare

4.4.2 Dagersättning med stöd av LMA

Ärende	**Lagrum**	**Delegat**
Beslut om dagersättning och särskilt bidrag enl. LMA, 1§ 1st 3 punkten, 3a § 2 stycket	LMA 17, 18 §§	Socialsekreterare

5. Ärenden gällande ekonomi, inköp m.m

5.1 Beslut om inköp

Ärende	**Delegat**
Beställa varor och tjänster	Socialdirektör med rätt att vidaredelegera

Utse beställare och attestanter inklusive ersättare	Socialdirektör med rätt att vidaredelegera

5.2 Teckna och säga upp/häva avtal

Ärende	**Delegat**
Hyresavtal enligt fastställd boendeplan	Socialdirektör med rätt att vidaredelegera
Hyresavtal utöver fastställd boendeplan	Socialdirektör med rätt att vidaredelegera
Övriga avtal med ekonomiskt innehåll	Socialdirektör med rätt att vidaredelegera
Avtal med LOV-utförare	Upphandlingschef Bitr. upphandlingschef
Personuppgiftsbiträdesavtal	Socialdirektör med rätt att vidaredelegera

5.3 Övriga beslut

Ärende	**Delegat**
Bokföringsmässig avskrivning av fordringar	Socialdirektör med rätt att vidaredelegera
Besluta om bidrag ur fondmedel	Socialdirektör med rätt att vidaredelegera
Beslut att beställa utredning hos Fastighet, service	Socialdirektör med rätt att vidaredelegera
Omfattande forskningsprojekt och andra projekt som kräver särskilda resurser	Socialdirektör
Lämna yttrande i samhällsplaneringsärenden där nämndens beslut ej krävs	Socialdirektör
Beslut angående skadeståndsanspråk och avtal om förlikning avseende skadeståndsanspråk a) upp till ½ prisbasbelopp b) över ½ prisbasbelopp upp till 2 prisbasbelopp c) över 2 prisbasbelopp	 a) Enhetschef b) Verksamhetschef c) Socialdirektör

6. Övrigt

Ärende	**Delegat**
Besluta om deltagande i kurser och konferenser och studiebesök inom Sverige och Europa för förtroendevalda	Arbetsutskottet

Beslut att avslå begäran enligt artiklarna 12.5 samt 15-21 i dataskyddsförordningen (GDPR)	Socialdirektör med rätt att vidaredelegera
Beslut att fastställa konsekvensbedömningar enligt artikel 35 i EU:s dataskyddsförordning (EU 2016/679). Delegationen innebär även rätt att samråda med tillsynsmyndighet enligt artikel 36 i EU:s dataskyddsförordning.	Socialdirektör med rätt att vidaredelegera
Beslut att teckna datadelningssavtal för fastställande av ansvar vid gemensamma personuppgiftsbehandlingar enligt art. 26 i dataskyddsförordning (EU 2016/679)	Socialdirektör med rätt att vidaredelegera
Fastställa krisledningsplan för stöd- och omsorgsförvaltningen	Socialdirektör

Umeå kommun **Protokollsutdrag**
Individ- och familjenämndens arbetsutskott 2024-11-06

§ 117

Diarienr: IFN-2024/00019

Individ- och familjenämndens delegationsordning 2024

Förslag till beslut

Individ- och familjenämnden godkänner förvaltningens förslag till ny delegationsordning för individ- och familjenämnden.

Ärendet direktjusteras.

Ärendebeskrivning

Skadeståndsanspråk och avtal om förlikning avseende skadeståndsanspråk

Delegationsordningen är i behov av ett tillägg för fråga om *skadeståndsanspråk och avtal om förlikning avseende skadeståndsanspråk* varmed delegationsordningen bör revideras enligt följande under kapitel 5 Ärenden gällande ekonomi, inköp mm.

5.1 Övriga beslut

Ärende	Delegat
Beslut angående skadeståndsanspråk och avtal om förlikning avseende skadeståndsanspråk a) upp till ½ prisbasbelopp b) över ½ prisbasbelopp upp till 2 prisbasbelopp c) över 2 prisbasbelopp	a) Enhetschef b) Verksamhetschef c) Socialdirektör

Utifrån prisbasbelopp för år 2024 så avses dessa belopp:

1/2 prisbasbelopp är detsamma som 28 650 kr

1 prisbasbelopp är detsamma som 57 300 kr och

2 prisbasbelopp är detsamma som 114 600 kr

Fastställande av krisledningsplanen

Delegationsordningen är i behov av ett tillägg för fråga om *fastställande av krisledningsplanen* varmed delegationsordningen bör revideras enligt följande under kapitel 6 Övrigt. I krisledningsplanen beskrivs hur förvaltningen organiserar sig vid en kris eller extraordinär händelse. Syftet med delegationen är att underlätta för förvaltningen att göra revideringar av planen, och att det ska kunna göras på kort tid.

6. Övrigt

Ärende	Delegat
Fastställa krisledningsplan för stöd- och omsorgsförvaltningen	Socialdirektör

Arbetsutskottets beslutsordning

Individ- och familjenämndens arbetsutskott beslutar i enlighet med tjänsteskrivelsens förslag till beslut, med det förtydligande i delegationsordningen som gjordes av föredragande under sammanträdet.

Beslutsunderlag

Delegationsordning 2024-11-20

Beredningsansvariga

Jurist Maria Sydlén
Utredare Lina Rolén
Nämndsekreterare Rose-Marie Lång Bäckström
SAS Kristina Halleröd

Beslutet ska skickas till
Ledningsgrupp stöd och omsorg
Enhetschefer myndighet
Systemförvaltningen

Denna behandling '255/24 Återkoppling från kurser och konferenser' har inget tjänsteutlåtande.

Denna behandling '256/24 Övriga frågor' har inget tjänsteutlåtande.

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-11-12
Individ- och familjenämnden

Diarienr: IFN-2024/00166

Uppföljning av kommunövergripande handlingsplan mot våld 2024

Förslag till beslut
Individ- och familjenämnden godkänner uppföljningen av Umeå kommuns Handling-och aktivitetsplan 2020–2022 mot våld.

Ärendebeskrivning
Umeå kommuns handlings- och aktivitetsplan mot våld beslutades av Kommunfullmäktige mars 2020. Syftet var att stärka samverkan i arbetet mot våld, synliggöra hur vi arbetar idag inom våldsområdet, att identifiera utvecklingsområden och att arbeta tillsammans utifrån kommunens värdegrund med ständiga förbättringar. Planen skulle även verka för ständiga förbättringar med utgångspunkt från kommunens värdegrund. Ansvar för samordning och utveckling av arbetet tilldelades Umebrås kansli, i samverkan med Centrum mot våld (CMV).

Efter två år av samarbete inom ramen för handlingsplanen 2020–2022 har Umebrå och CMV i sin uppföljningsrapport noterat ett stort engagemang från flera av kommunens verksamheter. Det finns en stark vilja att bidra till Umeås utveckling för att bli en våldsfri stad. Flera initiativ pågår inom olika områden, såsom funktionshinderomsorgen, fritidsgårdar, socialtjänsten, förskola/skola/elevhälsa, jämställdhetsarbete och HR-avdelningen. Dessa insatser visar på en bred förståelse för våldsproblematiken och vikten av ett förebyggande arbete mot våld.

Arbetet med handlingsplanen har dock stött på flera utmaningar. Den mest betydande utmaningen var pandemin, som försvårade möjligheterna att samla och samverka med de breda grupper som var tänkta att aktiveras. Andra hinder har inkluderat bristande ledning och styrning, avsaknad av en gemensam förståelse för uppdraget samt att arbete skulle göras inom ramen för ordinarie verksamhet.

Det finns en stor efterfrågan på kompetensutveckling kring våld inklusive hedersrelaterat våld och förtryck från flera av kommunens verksamheter. CMV har tidigare kunnat möta behovet men de resurser som finns inom verksamheten är begränsade. Verksamheten vill gärna ansvara och vara delaktiga men prioriteringen har varit arbetet med att våldsutsatta vuxna och barn samt våldsutövare.

Tjänsteskrivelse

Dnr: IFN-2024/00166

Trots att det funnits utmaningar kring genomförande av handlings- och aktivitetsplanen mot våld har kreativiteten varit stor. Uppmärksammade kampanjer har genomförts som ”Bry dig kampanjen” i samarbete med Region Västerbotten, eller Kampanjen ”Vi måste prata om våldet” som synliggjort våld i ungas relationer, och som var ett samarbete mellan Umebrå och gymnasieungdomar i Umeå. ”Vi måste prata om våldet ”arbetet har fått stor nationell uppmärksamhet, än idag hör flera städer av sig för att veta mer om hur Umeå arbetat tillsammans med ungas delaktighet för att öka medvetenheten om våld. Riva hinder, en utbildningsserie om våld och utsatthet för personer med funktionsnedsättning, som Umeå kommun och Region Västerbotten genomför tillsammans och som är inne på nionde året har varit mycket uppskattat.

Våld är en komplex och angelägen fråga som kräver samordnade insatser och ett gemensamt arbete och engagemang för att uppnå långsiktiga förändringar och skapa en tryggare miljö för alla medborgare i Umeå kommun. Ur ett långsiktigt samhällsperspektiv är det därför av största vikt att arbeta förebyggande mot våld, både för att skydda de individer som drabbas och för att minska våldets negativa effekter på samhället i stort.

Att fortsätta arbetet med den nuvarande övergripande handlings och aktivitetsplan mot våld bedöms inte vara framkomligt då förutsättningar inte bedöms finnas. I stället behöver ett omtag ske och att Umebrås kansli får uppdrag att tillsammans med Utbildningsförvaltning, Fritidsförvaltning, Socialtjänsten och jämställdhetsstrategerna genomföra en fördjupad analys av behov av våldspreventivt arbete. Analysen ska ligga till grund och ge vägledning för fortsatta arbetet mot våld och integreras i programmet för socialhållbarhet.

Centrum mot våld och Umebrå ser gärna att framsteg som beskrivs i uppföljningen och genomförts under arbetets gång med handlings-och aktivitetsplanen bevaras och integreras i den framtida programstyrningen.

Beslutsunderlag

Uppföljning våld 2020–2022 Handlings- och aktivitetsplan
Kommunrevisorerna granskar - Granskning av kommunens arbete mot våld i nära relationer 2022-05-12
Brottsligheten i Umeå -Sammanfattning av Lägesbilden 2023

Beredningsansvariga

Utvecklingsstrateg Umebrå Ulrika Granskog
Verksamhetschef IFO Annette Forsberg

Beslutet ska skickas till

Utvecklingsstrateg Umebrå Ulrika Granskog
Verksamhetschef IFO Annette Forsberg

Tjänsteskrivelse

Dnr: IFN-2024/00166

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Ulrika Granskog
Utvecklingsstrateg Umebrå

Anette Forsberg
Verksamhetschef IFO

UPPFÖLJNING

Våld

2020–2022

Handlings- och aktivitetsplan

UMEÅ KOMMUN

www.umea.se

Innehåll

Inledning 4

1. **Initiera samverkan och utveckla lokal lägesbild** 6

2. **Arbeta med utåtriktad kommunikation** 8

3. **Centrum mot våld** 10

4. **Utdrag ur kommunrevisorernas bedömning** 10

Aktiviteter kopplade till Handlingsplanen mot våld

Del 1, prioriterade verksamhetsövergripande aktiviteter 11

Del 2, prioriterade målgrupps- och verksamhetsspecifika aktiviteter 14

Aktuella länkar och källor 19

Bilagor

Bilaga 1 21

Bilaga 2 53

Besök vår webbplats:
www.umea.se/brottsforebyggande

Ulrika Granskog
Strategisk utveckling
ulrika.granskog@umea.se
telefon 090-16 17 12

Maria Svanström
Enhetschef IFO
maria.svanstrom@umea.se
telefon 070-616 35 67

Seth Åberg
Strategisk utveckling
seth.aberg@umea.se
telefon 090-16 11 96

Detalj av konstverket Listen! ©Camilla Akraka/Bildupphovsrätt (2023)

Inledning

Umeå kommuns handlings- och aktivitetsplan mot våld beslutades av Kommunfullmäktige mars 2020. Syftet var att stärka samverkan i arbetet mot våld, synliggöra hur vi arbetar idag inom våldsområdet, att identifiera utvecklingsområden och att arbeta tillsammans utifrån kommunens värdegrund med ständiga förbättringar.

Umebrås kansli utsågs som samordningsansvarig och skulle tillsammans med Centrum mot våld (CMV) utveckla arbetet i enlighet med aktivitetsplanen i kommunen. Kommunrevisorerna har under perioden genomfört en granskning av kommunens arbete mot våld i nära relation, (*se bilaga 1*).

Umebrås och Centrum mot vålds erfarenheter av att samordnat arbetet under två års tid med handlings och aktivitetsplanen är att ta vara på den breda samverkansplattformen av engagerade verksamheter som vill vara med och utveckla Umeå till en stad fri från våld. Utmaningarna med handlingsplanen och det pågående arbetet har delvis varit svåra att hantera. Det stora hotet blev pandemin som försvårade arbetet med att både samla och samverka med breda grupper som vi ville aktivera i arbetet. Andra utmaningar har handlat om brister i ledning och styrning, samsyn för uppdraget och att handlingsplanen inte haft resurser för ett genomförande. Men trots dessa utmaningar så har ett konkret och synligt arbete blivit genomfört.

Sakfrågan våld är en fråga för hela kommunen och som därför berör flera politiska nämnder. Inför 2023 kommer de våldpreventiva arbetet att revideras och anpassas till Umeå kommuns införande av programstyrning.

DEFINITION AV VÅLD

”Våld är varje handling riktad mot annan person, som genom att den skrämmer, smärtar, skadar och kränker får denna person att göra något mot sin vilja eller avstå från att göra det den vill.”

Per Isdal, Alternativ til Vold, Oslo

Centrum mot våld och Umebrå ser gärna att de delar som utvecklats under arbetets gång kan kvarstå inför kommande programstyrning. Positiva erfarenheter som bör finnas kvar är:

- *En tydlig vision ”Umeå fritt från våld”.*
- *Ta vara på kunskap från kartläggningar och rekommendationer från rapporterna våldskartläggning och hedersrelaterat våld.*
- *Prioritera det förebyggande arbete och tidiga insatser.*
- *Skapa hållbara strukturer och systematik för ett långsiktigt våldspreventivt arbete i samverkan med andra. Utgå från tre övergripande förändringsprinciper med verksamheter som vill starta upp våldsförebyggande arbete.*

VÅLD

Skapa medvetenhet om sambandet mellan lindrigt och grovt våld.

GENUS

Skapa medvetenhet om sambandet mellan destruktiva könsnormer och våld.

AKTIVA ÅSKÅDARE

Motivera barn, unga och vuxna till att vara aktiva åskådare.

Arbetet mot våld sammanfattas nedan, därefter följer en mer specifik beskrivning av de aktiviteter som är helt eller delvis genomförda och utvecklade under perioden 2020–2022. Regelbunden återkoppling av aktiviteter inom våldsområdet har skett på Umebrås sammanträden under perioden.

Sammanfattningen beskrivs utifrån fyra delar

1. *Initiera samverkan och utveckla lokal lägesbild gällande våld och hedersrelaterat våld och förtryck.*
2. *Arbeta med utåtriktad kommunikation inom våldspreventivt arbete. Utbildningar, kampanjer och liknande.*
3. *Utveckla Centrum mot vålds (CMV) verksamhet.*
4. *Utdrag ur kommunrevisionerna sammanfattande bedömning.*

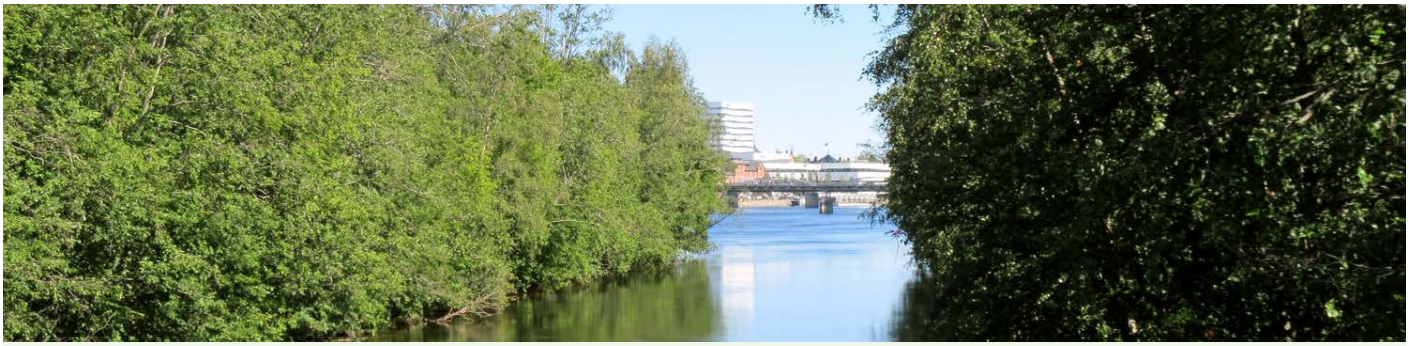

1. Initiera samverkan och utveckla lokal lägesbild gällande våld och hedersrelaterat våld och förtryck.

Att jobba våldsförebyggande kräver samarbete och att flera olika perspektiv och kunskapstraditioner länkas samman till en helhet, med en gemensam vision om att våldet ska upphöra. Umebrå har, tillsammans med Centrum mot våld, strävat efter att skapa en bred samverkansplattform med engagerade verksamheter som vill vara med och utveckla Umeå till en stad fri från våld. Samarbete och nätverk över traditionella verksamhetsgränser har startats upp både internt och externt. Externa aktörer såsom Länsstyrelsen Västerbotten, Polisen Umeå, Region Västerbotten, civilsamhället och privata näringslivet har ingått och vill bidra i arbetet.

Våldskartläggning

Umebrå kansli startade upp arbetet med att genomföra en våldskartläggning under 2021.

Kartläggningen syftade till att mäta förekomst, frekvens och allvarlighetsgrad av våldet. Våldskartläggningen utgick från Umeå kommuns folkhälsoundersökningar Jämlika liv 20 och Unga 20 som sedan kompletterats med nationella och lokala data.

Länk till rapporten Våldskartläggning Umeå kommun 2021.

Umebrå kansli rekommenderade efter kartläggningen ett genomförande följande:

- *Fokus på identifierade målgrupper, barn/unga i förskolan, grundskola och gymnasiet.*
- *Grupper med ökad risk för utsatthet (kvinnor i missbruk, personer med funktionsnedsättningar, barn som bevittnat våld, hedersrelaterat våld).*
- *Arbetsgivarfrågan och kopplingen till våld (exempelvis introduktion för nyanställda, frågor i RUS-samtal)*
- *Utse nyckelpersoner i respektive verksamhet som tillsammans med processtöd designar verksamheternas förebyggande arbete utifrån de tre förändringsprinciperna.*
- *Metodutveckling – förebyggande arbete, exempelvis via kommunikation, kunskapsbaserade metoder och fokus förebyggande och tidiga insatser.*

Hedersrelaterat våld och förtryck

Få våldsformer är mer svårupptäckta än de som faller inom kategorin hedersrelaterat våld och förtryck. Rapporten ger en lägesbild av förekomst och allvarsgrad och bygger på befintlig statistik samt 14 intervjuer som genomfördes våren 2022. Rapporten redogör för Umeå kommuns arbete med att förebygga, upptäcka och motverka hedersrelaterat våld och förtryck inom olika verksamheter.

Länk till rapporten Hedersrelaterat våld och förtryck i Umeå kommun.

Några slutsatser från rapporten:

- *Utvecklingsarbetet med den lokala lägesbilden och mätningar bör fortgå. Det statistiska underlaget är idag tvetydigt på grund av stora mörkertal.*
- *Centrum mot vålds expertfunktion samt Konsultationsforum mot hedersrelaterat våld och förtryck är en bra kompetensbas.*
- *Kompetensfrågan kring hedersrelaterat våld och förtryck behöver utvecklas generellt. Den behöver anpassad till verksaheternas egen kompetensförsörjning och rutiner. Kompetensen behöver stärkas för såväl chefer och medarbetare.*

2. Arbeta med utåtriktad kommunikation inom våldspreventivt arbete med utbildningsinsatser och kampanjer.

Utbildningsinsatser och flera kampanjer har bidragit till att öka kunskapen om våld, väckt engagemang och intresse för att arbeta med våldsprevention i kommunens verksamhet. Flera korta utbildningsfilmer har spelats in av polisen och Centrum mot våld för att underlätta för medarbetare att ta del av utbildningar.

Länk till kampanjwebben Vi måste prata om våldet.

Kampanj: Våld i ungas relationer i flera steg

Umebrå och representanter från polis, fältgrupp, elevhälsa, fritidsgård och tjej- och kvinnojouren har initierat kampanjen på temat våld i ungas relationer i samarbete med ungdomar på Midgårdsskolan i Umeå. Syftet var att öka kunskapen och medvetenheten hos ungdomar om hur våld tar sig uttryck i nära relation. Målet var att ungdomar ska stärkas i känslan av att våga larma och säga ifrån när det gäller våld.

Positiva erfarenheter från kampanjen är att elevhälsan utvecklat ett systematiskt arbetssätt i de hälsosamtalen som genomförs med alla elever i årskurs 4,7 och årskurs 1 på gymnasiet med att systematiskt fråga alla unga om våldsutsatthet. Positivt är också att tjejjouren och fältgruppen påbörjat att utveckla material som är anpassat till för- och grundskolans elever på temat våld i ungas relationer och med inspiration av kampanjen ” vi måste prata om våldet”.

Några resultat från kampanjen

Midgårdsungdomarnas kampanjfilm har visats 1 600 gånger, kampanjwebben *Vi måste prata om våldet* har haft 1 400 besök.

Klicka på bilden och lyssna.

Umebrå i Brås podd

Brås podd handlar om våld i ungas parrelationer, och om den rapport som Brå publicerade under hösten 2021. Hur kan vi göra för att uppmärksamma den här typen av våld? Hur kan våldet i ungas parrelationer ta sig uttryck? Vilka är det som utsätts och vad vet vi om våldsutövarna? Vilket stöd kan de unga få och framför allt, hur kan man arbeta förebyggande mot den här typen av våld?

Medverkande: Monika Sellgren Karlsson, projektledare och utredare på Brå samt Ulrika Granskog, utvecklingsstrateg vid det lokala Brottsförebyggande rådet i Umeå, UmeBrå. Klicka på bilden och lyssna på poddavsnittet.

Manliga förebilder ville bidra

För att nå ut till unga i Umeå kommun frågade vi åtta av Umeås manliga elitidrottare om de ville hjälpa till i kampen mot våldet. Det ville de. Allihop. Vi frågade just idrottsmän för att försöka nå ut till gruppen tonårskillar och unga vuxna män. Vi hoppas dessa idrottsmän är personer som målgruppen följer och ser upp till. För mäns våld mot kvinnor, börjar med killars våld mot tjejer.

Klicka och se kampanjfilmen som visades på Filmstaden.

Vi filmade idrottarna när de berättar autentiska historier om några av alla de kvinnor som drabbats av våld i en nära relation. Dessa kvinnor är inte bara en siffra i statistiken, de är riktiga människor. Många av dem finns inte mer. Lokala idrottsmän som har velat bidra till att mäns våld mot kvinnor ska upphöra är alla aktiva i Umeå eller kommer härifrån: *Marcus Grate*, längdskidåkare; *Daniel Rahimi*, ishockeyspelare; *Tarik Hamza*, fotbollsspelare; *Fernando Flores*, MMA-fighter; *Ludwig Svensson*, innebandyspelare; *Fredric Andersson*, ishockeyspelare; *Yoel Embaye*, fotbollsspelare och *Ketil Kronberg*, innebandyspelare.

En av filmerna i kampanjen visades dessutom i reklampausen på SF Filmstaden under november 2022. Visningarna resulterade i att 5 939 biobesökare såg kampanjfilmen.

Kampanjen: Bry dig

Även kampanjen brydig.nu som är ett samarbete mellan Umeå kommun, Länsstyrelsen i Västerbotten, Region Västerbotten, Skellefteå kommun, Centrum mot våld Umeå och Centrum mot våld Skellefteå. Kampanjen uppmanar till engagemang, öppnar för dialog och visar att det går att göra skillnad genom att agera vid tidiga tecken på kontroll och hot.

Länk till Mäns våld mot kvinnor – Umeå kommun.

3. Centrum mot våld (CMV) har utvecklat sin verksamhet.

Centrum mot våld (CMV) drivs i samverkan mellan Umeå kommun och Region Västerbotten. CMV erbjuder stöd till personer som lever eller har levt i förhållanden där det förekommer våld. Det kan vara fysiskt, psykiskt eller sexuellt våld. Mellan 2021 och 2022 projektanställdes två personer med målet att utveckla stöd till sexköpare/våldsutövare, starta upp en Mikamottagning och utveckla stödet när det gäller hedersrelaterat våld.

CMV har ett ökat inflöde av personer som behöver hjälp under perioden, när det gäller hedersrelaterat våld.

Som kompetenscentrum utbildar och kompetenshöjer CMV chefer och medarbetare regelbundet genom föreläsningar på grund- och fördjupningsnivå, och introduktionsutbildningar för olika yrkeskategorier inom Region Västerbotten, Umeå kommuns verksamheter, volontärer, Röda Korset, samordningsförbundet med flera. CMV har uppmärksammat att den utåtriktade verksamheten i form av kompetenscentrum efterfrågas i allt högre grad. Läs mer om utvecklandet av CMVs verksamhet i aktivitetsplanen under del 2, prioriterade målgrupps- och verksamhetsspecifika aktiviteter.

CMV erbjuder följande stöd:

- Utsatt för våld i nära relation
- Utövat våld i nära relation
- Stöd till barn som upplevt våld
- Mikamottagning
- Stöd från andra aktörer
- KAST-mottagning
- Hedersvåld, heder
- Misstanke om att person far illa
- Information till yrkesverksamma

Länk till CMV på Umeå kommuns webbplats: www.umea.se/vald

4. Utdrag ur kommunrevisionernas sammanfattande bedömning.

Under 2022 genomförde kommunrevisorerna en granskning av kommunens arbete mot våld i nära relationer där även arbetet utifrån kommunens Handlingsplan mot våld ingick. Nedan följer utdrag från revisorernas bedömning. *Vill du läsa hela revisionsberättelsen finns den bifogad i bilaga 1.*

”Revisionens bedömning var att handlingsplanen mot våld inte implementerats i kommunen. Kommunrevisorerna konstaterade att ”Handlingsplanen mot våld i dagsläget har mycket begränsad styrkraft då berörda verksamheter inte arbetar i enlighet med den. Det finns inga avsatta medel för att implementera de prioriterade aktiviteterna från vare sig kommunfullmäktige eller ansvariga nämnder. Nämnderna har inte följt upp att förvaltningen inom tilldelad budgetram har säkerställt att aktiviteterna kan genomföras.”

”Vi ser positivt på det pågående arbetet men noterar att det krävs större krafttag för att prioritera det brottsförebyggande arbetet och implementeringen av handlingsplanen. Vi är kritiska till att varken kommunstyrelsen eller de nämnder som berörs av Handlingsplan mot våld har följt upp de prioriterade aktiviteterna relaterade till våld i nära relationer. Av Handlingsplan mot våld framgår också att dess aktivitetsplan årligen ska följas upp i kommunfullmäktige, vilket inte har skett, varvid vi bedömer att kommunstyrelsen brister i sin beredning av ärendet.”

”Vi ser positivt på Centrum mot vålds roll som kompetenscentrum, där parter inom kommunen kontaktar dem vid behov för stöd och råd. Mot bakgrund av de behov som lyfts i kommunens kartläggning av hot och våld samt kartläggning av hedersförtryck ser vi dock att Centrum för våld med fördel skulle kunna ha en mer aktivt stödjande roll även i övriga förvaltningars utvecklingsarbete.”

”Vi bedömer dock att det inom framför allt Umebrå och Centrum mot våld förekommer ett målinriktat och framskridande arbete för att motverka både våld i allmänhet och våld i nära relationer specifikt.”

Aktiviteter kopplade till Handlingsplanen mot våld

Del 1, prioriterade verksamhetsövergripande aktiviteter

Den första delen av aktivitetsplanen handlar om struktur och verksamhetsövergripande samverkan.
Dessa aktiviteter är allas ansvar.

Verksamhetsövergripande aktiviteter	Genomförande
Samverkan Skapa verksamhetsövergripande samverkan utifrån kommungemensam samverkansplan.	**Delvis utfört, ej enligt formen samverkansråd** Att jobba våldsförebyggande kräver samarbete och att flera olika perspektiv och kunskapstraditioner länkas samman till en helhet, med en gemensam vision om att våldet ska upphöra. Umebrå tillsammans med Centrum mot våld har skapat en bred samverkansplattform med ett antal engagerade verksamheter som vill vara med och utveckla Umeå till en stad fri från våld. Breda samarbeten över verksamhetsgränser har startat upp internt men även externt med Länsstyrelsen Västerbotten, Region Västerbotten, polis, civilsamhällets och privata näringslivet. Nedan beskrivs några initiativ som pågått under perioden. ***Orange the World*** Den internationella dagen mot våld mot kvinnor, 25 november, och fram till 10 december lystes olika byggnader i Umeå upp i orange. I Umeå har bland annat Bostaden lyst upp sitt huvudkontor Moritzska gården i orange. Länsförsäkringar Västerbotten, flera hotell i Umeå, gång- och cykelbron, skateparken Sparken och strandpromenaden vid Umeälven är platser som också ljussatt i orange. ***En vecka fri från våld*** På initiativ av Länsstyrelsen Västerbotten har Umeå kommun, Region Västerbotten, RF-Sisu gått samman under det gemensamma paraplyet En vecka fri från våld. Vecka 47 är en nationell vecka med syfte att uppmärksamma det vålds- och brottsförebyggande arbetet och inspirera till lokal och regionala aktiviteter. Under veckan togs flera initiativ av verksamheter och medarbetare i kommunen, polisen och ideella organisation för att på så sätt driva utvecklingen inom våldsområdet framåt. Teman under 21–25 november 2022 har varit: Våld i nära relationer, våld mot barn och ungdomar, arbetsgivare och ledarskap och maskulinitet. ***Basprogram om våld mot barn*** Barnafrid är ett nationellt kunskapscentrum med uppdrag att samla och sprida kunskap om våld och andra övergrepp mot barn. Basprogram om våld mot barn erbjudits till medarbetare inom polis och kommunens flera verksamheter som möter barn och unga. Basprogram om våld mot barn och unga – Barnafrid ***Riva hinder utbildningsserie*** Under höstens utbildning ”Riva hinder” var funktionshinder och prostitution samt upptäckt av och förebyggande arbete kring våldsutsatthet ett av tre teman. Föreläsare Mikaela Starke, professor vid institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet. ***Arbetsgivarfrågan och kopplingen till våld*** Umeå kommun har påbörjat arbetet på temat våld i medarbetares nära relation. Mer info finns att läsa längre ned i dokumentet under rubriken. Stöd och hjälp till våldsutsatt personal. Våld i medarbetares nära relationer - Intranät Umeå kommun (umea.se)

Kartläggning	**Genomförda kartläggningar**
Verksamheterna kartlägger sig själva inom våldsområdet: • Hur arbetar vi idag, vilka områden behöver vi utveckla, vilka goda exempel kan vi lyfta fram? • För genomförande av kartläggning ska ett metodstöd tas fram och en samordningsfunktion finnas för detta. • Sammanställning av kartläggning kommer att läggas ut på handlingsplanen mot vålds hemsida.	Rapporterna återfinns på Umeå kommuns rapportsidor. Våldskartläggning 2021 Kartläggningen syftade till att mäta förekomst, frekvens och allvarlighetsgrad av våldet. Våldskartläggningen utgick från Umeå kommuns folkhälsoundersökningar Jämlika liv 20 och Unga 20 som sedan kompletterats med nationella och lokala data. Våldskartläggning Umeå kommun 2021 (umea.se) Umebrå gav följande rekommendationer för fortsatta arbetet: • Fokus på identifierade målgrupper, barn och unga i förskolan, grundskolan och gymnasiet. • Ökad risk för utsatthet (kvinnor i missbruk, funktionsnedsättningar, barn som bevittnat våld, hedersrelaterat våld) • Arbetsgivarfrågor kopplat till våld. • Utse nyckelpersoner i respektive verksamhet som tillsammans med processtöd designar verksamheternas förebyggande arbete utifrån de tre förändringsprinciperna. • Metodutveckling – förebyggande arbete, exempelvis via kommunikation, kunskapsbaserade metoder och tidiga insatser. • Avsätta prioriterade medel för handlingsplanen mot våld ***Hedersrelaterat våld och förtryck*** Lägesbild och beskrivning av arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Redogör för Umeå kommuns arbete med att förebygga, upptäcka och motverka hedersrelaterat våld och förtryck inom olika verksamheter. Hedersrelaterat våld och förtryck i Umeå kommun (umea.se) Några slutsatser från rapporten: • Utvecklingsarbetet med den lokala lägesbilden och mätningar bör fortgå. Det statistiska underlaget är idag tvetydigt på grund av stora mörkertal. • Centrum mot vålds expertfunktion samt Konsultationsforum mot hedersrelaterat våld och förtryck är en bra kompetensbas. • Kompetensfrågan kring hedersrelaterat våld och förtryck behöver utvecklas generellt. Den behöver anpassad till verksaheternas egen kompetensförsörjning och rutiner. Kompetensen behöver stärkas för såväl chefer och medarbetare. ***Nationellt metodstöd för kartläggning av tre våldstyper*** har tagits fram av nationella myndigheter BRÅ och jämställdhetsmyndigheten. Metodstöd för kartläggning av tre våldstyper - Brottsförebyggande rådet (bra.se)

Uppföljning (beskrivning på sid. 9 och 10 i handlingsplanen) • Årlig uppföljning av aktivitetsplanen i KF. • Varje aktivitet som respektive nämnd berörs av ska ingå och följas upp i nämndens uppdragsplan. • Årlig uppföljning av mätbara mål. Formuleras och genomförs av samverkansrådet mot våld. • Aktiviteterna ska regelbundet under året följas upp i Umebrås styrgrupp.	**Pågående arbete** Handlingsplanen ska revideras och anpassas till kommande programstyrning. Uppföljning av de aktiviteter inom våldsområdet som genomförts under perioden har återkopplats på Umebrå sammanträden. Under 2022 genomförde kommunrevisorerna en granskning av kommunens arbete mot våld i nära relationer där även arbetet utifrån kommunens Handlingsplan mot våld ingick. *Se bilaga 1.*
Uppbyggnad av intern och extern hemsida	**Pågående arbete** För att göra handlingsplanen och verksamheternas pågående arbete om våld synligt, var ambitionen att ta fram en webbplats för det förebyggande arbete i kommunen. Webbplatsen var tänkt att fungera som en plattform för kommunikation, kunskaps-och informationsöverföring i det kommungemensamma arbetet mot våld. Det har varit utmaningar med handlingsplanen och arbetet med webbplats är nuläget vilande. Idag finns ett antal webbplatser som innehåller arbete mot våld upplagda på kommunens hemsida och sökbara på Google. På Umeå kommunens intranät finns information samt vägledning som kan ge stöd vid de tillfällen där du som chef eller kollega misstänker eller upptäcker att en medarbetare utsätts för fysiskt, psykiskt eller annan typ av våld. Våld i medarbetares nära relationer - Intranät Umeå kommun (umea.se) Umebrås arbete med arbetet mot våld finns samlat under Vi måste prata om våldet - Umeå kommun (umea.se) Brottsförebyggande arbete - Umeå kommun (umea.se) Jämställdhetsarbetet i kommunen finns material om våld Mäns våld mot kvinnor - Umeå kommun (umea.se) Centrum mot våld har satsat på att utveckla sin webbsida under perioden. Våld och hot - Umeå kommun (umea.se) ***Frågor som behöver besvaras innan en ny webbplats tas fram.*** • En samling av våldsarbetet på intranätet/umea.se Hur ska det strategiska arbetet utformas och hur är avvägningen mot att verksamheterna har egna sidor för respektive arbetet med våldsprevention? • Vilka yrkesverksamma bör ha en skyldighet att hålla sig à jour med en våldspreventiv webbsidas innehåll? • Vem eller vilka ska ha ansvaret för uppdatering av en webbplats? • Hur ska kommunens arbete mot våld kommuniceras internt och externt till kommuninvånarna?

Del 2, prioriterade målgrupps- och verksamhetsspecifika aktiviteter

Den andra delen av aktivitetsplanen är formulerad mer utifrån målgrupps- och verksamhetsspecifika behov.

Målgrupps- och verksamhets-specifika aktiviteter	Genomförande
Våldsförebyggande arbete Tidigt våldsförebyggande arbete behöver utvecklas och ges ökat fokus för normförändring, jämställdhet och för att öka möjlighet till tidig upptäckt. • Samverkansrådet mot våld utvecklar och skapar en struktur för tidigt våldsförebyggande arbete samt identifierar prioriterade områden. • Hitta en struktur för spridning av nationellt kunskapsstöd ut till verksamheterna från länsstyrelserna, Socialstyrelsen, Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK), Jämställdhetsmyndigheten, Brottsoffermyndigheten och Brottsförebyggande rådet.	**Uppdrag pågår** Utbildningsinsatser och kampanjer har bidragit till att öka kunskapen om våld, väckt engagemang och intresse för att arbeta med våld i verksamheterna. Ett antal korta utbildningsfilmer har spelats in av polisen samt Centrum mot våld för att underlätta kommande utbildningsinsatser. ***Kampanj Våld i ungas relationer*** Umebrå kansli och polisen har uppmärksammat målgruppen yngre tjejer som varit utsatta för psykiskt, fysiskt eller sexuellt våld i en parrelation. Umebrå och representanter från polis, fältgrupp, elevhälsa, fritidsgård och tjej- och kvinnojouren har initierat kampanj på temat våld i ungas relationer i samarbete med ungdomar på Midgårdsskolan i Umeå. Syftet har varit att öka kunskapen och medvetenheten hos ungdomar om hur våld tar sig uttryck i nära relation. Målet var att ungdomar ska stärkas i känslan av att våga larma och säga ifrån när det gäller våld. **Länkar** Se filmen Vi måste prata om VÅLDET Mer om Umeå kommuns brottsförebyggande arbete på umea.se/brottsförebyggande ***Samarbetspartners*** Umebrå och polisen har varit drivande i kampanjen och fått kampanjstöd från kommunen samt det lokala näringslivet, främst Länsförsäkringar Västerbotten och Nalta Media. ***Påbörjat dialog med förskola/skola*** vilka förebyggande insatser inom våldsområdet som de vill prioritera och utveckla i verksamheten. ***Elevhälsan*** har startat ett systematiskt arbetssätt med att fråga alla unga om våldsutsatthet i de hälsosamtalen som genomförs med alla elever i årskurs 4, 7 och årskurs 1 på gymnasiet. ***Ungdomshälsan*** arbetar systematiskt med frågan om våld i ungas relationer och har infört Sexit, som är en metod för att föra samtal om sexuell hälsa och erfarenhet av våld. ***Gymnasieskolan.*** Både Midgårds- och Dragonskolan är aktiva i arbetet med våld i ungas nära relationer. Positivt är att **tjejjouren** och **fältgruppen** påbörjat att utveckla material som är anpassat till för och grundskolans elever på temat våld i ungas relationer och med inspiration av kampanjen ”Vi måste prata om våldet”.

Utveckla Centrum mot vålds verksamhet • Centrum mot våld ska erbjuda alla stöd och hjälp inom område våld i nära relation - både våldsutsatta och våldsutövande. • Stöd och hjälp ska erbjudas till de som säljer och köper sex mot ersättning • Utveckla samarbete, insatser och uppföljning kring hedersrelaterat våld och förtryck, tillsammans med skolan.	**Pågående och genomfört uppdrag** Centrum mot våld (CMV) drivs i samverkan mellan Umeå kommun och Region Västerbotten. CMV har 7 + 1 årsarbetare, fördelat på 9 + 1 personer. En medarbetare är anställd av Region Västerbotten och möter klienter som behöver djupare former av behandling. De som söker till CMV och vill få stöd ställs i kö beroende på hur många som söker för tillfället. Viss prioritering och bedömning görs utifrån risk. Väntetiden varierar. Flest sökande märks av efter sommaren och i januari. CMV arbetar psykoedukativt, först individuellt och längre fram med inriktning mot att gå i grupp. Från 2019 utökades personalbemanningen på mottagningen för våldsutövare med 0,5 åa till 1,0 åa. Nuläget är att 1,5 åa är fördelad för att möta våldsutövare. Från mars 2021 till maj 2022 påverkades vi av restriktioner på grund av pandemin. Vi lärde oss att mötas digitalt vilket uppskattats av klienter och annat att förhålla oss till. Mellan 2021 och 2022 projektanställdes två personer med målet att utveckla stöd till sexköpare / våldsutövare, bygga en Mikamottagning och utveckla stödet när det gäller hedersrelaterat våld. Vi har uppmärksammat att andelen sexköpare och uppsök minskat från 2021, vi har haft få klienter efter det. Mikamottagningen som startats av CMV som identifierat och byggt ett expertnätverk med kunskap och erfarenhet har fått ett tydligt genomslag. Klienter söker sig till CMV för att få stöd. Det har stötts och blötts en del utifrån att man kan finna att klienterna har behov av långa kontakter, men där tror vi att vi kan komma framåt med hjälp av att vi har startat samverkan med Ångest och Asta mottagningen i psykiatrin. När det gäller hedersrelaterat våld har CMV ett ökat inflöde av individärenden vilket inte har varit tidigare. Inkommit förfrågan på att utbilda rektorer i Umeå kommuns förskolor i hedersrelaterat våld och förtryck. Under en vecka fri från våld hade CMV Öppet Hus för besökare både externt och internt. CMV utbildar och kompetensutvecklar chefer och medarbetare regelbundet genom föreläsningar på grund- och fördjupningsnivå, introduktionsutbildningar för olika yrkeskategorier inom Region Västerbotten, Umeå kommuns verksamheter som socialtjänsten, Förskolan, Gymnasieskolan, volontärer, Röda Korset, samordningsförbundet med flera. CMV har märkt att den utåtriktade verksamheten i form av kompetenscentrum efterfrågas i allt högre grad. CMV har ett samarbete med Röda Korset i Stellaprojektet. Det bygger på att CMV identifierar klienter som är behov av att bygga sociala nätverk och minska isolering. Röda Korset ordnar med matchning av mentorer som också anordnar med aktiviteter. Våld och hot - Umeå kommun (umea.se)

Handlingsplan mot våldsbejakande extremism • Färdigställs och antas i kommunstyrelsen under 2018.	**Pågående arbete** ***Konsultationsforum mot våldsbejakande extremism*** är en samverkansgrupp med syfte att förebygga våldsbejakande extremism i alla dess former i Umeå kommun. Konsultationsforumet är ett specialiststöd till övriga verksamheter i Umeåregionen. Konsultationsforum mot våldsbejakande extremism erbjuder konsultation till professionella inom kommun, polis och region som har en oro kring en individ eller en grupp utifrån perspektivet våldsbejakande extremism. ***Representanter*** Konsultationsforum består av representanter från säkerhetsavdelningen, Barn och ungdomspsykiatrin (region Västerbotten), mottagningsenheten (socialtjänsten), utbildningsförvaltningen, polisen, Arbetsmarknad och integration, Centrum mot våld och konsultationsforum mot hedersrelaterat våld och förtryck. Umebrå är kontaktperson för nationella aktörer och sammankallande till forumet. Konsultationsforumet mot våldsbejakande extremism ger en möjlighet att samverka över professionsgränserna och har gett de medverkande funktionerna goda möjligheter till nätverkande och kontakter mellan mötena. De medverkande deltagarna är positiva med den funktionen och vill trycka på vikten av god samverkan där vi tillsammans skapar en gemensam lägesbild, upptäcker risker i tid och skapar förutsättningar för snabbt agerande och handlande mot våldsbejakande extremism. Vill du läsa mer om VBE årsrapport 2022. (*se bilaga 2*) ***Konsultationsforum mot hedersrelaterat våld*** Till Konsultationsforum hedersrelaterat våld kan alla som i sitt yrke kommer i kontakt med hedersrelaterat våld vända sig för att få råd och stöd i hur de ska agera. Konsultationsforumet består av representanter från för- och grundskola, gymnasie- och vuxenutbildningen, socialtjänsten samt polis, som har stor kompetens och erfarenhet av frågor som rör hedersrelaterat våld.
Handlingsplan mot prostitution och människohandel • Färdigställs och antas i kommunstyrelsen under 2019.	**Arbete pågår om förändrat arbetssätt och rutiner** Att ta fram en ytterligare handlingsplan för den specifika frågan om prostitution och människohandel bedömdes inte var rimligt, utan att arbetet inkluderades i den befintliga våldshandlingsplanen och framtagna medborgarlöften Umebrå har följt upp insatserna inom detta område utifrån kommunens och polisens gemensamma medborgarlöfte. Polisen har under 2021/22 arbetat riktat mot prostitution och människohandel under två tillfällen under året, vår och höst. Dessa insatsveckor har genomförts i samverkan mellan polis och kommun. Under 2022 genomfördes tre insatser. Den ena under rallyt, den andra senare under våren och den tredje på hösten. Insatserna renderade tre brottsanmälningar. Varav en för koppleri. Pågående dialog angående arbetsrutiner mellan polis och kommun pågår. Området prostitution och människohandel har de senaste åren varit förändrligt och här finns behov av agila arbetssätt och rutiner.

Skyddat boende • Inrätta skyddat boende för våldsutsatta kvinnor (till exempel dubbel utsatthet som psykisk sjukdom, funktionshinder, missbruk). Medel riktade för detta ändamål.	**Uppdraget utfört hos upphandlade vårdaktörer** Umeå kommun har ramavtal med dessa utförare för skyddat boende. Neptuna Attendo Caleo Omsorg Apoteksgårdens Kognitiva Stockholms stadsmission BoCare Boendestöd Vid kontakt med socialtjänsten som ej haft möjlighet att ta fram relevant statistikunderlag för hur många kvinnor och män som fått insatsen skyddat boende.
Boende (Bostaden) • Säkerställa permanent boende till våldsutsatta. • Hållbar kompetensutveckling genom utbildning i ”huskurage” för kvartersvärdar.	**Uppdrag genomfört** ***Arbetet med att införa huskurage*** Tillsammans med polisen har Umeå kommun i samarbete med det allmännyttiga fastighetsbolaget Bostaden infört metoden huskurage. Flera privata fastighetsägare har anslutit sig till aktiviteten Huskurage där hyresgäster uppmanas att agera när det finns oro för att någon far illa i sitt hem. Syftet är att öka kunskapen om våld i nära relation men också ge konkreta tips om hur man kan agera för att öka tryggheten och minska utsattheten i sitt bostadsområde. Fördjupad utbildning om relationsvåld och huskurage till kvartersvärdar inom Bostaden men även privata fastighetsägare har genomförts av polisen och Umebrå kansli. Bostaden bevakar lägenhet så kallade Frid-lägenheter (gäller både våldsutsatta kvinnor och män) efter begäran från boendekonsulent Socialtjänsten Umeå Kommun. Bostaden bevakar lägenheter efter begäran från boendekonsulenter Socialtjänsten och Socialtjänsten Handikapp. BO socialt-avtal skapas på Umeå Kommun som i sin tur har andrahandsavtal med person, så kallade övergångsavtal: 2021: 23 lghet 2022: 30 lägenheter.
Stöd och hjälp till våldsutsatt personal • Personalfunktionen tar ett särskilt uppdrag och sprider vägledningens innehåll och erbjuder stöd och hjälp till våldsutsatt personal: gäller även våld i nära relation och sexuella trakasserier #Metoo.	**Uppdrag pågående** *Övergripande:* Umeå kommun har under lång tid arbetat med jämställdhetsfrågor på ett strategiskt och banbrytande sätt. Arbetet har bedrivits både genom jämställdhetsintegrering och med särskilda satsningar för att synliggöra och problematisera, omformulera problembeskrivningar och bredda analysen – allt med ambitionen att skapa ett jämställt Umeå där alla har samma makt att forma samhället och sina egna liv. Utbildningsfilmer har tagits fram för att höja kunskapen hos chefer och medarbetare.

	Kampanjen brydig.nu som är ett samarbete mellan Umeå kommun, Länsstyrelsen i Västerbotten, Region Västerbotten, Skellefteå kommun, Centrum mot våld Umeå och Centrum mot våld Skellefteå. Kampanjen uppmanar till engagemang, öppnar för dialog och visar att det går att göra skillnad genom att agera vid tidiga tecken på kontroll och hot. Mäns våld mot kvinnor - Umeå kommun (umea.se) Arbetsgivarfrågan och kopplingen till våld:Umeå kommun har påbörjat ett arbete på temat våld i medarbetares nära relation. Att utsättas för våld i en nära relation kan få stora konsekvenser för medarbetarens arbetsförmåga, hälsa och hela livssituation. Umeå kommuns HR-avdelning har byggt upp en intranät sida med vägledning och stöd till chefer och medarbetare om de misstänker att en medarbetare utsätts för fysisk, psykisk eller annan typ av våld. Att chefer ska börja ställa frågan om våldsutsatthet i samband med medarbetares RUS samtal. Olika aktiviteter såsom frukostseminarier och kompetenshöjning för chefer kommer att erbjudas av personalavdelningen. Våld i medarbetares nära relationer - Intranät Umeå kommun (umea.se)
Intern samverkan inom skolan • Skapa en modell för att möjliggöra spridning av goda exempel kring mobbing, genus, #Metoo med mera.	**Uppdrag påbörjat** Påbörjat dialog med förskola och skola kring vilka behov och insatser inom det våldspreventiva området som verksamheterna vill prioritera och utveckla. Aktiviteter och utbildningsinsatser planeras under 2023

Aktuella länkar och källor

Nationella

Brottsförebyggande rådet (BRÅ)

Inget att vänta på | Jämställdhetsmyndigheten

Våld i nära relationer - Socialstyrelsen

Våld i nära relation, hedersvåld | SKR

Start - Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) - Uppsala universitet (uu.se)

Våld & övergrepp - Stiftelsen Allmänna Barnhuset (allmannabarnhuset.se)

Brottsoffermyndigheten.se

Unga relationer

Barnafrid – Kunskapsportal om våld mot barn

Om våld | Bris - Barnens Rätt i Samhället

Regionala

Mäns våld mot kvinnor | Länsstyrelsen Östergötland (lansstyrelsen.se)

Mäns våld mot kvinnor | Länsstyrelsen Västerbotten (lansstyrelsen.se)

Lokala

Centrum mot våld

Kvinno- och tjejjouren

Ungdomshälsan

Jämställdhet - Umeå kommun (umea.se)

För dig som är förälder eller vårdnadshavare

ungarelationer.se/foralder

Huskurage

Viktiga kontakter: umea.se/vald

Sociala medier: #vimåsteprataomvåldet

Umebrå

Strategisk utveckling

Besök: Stadshuset, Skolgatan 31A

Postadress: 901 80 Umeå

090–16 10 00

umebra@umea.se

www.umea.se

Bilaga 1

Kommunrevisorerna granskar

Granskning av kommunens arbete mot våld i nära relationer

2022-05-12

UMEÅ KOMMUN

februari inleddes Rysslands invasionskrig mot Ukraina, vilket vi också behandlat risker kring nya typer av våldsbejakande extremism som kan påverka Umeå. I augusti genomförde Rasmus Paludan en demonstration i Umeå. Tidigare demonstrationer med samma tema i andra städer har medfört starka reaktioner och upplopp. I Umeå gick händelsen lugnt till men konsultiatonsforum och de samverkande aktörerna har dock jobbat aktivt i det förebyggande arbetet, bland annat med kommunikation som dialog.

Vi har de senaste åren haft få konsultationer och har därför arbetat med en långsiktig marknadsföringsplan för konsultationsforum. Syftet är att fler ska söka stöd i ett tidigare skede för att på så sätt kunna förebygga att problemen eskalerar. Ny folder framtagen.

Verksamheten under året i siffror

- 39 gånger har konsultationsforum VBE träffats
- 2 konsultationer genomfördes

Konferenser/utbildningar:

- Nationellt möte, 1 representant, CVE Stockholm.
- Deltagande vid konferens om mobilisering mot våldsbejakande extremism i EU, 1 representant, RADEX, Strasbourg.
- Deltagande vid utbildningsdag om vägar in och ut ur extremistm, en representant, CVE, Stockholm.

Angående granskningen

Revisionsuppdraget är ett kommunalt förtroendeuppdrag och revisorerna är direkt ansvariga inför kommunfullmäktige och därmed indirekt inför medborgarna genom den representativa demokratin. Revisionen har uppdrag att granska de verksamheter som styrelser, nämnder och kommunala bolag bedriver.

I formell mening är varje revisor en egen myndighet, men i det praktiska revisionsarbetet sker arbetet gemensamt.

Ytterst syftar revisionen till att undersöka om verksamheten bedrivs i enlighet med uppställda mål och på ett från ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt.

- Revisorernas uppdrag regleras i kommunallag, aktiebolagslag, god revisionssed, ägardirektiv och reglemente.
- Revision ska utföras på ett oberoende sätt.
- Revisorerna genomför grundläggande granskning, granskning av delårsrapport och årsredovisning och fördjupade granskningar.

Revisorerna ska därför objektivt, opartiskt och sakligt, självständigt granska den verksamhet som styrelse, nämnder och beredningar bedriver. Revisorerna ska också bedöma om de förtroendevalda ledamöterna i nämnder och styrelser har tillräcklig styrning och kontroll över verksamhetens ekonomi, prestationer och kvalitet.

Revisorernas uttalanden och bedömningar finns i revisionsberättelser och granskningsrapporter. En ambition i revisorernas arbete är att deras rekommendationer i samband med granskning ska kunna användas av verksamheterna för att åstadkomma effekter i deras förbättringsprocess.

Kontaktuppgifter

Om kommunrevisorernas uppdrag

kommunrevisionen@umea.se

Ordförande i kommunrevisionen

Ewa Miller, ordförande
ewa.miller@umea.se

Revisionsrapport 2022
Genomförd på uppdrag av revisorerna

Umeå kommun

Granskning av kommunens arbete mot våld i nära relationer

Building a better working world

Building a better working world

Innehållsförteckning

Sammanfattande bedömning och rekommendationer 1

1. Inledning 3

1.1. Bakgrund 3

1.2. Syfte och revisionsfrågor 3

1.3. Ansvariga nämnder/styrelser 4

1.4. Metod 4

1.5. Revisionskriterier 4

2. Kommunövergripande styrning och arbete mot våld i nära relationer 6

2.1. Kommunfullmäktiges handlingsplan mot våld 6

2.2. Aktuella parter inom arbetet mot våld i nära relation 7

3. Kommunstyrelsens och berörda nämnders arbete med våldsproblematiken 8

3.1. Uppföljning och utvärdering av handlingsplan mot våld är ej ändamålsenlig 8

3.2. Det förekommer viss kartläggning och analys av våld i nära relationer 10

3.3. Det förekommer allsidig samverkan inom kommunen 13

3.4. Processen för orosanmälan är tydlig för berörda parter 14

4. Individ- och familjenämndens arbete mot våld i nära relationer 16

4.1. Det förekommer mål och viss styrning av arbetet mot våld i nära relation 16

4.2. Det finns tydlig ansvarsfördelning och organisering inom myndighetsutövningen 18

4.3. Det förekommer vissa brister vid handläggning av våldsärenden 19

4.4. Det saknas dokumenterade rutiner för uppföljning av ärenden 24

Källförteckning 26

Bilaga 1 – Stickprov 27

Building a better working world

Sammanfattande bedömning och rekommendationer

På uppdrag av de förtroendevalda revisorerna har EY genomfört granskning av kommunens arbete mot våld i nära relationer. Syftet med granskningen är att bedöma om kommunstyrelsen samt individ- och familjenämnden, för- och grundskolenämnden, gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden och äldrenämnden - utifrån lagkrav och kommunfullmäktiges handlingsplan - säkerställt en ändamålsenlig styrning och uppföljning av arbetet mot våld i nära relationer. Vår sammanfattande bedömning är att styrelsen och nämnderna delvis säkerställt en ändamålsenlig styrning och uppföljning.

Granskningen har fokuserat dels på myndighetsutövningen inom individ- och familjenämnden, dels på det kommunövergripande arbetet mot våld i nära relationer. Granskningen av det kommunövergripande arbetet har utgått från antagen *Handlingsplan mot våld* och redogör inte för kommunens totala vålds- och brottsförebyggande arbete.

Vår bedömning är att kommunstyrelsen inte har säkerställt en tillräcklig styrning, uppföljning och utvärdering av arbetet med kommunens *Handlingsplan mot våld*. De delar ur handlingsplanen som relaterar till våld i nära relationer har inte implementerats i kommunen. Vi ser positivt på det pågående arbetet men noterar att det krävs större krafttag för att prioritera det brottsförebyggande arbetet och implementeringen av handlingsplanen. Vi är kritiska till att varken kommunstyrelsen eller de nämnder som berörs av Handlingsplan mot våld har följt upp de prioriterade aktiviteterna relaterade till våld i nära relationer. Av *Handlingsplan mot våld* framgår också att dess aktivitetsplan årligen ska följas upp i kommunfullmäktige, vilket inte har skett, varvid vi bedömer att kommunstyrelsen brister i sin beredning av ärendet.

Under 2021 genomfördes en kommunövergripande kartläggning av våldet i Umeå kommun. Samverkansforumet UmeBrå med utgångspunkt i kartläggningen har tagit fram tre rekommenderade målområden för den fortsatta brottsförebyggande verksamheten. Detta bedömer vi ger en välgrundad väg för det fortsatta arbetet. Samtidigt noterar vi i granskningen att kommunfullmäktiges *Handlingsplan mot våld* innehåller direktiv till flera av kommunens verksamheter att kartlägga våldet inom sina respektive ansvarsområden. Här brister nämnderna i sin efterlevnad av handlingsplanen. Vi har observerat att nämnderna i viss utsträckning har genomfört kartläggande aktiviteter men någon systematisk återrapportering till UmeBrå sker inte. Detta leder till att det saknas förutsättningar att på övergripande nivå göra analyser och identifiera behov av insatser avseende exempelvis samverkan och utbildning.

Ur positiv bemärkelse vill vi lyfta fram att kommunstyrelsen och berörda nämnder har säkerställt att det finns samverkanskonstellationer och att granskningen tyder på att deltagande i dessa forum är högt prioriterat inom kommunens verksamheter. Organiseringen har inte utformats på det sätt som var avsikten när *Handlingsplan mot våld* utarbetades och handlingsplanen har inte reviderats. Vi bedömer dock att det inom framförallt UmeBrå och Centrum mot våld förekommer ett målinriktat och framskridande arbete för att motverka både våld i allmänhet och våld i nära relationer specifikt.

Avseende myndighetsutövning är vår bedömning att individ- och familjenämnden har beslutat om ett tydligt mål i arbetet mot våld i nära relation samt säkerställt en tydlig organisation och ansvarsfördelning för utredning, beslut och uppföljning av ärenden. Flera av indikatorerna som följs upp är relevanta. Vi observerar dock att nämnden inte följer några

indikatorer som kvantitativt visar på förekomsten av våld i nära relation. Inom ramen för granskningen har vi heller inte tagit del av någon samlad kartläggning eller uppföljning av vidtagna insatser. Vår bedömning är att nämnden till viss del säkerställt ändamålsenliga rutiner för utredning av ärenden samt uppföljning dock är efterlevnaden inte fullständig.

Med utgångspunkt i granskningen rekommenderar vi kommunstyrelsen att:

- Säkerställa en ändamålsenlig uppföljning och utvärdering av arbetet utifrån kommunens *Handlingsplan mot våld*
- Säkra implementeringen av *Handlingsplan mot våld* och samtliga nämnders efterlevnad
- Säkerställa att kommunen arbetar i enlighet med *Handlingsplan mot våld* gällande kartläggning av våldsproblematiken

Med utgångspunkt i granskningen rekommenderar vi individ- och familjenämnden att:

- Arbeta med mätbara indikatorer för att kartlägga förekomsten av våld i nära relation
- Säkerställ att verksamhetssystemet möjliggör flexibla kodningsmöjligheter för framtagande av statistik
- Säkerställa att utbudet av insatser som erbjuds våldsutsatta analyseras regelbundet och svarar mot kommunens behov
- Säkerställa att fastställda rutiner och riktlinjer efterlevs vid handläggning av ärenden inom myndighetsutövningen för en enhetlig och korrekt hantering
- Säkerställa handläggning i enlighet med lagstiftning och fastställd ansvarsfördelning genom adekvat tillgång till personal och kompetens
- Säkerställa en ändamålsenlig handläggning av ärenden där hedersproblematik förekommer

Building a better working world

1. Inledning

1.1. Bakgrund

Våld i nära relationer beskrivs av Socialstyrelsen som ett omfattande samhällsproblem och ett hot mot utsatta personers, oftast kvinnors och barns, mänskliga rättigheter. Enligt Brottsförebyggande rådet begicks 80 procent av anmälda misshandelsbrott år 2020 mot kvinnor av en för brottsoffret bekant person. Motsvarande siffra för män var 45 procent[1]. Att utsättas för våld i nära relationer får stora konsekvenser och utsatta behöver ofta vård, omsorg och skydd på både kort och lång sikt.

Regeringen presenterade, som en del i jämställdhetspolitiken, under 2016 en *Nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor.* Där betonas särskilt det förebyggande arbetet och att effektiva åtgärder för att förhindra att våld utövas behöver utarbetas och tillämpas. Vidare betonas att det för att nå långsiktiga resultat i arbetet behövs en mer effektiv samordning mellan aktörer. Sedan 2021 har socialnämnd enligt socialtjänstlagen ansvar över att verka för att den som utsätter eller har utsatt en närstående för våld eller andra övergrepp ska ändra sitt beteende. Begränsad kunskap om våld i nära relationer, tidspress i arbetet och att våldsutsatta ofta inte berättar att de har blivit utsatta, gör att det är svårt att upptäcka våld i nära relationer. Det är därför viktigt att det inom socialtjänsten finns kunskap och förmåga att se tecken på och konsekvenser av utsatthet för våld. Att hantera konsekvenser av våldet utgör dock endast en del av arbetet.

1.2. Syfte och revisionsfrågor

Syftet med granskningen är att bedöma om kommunstyrelsen samt individ- och familjenämnden, för- och grundskolenämnden, gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden och äldrenämnden - utifrån lagkrav och kommunfullmäktiges handlingsplan - har säkerställt en ändamålsenlig styrning och uppföljning av arbetet mot våld i nära relationer.

I granskningen besvaras om individ- och familjenämnden har:

- beslutat om tydliga mål och planerat för ett ändamålsenligt arbete mot våld i nära relationer?
- säkerställt en tydlig organisation och ansvarsfördelning för utredning, beslut och uppföljning av ärenden som gäller våldsutsatta eller barn som bevittnat våld?
- säkerställt ändamålsenliga rutiner för att upptäcka våld i nära relationer, inkl. hedersrelaterat våld, samt för att utreda behov, erbjuda ändamålsenligt stöd och följa upp insatser?
- säkerställt att ärenden som rör våld i nära relationer handläggs i enlighet med socialtjänstlagen?

Vidare besvaras om kommunstyrelsen och berörda nämnder har:

- genomfört en kartläggning och analys av förekomsten av våld i nära relationer (inkl. hedersrelaterat våld) och utifrån kartläggningen anpassat åtgärder/insatser?

[1] Våld i nära relationer - Brottsförebyggande rådet (bra.se)

- säkerställt ändamålsenliga former för att fånga upp personer för orosanmälan och att föra vidare information till individ- och familjenämnden?
- säkerställt ett ändamålsenligt arbete inom ramen för relevanta samverkanskonstellationer, inkl. Centrum mot våld?
- säkerställt en tillräcklig uppföljning och utvärdering av arbetet utifrån kommunens handlingsplan mot våld?

1.3. Ansvariga nämnder/styrelser

Granskningen avser kommunstyrelsen samt individ- och familjenämnden, för- och grundskolenämnden, gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden och äldrenämnden.

Även om granskningen berör två samverkansorgan som arbetar mot våld i nära relationer; UmeBrå och Centrum mot våld, bedöms inte ändamålsenligheten i dessa organ.

1.4. Metod

Granskningen har skett genom dokumentanalys och intervjuer med ansvariga tjänstemän inom respektive förvaltning samt samverkande aktörer (se intervjuförteckning). Granskningen omfattar vidare ett stickprov av ärenden för att granska om krav i lagar och föreskrifter efterlevs utifrån hantering och dokumentation av ärenden/utredningar från aktualisering till beslut.

1.5. Revisionskriterier

Med revisionskriterier avses de bedömningsgrunder som används i granskningen för analyser, slutsatser och bedömningar. Revisionskriterierna kan hämtas ifrån lagar och förarbeten eller interna regelverk, policyer och fullmäktigebeslut. I denna granskning utgörs de huvudsakliga revisionskriterierna av:

- **Socialtjänstlagen (5 kap 11 §, 14 kap. 1 c §)**

Socialnämnden ska verka för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden samt bedriva förebyggande arbete för att förhindra att de far illa. Nämnden ska i dessa frågor samverka med andra berörda. Var och en som får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa bör anmäla detta till socialnämnden. Yrkesverksamma inom myndigheter vars verksamhet berör barn och unga är skyldiga att genast göra sådan anmälan.

Till nämndens uppgifter hör även att verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp. Nämnden ska särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan behöva stöd och hjälp för att förändra sin situation. Barn som bevittnat våld av- eller mot närstående är offer för brott, nämnden ansvarar för att barnet får stöd och hjälp.

- **Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer (SOSFS 2014:4)**

Socialstyrelsen har tagit fram en föreskrift och allmänna råd (SOSFS 2014:4) kring hur kommuner bör arbeta med utsatta för våld i nära relationer. Av föreskriften framgår bland

annat att socialnämnden ska:

- Fastställa mål för arbetet och beskriva när och hur målen ska uppnås.
- Fastställa var ansvaret för att utreda, fatta beslut och följa upp ärenden ligger samt rutiner för arbetet.
- Analysera att utbudet av insatser som erbjuds våldsutsatta svarar mot kommunens behov genom att fortlöpande kartlägga förekomsten av våldsutsatta och barn som bevittnat våld.
- Samordna sina insatser samt fastställa ansvar för intern och extern samverkan.
- Har genomförandet av insatser överlämnats till någon annan ska nämnden fastställa hur kontroll och uppföljning av sådan verksamhet ska göras.

- **Av kommunfullmäktige beslutade styrdokument**

Ytterligare revisionskriterium utgörs av kommunfullmäktiges *Handlingsplan mot våld* samt *Planeringsförutsättningar, budget och investeringar* för 2022. Dessa redogörs för mer utförligt i kapitel 2.

Building a better working world

2. Kommunövergripande styrning och arbete mot våld i nära relationer

Den 21 juni 2021 antog kommunfullmäktige *Planeringsförutsättningar, budget och investeringar* för 2022. I Budgetdokumentet fastställs ett antal långsiktiga fullmäktigemål samt uppdrag för verksamheten. Målen omfattar bland annat social hållbarhet, tillväxt, klimat och digital transformation. Inga mål har direkt koppling till arbetet mot våld i nära relationer men det finns mål och uppdrag som berör verksamhetsområdet. Exempelvis målområdet *Social hållbarhet* där målet ”Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden” samt ”Umeå kommun ska skapa förutsättningar för kvinnor och män att ha samma makt att forma samhället såväl som sina egna liv” har indirekt bäring på arbetet mot hot och våld i nära relationer. Inom målområdet Social hållbarhet ger kommunfullmäktige även kommunstyrelsen uppdrag som främjar trygghetsarbetet och utvecklingen av målbilden *Umeå växer – tryggt och säkert*. Kommunstyrelsen har ett samordnande ansvar men samtliga nämnder ska arbeta för måluppfyllelse av fullmäktiges antagna mål. Individ- och familjenämnden pekas ut som särskilt ansvarig för arbetet med Umeå kommuns tillväxt utan utsatta områden.

I enlighet med *Reglemente för Umeå kommuns styrelser och nämnder,* antaget den 24 november 2014, ansvarar individ- och familjenämnden för ”kommunens uppgifter inom socialtjänsten och de uppgifter som i övrig lag åläggs kommunens socialnämnd förutom de områden som annan nämnd eller styrelse ansvarar för”, vilket inkluderar brottsoffer och våldsutsatta.

2.1. Kommunfullmäktiges handlingsplan mot våld

Kommunfullmäktige beslutade om en *Handlingsplan mot våld* den 30 mars 2020. De övergripande målen med handlingsplanen är att minska våldet i kommunen samt öka yrkesverksammas kunskap kring våld för att möjliggöra tidig upptäckt samt minska mörkertalen. Tanken är även att handlingsplanen ska tydliggöra kommunens ansvar.

Handlingsplanen innehåller en aktivitetsplan med prioriterade aktiviteter för mandatperioden 2018–2022. Kommunstyrelsen och samtliga nämnder ansvarar för att samverka, kartlägga våldet och följa upp aktiviteter och mål inom sina respektive områden. Kommunstyrelsen är ägare av handlingsplanen.

I Aktivitetsplanen nämns arbetet mot våld i nära relation specifikt vid två tillfällen, se tabellen nedan:

Målgrupps- och verksamhetsspecifika områden	**Aktiviteter**	**Ansvar**
Utveckla Centrum mot vålds verksamhet	► Centrum mot våld ska erbjuda alla stöd och hjälp inom område **våld i nära relation** - både våldsutsatta och våldsutövande. ► Utveckla samarbete, insatser och uppföljning kring hedersrelaterat våld och förtryck, tillsammans med skolan.	► Individ- och familjenämnden ► För- och grundskolenämnden ► Gymnasie- och vuxenutbildnings-nämnden

		► Äldrenämnden
Stöd och hjälp till våldsutsatt personal	Personalfunktionen tar ett särskilt uppdrag och sprider vägledningens innehåll och erbjuder stöd och hjälp till våldsutsatt personal: gäller även **våld i nära relation** och sexuella trakasserier #Metoo	Kommunstyrelsen

2.2. Aktuella parter inom arbetet mot våld i nära relation

Det finns utöver de berörda nämnderna två samverkansorgan som arbetar mot våld i nära relationer: UmeBrå och Centrum mot våld.

UmeBrå är Umeå kommuns lokala brotts- och drogförebyggande råd som kommunstyrelsen har det övergripande ansvaret för. Rådet fungerar rådgivande och som forum för informationsutbyte. Det består av representanter från bland annat kommunen, polisen och Region Västerbotten. Rådet ansvarar för en samverkansöverenskommelse mellan Umeå kommun och Polismyndigheten. Det övergripande fokuset är generella våldsfrågor där våld i nära relation problematiken inkluderas, det finns initiativ med direkt bäring mot våld i nära relationer, se avsnitt 3.3.

Centrum mot våld är en operativ verksamhet som drivs i samverkan mellan Umeå kommun och Region Västerbotten. Inom kommunen är verksamheten förlagd under individ- och familjenämnden. I Centrum mot våld har kommunen och regionen samlat flera olika mottagningar, exempelvis Barnahus, mottagning för våldsutsatta/kvinnofrid och mansmottagningen. Där erbjuds olika former av stöd till enskilda, se avsnitt 4.3.1. Centrum mot våld ska även fungera som kompetenscentrum för yrkesverksamma i kommunen och regionen.

Building a better working world

3. Kommunstyrelsens och berörda nämnders arbete med våldsproblematiken

Inom kommunen förekommer ett brett och omfattande arbete för att förebygga våld och brottslighet. Specifika insatser mot våld i nära relationer hanteras till övervägande del inom individ- och familjenämndens ansvarsområde. Detta beskrivs i kapitel 4. Nedan presenteras kommunövergripande aktiviteter specifikt inriktade på våld i nära relationer, utifrån de direktiv kommunfullmäktige har förmedlat till kommunstyrelse och nämnder genom *Handlingsplan mot våld.*

3.1. Uppföljning och utvärdering av handlingsplan mot våld är ej ändamålsenlig

I Umeå kommuns *Handlingsplan mot våld* beslutas att kommunstyrelsen och samtliga nämnder ska arbeta med uppföljning av handlingsplanen. Följande uppföljningsaktiviteter ska genomföras:

Uppföljnings aktiviteter	**Kommentar**
Årlig uppföljning av aktivitetsplanen i Kommunfullmäktige	Vid intervju samt dokumentgranskning framgår att en uppföljning av aktivitetsplanen i kommunfullmäktige inte genomförts sedan framtagandet av handlingsplanen. Tjänstepersoner inom UmeBrå har regelbundna möten med tjänstepersoner inom Centrum mot våld och följer då upp handlingsplanen i informella forum. Vi har inte kunnat ta del av dokumentation från denna uppföljning.
Varje aktivitet som respektive nämnd berörs av ska ingå och följas upp i nämndens uppdragsplan	**Kommunstyrelsen:** Kommunstyrelsen ansvarar för genomförandet av fem målgrupps- och verksamhetsspecifika aktiviteter. I *Kommunstyrelsens uppdragsplan och budget 2022* nämns inte dessa aktiviteter eller handlingsplanen mot våld. I styrelsens årsbokslut för 2021 finns ingen uppföljning av aktiviteterna. **Individ- och familjenämnden**: Nämnden ansvarar för genomförandet av två målgrupps- och verksamhetsspecifika aktiviteter, *Utveckla Centrum mot vålds verksamhet* och *Skyddat boende*. I nämndens Uppdragsplan 2022 anges att handlingsplanen ligger till grund för fortsatt arbete. Dock tydliggörs inget specifikt planerat arbete inom nämnda aktiviteter. I nämndens årsbokslut för 2021 finns ingen uppföljning av aktiviteterna. **För- och grundskolenämnden**: Nämnden ansvarar för genomförandet av två målgrupps- och verksamhetsspecifika aktiviteter, *Utveckla Centrum mot vålds verksamhet* och *Intern samverkan inom skolan*. I nämndens Uppdragsplan 2022 anges att ungas hälsa ska beaktas och särskilt upplevelsen av stress, otrygghet och kränkande behandling. Dock tydliggörs inget specifikt planerat arbete inom nämnda aktiviteter. I nämndens årsbokslut för 2021 finns ingen uppföljning av aktiviteterna. **Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden**: Nämnden ansvarar för genomförandet av två målgrupps- och verksamhetsspecifika

	aktiviteter, *Utveckla Centrum mot vålds verksamhet* och *Intern samverkan inom skolan*. I nämndens Uppdragsplan 2022 tydliggörs inget specifikt planerat arbete inom nämnda aktiviteter. I nämndens årsbokslut för 2021 finns ingen uppföljning av aktiviteterna. **Äldrenämnden**: Nämnden ansvarar för genomförandet av en målgrupps- och verksamhetsspecifik aktivitet, *Utveckla Centrum mot vålds verksamhet.* I nämndens Uppdragsplan 2022 nämns inte handlingsplanen eller Centrum mot vålds verksamhet. I nämndens årsbokslut för 2021 finns ingen uppföljning av aktiviteten.
Årlig uppföljning av mätbara mål. Formuleras och genomförs av samverkansrådet mot våld	Vid intervju framgår att UmeBrå inte startat upp ett samverkansråd mot våld. Syftet med samverkansrådet mot våld skulle vara att leda, utveckla och följa upp beslutade aktiviteter i handlingsplanen mot våld. Vid intervju framgår att uppstartandet dragit ut på tiden på grund av en inplanerad förändring av kommunens styr- och ledningsmodell. UmeBrå har istället organiserat sig i mindre grupper utifrån strategiska utvecklingsområden. Det har inte tagits fram några mätbara mål som följs upp regelbundet inom UmeBrå.
Aktiviteterna ska regelbundet under året följas upp i UmeBrås styrgrupp	UmeBrås organisation överensstämmer inte med den organisation som redogörs för i *handlingsplanen mot våld*. Det framgår dock vid intervjuerna att det genomförs en regelbunden uppföljning av det brottsförebyggande arbetet vid UmeBrås sammanträden. Uppföljningen utgår inte strikt från de beslutade aktiviteterna i handlingsplanen mot våld. Nämnderna som berörs av handlingsplanen återrapporterar inte arbetet med handlingsplanen på ett systematiskt eller formaliserat sätt. Vi noterar utifrån intervjuer att styrning, ledning och ansvarsfördelning inom UmeBrå upplevs otydlig och överensstämmer inte med beskrivningar i *Handlingsplan mot våld*.

3.1.1. Vår bedömning

Fråga	Svar
Har kommunstyrelsen och berörda nämnder säkerställt en tillräcklig uppföljning och utvärdering av arbetet utifrån kommunens	Nej. Vår bedömning är att kommunstyrelsen och berörda nämnder inte säkerställt en tillräcklig uppföljning och utvärdering av arbetet utifrån kommunens *Handlingsplan mot våld*. Bedömningen är att handlingsplanen mot våld inte implementerats i kommunen. Vi ser positivt på att Umeå kommun har en handlingsplan mot våld men konstaterar att den i dagsläget har mycket begränsad styrkraft då berörda verksamheter inte arbetar i enlighet med den. Det finns inga avsatta medel för att implementera de prioriterade aktiviteterna från varken kommunfullmäktige eller ansvariga nämnder. Nämnderna har inte följt upp att förvaltningen inom tilldelad budgetram har säkerställt att aktiviteterna kan genomföras.

handlingsplan mot våld?	I enlighet med handlingsplanen ska det ske kontinuerlig och omfattande uppföljning och utvärdering, det sker inte i dagsläget. Det sker viss uppföljning och utvärdering men inte i de formerna som fastställs i handlingsplanen. Vi bedömer att nämnderna som berörs i granskningen inte haft tillräcklig styrning och uppsikt över de aktiviteter fullmäktige ålagt dem att genomföra.

3.2. Det förekommer viss kartläggning och analys av våld i nära relationer

I *Umeå kommuns handlingsplan mot våld* beslutas att kommunstyrelsen och samtliga nämnder ska kartlägga sin verksamhet inom våldsområdet. Resultatet från kartläggningen ska fungera som underlag för hur insatserna riktas framöver när det gäller samverkan och utbildning. Vid intervjuer med berörda förvaltningar samt UmeBrå framgår att den typen av kartläggning som handlingsplanen mot våld syftar till inte genomförs. Det genomförs viss egen kartläggning inom verksamheterna men inte med det direkta syftet att återrapportera arbetet till UmeBrå i enlighet med handlingsplanen. I avsnittet redovisas kortfattat hur verksamheterna arbetar med kartläggning av förekomsten av våld inom sina verksamheter. UmeBrå har tagit fram en kommunövergripande kartläggning som redovisas nedan.

- **Kommunövergripande kartläggning**

Under 2021 genomfördes en kommunövergripande kartläggning av våldet i Umeå kommun. Kartläggningen syftade till att mäta förekomst, frekvens och allvarlighetsgrad av våldet. Våldskartläggningen utgår från Umeå kommuns folkhälsoundersökningar Jämlika liv 20 och Unga 20 som sedan kompletterats med nationell och lokal data.

I rapporten redovisas statistik kopplat till våld i nära relationer, nedan redovisas ett urval:

- Av den totala andelen som utsatts för våldsbrott under det senaste året uppgav 13 procent att våldet skett i hemmet.
- Totalt 12 procent av Umeås befolkning har bevittnat våld mellan familjemedlemmar.
- Bland ungdomarna som blivit utsatta för hot, utfrysning eller trakasserier (48 procent) uppger 6 procent att det skedde i hemmet.
- I jämförelse med ungdomarna som aldrig blivit utsatta för hot, utfrysning eller trakasserier i hemmet, tenderar ungdomarna som blivit utsatta att hamna i bråk oftare.
- Tryggheten i hemmet varierar mellan olika områden i Umeå. Mest otrygga känner sig ungdomar som bor på Haga (även Sandbacka ingår). Där svarar drygt 3 procent att de känner sig otrygga i sitt hem.
- Antalet aktualiseringar som registrerats som våld inom familjen inom socialtjänsten har ökat de senaste åren från 345 st år 2018 till 627 st år 2020. Aktualiseringarna avser barn under 18 år.

Vid intervju framkommer att kartläggningen resulterade i att UmeBrå rekommenderade tre målområden för den fortsatta verksamheten:

- Fokus på identifierade målgrupper, exempelvis barn och unga i förskolan, grundskolan och gymnasiet

- Metodutveckling – förebyggande arbete, exempelvis via kommunikation, kunskapsbaserade metoder och tidiga insatser
- Avsätta prioriterade medel för handlingsplanen mot våld

Det finns inga uttalade förväntningar från kommunstyrelsen om hur ofta en motsvarande kommunövergripande kartläggning ska genomföras eller uppdateras.

- **Kartläggning av förekomsten av hedersrelaterat våld och förtryck**

Vi noterar även att kommunstyrelsen tagit fram en lägesbild och beskrivning av arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck i rapporten *Hedersrelaterat våld och förtryck i Umeå kommun*. Slutsatser som dras i rapporten är bland annat:

- Utvecklingsarbetet med den lokala lägesbilden och mätningar bör fortgå. Det statistiska underlaget är idag tvetydigt på grund av stora mörkertal.
- Centrum mot vålds expertfunktion samt Konsultationsforum mot hedersrelaterat våld och förtryck är en bra kompetensbas.
- Kunskapsnivån inom hedersrelaterat våld och förtryck behöver stärkas inom socialtjänstens myndighetsutövning.

Rapporten redogör även för kommunens arbete med att förebygga, upptäcka och motverka hedersrelaterat våld och förtryck inom olika verksamheter:

Förskolan: har inte kommit lika långt som skolorna gällande det proaktiva, systematiska arbetet med att uppmärksamma hedersrelaterat våld och förtryck. Det finns ingen gemensam handlingsplan som redogör för hur ärenden ska hanteras inom förskolan. På majoriteten av förskolorna förekommer inga kompetenshöjande insatser med fokus på heder.

Grundskolan och gymnasiet: arbetar med att förebygga och motverka hedersrelaterat våld och förtryck, arbetet utgår från en gemensam handlingsplan mot hedersrelaterat våld. Rapporten anger att det i vissa skolor finns bra kompetens och goda rutiner. Det anges viktigt att rektorer, skolsköterskor och kuratorer, som är nyckelaktörer i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck har god kompetens. Skolsköterskorna och kuratorerna har goda förutsättningar att fånga upp elever i riskzon för hedersförtryck, exempelvis genom hälsosamtal.

Fritidsgårdar: har ingen specifik, gemensam strategi för att fånga upp ärenden kopplade till hedersrelaterat våld och förtryck. Fritidsgårdarna arbetar med relationer och goda samtal för att förebygga hedersrelaterat våld.

Socialtjänsten: hanterar de fall av hedersrelaterat våld som anmäls till dem. Ärenden utreds av socialsekreterare, inte av specialister på hedersvåld. Kompetensen inom hedersproblematiken anges vara bristfällig hos vissa socialsekreterare vilket lett till feltimade eller felriktade insatser.

- **Verksamhetsspecifika kartläggningar**

Utbildningsverksamhetens kartläggningsarbete

Inom utbildningsverksamheten genomförs ingen kartläggning eller analys av förekomsten av våld i nära relationer. Det förekommer en mer generell kartläggning av förekomsten av diskriminering, trakasserier och kränkande behandling samt tryggheten inom skolan i enlighet med skollagen. Kartläggningen berör i huvudsak incidenter mellan elever eller mellan elev-lärare.

Intervjupersoner anger att utbildningsverksamheten ska säkra en trygg skolgång för eleverna vilket föranleder att trygghetsfrågorna är centrala. I årskurs 4 och 7 samt första året på gymnasiet erbjuds eleverna hälsosamtal med skolsköterska. I frågebatteriet för dessa samtal ingår sedan höstterminen 2021 frågor om våld i hemmet. I samband med införandet fick skolsköterskorna fortbildning kring hur man pratar med barn och unga om våldsutsatthet. Det sker även regelbundna samtal mellan lärare, skolsköterska, kurator och mentorer där individer diskuteras och följs upp. Umeå kommun arbetar även med konceptet Hälsa, lärande och trygghet (HLT) som syftar till att säkra tidig upptäckt, hög tillgänglighet och ett samlat, tidigt stöd till barn och deras familjer.

Äldreverksamhetens kartläggningsarbete

Intervjupersoner från äldreförvaltningen anger att det inte sker ett systematiskt kartläggningsarbete inom förvaltningen gällande våld i nära relationer. När våld i nära relationer uppmärksammas krävs samverkan mellan äldreförvaltningens handläggare och stöd- och omsorgsförvaltningens socialsekreterare. Vid misstanke om våld i nära relation ska det anmälas enligt rutin för Lex Sarah. Det finns inget sätt att koda ärendena i verksamhetssystemet så att våldsproblematiken synliggörs och därav finns ingen statistik på hur vanligt förekommande det är med våld i nära relationer inom äldrevården.

3.2.1. Vår bedömning

Fråga	Svar
Har kommunstyrelsen och berörda nämnder genomfört en kartläggning och analys av förekomsten av våld i nära relationer (inkl. hedersrelaterat våld) och utifrån kartläggningen anpassat åtgärder/insatser?	Delvis. Arbetssättet som fastställs i *Handlingsplan mot våld* gällande kartläggning av våld efterlevs inte. Det förekommer dock andra former av kartläggning som till viss del svarar upp emot behovet. Under 2021 genomfördes det en kommunövergripande kartläggning av våld, vilken även innefattade våld i nära relationer. Liknande kartläggningar bör genomföras regelbundet så att kommunen kan följa utvecklingen av våldsproblematiken över tid och då utvärdera sina insatser. Vi ser positivt på att UmeBrå, utifrån kartläggningen, utarbetat tre rekommendationer kopplat till verksamhetens fortsatta arbete. Det finns inte någon förpliktelse för nämnder och andra aktörer i UmeBrå att omhänderta rekommendationerna. Som nämns tidigare är ansvarsfördelningen och styrningen av UmeBrå otydlig vilket riskerar att minska fokuset på utvecklingsområdena som identifierats. En särskild kommunövergripande kartläggning av det hedersrelaterade våldet har genomförts. De brister som kartläggningen uppmärksammar inom socialtjänsten hanteras inom förvaltningen på uppdrag av individ- och familjenämnden. Vår bedömning är att berörda nämnder delvis genomfört en kartläggning och analys av förekomsten av våld i nära relationer och utifrån kartläggningen anpassat åtgärder och insatser. Det förekommer arbete för att kartlägga våldet inom verksamheterna, men det sker ingen systematisk återrapportering till UmeBrå. Den kommunövergripande kartläggningen skulle öka i tillförlitlighet och

	träffsäkerhet om den i större utsträckning utgick från information som samlades in på verksamhetsnivå.

3.3. Det förekommer allsidig samverkan inom kommunen

Den interna samverkan inom kommunen anges vara god av samtliga intervjupersoner. Det finns flera formella och informella ytor för samverkan gällande vålds- och trygghetsfrågorna. UmeBrå och Centrum mot våld är involverade i arbetet mot våld i nära relationer. Det anges att representanter från Centrum mot våld och UmeBrå träffas regelbundet varannan vecka för att diskutera samverkansprojekt och handlingsplanen mot våld.

UmeBrå är en plattform där flera aktörer möts, både externa parter som polis samt interna kommunala aktörer. UmeBrås sammanträden har informativ karaktär där polis förmedlar lägesbilder av verksamheten med syftet att skapa en gemensam lägesbild inom kommunen. Vid sammanträden följs även samverkansöverenskommelsen upp mellan kommun och polis samt återrapportering av arbetet med UmeBrås uppdragsplan. Intervjupersoner ser positivt på UmeBrå och dess verksamhet.

UmeBrå bedriver flera samverkansprojekt, exempelvis konceptet ”Huskurage” som tagits fram tillsammans med fastighetsbolag. Syftet är att förebygga och förhindra våld i nära relationer genom att ge grannar verktyg att agera. UmeBrå har även arbetat med en informationskampanj gällande våld i ungas nära relation mot ungdomar på högstadiet och gymnasiet som genomförts tillsammans med polis, tjej- och kvinnojour, fältgrupp, fritidsgård och kommunikatör. UmeBrå har också tagit fram webbutbildningar om våld.

Centrum mot våld drivs i samverkan mellan Umeå kommun och Region Västerbotten. En del av Centrum mot vålds uppdrag är att fungera som ett kompetenscentrum. Det förekommer som ovan nämnts samverkan med UmeBrå, men även gentemot länsstyrelsen, ideella organisationer och kvinnojourer. Centrum mot våld arbetar för att öka kompetensen kring hanteringen av våldsärenden inom socialtjänsten genom dialogforum som de deltar vid (se avsnitt 4.3). De erbjuder bland annat stöd och råd vid handläggningen men även kompetensutveckling i form av utbildningar.

Enligt *Handlingsplanen mot våld* ska det finnas en *Samverkansplan mot våld* vars syfte är att hitta en gemensam grund för samverkan och i större utsträckning främja gemensamt arbete mot våld för att få genomslag. Under granskningen framgår att det inte tagits fram en samverkansplan.

3.3.1. Vår bedömning

Fråga	Svar
Har kommunstyrelsen och berörda nämnder säkerställt ett ändamålsenligt arbete inom ramen för relevanta	Ja. Vår bedömning är att kommunstyrelsen och berörda nämnder har säkerställt att det finns relevanta samverkanskonstellationer inom ramen för UmeBrå och att deltagande i dessa är prioriterat inom kommunens verksamheter. Det bildas samverkansforum vid behov. Vi ser positivt på att samverkan kan vara behovsstyrd och flexibel i sin karaktär men ser viss risk med att den främst är beroende av enskilda tjänstepersoners initiativ och engagemang. Som uppmärksammas har det

samverkans-konstellationer, inkl. Centrum mot våld?	brottsförebyggande arbetet inte organiserats i enlighet med handlingsplanen mot våld vilket lämnar luckor i styrningen av arbetet. Centrum mot vålds interna samverkan är främst fokuserad på UmeBrå och socialtjänsten. Vi ser positivt på Centrum mot vålds roll som kompetenscentrum, där parter inom kommunen kontaktar dem vid behov för stöd och råd. Mot bakgrund av de behov som lyfts i kommunens kartläggning av hot och våld samt kartläggning av hedersförtryck ser vi dock att Centrum för våld med fördel skulle kunna ha en mer aktivt stödjande roll även i övriga förvaltningars utvecklingsarbete.

3.4. Processen för orosanmälan är tydlig för berörda parter

Enligt socialtjänstlagen (SoL) har socialtjänsten en skyldighet att se till att barn och unga får växa upp under trygga och goda förhållanden. Oftast får socialtjänsten kunskap om missförhållanden genom en anmälan. Många yrkesgrupper, bland annat personal i hälso- och sjukvården, tandvården, förskolan, skolan, socialtjänsten m.fl., har anmälningsskyldighet enligt socialtjänstlagens kap 14 § 1. Anmälan avser oro eller misstanke om att ett barn kan fara illa och det behöver inte finnas något bevis för att är det är så.

Under 2021 genomförde revisionen en fördjupad granskning gällande orosanmälningar som omfattade individ- och familjenämnden och för- och grundskolenämnden. Den sammanfattade bedömningen var att processen för orosanmälningar och tillhörande rutiner följer lagstiftarens intention samt att den är tydliggjord och väl känd inom skolans verksamhet. En rekommendation som lämnades till för- och grundskolenämnden var att ta fram rutiner som säkerställer att en orosanmälan görs omedelbart utan fördröjning, vid misstanke om att barn far illa. Vid intervju med utbildningsförvaltningen anges att rekommendationen redan ansågs vara omhändertagen och har därav inte föranlett åtgärder.[2]

Vid genomförandet av denna granskning framgår att det finns information om orosanmälan på kommunens hemsida och att man via hemsidan kan göra en anmälan till socialtjänsten, både som privatperson och yrkesverksam. Intervjupersoner anger att anmälningsskyldigheten är välkänd inom kommunen och att verksamheter som berörs vet hur man för över information till socialtjänsten. Kontakten med socialtjänsten uppges ske via telefon, hemsida eller anordnade möten.

Orosanmälningar inkommer till stöd och omsorgsförvaltningens mottagningsenhet. Vid intervju framgår att det inte förs statistik över var ifrån anmälningarna kommer. Uppfattningen inom mottagningsenheten är att skolan och förskolan har god kännedom om hur och när en orosanmälan bör skickas in. Kunskapsnivån inom övriga verksamheter är mer tveksam. Det kommer sällan in anmälningar från exempelvis bibliotek. Intervjupersoner anger att berörda verksamheter kan ha tillräcklig kunskap om orosanmälningar men att de inte upplever oro i samma utsträckning som personal inom utbildningsverksamheten.

[2] Vi kan dock inom ramen för denna granskning inte verifiera att skolan vidtagit åtgärder utifrån revisionens tidigare synpunkter, att undvika att rektorsfunktionen är en fördröjande instans för orosanmälningar.

Äldreförvaltningen får ibland in orosanmälningar från anhöriga gällande brukare vilket förmedlas vidare till stöd och omsorgsförvaltningen för utredning. Förvaltningen har varit delaktiga i en utbildningssatsning från Centrum mot våld gällande hanteringen av våldsproblematiken i ärenden. Handläggare av ärenden uppmuntras även att fråga om våldsförekomst vid biståndsutredning. Vi har inom granskningen tagit del av rutinen ”Handlingsplan – våld i nära relationer” som syftar till att stödja och ge vägledning till personal inom hemtjänsten för att upptäcka våldsutsatthet.

3.4.1. Vår bedömning

Fråga	Svar
Har kommunstyrelsen och berörda nämnder säkerställt ändamålsenliga former för att fånga upp personer för orosanmälan och att föra vidare information till individ- och familjenämnden?	Delvis. Vår bedömning är, som även tidigare granskning konstaterat, att processen för orosanmälningar och tillhörande rutiner följer lagstiftarens intention samt att den är tydliggjord och väl känd inom den kommunala verksamheten. Intervjupersoner är väl medvetna om hur och när en orosanmälan ska lämnas vidare till socialtjänsten samt hur detta går till. Inom ramen för granskningen kan vi dock inte bedöma i vilken omfattning orosanmälan görs utan fördröjning. Vi kan inte heller verifiera att för- och grundskolenämnden vidtagit åtgärder utifrån revisionens tidigare synpunkter, att undvika att rektorsfunktionen är en fördröjande instans för orosanmälningar. Granskningen visar att det finns utvecklingsmöjligheter gällande användningen av statistik inom socialtjänsten för orosanmälningar. Data över verksamheter som inkommer med orosanmälningar möjliggör identifiering av verksamheter med bristande kunskap och riktade insatser för att öka medvetenheten. Att identifiera våldsproblematik är något som samtliga berörda verksamheter arbetar med, det finns rutiner och etablerade arbetssätt. Vi ser positivt på den medvetenhet som finns inom kommunen kring våld i nära relationer och att det återspeglas i dokumenterade rutiner.

4. Individ- och familjenämndens arbete mot våld i nära relationer

4.1. Det förekommer mål och viss styrning av arbetet mot våld i nära relation

I enlighet med *Reglemente för Umeå kommuns styrelser och nämnder,* antaget den 24 november 2014, ansvarar individ- och familjenämnden för ”kommunens uppgifter inom socialtjänsten och de uppgifter som i övrig lag åläggs kommunens socialnämnd förutom de områden som annan nämnd eller styrelse ansvarar för”, vilket inkluderar brottsoffer och våldsutsatta.

I individ- och familjenämndens *Uppdragsplan och budget 2022,* antagen den 17 november 2021, framgår nämndens övergripande mål för verksamheten: *Att stärka den enskildes förmåga att leva ett självständigt liv.* Det fastställs ett mål med direkt bäring på arbetet mot hot och våld i nära relationer:

- Målet är att Individ- och familjenämndens verksamheter med tidig upptäckt och rätt insatser ger personer som är våldsutsatta, barn som upplevt våld och personer som utövar våld det stöd och den hjälp de behöver.

Det framgår att individ- och familjenämnden främst arbetar med målet inom ramen för det kommunövergripande arbetet kopplat till handlingsplanen mot våld samt inom ramen för verksamhetens uppdrag.

Utöver det fastställs ett antal ytterligare mål relaterade till området, bland annat:

- Samtliga barnavårdsutredningar ska ske inom fyra månader och förhandsbedömningar utifrån anmälningar kring barn hanteras inom 14 dagar
- Säkerställa ett gott bemötande och ändamålsenlig hantering av klagomål
- Barnkonventionens grundsyn ska genomsyra nämndens verksamheter och att barns rättigheter ska kunna tillgodoses
- Fler barn och unga ska få möjlighet att växa upp under goda och trygga förhållanden i sitt befintliga nätverk

Det finns inga fastställda resultatindikatorer eller målutfall för verksamheten i uppdragsplanen. I nämndens styrkort finns fastställda resultatmått och målvärden.

Utöver målsättningar har de sociala nämnderna gemensamt fastställt en riktlinje som ska vägleda de yrkesverksamma i det dagliga arbetet. Vidare beskrivning av riktlinjen finns i avsnitt 4.3.

I *individ- och familjenämndens årsbokslut 2021* följs verksamhetens resultatmått upp för verksamheten under 2021, nedan redovisas ett urval av indikatorer med bäring på arbetet mot våld i nära relationer:

Resultatmått/nyckeltal	Målvärde 2021	Mätvärde T1	Mätvärde T2	Mätvärde T3
Användande av framtagna mallar för bedömning i utredningar våldsutsatta personer (stickprovskontroll)	100%	Barn/unga: 100% Vuxna: 75%	Barn/unga: 100% Vuxna: 60%	100%
Alla personer med beslutade insatser ska ha en genomförandeplan	100%	FO: 88% Mynd: 82% IFO: 100%	FO: 87 % Mynd: 73% IFO: 100%	FO:88% Mynd: 72% IFO: 100%
Antal barnavårdsutredningar med handläggningstid som överskrider 4 månader	0	15 Flickor: 6 Pojkar: 9	3 Uppgift om kön saknas	32 Uppgift om kön saknas
Andel uppföljda beslut SoL (mynd Fo)	100 %	34%	57%	70%
Andel personer som upplever att de är nöjda med personalens bemötande (utifrån genomförda brukarenkäter)	95%	X	X	FO: 85% IFO familjebehandling:92% IFO öppenvård vx: 83%

Uppföljningen visar att måluppfyllelsen varierar. Användningen av framtagna mallar för bedömning i utredningar är stor medan antalet barnavårdsutredningar som överskrider lagstiftad handläggningstid inte uppfyller målet. Vi kommer redogöra mer för tabellens utfall löpande nedan.

4.1.1. Vår bedömning

Fråga	Svar
Har individ- och familjenämnden beslutat om tydliga mål och planerat för ett ändamålsenligt arbete mot våld i nära relationer?	Delvis. Vår bedömning är att nämnden beslutat om ett tydligt mål i arbetet mot våld i nära relation: att nämndens verksamheter med tidig upptäckt och rätt insatser ger personer som är våldsutsatta, barn som upplevt våld och personer som utövar våld det stöd och den hjälp de behöver. I uppdragsplanen kan man uttyda vissa andra målsättningar som främst utgår från krav i lagstiftning, exempelvis att barnavårdsutredningar ska ske inom fyra månader. Flera av indikatorerna som följs upp är relevanta för arbetet mot våld i nära relation. Det förekommer dock inga indikatorer som kartlägger förekomsten av våld i nära relation, såsom exempelvis antal ärenden, antal återkommande ärenden, antal klienter med beviljade insatser som uppnår målen i genomförandeplaner, antal genomförda insatser som riktar sig till personer som utsätts för hedersrelaterat våld, antalet stödsamtal som riktar sig mot förövare etc. Genom att följa upp indikatorer av kartläggande karaktär får nämnden större insikt i omfattningen av ärenden samt underlag för att analysera mönster och eventuella åtgärder som kan vidtas för att motarbeta våld i nära relationer.

Building a better working world

4.2. Det finns tydlig ansvarsfördelning och organisering inom myndighetsutövningen

Ett ärende kan initieras på två sätt, antingen genom inkommen *anmälan* där en utomstående part uppmärksammar missförhållanden till socialtjänsten eller genom en inkommen *ansökan* där den utsatta själv söker stöd och hjälp.

Enligt intervjupersoner är det *Första linjen* som hanterar ansökningar gällande åldersgruppen 0–16 år. Socialsekreterarna på första linjen arbetar på kommunens familjecentraler och erbjuder råd- och informationssamtal, utreder ärenden, sätter in behandlingar och ger stöd. Ärenden av mer allvarlig karaktär, som exempelvis våld, lyfts vidare till mottagningsenheten inom den specialiserade centrala socialtjänsten. Första linjen kan även få ärenden från mottagningsenheten. Majoriteten av inkomna ärenden går via mottagningsenheten.

När en anmälan inkommer ansvarar mottagningsenheten för att göra en förhandsbedömning och fatta beslut om förvaltningen ska inleda en utredning. Om utredning ska genomföras fördelas ärendet till rätt utredningsenhet. Inom stöd- och omsorgsförvaltningen finns utredningsenheterna första linjen, barn och unga ålder 0–18 år samt vuxenenheten. Enheten för barn och unga är uppdelad i tre utredningsgrupper. Om det förekommer barn i ett ärende, även om anmälan berör en vuxen, hamnar ärendet på utredningsenheten för barn och unga. Det innebär att utredningsenheten för barn och unga även handlägger vuxna personers ärenden.

Överlag anges det vara tydligt vilka ärenden som ska hanteras inom vilken enhet. Vid intervjuer framgår dock att belastningen på barnutredningsenheten är hög och att socialsekreterare som arbetar vid vuxenenheten får hjälpa till vid barnutredningar. Ambitionen är att en och samma socialsekreterare ska följa ärendet från utredning till uppföljning. Uppföljning görs endast av beslutade insatser, vid beslut om familjeplanering för barn överförs ärendet till placeringsgruppen. Inom förvaltningen prioriteras ärenden som berör barn och unga, våldsärenden och missbruk. Det finns ingen enhet eller socialsekreterare som särskilt fokuserar på att utreda våldsärenden.

Socialsekreterare ska enligt intervjupersoner ha kunskap om handläggningen av samtliga ärenden, de ska vara generalister och kunna hantera olika typer av ärenden inom sin enhet, exempelvis gällande barn och unga. Det är ett medvetet beslut inom förvaltningen att undvika specialiseringar inom olika områden. De intervjuade upplever både fördelar och nackdelar med detta.

Vid intervju anges att det finns en beredningsgrupp för våldsfrågor. Det är en nyskapad grupp men ambitionen om att driva utvecklingsarbetet inom våldsfrågorna, arbetet är i dagsläget inte påbörjat.

4.2.1. Vår bedömning

Fråga	Svar
Har individ- och familjenämnden säkerställt en tydlig organisation och ansvarsfördelning	Ja. Vår bedömning är att nämnden säkerställt en tydlig organisation och ansvarsfördelning för utredning, beslut och uppföljning av ärenden som gäller våldsutsatta eller barn som bevittnat våld. Det är tydligt inom vilken utredningsenhet som ett ärende ska hanteras. Valet att inte ha socialsekreterare med specialistkompetens inom våldsfrågor är ett strategiskt val med både fördelar och nackdelar.

för utredning, beslut och uppföljning av ärenden som gäller våldsutsatta eller barn som bevittnat våld?	Vi ser positivt på att det finns en ambition om att en och samma socialsekreterare följer sina ärenden från utredning till avslut. Det skapar en trygghet för den utsatta samt en tydlig ansvarsfördelning inom förvaltningen. Vi noterar dock att den ansträngda personalsituationen innebär att den avsedda ansvarsfördelningen inte kan efterlevas. Ärenden som berör barn- och unga är högprioriterade och för att kunna hantera dem inom skälig tid hanteras handläggningen ibland av medarbetare från andra enheter. Nämnden behöver säkerställa att det finns tillräcklig tillgång till medarbetare med adekvat kompetens.

4.3. Det förekommer vissa brister vid handläggning av våldsärenden

Av Socialstyrelsens allmänna råd om våld i nära relationer framgår att den ansvariga nämnden vid utredning av enskilda fall bland annat bör utreda behov av stöd och hjälp akut och på lång sikt, våldets karaktär, omfattning och konsekvenser, hur den utsatta hanterar sin situation, behov av stöd samt nätverket runt personen. Vid utredning av barn bör nämnden även utreda om åtgärder behövs i fråga om exempelvis vårdnad.

Vi har tagit del av *Riktlinjer för de sociala nämndernas arbete med våld i nära relationer,* godkänd av socialnämnden, nuvarande äldrenämnden och individ- och familjenämnden, och senast reviderad den 10 maj 2016. Riktlinjen syftar till att öka kunskapen om våld i nära relationer samt ge stöd och vägledning kring bemötande och agerande vid kännedom om eller vid misstanke att våld i nära relationer förekommer. I riktlinjen finns bilaga med frågor att ställa om våld i nära relation, det finns exempel på generella frågor, specifika frågor och direkta frågor som kan tillämpas när socialsekreteraren misstänker förekomst av våld. Riktlinjen innehåller bland annat en lista över tecken och signaler som kan tydliggöra våldsutsatthet, frågor vid misstanke om hedersrelaterat våld, indikatorer på att barn och ungdomar kan fara illa och socialtjänstens rutiner vid skyddade personuppgifter.

Vi har även tagit del av *Rutin för utredning vuxna SoL* som beskriver arbetsgången vid handläggning av anmälningar. Det fastställs att bedömningsinstrumentet FREDA ska tillämpas vid våldsutsatthet och PATRIARK vid hedersrelaterad problematik. Vid intervju anges att rutinen ska revideras och kravet på tillämpningen av PATRIARK tas bort. FREDA är en standardiserad bedömningsmetod avsedd för socialtjänstens arbete med utsatta för våld i nära relationer och PATRIARK ger vägledning för bedömning och hantering av risk för hedersrelaterat våld.

I rutinen fastställs att alla utredningar ska leda fram till ett beslut i rimlig tid. Innan beslut tas har den enskilde rätt att ta del av utredningen och yttra sig över innehållet. Beviljade insatser ska verkställas omgående. Beslut som inte verkställts inom tre månader rapporteras till inspektionen för vård och omsorg som ej verkställda beslut och kan leda till att kommunen åläggs att betala vite.

I *Riktlinjer för de sociala nämndernas arbete med våld i nära relationer* fastställs innehållet i en utredning av kvinnas och barns behov av skydd och stöd, det redovisas nedan i tabellen, kolumn ett och två. I tredje kolumnen, redovisas även vilken information som ska finnas med i en utredning enligt *Rutin för utredning vuxna SoL.* Det framgår även i riktlinjerna att vid utredning där misstanke finns att barn bevittnat eller utsatts för våld ska två socialsekreterare

delta samt att utredningen skall göras enlig BBIC[3]:s behovsområden.

Kvinnas behov av skydd och stöd	**Barns behov av skydd och stöd**	**Ett beslutsunderlag, en utredning, skall sammanställas med:**
Behovet av stöd och hjälp akut	Vilket behov barnet har av stöd och hjälp akut	Vad ärendet gäller och Vem ärendet avser
Våldets karaktär och omfattning (här kan bedömningsinstrumentet FREDA-beskrivning användas)	Våldets karaktär och omfattning - gäller även mot andra i familjen	Faktiska omständigheter
Riskbedömning (FREDA-farlighetsbedömning)	Hur våldet har påverkat barnet och dess relation till föräldrarna	Händelser av betydelse
Våldets konsekvenser för den våldsutsatta	Barnets egen uppfattning om våldet	Den enskildes uppfattning om sina behov och hur de kan tillgodoses
Hur den våldsutsatta hanterar sin situation	Vardera förälderns uppfattning om våldets konsekvenser för barnet	Prövning av den enskildes förmåga att själv tillgodose sina behov eller få dem tillgodosedda på annat sätt.
Hur den våldsutsattas nätverk ser ut	Vilket behov barnet har av stöd och hjälp, på kort och lång sikt	Vilka överväganden som ligger till grund för förslag till beslut
Om den våldsutsatta behöver stöd i sitt föräldraskap, och behovet av hjälp på både kort och lång sikt (SOSFS 2014:4)	Om barnet blivit utsatt för våld – ta ställning om polisanmälan skall göras	Bedömning som ligger till grund för beslutet

Nämnden har tidigare, och planerar även att framgent, erbjuda socialsekreterarna vid förvaltningen utbildning i FREDA. Socialsekreterare har inte erbjudits utbildning i PATRIARK men kan enligt uppgift få stöd vid tillämpning av bedömningsinstrumentet av kollegor med utbildning. Vid intervju anges att FREDA inte alltid upplevs som ändamålsenlig bedömningsmetod då risken för individen ofta skattas högre än handläggaren bedömer att den är.

I förvaltningens ärendesystem finns möjlighet att koda ett ärende som ”vuxenärende”, ”barn och unga ärende” eller ”våld i nära relationer ärende”. Enligt intervjuade finns det ingen möjlighet att byta kodning på ärenden där våld upptäcks i senare skede av utredningen, vilket innebär att statistik ur systemet inte ger en rättvisande bild. I. Statistik på antalet våldsärenden uppges inte vara något som förvaltningen regelbundet följer upp eller kartlägger.

En central metod i handläggningen av våldsärenden är Dialogforum där representanter från myndighetsutövningen och Centrum mot våld samlas och rådgör kring olika ärenden. Det är en möjlighet för socialsekreterare att rådfråga andra kollegor med lång erfarenhet. Forumet syftar dels till att höja kvaliteten i handläggningen, dels till att få en mer samstämd bild gällande beslutet. För att bevilja insatser ska ärendet enligt förvaltningens rutin diskuteras i Dialogforumet och få godkännande där. Även biståndshandläggare från äldreförvaltningen, funktionshinder samt försörjningsstöd kan besöka Dialogforumet för rådgivning.

[3] BBIC är en evidensbaserad struktur för handläggning, genomförande och uppföljning av barnutredningar

4.3.1. Insatser

Av Socialstyrelsens allmänna råd om våld i nära relationer framgår att den ansvariga nämnden ska kunna erbjuda insatser akut samt på kort och lång sikt utifrån riskbedömning och utredning.

Centrum mot våld erbjuder öppenvård för individer som behöver stöd men inte har ett biståndsbeslut. Vid intervju framgår att Centrum mot våld utvecklar sin verksamhet utifrån identifierade behov, nyligen har en MIKA mottagning implementerats vars syfte är att arbeta mot individer med erfarenhet av sex mot ersättning. Socialtjänsten kan rekommendera individer att vända sig till Centrum mot våld för att få öppenvård och Centrum mot våld kan stötta individer att ansöka om bistånd via socialtjänsten. Verksamheten har inget officiellt verksamhetssystem utan arbetar i Excel. De insatser som erbjuds inom Centrum mot våld är frivilliga vilket försvårar insamling av data och statistik. För att följa upp hur stödet upplevs används enkätundersökningar. Vi har inte djupare granskat Centrum mot vålds verksamhet och kan inte uttala oss gällande ändamålsenligheten i deras arbete.

Behovsprövade insatser som socialtjänsten kan erbjuda är exempelvis:

- Tillfälligt boende för skydd
- HVB hem
- Familjehem
- Kvinnojour
- Jourlägenheter
- Boendestöd
    - Sociala kontrakt där socialtjänsten har förstahandskontrakt som kan övertas efter ca ett år
    - Förtur till bostad med eget kontrakt samt ekonomiskt bistånd

Samtliga socialsekreterare har inte delegation att bevilja insatser för boende utan dessa insatser beviljas av enhetschef vid Dialogforumet, som nämnt ovan. Vid intervju anges att mottagningsenheten samt enhetschefer kan bevilja en akut insats, som skyddsboende, direkt när ärenden inkommer.

Det framgår att individ- och familjenämnden beslutade att uppdra förvaltningen 2015 att utreda förutsättningarna för Umeå kommun att driva ett skyddat boende för våldsutsatta kvinnor. Förvaltningen genomförde en utredning, en kostnadskalkyl och en kartläggning gällande behovet av ett skyddat boende. Vid ett nämndssammanträde under 2017 beslutades att göra en framställan i det kommande budgetarbetet om att Umeå kommun ska ta fram skyddat boende för våldsutsatta. Vid samtal med tjänsteperson angavs att initiativet stannat av trots avsatta medel. I *Handlingsplanen mot våld* beslutas att kommunstyrelsen tillsammans med individ- och familjenämnden ska inrätta ett skyddat boende för våldsutsatta kvinnor. Vid intervju anges det dock inte vara genomfört eller påbörjat.

Vid intervju anges det vara svårt att identifiera och erbjuda ändamålsenliga insatser vid ärenden med inslag av hedersproblematik där det inte bedöms vara befogat att omhänderta och placera barnet i ett annat boende. Intervjuperson anger att insatser med syftet att förändra normer och beteenden sällan är lyckade. Om situationen är allvarlig förespråkas därav placering trots svårigheter med genomförande. Det finns risk för att den som placeras inte klarar av isoleringen från familjen och återvänder hem.

Building a better working world

För alla insatser ska det finnas en genomförandeplan som ska följas upp. Det anges inte ske någon formell utvärdering av insatser som beviljas inom socialtjänsten. Effekterna av en insats anges vara svåra att mäta och kan härstamma från annan händelse än insatserna. Det sker ingen systematisk uppföljning av klienternas upplevelse eller av bemötandet inom socialtjänsten. Det anges pågå ett arbete med att kartlägga boendesociala insatser.

4.3.2. Stickprov

Granskningen omfattar ett stickprov av ärenden för att granska om gällande krav i lagar och föreskrifter efterlevs utifrån hantering och dokumentation av ärenden/utredningar från aktualisering till beslut. De kontrollfrågor som utgår från är hämtade från socialtjänstlagen, framförallt från kapitel 11, samt från Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:5) om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS. Vi tar även hänsyn till kommunens egna riktlinjer och rutiner för handläggning av ärenden som redovisas ovan i avsnitt 4.3.

Inom granskningen har sju ärenden kontrollerats. Urval och resultat per ärende finns i bilaga 1.

Utifrån stickprovsgranskningen kan vi notera att vissa brister framgår i handläggningen av ärendena. Exempelvis noterar vi att ett ärende inte är avslutat inom lagstiftad tid och att en utredning inte initierats utan dröjsmål. Utredningarna följer till stor del samma mall, det framgår även vid intervjuer att det finns mallar som socialsekreterarna uppmuntras att utgå från där rubriker redan finns fastställda. Vid barnutredningar tillämpas utredningsmetoden BBIC i två av tre utredningar. Om vuxenenheten utredde barnet under beslut om åtgärdstrappa behövs BBIC inte tillämpas enligt förvaltningens bestämmelser. I en barnutredning är barnet väldigt ungt, därav är det svårt för barnet att komma till tals vilket ledde till vår bedömning av ”ej tillämpligt” i ärende 5.

Det framgår inte i vuxenutredningarna om socialsekreteraren tillämpat en standardiserad bedömningsmetod men vi kan i vissa riskbedömningar se spår av frågor som ingår i FREDA frågeformuläret. Riskbedömningarna skiljer sig mellan utredningarna i omfattning och utförlighet. I hedersärendet använde socialsekreteraren ej PATRIARK vid riskanalys. Det fanns en tidigare utredning som utgick från FREDA som tillämpades även vid denna utredning. Överlag var underlaget i hedersutredningen kortfattat och utelämnade bedömningar som enligt riktlinje ska dokumenteras, exempelvis gällande våldets karaktär, hur den utsatta hanterar situationen eller dennes hälsa.

I majoriteten av de utredningar som vi fick ta del av beslutades inte om några åtgärder vilket gjorde att vi inte tagit del av någon dokumenterad uppföljning av åtgärden eller beslut vid avslutande av åtgärd. I ett ärende fick den utsatte direkt stöd med jourboende men eftersom det skedde direkt och endast varade i några dagar innan den utsatte återvände till sitt eget boende gjordes ingen uppföljning av insatsen då den avslutats innan själva utredningen var klar.

Building a better working world

4.3.3. Vår bedömning

Fråga	Svar
Har individ- och familjenämnden säkerställt ändamålsenliga rutiner för att upptäcka våld i nära relationer, inkl. hedersrelaterat våld, samt för att utreda behov och erbjuda ändamålsenligt stöd?	Delvis. Vår bedömning är att nämnden till viss del säkerställt ändamålsenliga rutiner för utredning av ärenden samt uppföljning. Rutinerna som vi tagit del av är ändamålsenliga men vi noterar under stickprovsgranskningen att efterlevnaden inte är fullständig. Vi bedömer att kommunens egna riktlinjer till viss del följs. Det tillsätts två handläggare vid barnutredningar och den informationen som enligt riktlinjer ska inkluderas i utredning finns till stor del i underlaget. Dock noteras att en FREDA riskbedömning, som enligt interna riktlinjer ska tillämpas vid vuxenärenden, inte alltid genomförs. Likaså upplevs inte alltid FREDA som ändamålsenlig bedömningsmetod då risken för individen ofta skattas högre än handläggaren bedömer att den är. I en av tre barnutredningar tillämpades inte BBIC bedömningsmetod vilket går emot förvaltningens bestämmelser. Vi ser positivt på Dialogforumet som möjliggör diskussion och kvalitetssäkring av ärendehanteringen. Det ökar även samverkan mellan socialtjänst och Centrum mot våld. Inom ramen för granskningen har vi inte tagit del av en samlad uppföljning av vidtagna insatser. Av Socialstyrelsens föreskrift framgår att socialnämnden ska analysera att utbudet av insatser som erbjuds våldsutsatta svarar mot kommunens behov genom att fortlöpande kartlägga förekomsten av våldsutsatta och barn som bevittnat våld. Det är problematiskt att socialtjänstens verksamhetssystem inte möjliggör mer flexibel kodning av ärenden. Det påverkar möjligheterna att kartlägga vålds-problematiken. Vi bedömer därför att det finns utvecklings-potential till mer samlad uppföljning av arbetet, att använda i såväl i analys av insatser som i kartläggning av utsatthet. Inget har framkommit som tyder på att erbjudna insatser inte är ändamålsenliga. Samtidigt har ingen behovsanalys eller uppföljning gjorts för att säkerställa att erbjudna insatser motsvarar behoven. Vidare är det oklart i vilken utsträckning erbjudna insatser är anpassade till en hederskontext.
Har individ- och familjenämnden säkerställt att ärenden som rör våld i nära relationer handläggs i enlighet med socialtjänstlagen?	Nej. Vi bedömer att nämnden inte har säkerställt att ärendena handläggs i enlighet med socialtjänstlagen. Den största bristen som noterats utifrån lagstiftade krav är att barnutredningar inte handläggs inom given tid, vilket vi noterat i ett av tre granskade ärenden. Av nämndens egenkontroll framgår att det under 2021 var sammanlagt 50 barnutredningar som inte handlades inom lagstiftad tid (se avsnitt 4.1). Det är en brist som nämnden behöver åtgärda. Om ett ärendes handläggningstid förlängs på laglig grund bör detta särskiljas från ovan nämnd statistik för att säkra en rättvis bild av verksamheten.

Building a better working world

4.4. Det saknas dokumenterade rutiner för uppföljning av ärenden

Enligt socialtjänstlagen ska kvaliteten i nämndens verksamheter systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras. Uppföljning av pågående insatser ger struktur, kontinuitet och delaktighet i insatsen och skapar ett underlag för kunskaps- och metodutveckling.

Respektive socialsekreterare ansvarar för att följa sina ärenden till avslut. Det framgår att det inte finns specifika rutiner eller riktlinjer för uppföljning av ärenden. Uppföljningen utgår från beslut samt upprättad genomförandeplan. Det anges finnas vissa bestämmelser gällande uppföljning mellan myndighet och utförarenheter. Intervjupersoner anger dock att uppföljningen på individnivå sker naturligt, särskilt i våldsärenden då det förekommer tät kontakt med klienten. Om det är ett akut ärende som föranleder en akut placering fungerar även utredningen som en typ av uppföljning av insats då klienten redan fått stöd. Det finns även vissa lagstiftade krav vid barnärenden, exempelvis om ett barn fått placering ska ansvarig socialsekreterare besöka barnet på placeringen regelbundet i den omfattning som är lämplig.

Vi har inom ramen för granskningen tagit del av vuxenutredningsenhetens egenkontroll gällande hanteringen av våld i nära relation ärenden under 2021. Under ett verksamhetsår genomförs tre egenkontroller, en per tertial, där enhetschefen kontrollerar fem ärenden vid vardera tillfälle. Det som kontrolleras är:

- Utredningsdokument enligt mall finns
- Dokumenterad skyddsbedömning finns
- Löpande journal finns
- Vårdplan / uppdrag finns (vid insatser)
- Genomförandeplan finns (vid insatser)

Det framgår i egenkontrollerna för 2021 av vuxenenheten att det finns vissa brister gällande ärendehanteringen inom enheten. Enligt kontrollen är det inte självklart att det finns en tydligt framtagen skyddsbedömning i enlighet med mall. Löpande journalanteckningar finns oftast, ibland finns endast automatiserade journalanteckningar från systemet vid fattade beslut. Det framgår att enhetschef redovisar resultatet av egenkontrollen på gruppnivå vilket fungerar som en påminnelse för vilka delar som ses över. Vid intervju anges att kontrollerna uppmärksammar problem men det är inte tydligt hur dessa brister omhändertas eller leder till förändrat arbetssätt.

Enhetschef ser även över två ärenden per socialsekreterare inför resultat- och utvecklingssamtal för att kontrollera arbetet med utredning, genomförandeplaner samt journalanteckningar. Vid noterade brister kan medarbetarna tillsammans med enhetschef besluta om individspecifika mål i utvecklingsplanerna för att utveckla sin ärendehantering.

Utredningsenheterna följer varje tertial upp att individer med beslutade insatser har en genomförandeplan. Tabellen i avsnitt 4.1 tydliggör att de flesta har en genomförandeplan, det förekommer vissa brister inom vuxenenheten. Det anges att vuxenenheten arbetat fram en struktur för uppföljning av genomförandeplaner. Respektive socialsekreterare ska varje tertial gå igenom sina ärenden och kontrollera hur många som har aktuella genomförandeplaner. Det återrapporteras till enhetschef som sammanställer statistik. Statistiken redovisas i årsredovisningen, se avsnitt 4.1.

Building a better working world

4.4.1. Vår bedömning

Fråga	Svar
Har individ- och familjenämnden säkerställt ändamålsenliga rutiner för att följa upp insatser?	Delvis. Vår bedömning är att socialsekreterare arbetar osystematiskt med uppföljning av individärenden. Det finns inga dokumenterade rutiner som tydliggör hur och när uppföljning ska ske på individnivå. Det som styr uppföljningen av individärenden är bestämmelser i genomförandeplanerna. Genomförandeplanerna ska följas upp två gånger per år. Vi ser positivt på den egenkontroll som genomförs på gruppnivå samt det kontrollarbetet som sker vid resultat- och utvecklingssamtal. Det är viktigt att noterade avvikelser hanteras och åtgärdas för att verksamheten ska utvecklas. De brister som uppmärksammas vid egenkontrollen förstärker även den bedömningen som gjordes i 3.3.2 då vi noterade liknande utfall vid stickprovskontrollen.

Umeå kommun 2022-05-12

Nina Högberg
EY

Sara Jansson
EY

Källförteckning

Intervjupersoner:

- Processledare UmeBrå
- Utvecklingsstrateg UmeBrå
- Jämställdhetsstrateg
- Utvecklingsstrateg jämställdhet
- Verksamhetschef, Centrum mot våld
- Enhetschef, Centrum mot våld
- Enhetschef, Utredning barn och unga
- Enhetschef, Vuxenenheten
- Socialsekreterare, Utredning barn och unga
- Socialsekreterare, Vuxenenheten
- Utbildningsdirektör
- Biträdande utbildningsdirektör för grundskola
- Biträdande utbildningsdirektör för gymnasiet/arbetsmarknad och integration samt vuxenutbildning
- Kvalitetscontroller, äldreförvaltningen
- Verksmahetschef myndighetsutövning, äldreförvaltningen

Dokumentation:

- Planeringsförutsättningar, budget och investeringar för 2022 och plan 2023–2025
- Handlingsplanen mot våld,
- Reglemente för Umeå kommuns styrelser och nämnder, 2020-03-30
- Samverkansöverenskommelse 2021–2024, 2021-02-09
- Årsredovisning 2020,
- Våldskartläggning 2021, 2021–09
- Individ- och familjenämnden
  - Uppdragsplan och budget 2022 och Årsbokslut 2021
  - Rutin, hemtjänst – Handlingsplan – våld i nära relationer, 2022-02-07
  - Rutin, myndighetsutövning – våld i nära relation, 2021-09-15
  - Riktlinjer för de sociala nämndernas arbete med våld i nära relationer, 2016-05-10
- Äldrenämnden:
  - Uppdragsplan 2022 och årsbokslut 2021
- Kommunstyrelsen:
  - Årsrapport 2021
  - Internkontrollrapport 2021
  - Uppdragsplan 2022
  - Uppdragsplan för UmeBrå 2021-2022 och årshjul
- Utbildningsnämnderna:
  - Uppdragsplaner 2022 och Årsrapport 2021
  - Handlingsplan mot hedersrelaterat våld och förtryck
  - Rutiner mot kränkande behandling och aktiva åtgärder mot trakasserier och diskriminering inom för- och grundskolenämndens ansvarsområde
  - Handlingsplan mot hedersrelaterat våld och förtryck
  - Handlingsplan vid våld, hot om våld samt polisanmälan vid brott
  - Frågebatteri för hälsoenkäten
  - Statistikredovisning till skolhuvudman
  - Elevenkäter redovisningar för 2021

Building a better working world

Bilaga 1 – Stickprov

Vi valde att efterfråga de tre senaste ärendena som initierades under 2021 samt de fyra första. Ärendena valdes även utifrån ärendetyp då revisorerna önskade granska ett antal olika typer av ärenden, både där barn och vuxna berördes samt ärende där det förekom hedersrelaterat våld och förtryck.

Kontrollfråga	Ärende 1 - vux	Ärende 2 – vux	Ärende 3 – vux	Ärende 4 - heder	Ärende 5 - barn	Ärende 6 – barn	Ärende 7 - barn
Utredning inletts utan dröjsmål?	Ja	Ja	Nej	Ja	Ja.	Ja	Ja
I de fall en anmälan rör barn eller unga, har en bedömning gjorts om individen är i behov av skydd?	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ja	Ja	Ja
Vid barnutredningar, har beslut om att inleda granskning fattats inom fjorton dagar?	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ja	Ja	Ja
Barnet fått komma till tals, i de fall ärendet rör barn?	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ja	Ja
Utredningen slutförs senast inom fyra månader, tillämpligt vid barnutredningar?	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ja	Nej	Ja
Tydliggörs i varje upprättad handling varifrån uppgifterna kommer, vem som har upprättat den och när det gjordes?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Framgår huruvida nämnden använt standardiserade bedömningsmetoder som en del i utredningen? Vilka?	Nej	Nej	Nej	Vid tidigare utredning har FREDA tillämpats	Ja. BBIC	Ja. BBIC	Nej
Dokumenteras uppföljning av beslutade insatser?	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ej tillämplig	Ej tillämplig	Ej tillämpligt
Dokumenteras skäl vid avslutandet av insats?	Ja	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ej tillämplig	Ej tillämplig	Ej tillämpligt

Bilaga 2

UMEÅ KOMMUN

Umeå kommun 2023-03-01

Årsrapport 2022

Konsultationsforum mot våldsbejakande extremism

Konsultationsforum mot våldsbejakande extremism är en samverkansgrupp med syfte att förebygga våldsbejakande extremism i alla dess former i Umeå kommun. Konsultationsforumet är ett specialiststöd till övriga verksamheter i Umeåregionen. Konsultationsforum mot våldsbejakande extremism erbjuder konsultation till professionella inom kommun, polis och region som har en oro kring en individ eller en grupp utifrån perspektivet våldsbejakande extremism.

Representanter

Konsultationsforum består av representanter från säkerhetsavdelningen, Barn och ungdomspsykiatrin (region Västerbotten), mottagningsenheten (socialtjänsten), utbildningsförvaltningen, polisen, Arbetsmarknad och integration, Centrum mot våld och konsultationsforum mot hedersrelaterat våld och förtryck. UmeBrå är kontaktperson för nationella aktörer och sammankallande till forumet.

Konsultationsforumet mot våldsbejakande extremism ger en möjlighet att samverka över professionsgränserna och har gett de medverkande funktionerna goda möjligheter till nätverkande och kontakter mellan mötena. De medverkande deltagarna är positiva med den funktionen och vill trycka på vikten av god samverkan där vi tillsammans skapar en gemensam lägesbild.

Lägesbild Umeå 2020

Det finns våldbejakande extremism i Umeå. Under 2022 har aktiviteten varit relativt sett låg i alla tre miljöer.

- Den högerextrema miljön har under 2022 fortsatt varit låg.
- Det finns våldsbejakande islamisk extremism i Umeå. Den är inte särskilt synlig för det övriga samhället, i och med att sympatisörerna strävar efter att leva avskilt från majoritetsbefolkningen.
- Aktiviteten i den vänsterextrema miljön har under 2022 varit låg i Umeå.

Under året har konsultationsforum uppmärksammat arbetat med att nya former av radikalisering och vars aktualitet ökat under året. Det gäller dels den så kallade incel-miljön[1] och kopplingar mellan denna ganska nya företeelse och äldre strukturer, främst inom högerextrema miljöer. Stort fokus har riktats mot ensamagerade självradikaliserade individer med stark koppling till psykisk ohälsa. Frågor som rör PDV (pågående dödligt våld) har haft mycket fokus både gällande analys och utbildningar. I

[1] Termen incel (teleskopord för engelskans involuntary celibate) till personer som dessutom deltar i eller självidentifierar sig med Incel-rörelsen. Detta är en subkultur som har utvecklats på olika Internet-forum. Det kan i vissa fall handla om kvinnohat och har utgjort motiv till terrorism, men det är mer vanligt att diskussionen handlar om svårigheter att skapa sexuella relationer. Källa: https://sv.wikipedia.org/wiki/Ofrivilligt_celibat

februari inleddes Rysslands invasionskrig mot Ukraina, vilket vi också behandlat risker kring nya typer av våldsbejakande extremism som kan påverka Umeå. I augusti genomförde Rasmus Paludan en demonstration i Umeå. Tidigare demonstrationer med samma tema i andra städer har medfört starka reaktioner och upplopp. I Umeå gick händelsen lugnt till men konsultiatonsforum och de samverkande aktörerna har dock jobbat aktivt i det förebyggande arbetet, bland annat med kommunikation som dialog.

Vi har de senaste åren haft få konsultationer och har därför arbetat med en långsiktig marknadsföringsplan för konsultationsforum. Syftet är att fler ska söka stöd i ett tidigare skede för att på så sätt kunna förebygga att problemen eskalerar. Ny folder framtagen.

Verksamheten under året i siffror

- 39 gånger har konsultationsforum VBE träffats
- 2 konsultationer genomfördes

Konferenser/utbildningar:

- Nationellt möte, 1 representant, CVE Stockholm.
- Deltagande vid konferens om mobilisering mot våldsbejakande extremism i EU, 1 representant, RADEX, Strasbourg.
- Deltagande vid utbildningsdag om vägar in och ut ur extremistm, en representant, CVE, Stockholm.

Kommunrevisorerna granskar

Granskning av kommunens arbete mot våld i nära relationer

2022-05-12

UMEÅ KOMMUN

Angående granskningen

Revisionsuppdraget är ett kommunalt förtroendeuppdrag och revisorerna är direkt ansvariga inför kommunfullmäktige och därmed indirekt inför medborgarna genom den representativa demokratin. Revisionen har uppdrag att granska de verksamheter som styrelser, nämnder och kommunala bolag bedriver.

I formell mening är varje revisor en egen myndighet, men i det praktiska revisionsarbetet sker arbetet gemensamt.

Ytterst syftar revisionen till att undersöka om verksamheten bedrivs i enlighet med uppställda mål och på ett från ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt.

- Revisorernas uppdrag regleras i kommunallag, aktiebolagslag, god revisionssed, ägardirektiv och reglemente.
- Revision ska utföras på ett oberoende sätt.
- Revisorerna genomför grundläggande granskning, granskning av delårsrapport och årsredovisning och fördjupade granskningar.

Revisorerna ska därför objektivt, opartiskt och sakligt, självständigt granska den verksamhet som styrelse, nämnder och beredningar bedriver. Revisorerna ska också bedöma om de förtroendevalda ledamöterna i nämnder och styrelser har tillräcklig styrning och kontroll över verksamhetens ekonomi, prestationer och kvalitet.

Revisorernas uttalanden och bedömningar finns i revisionsberättelser och granskningsrapporter. En ambition i revisorernas arbete är att deras rekommendationer i samband med granskning ska kunna användas av verksamheterna för att åstadkomma effekter i deras förbättringsprocess.

Kontaktuppgifter

Om kommunrevisorernas uppdrag

kommunrevisionen@umea.se

Ordförande i kommunrevisionen

Ewa Miller, ordförande
ewa.miller@umea.se

Revisionsrapport 2022
Genomförd på uppdrag av revisorerna

Umeå kommun

Granskning av kommunens arbete mot våld i nära relationer

Building a better working world

Building a better working world

Innehållsförteckning

Sammanfattande bedömning och rekommendationer 1

1. Inledning 3

1.1. Bakgrund 3

1.2. Syfte och revisionsfrågor 3

1.3. Ansvariga nämnder/styrelser 4

1.4. Metod 4

1.5. Revisionskriterier 4

2. Kommunövergripande styrning och arbete mot våld i nära relationer 6

2.1. Kommunfullmäktiges handlingsplan mot våld 6

2.2. Aktuella parter inom arbetet mot våld i nära relation 7

3. Kommunstyrelsens och berörda nämnders arbete med våldsproblematiken 8

3.1. Uppföljning och utvärdering av handlingsplan mot våld är ej ändamålsenlig 8

3.2. Det förekommer viss kartläggning och analys av våld i nära relationer 10

3.3. Det förekommer allsidig samverkan inom kommunen 13

3.4. Processen för orosanmälan är tydlig för berörda parter 14

4. Individ- och familjenämndens arbete mot våld i nära relationer 16

4.1. Det förekommer mål och viss styrning av arbetet mot våld i nära relation 16

4.2. Det finns tydlig ansvarsfördelning och organisering inom myndighetsutövningen 18

4.3. Det förekommer vissa brister vid handläggning av våldsärenden 19

4.4. Det saknas dokumenterade rutiner för uppföljning av ärenden 24

Källförteckning 26

Bilaga 1 – Stickprov 27

Building a better working world

Sammanfattande bedömning och rekommendationer

På uppdrag av de förtroendevalda revisorerna har EY genomfört granskning av kommunens arbete mot våld i nära relationer. Syftet med granskningen är att bedöma om kommunstyrelsen samt individ- och familjenämnden, för- och grundskolenämnden, gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden och äldrenämnden - utifrån lagkrav och kommunfullmäktiges handlingsplan - säkerställt en ändamålsenlig styrning och uppföljning av arbetet mot våld i nära relationer. Vår sammanfattande bedömning är att styrelsen och nämnderna delvis säkerställt en ändamålsenlig styrning och uppföljning.

Granskningen har fokuserat dels på myndighetsutövningen inom individ- och familjenämnden, dels på det kommunövergripande arbetet mot våld i nära relationer. Granskningen av det kommunövergripande arbetet har utgått från antagen *Handlingsplan mot våld* och redogör inte för kommunens totala vålds- och brottsförebyggande arbete.

Vår bedömning är att kommunstyrelsen inte har säkerställt en tillräcklig styrning, uppföljning och utvärdering av arbetet med kommunens *Handlingsplan mot våld*. De delar ur handlingsplanen som relaterar till våld i nära relationer har inte implementerats i kommunen. Vi ser positivt på det pågående arbetet men noterar att det krävs större krafttag för att prioritera det brottsförebyggande arbetet och implementeringen av handlingsplanen. Vi är kritiska till att varken kommunstyrelsen eller de nämnder som berörs av Handlingsplan mot våld har följt upp de prioriterade aktiviteterna relaterade till våld i nära relationer. Av *Handlingsplan mot våld* framgår också att dess aktivitetsplan årligen ska följas upp i kommunfullmäktige, vilket inte har skett, varvid vi bedömer att kommunstyrelsen brister i sin beredning av ärendet.

Under 2021 genomfördes en kommunövergripande kartläggning av våldet i Umeå kommun. Samverkansforumet UmeBrå med utgångspunkt i kartläggningen har tagit fram tre rekommenderade målområden för den fortsatta brottsförebyggande verksamheten. Detta bedömer vi ger en välgrundad väg för det fortsatta arbetet. Samtidigt noterar vi i granskningen att kommunfullmäktiges *Handlingsplan mot våld* innehåller direktiv till flera av kommunens verksamheter att kartlägga våldet inom sina respektive ansvarsområden. Här brister nämnderna i sin efterlevnad av handlingsplanen. Vi har observerat att nämnderna i viss utsträckning har genomfört kartläggande aktiviteter men någon systematisk återrapportering till UmeBrå sker inte. Detta leder till att det saknas förutsättningar att på övergripande nivå göra analyser och identifiera behov av insatser avseende exempelvis samverkan och utbildning.

Ur positiv bemärkelse vill vi lyfta fram att kommunstyrelsen och berörda nämnder har säkerställt att det finns samverkanskonstellationer och att granskningen tyder på att deltagande i dessa forum är högt prioriterat inom kommunens verksamheter. Organiseringen har inte utformats på det sätt som var avsikten när *Handlingsplan mot våld* utarbetades och handlingsplanen har inte reviderats. Vi bedömer dock att det inom framförallt UmeBrå och Centrum mot våld förekommer ett målinriktat och framskridande arbete för att motverka både våld i allmänhet och våld i nära relationer specifikt.

Avseende myndighetsutövning är vår bedömning att individ- och familjenämnden har beslutat om ett tydligt mål i arbetet mot våld i nära relation samt säkerställt en tydlig organisation och ansvarsfördelning för utredning, beslut och uppföljning av ärenden. Flera av indikatorerna som följs upp är relevanta. Vi observerar dock att nämnden inte följer några

indikatorer som kvantitativt visar på förekomsten av våld i nära relation. Inom ramen för granskningen har vi heller inte tagit del av någon samlad kartläggning eller uppföljning av vidtagna insatser. Vår bedömning är att nämnden till viss del säkerställt ändamålsenliga rutiner för utredning av ärenden samt uppföljning dock är efterlevnaden inte fullständig.

Med utgångspunkt i granskningen rekommenderar vi kommunstyrelsen att:

- Säkerställa en ändamålsenlig uppföljning och utvärdering av arbetet utifrån kommunens *Handlingsplan mot våld*
- Säkra implementeringen av *Handlingsplan mot våld* och samtliga nämnders efterlevnad
- Säkerställa att kommunen arbetar i enlighet med *Handlingsplan mot våld* gällande kartläggning av våldsproblematiken

Med utgångspunkt i granskningen rekommenderar vi individ- och familjenämnden att:

- Arbeta med mätbara indikatorer för att kartlägga förekomsten av våld i nära relation
- Säkerställ att verksamhetssystemet möjliggör flexibla kodningsmöjligheter för framtagande av statistik
- Säkerställa att utbudet av insatser som erbjuds våldsutsatta analyseras regelbundet och svarar mot kommunens behov
- Säkerställa att fastställda rutiner och riktlinjer efterlevs vid handläggning av ärenden inom myndighetsutövningen för en enhetlig och korrekt hantering
- Säkerställa handläggning i enlighet med lagstiftning och fastställd ansvarsfördelning genom adekvat tillgång till personal och kompetens
- Säkerställa en ändamålsenlig handläggning av ärenden där hedersproblematik förekommer

Building a better working world

1. Inledning

1.1. Bakgrund

Våld i nära relationer beskrivs av Socialstyrelsen som ett omfattande samhällsproblem och ett hot mot utsatta personers, oftast kvinnors och barns, mänskliga rättigheter. Enligt Brottsförebyggande rådet begicks 80 procent av anmälda misshandelsbrott år 2020 mot kvinnor av en för brottsoffret bekant person. Motsvarande siffra för män var 45 procent[1]. Att utsättas för våld i nära relationer får stora konsekvenser och utsatta behöver ofta vård, omsorg och skydd på både kort och lång sikt.

Regeringen presenterade, som en del i jämställdhetspolitiken, under 2016 en *Nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor.* Där betonas särskilt det förebyggande arbetet och att effektiva åtgärder för att förhindra att våld utövas behöver utarbetas och tillämpas. Vidare betonas att det för att nå långsiktiga resultat i arbetet behövs en mer effektiv samordning mellan aktörer. Sedan 2021 har socialnämnd enligt socialtjänstlagen ansvar över att verka för att den som utsätter eller har utsatt en närstående för våld eller andra övergrepp ska ändra sitt beteende. Begränsad kunskap om våld i nära relationer, tidspress i arbetet och att våldsutsatta ofta inte berättar att de har blivit utsatta, gör att det är svårt att upptäcka våld i nära relationer. Det är därför viktigt att det inom socialtjänsten finns kunskap och förmåga att se tecken på och konsekvenser av utsatthet för våld. Att hantera konsekvenser av våldet utgör dock endast en del av arbetet.

1.2. Syfte och revisionsfrågor

Syftet med granskningen är att bedöma om kommunstyrelsen samt individ- och familjenämnden, för- och grundskolenämnden, gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden och äldrenämnden - utifrån lagkrav och kommunfullmäktiges handlingsplan - har säkerställt en ändamålsenlig styrning och uppföljning av arbetet mot våld i nära relationer.

I granskningen besvaras om individ- och familjenämnden har:

- beslutat om tydliga mål och planerat för ett ändamålsenligt arbete mot våld i nära relationer?
- säkerställt en tydlig organisation och ansvarsfördelning för utredning, beslut och uppföljning av ärenden som gäller våldsutsatta eller barn som bevittnat våld?
- säkerställt ändamålsenliga rutiner för att upptäcka våld i nära relationer, inkl. hedersrelaterat våld, samt för att utreda behov, erbjuda ändamålsenligt stöd och följa upp insatser?
- säkerställt att ärenden som rör våld i nära relationer handläggs i enlighet med socialtjänstlagen?

Vidare besvaras om kommunstyrelsen och berörda nämnder har:

- genomfört en kartläggning och analys av förekomsten av våld i nära relationer (inkl. hedersrelaterat våld) och utifrån kartläggningen anpassat åtgärder/insatser?

[1] Våld i nära relationer - Brottsförebyggande rådet (bra.se)

- säkerställt ändamålsenliga former för att fånga upp personer för orosanmälan och att föra vidare information till individ- och familjenämnden?
- säkerställt ett ändamålsenligt arbete inom ramen för relevanta samverkanskonstellationer, inkl. Centrum mot våld?
- säkerställt en tillräcklig uppföljning och utvärdering av arbetet utifrån kommunens handlingsplan mot våld?

1.3. Ansvariga nämnder/styrelser

Granskningen avser kommunstyrelsen samt individ- och familjenämnden, för- och grundskolenämnden, gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden och äldrenämnden.

Även om granskningen berör två samverkansorgan som arbetar mot våld i nära relationer; UmeBrå och Centrum mot våld, bedöms inte ändamålsenligheten i dessa organ.

1.4. Metod

Granskningen har skett genom dokumentanalys och intervjuer med ansvariga tjänstemän inom respektive förvaltning samt samverkande aktörer (se intervjuförteckning). Granskningen omfattar vidare ett stickprov av ärenden för att granska om krav i lagar och föreskrifter efterlevs utifrån hantering och dokumentation av ärenden/utredningar från aktualisering till beslut.

1.5. Revisionskriterier

Med revisionskriterier avses de bedömningsgrunder som används i granskningen för analyser, slutsatser och bedömningar. Revisionskriterierna kan hämtas ifrån lagar och förarbeten eller interna regelverk, policyer och fullmäktigebeslut. I denna granskning utgörs de huvudsakliga revisionskriterierna av:

- **Socialtjänstlagen (5 kap 11 §, 14 kap. 1 c §)**

Socialnämnden ska verka för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden samt bedriva förebyggande arbete för att förhindra att de far illa. Nämnden ska i dessa frågor samverka med andra berörda. Var och en som får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa bör anmäla detta till socialnämnden. Yrkesverksamma inom myndigheter vars verksamhet berör barn och unga är skyldiga att genast göra sådan anmälan.

Till nämndens uppgifter hör även att verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp. Nämnden ska särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan behöva stöd och hjälp för att förändra sin situation. Barn som bevittnat våld av- eller mot närstående är offer för brott, nämnden ansvarar för att barnet får stöd och hjälp.

- **Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer (SOSFS 2014:4)**

Socialstyrelsen har tagit fram en föreskrift och allmänna råd (SOSFS 2014:4) kring hur kommuner bör arbeta med utsatta för våld i nära relationer. Av föreskriften framgår bland

annat att socialnämnden ska:

- Fastställa mål för arbetet och beskriva när och hur målen ska uppnås.
- Fastställa var ansvaret för att utreda, fatta beslut och följa upp ärenden ligger samt rutiner för arbetet.
- Analysera att utbudet av insatser som erbjuds våldsutsatta svarar mot kommunens behov genom att fortlöpande kartlägga förekomsten av våldsutsatta och barn som bevittnat våld.
- Samordna sina insatser samt fastställa ansvar för intern och extern samverkan.
- Har genomförandet av insatser överlämnats till någon annan ska nämnden fastställa hur kontroll och uppföljning av sådan verksamhet ska göras.

- **Av kommunfullmäktige beslutade styrdokument**

Ytterligare revisionskriterium utgörs av kommunfullmäktiges *Handlingsplan mot våld* samt *Planeringsförutsättningar, budget och investeringar* för 2022. Dessa redogörs för mer utförligt i kapitel 2.

Building a better working world

2. Kommunövergripande styrning och arbete mot våld i nära relationer

Den 21 juni 2021 antog kommunfullmäktige *Planeringsförutsättningar, budget och investeringar* för 2022. I Budgetdokumentet fastställs ett antal långsiktiga fullmäktigemål samt uppdrag för verksamheten. Målen omfattar bland annat social hållbarhet, tillväxt, klimat och digital transformation. Inga mål har direkt koppling till arbetet mot våld i nära relationer men det finns mål och uppdrag som berör verksamhetsområdet. Exempelvis målområdet *Social hållbarhet* där målet ”Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden” samt ”Umeå kommun ska skapa förutsättningar för kvinnor och män att ha samma makt att forma samhället såväl som sina egna liv” har indirekt bäring på arbetet mot hot och våld i nära relationer. Inom målområdet Social hållbarhet ger kommunfullmäktige även kommunstyrelsen uppdrag som främjar trygghetsarbetet och utvecklingen av målbilden *Umeå växer – tryggt och säkert*. Kommunstyrelsen har ett samordnande ansvar men samtliga nämnder ska arbeta för måluppfyllelse av fullmäktiges antagna mål. Individ- och familjenämnden pekas ut som särskilt ansvarig för arbetet med Umeå kommuns tillväxt utan utsatta områden.

I enlighet med *Reglemente för Umeå kommuns styrelser och nämnder,* antaget den 24 november 2014, ansvarar individ- och familjenämnden för ”kommunens uppgifter inom socialtjänsten och de uppgifter som i övrig lag åläggs kommunens socialnämnd förutom de områden som annan nämnd eller styrelse ansvarar för”, vilket inkluderar brottsoffer och våldsutsatta.

2.1. Kommunfullmäktiges handlingsplan mot våld

Kommunfullmäktige beslutade om en *Handlingsplan mot våld* den 30 mars 2020. De övergripande målen med handlingsplanen är att minska våldet i kommunen samt öka yrkesverksammas kunskap kring våld för att möjliggöra tidig upptäckt samt minska mörkertalen. Tanken är även att handlingsplanen ska tydliggöra kommunens ansvar.

Handlingsplanen innehåller en aktivitetsplan med prioriterade aktiviteter för mandatperioden 2018–2022. Kommunstyrelsen och samtliga nämnder ansvarar för att samverka, kartlägga våldet och följa upp aktiviteter och mål inom sina respektive områden. Kommunstyrelsen är ägare av handlingsplanen.

I Aktivitetsplanen nämns arbetet mot våld i nära relation specifikt vid två tillfällen, se tabellen nedan:

Målgrupps- och verksamhetsspecifika områden	**Aktiviteter**	**Ansvar**
Utveckla Centrum mot vålds verksamhet	► Centrum mot våld ska erbjuda alla stöd och hjälp inom område **våld i nära relation** - både våldsutsatta och våldsutövande. ► Utveckla samarbete, insatser och uppföljning kring hedersrelaterat våld och förtryck, tillsammans med skolan.	► Individ- och familjenämnden ► För- och grundskolenämnden ► Gymnasie- och vuxenutbildnings-nämnden

		► Äldrenämnden
Stöd och hjälp till våldsutsatt personal	Personalfunktionen tar ett särskilt uppdrag och sprider vägledningens innehåll och erbjuder stöd och hjälp till våldsutsatt personal: gäller även **våld i nära relation** och sexuella trakasserier #Metoo	Kommunstyrelsen

2.2. Aktuella parter inom arbetet mot våld i nära relation

Det finns utöver de berörda nämnderna två samverkansorgan som arbetar mot våld i nära relationer: UmeBrå och Centrum mot våld.

UmeBrå är Umeå kommuns lokala brotts- och drogförebyggande råd som kommunstyrelsen har det övergripande ansvaret för. Rådet fungerar rådgivande och som forum för informationsutbyte. Det består av representanter från bland annat kommunen, polisen och Region Västerbotten. Rådet ansvarar för en samverkansöverenskommelse mellan Umeå kommun och Polismyndigheten. Det övergripande fokuset är generella våldsfrågor där våld i nära relation problematiken inkluderas, det finns initiativ med direkt bäring mot våld i nära relationer, se avsnitt 3.3.

Centrum mot våld är en operativ verksamhet som drivs i samverkan mellan Umeå kommun och Region Västerbotten. Inom kommunen är verksamheten förlagd under individ- och familjenämnden. I Centrum mot våld har kommunen och regionen samlat flera olika mottagningar, exempelvis Barnahus, mottagning för våldsutsatta/kvinnofrid och mansmottagningen. Där erbjuds olika former av stöd till enskilda, se avsnitt 4.3.1. Centrum mot våld ska även fungera som kompetenscentrum för yrkesverksamma i kommunen och regionen.

Building a better working world

3. Kommunstyrelsens och berörda nämnders arbete med våldsproblematiken

Inom kommunen förekommer ett brett och omfattande arbete för att förebygga våld och brottslighet. Specifika insatser mot våld i nära relationer hanteras till övervägande del inom individ- och familjenämndens ansvarsområde. Detta beskrivs i kapitel 4. Nedan presenteras kommunövergripande aktiviteter specifikt inriktade på våld i nära relationer, utifrån de direktiv kommunfullmäktige har förmedlat till kommunstyrelse och nämnder genom *Handlingsplan mot våld.*

3.1. Uppföljning och utvärdering av handlingsplan mot våld är ej ändamålsenlig

I Umeå kommuns *Handlingsplan mot våld* beslutas att kommunstyrelsen och samtliga nämnder ska arbeta med uppföljning av handlingsplanen. Följande uppföljningsaktiviteter ska genomföras:

Uppföljnings aktiviteter	**Kommentar**
Årlig uppföljning av aktivitetsplanen i Kommunfullmäktige	Vid intervju samt dokumentgranskning framgår att en uppföljning av aktivitetsplanen i kommunfullmäktige inte genomförts sedan framtagandet av handlingsplanen. Tjänstepersoner inom UmeBrå har regelbundna möten med tjänstepersoner inom Centrum mot våld och följer då upp handlingsplanen i informella forum. Vi har inte kunnat ta del av dokumentation från denna uppföljning.
Varje aktivitet som respektive nämnd berörs av ska ingå och följas upp i nämndens uppdragsplan	**Kommunstyrelsen:** Kommunstyrelsen ansvarar för genomförandet av fem målgrupps- och verksamhetsspecifika aktiviteter. I *Kommunstyrelsens uppdragsplan och budget 2022* nämns inte dessa aktiviteter eller handlingsplanen mot våld. I styrelsens årsbokslut för 2021 finns ingen uppföljning av aktiviteterna. **Individ- och familjenämnden**: Nämnden ansvarar för genomförandet av två målgrupps- och verksamhetsspecifika aktiviteter, *Utveckla Centrum mot vålds verksamhet* och *Skyddat boende*. I nämndens Uppdragsplan 2022 anges att handlingsplanen ligger till grund för fortsatt arbete. Dock tydliggörs inget specifikt planerat arbete inom nämnda aktiviteter. I nämndens årsbokslut för 2021 finns ingen uppföljning av aktiviteterna. **För- och grundskolenämnden**: Nämnden ansvarar för genomförandet av två målgrupps- och verksamhetsspecifika aktiviteter, *Utveckla Centrum mot vålds verksamhet* och *Intern samverkan inom skolan*. I nämndens Uppdragsplan 2022 anges att ungas hälsa ska beaktas och särskilt upplevelsen av stress, otrygghet och kränkande behandling. Dock tydliggörs inget specifikt planerat arbete inom nämnda aktiviteter. I nämndens årsbokslut för 2021 finns ingen uppföljning av aktiviteterna. **Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden**: Nämnden ansvarar för genomförandet av två målgrupps- och verksamhetsspecifika

	aktiviteter, *Utveckla Centrum mot vålds verksamhet* och *Intern samverkan inom skolan*. I nämndens Uppdragsplan 2022 tydliggörs inget specifikt planerat arbete inom nämnda aktiviteter. I nämndens årsbokslut för 2021 finns ingen uppföljning av aktiviteterna. **Äldrenämnden**: Nämnden ansvarar för genomförandet av en målgrupps- och verksamhetsspecifik aktivitet, *Utveckla Centrum mot vålds verksamhet.* I nämndens Uppdragsplan 2022 nämns inte handlingsplanen eller Centrum mot vålds verksamhet. I nämndens årsbokslut för 2021 finns ingen uppföljning av aktiviteten.
Årlig uppföljning av mätbara mål. Formuleras och genomförs av samverkansrådet mot våld	Vid intervju framgår att UmeBrå inte startat upp ett samverkansråd mot våld. Syftet med samverkansrådet mot våld skulle vara att leda, utveckla och följa upp beslutade aktiviteter i handlingsplanen mot våld. Vid intervju framgår att uppstartandet dragit ut på tiden på grund av en inplanerad förändring av kommunens styr- och ledningsmodell. UmeBrå har istället organiserat sig i mindre grupper utifrån strategiska utvecklingsområden. Det har inte tagits fram några mätbara mål som följs upp regelbundet inom UmeBrå.
Aktiviteterna ska regelbundet under året följas upp i UmeBrås styrgrupp	UmeBrås organisation överensstämmer inte med den organisation som redogörs för i *handlingsplanen mot våld*. Det framgår dock vid intervjuerna att det genomförs en regelbunden uppföljning av det brottsförebyggande arbetet vid UmeBrås sammanträden. Uppföljningen utgår inte strikt från de beslutade aktiviteterna i handlingsplanen mot våld. Nämnderna som berörs av handlingsplanen återrapporterar inte arbetet med handlingsplanen på ett systematiskt eller formaliserat sätt. Vi noterar utifrån intervjuer att styrning, ledning och ansvarsfördelning inom UmeBrå upplevs otydlig och överensstämmer inte med beskrivningar i *Handlingsplan mot våld*.

3.1.1. Vår bedömning

Fråga	Svar
Har kommunstyrelsen och berörda nämnder säkerställt en tillräcklig uppföljning och utvärdering av arbetet utifrån kommunens	Nej. Vår bedömning är att kommunstyrelsen och berörda nämnder inte säkerställt en tillräcklig uppföljning och utvärdering av arbetet utifrån kommunens *Handlingsplan mot våld*. Bedömningen är att handlingsplanen mot våld inte implementerats i kommunen. Vi ser positivt på att Umeå kommun har en handlingsplan mot våld men konstaterar att den i dagsläget har mycket begränsad styrkraft då berörda verksamheter inte arbetar i enlighet med den. Det finns inga avsatta medel för att implementera de prioriterade aktiviteterna från varken kommunfullmäktige eller ansvariga nämnder. Nämnderna har inte följt upp att förvaltningen inom tilldelad budgetram har säkerställt att aktiviteterna kan genomföras.

handlingsplan mot våld?	I enlighet med handlingsplanen ska det ske kontinuerlig och omfattande uppföljning och utvärdering, det sker inte i dagsläget. Det sker viss uppföljning och utvärdering men inte i de formerna som fastställs i handlingsplanen. Vi bedömer att nämnderna som berörs i granskningen inte haft tillräcklig styrning och uppsikt över de aktiviteter fullmäktige ålagt dem att genomföra.

3.2. Det förekommer viss kartläggning och analys av våld i nära relationer

I *Umeå kommuns handlingsplan mot våld* beslutas att kommunstyrelsen och samtliga nämnder ska kartlägga sin verksamhet inom våldsområdet. Resultatet från kartläggningen ska fungera som underlag för hur insatserna riktas framöver när det gäller samverkan och utbildning. Vid intervjuer med berörda förvaltningar samt UmeBrå framgår att den typen av kartläggning som handlingsplanen mot våld syftar till inte genomförs. Det genomförs viss egen kartläggning inom verksamheterna men inte med det direkta syftet att återrapportera arbetet till UmeBrå i enlighet med handlingsplanen. I avsnittet redovisas kortfattat hur verksamheterna arbetar med kartläggning av förekomsten av våld inom sina verksamheter. UmeBrå har tagit fram en kommunövergripande kartläggning som redovisas nedan.

- **Kommunövergripande kartläggning**

Under 2021 genomfördes en kommunövergripande kartläggning av våldet i Umeå kommun. Kartläggningen syftade till att mäta förekomst, frekvens och allvarlighetsgrad av våldet. Våldskartläggningen utgår från Umeå kommuns folkhälsoundersökningar Jämlika liv 20 och Unga 20 som sedan kompletterats med nationell och lokal data.

I rapporten redovisas statistik kopplat till våld i nära relationer, nedan redovisas ett urval:

- Av den totala andelen som utsatts för våldsbrott under det senaste året uppgav 13 procent att våldet skett i hemmet.
- Totalt 12 procent av Umeås befolkning har bevittnat våld mellan familjemedlemmar.
- Bland ungdomarna som blivit utsatta för hot, utfrysning eller trakasserier (48 procent) uppger 6 procent att det skedde i hemmet.
- I jämförelse med ungdomarna som aldrig blivit utsatta för hot, utfrysning eller trakasserier i hemmet, tenderar ungdomarna som blivit utsatta att hamna i bråk oftare.
- Tryggheten i hemmet varierar mellan olika områden i Umeå. Mest otrygga känner sig ungdomar som bor på Haga (även Sandbacka ingår). Där svarar drygt 3 procent att de känner sig otrygga i sitt hem.
- Antalet aktualiseringar som registrerats som våld inom familjen inom socialtjänsten har ökat de senaste åren från 345 st år 2018 till 627 st år 2020. Aktualiseringarna avser barn under 18 år.

Vid intervju framkommer att kartläggningen resulterade i att UmeBrå rekommenderade tre målområden för den fortsatta verksamheten:

- Fokus på identifierade målgrupper, exempelvis barn och unga i förskolan, grundskolan och gymnasiet

- Metodutveckling – förebyggande arbete, exempelvis via kommunikation, kunskapsbaserade metoder och tidiga insatser
- Avsätta prioriterade medel för handlingsplanen mot våld

Det finns inga uttalade förväntningar från kommunstyrelsen om hur ofta en motsvarande kommunövergripande kartläggning ska genomföras eller uppdateras.

- **Kartläggning av förekomsten av hedersrelaterat våld och förtryck**

Vi noterar även att kommunstyrelsen tagit fram en lägesbild och beskrivning av arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck i rapporten *Hedersrelaterat våld och förtryck i Umeå kommun*. Slutsatser som dras i rapporten är bland annat:

- Utvecklingsarbetet med den lokala lägesbilden och mätningar bör fortgå. Det statistiska underlaget är idag tvetydigt på grund av stora mörkertal.
- Centrum mot vålds expertfunktion samt Konsultationsforum mot hedersrelaterat våld och förtryck är en bra kompetensbas.
- Kunskapsnivån inom hedersrelaterat våld och förtryck behöver stärkas inom socialtjänstens myndighetsutövning.

Rapporten redogör även för kommunens arbete med att förebygga, upptäcka och motverka hedersrelaterat våld och förtryck inom olika verksamheter:

Förskolan: har inte kommit lika långt som skolorna gällande det proaktiva, systematiska arbetet med att uppmärksamma hedersrelaterat våld och förtryck. Det finns ingen gemensam handlingsplan som redogör för hur ärenden ska hanteras inom förskolan. På majoriteten av förskolorna förekommer inga kompetenshöjande insatser med fokus på heder.

Grundskolan och gymnasiet: arbetar med att förebygga och motverka hedersrelaterat våld och förtryck, arbetet utgår från en gemensam handlingsplan mot hedersrelaterat våld. Rapporten anger att det i vissa skolor finns bra kompetens och goda rutiner. Det anges viktigt att rektorer, skolsköterskor och kuratorer, som är nyckelaktörer i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck har god kompetens. Skolsköterskorna och kuratorerna har goda förutsättningar att fånga upp elever i riskzon för hedersförtryck, exempelvis genom hälsosamtal.

Fritidsgårdar: har ingen specifik, gemensam strategi för att fånga upp ärenden kopplade till hedersrelaterat våld och förtryck. Fritidsgårdarna arbetar med relationer och goda samtal för att förebygga hedersrelaterat våld.

Socialtjänsten: hanterar de fall av hedersrelaterat våld som anmäls till dem. Ärenden utreds av socialsekreterare, inte av specialister på hedersvåld. Kompetensen inom hedersproblematiken anges vara bristfällig hos vissa socialsekreterare vilket lett till feltimade eller felriktade insatser.

- **Verksamhetsspecifika kartläggningar**

Utbildningsverksamhetens kartläggningsarbete

Inom utbildningsverksamheten genomförs ingen kartläggning eller analys av förekomsten av våld i nära relationer. Det förekommer en mer generell kartläggning av förekomsten av diskriminering, trakasserier och kränkande behandling samt tryggheten inom skolan i enlighet med skollagen. Kartläggningen berör i huvudsak incidenter mellan elever eller mellan elev-lärare.

Intervjupersoner anger att utbildningsverksamheten ska säkra en trygg skolgång för eleverna vilket föranleder att trygghetsfrågorna är centrala. I årskurs 4 och 7 samt första året på gymnasiet erbjuds eleverna hälsosamtal med skolsköterska. I frågebatteriet för dessa samtal ingår sedan höstterminen 2021 frågor om våld i hemmet. I samband med införandet fick skolsköterskorna fortbildning kring hur man pratar med barn och unga om våldsutsatthet. Det sker även regelbundna samtal mellan lärare, skolsköterska, kurator och mentorer där individer diskuteras och följs upp. Umeå kommun arbetar även med konceptet Hälsa, lärande och trygghet (HLT) som syftar till att säkra tidig upptäckt, hög tillgänglighet och ett samlat, tidigt stöd till barn och deras familjer.

Äldreverksamhetens kartläggningsarbete

Intervjupersoner från äldreförvaltningen anger att det inte sker ett systematiskt kartläggningsarbete inom förvaltningen gällande våld i nära relationer. När våld i nära relationer uppmärksammas krävs samverkan mellan äldreförvaltningens handläggare och stöd- och omsorgsförvaltningens socialsekreterare. Vid misstanke om våld i nära relation ska det anmälas enligt rutin för Lex Sarah. Det finns inget sätt att koda ärendena i verksamhetssystemet så att våldsproblematiken synliggörs och därav finns ingen statistik på hur vanligt förekommande det är med våld i nära relationer inom äldrevården.

3.2.1. Vår bedömning

Fråga	Svar
Har kommunstyrelsen och berörda nämnder genomfört en kartläggning och analys av förekomsten av våld i nära relationer (inkl. hedersrelaterat våld) och utifrån kartläggningen anpassat åtgärder/insatser?	Delvis. Arbetssättet som fastställs i *Handlingsplan mot våld* gällande kartläggning av våld efterlevs inte. Det förekommer dock andra former av kartläggning som till viss del svarar upp emot behovet. Under 2021 genomfördes det en kommunövergripande kartläggning av våld, vilken även innefattade våld i nära relationer. Liknande kartläggningar bör genomföras regelbundet så att kommunen kan följa utvecklingen av våldsproblematiken över tid och då utvärdera sina insatser. Vi ser positivt på att UmeBrå, utifrån kartläggningen, utarbetat tre rekommendationer kopplat till verksamhetens fortsatta arbete. Det finns inte någon förpliktelse för nämnder och andra aktörer i UmeBrå att omhänderta rekommendationerna. Som nämns tidigare är ansvarsfördelningen och styrningen av UmeBrå otydlig vilket riskerar att minska fokuset på utvecklingsområdena som identifierats. En särskild kommunövergripande kartläggning av det hedersrelaterade våldet har genomförts. De brister som kartläggningen uppmärksammar inom socialtjänsten hanteras inom förvaltningen på uppdrag av individ- och familjenämnden. Vår bedömning är att berörda nämnder delvis genomfört en kartläggning och analys av förekomsten av våld i nära relationer och utifrån kartläggningen anpassat åtgärder och insatser. Det förekommer arbete för att kartlägga våldet inom verksamheterna, men det sker ingen systematisk återrapportering till UmeBrå. Den kommunövergripande kartläggningen skulle öka i tillförlitlighet och

	träffsäkerhet om den i större utsträckning utgick från information som samlades in på verksamhetsnivå.

3.3. Det förekommer allsidig samverkan inom kommunen

Den interna samverkan inom kommunen anges vara god av samtliga intervjupersoner. Det finns flera formella och informella ytor för samverkan gällande vålds- och trygghetsfrågorna. UmeBrå och Centrum mot våld är involverade i arbetet mot våld i nära relationer. Det anges att representanter från Centrum mot våld och UmeBrå träffas regelbundet varannan vecka för att diskutera samverkansprojekt och handlingsplanen mot våld.

UmeBrå är en plattform där flera aktörer möts, både externa parter som polis samt interna kommunala aktörer. UmeBrås sammanträden har informativ karaktär där polis förmedlar lägesbilder av verksamheten med syftet att skapa en gemensam lägesbild inom kommunen. Vid sammanträden följs även samverkansöverenskommelsen upp mellan kommun och polis samt återrapportering av arbetet med UmeBrås uppdragsplan. Intervjupersoner ser positivt på UmeBrå och dess verksamhet.

UmeBrå bedriver flera samverkansprojekt, exempelvis konceptet ”Huskurage” som tagits fram tillsammans med fastighetsbolag. Syftet är att förebygga och förhindra våld i nära relationer genom att ge grannar verktyg att agera. UmeBrå har även arbetat med en informationskampanj gällande våld i ungas nära relation mot ungdomar på högstadiet och gymnasiet som genomförts tillsammans med polis, tjej- och kvinnojour, fältgrupp, fritidsgård och kommunikatör. UmeBrå har också tagit fram webbutbildningar om våld.

Centrum mot våld drivs i samverkan mellan Umeå kommun och Region Västerbotten. En del av Centrum mot vålds uppdrag är att fungera som ett kompetenscentrum. Det förekommer som ovan nämnts samverkan med UmeBrå, men även gentemot länsstyrelsen, ideella organisationer och kvinnojourer. Centrum mot våld arbetar för att öka kompetensen kring hanteringen av våldsärenden inom socialtjänsten genom dialogforum som de deltar vid (se avsnitt 4.3). De erbjuder bland annat stöd och råd vid handläggningen men även kompetensutveckling i form av utbildningar.

Enligt *Handlingsplanen mot våld* ska det finnas en *Samverkansplan mot våld* vars syfte är att hitta en gemensam grund för samverkan och i större utsträckning främja gemensamt arbete mot våld för att få genomslag. Under granskningen framgår att det inte tagits fram en samverkansplan.

3.3.1. Vår bedömning

Fråga	Svar
Har kommunstyrelsen och berörda nämnder säkerställt ett ändamålsenligt arbete inom ramen för relevanta	Ja. Vår bedömning är att kommunstyrelsen och berörda nämnder har säkerställt att det finns relevanta samverkanskonstellationer inom ramen för UmeBrå och att deltagande i dessa är prioriterat inom kommunens verksamheter. Det bildas samverkansforum vid behov. Vi ser positivt på att samverkan kan vara behovsstyrd och flexibel i sin karaktär men ser viss risk med att den främst är beroende av enskilda tjänstepersoners initiativ och engagemang. Som uppmärksammas har det

samverkans-konstellationer, inkl. Centrum mot våld?	brottsförebyggande arbetet inte organiserats i enlighet med handlingsplanen mot våld vilket lämnar luckor i styrningen av arbetet. Centrum mot vålds interna samverkan är främst fokuserad på UmeBrå och socialtjänsten. Vi ser positivt på Centrum mot vålds roll som kompetenscentrum, där parter inom kommunen kontaktar dem vid behov för stöd och råd. Mot bakgrund av de behov som lyfts i kommunens kartläggning av hot och våld samt kartläggning av hedersförtryck ser vi dock att Centrum för våld med fördel skulle kunna ha en mer aktivt stödjande roll även i övriga förvaltningars utvecklingsarbete.

3.4. Processen för orosanmälan är tydlig för berörda parter

Enligt socialtjänstlagen (SoL) har socialtjänsten en skyldighet att se till att barn och unga får växa upp under trygga och goda förhållanden. Oftast får socialtjänsten kunskap om missförhållanden genom en anmälan. Många yrkesgrupper, bland annat personal i hälso- och sjukvården, tandvården, förskolan, skolan, socialtjänsten m.fl., har anmälningsskyldighet enligt socialtjänstlagens kap 14 § 1. Anmälan avser oro eller misstanke om att ett barn kan fara illa och det behöver inte finnas något bevis för att är det är så.

Under 2021 genomförde revisionen en fördjupad granskning gällande orosanmälningar som omfattade individ- och familjenämnden och för- och grundskolenämnden. Den sammanfattade bedömningen var att processen för orosanmälningar och tillhörande rutiner följer lagstiftarens intention samt att den är tydliggjord och väl känd inom skolans verksamhet. En rekommendation som lämnades till för- och grundskolenämnden var att ta fram rutiner som säkerställer att en orosanmälan görs omedelbart utan fördröjning, vid misstanke om att barn far illa. Vid intervju med utbildningsförvaltningen anges att rekommendationen redan ansågs vara omhändertagen och har därav inte föranlett åtgärder.[2]

Vid genomförandet av denna granskning framgår att det finns information om orosanmälan på kommunens hemsida och att man via hemsidan kan göra en anmälan till socialtjänsten, både som privatperson och yrkesverksam. Intervjupersoner anger att anmälningsskyldigheten är välkänd inom kommunen och att verksamheter som berörs vet hur man för över information till socialtjänsten. Kontakten med socialtjänsten uppges ske via telefon, hemsida eller anordnade möten.

Orosanmälningar inkommer till stöd och omsorgsförvaltningens mottagningsenhet. Vid intervju framgår att det inte förs statistik över var ifrån anmälningarna kommer. Uppfattningen inom mottagningsenheten är att skolan och förskolan har god kännedom om hur och när en orosanmälan bör skickas in. Kunskapsnivån inom övriga verksamheter är mer tveksam. Det kommer sällan in anmälningar från exempelvis bibliotek. Intervjupersoner anger att berörda verksamheter kan ha tillräcklig kunskap om orosanmälningar men att de inte upplever oro i samma utsträckning som personal inom utbildningsverksamheten.

[2] Vi kan dock inom ramen för denna granskning inte verifiera att skolan vidtagit åtgärder utifrån revisionens tidigare synpunkter, att undvika att rektorsfunktionen är en fördröjande instans för orosanmälningar.

Äldreförvaltningen får ibland in orosanmälningar från anhöriga gällande brukare vilket förmedlas vidare till stöd och omsorgsförvaltningen för utredning. Förvaltningen har varit delaktiga i en utbildningssatsning från Centrum mot våld gällande hanteringen av våldsproblematiken i ärenden. Handläggare av ärenden uppmuntras även att fråga om våldsförekomst vid biståndsutredning. Vi har inom granskningen tagit del av rutinen ”Handlingsplan – våld i nära relationer” som syftar till att stödja och ge vägledning till personal inom hemtjänsten för att upptäcka våldsutsatthet.

3.4.1. Vår bedömning

Fråga	Svar
Har kommunstyrelsen och berörda nämnder säkerställt ändamålsenliga former för att fånga upp personer för orosanmälan och att föra vidare information till individ- och familjenämnden?	Delvis. Vår bedömning är, som även tidigare granskning konstaterat, att processen för orosanmälningar och tillhörande rutiner följer lagstiftarens intention samt att den är tydliggjord och väl känd inom den kommunala verksamheten. Intervjupersoner är väl medvetna om hur och när en orosanmälan ska lämnas vidare till socialtjänsten samt hur detta går till. Inom ramen för granskningen kan vi dock inte bedöma i vilken omfattning orosanmälan görs utan fördröjning. Vi kan inte heller verifiera att för- och grundskolenämnden vidtagit åtgärder utifrån revisionens tidigare synpunkter, att undvika att rektorsfunktionen är en fördröjande instans för orosanmälningar. Granskningen visar att det finns utvecklingsmöjligheter gällande användningen av statistik inom socialtjänsten för orosanmälningar. Data över verksamheter som inkommer med orosanmälningar möjliggör identifiering av verksamheter med bristande kunskap och riktade insatser för att öka medvetenheten. Att identifiera våldsproblematik är något som samtliga berörda verksamheter arbetar med, det finns rutiner och etablerade arbetssätt. Vi ser positivt på den medvetenhet som finns inom kommunen kring våld i nära relationer och att det återspeglas i dokumenterade rutiner.

Building a better working world

4. Individ- och familjenämndens arbete mot våld i nära relationer

4.1. Det förekommer mål och viss styrning av arbetet mot våld i nära relation

I enlighet med *Reglemente för Umeå kommuns styrelser och nämnder,* antaget den 24 november 2014, ansvarar individ- och familjenämnden för ”kommunens uppgifter inom socialtjänsten och de uppgifter som i övrig lag åläggs kommunens socialnämnd förutom de områden som annan nämnd eller styrelse ansvarar för”, vilket inkluderar brottsoffer och våldsutsatta.

I individ- och familjenämndens *Uppdragsplan och budget 2022,* antagen den 17 november 2021, framgår nämndens övergripande mål för verksamheten: *Att stärka den enskildes förmåga att leva ett självständigt liv.* Det fastställs ett mål med direkt bäring på arbetet mot hot och våld i nära relationer:

- Målet är att Individ- och familjenämndens verksamheter med tidig upptäckt och rätt insatser ger personer som är våldsutsatta, barn som upplevt våld och personer som utövar våld det stöd och den hjälp de behöver.

Det framgår att individ- och familjenämnden främst arbetar med målet inom ramen för det kommunövergripande arbetet kopplat till handlingsplanen mot våld samt inom ramen för verksamhetens uppdrag.

Utöver det fastställs ett antal ytterligare mål relaterade till området, bland annat:

- Samtliga barnavårdsutredningar ska ske inom fyra månader och förhandsbedömningar utifrån anmälningar kring barn hanteras inom 14 dagar
- Säkerställa ett gott bemötande och ändamålsenlig hantering av klagomål
- Barnkonventionens grundsyn ska genomsyra nämndens verksamheter och att barns rättigheter ska kunna tillgodoses
- Fler barn och unga ska få möjlighet att växa upp under goda och trygga förhållanden i sitt befintliga nätverk

Det finns inga fastställda resultatindikatorer eller målutfall för verksamheten i uppdragsplanen. I nämndens styrkort finns fastställda resultatmått och målvärden.

Utöver målsättningar har de sociala nämnderna gemensamt fastställt en riktlinje som ska vägleda de yrkesverksamma i det dagliga arbetet. Vidare beskrivning av riktlinjen finns i avsnitt 4.3.

I *individ- och familjenämndens årsbokslut 2021* följs verksamhetens resultatmått upp för verksamheten under 2021, nedan redovisas ett urval av indikatorer med bäring på arbetet mot våld i nära relationer:

Resultatmått/nyckeltal	Målvärde 2021	Mätvärde T1	Mätvärde T2	Mätvärde T3
Användande av framtagna mallar för bedömning i utredningar våldsutsatta personer (stickprovskontroll)	100%	Barn/unga: 100% Vuxna: 75%	Barn/unga: 100% Vuxna: 60%	100%
Alla personer med beslutade insatser ska ha en genomförandeplan	100%	FO: 88% Mynd: 82% IFO: 100%	FO: 87 % Mynd: 73% IFO: 100%	FO:88% Mynd: 72% IFO: 100%
Antal barnavårdsutredningar med handläggningstid som överskrider 4 månader	0	15 Flickor: 6 Pojkar: 9	3 Uppgift om kön saknas	32 Uppgift om kön saknas
Andel uppföljda beslut SoL (mynd Fo)	100 %	34%	57%	70%
Andel personer som upplever att de är nöjda med personalens bemötande (utifrån genomförda brukarenkäter)	95%	X	X	FO: 85% IFO familjebehandling:92% IFO öppenvård vx: 83%

Uppföljningen visar att måluppfyllelsen varierar. Användningen av framtagna mallar för bedömning i utredningar är stor medan antalet barnavårdsutredningar som överskrider lagstiftad handläggningstid inte uppfyller målet. Vi kommer redogöra mer för tabellens utfall löpande nedan.

4.1.1. Vår bedömning

Fråga	Svar
Har individ- och familjenämnden beslutat om tydliga mål och planerat för ett ändamålsenligt arbete mot våld i nära relationer?	Delvis. Vår bedömning är att nämnden beslutat om ett tydligt mål i arbetet mot våld i nära relation: att nämndens verksamheter med tidig upptäckt och rätt insatser ger personer som är våldsutsatta, barn som upplevt våld och personer som utövar våld det stöd och den hjälp de behöver. I uppdragsplanen kan man uttyda vissa andra målsättningar som främst utgår från krav i lagstiftning, exempelvis att barnavårdsutredningar ska ske inom fyra månader. Flera av indikatorerna som följs upp är relevanta för arbetet mot våld i nära relation. Det förekommer dock inga indikatorer som kartlägger förekomsten av våld i nära relation, såsom exempelvis antal ärenden, antal återkommande ärenden, antal klienter med beviljade insatser som uppnår målen i genomförandeplaner, antal genomförda insatser som riktar sig till personer som utsätts för hedersrelaterat våld, antalet stödsamtal som riktar sig mot förövare etc. Genom att följa upp indikatorer av kartläggande karaktär får nämnden större insikt i omfattningen av ärenden samt underlag för att analysera mönster och eventuella åtgärder som kan vidtas för att motarbeta våld i nära relationer.

Building a better working world

4.2. Det finns tydlig ansvarsfördelning och organisering inom myndighetsutövningen

Ett ärende kan initieras på två sätt, antingen genom inkommen *anmälan* där en utomstående part uppmärksammar missförhållanden till socialtjänsten eller genom en inkommen *ansökan* där den utsatta själv söker stöd och hjälp.

Enligt intervjupersoner är det *Första linjen* som hanterar ansökningar gällande åldersgruppen 0–16 år. Socialsekreterarna på första linjen arbetar på kommunens familjecentraler och erbjuder råd- och informationssamtal, utreder ärenden, sätter in behandlingar och ger stöd. Ärenden av mer allvarlig karaktär, som exempelvis våld, lyfts vidare till mottagningsenheten inom den specialiserade centrala socialtjänsten. Första linjen kan även få ärenden från mottagningsenheten. Majoriteten av inkomna ärenden går via mottagningsenheten.

När en anmälan inkommer ansvarar mottagningsenheten för att göra en förhandsbedömning och fatta beslut om förvaltningen ska inleda en utredning. Om utredning ska genomföras fördelas ärendet till rätt utredningsenhet. Inom stöd- och omsorgsförvaltningen finns utredningsenheterna första linjen, barn och unga ålder 0–18 år samt vuxenenheten. Enheten för barn och unga är uppdelad i tre utredningsgrupper. Om det förekommer barn i ett ärende, även om anmälan berör en vuxen, hamnar ärendet på utredningsenheten för barn och unga. Det innebär att utredningsenheten för barn och unga även handlägger vuxna personers ärenden.

Överlag anges det vara tydligt vilka ärenden som ska hanteras inom vilken enhet. Vid intervjuer framgår dock att belastningen på barnutredningsenheten är hög och att socialsekreterare som arbetar vid vuxenenheten får hjälpa till vid barnutredningar. Ambitionen är att en och samma socialsekreterare ska följa ärendet från utredning till uppföljning. Uppföljning görs endast av beslutade insatser, vid beslut om familjeplanering för barn överförs ärendet till placeringsgruppen. Inom förvaltningen prioriteras ärenden som berör barn och unga, våldsärenden och missbruk. Det finns ingen enhet eller socialsekreterare som särskilt fokuserar på att utreda våldsärenden.

Socialsekreterare ska enligt intervjupersoner ha kunskap om handläggningen av samtliga ärenden, de ska vara generalister och kunna hantera olika typer av ärenden inom sin enhet, exempelvis gällande barn och unga. Det är ett medvetet beslut inom förvaltningen att undvika specialiseringar inom olika områden. De intervjuade upplever både fördelar och nackdelar med detta.

Vid intervju anges att det finns en beredningsgrupp för våldsfrågor. Det är en nyskapad grupp men ambitionen om att driva utvecklingsarbetet inom våldsfrågorna, arbetet är i dagsläget inte påbörjat.

4.2.1. Vår bedömning

Fråga	Svar
Har individ- och familjenämnden säkerställt en tydlig organisation och ansvarsfördelning	Ja. Vår bedömning är att nämnden säkerställt en tydlig organisation och ansvarsfördelning för utredning, beslut och uppföljning av ärenden som gäller våldsutsatta eller barn som bevittnat våld. Det är tydligt inom vilken utredningsenhet som ett ärende ska hanteras. Valet att inte ha socialsekreterare med specialistkompetens inom våldsfrågor är ett strategiskt val med både fördelar och nackdelar.

för utredning, beslut och uppföljning av ärenden som gäller våldsutsatta eller barn som bevittnat våld?	Vi ser positivt på att det finns en ambition om att en och samma socialsekreterare följer sina ärenden från utredning till avslut. Det skapar en trygghet för den utsatta samt en tydlig ansvarsfördelning inom förvaltningen. Vi noterar dock att den ansträngda personalsituationen innebär att den avsedda ansvarsfördelningen inte kan efterlevas. Ärenden som berör barn- och unga är högprioriterade och för att kunna hantera dem inom skälig tid hanteras handläggningen ibland av medarbetare från andra enheter. Nämnden behöver säkerställa att det finns tillräcklig tillgång till medarbetare med adekvat kompetens.

4.3. Det förekommer vissa brister vid handläggning av våldsärenden

Av Socialstyrelsens allmänna råd om våld i nära relationer framgår att den ansvariga nämnden vid utredning av enskilda fall bland annat bör utreda behov av stöd och hjälp akut och på lång sikt, våldets karaktär, omfattning och konsekvenser, hur den utsatta hanterar sin situation, behov av stöd samt nätverket runt personen. Vid utredning av barn bör nämnden även utreda om åtgärder behövs i fråga om exempelvis vårdnad.

Vi har tagit del av *Riktlinjer för de sociala nämndernas arbete med våld i nära relationer,* godkänd av socialnämnden, nuvarande äldrenämnden och individ- och familjenämnden, och senast reviderad den 10 maj 2016. Riktlinjen syftar till att öka kunskapen om våld i nära relationer samt ge stöd och vägledning kring bemötande och agerande vid kännedom om eller vid misstanke att våld i nära relationer förekommer. I riktlinjen finns bilaga med frågor att ställa om våld i nära relation, det finns exempel på generella frågor, specifika frågor och direkta frågor som kan tillämpas när socialsekreteraren misstänker förekomst av våld. Riktlinjen innehåller bland annat en lista över tecken och signaler som kan tydliggöra våldsutsatthet, frågor vid misstanke om hedersrelaterat våld, indikatorer på att barn och ungdomar kan fara illa och socialtjänstens rutiner vid skyddade personuppgifter.

Vi har även tagit del av *Rutin för utredning vuxna SoL* som beskriver arbetsgången vid handläggning av anmälningar. Det fastställs att bedömningsinstrumentet FREDA ska tillämpas vid våldsutsatthet och PATRIARK vid hedersrelaterad problematik. Vid intervju anges att rutinen ska revideras och kravet på tillämpningen av PATRIARK tas bort. FREDA är en standardiserad bedömningsmetod avsedd för socialtjänstens arbete med utsatta för våld i nära relationer och PATRIARK ger vägledning för bedömning och hantering av risk för hedersrelaterat våld.

I rutinen fastställs att alla utredningar ska leda fram till ett beslut i rimlig tid. Innan beslut tas har den enskilde rätt att ta del av utredningen och yttra sig över innehållet. Beviljade insatser ska verkställas omgående. Beslut som inte verkställts inom tre månader rapporteras till inspektionen för vård och omsorg som ej verkställda beslut och kan leda till att kommunen åläggs att betala vite.

I *Riktlinjer för de sociala nämndernas arbete med våld i nära relationer* fastställs innehållet i en utredning av kvinnas och barns behov av skydd och stöd, det redovisas nedan i tabellen, kolumn ett och två. I tredje kolumnen, redovisas även vilken information som ska finnas med i en utredning enligt *Rutin för utredning vuxna SoL.* Det framgår även i riktlinjerna att vid utredning där misstanke finns att barn bevittnat eller utsatts för våld ska två socialsekreterare

delta samt att utredningen skall göras enlig BBIC[3]:s behovsområden.

Kvinnas behov av skydd och stöd	**Barns behov av skydd och stöd**	**Ett beslutsunderlag, en utredning, skall sammanställas med:**
Behovet av stöd och hjälp akut	Vilket behov barnet har av stöd och hjälp akut	Vad ärendet gäller och Vem ärendet avser
Våldets karaktär och omfattning (här kan bedömningsinstrumentet FREDA-beskrivning användas)	Våldets karaktär och omfattning - gäller även mot andra i familjen	Faktiska omständigheter
Riskbedömning (FREDA-farlighetsbedömning)	Hur våldet har påverkat barnet och dess relation till föräldrarna	Händelser av betydelse
Våldets konsekvenser för den våldsutsatta	Barnets egen uppfattning om våldet	Den enskildes uppfattning om sina behov och hur de kan tillgodoses
Hur den våldsutsatta hanterar sin situation	Vardera förälderns uppfattning om våldets konsekvenser för barnet	Prövning av den enskildes förmåga att själv tillgodose sina behov eller få dem tillgodosedda på annat sätt.
Hur den våldsutsattas nätverk ser ut	Vilket behov barnet har av stöd och hjälp, på kort och lång sikt	Vilka överväganden som ligger till grund för förslag till beslut
Om den våldsutsatta behöver stöd i sitt föräldraskap, och behovet av hjälp på både kort och lång sikt (SOSFS 2014:4)	Om barnet blivit utsatt för våld – ta ställning om polisanmälan skall göras	Bedömning som ligger till grund för beslutet

Nämnden har tidigare, och planerar även att framgent, erbjuda socialsekreterarna vid förvaltningen utbildning i FREDA. Socialsekreterare har inte erbjudits utbildning i PATRIARK men kan enligt uppgift få stöd vid tillämpning av bedömningsinstrumentet av kollegor med utbildning. Vid intervju anges att FREDA inte alltid upplevs som ändamålsenlig bedömningsmetod då risken för individen ofta skattas högre än handläggaren bedömer att den är.

I förvaltningens ärendesystem finns möjlighet att koda ett ärende som ”vuxenärende”, ”barn och unga ärende” eller ”våld i nära relationer ärende”. Enligt intervjuade finns det ingen möjlighet att byta kodning på ärenden där våld upptäcks i senare skede av utredningen, vilket innebär att statistik ur systemet inte ger en rättvisande bild. I. Statistik på antalet våldsärenden uppges inte vara något som förvaltningen regelbundet följer upp eller kartlägger.

En central metod i handläggningen av våldsärenden är Dialogforum där representanter från myndighetsutövningen och Centrum mot våld samlas och rådgör kring olika ärenden. Det är en möjlighet för socialsekreterare att rådfråga andra kollegor med lång erfarenhet. Forumet syftar dels till att höja kvaliteten i handläggningen, dels till att få en mer samstämd bild gällande beslutet. För att bevilja insatser ska ärendet enligt förvaltningens rutin diskuteras i Dialogforumet och få godkännande där. Även biståndshandläggare från äldreförvaltningen, funktionshinder samt försörjningsstöd kan besöka Dialogforumet för rådgivning.

[3] BBIC är en evidensbaserad struktur för handläggning, genomförande och uppföljning av barnutredningar

4.3.1. Insatser

Av Socialstyrelsens allmänna råd om våld i nära relationer framgår att den ansvariga nämnden ska kunna erbjuda insatser akut samt på kort och lång sikt utifrån riskbedömning och utredning.

Centrum mot våld erbjuder öppenvård för individer som behöver stöd men inte har ett biståndsbeslut. Vid intervju framgår att Centrum mot våld utvecklar sin verksamhet utifrån identifierade behov, nyligen har en MIKA mottagning implementerats vars syfte är att arbeta mot individer med erfarenhet av sex mot ersättning. Socialtjänsten kan rekommendera individer att vända sig till Centrum mot våld för att få öppenvård och Centrum mot våld kan stötta individer att ansöka om bistånd via socialtjänsten. Verksamheten har inget officiellt verksamhetssystem utan arbetar i Excel. De insatser som erbjuds inom Centrum mot våld är frivilliga vilket försvårar insamling av data och statistik. För att följa upp hur stödet upplevs används enkätundersökningar. Vi har inte djupare granskat Centrum mot vålds verksamhet och kan inte uttala oss gällande ändamålsenligheten i deras arbete.

Behovsprövade insatser som socialtjänsten kan erbjuda är exempelvis:

- Tillfälligt boende för skydd
- HVB hem
- Familjehem
- Kvinnojour
- Jourlägenheter
- Boendestöd
    - Sociala kontrakt där socialtjänsten har förstahandskontrakt som kan övertas efter ca ett år
    - Förtur till bostad med eget kontrakt samt ekonomiskt bistånd

Samtliga socialsekreterare har inte delegation att bevilja insatser för boende utan dessa insatser beviljas av enhetschef vid Dialogforumet, som nämnt ovan. Vid intervju anges att mottagningsenheten samt enhetschefer kan bevilja en akut insats, som skyddsboende, direkt när ärenden inkommer.

Det framgår att individ- och familjenämnden beslutade att uppdra förvaltningen 2015 att utreda förutsättningarna för Umeå kommun att driva ett skyddat boende för våldsutsatta kvinnor. Förvaltningen genomförde en utredning, en kostnadskalkyl och en kartläggning gällande behovet av ett skyddat boende. Vid ett nämndssammanträde under 2017 beslutades att göra en framställan i det kommande budgetarbetet om att Umeå kommun ska ta fram skyddat boende för våldsutsatta. Vid samtal med tjänsteperson angavs att initiativet stannat av trots avsatta medel. I *Handlingsplanen mot våld* beslutas att kommunstyrelsen tillsammans med individ- och familjenämnden ska inrätta ett skyddat boende för våldsutsatta kvinnor. Vid intervju anges det dock inte vara genomfört eller påbörjat.

Vid intervju anges det vara svårt att identifiera och erbjuda ändamålsenliga insatser vid ärenden med inslag av hedersproblematik där det inte bedöms vara befogat att omhänderta och placera barnet i ett annat boende. Intervjuperson anger att insatser med syftet att förändra normer och beteenden sällan är lyckade. Om situationen är allvarlig förespråkas därav placering trots svårigheter med genomförande. Det finns risk för att den som placeras inte klarar av isoleringen från familjen och återvänder hem.

Building a better working world

För alla insatser ska det finnas en genomförandeplan som ska följas upp. Det anges inte ske någon formell utvärdering av insatser som beviljas inom socialtjänsten. Effekterna av en insats anges vara svåra att mäta och kan härstamma från annan händelse än insatserna. Det sker ingen systematisk uppföljning av klienternas upplevelse eller av bemötandet inom socialtjänsten. Det anges pågå ett arbete med att kartlägga boendesociala insatser.

4.3.2. Stickprov

Granskningen omfattar ett stickprov av ärenden för att granska om gällande krav i lagar och föreskrifter efterlevs utifrån hantering och dokumentation av ärenden/utredningar från aktualisering till beslut. De kontrollfrågor som utgår från är hämtade från socialtjänstlagen, framförallt från kapitel 11, samt från Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:5) om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS. Vi tar även hänsyn till kommunens egna riktlinjer och rutiner för handläggning av ärenden som redovisas ovan i avsnitt 4.3.

Inom granskningen har sju ärenden kontrollerats. Urval och resultat per ärende finns i bilaga 1.

Utifrån stickprovsgranskningen kan vi notera att vissa brister framgår i handläggningen av ärendena. Exempelvis noterar vi att ett ärende inte är avslutat inom lagstiftad tid och att en utredning inte initierats utan dröjsmål. Utredningarna följer till stor del samma mall, det framgår även vid intervjuer att det finns mallar som socialsekreterarna uppmuntras att utgå från där rubriker redan finns fastställda. Vid barnutredningar tillämpas utredningsmetoden BBIC i två av tre utredningar. Om vuxenenheten utredde barnet under beslut om åtgärdstrappa behövs BBIC inte tillämpas enligt förvaltningens bestämmelser. I en barnutredning är barnet väldigt ungt, därav är det svårt för barnet att komma till tals vilket ledde till vår bedömning av ”ej tillämpligt” i ärende 5.

Det framgår inte i vuxenutredningarna om socialsekreteraren tillämpat en standardiserad bedömningsmetod men vi kan i vissa riskbedömningar se spår av frågor som ingår i FREDA frågeformuläret. Riskbedömningarna skiljer sig mellan utredningarna i omfattning och utförlighet. I hedersärendet använde socialsekreteraren ej PATRIARK vid riskanalys. Det fanns en tidigare utredning som utgick från FREDA som tillämpades även vid denna utredning. Överlag var underlaget i hedersutredningen kortfattat och utelämnade bedömningar som enligt riktlinje ska dokumenteras, exempelvis gällande våldets karaktär, hur den utsatta hanterar situationen eller dennes hälsa.

I majoriteten av de utredningar som vi fick ta del av beslutades inte om några åtgärder vilket gjorde att vi inte tagit del av någon dokumenterad uppföljning av åtgärden eller beslut vid avslutande av åtgärd. I ett ärende fick den utsatte direkt stöd med jourboende men eftersom det skedde direkt och endast varade i några dagar innan den utsatte återvände till sitt eget boende gjordes ingen uppföljning av insatsen då den avslutats innan själva utredningen var klar.

Building a better working world

4.3.3. Vår bedömning

Fråga	Svar
Har individ- och familjenämnden säkerställt ändamålsenliga rutiner för att upptäcka våld i nära relationer, inkl. hedersrelaterat våld, samt för att utreda behov och erbjuda ändamålsenligt stöd?	Delvis. Vår bedömning är att nämnden till viss del säkerställt ändamålsenliga rutiner för utredning av ärenden samt uppföljning. Rutinerna som vi tagit del av är ändamålsenliga men vi noterar under stickprovsgranskningen att efterlevnaden inte är fullständig. Vi bedömer att kommunens egna riktlinjer till viss del följs. Det tillsätts två handläggare vid barnutredningar och den informationen som enligt riktlinjer ska inkluderas i utredning finns till stor del i underlaget. Dock noteras att en FREDA riskbedömning, som enligt interna riktlinjer ska tillämpas vid vuxenärenden, inte alltid genomförs. Likaså upplevs inte alltid FREDA som ändamålsenlig bedömningsmetod då risken för individen ofta skattas högre än handläggaren bedömer att den är. I en av tre barnutredningar tillämpades inte BBIC bedömningsmetod vilket går emot förvaltningens bestämmelser. Vi ser positivt på Dialogforumet som möjliggör diskussion och kvalitetssäkring av ärendehanteringen. Det ökar även samverkan mellan socialtjänst och Centrum mot våld. Inom ramen för granskningen har vi inte tagit del av en samlad uppföljning av vidtagna insatser. Av Socialstyrelsens föreskrift framgår att socialnämnden ska analysera att utbudet av insatser som erbjuds våldsutsatta svarar mot kommunens behov genom att fortlöpande kartlägga förekomsten av våldsutsatta och barn som bevittnat våld. Det är problematiskt att socialtjänstens verksamhetssystem inte möjliggör mer flexibel kodning av ärenden. Det påverkar möjligheterna att kartlägga vålds-problematiken. Vi bedömer därför att det finns utvecklings-potential till mer samlad uppföljning av arbetet, att använda i såväl i analys av insatser som i kartläggning av utsatthet. Inget har framkommit som tyder på att erbjudna insatser inte är ändamålsenliga. Samtidigt har ingen behovsanalys eller uppföljning gjorts för att säkerställa att erbjudna insatser motsvarar behoven. Vidare är det oklart i vilken utsträckning erbjudna insatser är anpassade till en hederskontext.
Har individ- och familjenämnden säkerställt att ärenden som rör våld i nära relationer handläggs i enlighet med socialtjänstlagen?	Nej. Vi bedömer att nämnden inte har säkerställt att ärendena handläggs i enlighet med socialtjänstlagen. Den största bristen som noterats utifrån lagstiftade krav är att barnutredningar inte handläggs inom given tid, vilket vi noterat i ett av tre granskade ärenden. Av nämndens egenkontroll framgår att det under 2021 var sammanlagt 50 barnutredningar som inte handlades inom lagstiftad tid (se avsnitt 4.1). Det är en brist som nämnden behöver åtgärda. Om ett ärendes handläggningstid förlängs på laglig grund bör detta särskiljas från ovan nämnd statistik för att säkra en rättvis bild av verksamheten.

Building a better working world

4.4. Det saknas dokumenterade rutiner för uppföljning av ärenden

Enligt socialtjänstlagen ska kvaliteten i nämndens verksamheter systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras. Uppföljning av pågående insatser ger struktur, kontinuitet och delaktighet i insatsen och skapar ett underlag för kunskaps- och metodutveckling.

Respektive socialsekreterare ansvarar för att följa sina ärenden till avslut. Det framgår att det inte finns specifika rutiner eller riktlinjer för uppföljning av ärenden. Uppföljningen utgår från beslut samt upprättad genomförandeplan. Det anges finnas vissa bestämmelser gällande uppföljning mellan myndighet och utförarenheter. Intervjupersoner anger dock att uppföljningen på individnivå sker naturligt, särskilt i våldsärenden då det förekommer tät kontakt med klienten. Om det är ett akut ärende som föranleder en akut placering fungerar även utredningen som en typ av uppföljning av insats då klienten redan fått stöd. Det finns även vissa lagstiftade krav vid barnärenden, exempelvis om ett barn fått placering ska ansvarig socialsekreterare besöka barnet på placeringen regelbundet i den omfattning som är lämplig.

Vi har inom ramen för granskningen tagit del av vuxenutredningsenhetens egenkontroll gällande hanteringen av våld i nära relation ärenden under 2021. Under ett verksamhetsår genomförs tre egenkontroller, en per tertial, där enhetschefen kontrollerar fem ärenden vid vardera tillfälle. Det som kontrolleras är:

- Utredningsdokument enligt mall finns
- Dokumenterad skyddsbedömning finns
- Löpande journal finns
- Vårdplan / uppdrag finns (vid insatser)
- Genomförandeplan finns (vid insatser)

Det framgår i egenkontrollerna för 2021 av vuxenenheten att det finns vissa brister gällande ärendehanteringen inom enheten. Enligt kontrollen är det inte självklart att det finns en tydligt framtagen skyddsbedömning i enlighet med mall. Löpande journalanteckningar finns oftast, ibland finns endast automatiserade journalanteckningar från systemet vid fattade beslut. Det framgår att enhetschef redovisar resultatet av egenkontrollen på gruppnivå vilket fungerar som en påminnelse för vilka delar som ses över. Vid intervju anges att kontrollerna uppmärksammar problem men det är inte tydligt hur dessa brister omhändertas eller leder till förändrat arbetssätt.

Enhetschef ser även över två ärenden per socialsekreterare inför resultat- och utvecklingssamtal för att kontrollera arbetet med utredning, genomförandeplaner samt journalanteckningar. Vid noterade brister kan medarbetarna tillsammans med enhetschef besluta om individspecifika mål i utvecklingsplanerna för att utveckla sin ärendehantering.

Utredningsenheterna följer varje tertial upp att individer med beslutade insatser har en genomförandeplan. Tabellen i avsnitt 4.1 tydliggör att de flesta har en genomförandeplan, det förekommer vissa brister inom vuxenenheten. Det anges att vuxenenheten arbetat fram en struktur för uppföljning av genomförandeplaner. Respektive socialsekreterare ska varje tertial gå igenom sina ärenden och kontrollera hur många som har aktuella genomförandeplaner. Det återrapporteras till enhetschef som sammanställer statistik. Statistiken redovisas i årsredovisningen, se avsnitt 4.1.

Building a better working world

4.4.1. Vår bedömning

Fråga	Svar
Har individ- och familjenämnden säkerställt ändamålsenliga rutiner för att följa upp insatser?	Delvis. Vår bedömning är att socialsekreterare arbetar osystematiskt med uppföljning av individärenden. Det finns inga dokumenterade rutiner som tydliggör hur och när uppföljning ska ske på individnivå. Det som styr uppföljningen av individärenden är bestämmelser i genomförandeplanerna. Genomförandeplanerna ska följas upp två gånger per år. Vi ser positivt på den egenkontroll som genomförs på gruppnivå samt det kontrollarbetet som sker vid resultat- och utvecklingssamtal. Det är viktigt att noterade avvikelser hanteras och åtgärdas för att verksamheten ska utvecklas. De brister som uppmärksammas vid egenkontrollen förstärker även den bedömningen som gjordes i 3.3.2 då vi noterade liknande utfall vid stickprovskontrollen.

Umeå kommun 2022-05-12

Nina Högberg
EY

Sara Jansson
EY

Building a better working world

Källförteckning

Intervjupersoner:

- Processledare UmeBrå
- Utvecklingsstrateg UmeBrå
- Jämställdhetsstrateg
- Utvecklingsstrateg jämställdhet
- Verksamhetschef, Centrum mot våld
- Enhetschef, Centrum mot våld
- Enhetschef, Utredning barn och unga
- Enhetschef, Vuxenenheten
- Socialsekreterare, Utredning barn och unga
- Socialsekreterare, Vuxenenheten
- Utbildningsdirektör
- Biträdande utbildningsdirektör för grundskola
- Biträdande utbildningsdirektör för gymnasiet/arbetsmarknad och integration samt vuxenutbildning
- Kvalitetscontroller, äldreförvaltningen
- Verksmahetschef myndighetsutövning, äldreförvaltningen

Dokumentation:

- Planeringsförutsättningar, budget och investeringar för 2022 och plan 2023–2025
- Handlingsplanen mot våld,
- Reglemente för Umeå kommuns styrelser och nämnder, 2020-03-30
- Samverkansöverenskommelse 2021–2024, 2021-02-09
- Årsredovisning 2020,
- Våldskartläggning 2021, 2021–09
- Individ- och familjenämnden
    - Uppdragsplan och budget 2022 och Årsbokslut 2021
    - Rutin, hemtjänst – Handlingsplan – våld i nära relationer, 2022-02-07
    - Rutin, myndighetsutövning – våld i nära relation, 2021-09-15
    - Riktlinjer för de sociala nämndernas arbete med våld i nära relationer, 2016-05-10
- Äldrenämnden:
    - Uppdragsplan 2022 och årsbokslut 2021
- Kommunstyrelsen:
    - Årsrapport 2021
    - Internkontrollrapport 2021
    - Uppdragsplan 2022
    - Uppdragsplan för UmeBrå 2021-2022 och årshjul
- Utbildningsnämnderna:
    - Uppdragsplaner 2022 och Årsrapport 2021
    - Handlingsplan mot hedersrelaterat våld och förtryck
    - Rutiner mot kränkande behandling och aktiva åtgärder mot trakasserier och diskriminering inom för- och grundskolenämndens ansvarsområde
    - Handlingsplan mot hedersrelaterat våld och förtryck
    - Handlingsplan vid våld, hot om våld samt polisanmälan vid brott
    - Frågebatteri för hälsoenkäten
    - Statistikredovisning till skolhuvudman
    - Elevenkäter redovisningar för 2021

Building a better working world

Bilaga 1 – Stickprov

Vi valde att efterfråga de tre senaste ärendena som initierades under 2021 samt de fyra första. Ärendena valdes även utifrån ärendetyp då revisorerna önskade granska ett antal olika typer av ärenden, både där barn och vuxna berördes samt ärende där det förekom hedersrelaterat våld och förtryck.

Kontrollfråga	Ärende 1 - vux	Ärende 2 – vux	Ärende 3 – vux	Ärende 4 - heder	Ärende 5 - barn	Ärende 6 – barn	Ärende 7 - barn
Utredning inletts utan dröjsmål?	Ja	Ja	Nej	Ja	Ja.	Ja	Ja
I de fall en anmälan rör barn eller unga, har en bedömning gjorts om individen är i behov av skydd?	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ja	Ja	Ja
Vid barnutredningar, har beslut om att inleda granskning fattats inom fjorton dagar?	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ja	Ja	Ja
Barnet fått komma till tals, i de fall ärendet rör barn?	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ja	Ja
Utredningen slutförs senast inom fyra månader, tillämpligt vid barnutredningar?	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ja	Nej	Ja
Tydliggörs i varje upprättad handling varifrån uppgifterna kommer, vem som har upprättat den och när det gjordes?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Framgår huruvida nämnden använt standardiserade bedömningsmetoder som en del i utredningen? Vilka?	Nej	Nej	Nej	Vid tidigare utredning har FREDA tillämpats	Ja. BBIC	Ja. BBIC	Nej
Dokumenteras uppföljning av beslutade insatser?	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ej tillämplig	Ej tillämplig	Ej tillämpligt
Dokumenteras skäl vid avslutandet av insats?	Ja	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ej tillämplig	Ej tillämplig	Ej tillämpligt

Brottsligheten i Umeå

Sammanfattning av Lägesbild 2023

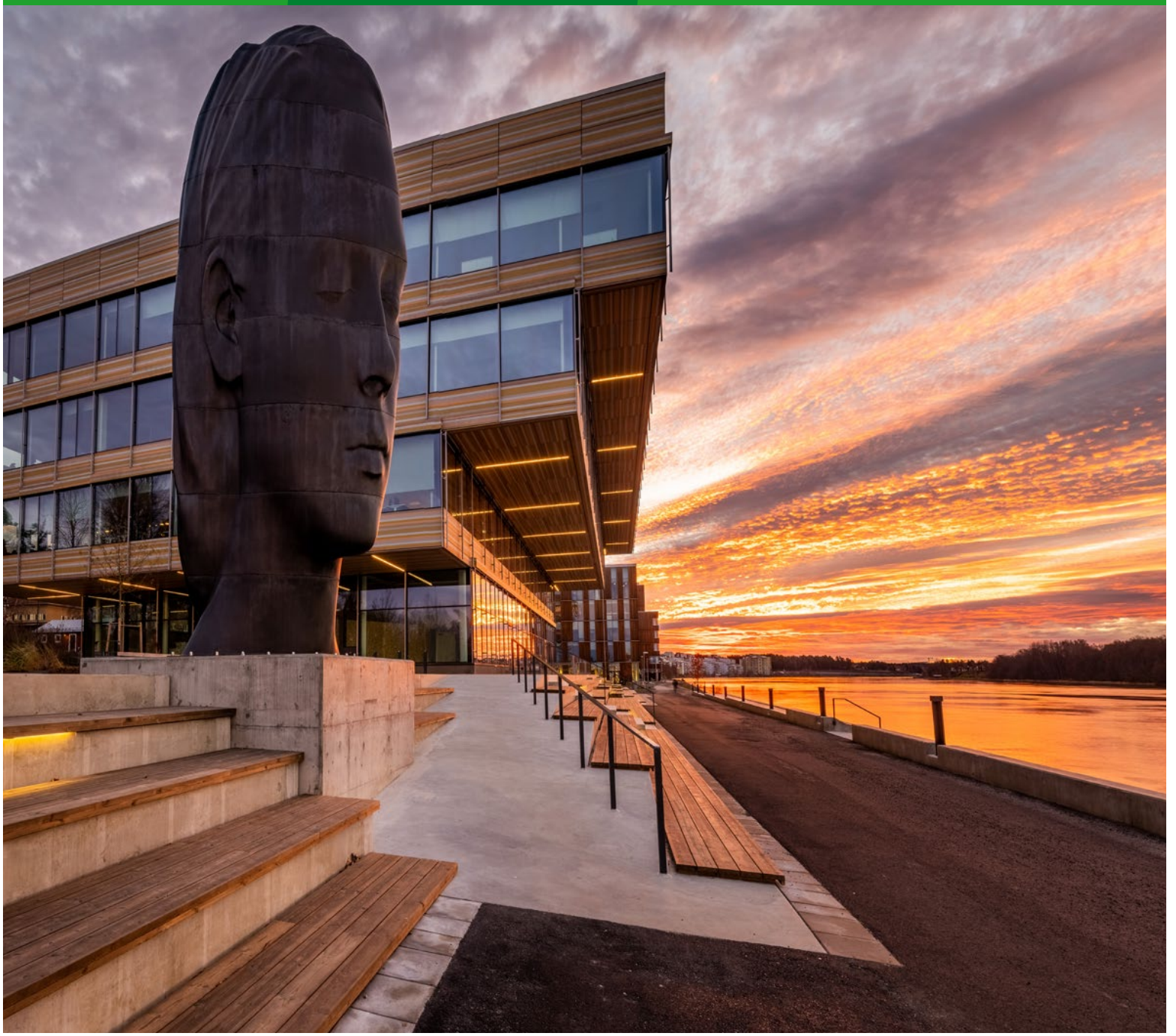

UMEÅ KOMMUN

www.umea.se

Produktion
Umeå kommun 2024-04. Foto: Umeå kommun, Fredrik Larsson, Pixabay, Unsplash. Tryck: Original Tryckeri Umeå.
Text och analys: Cecilia Ravry, brottsförebyggande samordnare, Umebrå.
Statistik och data: Linnéa Persson, statistiker, Strategisk utveckling.
Umeå kommun, telefon: 090–16 10 00, e-post: umea.kommun@umea.se, webbplats: www.umea.se

Innehållsförteckning

1. Varför en lägesbild över brottsligheten? 4
   A. Ett nytt lagkrav 4
   B. Disposition och metod 5
2. Huvudsakliga resultat 6
   Kapitel 1 – Övergripande analys 6
   Kapitel 2 – Våldsbrott 13
   Kapitel 3 – Egendomsbrott 21
   Kapitel 4 – Brott mot miljön, folkhälsan, samt samhällets ordning 29
3. Slutsatser och rekommendationer för det förebyggande arbetet framåt 39
   A. VAD STICKER UT I LÄGESBILDEN? 39
   B. Vilka områden bör prioriteras? 40
   C. Avslutande reflektioner 43

1. Varför en lägesbild över brottsligheten?

A. Ett nytt lagkrav

Att producera och tillgängliggöra en heltäckande lägesbild över den brottslighet som sker inom kommunens geografiska område är ett lagstadgat krav sedan juli 2023. Då började den nya lagen om kommuners brottsförebyggande ansvar (SFS 2023:196) att gälla. Kommunerna har fått en uttalad skyldighet att arbeta brottsförebyggande, och att samordna det kommunövergripande brottsförebyggande arbetet.

Konkret innebär lagen att kommuner ska

- Arbeta kunskapsbaserat, genom att vartannat år ta fram 1) en lägesbild över brottsligheten, dess omfattning och konsekvenser, och 2) en åtgärdsplan som redovisar vilka åtgärder kommunen avser vidta för att förebygga brott.
- Samordna det lokala brottsförebyggande arbetet, genom att ingå skriftliga överenskommelser om samverkan med relevanta aktörer (exempelvis Polisen eller Regionen), och instifta ett strategiskt råd där kommunen och andra relevanta aktörer ingår.
- Etablera en samordningsfunktion som får i ansvar att stödja och samordna det brottsförebyggande arbetet. Kommunstyrelsen eller den nämnd som kommunfullmäktige beslutar bör ansvara för att leda arbetet.

För Umeå kommun innebär den nya lagen inga stora förändringar, eftersom kommunen länge haft ett välfungerande och ambitiöst brottsförebyggande arbete. Umeås strategiska råd, Umebrå, skapades redan 1985. I dagsläget har Umeå kommun en samordningsfunktion på 4 årsarbetare. Kommunens olika förvaltningarna samverkar nära varandra i det brottsförebyggande arbetet, som fått pris från CAN 2021–2022 för sitt förebyggande arbete inom ANDTS-området, och från Svensk socialpolitisk förening 2023 för samverkan inom *Umeå växer tryggt och säkert*.

Det som är nytt för Umeå kommun är arbetet med att ta fram en heltäckande lägesbild av brottsligheten. Strategisk utveckling har pågående enkät- och analysarbeten med relevans för brottsförebyggande, exempelvis de återkommande folkhälsoundersökningarna *Unga* och *Jämlika Liv*. Men det nya lagkravet har utgjort en möjlighet att sammanställa olika datakällor för att visa den breda bilden av brottsligheten i kommunen.

Under hösten 2023 och våren 2024 har Strategisk utvecklings brottsförebyggande samordnare samverkat med avdelningens statistiker för att ta fram en sådan lägesbild. Eftersom brottsligheten är komplex och utgörs av många olika kategorier av brott är slutprodukten omfattande. Lägesbilden möjliggör en djupdykning inom olika typer av brottslighet, men för de läsare som vill få en snabb överblick summeras lägesbildens huvudsakliga resultat i denna sammanfattning. Skulle följdfrågor eller en önskan att veta mer uppstå under läsningens gång hänvisar vi till relevanta avsnitt i den längre lägesbilden, där det också finns källhänvisningar för de som vill veta var vår information kommer ifrån.

B. Disposition och metod

Syftet med lägesbilden är både att ge en bred, övergripande bild över brottsligheten i Umeå kommun, men också att göra en mer djupgående kartläggning av läget inom olika brottskategorier.

Kapitel 1 ger ett helikopterperspektiv över brottsligheten i kommunen: hur ser omfattningen och utvecklingen ut? Vilka brott begås, var och av vem? Vem drabbas? Här finns också en reflektion kring de brottsrelaterade utmaningar som Umeå kommun står inför under sin tillväxtresa till 200 000 invånare.

Kapitel 2–4 går ner i skala och analyserar utvecklingen inom olika breda brottskategorier. **Kapitel 2** fokuserar på våldsbrott (dödligt våld, misshandel, våld i nära relation, sexualbrott, hot och trakasserier). **Kapitel 3** är tillägnat egendomsbrott (med fokus på tillgreppsbrott och bedrägerier). **Kapitel 4** fokuserar på brott som inte enbart drabbar individer (i många fall finns inga målsägande) men som även utgör ett hot mot miljön, människors hälsa och säkerhet eller samhällets ordning. Här redogör vi för miljöbrottslighet, brott kopplade till livsmedel, alkohol, tobak, narkotika och trafik, samt brott som hotar de lagar och värderingar som är det svenska samhällets fundament: våldsbejakande extremism, hedersrelaterat våld och förtryck, hatbrott och diskriminering, ekobrott och bidragsbrott, samt otillbörlig påverkan.

Den sista delen, **Slutsatser och rekommendationer**, knyter ihop analysen genom att föreslå inom vilka områden det utifrån lägesbildens resultat finns ett behov av att förstärka det brottsförebyggande arbetet.

Lägesbilden utgår från en kombinerad kvantitativ och kvalitativ ansats. Grunden för vår kartläggning är den kvantitativa data som finns tillgänglig och som ger en bild av brottslighetens natur, omfattning och utveckling. Vi har i första hand använt oss av Brås nationella statistik över anmälda brott, men också av Polismyndighetens egen lokala data. Andra viktiga datakällor har varit Umeå kommuns folkhälsoundersökningar, *Unga*-enkäten och *Jämlika Liv*-enkäten.

Kvantitativ data är viktig för att kunna uttala sig om brottsligheten, men den har sina begränsningar. Antal anmälda brott är inte en direkt spegelbild av de brott som begås i Umeå. Alla brott kommer inte till polisens kännedom, antingen för att de inte märks eller för att de som drabbas väljer att inte anmäla brottet – det finns därmed ett stort mörkertal i statistiken som det är viktigt att ta i beaktande. Det är också viktigt att komma ihåg att en ökning eller en minskning av antalet anmälda brott inte nödvändigtvis speglar en ökning eller en minskning av brottsligheten. I många fall kan ett ökat antal anmälda brott bero på att fler väljer att anmäla (lägre mörkertal) eller att polisen bedriver ett mer aktivt spanings- och ingripandearbete.

För att bättre kunna tolka statistiken har vi därför också använt oss av kvalitativ data, i första hand intervjuer med poliser eller anställda inom kommunen. Vi har bett intervjupersoner delge oss deras kvalitativa lägesbilder men också reflektera över den utvecklingen som graferna visar.

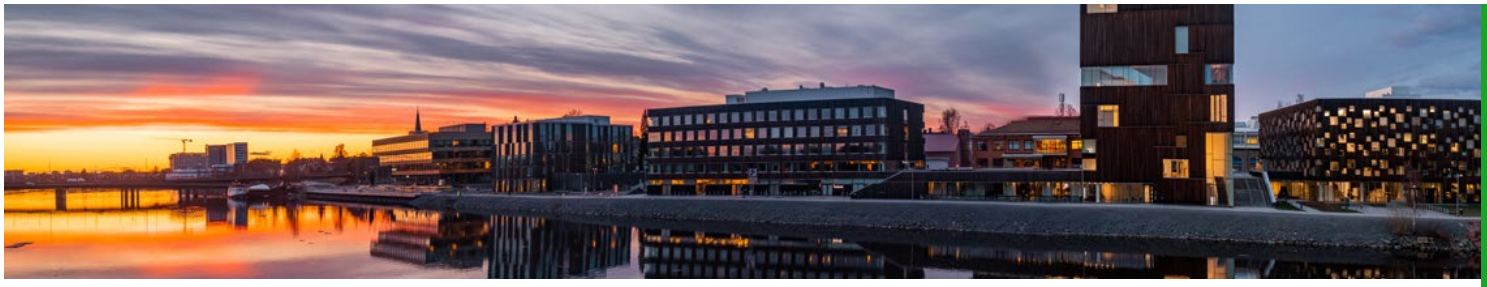

2. Huvudsakliga resultat

Kapitel 1 – Övergripande analys

a. Ökar brottsligheten?

Det finns en vanligt förekommande föreställning bland medborgare att brottsligheten i samhället ökar. En oro som bland annat fångas upp av den Nationella trygghetsundersökningen (NTU), där 74 procent av de tillfrågade i Umeå kommun anser att antalet brott i Sverige har ökat de senaste 3 åren.

Men statistik från Brå visar att såväl i Umeå som för riket har antalet anmälda brott varit stabilt de senaste 20–30 åren. I Umeå ses en svag nedåtgående trend.

Figur 1. Antal anmälda brott i Umeå och i riket, per 100 000 invånare

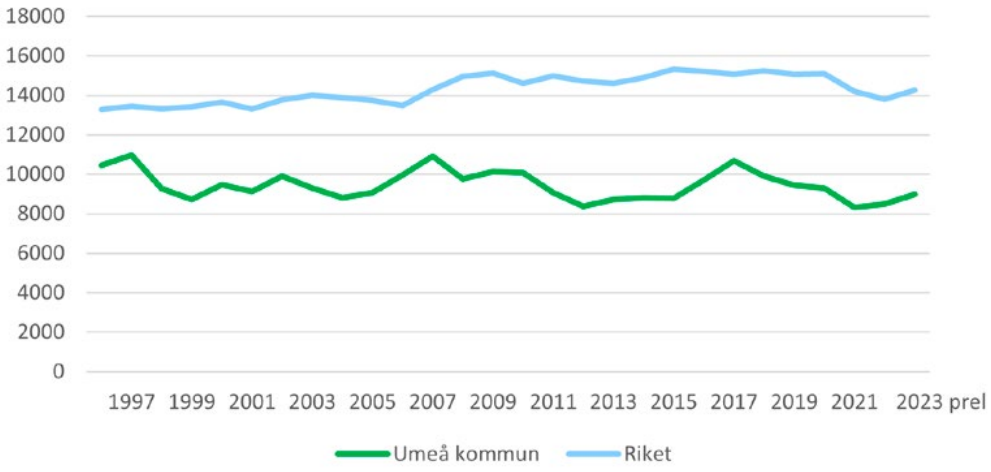

Källa: Brå

b. Vilka brott begås i Umeå?

Figur 2. Anmälda brott 2023 uppdelat efter olika brottskategorier, preliminär statistik, andelar

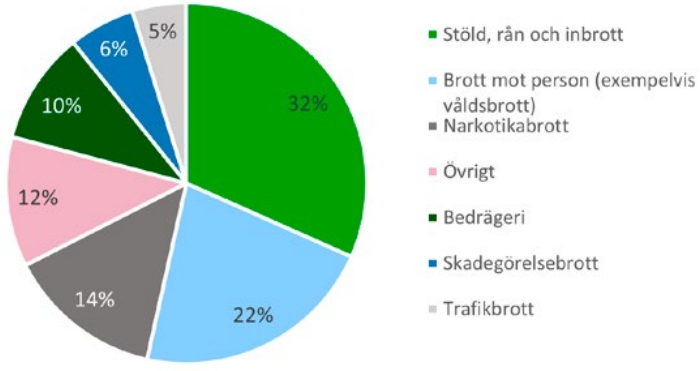

Källa: Brå

Jämför man med riket är fördelningen på anmälda brott ungefär likadan, förutom att narkotikabrotten utgör en större procentuell andel av de anmälda brotten i Umeå (14 procent kontra 7 procent för riket).

c. Vem begår brotten i Umeå?

Polisens statistik visar att män utgör 78 procent av de som misstänks för brott. Det är ett förväntat mönster jämfört med riket, även om könsgapet minskar över tid. När det gäller ålder är det tydligt att majoriteten av de som misstänks för brott är unga, något som också följer ett väletablerat mönster inom kriminologi. Tonåren och den tidiga vuxenåldern är den period som brukar anges som brottsaktiv ålder.

Figur 3. Misstänkta gärningspersoner uppdelat efter ålder, 2022

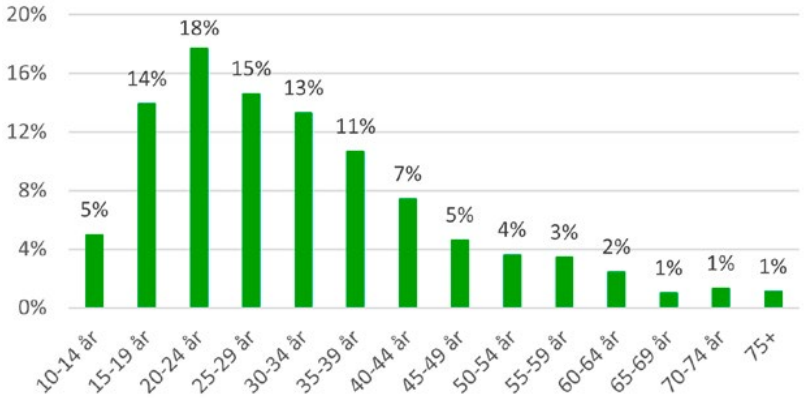

Källa: Polismyndigheten

d. Vem utsätts för brott?

Ser man på könsfördelningen bland målsägande i Polisens statistik är den ganska jämn. 2022 var 49 procent av dem kvinnor och 51 procent män. Sedan finns det stora variationer i könsfördelning beroende på typ av brott. Exempelvis utsätts fler kvinnor för sexualbrott medan män är överrepresenterade när det gäller misshandel.

Figur 4. Målsägande 2022 uppdelat efter kvinnor och män, andelar

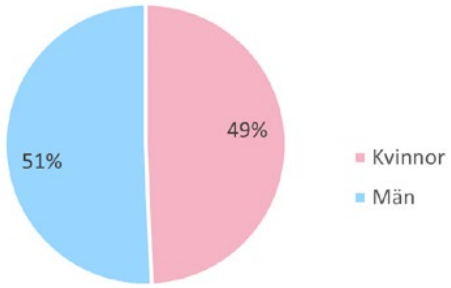

Källa: Polismyndigheten

Ser man på de målsägandes ålder är det tydligt att det är unga vuxna som i största utsträckning utsätts för brott. Utsattheten planar sedan sakta ut över tid.

Figur 5. Målsägande 2022 uppdelat efter ålder, andelar

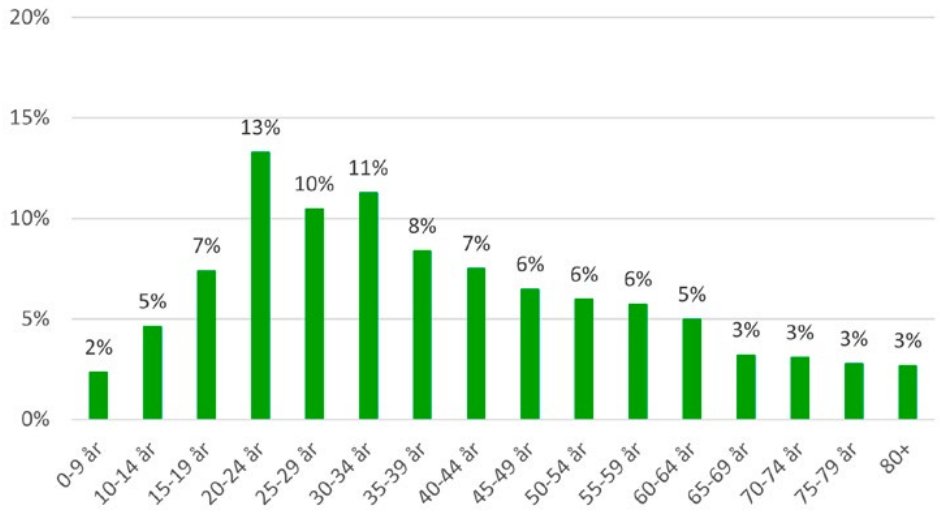

Källa: Polismyndigheten

Den yngre befolkningen är alltså samtidigt den som är mest brottsaktiv, och mest brottsutsatt.

e. Var sker brotten i Umeå kommun?

Granskar man den geografiska fördelningen på anmälda brott ser man ett nära samband mellan brotts-täthet och befolkning. Där det bor många människor begås det – föga förvånansvärt – fler brott.

Diagrammet nedan visar tydligt att de stadsdelar i Umeå tätort där det bor flest människor (som ”Östra stadsdelen”, det vill säga området som sträcker sig från Öst på Stan via Öbacka upp till Ålidhem/Sofiehem) också är de där flest brott begås. Diagrammet baseras på nyckelkodsområden, för en diskussion av vad den indelningen innebär se motsvarande kapitel i Lägesbilden.

Figur 6. Antal anmälda brott 2022 uppdelat efter område

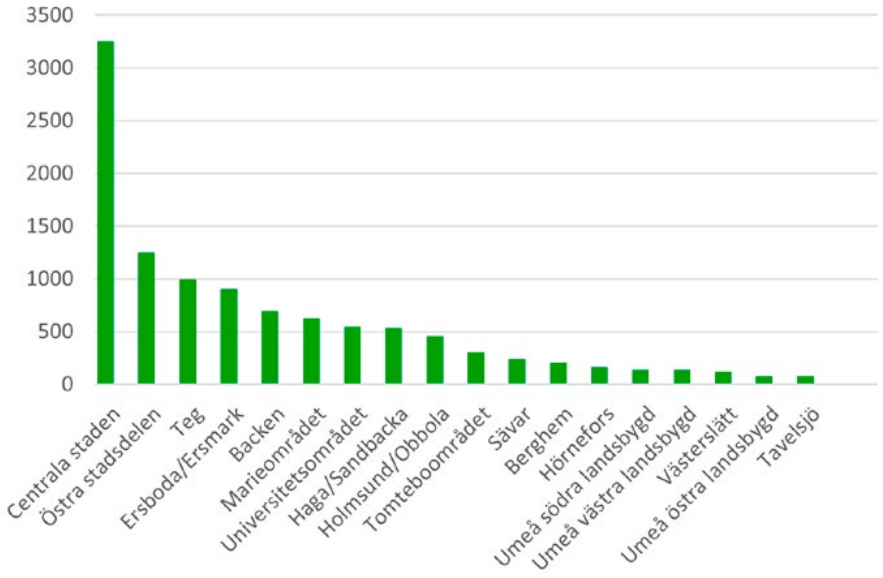

Källa: Polismyndigheten

Centrum är både en plats där det bor många människor och en knutpunkt för mänskliga flöden. Många boende från andra stadsdelar passerar genom centrum på väg till eller från skola/arbete, för att uträtta ärenden, eller för att träffas. Antalet krogar och uteställen är också stort, vilket i sin tur påverkar exempelvis antalet våldsbrott.

Då alla anmälda brott visualiseras på en värmekarta bekräftas centrums status som epicentret för brottsligheten i Umeå kommun (mörkare färger indikerar en högre frekvens av anmälda brott).

Karta 1. Värmekarta över anmälda brott i Umeå kommun 2023

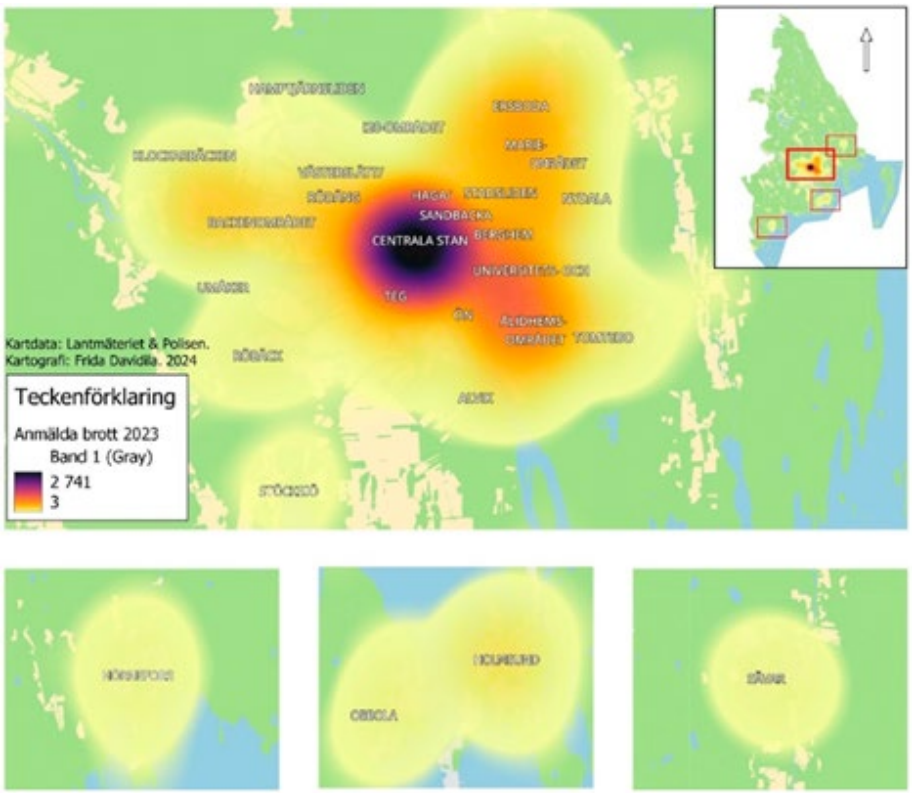

Allra lägst antal anmälda brott har landsbygden – Umeås östra landsbygd och Tavelsjöområdet. Landsbygden särskiljer sig också när det gäller vilka brott som är vanligast. Trafikbrotten utgör hela 18 procent av de brott som anmäldes på landsbygden 2022, men bara 8 procent av totalen i tätorten. Även bedrägeribrotten utgör en större andel av den brottslighet som människor utsätts för på landsbygden, medan tillgreppsbrotten ligger på en lägre andel av alla anmälda brott.

Figur 7. Anmälda brott uppdelat efter tätort och landsbygd 2022, andelar

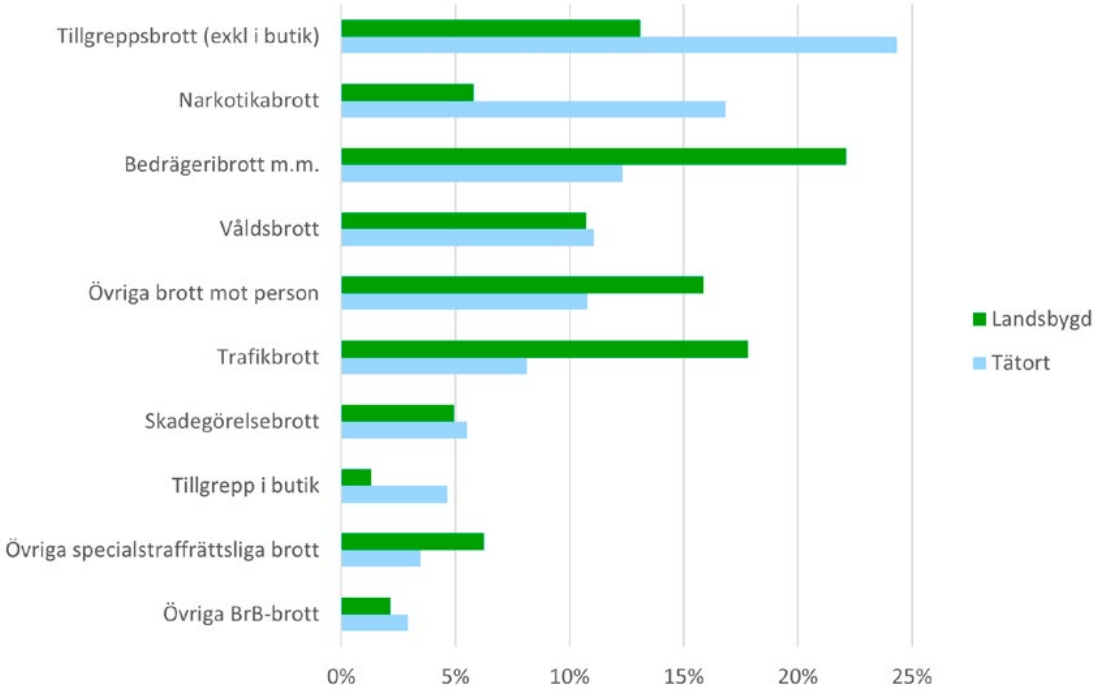

**Exempel på övriga BrB-brott kan vara olovligt förfogande, tjänstefel, förfalskning, allmänfarlig vårdslöshet med fler. Exempel på övriga specialstraffrättsliga brott kan vara vapenbrott, brott mot alkohollagen, miljöbrott och jaktbrott.*

Källa: Polismyndigheten

f. Hur står sig Umeå kommun jämfört med riksgenomsnittet och jämförbara städer?

Som figur 1 ovan visade är antalet anmälda brott per 100 000 invånare betydligt lägre än riksgenomsnittet. Att Umeå har bra förutsättningar syns också om man jämför med liknande kommuner:

Figur 8. Anmälda brott uppdelat efter olika kommuner, brott per 100 000 invånare

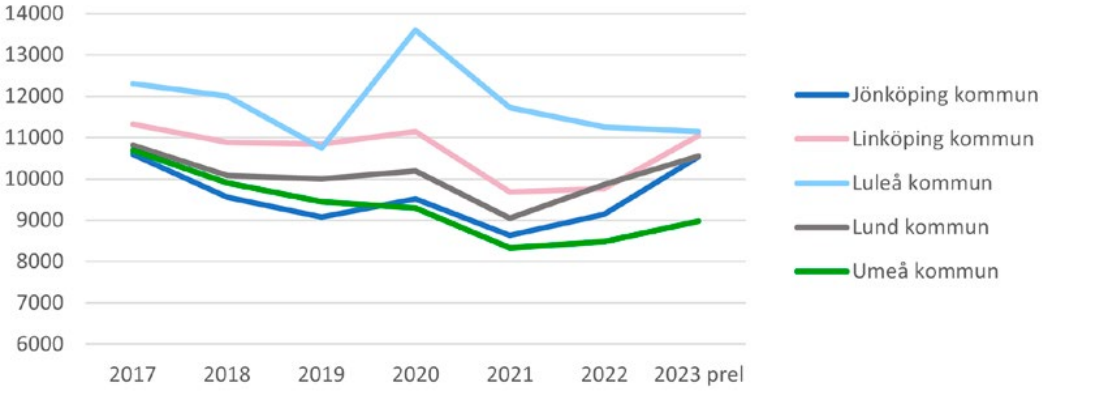

Källa: Brå

Utgår man från den utsatthet för brott som fångas upp av Nationella trygghetsundersökningen (NTU) särskiljer sig Umeå också positivt. Grafen nedan visar andelen av befolkningen i olika kommuner som uppgett att de varit utsatta för brott (y-axeln) och antalet invånare i kommunen (x-axeln). Umeå (den gröna pricken) sticker ut i positiv bemärkelse, eftersom andra kommuner i samma storleksordning har en högre utsatthet för brott bland befolkningen.

Figur 9. Utsatthet för brott och antalet invånare i kommunen

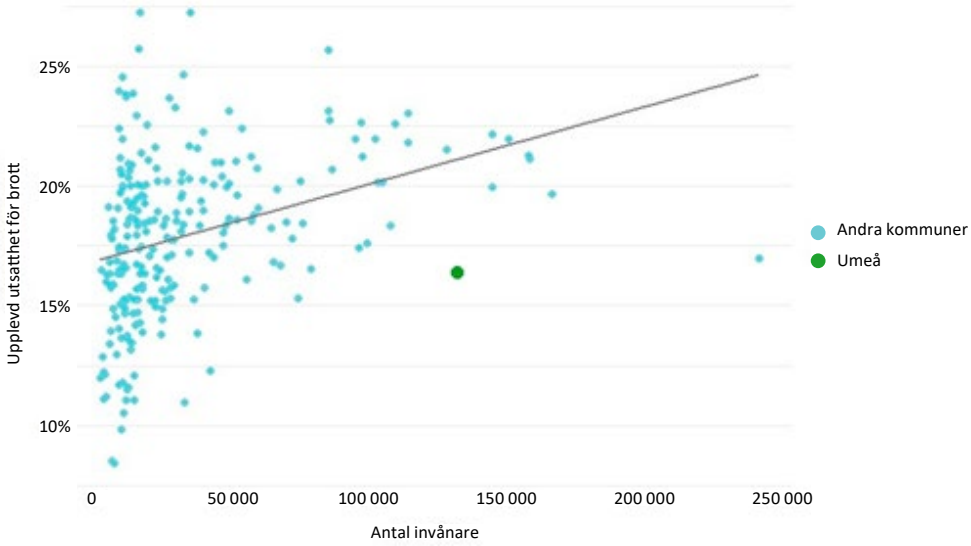

**Nästan alla kommuner i Sverige, vissa var dock inte med i materialet från NTU. Stockholm, Göteborg och Malmö är exkluderade.*

Källa: Nationella trygghets-undersökningen och SCB

Umeå sticker även ut positivt när det gäller värden som trygghet och mellanmänsklig tillit, som är viktiga beståndsdelar av ett socialt hållbart samhälle:

Figur 10. Sociala relationer och tillit uppdelat efter män och kvinnor samt olika städer, andelar

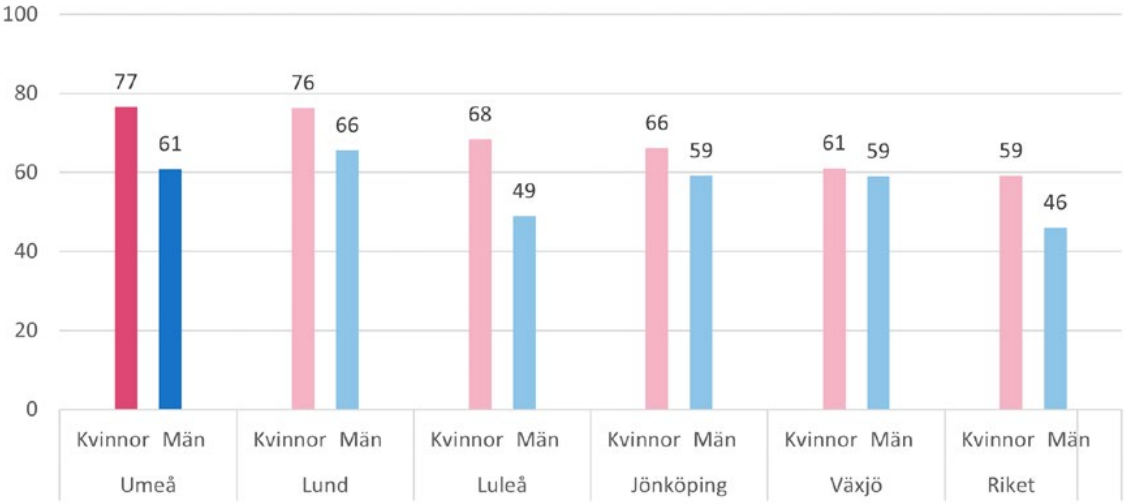

**Indexet baseras på indikatorerna: Invånare 16–24 år som varken arbetar eller studerar, Invånare 16–84 år med avsaknad av tillit till andra, Invånare 16–84 år med avsaknad av emotionellt stöd och sammanvägs till ett nyckeltal på en skala från 0 till 100.*

Källa: KOLADA

För en diskussion av vilka historiska och socio-ekonomiska faktorer som kan förklara Umeås låga brottslighet och höga sociala hållbarhet, se motsvarande kapitel i Lägesbilden. [länk till kapitel ? i Lägesbild]

g. Utmaningar framåt

Att Umeå har ett gynnsamt läge är viktigt att inte glömma bort när man ger sig in i mer problemorienterade diskussioner. Men det är också något som inte är hugget i sten, utan som måste värnas för att inte gå förlorat. Några av de största utmaningarna framåt på Umeås tillväxtresa till 200 000 invånare år 2050 är också sådant som inte syns i statistiken här och nu, men som är viktigt att förebygga. I lägesbilden identifieras följande som de största utmaningarna framåt (för mer djupgående beskrivningar, se motsvarande avsnitt i Lägesbilden). [länk till sid 23 i Lägesbild]

- **Organiserad brottslighet:** nationellt växer sig den gängrelaterade organiserade brottsligheten allt starkare. Konflikter kopplade till kontroll över lokala narkotikamarknader har lett till en kraftig ökning av grova våldsbrott, främst skjutningar och sprängningar, och till en ökad rekrytering av barn och unga in i organiserad brottslighet (se Brås rapport Barn och unga i kriminella nätverk). Umeås brottslighet har gått från att vara lokal till att visa tydliga kopplingar till nationella gäng. Dalens narkotika säljs i Umeå. Den organiserade brottsligheten har också kopplingar till släktbaserade nätverk i Umeå. Att förebygga den organiserade brottsligheten innan den hunnit rota sig är av största vikt för Umeås sociala hållbarhet. Dagens organiserade brottslighet är systemhotande eftersom den starkt påverkas människors trygghet och tillit till samhällets institutioner. Därför måste det förebyggande arbetet riktas in på den här utmaningen även om det (än så länge) saknas kvantitativ data om problemets omfattning.
- **Polarisering:** Det offentliga samtalet om brottsförebyggande arbete försvåras av en polarisering i världsbild och problembeskrivningar. Det finns olika narrativ om vad som orsakat de problem med organiserad brottslighet som Sverige nu står inför, där vissa lägger tonvikten på misslyckad integration medan andra lyfter segregation, rasism och ojämlikhet som de drivande faktorerna bakom utvecklingen. En polarisering som märks av lokalt (se Studiefrämjandets rapport *Alla de här drömmarna* från 2021 och den perspektivsammanställning som användes under medborgardialogen om segregation 2022), och som är ett hot mot Umeås överbryggande sociala kapital och vår kapacitet att tillsammans motverka och förebygga problem som segregation och organiserad brottslighet.
- **Växa till en storstad utan storstadens problem:** Umeå har länge omfamnat tillväxt som något positivt, en central del av Umeås utvecklings- och positioneringsstrategi som kreativ innovationsstad. Utmaningen med tillväxt, ur ett brottsförebyggande perspektiv, är att inte ”tappa greppet” utan fortsätta skala upp de förebyggande insatserna så att de står i proportion till problembilden. Det rör många grundverksamheter, som skolan, socialtjänsten eller Umeå fritid – det måste fortsatt finnas tillräckligt många vuxna runt barn och unga för att kunna identifiera och förebygga problem i tid. Det ställer i sin tur krav på stadsutvecklingen, eftersom det finns ett behov av att tillskapa fler ungdomsgårdar eller idrottsplaner även i stadsdelar som förtätas.

Att ställa om från en mellanstorstad till en storstad kommer innebära utmaningar. För att inte Umeås brottslighet ska förändras i negativ riktning måste såväl kommun som myndigheter agera i ett tidigt skede. Det handlar att under resans gång värna och bibehålla de sociala värden som har präglat Umeås utveckling.

Kapitel 2 – Våldsbrott

Våldsbrott utgör huvuddelen av de brott som kallas "brott mot person", och som riktar in sig på människors fysiska och psykiska integritet.

a. Dödligt våld

I Umeå är det årliga antalet fall av anmälda brott gällande fullbordat mord, dråp eller vållande till annans död relativt få. Det syns ingen tydlig trend.

Tabell 1. Fullbordat mord eller dråp i Umeå uppdelat efter kön, antal

Kön	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
kvinna/flicka	1	3	0	0	0	3	3	0	0	1	1
man/pojke	1	1	1	1	0	3	4	2	0	0	1

Källa: Polismyndigheten

b. Misshandel

När det gäller misshandel ser man en sakta nedgång av antalet anmälda fall per 100 000 invånare, både i Umeå och riket i stort.

Figur 11. Misshandel inklusive grov, anmälda brott Umeå och riket, per 100 000 invånare

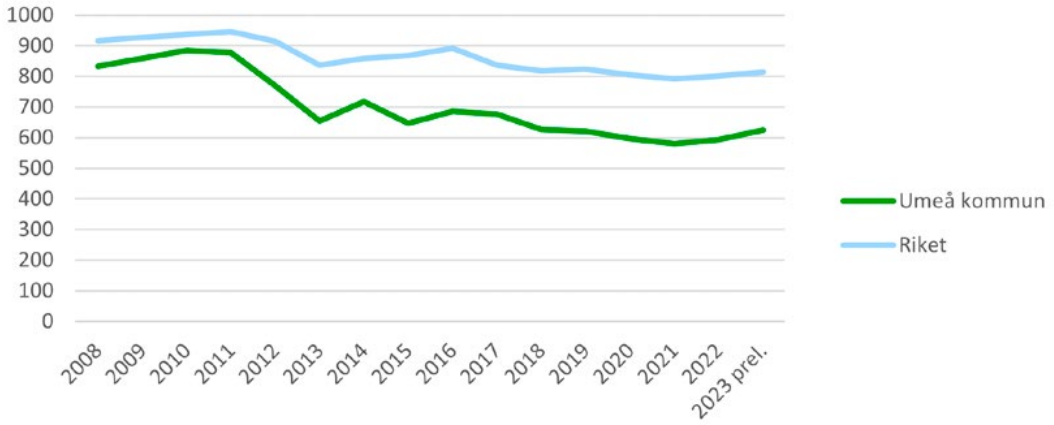

Källa: Brå

Däremot skiljer sig utvecklingen åt beroende på kön. Medan misshandel mot män tydligt minskat ser man en ökning av anmälda fall av misshandel mot kvinnor.

Figur 12. Misshandel inklusive grov i Umeå, anmälda brott uppdelat efter kön samt om brottet begåtts inomhus eller utomhus, per 100 000 invånare

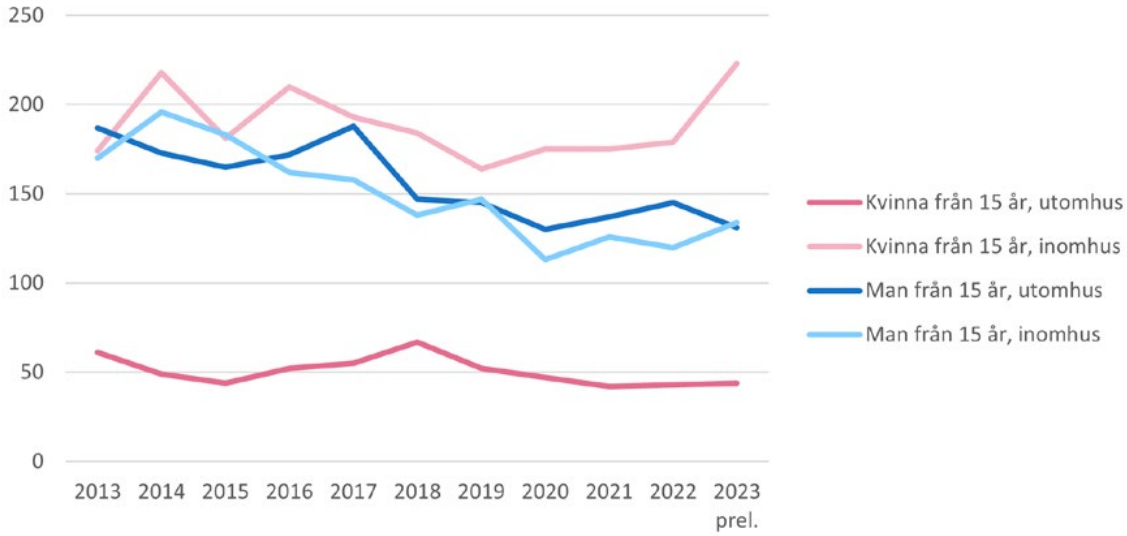

Källa: Brå

Det är också tydligt från datan att kvinnor, till skillnad från män, oftare utsätts inomhus av för dem bekanta gärningspersoner medan män oftare utsätts utomhus av obekanta.

Figur 13. Misshandel i Umeå, målsägandes relation till gärningsperson 2022, andelar

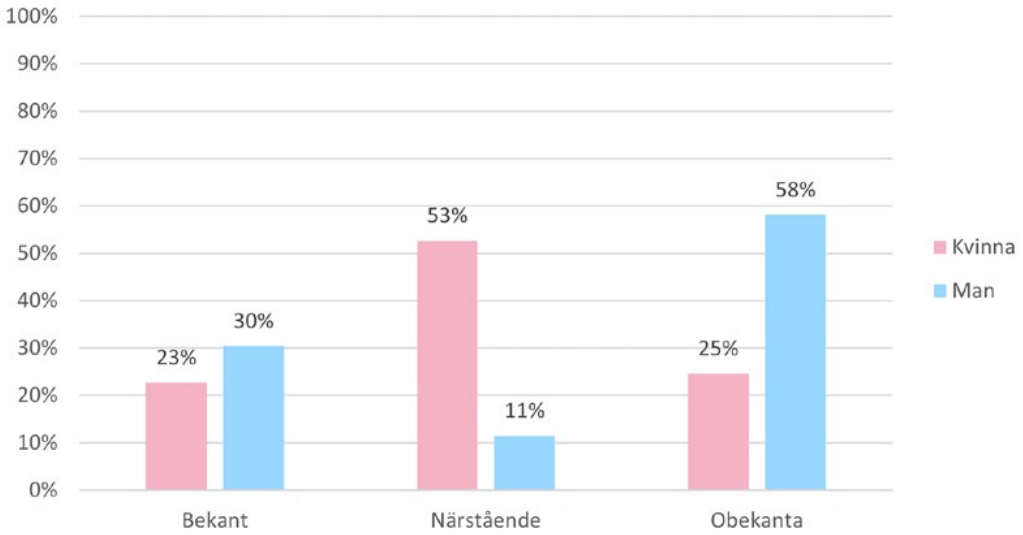

Källa: Polismyndigheten

Det problem som fångas upp av statistiken kring misshandel är våld i nära relation.

c. Våld i nära relation

Med våld i nära relation menas våld som utövas inom ramen för en relation där offret har starka känslomässiga band till förövaren. Det kan vara fysiskt våld, men också psykiskt, ekonomiskt, materiellt eller latent – det vanligaste är en kombination av olika våldstyper. I de flesta – men inte alla – fall utövas våldet inom ramen för en parrelation.

Omfattningen på våld i nära relation i Umeå kommun är svår att skatta, eftersom det är ett område med mycket stort mörkertal. I folkhälsoundersökningen *Jämlika Liv* svarade 24 procent av kvinnorna och 14 procent av männen att de utsatts för den typen av psykiska övergrepp som karakteriserar våld i nära relation:

Figur 14. Har du någon gång blivit utsatt för psykiska övergrepp? Tex. Trakasserad, hotad, fått saker förstörda, inte fått någon insyn i ekonomin eller annat? Efter kön

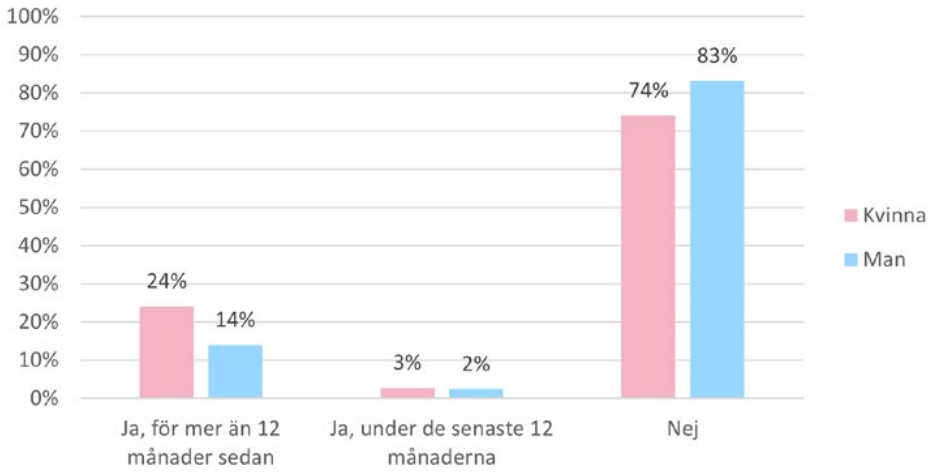

Källa: Umeå kommun, Jämlika liv 2020

Både män och kvinnor utsätts för våld i nära relation, men fler kvinnor utsätts för grovt fysiskt våld eller för sexuellt våld. Kvinnor utgör också merparten av de som står i kö till Centrum mot våld för att få hjälp. Antalet sökande till Centrum mot våld och antalet aktualiserade ärenden hos socialtjänsten har ökat under de senaste åren. Utvecklingen kan bero på högre anmälningsbenägenhet men visar också på ett stort behov av stöd.

Figur 15. Aktualiserade ärenden hos socialtjänsten i Umeå gällande våld i nära relation. Antal nya ärenden samt andelen kvinnor

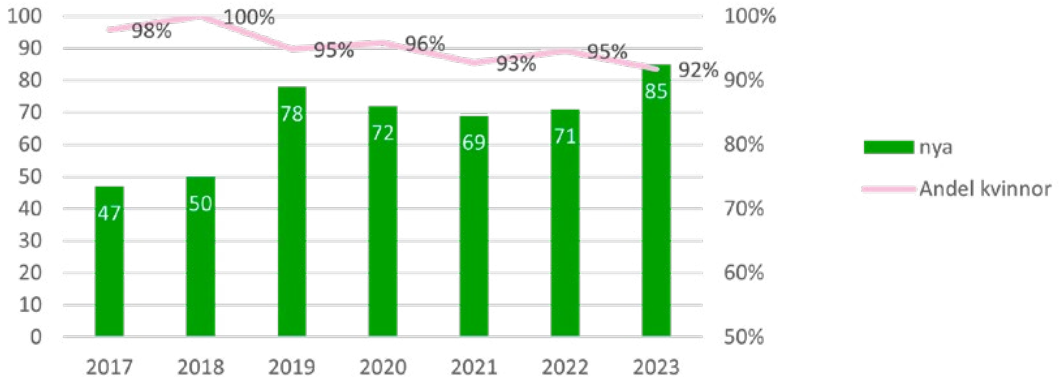

Källa: Umeå kommun, Socialtjänsten

Även barn utsätts för våld inom ramen för nära relationer, främst från vårdnadshavare. I Umeå har antalet aktualiseringar hos socialtjänsten gällande barn som upplevt eller utsatts för våld ökat för varje år mellan 2018 till 2022.

Tabell 2. Aktualiseringar och utredningar gällande våldsärenden hos socialtjänsten i Umeå. Barn som själva är utsatta eller har upplevt våld i sin närhet

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Antal anmälningar, 0–20 år	370	353	506	556	582	579	640
Andel anmälningar, 0–20 år	12%	11%	17%	15%	13%	12%	13%
Andel anmälningar som leder till utredning	67%	83%	87%	83%	68%	75%	72%

Källa: Umeå kommun, Socialtjänsten

Det är svårt att säga i vilken utsträckning det ökade antalet aktualiseringar beskriver en ökad vålds-utsatthet bland barn, och i vilken utsträckning ökningen består av att fler anmäler sin oro. Enligt social-tjänsten är den stora ökningen dock troligen en kombination av både ökad utsatthet och ökad anmälnings-benägenhet.

Att fånga upp våld mot barn tidigt och ta det på allvar är viktigt i ett förebyggande perspektiv. I första hand för att våldet får omfattande negativa konsekvenser för de utsatta barnen, såväl på det fysiska som det psykiska planen. Enligt Socialstyrelsen leder våld mot barn till allvarliga hälsokonsekvenser: dödliga skador, funktionsnedsättningar till följd av skador, sexuellt överförbara sjukdomar eller försämrad kognitiv förmåga. Våldet får också psykiska konsekvenser: känslor av övergivenhet och osäkerhet, anknytningssvårigheter, traumatisering, oro och svag självkänsla. I förlängningen innebär också vålds-utsatthet en större risk för att själv bli våldsutövare.

Av samma anledning är det angeläget att också uppmärksamma det våld som barn utsätts för utanför ramen för nära relationen. Den allra vanligaste platsen att utsättas på är skolan. Elevhälsan frågar barn i skolan om deras upplevda våldsutsatthet vid tre tillfällen under skolgången. Under läsåret 2022–2023 svarade 7 procent av pojkarna i årskurs 4 och 6 procent av pojkarna i årskurs 7 att de varit utsatta för våld i hemmet eller på fritiden. Motsvarande andel bland flickorna var 4 procent för årskurs 4 och 3 procent för årskurs 7.

Figur 17. Har du någonsin blivit utsatt för våld? Andel som svarat ja, läsåret 2022–2023

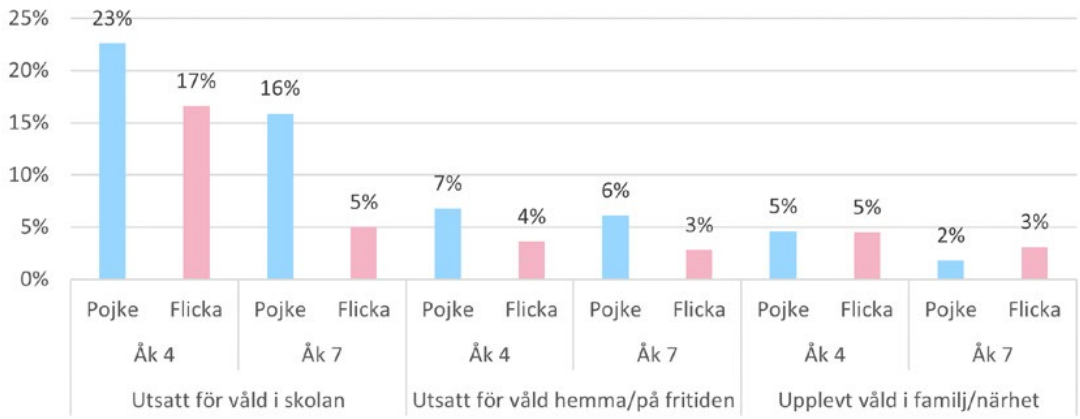

Källa: Umeå kommun, Elevhälsan

Bilden av skolan som en plats där det förekommer hot och trakasserier framkommer inte enbart från de här siffrorna, men också från antalet Stella-anmälningar rörande hot och angrepp mot lärare i skolan.

d. Sexualbrott

I Umeå uppgav 6,6 procent av de svarande i NTU att de utsatts för sexualbrott 2022. Det är en minskning sedan 2016, när nivån låg på 7,7 procent, men nivån på den självrapporterade utsattheten i Umeå är alltså högre än riksgenomsnittet.

Ser man i stället på antalet anmälda sexualbrott per 100 000 invånare har utvecklingen i Umeå i stort följt den för riket, utom en plötslig uppgång 2017–2018.

Figur 18. Sexualbrott uppdelat efter Umeå och riket, antal anmälda brott per 100 000 invånare

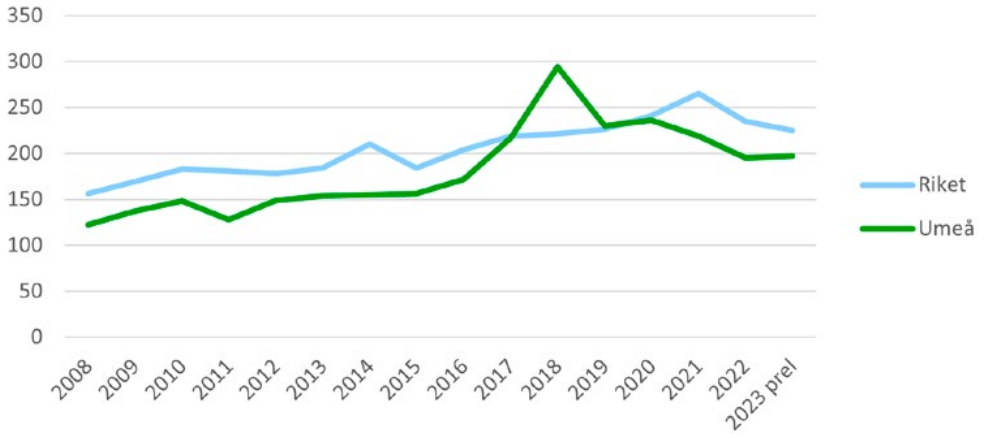

Källa: Brå

Den skarpa ökningen 2017–2018 drevs av ett ökat antal anmälningar om sexuellt ofredande mot kvinnor. Vad ökningen kan bero på är svårt att veta. Den sammanfaller till stor del med #MeToo rörelsen som skapade en stor debatt kring sexuellt våld mot kvinnor och kan ha bidragit till en normförskjutning i det som ansågs som sexuellt ofredande, eller påverkat anmälningsbenägenheten när det gäller sexualbrott. Men samtidigt syns ökningen redan från 2016, alltså innan #MeToo. Här krävs mer analys för att kunna fastställa ett orsakssamband. För en mer detaljerad diskussion av datan se motsvarande avsnitt i Lägesbilden. [länk till Lägesbilden sid 42]

När det gäller antalet anmälda våldtäktsbrott per 100 000 invånare i Umeå framkommer det att Umeå ligger på ungefär samma nivå som riket (ibland högre, som 2018–2019).

Figur 19. Våldtäkt uppdelat efter Umeå och riket, antal anmälda brott per 100 000 invånare

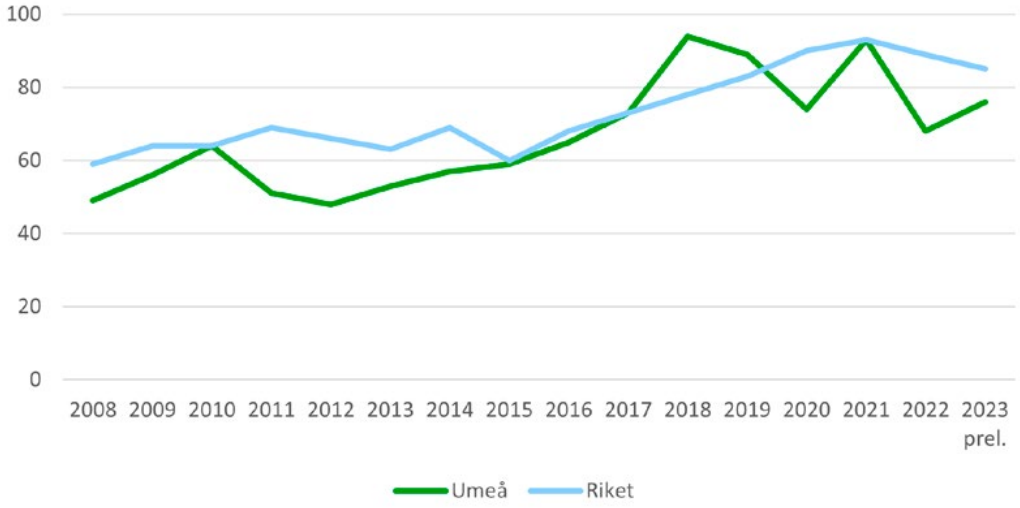

Källa: Brå

Det här är alltså ett område som sticker ut lite i Umeå eftersom kommunen oftast ligger under riksgenomsnittet på antal anmälda brott. Det kan (och har) tolkats på lite olika sätt - antingen som en indikation på att det faktiskt är förhållandevis höga nivåer på det sexuella våldet i Umeå, eller tvärtom som ett friskhetstecken: att det i Umeå också skulle finnas en högre anmälningsbenägenhet för den här sortens brott. Men vad som är orsaken vet vi inte.

Relativt få sexualbrott mot barn anmäls i Umeå kommun. 2022 inkom det 12 anmälningar om våldtäkt mot barn under 15 år, 1 anmälan om kontakt med barn i sexuellt syfte, 1 anmälan om utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling och 10 anmälningar om utnyttjande av barn för sexuell posering. Men mycket pekar på ett stort mörkertal. Den reella omfattningen är antagligen mycket högre.

Enligt svar som unga i årskurs ett på gymnasiet i Umeå har lämnat till Elevhälsan, visar det sig att 20 procent av tjejerna och 14 procent av killarna blivit kallade för saker, nedtryckta med ord eller tafsade på, och att 6 procent av tjejerna och 1 procent av killarna känt sig pressade att ha sex mot sin vilja.

Figur 20. Andelen elever som svarat ja på frågor om våld, första året gymnasiet, läsåret 22–23

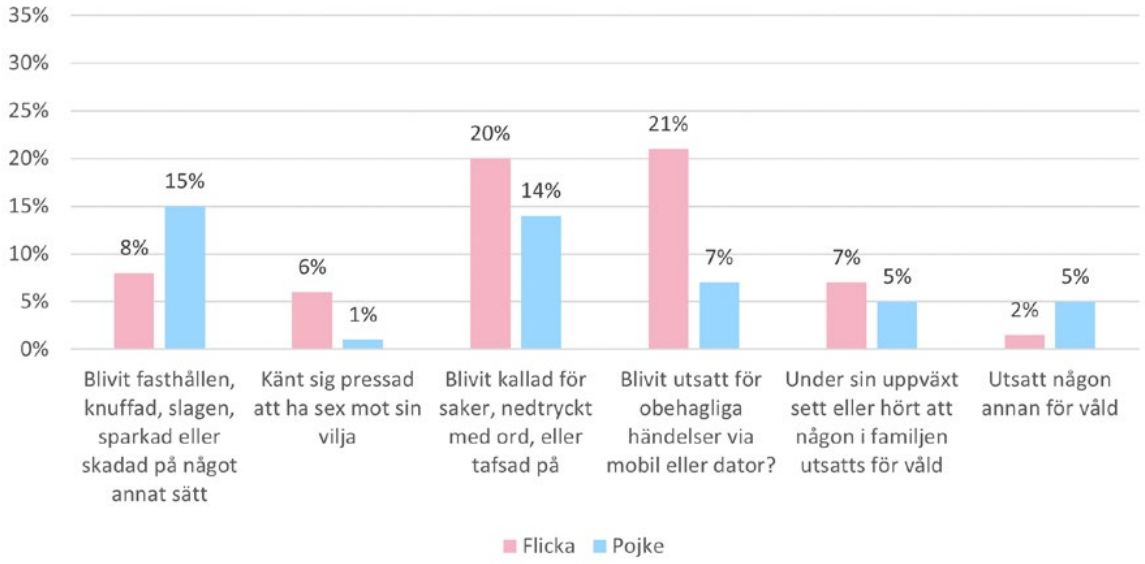

Källa: Umeå kommun, Elevhälsan

Vid en närmare anblick på de som är misstänkta för sexualbrott mot barn och barnpornografibrott i Umeå, visar det sig att många är under 35 år. En relativt stor andel av de som misstänks är dessutom minderåriga.

Figur 21. Misstänkta för sexualbrott mot barn och barnpornografibrott i Umeå 2019–2023, uppdelat efter ålder, andelar

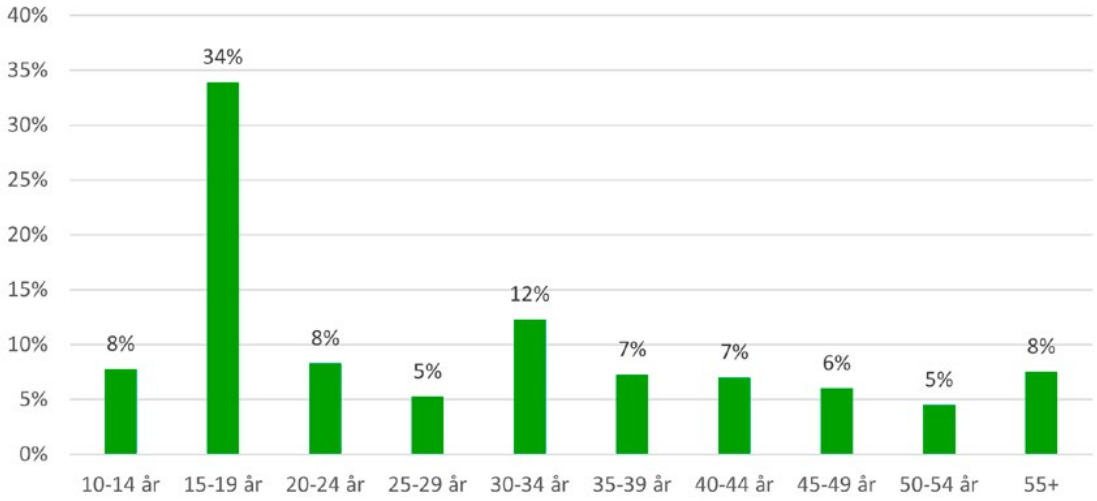

**Misstänkta för våldtäkt mot minderårigt, sexuellt ofredande mot minderårig, sexuellt utnyttjande av minderårig, utnyttjande av barn för sexuellposering, barnpornografibrott, kontakt för att träffa barn i sexuellt syfte, köp av sexuell handling barn, köp av sexuell tjänst m.m.*

Källa: Polismyndigheten

**Det finns brott som saknar en registrerad misstänkt gärningsperson.*

Granskar vi just minderåriga misstänkta för sexualbrott och barnpornografibrott i Umeå framkommer både misstankar om grova brott såväl som mindre grova förseelser. Hela 40 procent av de minderåriga som anmälts mellan åren 2019–2023 misstänks för våldtäkt. Det handlar således inte enbart om "förväntade" problem som exempelvis delandet av nakenbilder över sociala medier – något som varit vanligt förekommande i Umeå kopplat till så kallade "expose"-konton.

Figur 22. Anmälningar där minderåriga (10–17 år) misstänks för sexualbrott och barnpornografibrott i Umeå 2019–2023 uppdelat efter brottskategori

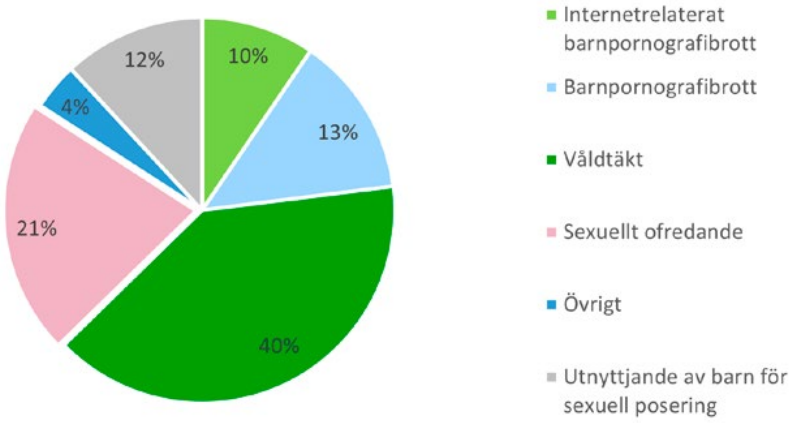

Källa: Polismyndigheten

Det finns uppenbarligen ett behov av ett fördjupat förebyggande arbete när det gäller våld i ungas nära relationer.

Även digitala övergrepp mot barn är ett angeläget område att rikta förebyggande insatser mot. Internet är den vanligaste arenan när det gäller sexuella övergrepp mot barn, men vuxenvärldens förståelse för problemet och stöd till de barn som drabbas är bristfälligt. Det visar rapporter – exempelvis Länsstyrelsernas kartläggning av kommersiell sexuell exploatering av barn i norra Sverige – och de yrkesverksamma vi intervjuat menar också att behoven är stora och det förebyggande arbetet otillräckligt.

Kapitel 3 – Egendomsbrott

Det här avsnittet fokuserar på de brott som inte främst riktar in sig på människor, utan på deras egendom. De fysiska tillgreppsbrotten – brott där någon avsiktligt och utan lov tar något som tillhör någon annan – minskar långsiktigt, i takt med att samhället digitaliseras. Vi spenderar allt mer tid på nätet och i sociala medier, vilket också innebär att många inköp flyttat över till e-handel. Det skapar nya möjligheter för den organiserade brottsligheten att i stället för stöld eller rån rikta in sig på mer lukrativa brott som bedrägerier.

I Umeå har trenden länge följt samma mönster som riket, med ett sjunkande antal tillgreppsbrott över tid. Däremot har nedgången inte varit lika snabb som för riket, vilket innebär att skillnaden mellan Umeå och riket minskat över tid. Dessutom framkommer en uppgång i antalet tillgreppsbrott mellan 2021 och 2023 i Umeå.

Figur 23. Tillgreppsbrott, uppdelat efter Umeå och riket, antal anmälda brott per 100 000 invånare

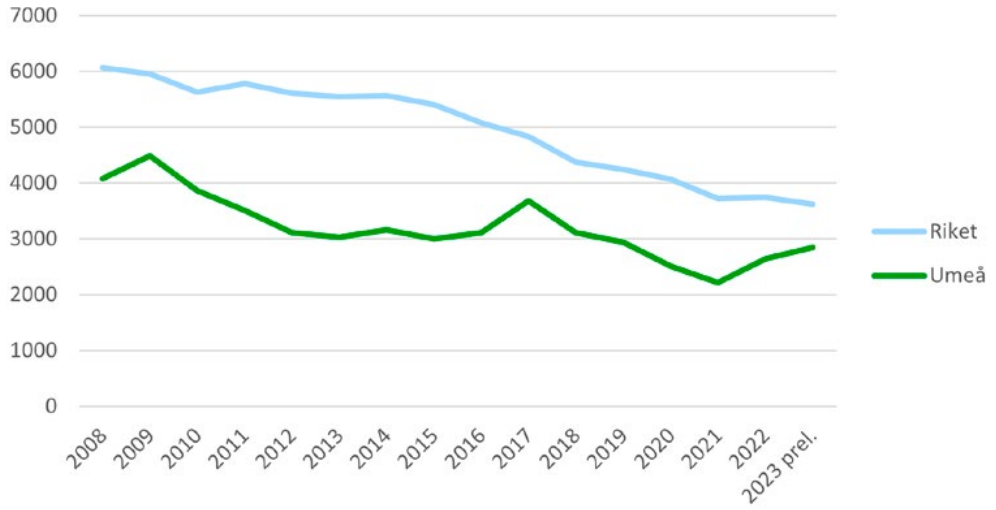

** Tillgreppsbrott består av brottskategorierna stöld, rån och inbrott* Källa: Brå

Utvecklingen drivs främst av en ökning inom kategorierna stöld och inbrott.

a. Stöld

Den vanligaste typen av stöld är ringa stöld från butik (det som brukade kallas snatteri).

Figur 24. Stöld i Umeå uppdelat efter olika brottskategorier, antal anmälda brott per 100 000 invånare

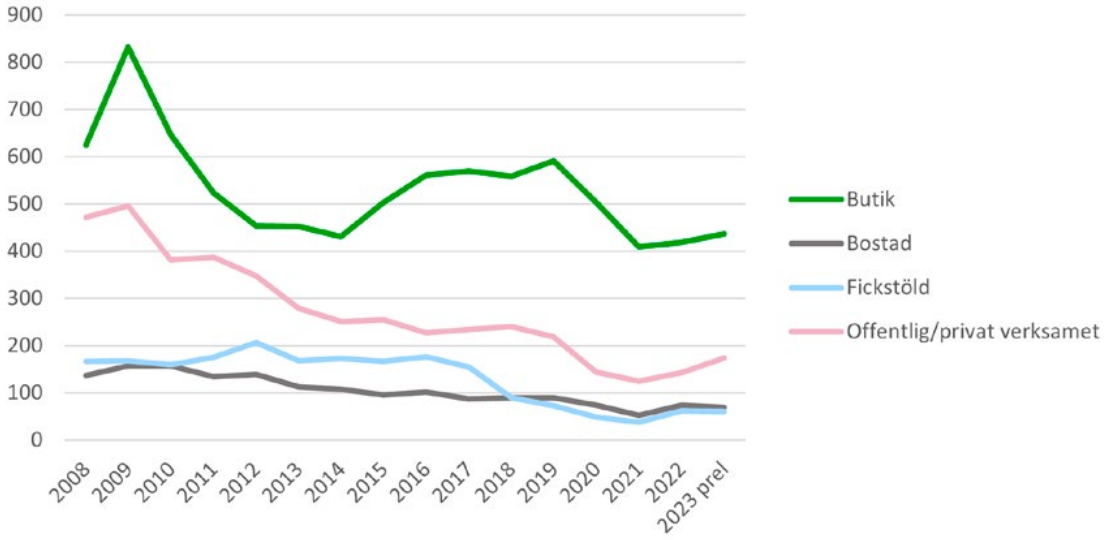

Källa: Brå

Polisens data visar en ökning av antalet butikstölder sedan 2021. Den uppgången kan mycket väl spegla ett ökat antal snatterier. De senaste årens inflation har enligt vissa handlare lett till ökade butiksstölder och mer ”osynligt svinn” i verksamheten. Samtidigt måste statistik över den här sortens stölder också tolkas med stor försiktighet, eftersom antalet stölder som anmäls också beror på butikernas kontroll-åtgärder. Stärks kontrollen ökar inte sällan antalet anmälda brott.

Ökningen av antalet stölder kan också vara större än diagrammet visar, eftersom anmälningsbenägenheten hos handlare är låg och sjunkande. Enligt nationell statistik från organisationen Företagarna har andelen företagare som någon gång avstått från att polisanmäla brott ökat de senaste åren, från 42 procent 2017 till 70 procent 2022. Anledningen är att anmälan tar tid, och upplevs sällan leda till domar.

En annan vanlig stöldkategori är stöld av fordon. Långsiktigt minskar antalet fordonsstölder nationellt, särskilt stöld av bilar. I Umeå ser man också en långsiktig minskning av antalet fordonstölder, men med en svårförklarlig uppgång 2023 för tillgrepp av motordrivna fordon.

Figur 25. Tillgrepp av motordrivet fordon i Umeå, antal anmälda brott per 100 000 invånare

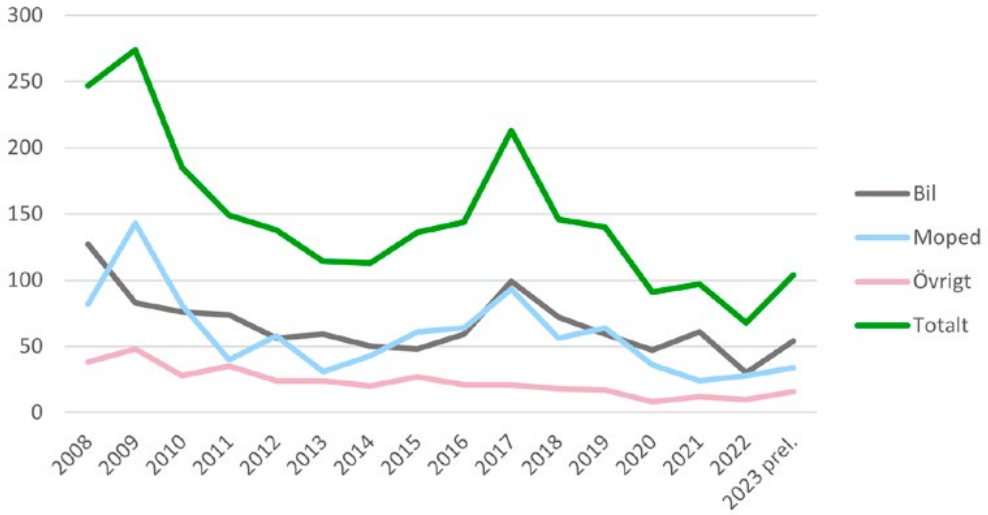

Källa: Brå

Den vanligaste typen av fordonsstöld i Umeå är dock cykelstölder, som faller i kategorin tillgrepp av icke motordrivet fordon. Cykelstölder är en brottskategori där Umeå skiljer sig ganska tydligt från riket, på två sätt. Dels är antalet anmälda brott per 100 000 högre i Umeå, dels har antalet anmälda brott per 100 000 invånare inte minskat sedan 2020.

Figur 26. Cykelstölder uppdelat efter Umeå och riket, antal anmälda brott per 100 000 invånare

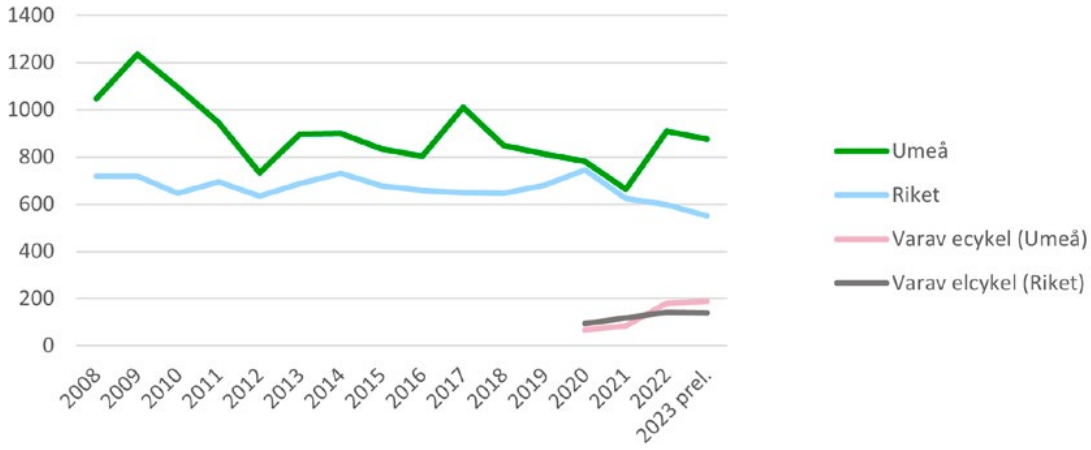

Källa: Brå

Nivån på cykelstölderna i Umeå jämfört med riket skulle kunna bero på att Umeå, i likhet med andra studentstäder, också har ett högre antal cyklar per invånare, och därmed en högre efterfrågan på andra-handsmarknaden. Nedan jämförs Umeå med andra cykeltäta studentstäder. Linköping och Jönköping har i likhet med riket en sjunkande trend, medan Lund liksom Umeå också har haft en ökning av antalet cykelstölder sedan 2021.

Figur 27. Cykelstölder uppdelat efter olika städer, antal anmälda brott per 100 000 invånare

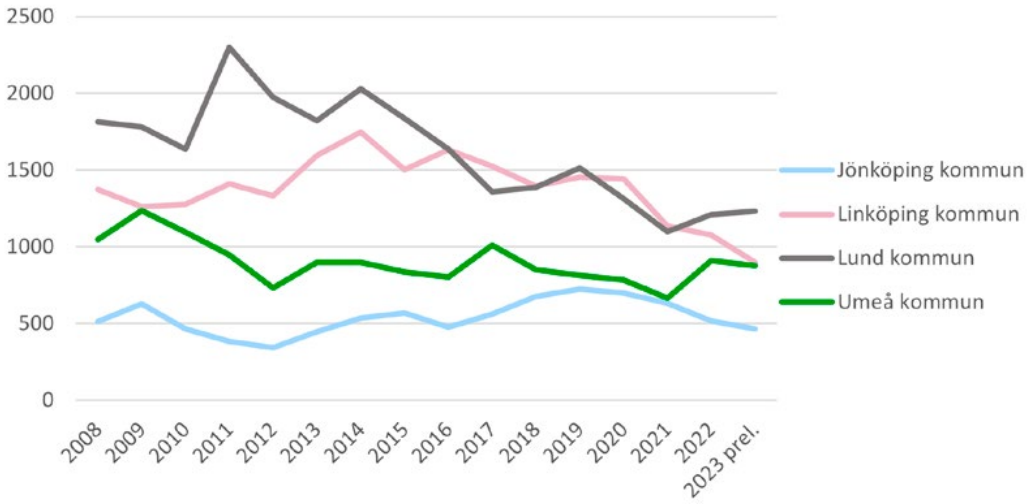

Källa: Brå

Enligt polisen drivs utvecklingen i Umeå av at ett fåtal narkotikaberoende personer upprepat stjäl cyklar och elcyklar för att finansiera sitt droganvändande. När de är häktade eller avtjänar fängelsestraff minskar antalet anmälda brott för att sedan öka när de släpps.

b. Inbrott

Även när det gäller inbrott är den nationella trenden sjunkande över tid. I Umeå ser man däremot en ökning av antalet inbrott sedan 2021.

Figur 28. Inbrott uppdelat efter Umeå och riket, antal anmälda brott per 100 000 invånare

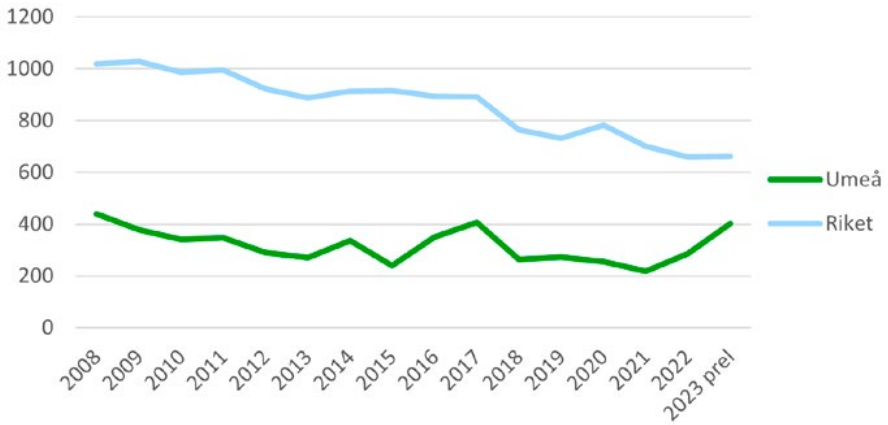

Källa Brå

Ökningen av antalet anmälda inbrott drivs inte främst av villainbrotten. Under senare år har andelen inbrott i småhus minskat, medan fler inbrott skett i flerbostadshus. Den allra vanligaste typen av inbrott i Umeå är förrådsinbrott, alltså inbrott i källare och vind.

Figur 29. Inbrott i bostadshus Umeå, uppdelat efter bostadstyp och källare/vindsförråd, antal anmälda brott per 100 000 invånare

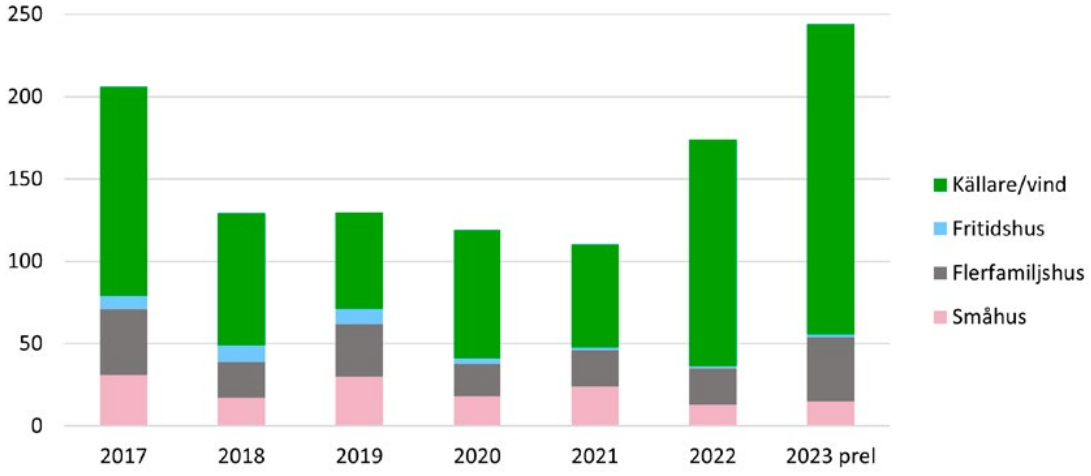

Källa Brå

I likhet med cykelstölderna handlar det om en beroenderelaterad kriminalitet, ett fåtal individer som begår många brott när de är på fri fot. Om de häktas minskar sedan antalet inbrott i förrådsutrymmen. Till skillnad från annan brottslighet visar de här inbrotten en större rumslig spridning, antagligen för att de inte hänger ihop med mänskliga flöden på samma sätt som våldsbrotten.

Karta 2. Värmekarta över anmälda förrådsinbrott i Umeå tätort, 2023

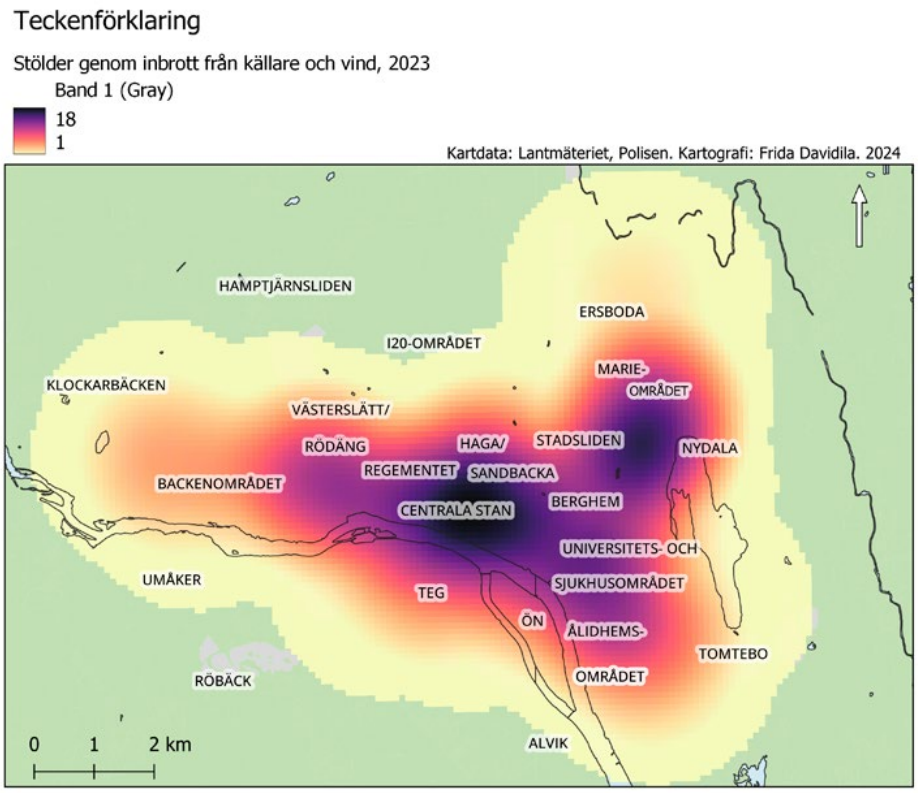

c. Bedrägerier

Samtidigt som de fysiska tillgreppsbrotten minskat har bedrägeribrotten däremot ökat i takt med att samhället digitaliserats. Bedrägerier begås ofta på distans, vinstmöjligheterna är goda och det är en förhållandevis riskfri typ av kriminalitet, inte minst eftersom uppklarningsgraden är låg. Nationellt har bedrägerierna ökat med 53 procent under de senaste 10 åren. Även i Umeå ökar anmälningarna om bedrägerier, dock i mindre utsträckning.

Figur 30. Bedrägeri uppdelat efter Umeå och riket, antal anmälda brott per 100 000 invånare

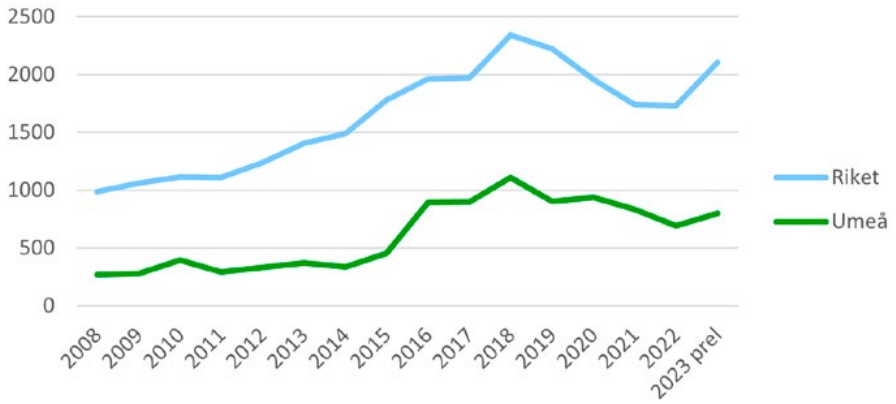

Källa Brå

Kortbedrägerierna, som tidigare utgjort den stora majoriteten av alla anmälda bedrägeribrott i Umeå har sjunkit kraftigt de senaste 5 åren. Här följer Umeås kriminalitet den nationella trenden. 2023 syns en ökning, vilken även skett nationellt, och som kan kopplas till nya metoder som utvecklats och spridits i kriminella nätverk, exempelvis för att komma runt identifiering med bank-ID och andra säkerhetsåtgärder.

Figur 31. Bedrägeri i Umeå, uppdelat efter kategori, antal anmälda brott per 100 000 invånare

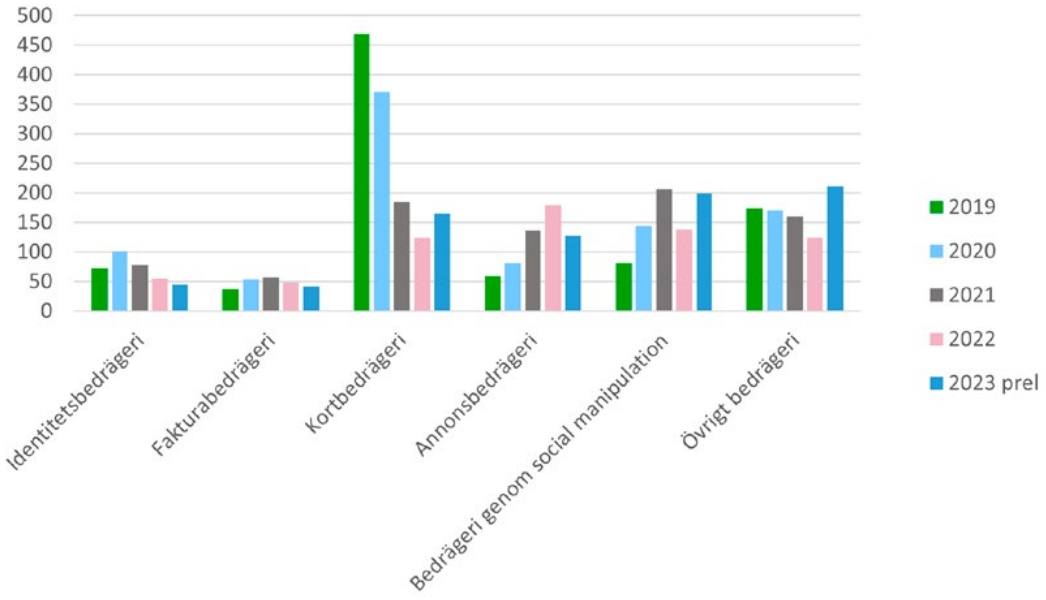

Källa Brå

Vem utsätts då för bedrägerier i Umeå? Det finns en föreställning att bedrägerier främst drabbar äldre, men statistiken visar att 45 procent av de som drabbas är under 40 år, kontra 33 procent för kategorin 60+.

Figur 32. Målsägande i Umeå utsatta för bedrägeri 2023, uppdelat efter ålder, andelar

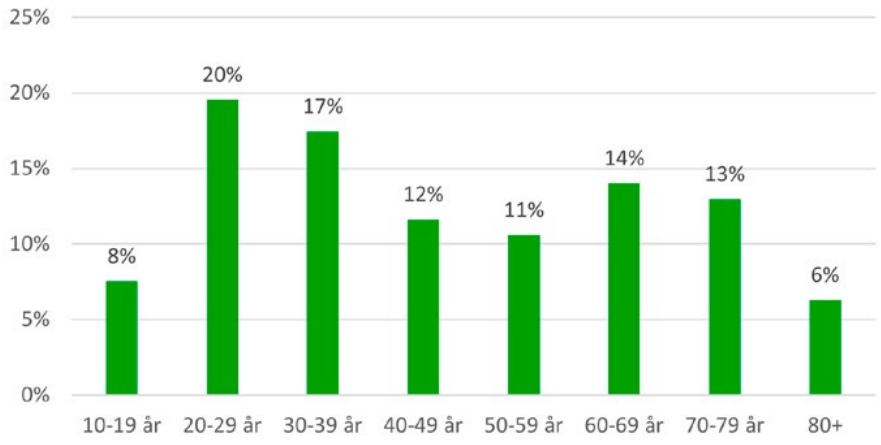

Källa: Polismyndigheten

Men det är viktigt att beakta två saker: dels att bedrägerier utgör en mycket större andel av de brott som äldre utsätts för, dels att den äldre befolkningen är måltavla för de mest ekonomiskt kostsamma formerna av bedrägeri, främst bedrägeri genom social manipulation, som kan leda till stora förluster för den som luras.

Figur 33. Målsägande utsatta för bedrägeri i Umeå 2023, uppdelat efter brottskategori och ålder, andelar

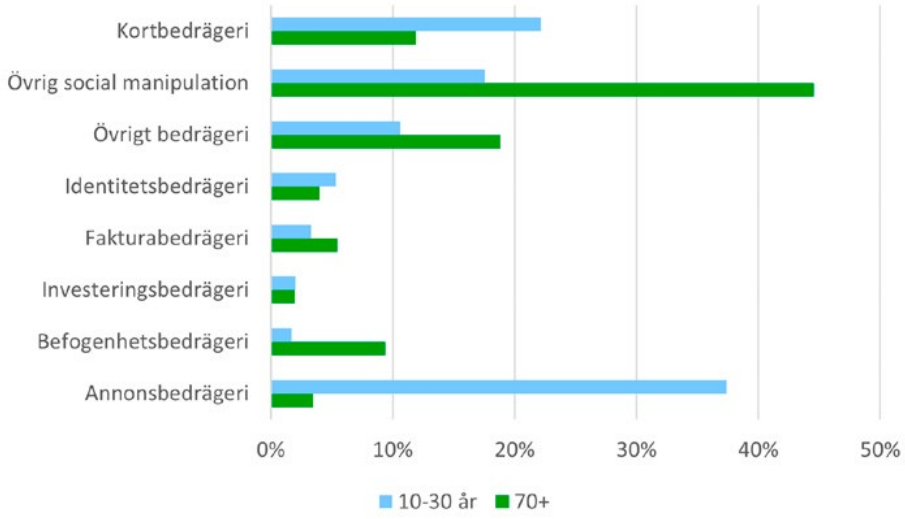

Källa: Polismyndigheten

Just den sistnämnda kategorin av bedrägerier beskrivs som särskilt problematiska i Brås senaste rapport om bedrägerier. De innebär ofta stora ekonomiska förluster för brottsoffren, och leder till starka känslor av skam och skuld hos de drabbade. De psykiska och ekonomiska konsekvenserna blir mycket större än för andra bedrägerier, som kort- eller annonsbedrägerier, där den ekonomiska förlusten är mindre och det psykiska övergreppet inte lika smärtsamt. Äldre och personer med funktionsnedsättningar drabbas i störst utsträckning.

Att utveckla bättre sätt att förebygga bedrägeribrott är angeläget, inte minst eftersom en stor del av vinsterna göder den organiserade brottsligheten. Polisens kartläggning visar att samma grupperingar kan kopplas till såväl dödligt skjutvapenvåld som bedrägerier, och att brottsvinster från bedrägerier skapar tillväxt i kriminella miljöer, vilken i sin tur kan påverka maktbalansen och leda till nya konflikter och ökat våld. Det är också tydligt att brottsvinster som genereras från t.ex. bedrägeribrotten skapar tillväxt i kriminella miljöer vilket påverkar maktbalansen inom dessa miljöer och kan leda till konflikter och annan allvarlig påverkan på samhället.

Kapitel 4 – Brott mot miljön, folkhälsan, samt samhällets ordning

I det här kapitlet är fokus på de brott som inte i första hand drabbar en enskild individ – många av brotten saknar målsägande – men som utgör ett hot mot miljön, folkhälsan, samt samhällets ordning och stabilitet.

a. Brott mot miljön

Brott mot miljön är en väldig bred kategori som berör många olika sorters brott, från nedskräpning och avfallsbrott till artskyddsbrott. Vad brotten har gemensamt är att de skadar miljön och därmed indirekt människors hälsa.

Brott mot miljön präglas enligt Naturvårdsverket av ett stort mörkertal och en avsaknad av tillförlitlig data. Överträdelser upptäcks i regel i samband med kontroller, vilket innebär att många brott aldrig uppdagas. Samtidigt kan effekterna av otillåten miljöverksamhet eller avfallsbrott få mycket stora konsekvenser, i form av föroreningar och stora kostnader för sanering. I Botkyrka till exempel förväntas kostnaden för Think Pinks avfallsbrott kosta kommunen uppemot 200 miljoner kronor.

I Umeå finns data kring antalet miljösanktionsavgifter och antalet anmälningar om nedskräpning och avfallsbrott:

Tabell 3. Antal miljösanktionsavgifter, anmälningar om nedskräpning eller avfallsbrott

År	Antal miljösanktionsavgifter	Antal anmälningar om nedskräpning	Antal anmälningar om avfallsbrott
2019	76	-	8
2020	35	-	5
2021	39	51	8
2022	28	35	4
2023	25	42	7

Siffrorna är väldigt händelsestyrda, det vill säga att upp- och nedgångar till stor del beror på kommunens arbete med kontroller och tillsyn. Som mått på brottsligheten pekar mycket på att siffrorna är i underkant och inte speglar den reella omfattningen. Exempelvis pekade slutrapporten från Umeå kommuns strandstädningsprojekt på en mycket mer omfattande problematik än vad siffrorna ovan visar.

Att skala upp arbetet med att förebygga och motverka avfallsbrott är angeläget eftersom det också är en brottslighet med stark koppling till organiserad brottslighet, som identifierat det som en lukrativ och riskfri brottsarena.

b. Brott mot människors hälsa och säkerhet

Den här kategorin utgörs av brott som bryter mot de lagar som reglerar livsmedel, läkemedel, alkohol, tobak, dopningsprodukter och narkotika, men även trafik.

LIVSMEDEL

Brott mot livsmedelslagen (SFS 2006:806) kan ta många former, från bristande hygien på restauranger till undermåliga förpackningar. Ett område som fått mycket uppmärksamhet är livsmedelsfusk. Det kan innebära användning av förfalskade ingredienser, att ge felaktig information om kvalitet eller tillverkningssätt, att producera livsmedel under förfalskade varumärken eller att sälja vidare stulna livsmedel. Brottet kan innebära en fysisk överträdelse, det vill säga att en produkt manipuleras, exempelvis att förbjudna ämnen

tillsätts i bröstmjölksersättning. Men brottet kan också innebära en administrativ överträdelse, där livsmedel säljs som egentligen inte får säljas (exempelvis produkter med passerat bäst-före datum) eller att konsumenter vilseleds (exempelvis att odlad lax säljs som vildfångad). Även det här området är en prioriterad brottsarena för den organiserade brottsligheten.

ALKOHOL

Langning, överservering eller otillåten alkoholförsäljning utgör brott mot Alkohollagen (2010:1622). Att förebygga alkoholrelaterad brottslighet är viktigt ur ett folkhälsoperspektiv, men också för att alkoholkonsumtion påverkar människors benägenhet att begå brott i en negativ riktning; exempelvis visar analyser som Brå gjort 2015 att 7 av 10 män var berusade när de begick misshandel, och Folkhälsomyndigheten har också sett ett samband mellan alkohol och våld i nära relation.

Nationellt visar data från Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) att alkoholkonsumtionen minskat sedan 2004, främst bland män och unga. Samtidigt kvarstår en betydande grupp intensivkonsumenter som har ett riskbruk av alkohol.

I Umeå är konsumtionen på en lägre nivå än riket, men *Unga*-enkäten visar av 4 procent av killarna och 3 procent av tjejerna som besvarat enkäten dricker varje helg eller oftare, vilket ger en tydlig indikation på att langning förekommer i Umeå, eftersom endast ett fåtal av de svarande eleverna var över 18 år.

När det gäller brott mot alkohollagen har antalet anmälda brott i Umeå kraftigt minskat sedan toppen 2009.

Figur 34. Brott mot alkohollagen, uppdelat efter Umeå och riket, anmälda brott per 100 000 invånare

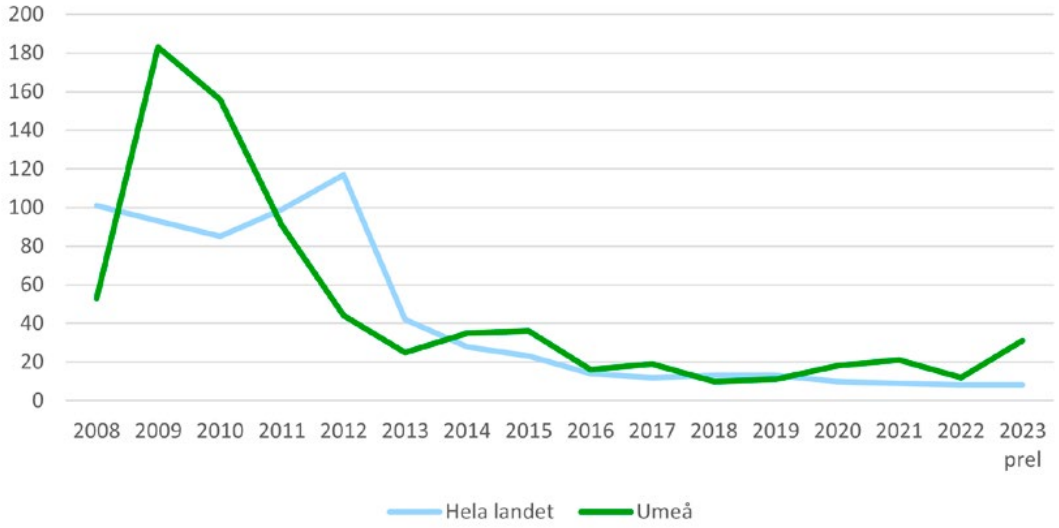

Källa: Brå

Om den stora ökningen 2008–2009 berodde på ett ökat antal brott eller bättre upptäckt är oklart. Sedan 2016 har trenden varit sakta minskande, dock visar preliminärdatan på en ökning 2023. Umeå har vanligen legat på ungefär samma nivå som riket de 10 senaste åren. Den absoluta majoriteten av anmälda brott handlar om olovligt anskaffande eller hantering av alkohol.

TOBAK

Även produktion och distribution av tobaksprodukter är starkt reglerade. Såväl i Umeå som nationellt minskar rökandet, inklusive bland ungdomar. Däremot ser man en ökning av användandet av e-cigaretter (vejp) och snus – i synnerhet vitt snus, som är populärt hos tjejer.

Unga-enkäten visar att cirka 2 procent av de svarande eleverna i högstadiet röker, vilket ökar till 4 procent på gymnasiet. Även här är siffrorna en indikation på att det sker tobaksrelaterad brottslighet i kommunen.

NARKOTIKA

Narkotika är ett av de få områden där Umeå ligger över riksgenomsnittet på antalet anmälda brott per 100 000 invånare.

Figur 35. Narkotikabrott, uppdelat efter Umeå och riket, anmälda brott per 100 000 invånare

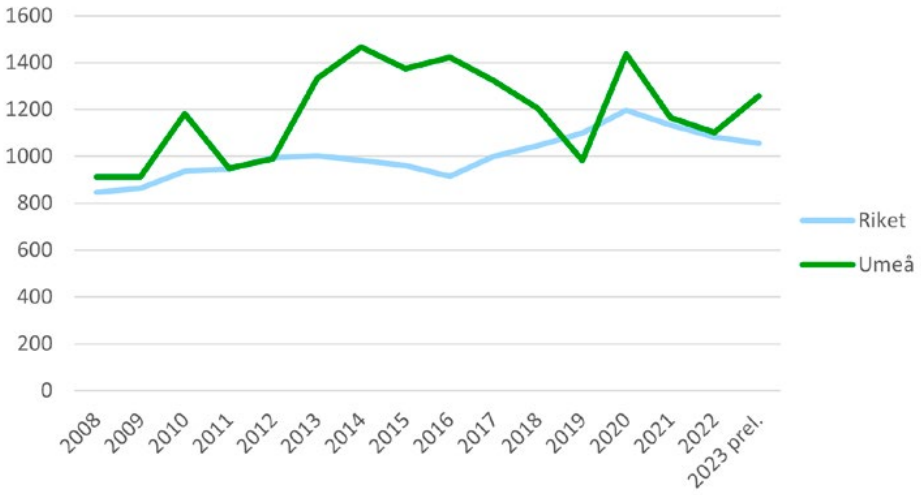

Källa: Brå

I tolkningen av datan är det viktigt att beakta att anmälningarna gällande narkotikabrott är väldigt händelsestyrda. Upp- och nedgångar påverkas främst av omfattningen och resultaten av polisens spanings- och ingripandearbete. Det innebär att en plötslig ökning av antalet brott i regel inte speglar en förvärrad problematik just där och då, utan snarare ett stort tillslag eller annan händelsestyrd konsekvens. Enligt polisen i Umeå speglar det stora antalet anmälningar i Umeå ambitionsnivån på arbetet. En tolkning som får stöd av resultaten från Umeås folkhälsoenkäter, som inte pekar på någon mer utbredd användning av narkotika i Umeå kommun jämfört med riket. I folkhälsoenkäten *Jämlika Liv* uppgav 3 procent att de använt cannabis under de sista 12 månaderna. För amfetamin, kokain eller ecstasy låg nivån lägre – 0,6 procent av männen svarade att de använt dem de sista 12 månaderna. Bland unga är det 4 procent som uppger att de använt narkotika de senaste 12 månaderna (andelen har minskat sedan 2014).

De vanligaste preparaten i Umeå som för riket i stort är cannabis (hash och marijuana), amfetamin och kokain. I synnerhet kokainet har ökat kraftigt de senaste åren, inte minst bland yngre användare. Det är en vanligt förekommande drog i festsammanhang (”partyknarkandet”). Även narkotikaklassade läkemedel som Tramadol förekommer.

Att förebygga och motverka användandet av narkotika är angeläget ur ett folkhälsoperspektiv, eftersom användandet av narkotika får negativa konsekvenser för hälsan och kan leda till dödsfall. Men den illegala narkotikahandeln är i sig ett problem, som får negativa samhälleliga konsekvenser. Narkotikahandeln i Sverige kontrolleras av organiserade kriminella nätverk. Konflikter över kontroll av drogmarknader leder till våldsbrott som orsakar stor otrygghet och skadegörelse. Behovet av arbetskraft inom hanteringen och försäljningen av narkotika är också det huvudsakliga skälet till att unga rekryteras av gängen.

Källa: Umeå kommun, Socialtjänsten

TRAFIK

Nationellt har antalet anmälda trafikbrott minskat sedan 2018. I Umeå var trenden också sjunkande fram till 2022, men preliminärdatan för 2023 visar på en ökning.

Figur 36. Trafikbrott, uppdelat efter Umeå och riket, anmälda brott per 100 000 invånare

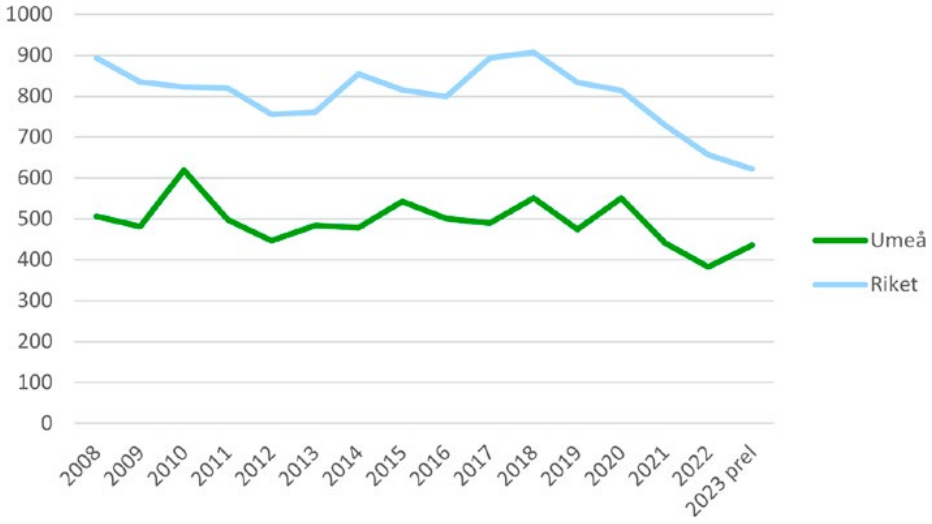

**avser brott mot trafikslagen*

Källa: Brå

Värt att beakta även här är att trafikbrott är en mycket händelsestyrd brottskategori där variationer i antal anmälda fall till stor del beror på polisens prioriteringar, och utfallet av polisens spanings- och ingripande-arbete.

De vanligaste trafikbrotten i Umeå 2023 var olovlig körning och smitning, följda av rattfylleri och drog-rattfylleri.

I Umeå gick antalet anmälda fall av drograttfylla om antalet fall av rattfylla kopplat till alkohol 2013 och hade sen dess legat högre. Under 2022 och 2023 låg båda kategorierna på ungefär samma nivå.

Figur 37. Rattfylleri i Umeå, uppdelat efter alkoholpåverkad eller narkotikapåverkad förare, antal anmälda brott per 100 000 invånare

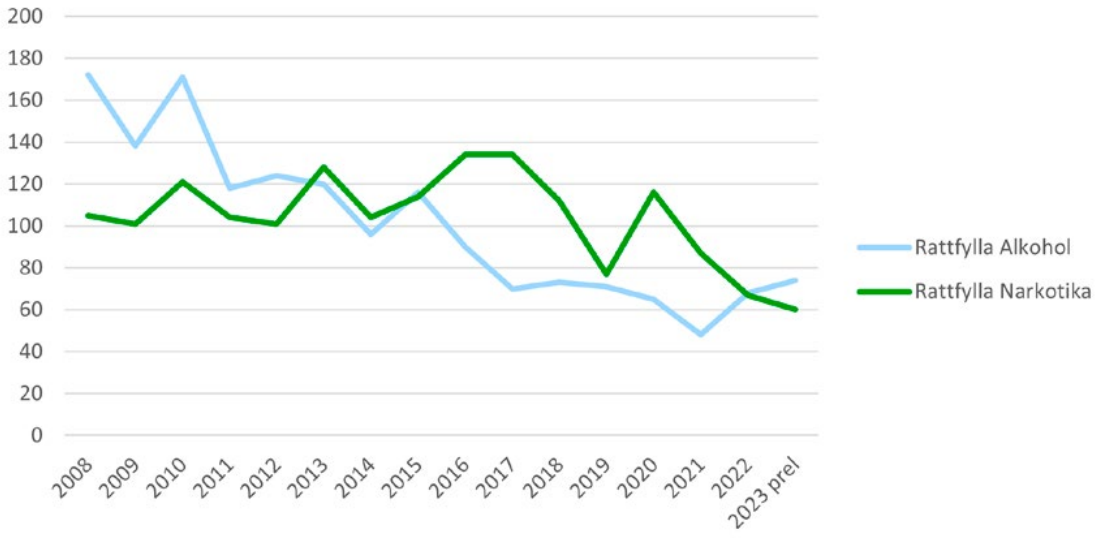

Källa: Brå

När det gäller rattfylla speglar den sjunkande trenden över tid snarare ett minskat antal kontroller än en minskad andel berusade förare. Andra källor, exempelvis kommunens *Unga*-enkät från 2022, pekar tvärtom på att anmärkningsvärt många av de unga som svarat åkt bil med en berusad förare.

För mer information om utveckling och omfattning när det gäller trafikrelaterad brottslighet, se motsvarande avsnitt i Lägesbilden. [länk till sidan 88 i Lägesbild]

Figur 38. Unga om deras erfarenheter av rattfylleri

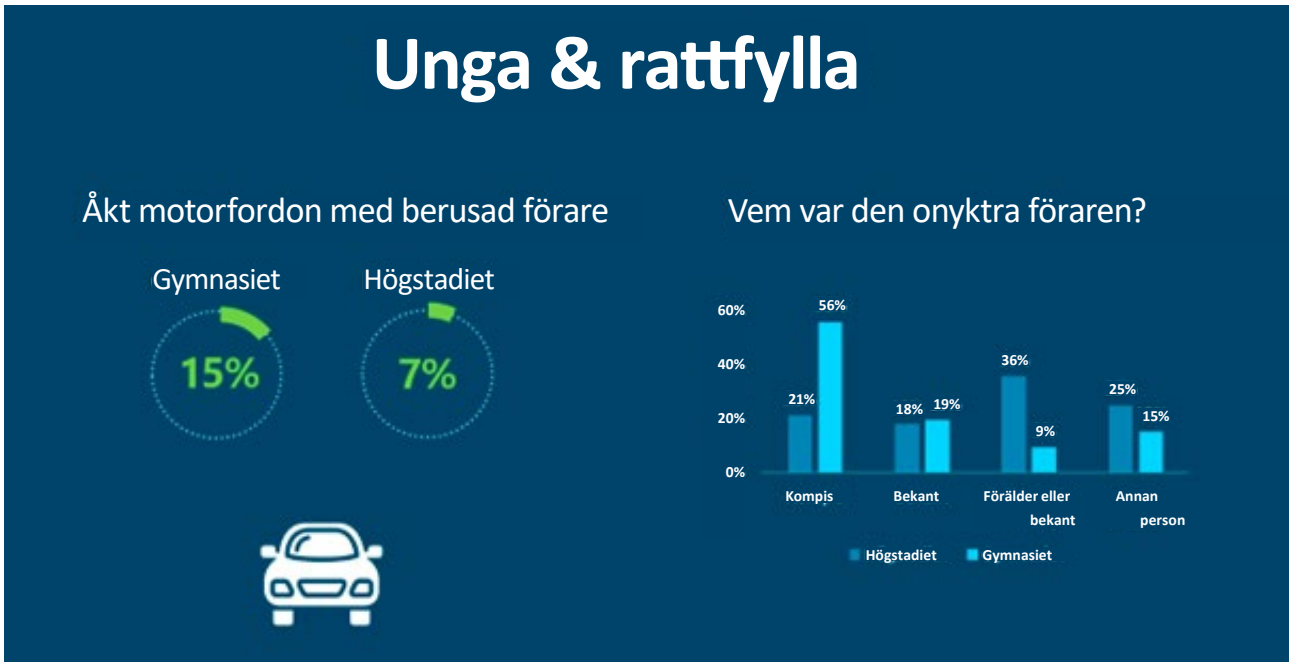

Källa: Umeå kommun, Unga 2022

c. Brott mot samhällets ordning

VÅLDSBEJAKANDE EXTREMISM

Beslutet att genomföra ett terroristbrott grundar sig i regel i en form av våldsbejakande extremism. Med våldsbejakande extremism menas aktörer eller ideologier som inte accepterar grundläggande demokratiska värden, och som rättfärdigar våld eller andra former av brott för att nå sina politiska mål. Att ha våldsbejakande extremistiska åsikter är inget brott, men det är ideologier som lätt leder till brottsliga handlingar eftersom de rättfärdigar användandet av våld för att nå sina politiska mål.

Enligt Center mot våldsbejakande extremism (CVE) finns det ett antal våldsbejakande extremistiska rörelser som är aktiva i Sverige. De som i nuläge utgör det största terrorattentatshotet mot Sverige är enligt Säkerhetspolisens analyser den våldsbejakande islamistiska rörelsen och den våldsbejakande högerextrema miljön. De bedöms därmed utgöra ett större hot än den våldsbejakande vänsteraktivismen. Två andra våldsbejakande ideologier som inte identifierats som hot av Säkerhetspolisen men som CVE beskriver är våldsbejakande djurrättsaktivism och våldsbejakande misogyni. För mer information om dessa ideologier, se Lägesbilden. [länk till sidan 91 i Lägesbild]

I Umeå har tillväxten i den islamistiska miljön bromsat av sedan IS fall. Våldsbejakande högerextremism förekommer, men är knutet till ett fåtal individer och har inte riktigt fått fäste i Umeå. Våldsbejakande vänsterextremism och djurrättsaktivism har historiskt haft ett starkare fäste i Umeå, men har ebbat ut på senare år.

Den extremism som just nu utvecklas och som Konsultationsforumet är mest uppmärksam på är vålds-bejakande misogyni. Det har kommit flera rapporter från skolor om en negativ trend bland vissa killar, som uttrycker beundran för den uttalade misogynisten Andrew Tate, och som har uttalat sig negativt om feminism och jämställdhet. Det handlar inte om något uttalad rörelse, inte ens om grupperingar, utan snarare om individer som självradikaliserats genom det de läst på nätet. Gränsdragningarna mot andra ideologier är inte så skarpa. De unga som aktualiserats ger uttryck för en otydlig blandning av misogyni och högerextremism (exempelvis genom att klottra hakkors), vilket kan bero på att det inte är ideologin som är ingången, utan snarare ett dåligt psykisk mående och en vilja att chockera som uttrycker sig genom såväl rasistiska som misogyna ställningstagande.

HEDERSRELATERAT VÅLD OCH FÖRTRYCK

Att ha traditionella värderingar sprungna ur hederskulturer är inte brottsligt. Däremot finns det en koppling mellan mycket hederstunga miljöer och en hel rad brottsliga företeelser som barnaga, våld i nära relation, misshandel, olaga frihetsberövande, sexuellt våld och tvångsgifte. Själva hederslogiken går också stick i stäv med det svenska samhällets rättsprinciper och grundläggande värderingar. Den svenska demokratin bygger på jämställdhet, respekt för människors lika värde och för individens rätt att forma sitt eget liv. De principerna ifrågasätts av hederskontext där individen förväntas underkasta sig kollektiva värderingar, och där normbrott i värsta fall kan bestraffas i ett informellt rättssystem byggt på våld och förtryck.

Såväl nationellt som i Umeå är det svårt att skatta omfattningen och utvecklingen på hedersrelaterat våld och förtryck. Mörkertalet är mycket stort, och den statistik som finns tillgänglig fångar med all sannolikhet bara upp en liten del av problemet. Exempelvis är antalet hedersrelaterade aktualiseringar hos socialtjänsten förhållandevis få varje år.

Tabell 4. Hedersrelaterade aktualiseringar hos socialtjänsten i Umeå, antal

År	Aktualiseringar heder (vuxna)	Totalt antal aktualiseringar våld i nära relation	Aktualiseringar heder (unga 0–20 år)	Antal enskilda barn
2019	0	95	3	2
2020	6	79	18	17
2021	7	91	63	50
2022	3	113	51	44
2023	5	166	22	20

Källa: Umeå kommun, Socialtjänsten

För mer data kring heder i Umeå och en diskussion av svårigheten att skatta omfattning och utveckling på den här typen av brottslighet, se Lägesbilden [länk till sid 93 i Lägesbild] och Umeå kommuns rapport från 2022, *Hedersrelaterat våld och förtryck i Umeå kommun*.

Det är mycket svårt att med säkerhet säga något om utvecklingen av det hedersrelaterade förtrycket i Umeå (för en diskussion av varför, se rapporten *Hedersrelaterat våld och förtryck i Umeå kommun*, Umeå kommun 2022c). Enligt vissa ökar problemet, enligt andra går det i vågor.

Ett mönster som Konsultationsforum våldsbejakande extremism understryker är att hedersrelaterat *förtryck inte bara är ett problem i sig, men att det också finns en stark koppling mellan att växa upp i hedersmiljöer och annan kriminalitet. De personer som utöver hedersförtryck är inte sällan redan kända för polisen på grund av annan kriminalitet, och att växa upp i en sådan miljö måste anses som en stor riskfaktor för framtida kriminalitet. Forumet ser också en koppling mellan hederstunga miljöer och våldsbejakande islamism.

De här kopplingarna innebär att det förebyggande arbete som görs mot hedersrelaterat våld och förtryck, inte minst bland unga, i förlängningen också kan ge andra brottsförebyggande effekter.

HATBROTT OCH DISKRIMINERING

Hatbrott och diskriminering drabbar enskilda individer. Men när en judisk familj får sina rutor krossade eller en svensk-irakier inte kallas till intervju på grund av sitt efternamn är angreppet ofta motiverat av deras grupptillhörighet. Därmed blir det också ett angrepp på grundläggande principer som allas lika värde, mångfald och tolerans.

Ett problem när man vill skatta omfattningen och utvecklingen på hatbrott eller diskriminering i Umeå är avsaknaden av datakällor. Polisen har statistik om antalet anmälda hatbrott, men menar själva att det är ett ofullständigt mått eftersom få fall anmäls.

Tabell 5. Anmälda hatbrott i Sverige 2022 uppdelat per polisregion

Polisregion	Antal	Per 100 000 invånare
Bergslagen	**197**	**22**
Mitt	**224**	**23**
Nord	**204**	**23**
Stockholm	**701**	**28**
Syd	**647**	**32**
Väst	**430**	**21**
Öst	**260**	**23**

Källa: Brå

Det finns väldigt lite att använda i analysen. Därför har vi tagit hjälp av Rättighetscentrum Västerbotten och deras rapport *Diskriminering i Umeå – en lägesöversikt*.

Enligt Rättighetscentrums lägesöversikt finns det gott om kvalitativa vittnesmål som visar att hatbrott sker i Umeå. I de berättelser som Rättighetscentrum Västerbotten samlade in under sitt projekt Rättighetsvandring mellan 2019–2020 förekommer många exempel på hatbrott, exempelvis kräkningar utifrån etnisk tillhörighet eller religion:

"Jag var i stan och handlade på Coop med min son 5 år. Jag står vid grönsakerna och ser en svensk man bredvid. Jag tycker inte om det. Mannen står nära och tittar. Jag vänder mig och frågar vad det är. Han säger Ni är så jävla fula. Du förstör mitt land. Sen tar han tag och i min hijab. Det står folk omkring och ser. Jag blir jätteledsen." (Rättighetscentrum Västerbotten 2020).

När det gäller diskriminering visar Rättighetscentrums lägesöversikt att två typer av problematik sticker ut – dels diskriminering mot elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF), dels diskriminering utifrån religiös eller etnisk tillhörighet.

Antalet diskrimineringsärenden som inkommer till Rättighetscentrum Västerbotten och som handlar om elever med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning (NPF) har ökat markant de senare åren. De flesta fall handlar om bristande tillgänglighet som avser anpassningar i skolmiljön, åtgärder i undervisningen eller extra personalresurser. Enligt Rättighetscentrum Västerbotten är stödet till elever med NPF ofta otillräckligt, en brist som frekvent kompenseras genom att i stället införa anpassad skolgång. Det förekommer också

ärenden där skolor inte tillräckligt skyndsamt utrett elevers behov, eller upprättat åtgärdsprogram. När åtgärdsprogram upprättas är de inte sällan bristfälliga och utvärderas inte. Rättighetscentrums lägesöversikt visar att en NPF-elev i Umeå i snitt har 3,5 F i sitt utgångsbetyg jämfört med 0,9 för elever utan NPF.Även vuxna i Umeå diskrimineras på grund av neuropsykiatriska funktionsvariationer. Det kan handla om bristande anpassningar på arbetsplatsen, eller arbetstagare som på grund av NPF omplacerats till mindre kvalificerade arbetsuppgifter. I flera ärenden är det Umeå kommun som är arbetsgivare.

Rättighetscentrum Västerbotten får också in många ärenden som rör diskriminering utifrån religiös eller etnisk tillhörighet. Elever i Umeås skolor diskrimineras exempelvis under ramadan, när det förekommer att skolpersonal ifrågasätter elevers religiösa identitet eller försätter dem i situationer där de tvingas bryta sin fasta. Elever trakasseras också av jämnåriga utifrån deras etniska tillhörighet, och det finns exempel där sådant påtalats för skolledningen utan att en utredning skett. I vissa ärenden har elever som påtalat diskriminering också utsatts av repressalier från lärare. Även vuxna diskrimineras på arbetsplatsen på grund av sin etniska eller religiösa tillhörighet. Rättighetscentrum får återkommande ärenden där personer trots överlägsna meriter sållas bort i rekryteringsprocesser. Det förekommer också att arbetstagare inom Umeå kommun ombetts avlägsna sina religiösa symboler på arbetsplatsen. Andra vanliga ärenden är anställda som upplever sig missgynnade vid schemaläggning av arbetstider eller vid lönesättning, jämfört med kollegor med svensk bakgrund.

EKOBROTT OCH BIDRAGSBROTT

Det svenska samhället bygger på värderingar som solidaritet och tillit. Människor accepterar förhållandevis höga skatter på sina inkomster, för att i gengäld få tillgång till välfärdstjänster. Därför är de brott som utnyttjar välfärdssystem eller snedvrider den ekonomiska konkurrensen på arbetsmarknaden farliga ur ett samhällsperspektiv, eftersom de riskerar att underminera människors tillit, och i förlängningen deras vilja att bidra till den gemensamma välfärden. Om alltför många personer utnyttjar systemet genom ekobrott eller liknande brottslighet kommer det påverka andras vilja att fortsätta bidra. Därför är kampen mot den ekonomiska brottsligheten särskilt angelägen.

Med ekobrott menas brott som sker inom ramen för en legalt bedriven näringsverksamhet. De vanligaste formerna av ekonomisk brottslighet är skattebrott och bokföringsbrott, som utgör ungefär 90 procent av alla misstänkta ekobrott. Bidragsbrott och välfärdsbrott är en annan växande sektor. Enligt Ekobrottsmyndigheten handlar de flesta ärenden om småföretag, men det förekommer även fall som handlar om större, seriösa verksamheter som medvetet begår brott, eller där själva företagsidén är brottslig. Mycket av brottsligheten har koppling till nationell och internationell organiserad brottslighet.

I Brås statistik över anmälda brott dominerar bidragsbrotten rent antalsmässigt. Antalet anmälda brott varierar dock mycket från år till år.

Figur 39. Ekobrott i Umeå uppdelat efter olika brottskategorier, antal anmälda brott per 100 000 invånare

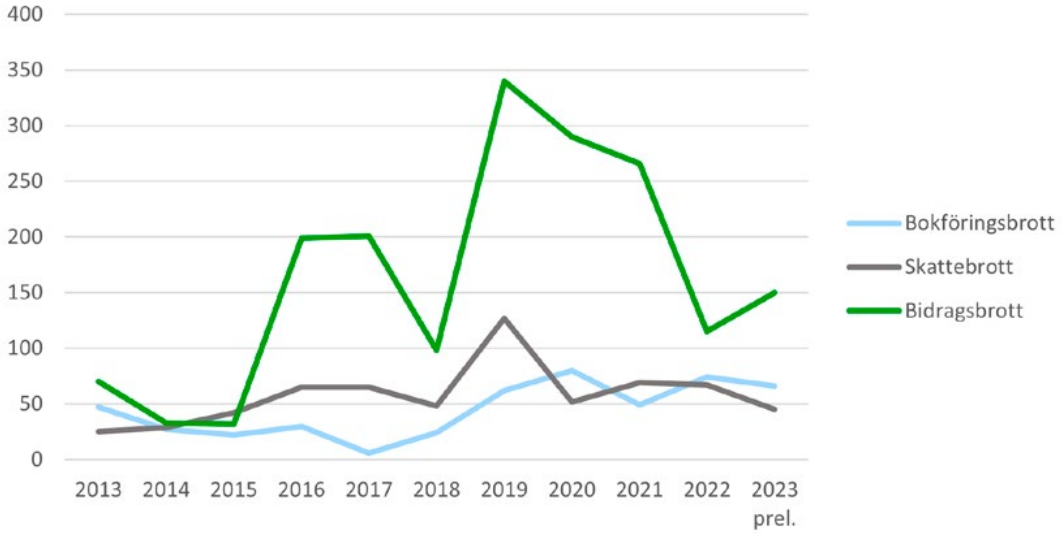

Källa: Brå

I likhet med riket syns en mer stabil utveckling på anmälda bokföringsbrott och skattebrott i jämförelse med bidragsbrotten. Antalet anmälda bidragsbrott toppade 2019. Det var då en hög nivå av anmälda bidragsbrott i Umeå även jämfört med riket. Under perioderna 2015–2017 samt 2019–2021 låg Umeå klart över nivån för riket på antal anmälda bidragsbrott per 100 000 invånare. Mellanstora städer, som Umeå, tenderar dock att ha mer variationer i sina kurvor än rikssnittet.

Figur 40. Bidragsbrott uppdelat efter Umeå och riket, antal anmälda brott per 100 000 invånare

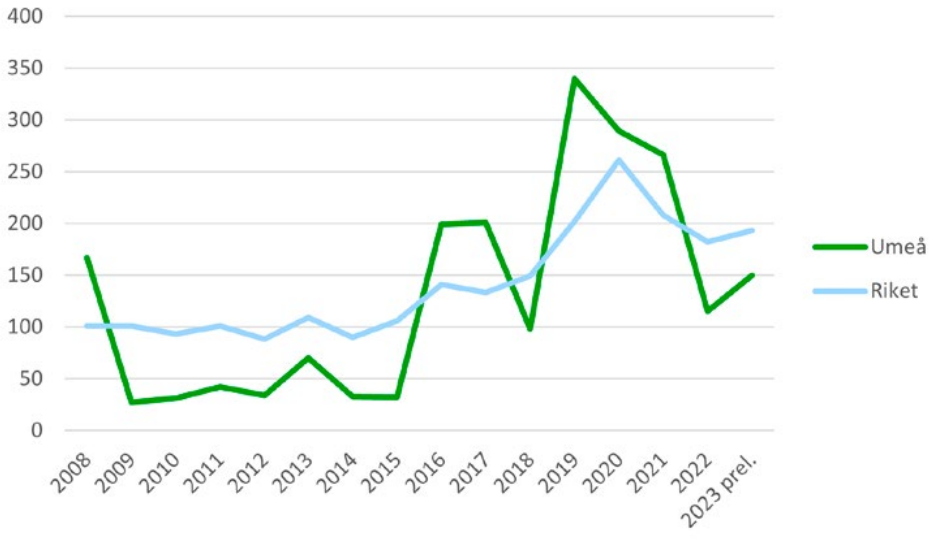

Källa: Brå

Intressant är att det ändå verkar finnas en gemensam utveckling av bidragsbrotten. Den skarpa ökningen 2019 i Umeå följdes av en ökning 2020 för riket. I såväl Umeå som riket minskade sedan antalet anmälda bidragsbrott.

Vid en närmare anblick på vad som drev ökningen av bidragsbrott i Umeå är det tydligt att den bidragande orsaken var brott mot Försäkringskassan, alltså bidragsbrott mot en nationell myndighet (se diagram nedan). Många av de brott som anmälts i Umeå hade en tydlig koppling till nationella myndigheter. Det kan indikera att brottsligheten riktat in sig på just de här systemen, kanske utifrån en nationell trend bland den organiserade brottsligheten. Försäkringskassan är också en ganska given måltavla för den organiserade välfärdsbrottsligheten, utifrån de stora belopp som myndigheten delar ut årligen. Men ökningen 2019 i Umeå och 2020 i riket kan också spegla ett förstärkt kontrollarbete internt på Försäkringskassan. Kunskapen och medvetenheten om välfärdsbrottslighet i myndighetssverige har ökat de senare åren.

Figur 41. Bidragsbrott i Umeå uppdelat efter olika myndigheter och kommun, antal anmälda brott per 100 000 invånare

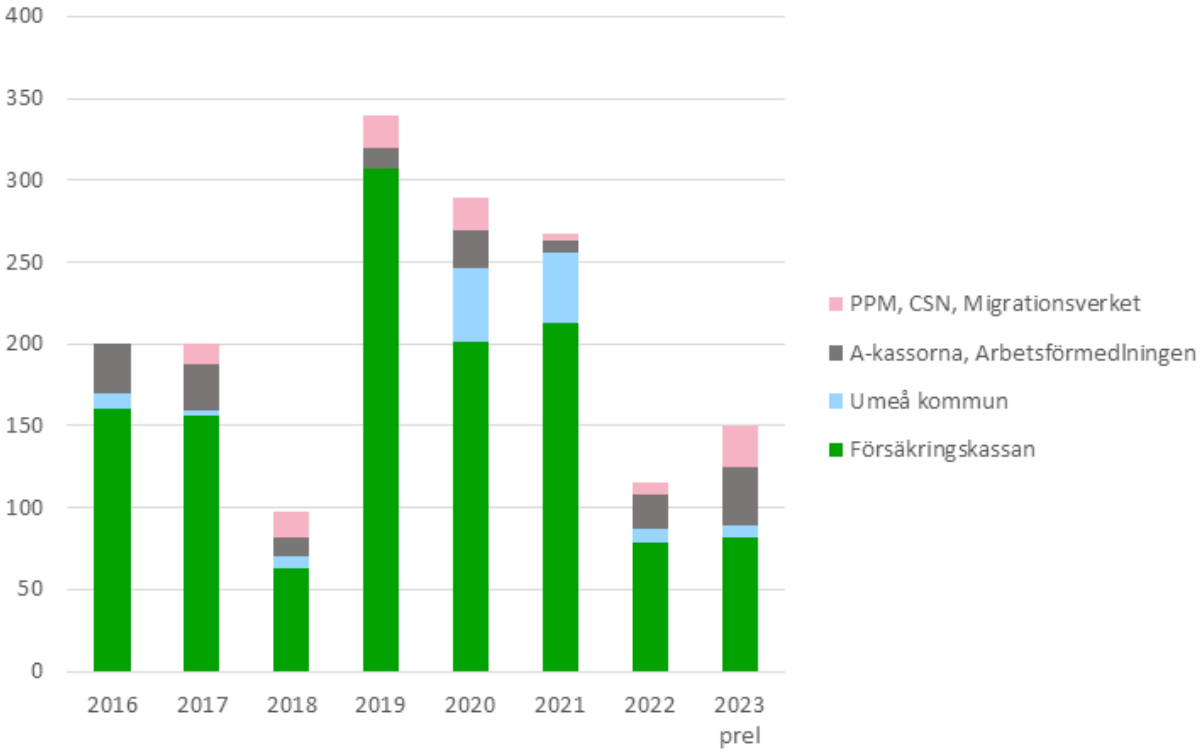

Källa: Brå

Även i Umeå kommun har arbetet med att identifiera och förhindra bidragsbrott och ekobrott intensifierats sedan 2022. Umeå kommun har på uppdrag från politiken förstärkt det förebyggande arbetet mot välfärdsbrott, ett arbete som leds av Säkerhetsavdelningen som under 2023 gjort en kartläggning av sårbarheter i kommunens olika förvaltningar. För mer information, se Lägesbilden.

3. Slutsatser och rekommendationer för det förebyggande arbetet framåt

A. VAD STICKER UT I LÄGESBILDEN?

Syftet med den här lägesbilden är, i enlighet med lagens krav, att redogöra för omfattningen och utvecklingen på brottsligheten i Umeå kommun, för att sedan ligga till grund för kommunens åtgärdsplan.

För att avgöra var det finns behov av förstärkningar i det brottsförebyggande arbetet är en bra utgångspunkt att se inom vilka områden Umeå särskiljer sig negativt jämfört med resten av landet.

I den genomflygning av Umeås brottslighet som gjorts i rapporten, vad är det som sticker ut?

a. Höga antal anmälda brott

Man kan börja med att konstatera att det finns några brottskategorier där Umeås brottslighet, räknat i antal anmälda fall per 100 000 invånare, faktiskt ligger högre än riket. De områdena är relativt få – Umeå är en stad med låg brottslighet – men just därför blir de extra intressanta. De områdena är cykelstölder, narkotikabrott och brott mot alkohollagen.

Sedan finns det också ett område där Umeås brottslighet ligger på samma nivå som riket, vilket i sig är ovanligt eftersom Umeå inom de flesta kategorier har en lägre nivå. Det området är sexualbrott. När det gäller våldtäkt ligger Umeå ungefär på samma nivå (och stundtals högre) än riksgenomsnittet.

Vad kan vi dra för slutsats av de här siffrorna? I vissa fall pekar ett högre antal anmälda brott antagligen på en högre brottslighet – exempelvis när det gäller cykelstölder, som är mer vanligt förekommande i cykeltäta studentstäder som Umeå, Linköping eller Lund.

Men som tidigare poängterat återspeglar inte ett högre antal anmälda brott nödvändigtvis att en kommun också har en högre brottslighet. I många fall kan det snarare reflektera hur aktivt polisen arbetar med en viss problematik. Det är särskilt sant om kategorier som är händelsestyrda, det vill säga där brott inte anmäls av privatpersoner utan där de upptäcks i samband med kontroller eller polisens spaningsarbete. Narkotika- och alkoholbrott är en sådan kategori, där mer spanings- och ingripandearbete typiskt leder till fler anmälningar om brott. Det höga antalet narkotikabrott i Umeå kan givetvis spegla att det finns en stor införsel av narkotika i Umeå – något polisen också vittnar om – men det kan också peka på ett aktivt och effektivt polisarbete som gör att en högre andel av den narkotika som hanteras i Umeå också upptäcks.

Ett högre antal anmälda brott kan även bero på ett lägre mörkertal – det vill säga att fler av de brott som faktiskt begås också anmäls till polisen. Umeås nivå på sexuellt våld kan givetvis spegla en faktiskt högre prevalens av sådant våld, det bör inte uteslutas. Men det kan också vara så att fler brott i Umeå anmäls. En högre anmälningsbenägenhet skulle kunna härledas till Umeås kultur, och i synnerhet till det faktum att det här i Umeå både talas om och arbetars mycket med jämställdhet. Genom att göra våld mot kvinnor, och i synnerhet sexuellt våld, mer pratbart kan också trösklarna sänkas för att anmäla det. Därmed minskar mörkertalet, och antalet anmälda brott ökar. Här spelar polisens arbete med bemötande också stor roll. Den här lokala prägeln skulle kunna vara en förklaring på det höga antalet anmälda brott – men det är bara en hypotes. Problemet är att vi i nuläge inte vet vad Umeås siffror på antal anmälda våldtäkter beror på. Här finns ett behov av ytterligare analyser.

b. Negativ trend

Även trend är viktigt att beakta när man analyserar lägesbildens resultat. Umeå kan ligga väl under riksgenomsnittet för vissa typer av brott, men om utvecklingen går åt fel håll, då är det viktigt att fånga upp den utvecklingen tidigt för att kunna sätta in åtgärder och därmed förhindra en försämring. Särskilt intressanta är de områden där den nationella trenden pekar på en minskning av antalet anmälda brott, medan utvecklingen i Umeå går åt motsatt håll.

De kategorier där antalet anmälda brott ökat de senaste åren är misshandel mot kvinnor, tillgreppsbrott, inbrott samt rattfylleri.

När det gäller tillgreppsbrott är det flera kategorier där trenden är ökande. Anmälningar om stölder i butik och från offentliga verksamheter har ökat sedan 2021, och det har även antalet cykelstölder. Den preliminära datan för 2023 pekar också, något förvånande, på en ökning av bilstölder, vilket bryter en lång nedåtgående trend. När det gäller inbrott drivs ökningen av antalet anmälda fall av inbrott i förrådsutrymmen (källare, vindar), samt i en mindre grad av ett ökat antal anmälda inbrott i flerfamiljshus.

Att antalet anmälningar om misshandel mot kvinnor ökat är anmärkningsvärt, eftersom det skiljer sig från utvecklingen av våldet mot män där trenden i Umeå är minskande. Preliminärdata för 2023 visar på en markant ökning av antalet anmälda fall av misshandel mot kvinnor, en ökning som syns tydligare i Umeå än för hela riket. Även här kan ökningen möjligtvis förklaras av polisens mer aktiva arbete mot våld i nära relation, vilket skulle kunna innebära att fler brott upptäcks än tidigare – men det är en hypotes, vad skälet är vet vi i nuläge inte.

Uppgången i antalet anmälda fall av rattfylleri kan med stor sannolikhet härledas till polisens arbete med kontroller. Enligt polisen har den faktiska prevalensen av onyktra förare alltid varit mycket högre än vad antalet anmälda brott visar, något som resultaten från *Unga*-enkäten också styrker (se avsnitt Trafikbrott i Lägesbild 2023 och i den här sammanfattningen).

B. Vilka områden bör prioriteras?

Är det inom de områden där antalet anmälda brott ligger över riksgenomsnittet, eller där trenden är ökande, som Umeå kommun, polisen och andra samverkansaktörer borde rikta den gemensamma kraften genom att förstärka det brottsförebyggande arbetet?

Svaret är inte enkelt. Givetvis är de här områdena extra viktiga att bevaka; men som vi har förklarat innebär inte ett högre antal anmälda brott nödvändigtvis en förvärrad brottslighet. Det är också viktigt att inte vara för reaktiv, och inte upphöra med ett långsiktigt förebyggande arbetet därför att det gett resultat och kurvan nu pekar åt rätt håll. Vissa arbeten är och måste vara långsiktiga.

Det finns också andra viktiga värden att beakta när prioriteringar i det brottsförebyggande arbetet görs, som hur synliga brotten är (vilket i högre grad påverkar medborgares trygghet), hur allvarliga konsekvenser brotten får, samt hur de hänger ihop med annan brottslighet. Exempelvis är brott mot narkotikalagen i första hand ett folkhälsoproblem, men narkotikahandeln är också en stor inkomstkälla för den organiserade brottsligheten, och leder till att fler unga rekryteras till gängrelaterad kriminalitet. Narkotikaberoende är också en underliggande orsak till andra former av kriminalitet, som cykel- och förrådsstölder som i Umeå ofta kan kopplas till ett fåtal individer som utför brotten för att bekosta sin narkotikakonsumtion. Det innebär att förebyggande insatser mot narkotikaberoende på sikt också kan leda till en minskning av narkotikarelaterade inbrott och tillgreppsbrott.

Vad gäller våld i nära relation får även de brotten långsiktiga konsekvenser, i första hand för de personer som drabbas, men också för barn som växer upp i miljöer som präglas av våld. Att som barn bevittna våld kan få allvarliga konsekvenser för den psykiska och fysiska hälsan. Att själv ha utsatts för våld är också en riskfaktor för att själv bli våldsutövare. Ur ett långsiktigt perspektiv är det alltså angeläget att förebygga våld, såväl för de drabbade individerna som ur ett samhällsperspektiv.

Slutligen är det viktigt att komma ihåg att allt viktigt inte kan mätas. Det finns allvarliga utmaningar när det gäller brottslighet som inte (än) syns i statistiken – exempelvis det hot som utgörs av den organiserade brottsligheten. Det finns än så länge få mått på hur etablerad gängbrottsligheten är i Umeå, men samtidigt har lägesbilden gång på gång visat kopplingar mellan organiserad brottslighet och andra brottskategorier – dödligt våld, narkotika, bedrägerier, hedersrelaterat våld och förtryck, livsmedelsbrott, avfallsbrott, ekobrott, bidragsbrott och otillbörlig påverkan. Det finns också oroväckande tecken på att fler barn och unga rekryteras in i kriminella nätverk, även i Umeå (se Strategisk utvecklings *Nulägesanalys* från december 2023). Att förebygga den organiserade brottsligheten är därmed ett sätt att påverka utvecklingen inom många andra brottskategorier. Andra områden där det saknas data eller där den är ofullständig är hatbrott eller otillbörlig påverkan, exempelvis hot och hat mot förtroendevalda. Här finns ett stort behov av bättre underlag.

Därför är vår rekommendation, baserat på en samlad bedömning av:

1. nivån på brottsligheten
2. trenden på brottsligheten
3. brottslighetens koppling till andra brott och dess långsiktiga konsekvenser

att i det brottsförebyggande arbetet särskilt prioritera följande områden:

Våld i nära relation – antalet anmälda fall av misshandel mot kvinnor ökar, och i de allra flesta fall handlar det om våld i nära relation. Här finns ett behov av bättre underlag: vem utsätts? var? finns det mönster? vad har förövarna gemensamt? Det är angeläget att förstärka och utveckla det förebyggande arbetet, för att göra det mer träffsäkert. Det finns även ett stort behov av förstärkta resurser för de som arbetar med att stötta de som utsätts och de som utsätter, samt de barn som drabbas. Det finns också ett behov av fördjupad samverkan mellan olika aktörer, exempelvis Polisen, socialtjänsten och Region Västerbotten.

Våld mot och mellan barn – att utsättas för våld under uppväxten och/eller bevittna våld får negativa konsekvenser för barns fysiska och psykiska hälsa. Elevhälsans statistik visar att 7 procent av alla pojkar och 6 procent av alla flickor i årskurs 4 utsatts för våld hemma eller på fritiden, och att 23 procent av alla pojkar och 17 procent av alla flickor i årskurs 4 har blivit utsatta för våld under skoltiden. Skolan är den vanligaste arenan där barn utsätts för våld (data från Stella visar också på höga nivåer när det gäller hot och våld mot skolpersonal, vilket pekar på ett bredare problem). När det gäller sexuellt våld visar *Jämlika Liv* att gruppen 16–24 är den mest utsatta, med 11 procent som svarat att de har utsatts för sexuellt våld eller tvång. Unga är inte bara våldsutsatta, de är också våldsutövare. Dels beskriver polisen en problematik kopplat till misshandel unga emellan i Umeå, dels visar statistik att 37 procent av de som misstänks för sexualbrott mot barn eller barnpornografibrott själva är mellan 15–19 år. Mycket tyder på att det finns ett stort behov av att förstärka det förebyggande arbetet mot våld bland barn, både när det gäller tidig upptäckt, våld i nära relation, våld i ungas nära relationer, och våld i skolan.

Narkotikabrott – lägesbilden visar att det finns mycket narkotika i omlopp i Umeå, och att unga som är utsatta och inte mår bra har en förhöjd risk att utveckla ett beroende av narkotika och alkohol. Att vara beroende av narkotika leder till annan kriminalitet, och skapar en inkomstkälla för den organiserade brottsligheten. När de kriminella gängen stärks ökar också risken för våld, otillbörlig påverkan och andra problem. Därför är det angeläget att fortsätta förebygga såväl försäljningen som användningen av narkotika, inom ramen för ett brett förebyggande arbete kring alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel. Viktiga områden är kompetens och kommunikation kring detta med yrkesverksamma och ideella som möter unga samt vårdnadshavare och andra viktiga vuxna. Fokus på unga med många riskfaktorer för ANDTS-problematik kan förstärkas. Vi ser olika problembilder för ungdomar och vuxna. Det finns ett behov av insatser riktade till den unga vuxna befolkningen där utifrån en hög användning. Här bör samverkan med studenthälsan, regionen och polisen prioriteras.

Organiserad brottslighet – den organiserade brottsligheten är verksam på många arenor, och kan kopplas till många olika sorters brott – narkotika, men också bedrägerier, ekobrott, välfärdsbrott, otillbörlig påverkan, misshandel och mord. Därför är det viktigt att stärka den kommungemensamma kunskapen om den organiserade brottsligheten i Umeå, för att tillsammans utveckla ett förebyggande arbete som ringar in alla de arenor där kriminella gäng kan vara verksamma. Här är det viktigt att alla delar av kommunen arbetar i samverkan, och tar vara på den kunskap som finns internt (exempelvis på Säkerhetsenheten) men också hos externa samverkansparter (exempelvis Polisen).

Hatbrott och diskriminering – lägesbilden visar att det förekommer hatbrott i Umeå, och att det sker diskriminering, bland annat i skolor och på arbetsplatser, något som Rättighetscentrums lägesöversikt beskriver. Det finns indikationer på att såväl islamofobi som antisemitism ökar. Samtidigt är underlaget för att fastställa omfattning och utveckling på de här områdena bristfälligt. Det finns ett behov av fördjupade analyser för att få fram bättre data, men också att utveckla kommunens strategiska förebyggande arbete mot hatbrott och diskriminering, eftersom de brotten sin tur driver på problem som polarisering och utanförskap, som skadar den sociala hållbarheten. Även när det gäller hot och hat mot förtroendevalda finns ett behov av bättre underlag för att förstå hur problemet ter sig lokalt.

Brott i digitala arenor – eftersom vi spenderar allt mer tid på internet och på sociala medier, och sköter allt fler ärenden via datorer och telefoner sker det även en förflyttning i brottslighetens arenor. Bedrägerierna ökar, och har blivit en stor inkomstkälla för den organiserade brottsligheten. Internet är också den vanligaste platsen för sexuella övergrepp mot barn. Samtidigt har det förebyggande arbetet inte riktigt hunnit i kapp. Förståelsen för den digitala brottsligheten, hur den utspelar sig och vad den får för konsekvenser, är fortsatt låg bland privatpersoner men också yrkesverksamma. Här finns det ett behov av kompetenshöjande insatser, exempelvis bland vårdnadshavare och personal som arbetar med barn, för att i sin tur kunna utveckla mer träffsäkra förebyggande insatser, och bättre stöd till de som drabbas. Andra områden där det finns ett behov av kompetenshöjning och bättre bevakning är IT-brott (exempelvis otillåtna dataintrång), samt hur AI på sikt kommer att påverka såväl brottslighetsutvecklingen (mer avancerade bedrägerier) men också brottsbekämpningen, genom att möjliggöra snabbare och bättre analyser.

C. Avslutande reflektioner

Det är första gången Umeå kommun sammanställer en lägesbild över brottsligheten i kommunen. Som i alla utvecklingsprocesser har det varit spännande men också stundtals utmanande att bana rätt väg framåt. Vi har lärt oss mycket om brottsligheten i Umeå, men svaren har inte sällan gett upphov till nya frågeställningar. Det innebär att lägesbilden snarare är att betrakta som ett första steg i en lärandeprocess än som en färdig produkt. Under de två år som återstår innan lägesbilden ska uppdateras kommer vi fortsätta arbetet med att samla in fler datakällor och kunskapsunderlag, och identifiera fler nyckelaktörer att intervjua. Vår förhoppning är att lägesbilden därmed kan förbättras år för år.

Nästa steg i den process som lagen fastställt är att ta fram en åtgärdsplan. Även där kommer vi att bryta ny mark, eftersom Umebrå inte tidigare haft någon plan som synliggör hela kommunens förebyggande arbete. Att ta fram en sådan kommer att vara komplext, men också mycket positivt eftersom det kommer att synliggöra helheten i det förebyggande arbetet på ett helt nytt sätt. Åtgärdsplanen blir också den arena där man kan 1) inventera det befintliga förebyggande arbetet, 2) föreslå utvecklingar eller avvecklingar, för att vässa arbetet och göra det fortsatt relevant och träffsäkert i en föränderlig värld.

Brottsförebyggande arbetet är per definition ett probleminriktat fält. Det är viktigt att ta de utmaningar som Umeå kommun står inför på största allvar, och att rikta in sig på det som inte fungerar för att kunna bli bättre. Men samtidigt är det också angeläget att då och då stanna upp och komma ihåg det lägesbilden också visar – att Umeå i jämförelse med andra städer har ett gynnsamt läge. Inom de flesta brottskategorier – mord, misshandel, rån, trafikbrott etc – är antalet anmälda brott lägre än genomsnittet i Umeå kommun, medan tryggheten och den mellanmänskliga tilliten är högre. Umeå har också ett väl utbyggt och mångfaldigt prisat förebyggande arbete, som bedrivs dag ut och dag in av kommunens olika förvaltningar. Samtidigt som fokus ligger på utveckling och förbättring är det viktigt att också värna sådant som fungerar väl.

Slutligen är det viktigt att betona att samverkan är A och O i det förebyggande arbetet. Oavsett vad som prioriteras i första hand kommer det kräva att olika delar av kommunens komplexa maskineri rör sig i takt. Ingen enskild del – inte skolan, inte socialtjänsten – kan ensam ta sig an vår tids komplexa utmaningar. Utan arbetet kräver samverkansvilja och samverkansstrukturer, internt hos kommunen, men också externt med viktiga samverkansaktörer som polisen, regionen, civilsamhället eller näringslivet. Även här har åtgärdsplanen en viktig roll att spela, genom att tydligt uttala vad som bör göras, och i vilken samverkanskonstellation.

Om sammanfattningen

Det här är en sammanfattning av lägesbildens resultat och rekommendationer. För att få hela bilden rekommenderar vi att du tar del av den fullständiga lägesbilden över brottsligheten i Umeå. Den fullständiga lägesbilden är den första versionen av Umeå kommuns lägesbild av brottsligheten sedan lagen om kommuners brottsförebyggande ansvar börjat gälla 2023. Den ligger till grund för ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete, och för den åtgärdsplan som följer för att motverka de problem som lägesbilden beskriver.

Umebrå
Strategisk utveckling
Besök: Stadshuset, Skolgatan 31A
Postadress: 901 80 Umeå
090–16 10 00
umea.kommun@umea.se
www.umea.se

UMEÅ KOMMUN

Denna behandling '258/24 Socialdirektören informerar' har inget tjänsteutlåtande.

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-11-11
Individ- och familjenämnden

Diarienr: IFN-2024/00016

Anmälan av delegerade beslut/anmälningsärenden individ- och familjenämnden 2024

Förslag till beslut
Individ- och familjenämnden godkänner redovisningen av delegationsbeslut och anmälningsärenden.

Ärendebeskrivning
Redovisning av ärenden beslutade med stöd av nämndens fastställda delegationsordning samt redovisning av anmälningsärenden.

Övriga beslut
Delegerade beslut för perioden 2024-10-01 t o m 2024-10-31 inom lagområdena SoL, LSS, LVU, LVM och övrig lagstiftning anmäls i enlighet med nämndens beslut 2024-01-24.

Anmälningsärenden

IFN-2024/00243	Halvårsuppföljning av samverkan inom ramen för IOP Umeå stadsmission
IFN-2024/00250	Avtal Region-Västerbotten Ungdomsmottagningen
IFN-2024/00252	Personuppgiftsbiträdesavtal
IFN-2024/00046	Protokoll Samråd hälsa, vård och omsorg
IFN-2023/00350	Dom från Förvaltningsrätten mål 786-24
IFN-2023/00306	Dom från Förvaltningsrätten mål 639-24
IFN-2023/00327	Dom från Förvaltningsrätten mål 624-24

Tjänsteskrivelse

Dnr: IFN-2024/00016

Beredningsansvarig

Nämndsekreterare Rose-Marie Lång Bäckström

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Rose-Marie Bäckström
Nämndsekreterare

2024-03-22

Halvårsuppföljning av samverkan inom IOP-avtalet mellan individ- och familjenämnden och Umeå Stadsmission

Närvarande: Representanter från stadsmissionens och stöd och omsorgs ledning utifrån upplägget i samverkansavtalet. Då frågor fanns att hantera inom boendemodellen Bostad först som Stadsmissionen håller på att ta fram tillsammans med kommunen, deltog även stöd och omsorgs kvalitetschef, verksamhetschef socialdirektör samt processledare på mötet.

Verksamhet och samverkan

Precis som vid förra uppföljningstillfället uppger Umeå Stadsmission att de tycker att samverkan med kommunen fungerar bra, en uppfattning som stöd och omsorg delar. US berättar att de inom sin verksamhet utvecklat evidensbaserade metoder som de arbetar efter och som de föreslår skulle kunna kommunikationsmässigt synkas ihop mer med kommunens verksamhet.

US informerar om att Kumulus har lagts ner då verksamheten upplevdes för smal och inte gick runt ekonomiskt samt att samverkan blivit svårare med kriminalvården, då de har annat fokus i och med de förändringar som äger rum på ett organisatoriskt plan. US önskar arbeta med barns behov utifrån ett bredare perspektiv och mer utifrån de modeller som andra stadsmissioner i landet arbetar med.

I mars startade US upp en ny verksamhet – Matmissionen. Syftet med verksamheten är att motverka matfattigdom och i dagsläget är det många barnfamiljer som har det tungt och som kommer för att handla. Matmissionen är bara öppet för medlemmar och medlemskapet söks genom svenska kyrkan. En app används där personen får en tid för att handla till lågt pris. US beskriver att hyllorna fylls med hjälp av de goda relationer de har med andra matmissioner och handlare. US planerar i sammanhanget även utveckla mer aktiviteter för barn och unga genom att tillhandahålla mat, kläder samt aktiviteter på barn- och ungdomssidan.

US har under våren haft fullt upp med att flytta tillbaka till sina nu nyrenoverade lokaler i stan och har avslutat sin verksamhet på Björnvägen. Dock går delar av arbetet som bedrivits in i ordinarie verksamhet i stan. Under perioden som verksamheten var förlagd på Björnvägen fick verksamheten göra ett större avtryck inom verksamhet som är skild från aktivt missbruk, vilket är något de vill fortsätta utveckla i sina ”ordinarie” lokaler.

När det gäller akutboendet har renoveringen inneburit att den enskilde får ett enkelrum att låsa om sig istället för att dela rum med en annan person. Önskan finns att justera i avtalet så att behov får styra då några av platserna är riktade till kvinnor, genom att det mest är män som kommer dit. Under mötet resoneras det och konstateras att det bästa vore att ha kvar öronmärkningen av platser för kvinnorna, men att om ingen kommer till härbärget så får platsen tas av annan för kvällen, så den inte behöver stå tom. Som regel bor de som är i hemlöshet i cirka 8-9 månader i väntan på något, vilket är en lång tid och här skulle Bostad

först kunna vara en lösning. US ser även att behov finns av ett mellanboende med låga trösklar som skulle kunna fungera som Bryggan och Hera men utan krav på heltnykterhet.

US har under en period utvecklat arbetet med att nå kvinnor i utsatthet, de ser att ett härbärge för kvinnor vore en lösning. Som läget är nu kan det innebära att offer och förövare möts för att i sin hemlöshet få plats under Stadsmissionens tak och att det optimala vore en annan lösning. Hos de kvinnor som US identifierade under det fältarbete som bedrivits uppvisade alla ett skadligt bruk och beroende. När det gäller det skyddade boendet för kvinnor så blir de våldsutsatta vanligtvis kvar under en längre tid (cirka 6 månader upp till ett år). Det kan upplevas väldigt isolerande för kvinnan som inte får ta emot besök under vistelsen. US uppger på uppföljningsmötet att de tänker söka tillstånd från IVO vilket är ett krav för att placera utifrån den nya regleringen (lagstiftningen) inom skyddat boende.

Bostad först

När det gäller Bostad först så pågår fortsatt det arbete som startade upp 2022. Arbetet finansieras även under 2024 med beviljade statsbidrag från Socialstyrelsen. Dock ligger beloppen till kommunerna för detta år på en betydligt lägre nivå vilket Stadsmissionen ser som problematiskt om de ska bedriva verksamhet. Dialog förs kring detta och för att kunna hitta vad som behövs är ett tydliggörande kring var själva leveransnivån av tjänst kommer att ligga inom under 2024. Detta ska processledare tillsammans med övrig ledning och stadsmissionen diskutera vidare framåt.

Det som har varit en process under en tid är att hitta en fungerande tågordning för målgruppens väg in till insatsen. Vad som stöd och omsorg och US tillsammans undersökt är huruvida biståndsbeslut kring boende kan ”kringgås” vilket innebär att Stadsmissionen i så fall skulle kunna fatta beslut om boende och mer självständigt driva arbetet kring ”placering” i boenden som de fått tag i genom sina nätverk. Detta visade sig vara en rätt så oprövad väg att gå sett till hur det ser ut nationellt och ett omtag har därför tagits och frågor kring biståndsbeslut och rättsäkerhet fortsätter vidare. Beslutet kring beslutsordningen bör vara färdigställt till hösten (augusti). Berörda bokar under mötet in en träff för samverkan specifikt kring detta.

När det gäller skyddat boende har US utvecklat verksamheten så att sju kvinnor kan få plats på boendet och en plats finns även i satellitlägenhet till våldsutsatta i skadligt bruk och beroende. Verksamheten planerar även rikta sig till medföljande barn till våldsutsatta.

region västerbotten

UMEÅ KOMMUN

Primärvård länsuppdrag
Dnr
Datum 2024 -10- 14
Socialtjänsten
Umeå kommun

Umeå kommun
Socialtjänsten
Datum 2024 -10- 14
Dnr IFN-2024/00250-1

TJÄNSTEAVTAL

Mellan Region Västerbotten (RV) (org.nr 232100–0222) och Umeå Kommun (org.nr 212000-2627) nedan kallad kommunen, träffas följande avtal avseende Ungdomsmottagningen.

Handlingars inbördes förhållande
Parternas åtagande regleras av
A — Skriftliga ändringar och tillägg som överenskommits mellan parterna
B — Detta avtal
Förekommer i ovan angivna avtalshandlingar mot varandra stridande uppgifter eller föreskrifter gäller de, om inte omständigheterna uppenbarligen föranleder annat, sinsemellan i ovan angiven ordning.

Varje ändring, tillägg och/eller precisering av detta avtal ska vara skriftligt, hänvisa till detta föreliggande avtal samt vara undertecknat av båda parter för att vara giltigt.

§ 1 Parter och aktörer

Avtalsparter i detta avtal är Region Västerbotten och Umeå Kommun.
Aktörerna i Ungdomsmottagningen är:

- Region Västerbotten primärvård länsuppdrag
- Umeå kommuns socialtjänst
- Umeå kommuns gymnasie- och vuxenutbildning

§ 2 Uppdrag för Ungdomsmottagningen

Mål: Ungdomar i Västerbotten får likvärdiga och jämställda insatser för att uppnå en god hälsa.

Ungdomsmottagningen i Umeå ska:

- Arbeta på ungdomens uppdrag i hela sitt sammanhang på ett hälsofrämjande sätt.
- RV- vara en del av första linjen för bedömning och behandling av psykisk ohälsa.
- Främja ungdomars sexuella, psykosociala, psykiska och fysiska hälsa.
- Vara lättillgängliga och erbjuda tidiga insatser.
- Särskilt beakta riskgrupper.
- Ungdomsmottagningen ska samverka med Kommunens Socialtjänst och gymnasieskolans elevhälsa. Utifrån de båda huvudmännens ansvarsområden tidigt identifiera ungdomar med risk för ohälsa, risk-, missbruk, familjerelationsproblematik, skolrelaterad problematik eller annan social problematik där Socialtjänst och skolans elevhälsa kan bistå och erbjuda adekvat stöd.

§ 3 Åtaganden

Var och en av de ingående parterna åtager sig att tillhandahålla personal som fyller de överenskomna tjänsteutrymmena.

Aktörer:	Tjänsteutrymme:
Primärvården	7,00
Gymnasie- och vuxenutbildningen	0,50
Socialtjänsten	2,80

Personalen har kvar sin anställning i moderorganisationen och linjeansvaret åligger också moderorganisationen.
Om personal slutar vid Ungdomsmottagningen skall hemorganisationen informera Ungdomsmottagningens ledningsgrupp senast 3 mån före avslut. Berörd part ansvarar för nyrekrytering så att vakans ej uppstår.
Respektive huvudman ansvarar vid längre sjukskrivningar att utse ersättare.
Regionen och Socialtjänsten åtar sig att utrusta och bekosta sina medarbetares egna arbetsplatser.
Regionen utrustar skolpsykologens arbetsstation.

§ 4 Andel

För gemensamma kostnader mm beräknas parts andel enligt följande:
Yta för lokaler nyttjande specifikt för den egna personalen i förhållande till den totala ytan som nyttjas specifikt för samtliga parters egen personal.

Region Västerbotten	65,40%
Kommunens socialtjänst	30,30%
Kommunen gymnasie-och vuxenutbildningen	4,30%

§ 5 Gemensamma kostnader

Ungdomsmottagningens lokaler hyrs av extern hyresvärd och Regionen är avtalspart för hyreskontraktet. Regionen fakturerar respektive avtalspart för deras andel av de gemensamma kostnaderna. §10 Ekonomisk ersättning och 10.1 Beräknad årskostnad redovisas i bilaga.

§ 6 Styrgrupp

Strategisk samverkan barn och unga är styrgrupp för Ungdomsmottagningen, samt Beredning barn och unga läns grupp.

§ 7 Ledningsgrupp

Ungdomsmottagningens ledningsgrupp består av:

Enhetschef, Umeå kommuns socialtjänst
Elevhälsochef, Elevhälsan Umeå gymnasieskolor
Avdelningschef, Ungdomsmottagningen Umeå.

§ 8 Uppföljning

Ungdomsmottagningen ska rapportera sin verksamhet till strategisk samverkan barn och unga samt till Umeå Närsjukvårdsområde för hela länsverksamheten. Respektive part ansvarar för att rapportera till respektive huvudman.

§ 9 Avtalstid/uppsägningstid

Detta avtal gäller från och med 2024-09-01 och tills vidare. Kostnaden räknas upp enligt konsumentprisindex inför varje kalenderår. Regionen ansvarar för att räkna upp kostnaden och meddela kommunen. Uppsägning från avtalet ska inkomma skriftligt till den andra parten. Avtalets uppsägningstid är tre hela kalendermånader och räknas med start första dagen i efterföljande månad, efter att uppsägningen inkommit. Önskar avtalspart träda ut avtalet innan uppsägningstidens utgång skall övriga avtalspartners ersättas för deras merkostnader av de gemensamma kostnaderna enligt fördelning i § 4.

Avtalsrevision ska göras i samråd mellan parterna, vartannat år med start två år efter avtalet har börjat gälla. Avtalsrevisionen ska dokumenteras och diarieföras kopplat till tidigare avtal. Resultatet av avtalsrevisionen ska rapporteras till Strategisk samverkan barn och unga.

Avtalet får inte överlåtas utan båda partens skriftliga godkännande.

§ 10 Ekonomisk ersättning

Kostnaderna för Ungdomsmottagningen finansieras

- Dels genom att respektive part står för den egna personalens lön, övriga personalkostnader inkl. kompetensutveckling/handledning.

- Dels genom att respektive part delar på gemensamma kostnader så att respektive part står för kostnaden enligt fördelning i §4.

§ 10.1 Beräknad årskostnad Umeå kommun.

Redovisas i särskild bilaga, årskostnaden räknas upp enligt konsumentprisindex årligen och redovisas till avtalspartners.

§ 10.2 Avvikelser från beräknad årskostnad

Vid negativa avvikelser från ovanstående eller om den beräknade årskostnaden överskrids måste styrgruppen informeras och därvid besluta om och vidta erforderliga åtgärder.

§ 10.3 Fakturering

Den totala kostnaden bokförs hos Region Västerbotten. Det beräknade årsbeloppet, fördelat per månad, faktureras till respektive avtalspart. Fakturering sker tertialvis.

§ 10.4 Avvecklingskostnader

Gemensamma kostnader som kan uppstå i samband med eventuell avveckling av Ungdomsmottagningen, skall delas mellan avtalsparterna i detta avtal enligt andel i § 4.

§ 11 Omförhandling

Part får påkalla omförhandling av bestämmelse i detta avtal om ändrade förhållanden gör att bestämmelsen motverkar parternas gemensamma målsättning. Förändringen skall dock vara av kvalificerad natur. Anmälan om omförhandling skall ske så snart det åberopade förhållandet blivit känt tör den part som påtalar omförhandlingsrätten. Omförhandling skall ske skyndsamt. Part har dock skyldighet att fullgöra berörd avtalsförpliktelse till dess omförhandling avslutats eller enligt separat överenskommelse.

§ 12 Överlåtelse av avtal

Parts rättigheter och/eller skyldigheter enligt detta avtal får ej överlåtas utan den andre partens skriftliga godkännande.

§ 13 Force majeure

Force majeure, såsom krig, omfattande arbetskonflikt, blockad, eldsvåda, miljökatastrof, allvarlig smittspridning eller annan omständighet som parterna inte råder över och som förhindrar part att fullgöra sina avtalsenliga skyldigheter, befriar sådan part från fullgörelse av dessa skyldigheter.

Arbetskonflikt som har sin grund i parts brott mot kollektivavtal får inte åberopas som befrielsegrund.

Motparten ska omedelbart underrättas om det föreligger omständigheter som kan föranleda tillämpning av denna bestämmelse.

§ 14 Avtalsförutsättningar

Detta avtal förutsätter för sin giltighet att erforderliga beslut hos respektive part fattats.

§ 15 Tvister

Eventuella tvister ska så långt möjligt lösas i samråd. I annat fall löses tvisten av allmän domstol.

Underskrifter

Detta avtal är upprättat i tre likalydande exemplar varav parterna tagit var sitt.
Umeå den 12/9 2024

Helena Jönsson
Verksamhetschef
Primärvård länsuppdrag
Region Västerbotten

Anette Forsberg
Verksamhetschef
verksamhetsområde Stöd och omsorg
Socialtjänsten Umeå kommun

Ann-Christine Gradin
Utbildningsdirektör
Umeå kommun

§ 10.1 Bilaga beräknad årskostnad Umeå kommun.

Tilläggsavtal - Ekonomisk ersättning

Kostnaderna för Ungdomsmottagningen finansieras

- Dels genom att respektive part står för den egna personalens lön, övriga personalkostnader inkl. kompetensutveckling/handledning.

- Dels genom att respektive part delar på gemensamma kostnader så att respektive part står för kostnaden enligt fördelning i § 4.

Beräknad årskostnad

Redovisas i denna bilaga, årskostnaden räknas upp enligt konsumentprisindex årligen och redovisas till avtalspartners.

Kostnader

Lokaler och löpande driftskostnader

Kommunen Socialtjänsten	544 367
Kommunens gymnasie-och vuxenutbildning	78 001

UMEÅ KOMMUN

Personuppgiftsbiträdesavtal

Innehållsförteckning

1 PARTER, PARTERNAS STÄLLNING, KONTAKTUPPGIFTER OCH KONTAKTPERSONER 2

2 DEFINITIONER 2

3 BAKGRUND OCH SYFTE 4

4 BEHANDLING AV PERSONUPPGIFTER OCH SPECIFIKATION 4

5 DEN PERSONUPPGIFTSANSVARIGES ANSVAR 4

6 PERSONUPPGIFTSBITRÄDETS ÅTAGANDEN 5

7 SÄKERHETSÅTGÄRDER 5

8 SEKRETESS/TYSTNADSPLIKT 6

9 GRANSKNING, TILLSYN OCH REVISION 6

10 HANTERING AV RÄTTELSER OCH RADERING M.M. 7

11 PERSONUPPGIFTSINCIDENTER 7

12 UNDERBITRÄDE 8

13 LOKALISERING OCH ÖVERFÖRING AV PERSONUPPGIFTER TILL TREDJE LAND 9

14 ANSVAR FÖR SKADA I SAMBAND MED BEHANDLING 9

15 PUB-AVTALETS TECKNANDE, AVTALSTID OCH UPPSÄGNING 10

16 ÄNDRINGAR OCH UPPSÄGNING MED OMEDELBAR VERKAN M.M. 10

17 ÅTGÄRDER VID PUB-AVTALETS UPPHÖRANDE 10

18 MEDDELANDEN INOM RAMEN FÖR DETTA PUB-AVTAL OCH INSTRUKTIONER 11

19 KONTAKTPERSONER 11

20 ANSVAR FÖR UPPGIFTER OM PARTERNA OCH KONTAKTPERSONER SAMT KONTAKTUPPGIFTER 11

21 LAGVAL OCH TVISTER 11

22 PARTERNAS UNDERTECKNANDEN AV PUB-AVTALET 11

PERSONUPPGIFTSBITRÄDESAVTAL

Avtal enligt artikel 28.3 i Allmänna dataskyddsförordningen EU 2016/679[1]

1 PARTER, PARTERNAS STÄLLNING, KONTAKTUPPGIFTER OCH KONTAKTPERSONER

Personuppgiftsansvarig	**Personuppgiftsbiträde**
Individ- och familjenämnden i Umeå kommun	IntraPhone Solutions AB
Organisationsnummer	**Organisationsnummer**
212000-2627	559186-3674
Postadress	**Postadress**
Umeå kommun Skolgatan 31A 901 84 Umeå	Södra Förstadsgatan 26, 211 43 Malmö
Kontaktperson för administration av detta personuppgiftsbiträdesavtal	**Kontaktperson för administration av detta personuppgiftsbiträdesavtal**
Namn: Johanna Brusén E-post: voo.support@umea.se Tfn: 090-16 10 00	Namn: Anders Hansson E-post: anders@intraphone.com Tfn: 0704-262676
Kontaktperson för parternas samarbete om dataskydd	**Kontaktpersoner för parternas samarbete om dataskydd**
E-post: voo.support@umea.se	Namn: Lovisa Holmström E-post: lovisa@intraphone.com Tfn: 073- 632 60 08

2 DEFINITIONER

2.1 Utöver de begrepp som definieras i löptext, i detta personuppgiftsbiträdesavtal, ska dessa definitioner, oavsett om de används i plural eller singular, i bestämd eller obestämd form, ha nedanstående innebörd när de anges med versal som begynnelsebokstav.

Behandling

[1] Allmänna dataskyddsförordningen EU 2016/679 föreskriver att det ska finnas ett skriftligt avtal om Personuppgiftsbiträdets Behandling av Personuppgifter för den Personuppgiftsansvariges räkning.

En åtgärd eller kombination av åtgärder beträffande Personuppgifter eller uppsättningar av Personuppgifter, oberoende av om de utförs automatiserat eller ej, såsom insamling, registrering, organisering, strukturering, lagring, bearbetning eller ändring, framtagning, läsning, användning, utlämning genom överföring, spridning eller tillhandahållande på annat sätt, justering eller sammanförande, begränsning, radering eller förstöring

Dataskyddslagstiftning

Avser all integritets- och personuppgiftslagstiftning, samt annan lagstiftning, förordningar och föreskrifter som är tillämplig på den Behandling som sker enligt detta PUB-avtal, inklusive nationell sådan lagstiftning och EU-lagstiftning

Personuppgiftsansvarig

Fysisk eller juridisk person, offentlig myndighet, institution eller annat organ som ensamt eller tillsammans med andra bestämmer ändamål och medlen för Behandlingen av Personuppgifter.

Instruktion

De skriftliga instruktioner som närmare anger föremål, varaktighet, art och ändamål, typ av Personuppgifter samt kategorier av Registrerade och särskilda behov som omfattas av Behandlingen.

Logg

Logg är resultatet av Loggning.

Loggning

Loggning är ett kontinuerligt insamlande av uppgifter om den Behandling av Personuppgifter som utförs enligt detta PUB-avtal och som kan knytas till en enskild fysisk person.

Personuppgiftsbiträde

Fysisk eller juridisk person, offentlig myndighet, institution eller annat organ som Behandlar Personuppgifter för den Personuppgiftsansvariges räkning

Personuppgift

Varje upplysning som avser en identifierad eller identifierbar fysisk person, varvid en identifierbar fysisk person är en person som direkt eller indirekt kan identifieras särskilt med hänvisning till en identifierare som ett namn, ett identifikationsnummer, en lokaliseringsuppgift eller online-identifikatorer eller en eller flera faktorer som är specifika för den fysiska personens fysiska, fysiologiska, genetiska, psykiska, ekonomiska, kulturella eller sociala identitet.

Personuppgiftsincident

En säkerhetsincident som leder till oavsiktlig eller olaglig förstöring, förlust eller ändring eller till obehörigt röjande av eller obehörig åtkomst till de Personuppgifter som överförts, lagrats eller på annat sätt Behandlats.

Registrerad

Fysisk person vars Personuppgifter Behandlas.

Tredje land

En stat som inte ingår i Europeiska unionen (EU) eller inte är ansluten till Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES).

Underbiträde

Fysisk eller juridisk person, offentlig myndighet, institution eller annat organ som i egenskap av underleverantör till Personuppgiftsbiträdet Behandlar Personuppgifter för Personuppgiftsansvariges räkning.

3 BAKGRUND OCH SYFTE

3.1 Med detta Personuppgiftsbiträdesavtal jämte Instruktioner och en eventuell förteckning över Underbiträden (nedan gemensamt ”PUB-avtalet”) reglerar den Personuppgiftsansvarige Personuppgiftsbiträdets Behandling av Personuppgifter åt den Personuppgiftsansvarige. PUB-avtalets syfte är att säkerställa den Registrerades fri- och rättigheter vid Behandlingen, i enlighet med vad som stadgas i artikel 28.3 i Allmänna dataskyddsförordningen EU 2016/679 (”Dataskyddsförordningen”).

3.2 När PUB-avtalet utgör ett av flera avtalsdokument inom ramen för ett annat avtal benämns det andra avtalet ”Huvudavtalet” i PUB-avtalet.

3.3 För det fall något av det som stadgas i avsnitt 1, punkt 3.2, avsnitt 15 eller 16, punkt 17.6, avsnitt 18–20 eller 22 i PUB-avtalet regleras på annat sätt i Huvudavtalet, ska Huvudavtalets reglering ha företräde.

3.4 Hänvisningar i PUB-avtalet till nationell eller unionsrättslig lagstiftning, avser vid var tid tillämpliga bestämmelser.

3.5 Detta personuppgiftsbiträdesavtal reglerar inte Personuppgiftsbiträdets rätt till ersättning för tjänsterna utan denna rätt regleras i så fall genom Huvudavtalet.

4 BEHANDLING AV PERSONUPPGIFTER OCH SPECIFIKATION

4.1 Den Personuppgiftsansvarige utser härmed Personuppgiftsbiträdet att utföra Behandlingen för den Personuppgiftsansvariges räkning enligt vad som stadgas i detta PUB-avtal.

4.2 Den Personuppgiftsansvarige ska ge skriftliga Instruktioner till Personuppgiftsbiträdet om hur det ska utföra Behandlingen.

4.3 Personuppgiftsbiträdet får endast utföra Behandlingen i enlighet med PUB-avtalet och vid var tid gällande Instruktioner.

5 DEN PERSONUPPGIFTSANSVARIGES ANSVAR

5.1 Den Personuppgiftsansvarige ansvarar för att det vid var tid finns laglig grund för Behandlingen och för att utforma korrekta Instruktioner med hänsyn till Behandlingens art så att Personuppgiftsbiträdet och eventuellt Underbiträde kan fullgöra sitt eller sina uppdrag enligt detta PUB-avtal och Huvudavtal i förekommande fall.

5.2 Den Personuppgiftsansvarige ska utan onödigt dröjsmål informera Personuppgiftsbiträdet om förändringar i Behandlingen vilka påverkar Personuppgiftsbiträdets skyldigheter enligt Dataskyddslagstiftningen.

5.3 Den Personuppgiftsansvarige ansvarar för att informera Registrerade om Behandlingen och för att tillvarata Registrerades rättigheter enligt Dataskyddslagstiftningen samt vidta varje annan åtgärd som åligger den Personuppgiftsansvarige enligt Dataskyddslagstiftningen.

6 PERSONUPPGIFTSBITRÄDETS ÅTAGANDEN

6.1 Personuppgiftsbiträdet förbinder sig att endast utföra Behandlingen i enlighet med PUB-avtalet och för de specifika ändamål som anges i Instruktioner samt att följa Dataskydds-lagstiftningen. Personuppgiftsbiträdet förbinder sig även att fortlöpande hålla sig informerad om gällande rätt på området.

6.2 Personuppgiftsbiträdet ska vidta åtgärder för att skydda Personuppgifterna mot alla slag av Behandlingar som inte är förenliga med PUB-avtalet, Instruktioner och Dataskyddslagstiftningen.

6.3 Personuppgiftsbiträdet åtar sig att säkerställa att samtliga fysiska personer som arbetar under dess ledning följer PUB-avtalet och Instruktioner samt att de fysiska personerna informeras om relevant lagstiftning.

6.4 Personuppgiftsbiträdet ska på begäran från den Personuppgiftsansvarige bistå denne med att säkerställa att skyldigheterna enligt artikel 32–36 i Dataskyddsförordningen fullgörs och svara på begäran om utövande av den Registrerades rättigheter i enlighet med Dataskyddsförord-ningen, kap. III, med beaktande av typen av Behandling och den information som Personuppgiftsbiträdet har att tillgå.

6.5 För det fall att Personuppgiftsbiträdet finner att Instruktioner är otydliga, i strid med Dataskyddslagstiftningen eller saknas och Personuppgiftsbiträdet bedömer att nya eller kompletterande Instruktioner är nödvändiga för att genomföra sina åtaganden ska Personuppgiftsbiträdet utan dröjsmål informera den Personuppgiftsansvarige, tillfälligt upphöra med Behandlingen och invänta nya Instruktioner, om inte parterna kommer överens om annat.

6.6 För det fall att den Personuppgiftsansvarige förser Personuppgiftsbiträdet med nya eller ändrade Instruktioner ska Personuppgiftsbiträdet, utan onödigt dröjsmål från mottagandet, meddela den Personuppgiftsansvarige huruvida genomförandet av de nya Instruktionerna föranleder förändrade kostnader för Personuppgiftsbiträdet.

7 SÄKERHETSÅTGÄRDER

7.1 Personuppgiftsbiträdet ska vidta alla lämpliga tekniska och organisatoriska säkerhetsåtgärder som krävs enligt Dataskyddslagstiftningen för att förhindra Personuppgiftsincidenter, genom att säkerställa att Behandlingen uppfyller kraven i Dataskyddsförordningen och att den Registrerades rättigheter skyddas.

7.2 Personuppgiftsbiträdet ska fortlöpande säkerställa att den tekniska och organisatoriska säkerheten i samband med Behandlingen medför en lämplig nivå av konfidentialitet, integritet, tillgänglighet och motståndskraft.

7.3 Eventuella tillkommande eller ändrade krav på skyddsåtgärder från den Personuppgiftsansvarige, efter parternas tecknande av PUB-avtalet, ska betraktas som nya Instruktioner enligt PUB-avtalet.

7.4 Personuppgiftbiträdet ska genom behörighetskontrollsystem endast ge åtkomst till Personuppgifterna för sådana fysiska personer som arbetar under Personuppgiftsbiträdets ledning och som behöver åtkomsten för att kunna utföra sina arbetsuppgifter.

7.5 Personuppgiftsbiträdet åtar sig att kontinuerligt Logga åtkomst till Personuppgifterna enligt PUB-avtalet i den utsträckning det krävs enligt Instruktionen. Loggar får gallras först fem (5) år efter Loggningstillfället om inte annat anges i Instruktionen. Loggar ska omfattas av erforderliga skyddsåtgärder, i enlighet med Dataskyddslagstiftningen.

7.6 Personuppgiftsbiträdet ska systematiskt testa, undersöka och utvärdera effektiviteten hos de tekniska och organisatoriska åtgärder som ska säkerställa Behandlingens säkerhet.

8 SEKRETESS/TYSTNADSPLIKT

8.1 Personuppgiftsbiträdet och samtliga fysiska personer som arbetar under dess ledning ska vid Behandlingen iaktta såväl sekretess som tystnadsplikt. Personuppgifterna får inte nyttjas eller spridas för andra ändamål, varken direkt eller indirekt, såvida inte annat avtalats.

8.2 Personuppgiftsbiträdet ska tillse att samtliga fysiska personer som arbetar under dess ledning, vilka deltar i Behandlingen, är bundna av sekretessförbindelse avseende Behandlingen. Detta krävs dock inte om dessa redan omfattas av en straffsanktionerad tystnadsplikt som följer av lag. Personuppgiftsbiträdet åtar sig även att tillse att det finns sekretessavtal med Underbiträdet samt sekretessförbindelser mellan Underbiträdet och samtliga fysiska personer som arbetar under dess ledning, vilka deltar i Behandlingen.

8.3 Personuppgiftsbiträdet ska skyndsamt underrätta den Personuppgiftsansvarige om eventuella kontakter med tillsynsmyndighet avseende Behandlingen. Personuppgiftsbiträdet har inte rätt att företräda den Personuppgiftsansvarige eller agera för den Personuppgiftsansvariges räkning gentemot tillsynsmyndigheter i frågor avseende Behandlingen.

8.4 Om den Registrerade, tillsynsmyndighet eller tredje man begär information från Personuppgiftsbiträdet vilken rör Behandlingen, ska Personuppgiftsbiträdet informera den Personuppgiftsansvarige om saken. Information om Behandlingen får inte lämnas till den Registrerade, tillsynsmyndighet eller tredje man utan skriftligt medgivande från den Personuppgiftsansvarige, såvida det inte framgår av tvingande lag att information ska lämnas. Personuppgiftsbiträdet ska bistå med förmedling av den informationen som omfattas av ett medgivande eller lagkrav.

9 GRANSKNING, TILLSYN OCH REVISION

9.1 Personuppgiftsbiträdet ska utan onödigt dröjsmål som en del av sina garantier, enligt artikel 28.1 i Dataskyddsförordningen, på den Personuppgiftsansvariges begäran kunna redovisa vilka tekniska och organisatoriska säkerhetsåtgärder som används för att Behandlingen ska uppfylla kraven enligt PUB-avtalet och artikel 28.3.h i Dataskyddsförordningen.

9.2 Personuppgiftsbiträdet ska minst en (1) gång om året granska säkerheten avseende Behandlingen genom en egenkontroll för att säkerställa att Behandlingen följer PUB-avtalet. Resultatet av sådan egenkontroll ska på begäran delges den Personuppgiftsansvarige.

9.3 Den Personuppgiftsansvarige äger rätt att, själv eller genom annan av denne utsedd tredje part (som inte får vara en konkurrent till Personuppgiftsbiträdet), följa upp att Personuppgiftsbiträdet uppfyller PUB-avtalets, Instruktionernas och Dataskyddslagstiftningens krav.

Personuppgiftsbiträdet ska vid sådan granskning bistå den Personuppgiftsansvarige, eller den som utför granskningen i den Personuppgiftsansvariges ställe, med dokumentation, tillgång till lokaler, IT-system och andra tillgångar som behövs för att kunna granska Personuppgiftsbiträdets efterlevnad av PUB-avtalet, Instruktioner och Dataskyddslagstiftningen. Den Personuppgiftsansvarige ska säkerställa att personal som genomför granskningen är underkastade sekretess eller tystnadsplikt enligt lag eller avtal.

9.4 Personuppgiftsbiträdet äger alternativt till vad som stadgas i punkterna 9.2–9.3, rätt att erbjuda andra tillvägagångssätt för granskning av Behandlingen, exempelvis granskning genomförd av oberoende tredje part. Den Personuppgiftsansvarige ska i sådant fall äga rätt, men inte skyldighet, att tillämpa detta alternativa tillvägagångssätt för granskning. Vid sådan granskning ska Personuppgiftsbiträdet ge den Personuppgiftsansvarige eller en tredje part den assistans som behövs för utförandet av granskningen.

9.5 Personuppgiftbiträdet ska bereda tillsynsmyndighet, eller annan myndighet som har laglig rätt till det, möjlighet att göra tillsyn enligt myndighetens begäran i enlighet med vid var tid gällande lagstiftning, även om sådan tillsyn annars skulle stå i strid med bestämmelserna i PUB-avtalet.

9.6 Personuppgiftsbiträdet ska tillförsäkra den Personuppgiftsansvarige rättigheter gentemot Underbiträdet vilka motsvarar den Personuppgiftsansvariges samtliga rättigheter gentemot Personuppgiftsbiträdet enligt avsnitt 9 i PUB-avtalet.

10 HANTERING AV RÄTTELSER OCH RADERING M.M.

10.1 För det fall den Personuppgiftsansvarige begärt rättelse eller radering på grund av Personuppgiftsbiträdets felaktiga Behandling ska Personuppgiftsbiträdet vidta lämplig åtgärd utan onödigt dröjsmål, senast inom trettio (30) dagar, från det att Personuppgiftsbiträdet mottagit erforderlig information från den Personuppgiftsansvarige. När den Personuppgiftsansvarige begärt rättelse eller radering får Personuppgiftsbiträdet endast utföra Behandling av den aktuella Personuppgiften som ett led i processen för rättelse eller radering.

10.2 Om tekniska och organisatoriska åtgärder (t.ex. uppgraderingar eller felsökningar) vidtas av Personuppgiftsbiträdet i Behandlingen, vilka kan påverka Behandlingen, ska Personuppgiftsbiträdet skriftligt informera den Personuppgiftsansvarige om detta i enlighet med vad som stadgas om meddelanden i avsnitt 18 i PUB-avtalet. Informationen ska lämnas i god tid innan åtgärderna vidtas.

11 PERSONUPPGIFTSINCIDENTER

11.1 Personuppgiftsbiträdet ska ha förmåga att återställa tillgängligheten och tillgången till Personuppgifterna i rimlig tid vid en fysisk eller teknisk incident enligt artikel 32.1.c i Dataskyddsförordningen.

11.2 Personuppgiftbiträdet åtar sig att med beaktande av Behandlingens art, och den information som Personuppgiftsbiträdet har att tillgå, bistå den Personuppgiftsansvarige med att fullgöra dennes skyldigheter vid en Personuppgiftsincident beträffande Behandlingen. Personuppgiftsbiträdet ska på den Personuppgiftsansvariges begäran även bistå med att utreda misstankar om eventuell obehörigs Behandling och/eller åtkomst till Personuppgifterna.

11.3 Vid Personuppgiftsincident, vilken Personuppgiftbiträdet fått vetskap om, ska Personuppgiftsbiträdet utan onödigt dröjsmål, dock senast inom 24 h, skriftligen underrätta den Personuppgiftsansvarige om händelsen. Personuppgiftsbiträdet ska, med beaktande av typen av Behandling och den information som Personuppgiftsbiträdet har att tillgå, tillhandahålla den Personuppgiftsansvarige en skriftlig beskrivning av Personuppgiftsincidenten.

11.4 Beskrivningen ska redogöra för:

a. Personuppgiftsincidentens art och, om möjligt, de kategorier och antalet Registrerade som berörs samt kategorier och antalet personuppgiftsposter som berörs,
b. de sannolika konsekvenserna av Personuppgiftsincidenten, och
c. åtgärder som har vidtagits eller föreslagits samt åtgärder för att mildra Personuppgiftincidentens potentiella negativa effekter.

11.5 Om det inte är möjligt för Personuppgiftsbiträdet att tillhandahålla hela beskrivningen samtidigt, enligt punkten 11.3 i PUB-avtalet, får beskrivningen tillhandahållas i omgångar utan onödigt ytterligare dröjsmål.

12 UNDERBITRÄDE

12.1 Personuppgiftsbiträdet äger rätt att anlita den eller de Underbiträden som framgår av bilagd förteckningen över Underbiträden, bilaga 2.

12.2 Personuppgiftsbiträdet åtar sig att teckna ett skriftligt avtal med Underbiträdet som reglerar den Behandling som Underbiträdet utför å den Personuppgiftsansvariges vägnar samt att endast anlita Underbiträden som ger tillräckliga garantier. Underbiträdet ska genomföra lämpliga tekniska och organisatoriska åtgärder så att Behandlingen uppfyller kraven i Dataskyddslagstiftningen. I fråga om dataskydd ska avtalet ålägga Underbiträdet samma skyldigheter som åläggs Personuppgiftsbiträdet i detta PUB-avtal.

12.3 Personuppgiftsbiträdet ska i avtalet med Underbiträdet säkerställa att den Personuppgiftsansvarige har rätt att säga upp Underbiträdet och instruera Underbiträdet att exempelvis radera eller återlämna Personuppgifterna om Personuppgiftsbiträdet har upphört att existera i faktisk eller rättslig mening eller hamnat på obestånd.

12.4 Personuppgiftsbiträdet ansvarar fullt ut för Underbiträdets Behandling gentemot den Personuppgiftsansvarige. Personuppgiftsbiträdet ska skyndsamt underrätta den Personuppgiftsansvarige om Underbiträdet underlåter att uppfylla sina skyldigheter i PUB- avtalet.

12.5 Personuppgiftsbiträdet äger rätt att anlita nya underbiträden och ersätta befintliga underbiträden om inte annat anges i Instruktionen.

12.6 När Personuppgiftsbiträdet avser att anlita ett nytt eller ersätta ett befintligt Underbiträde ska Personuppgiftsbiträdet säkerställa Underbiträdets kapacitet och förmåga att uppfylla sina skyldigheter enligt Dataskyddslagstiftningen. Personuppgiftsbiträdet ska skriftligen meddela den Personuppgiftsansvarige om

a. Underbiträdets namn, organisationsnummer och säte (adress och land),
b. vilken typ av uppgifter och kategorier av Registrerade som behandlas, och
c. var Personuppgifterna ska behandlas.

12.7 Den Personuppgiftsansvarige äger rätt att inom trettio (30) dagar från dag för meddelande enligt punkten 12.6 invända mot Personuppgiftsbiträdets anlitande av ett nytt Underbiträde

och att, med anledning av sådan invändning, säga upp detta PUB-avtal att upphöra i enlighet med vad stadgas i PUB-avtalet, punkten 16.4.

12.8 Personuppgiftsbiträdet ska vid var tid föra en korrekt och uppdaterad förteckning över de Underbiträden som anlitas för Behandling av Personuppgifter för den Personuppgiftsansvariges räkning samt göra denna förteckning tillgänglig för den Personuppgiftsansvarige. Av förteckningen ska särskilt framgå i vilket land Underbiträdet behandlar Personuppgifterna och vilka typer av Behandlingar som Underbiträdet utför.

12.9 När Personuppgiftsbiträdet slutar använda ett Underbiträde ska Personuppgiftsbiträdet skriftligen meddela den Personuppgiftsansvarige om detta. Personuppgiftsbiträdet ska när ett avtal upphör säkerställa att Underbiträdet raderar eller återlämnar Personuppgifterna.

12.10 Personuppgiftsbiträdet ska på den Personuppgiftsansvariges begäran översända en kopia av det avtal som reglerar Underbiträdets Behandling av Personuppgifter och förteckningen över Underbiträden enligt punkten 12.1.

13 LOKALISERING OCH ÖVERFÖRING AV PERSONUPPGIFTER TILL TREDJE LAND

13.1 Personuppgiftsbiträdet ska säkerställa att Personuppgifterna hanteras och lagras inom EU/EES av en fysisk eller juridisk person som är etablerad inom EU/EES, om inte PUB-avtalets parter kommer överens om något annat.

13.2 Personuppgiftsbiträdet äger endast rätt att överföra Personuppgifter till Tredje land för Behandling (t.ex. service, support, underhåll, utveckling, drift eller liknande hantering) om den Personuppgiftsansvarige på förhand skriftligen godkänt sådan överföring och utfärdat Instruktioner för detta ändamål.

13.3 Överföring till Tredje land för Behandling enligt PUB-avtalet, punkten 13.2, får endast ske om den är förenlig med Dataskyddslagstiftningen och uppfyller de krav på Behandlingen vilka ställs i PUB-avtalet och Instruktioner.

14 ANSVAR FÖR SKADA I SAMBAND MED BEHANDLING

14.1 Vid ersättning för skada i samband med Behandling som, genom fastställd dom eller förlikning, ska utgå till den Registrerade på grund av överträdelse av bestämmelse i PUB-avtalet, Instruktioner och/eller tillämplig bestämmelse i Dataskyddslagstiftningen ska artikel i 82 i Dataskyddsförordningen tillämpas.

14.2 Sanktionsavgifter enligt artikel 83 i Dataskyddsförordningen, eller 6 kap. 2 § lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning ska bäras av den av PUB-avtalets parter som påförts en sådan avgift.

14.3 Om endera part får kännedom om omständighet som kan leda till skada för motparten ska parten utan onödigt dröjsmål informera motparten om förhållandet och aktivt arbeta tillsammans med motparten för att förhindra och minimera sådan skada.

14.4 Oaktat vad som sägs i Huvudavtalet gäller detta PUB-avtal, punkterna 14.1 och 14.2, före andra regler om fördelning mellan parterna av krav sinsemellan såvitt avser Behandlingen.

15 PUB-AVTALETS TECKNANDE, AVTALSTID OCH UPPSÄGNING

15.1 PUB-avtalet gäller från och med den tidpunkt PUB-avtalet undertecknats av båda parter och tillsvidare. Parterna äger ömsesidig rätt att säga upp PUB-avtalet att upphöra med trettio (30) dagars varsel.

16 ÄNDRINGAR OCH UPPSÄGNING MED OMEDELBAR VERKAN M.M.

16.1 Endera part i PUB-avtalet äger rätt att påkalla omförhandling av PUB-avtalet om motpartens ägarförhållanden ändras väsentligt eller om tillämplig lagstiftning, eller tolkningen av den, ändras på ett för Behandlingen avgörande sätt. Påkallande av omförhandling enligt första meningen innebär inte att PUB-avtalet till någon del upphör att gälla utan endast att en omförhandling om PUB-avtalet ska påbörjas.

16.2 Tillägg till, och ändringar i, PUB-avtalet ska vara skriftliga och undertecknade av båda parter.

16.3 När någon av parterna får kännedom om att motparten agerar i strid med PUB-avtalet och/eller Instruktioner ska parten utan dröjsmål meddela motparten om agerandet. Därefter äger parten rätt att med omedelbar verkan upphöra att utföra sina förpliktelser enligt PUB-avtalet till den tidpunkt motparten förklarat att agerandet upphört och förklaringen accepterats av den part som påtalat agerandet.

16.4 Om den Personuppgiftsansvarige invänder mot Personuppgiftsbiträdets anlitande av ett nytt underbiträde, enligt detta PUB-avtal, punkten 12.7, har den Personuppgiftsansvarige rätt att säga upp PUB-avtalet att upphöra med omedelbar verkan.

17 ÅTGÄRDER VID PUB-AVTALETS UPPHÖRANDE

17.1 Efter uppsägning av PUB-avtalet ska Personuppgiftsbiträdet utan onödigt dröjsmål, beroende på vad den Personuppgiftsansvarige väljer, antingen radera och intyga för den Personuppgifts-ansvarige att det är utfört, eller återlämna

a. alla Personuppgifter som Behandlats för den Personuppgiftsansvariges räkning och

b. all tillhörande information såsom Loggar, Instruktioner, systemlösningar, beskrivningar och andra handlingar som Personuppgiftsbiträdet erhållit genom informationsutbyte enligt PUB-avtalet.

17.2 I samband med återlämning ska Personuppgiftsbiträdet även radera befintliga kopior av Personuppgifter och tillhörande information.

17.3 Skyldigheten att radera eller återlämna Personuppgifter eller tillhörande information gäller inte om lagring av Personuppgifterna eller informationen krävs enligt unionsrätten eller relevant nationell rätt där Behandling får utföras enligt PUB-avtalet.

17.4 Om Personuppgifter eller tillhörande information återlämnas ska det ske i ett allmänt använt och standardiserat format, om parterna inte har kommit överens om något annat format.

17.5 Till dess att uppgifterna raderas eller återlämnas ska Personuppgiftsbiträdet säkerställa efterlevnaden av PUB-avtalet.

17.6 Återlämning eller radering enligt PUB-avtalet ska vara utförd senast trettio (30) kalenderdagar räknat från tidpunkten för uppsägningen av PUB-avtalet, om inte annat anges i Instruktionen.

Behandling av Personuppgifter som Personuppgiftsbiträdet utför därefter är att betrakta som otillåten Behandling.

17.7 Bestämmelser om sekretess/tystnadsplikt i avsnitt 8 ska fortsätta gälla även om PUB-avtalet i övrigt upphör att gälla.

18 MEDDELANDEN INOM RAMEN FÖR DETTA PUB-AVTAL OCH INSTRUKTIONER

18.1 Meddelanden om PUB-avtalet och dess administration inklusive uppsägning ska skickas via e-post eller på något annat av parterna överenskommet sätt till respektive parts kontaktperson för PUB-avtalet.

18.2 Meddelanden om parternas samarbete om dataskydd gällande Behandlingen ska skickas via e-post eller på något annat av parterna överenskommet sätt till respektive parts kontaktperson för parternas samarbete om dataskydd.

18.3 Ett meddelande ska anses ha kommit fram till mottagaren senast en (1) arbetsdag efter att meddelandet har skickats.

19 KONTAKTPERSONER

19.1 Parterna ska utse var sin kontaktperson för PUB-avtalet.

19.2 Parterna ska utse var sin kontaktperson för parternas samarbete om dataskydd.

20 ANSVAR FÖR UPPGIFTER OM PARTERNA OCH KONTAKTPERSONER SAMT KONTAKTUPPGIFTER

20.1 Varje part ansvarar för att de uppgifter som anges i avsnitt 1 i PUB-avtalet alltid är aktuella och korrekta.

20.2 Ändring av uppgifter i avsnitt 1 ska meddelas motparten enligt punkt 18.1 i PUB-avtalet.

21 LAGVAL OCH TVISTER

21.1 Vid tolkning och tillämpning av PUB-avtalet gäller svensk rätt med undantag för lagvals-reglerna. Tvister med anledning av PUB-avtalet ska avgöras av behörig svensk domstol.

22 PARTERNAS UNDERTECKNANDEN AV PUB-AVTALET

22.1 Detta PUB-avtal tillhandahålls antingen i digitalt format för elektroniskt undertecknande eller i pappersformat för egenhändigt undertecknande. I sistnämnda fall upprättas avtalet i två likalydande exemplar, varav parterna erhåller varsitt.

22.2 Om PUB-avtalet undertecknas elektroniskt lämnas signatursidan utan avseende.

———————

[Resten av sidan har avsiktligen lämnats tom. Signatursida följer.]

Personuppgiftsansvarig

Individ- och familjenämnden

Ort och datum:

_____

Namnförtydligande

_____

Signatur

Personuppgiftsbiträde

IntraPhone Solutions AB

Ort och datum:

_____

Namnförtydligande

_____

Signatur

Bilaga 1 - Personuppgiftsansvariges Instruktion för Behandling av Personuppgifter

Utöver vad som redan framgår av Personuppgiftsbiträdesavtalet ska Personuppgiftsbiträdet även följa nedanstående Instruktion:

1. Ändamålet, föremålet och arten
1.a. Föremålet för Personuppgiftsbiträdets Behandling av Personuppgifter åt den Personuppgiftsansvarige är: Tillhandahållande av ett planeringsverktyg för t.ex. besöksplanering. **1.b.** Ändamålet med Personuppgiftsbiträdets Behandling av Personuppgifter åt den Personuppgiftsansvarige är att: Ändamål är att ge support, felsöka samt åtgärda fel på uppdrag av personuppgiftsansvarige. **1.c.** Personuppgiftsbiträdets Behandling av Personuppgifter på uppdrag av den Personuppgiftsansvarige avser huvudsakligen följande behandlingsåtgärder (Behandlingens art eller natur): Personuppgiftsbiträdet kommer att behandla personuppgifter i samband med tekniskt underhåll, drift, support och lagring.
2. Behandlingen omfattar följande typer av Personuppgifter
Personuppgiftsbiträdet behandla följande typer av Personuppgifter för den Personuppgiftsansvariges räkning: **Medarbetare** Namn, personnummer, användarnamn (ad), e-postadress, telefonnummer, arbetsplatsens adress, uppgifter som rör personliga förhållanden. **Omsorgstagare** Namn, personnummer, e-postadress, telefonnummer, adress, portkod, kod till medicinskrin, namn och kontaktuppgifter till anhörig, uppgifter som rör personliga och hälsorelaterade förhållanden.

3. Behandlingen omfattar vissa kategorier av Registrerade

Personuppgiftsbiträdet har rätt att Behandla Personuppgifter avseende följande kategorier av Registrerade:

Medarbetare

Omsorgstagare

4. Ange särskilda hanteringskrav vad gäller Behandling av Personuppgifter som utförs av Personuppgiftsbiträdet

Personuppgiftsbiträdet ska iaktta följande hanteringskrav vid Behandlingen av Personuppgifter åt den Personuppgiftsansvarige:

Behandling av personuppgifter kommer ske under den aktuella löptiden som gäller enligt Huvudavtalet.

Personuppgiftsansvariges rutiner för gallring ska gälla.

Personuppgiftsansvarig ska bestämma gallringstiderna och ta fram gallringsrutiner.

Personuppgiftsbiträdet utför gallring, endast efter uttrycklig begäran från Personuppgiftsansvarig samt enligt framtagna rutiner.

5. Ange de särskilda tekniska och organisatoriska säkerhetsåtgärder som gäller för Personuppgiftsbiträdets Behandling av Personuppgifter

Personuppgiftbiträdet vidtar säkerhetsåtgärder vid Behandlingen av Personuppgifterna enligt kravspecifikationen som är en bilaga till huvudavtalet.

Vid åtkomst till Personuppgiftsansvariges data ska Personuppgiftsbiträdet autentisera sig med stark inloggning (LoA3)

Ärenden som kommer in via IntraPhone support till Personuppgiftbiträdet kan hanteras direkt av biträdets personal eftersom beställningen kommer från Personuppgiftsansvarige.

För ärenden av mer teknisk karaktär som inte kommer in via IntraPhone support, ska Personuppgiftbiträdet informera Personuppgiftsansvarige via epost till: voo.support@umea.se när dem är inloggade för att felsöka och åtgärda ärendet. Efter genomförd ändring ska Personuppgiftbiträdet rapportera ändringen enligt Personuppgiftsansvarig rutin för ändringshantering.

Vid felsökning i Personuppgiftsansvariges miljö ska Personuppgiftsbiträdets aktivitet vara spårbar och identifierbar på individnivå.

6. Ange särskilda krav på Loggning vad gäller Behandling av Personuppgifter samt vilka som ska ha tillgång till dem

Krav på Loggning enligt kravspecifikationen som är en bilaga till huvudavtalet. Se avsnitt Klassa krav och punkterna:

10.0.33

10.0.34

10.0.35

7. Lokalisering och överföring av Personuppgifter till Tredje land

Personuppgiftsbiträdet får inte överföra några personuppgifter till en stat utanför EU-området eller till en stat som inte omfattas av undantagen till förbud mot överföring till tredje land. Förbudet omfattas även service, teknisk support, underhåll, utveckling och liknande tjänster av systemet.

8. Behandlingens varaktighet

Behandling av personuppgifter kommer ske under den aktuella löptiden som gäller enligt Huvudavtalet.

9. Övriga Instruktioner angående Behandling av Personuppgifter som utförs av Personuppgiftsbiträdet

Vid eventuell personuppgiftsincident hos Personuppgiftsbiträdet ska underrättelse till Personuppgiftsansvarig enligt artikel 33.2 i GDPR ske till gdpr.soc@umea.se.

Utöver punkt 11.3 i Personuppgiftsbiträdesavtalet ska följande framgå vid underrättandet av personuppgiftsincident:

- namn, telefonnummer och e-post till kontaktperson hos Personuppgiftsbiträdet
- i vilken tjänst eller i vilket system incidenten inträffat
- när incidenten inträffat, när den uppmärksammats
- om åtgärder vidtagits, när de i så fall vidtogs

Observera att gruppbrevlådan inte är säker för hantering av sekretessbelagda uppgifter.

Bilaga 2 – Lista över godkända Underbiträden

Den Personuppgiftsansvarige godkänner att Personuppgiftsbiträdet anlitar nedanstående Underbiträden för Behandling av Personuppgifter.

Underbiträdets namn, organisationsnummer och säte (adress och land)	**Adress och kontaktuppgifter**	**Lokalisering av Personuppgifter (adress, land)**	**Typer av Personuppgifter som Behandlas av Underbiträdet**	**Ändamål med Underbiträdets Behandling**	**Behandlingstid**	**Ytterligare information om Under-biträdets Behandling av Personuppgifter**
Inga underbiträden						

UMEÅ KOMMUN

SignPort

Elektroniska underskrifter

Det här dokumentet har skrivits under elektroniskt av de personer som listas i signaturpanelen.

Underskrifterna uppfyller kraven för avancerad elektronisk underskrift enligt definitionen i eIDAS (EU:s förordning 910/2014).

Äktheten kan valideras enligt internationella standarder i en valideringstjänst som uppfyller förordningen. Validering kan exempelvis göras här: https://validate.signport.se/

Där finns även information om hur validering kan göras i Adobe Acrobat Reader.

Notera, om dokumentet skrivs ut på papper, eller ’skrivs ut’ till ett nytt PDF-dokument, följer de elektroniska underskrifterna inte med. Endast det elektroniskt underskrivna originaldokumentet kan valideras.

Regional samverkan

Ett samarbete mellan kommunerna
i Västerbotten och Region Västerbotten

Protokoll Samråd hälsa, vård och omsorg

HSN: 50:3–2024

Datum och tid: *20241011 10.30 – 15.00*
Plats: *Teams*
Ärenden: *26–38*
Närvarolista sist i dokumentet

26. Godkännande av föredragningslista

Föredragningslistan godkändes

27. Föregående protokoll

Föregående protokoll godkändes

28. Val av ordförande och vice ordförande samt mötesplanering för 2025

Beslutsärende
Val till ordförande och vice ordförande 2025
Samråd hälsa, vård och omsorg beslutade att välja Anna-Lena Danielsson, Region Västerbotten till ordförande för 2025 och Carin Nilsson, Umeå kommun till vice ordförande 2025.

Förslag mötestider, Samråd Hälsa, vård och omsorg + systemledningen Nära Vård.
Tider: Samråd hälsa vård och omsorg 8–12, systemledning tillsammans med Länssamverkansgruppen 13–15.
Fredag 21 mars
Fredag 23 maj
Fredag 10 oktober – Samrådets möte utgår och Ledningsseminariet läggs denna dag i stället.
Fredag 5 december

Samråd hälsa, vård och omsorg beslutade att fastställa mötesplaneringen för 2025.

29. Rapport från Länssamverkansgruppen

Informationsärende
Föredragande: Isabell Zemrén, Monica Wahlström, Gunilla Larsson.
Information gavs om de ärenden som avhandlats på Länssamverkansgruppens senaste möte. Några saker som berördes: Arbetet med vaccinationsfrågan, hantering och ansvarsfördelning gällande vaccinationer av personer med hemsjukvård och i särskilt boende. Förtydligande och överenskommelse har gjorts gällande ansvarsfördelning mellan kommunerna och Regionen vid säsongsvaccinationerna inklusive covidvaccineringar.
Information gavs om vårdhygienavtalet där ett nytt uppdaterat avtal är undertecknat och kommunicerat ut till berörda.

Contract Signature Referensnummer: 164556SE

I arbetet med gemensam plan för primärvården har definition av primärvården som nav och vägledande principer tagits fram. Nästa steg i arbetet med den gemensamma primärvårdsplanen är att undersöka hur ett gemensamt fysiskt arbetsmöte kan organiseras, där syftet är att: göra prioriteringar av områden kopplat till färdplanens strategier och verksamheternas behov. Identifiera gap, möjligheter och utmaningar hos verksamheterna där samverkan sker. Belysa förhållningssätt till ekonomiska konsekvenser av beslut i samverkan. Diskutera innehåll, struktur och nivå för den gemensamma primärvårdsplanen.
Information gavs om aktuellt läge länskoordinatorer. Båda samverkanskoordinatorerna har slutat sina anställningar, vilket skapat två vakanser från den 1 oktober. Under rekryteringsprocessen kommer tillfälliga lösningar att upprätthålla stödet till samverkansstrukturen. Prioriterade uppgifter kommer att fördelas på befintlig personal, vilket kräver prioriteringar och ambitionssänkningar både i stödet till samverkansgrupperna och i deras ordinarie arbetsuppgifter. Koordinatortjänsterna flyttas till FoU Socialtjänst på regionen, och rekryteringen beräknas vara klar i mars 2025.

Samråd hälsa, vård och omsorg godkände informationen.
- Tillägg i diskussion avseende vårdhygienavtalet från Carin Nilsson Umeå, avseende overheadkostnader.
I förslaget till nytt vårdhygienavtal från Länssamverkansgruppen till respektive kommun föreslås att Regionen ska kunna lägga till overheadkostnader vid debitering, helt utifrån självkostnadsprincipen. För Umeå kommuns del innebär detta att kommunen också kommer att lägga till overheadkostnader vid debiteringar till Regionen, för att säkerställa en likvärdig hantering.

30. Utveckling av samverkan

Informationsärende
Föredragande: Gunilla Larsson och Monica Wahlström
2023 gjordes en uppföljning av den regionala samverkansstrukturen. Uppföljningen föreslog ett antal utvecklingsområden.
-Överbrygga organisatoriska mellanrum
Behovet är att arbeta mer samordnat när det gäller utveckling av digitala välfärdstjänster. En beredning för utveckling av digitala välfärdstjänster tillsattes i våras. Gruppen består av representanter från kommuner och från regionen. I dialog med Länssamverkansgruppen ska beredningen inleda med att identifiera vilka aktuella områden som i dag finns i samverkan och som har bäring på hälso och sjukvård.

- Reviderat uppdrag för Samverkansråd Patientsäkerhet
Det har behövt förtydligas att det är de avvikelser och erfarenheter som görs inom patientsäkerhetsområdet, i kommunerna och i regionen, som vi behöver lära oss av tillsammans. När västerbottningen hamnar i mellanrummen, behövs ett gemensamt lärande mellan region och kommuner. Det innebär att aggregera gemensamma avvikelser, särskilt vid vårdens övergångar, analysera dessa avvikelser och föreslå förbättrade åtgärder. Syftet är att undvika upprepning och dra lärdomar av dessa händelser. Det förtydligade uppdraget innebär också att arbeta mer tillsammans i denna fråga, i stället för att varje huvudman arbetar separat.

Contract Signature Referensnummer: 164556SE

- Bild över samverkan
Ett uppdrag som handlar om de beslut som fattas, på regional och lokal nivå. Erbjuda möjligheter till de lokala samverkansstrukturerna att kunna följa upp den lokala samverkan. På grund av bland annat det aktuella läget med länskoordinatorer är inte uppdraget inte färdigställt.

Samråd hälsa, vård och omsorg godkände informationen.

31. Länsgemensam suicidpreventiv strategi
Informationsärende
Föredragande: Emma Wasara
Information om nya regionala suicidpreventiva strategin. Suicid är ett allvarligt folkhälsoproblem som innebär omfattande lidande för den drabbade, anhöriga och många andra runt omkring personen. Därför är det viktigt med riktat arbete där flera delar av samhället har en betydande roll. Med bakgrund av detta har beslut, i den tidigare samverkansstrukturen, fattats kring att ta fram en länsgemensam suicidpreventiv strategi. Den länsgemensamma strategin har tagits fram i samarbete mellan Region Västerbotten och 14 av länets kommuner. Länssamverkansgruppen har 20240920 ställt sig bakom strategin, samt att den vid behov ska anpassas när den nationella suicidstrategin har beslutats.

Samråd hälsa, vård och omsorg godkände informationen
Tillägg; När den nationella strategin är fastställd ses den över gentemot länsstrategin. Sedan lyfts den Länsgemensamma suicidpreventiva strategin upp till Samråd hälsa, vård och omsorg för beslutsfattande, med förslag att strategin tas upp för hantering av respektive fullmäktige.

32. Ärenden till Länssamverkansgruppen
33. Övriga frågor
34. Genomgång och sammanfattning av beslut

Gemensam systemledning tillsammans med Länssamverkansgruppen

37. Nytänkande styrning i den nära vården
Föredragande: Erika From, Region Västerbotten. Dag Norén, Governo. David Johansson, Skellefteå kommun. Anders Edström, Region Västerbotten. Tobias Ångqvist, Umeå kommun. Erika From, Region Västerbotten. Åsa Nordlund, Region Västerbotten. Gunnar E Lindström, Region Västerbotten.

Systemledningen informeras om det arbete som sker i länet utifrån nytänkande styrning.

Contract Signature Referensnummer: 164556SE

Diskussionsfrågor:
- Hur kan vi säkra att västerbottningen nytänkande samverkansformer håller, och kan övergå till ordinära arbetssätt som sprids? Hur omsätter vi de styrande principerna i vardagen?
- På vilka sätt kan vi som systemledning stötta i denna utveckling?

Från gruppdiskussioner:
Skellefteå/Norsjö: Geografi och samlokalisering är viktigt för att lyckas. Vikten av gemensam identitet. Intressant att se komplexiteten som Umeå Nord visade på i relationsdelarna. Sen diskuterade vi hur vi kommer fram, det som är viktigt är att ställa sig frågan: Vilka är vi till för och hur kan vi göra det här optimalt tillsammans och ställa de frågorna återkommande. Och kontinuerligt upprepa de vägledande principerna. Framgångsfaktorer som diskuterades var att geografi är väldigt viktigt i sammanhanget, att känna en samhörighet. Utifrån filmen som visades från Skellefteå var gemensamma lokaler viktigt för att få till gemenskapen. Det kanske handlar om gemensam identitet, som man har skapat i Skellefteå/Norsjö och även är i gång med i Dorotea. Att bygga vidare identiteten kanske behövs också i de andra piloterna. Då kan det börja hända saker, att vi känner att vi har en gemensam identitet, vi gör det tillsammans.

Robertsfors med flera: Gruppen diskuterade behovet av att formalisera/dokumentera förändringar och behovet av täta dialoger. Tydlighet från ledning genom att principerna genomsyrar hela organisationen (alla nivåer) och systemledning. Viktigt att följa upp och revidera över tid samt dokumentera så vi inte tappar något under vägen. Det behövs täta dialoger både internt i organisationen och mellan oss organisationer för att upprepa och säkra de vägledande principerna. Leva i det, håll i och håll ut och leva som man lär.

Från södra Lappland: Systemledningen ger ett tydligt ramverk på inriktning och ger utrymme för lokala förutsättningar. Alla led behöver prata om och vara överens om ny struktur (politisk nivå och förvaltningsnivå). Styrka med ett gemensamt politiskt uppdrag och att verksamhet och styrgrupp har tät avstämning/uppföljning. Få kraft inifrån (verksamhet) med mandat och ramar - inte vänta utan provtryck idéer och köra. Vår grupp hade en stark samsyn. Angående frågan om hur systemledningen ska stötta processerna: Det gruppen pratade om är vikten av ett tydligt ramverk, oavsett var vi befinner oss geografiskt. Men ramverket ska ge utrymme för lokalt anpassade lösningar och det ska helst också motivera/inspirera att olika lösningar får kraft att växa inifrån. Det är en viktig faktor för att få framdrift och hållbarhet. Medarbetarna ska känna att de har mandat och att de är med och lyfter det de önskar. De vägledande principerna och ramverket ska lyftas i varje forum så att det blir en röd tråd, det kommer göra att vi lyckas.

Umeå nord:
Länssamverkansgruppen känner bättre samarbetsklimat efter att man kunnat lösa besvärliga frågor tillsammans.
Vi behöver varandra i regionen och kommunerna.
Hjälpas åt att prioritera.
Förändringsarbete tar alltid mer tid än man trodde från början.

Contract Signature Referensnummer: I64556SE

Piloterna är till för att testa och förkasta ibland.
Parhästar är ett bra arbetssätt.
Efterfråga resultat och visa på positiva resultat, lära av varandra.
Visa på tillit och göra arbetet tillsammans
I vår grupp var det en del diskussioner om prioriteringar, att det är superviktigt att hålla i, inte bara prata om utan att även göra det. Pratade också om goda exempel och hur vi skalar upp, och hur vi som systemledning kan efterfråga och följa upp, för att se att det händer. Att följa upp och se hur det går

38. Nästa möte

Samråd hälsa vård och omsorg + systemledning fredag 6 december

Närvarande Samråd hälsa, vård och omsorg
Carin Nilsson (s) Umeå kommun, ordförande
Anna-Lena Danielsson (s) Region Västerbotten, vice ordförande tillika justerare
Annika Wibrell (s) Vilhelmina kommun
Bo-Anders Johansson (s) Storumans kommun
Carina Kostet (l) Malå kommun
Daniel Jaede (kd), Vindelns kommun
Fredrik Stenberg (s) Skellefteå kommun
Henric Jakobsson (s) Vännäs kommun
Håkan Andersson (c) Region Västerbotten
Iosif Karambotis (s) Skellefteå kommun
Kerstin Sjöström (c) Nordmalings kommun
Matz Jonsson (s) Sorsele kommun

Isabell Zemrén adjungerad från Länssamverkansgruppen
Frånvarande
Iosif Karambotis (s) Skellefteå kommun (frånvaro eftermiddag)
Eva Stuge (m) Lycksele kommun
Gunilla Forsberg (kd) Bjurholms kommun
Göran Gunnarsson (l) Dorotea kommun
Magnus Eriksson (s) Norsjö kommun
Mona Andersson (s) Robertsfors kommun
Ulla Norrman (s) Åsele kommun
Eva Arvidsson (v) Region Västerbotten
Veronica Kerr (kd) Umeå kommun, ersättare
Fredrik Stenberg (s) Skellefteå kommun (frånvaro eftermiddag)
Matz Jonsson (s) Sorsele kommun (frånvaro eftermiddag)

Tjänstepersoner
Sofia Ögren, regional Hjälpmedelskoordinator

Contract Signature Referensnummer: 164556SE

Monica Wahlström FoU Socialtjänst
Anna Duveskog, Region Västerbotten
Gunilla Larsson Region Västerbotten
Emma Wasara, Region Västerbotten

Närvaro Länssamverkansgruppen
Andreas Witt, Nordmalings kommun
Hanna Mattsson, Norsjö kommun
Jhonas Nilsson, Robertsfors kommun
Jim Lindberg, Vindelns kommun
Isabell Zemrén, Region Västerbotten
Ida Lestander, Region Västerbotten
Anna-Maria Stenlund, Region Västerbotten
Ulrica Westerlund, Vännäs kommun
Christer Wilhelmsson, Region Västerbotten
Helena Steen, Storumans kommun
Adjungerade: Monica Wahlström FoU Socialtjänst
Gunilla Larsson Region Västerbotten
Martina Eckeskog, Bjurholms kommun
Gaby Bisping, Dorotea kommun (frånvaro del av möte)
Camilla Andersson, Region Västerbotten
Frånvarande
Pernilla Henriksson, Umeå kommun
Magnus Rudehäll, ordf. Beredning utveckling av digitala välfärdstjänster
Carolina Forsell, ordf. Hjälpmedelsrådet
David Isaksson, ordf. Beredning barn/unga
Sara Johansson, Sorsele kommun
Karolina Lundqvist, Umeå kommun
John Olsson, Malå kommun
Eva-Lena Johansson, Åsele kommun
Katarzyna Wikström, Skellefteå kommun
Pernilla Ahlström, Lycksele kommun
Jenny Örnberg, Vilhelmina kommun
Gabriella Skantz Eikelboom, ordf. Beredning vuxna/äldre
Ana-Maria Deliv, Skellefteå kommun
Alexandra Sundh Andersson, Robertsfors kommun
Elisabeth O Karlsson, Region Västerbotten

Övriga tjänstepersoner
Anna Duveskog, Region Västerbotten
Sofia Ögren, Regional Hjälpmedelskoordinator
Dag Norén, Governo

Contract Signature Referensnummer: 164556SE

Regional samverkan

Ett samarbete mellan kommunerna
i Västerbotten och Region Västerbotten

David Johansson, Skellefteå kommun
Anders Edström, Region Västerbotten
Tobias Ångqvist, Umeå kommun
Erika From, Region Västerbotten
Åsa Nordlund, Region Västerbotten
Gunnar E Lindström, Region Västerbotten

Contract Signature Referensnummer: 164556SE

UNDERSKRIFTSSIDA

Detta dokument har undertecknats med avancerade elektroniska underskrifter:

FÖRVALTNINGSRÄTTEN I UMEÅ

DOM
2024-10-17
Meddelad i Umeå

Mål nr
786-24

SÖKANDE
Inspektionen för vård och omsorg
Avdelning sydöst

MOTPART
Umeå kommun

SAKEN
Ansökan om särskild avgift enligt 28 a § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS

FÖRVALTNINGSRÄTTENS AVGÖRANDE

Förvaltningsrätten bifaller ansökan och ålägger Umeå kommun att betala en särskild avgift om 1 000 000 (en miljon) kr till staten.

Besöksadress
Nygatan 45 (Tingshuset)

Telefon
090-17 74 00

Öppettider
måndag–fredag
08:00–12:00
13:00–16:00

Postadress
Box 193
901 05 Umeå

E-post
forvaltningsratteniumea@dom.se

Webbplats
www.forvaltningsratteniumea.domstol.se

BAKGRUND OCH YRKANDEN

Individ- och familjenämnden i Umeå kommun beviljade den 10 juni 2022 en enskild insats i form av bostad med särskild service enligt 9 § 9 LSS. Insatsen har ännu inte verkställts.

Inspektionen för vård och omsorg (IVO)
IVO yrkar i ansökan att förvaltningsrätten beslutar att Umeå kommun ska betala en särskild avgift enligt 28 a § första stycket LSS om 49 200 kr i månaden från och med den 11 december 2022 till den dag beslutet verkställs, avslutas eller den dag domstolen slutligen avgör målet.

Till stöd för ansökan anför IVO bl.a. följande.

Vad kommunen anfört om platsbrist medför inte att dröjsmålet kan anses vara mindre allvarligt. Kommunen har det yttersta ansvaret för att enskilda får det stöd och den hjälp de behöver. Den enskilde har dessutom varit känd av kommunen i flera år och har tidigare beviljats insatser enligt LSS. Avsikten med LSS är att personer som omfattas av lagen ska få möjlighet att leva som andra. I det aktuella fallet handlar det om en bostad som beviljats för att den enskilde ska kunna flytta hemifrån och uppnå självständighet. Det blir svårt för en ung vuxen att uppnå självständighet om hen behöver vänta oskäligt länge på att flytta hemifrån.

Enligt bifogade journalanteckningar framgår att den enskilde och dennes föräldrar regelbundet hör av sig till handläggare och boendesamordnare och efterfrågar insatsen. Den enskilde är frustrerad över situationen och vill ha ett självständigt liv. Endast sex månaders dröjsmål för att verkställa beslut om bostad med särskild service bedöms i det aktuella fallet vara en skälig tid. Det har inte framkommit att den enskilde haft särskilda önskemål eller krav som förklarar varför kommunen inte kunnat verkställa insatsen på mer än

23 månader. Enligt IVO har kommunen inte uppgett några kostnader för annan insats som kompenserat för bostad med särskild service.

Umeå kommun

Kommunen anser att IVO:s ansökan ska avslås och anför bl.a. följande.

Nämnden har gjort en tydlig prognos vad gäller behovet av boenden, vilken också visat sig vara korrekt. Planering har gjorts utifrån det prognostiserade behovet, beslut har fattats och arbetet har satts i gång i tid. Nämnden har således såsom det åligger kommunen följt upp vilka som omfattas av lagen, behovet av stöd och service och verkat för att dessa personer får sina behov tillgodosedda.

Nämnden har också planerat och arbetat för att tillgodose framtida behov. Trots detta har väntetid uppstått utifrån att planerade boenden fördröjts i flera år på grund av sådant som nämnden inte kunnat råda över, bland annat brist på tomtmark, entreprenörer och hyresrätter, överklagningar, kriget i Ukraina och konjunkturen. Utifrån beskrivna omständigheter, vilka svårligen kunnat påverkas av nämnden, och med beaktande av att den enskilde under väntetiden erbjudits kompenserande insatser samt också har tillgång till annat stöd, vidhåller nämnden att dröjsmålet inte ska anses vara av så allvarlig art att det ska vara skäl att utdöma avgift.

SKÄLEN FÖR AVGÖRANDET

Vad målet gäller

Ett beslut om insats enligt LSS gäller omedelbart, vilket innebär att insatsen i princip ska tillhandahållas utan dröjsmål. Ett visst dröjsmål måste dock kunna accepteras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Särskild avgift ska bara åläggas om dröjsmålet har varit oskäligt.

Frågan i målet är om det finns grund för att ålägga Umeå kommun att betala en särskild avgift om 49 200 kr i månaden från och med den 11 december 2022 till den dag beslutet verkställs, avslutas eller den dag domstolen slutligen avgör målet. Detta förutsätter dels att kommunen inte inom skälig tid har tillhandahållit den beviljade insatsen, dels att det finns grund för att bestämma avgiften i enlighet med vad IVO anfört i ansökan samt att det varken finns synnerliga skäl för eftergift eller är fråga om ringa fall.

Oskäligt dröjsmål

En kommun som inte inom skälig tid tillhandahåller en insats enligt 9 § LSS som någon är berättigad till enligt ett beslut av en kommunal nämnd, ska enligt 28 a § första stycket LSS åläggas att betala en särskild avgift.

I förarbetena till bestämmelsen (prop. 2007/08:43 s. 18 f.) anges att det inte kan anses rimligt att kommunen alltid ska kunna tillhandahålla en viss insats omedelbart. Det anges också att den tid som en nämnd skäligen bör få på sig alltid måste avgöras utifrån en individuell bedömning. Vid bedömningen av om ett dröjsmål med att verkställa ett beslut om insats enligt LSS ska hänsyn tas till bl.a. kommunens planeringsskyldighet och hur den enskildes situation varit under väntetiden (jfr RÅ 2007 ref. 36 och 37 samt HFD 2011 not. 91).

I praxis har ansetts att oskäligt dröjsmål uppkommer efter ungefär sex månader för verkställighet av bostad med särskild service/gruppbostad (se Kammarrätten i Sundsvalls dom den 28 november 2014 i mål 1240-14).

I målet är ostridigt att den enskilde beviljades insatsen den 10 juni 2022. Såvitt framkommit har insatsen ännu inte verkställts. Enligt kommunen har dröjsmålet med att verkställa beslutet berott på bl.a. brist på tomtmark, entreprenörer och hyresrätter, ständiga överklagningar, kriget i Ukraina samt konjunkturen. I kommunens tidigare yttrande till IVO den 10 januari 2024 anges bl.a. att den enskilde under väntetiden varit beviljad LSS-insatser i form

av kontaktperson, ledsagarservice och daglig verksamhet samt att dessa insatser verkställts.

Enligt förvaltningsrätten ger vad som har framkommit i den dokumentation som getts in av kommunen inte stöd för att man i detta individuella fall har arbetat på ett tillräckligt aktivt sätt med att verkställa beslutet. Förvaltningsrätten anser inte heller att kommunen framfört några godtagbara skäl till dröjsmålet med att verkställa beslutet.

Mot bakgrund av ovanstående anser förvaltningsrätten att det saknas skäl att frångå IVO:s bedömning att det är fråga om oskäligt dröjsmål och att detta uppstått från och med den 11 december 2022, dvs. efter sex månader. Det finns därmed grund för att ålägga kommunen att betala en särskild avgift.

Avgiftens storlek och eftergift

Enligt 28 b § LSS ska den särskilda avgiften fastställas till lägst tio tusen kronor och högst en miljon kronor. När avgiftens storlek fastställs ska det särskilt beaktas hur lång tid dröjsmålet har pågått och hur allvarligt det i övrigt kan anses vara. Avgiften får efterges om det finns synnerliga skäl för det. I ringa fall ska inte någon avgift tas ut.

Det är kommunens ansvar att se till att det finns tillgång till bostäder med särskild service för vuxna. Det är av stor betydelse att personer med funktionsnedsättning som beviljas insatser enligt LSS också får dessa verkställda så fort som möjligt. Särskild avgift tas normalt ut med ett belopp motsvarande den besparing som kommunen gjort under det oskäliga dröjsmålet med tillägg för en repressiv del om 25 procent (se Kammarrätten i Sundsvalls dom den 3 april 2020 i mål nr 3045-18).

Det oskäliga dröjsmålet har således pågått sedan den 11 december 2022 och uppgår dagen för denna dom till mer än 650 dagar. Kommunen har till IVO

uppgett att kostnaden för den ej verkställda insatsen uppgår till 1 289 kr per dygn för år 2022 och 1 334 kr för år 2023. Kommunen har inte uppgett någon kostnad för insatser givna till den enskilde i avvaktan på verkställighet. Med tillägg för avgiftens repressiva del, dvs. 25 procent av kostnaden ska den särskilda avgiften enligt IVO:s beräkning uppgå till 49 200 kr per månad. Sammantaget motsvarar detta ett avrundat belopp om 1 070 000 kr per år (49 200 /31 dagar x 675 dagar). Denna beräkning medför således att den maximala avgiften om 1 000 000 (en miljon) kr uppnås. Det har inte framkommit några skäl att frångå IVO:s beräkning och det har inte heller framkommit några synnerliga skäl att efterge avgiften.

Enligt förarbetena till bestämmelserna om särskild avgift i LSS bör en så hög sanktionsavgift som en miljon kr endast påföras i undantagsfall (anförd prop. s. 21). Vid tidpunkten för beslutet var den enskilde 27 år gammal och bodde hemma hos sina föräldrar. Vid jämförelse med den livsföring som kan anses normal för personer i samma ålder framstår det som angeläget för den enskilde och dennes närmaste att den beviljade insatsen verkställs. Att det varit angeläget för den enskilde och dennes närmaste att få tillgång till beviljat bistånd framgår också av handlingarna i målet. Även om den särskilda avgiften endast i undantagsfall ska fastställas till högsta möjliga belopp, kan konstateras att kommunen endast redovisat platsbrist som skäl för hela dröjsmålet. Det får därför anses motiverat att fastställa en så hög avgift som 1 000 000 kr. Mot denna bakgrund anser förvaltningsrätten att det finns skäl att utdöma en särskild avgift om en miljon kr. IVO:s ansökan ska därför bifallas och kommunen ska åläggas att betala en särskild avgift om en miljon kr till staten.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 1 (FR-03)

Karin Granholm

I avgörandet, som är enhälligt, har rådmannen Karin Granholm samt nämndemännen Anders Dahlén, Lennart Persson och Susanne Waldau Wiechel deltagit. Målet har föredragits av föredragande juristen Kristin Persson.

SVERIGES DOMSTOLAR

Hur man överklagar

FR-03

Vill du att beslutet ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Tiden räknas oftast från den dag som du fick del av det skriftliga beslutet. I vissa fall räknas tiden i stället från beslutets datum. Det gäller om beslutet avkunnades vid en muntlig förhandling, eller om rätten vid förhandlingen gav besked om datum för beslutet.

För en part som företräder det allmänna (till exempel myndigheter) räknas tiden alltid från den dag domstolen meddelade beslutet.

Observera att överklagandet måste ha kommit in till domstolen när tiden går ut.

Vilken dag går tiden ut?
Sista dagen för överklagande är samma veckodag som tiden börjar räknas. Om du exempelvis fick del av beslutet måndagen den 2 mars går tiden ut måndagen den 23 mars.

Om sista dagen infaller på en lördag, söndag eller helgdag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton, räcker det att överklagandet kommer in nästa vardag.

Så här gör du

1. Skriv förvaltningsrättens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att beslutet ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att kammarrätten ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).
3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.
4. Lämna namn och personnummer eller organisationsnummer.

   Lämna aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.

   Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skicka eller lämna in överklagandet till förvaltningsrätten. Du hittar adressen i beslutet.

Vad händer sedan?

Förvaltningsrätten kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att beslutet gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar förvaltningsrätten överklagandet och alla handlingar i målet vidare till kammarrätten.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning kan även kammarrätten skicka brev på detta sätt.

Anvisningar för överklagande **FR-03 – Överklagandetid 3 v - PT** • Producerat av Domstolsverket, Avd. för domstolsutveckling • 2020-05

Prövningstillstånd i kammarrätten

När överklagandet kommer in till kammarrätten tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Kammarrätten ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att förvaltningsrätten dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om förvaltningsrätten dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rättstillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller det överklagade beslutet. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med förvaltningsrätten om du har frågor. Adress och telefonnummer hittar du på första sidan i beslutet.

Mer information finns på www.domstol.se.

Anvisningar för överklagande **FR-03 – Överklagandetid 3 v - PT** • Producerat av Domstolsverket, Avd. för domstolsutveckling • 2020-05

FÖRVALTNINGSRÄTTEN I UMEÅ

DOM
2024-10-30
Meddelad i Umeå

Mål nr
639-24

SÖKANDE
Inspektionen för vård och omsorg

MOTPART
Umeå kommun

SAKEN
Ansökan om särskild avgift enligt 28 a § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS

FÖRVALTNINGSRÄTTENS AVGÖRANDE

Förvaltningsrätten ålägger Umeå kommun att betala en särskild avgift om 404 500 kr till staten.

Besöksadress
Nygatan 45 (Tingshuset)

Telefon
090-17 74 00

Öppettider
måndag–fredag
08:00–12:00
13:00–16:00

Postadress
Box 193
901 05 Umeå

E-post
forvaltningsratteniumea@dom.se

Webbplats
www.forvaltningsratteniumea.domstol.se

BAKGRUND OCH YRKANDEN M.M.

Individ- och familjenämnden i Umeå kommun beviljade en person insatsen bostad med särskild service för vuxna enligt 9 § 9 LSS från och med den 4 maj 2022. Beslutet verkställdes den 11 oktober 2023.

Inspektionen för vård och omsorg (IVO) yrkar i ansökan att Umeå kommun ska betala en särskild avgift enligt 28 a § första stycket LSS om 404 500 kr. Till stöd för ansökan anför IVO i huvudsak följande. IVO bedömer att oskäligt dröjsmål har uppstått 6 månader efter beslutsdatum. IVO ser allvarligt på att det tog över 17 månader för kommunen att verkställa beslutet. Några omständigheter som medför att det har varit svårare än vanligt har inte framkommit. Den enskildes föräldrar har återkommande kontaktat kommunen och efterfrågat verkställighet. Kommunen har svarat att det fortfarande varit kö och att de inte haft någon ytterligare information om ledig plats. Behovet av insats har varit stor både för den enskilde och den enskildes förälder. Kommunen framför att det råder brist på såväl tomtmark som entreprenörer och hyresrätter, vilket medför fördröjningar i lokalförsörjningen och beskrivit på vilket sätt kommunen arbetar för att undvika dröjsmål. Dessa åtgärder är inte något som går utöver vad som normalt kan förväntas av en kommun, varav de inte påverkar IVO:s bedömning gällande aktuell ansökan. Den enskilde har delar av dröjsmålet vistats i korttidsboende men en korttidsplats kan inte jämställas med plats i permanent boende. Med hänvisning till den tid som den enskilde fått vänta kan IVO inte bedöma dröjsmålet som ringa. Synnerliga skäl för eftergift saknas.

Umeå kommun anser att ansökan om särskild avgift ska avslås och anför bl.a. följande. Nämnden har gjort en tydlig prognos vad gäller behovet av boenden, vilken också visat sig vara korrekt. Planering har gjorts utifrån det prognostiserade behovet, beslut har fattats och arbetet har satts i gång i tid. Trots detta har planerade boenden fördröjts i flera år på grund av sådant som

nämnden inte kunnat råda över, bland annat brist på tomtmark, entreprenörer och hyresrätter, överklagningar, kriget i Ukraina och konjunkturen. Med beaktande av det aktiva arbete som pågått redan innan beslutet fattades och de omständigheter som nämnden inte kunnat råda över, vidhåller kommunen att dröjsmålet inte ska anses vara av så allvarlig art att det ska vara skäl att utdöma avgift.

SKÄLEN FÖR AVGÖRANDET

Vad målet gäller

Ett beslut om insats enligt LSS gäller omedelbart, vilket innebär att insatsen i princip ska tillhandahållas utan dröjsmål. Ett visst dröjsmål måste dock kunna accepteras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Särskild avgift ska bara åläggas om dröjsmålet har varit oskäligt.

Frågan i målet är om det finns grund för att ålägga Umeå kommun att betala en särskild avgift enligt 28 a – 28 b §§ LSS i enlighet med IVO:s ansökan. Detta förutsätter dels att kommunen inte inom skälig tid har tillhandahållit den beviljade insatsen, dels att det finns grund för att bestämma avgiften i enlighet med vad IVO anfört i ansökan samt att det varken finns synnerliga skäl för eftergift eller är fråga om ringa fall.

Oskäligt dröjsmål

En kommun som inte inom skälig tid tillhandahåller en insats enligt 9 § LSS som någon är berättigad till enligt ett beslut av en kommunal nämnd, ska enligt 28 a § första stycket LSS åläggas att betala en särskild avgift.

I förarbetena till bestämmelsen (prop. 2007/08:43 s. 18 f.) anges att det inte kan anses rimligt att kommunen alltid ska kunna tillhandahålla en viss insats omedelbart. Det anges också att den tid som en nämnd skäligen bör få på sig alltid måste avgöras utifrån en individuell bedömning.

I detta fall beviljades en enskild insatsen bostad med särskild service för vuxna enligt 9 § 9 LSS från och med den 4 maj 2022. Beslutet verkställdes den 11 oktober 2023. Det har därmed gått drygt 17 månader från beslutsdatum till datum för verkställighet. Under denna period har något erbjudande om bostad inte lämnats. Av journalanteckningarna som nämnden lämnat in framgår att den enskildes föräldrar vid upprepade tillfällen hört av sig och efterfrågat verkställighet då de upplevt behovet av bostad som angeläget. Kommunen har endast informerat om det är kö och att kommunen inte kan ge något närmare besked om när verkställighet kan ske. Som skäl för dröjsmålet har kommunen anfört att det saknas plats och att detta bl.a. beror på kommunens resurser, brist på såväl tomtmark som entreprenörer och hyresrätter, vilket medför hinder och fördröjningar i lokalförsörjningen. I målet har inte framkommit att det funnits några omständigheter kopplade till den enskilde som gjort det svårare än vanligt att verkställa beslutet.

Mot bakgrund av den tid den enskilde fått vänta och att behovet av insats framstår som stort bedömer förvaltningsrätten att oskäligt dröjsmål uppkommit i ärendet. I likhet med IVO bedömer förvaltningsrätten att oskäligt dröjsmål uppstod den 5 november 2022, dvs sex månader efter beslutsdatum.

Avgiftens storlek och eftergift

Enligt 28 b § LSS ska den särskilda avgiften fastställas till lägst tio tusen kronor och högst en miljon kronor. När avgiftens storlek fastställs ska det särskilt beaktas hur lång tid dröjsmålet har pågått och hur allvarligt det i övrigt kan anses vara. Avgiften får efterges om det finns synnerliga skäl för det. I ringa fall ska inte någon avgift tas ut.

Från beslutsdatum till verkställighet har det gått drygt 17 månader och förvaltningsrätten anser i likhet med IVO att det oskäliga dröjsmålet uppgår till 11 månader och 6 dagar (340 dagar).

Dröjsmålet kan mot denna bakgrund inte betraktas som ringa. Vad kommunen anfört om att den enskilde under dröjsmålstiden varit beviljad korttidsvistelse förändrar inte denna bedömning då det är tydligt att den enskildes behov inte tillgodosetts genom denna insats.

Särskild avgift tas normalt ut med ett belopp motsvarande den besparing som kommunen gjort under det oskäliga dröjsmålet med tillägg för en repressiv del om 25 procent (se Kammarrätten i Sundsvalls dom den 3 april 2020 i mål nr 3045-18). Kommunen har till IVO uppgett de kostnadsbesparingar för beviljad men icke verkställd insatsen. Beloppen skiljer sig något mellan åren 2022 och 2023, och bör därför räknas i genomsnitt. Ett sådant belopp i genomsnitt uppgår till 39 495 kr per månad. Den kostnad kommunen haft för korttidsvistelse under dröjsmålstiden uppgår, beräknat på liknande sätt, till i genomsnitt 9 990 kr per månad. Kommunens kostnadsbesparing uppgår därmed till 29 505 kr per månad. Inklusive det repressiva inslaget om 25 procent uppgår månadsbeloppet till 36 881 kr. Enligt IVO:s beräkning ska den särskilda avgiften fastställas till 404 500 kr (36 881 kr /31 dagar x 340 dagar). Enligt förvaltningsrätten saknas skäl att frångå IVO:s beräkning och det har inte heller framkommit några synnerliga skäl för att efterge avgiften. Förvaltningsrätten bedömer mot denna bakgrund att IVO:s ansökan ska bifallas och att kommunen ska åläggas att betala en särskild avgift om 404 500 kr.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 1 (FR-03)

Karin Granholm

I avgörandet, som är enhälligt, har rådmannen Karin Granholm samt nämndemännen Egon Andersson, Anita Boström Berglund och Kjell Moberg deltagit. Målet har föredragits av föredragande juristen Ellen Norin.

Bilaga 1

SVERIGES DOMSTOLAR

Hur man överklagar

FR-03

Vill du att beslutet ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Tiden räknas oftast från den dag som du fick del av det skriftliga beslutet. I vissa fall räknas tiden i stället från beslutets datum. Det gäller om beslutet avkunnades vid en muntlig förhandling, eller om rätten vid förhandlingen gav besked om datum för beslutet.

För en part som företräder det allmänna (till exempel myndigheter) räknas tiden alltid från den dag domstolen meddelade beslutet.

Observera att överklagandet måste ha kommit in till domstolen när tiden går ut.

Vilken dag går tiden ut?
Sista dagen för överklagande är samma veckodag som tiden börjar räknas. Om du exempelvis fick del av beslutet måndagen den 2 mars går tiden ut måndagen den 23 mars.

Om sista dagen infaller på en lördag, söndag eller helgdag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton, räcker det att överklagandet kommer in nästa vardag.

Så här gör du

1. Skriv förvaltningsrättens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att beslutet ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att kammarrätten ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).
3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.
4. Lämna namn och personnummer eller organisationsnummer.

   Lämna aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.

   Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skicka eller lämna in överklagandet till förvaltningsrätten. Du hittar adressen i beslutet.

Vad händer sedan?

Förvaltningsrätten kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att beslutet gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar förvaltningsrätten överklagandet och alla handlingar i målet vidare till kammarrätten.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning kan även kammarrätten skicka brev på detta sätt.

Anvisningar för överklagande **FR-03 – Överklagandetid 3 v - PT** • Producerat av Domstolsverket, Avd. för domstolsutveckling • 2020-05

Prövningstillstånd i kammarrätten

När överklagandet kommer in till kammarrätten tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Kammarrätten ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att förvaltningsrätten dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om förvaltningsrätten dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rättstillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller det överklagade beslutet. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med förvaltningsrätten om du har frågor. Adress och telefonnummer hittar du på första sidan i beslutet.

Mer information finns på www.domstol.se.

Anvisningar för överklagande **FR-03 – Överklagandetid 3 v - PT** • Producerat av Domstolsverket, Avd. för domstolsutveckling • 2020-05

FÖRVALTNINGSRÄTTEN I UMEÅ

DOM
2024-10-30
Meddelad i Umeå

Mål nr
624-24

SÖKANDE
Inspektionen för vård och omsorg

MOTPART
Umeå kommun

SAKEN
Ansökan om särskild avgift enligt 28 a § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS

FÖRVALTNINGSRÄTTENS AVGÖRANDE

Förvaltningsrätten ålägger Umeå kommun att betala en särskild avgift om 1 000 000 (en miljon) kr till staten.

Besöksadress
Nygatan 45 (Tingshuset)

Telefon
090-17 74 00

Öppettider
måndag–fredag
08:00–12:00
13:00–16:00

Postadress
Box 193
901 05 Umeå

E-post
forvaltningsratteniumea@dom.se

Webbplats
www.forvaltningsratteniumea.domstol.se

Dok.Id 156083

BAKGRUND OCH YRKANDEN M.M.

Individ- och familjenämnden i Umeå kommun beviljade en person insatsen bostad med särskild service för vuxna enligt 9 § 9 LSS från och med 6 maj 2022. Insatsen har ännu inte verkställts.

Inspektionen för vård och omsorg (IVO) yrkar i ansökan att Umeå kommun ska betala en särskild avgift enligt 28 a § första stycket LSS om 6 400 kr för perioden 7 november – 31 december 2022 samt 50 000 kr i månaden från och med den 1 januari 2023 till den dag beslutet verkställs, avslutas eller den dag domstolen slutligen avgör målet.

IVO anför bl.a. följande till stöd för ansökan. Kommunen ska verka för att personer som omfattas av LSS får sina behov tillgodosedda. Av underlaget framgår att den enskilde till följd av funktionsnedsättning är i behov av att det finns personal tillgänglig under hela dygnet. Nämnden har inte har erbjudit den enskilde någon bostad efter att beslutet beviljades den 6 maj 2022. Beslutet har följts upp regelbundet och nämnden har kommit fram till att den enskilde har fortsatt behov av insatsen. Som skäl till att beslutet inte verkställts har kommunen angett platsbrist. Vad kommunen anfört i den delen medför inte att dröjsmålet kan anses vara mindre allvarligt. Kommunen har det yttersta ansvaret för att enskilda får det stöd och den hjälp de behöver. IVO har bedömt att oskäligt dröjsmål uppstått sex månader efter beslutsdatum. Den enskilde har till följd av dröjsmålet behöver flytta ytterligare en gång och att det inte kan uteslutas att den enskilde farit illa på grund av det långa dröjsmålet. Med hänvisning till den tid som den enskilde fått vänta kan dröjsmålet inte anses som ringa. Det finns därför förutsättningar för att ålägga kommunen att betala särskild avgift. Synnerliga skäl för eftergift finns därmed inte.

Umeå kommun anser att ansökan om särskild avgift ska avslås och anför bl.a. följande. Det har gjorts en tydlig prognos vad gäller behovet av boenden,

vilken också visat sig vara korrekt, och en planering har gjorts utifrån behovet. Trots att beslut fattats och arbetet påbörjats har planeringen och byggnationerna dock försenats i flera år på grund av bland annat brist på tomtmark, entreprenörer och hyresrätter, ständiga överklagningar, kriget i Ukraina och konjunkturen. Nämnden arbetar aktivt för att kunna verkställa de beslut som fattats inom rimlig tid men det sker fördröjningar på grund av sådant som kommunen inte kunnat röda för. Under väntetiden arbetas för att tillgodose den enskildes behov genom andra insatser i form av boendestöd och den enskilde har ansökt om och beviljats hemtjänst i form av socialt stöd två gånger i veckan. Utifrån beskrivna omständigheter ska dröjsmålet inte anses vara av så allvarlig art att det ska vara skäl att utdöma utgift.

SKÄLEN FÖR AVGÖRANDET

Vad målet gäller

Ett beslut om insats enligt LSS gäller omedelbart, vilket innebär att insatsen i princip ska tillhandahållas utan dröjsmål. Ett visst dröjsmål måste dock kunna accepteras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Särskild avgift ska bara åläggas om dröjsmålet har varit oskäligt.

Frågan i målet är om det finns grund för att ålägga Umeå kommun att betala en särskild avgift enligt 28 a – 28 b §§ LSS i enlighet med IVO:s ansökan. Detta förutsätter dels att kommunen inte inom skälig tid har tillhandahållit den beviljade insatsen, dels att det finns grund för att bestämma avgiften i enlighet med vad IVO anfört i ansökan samt att det varken finns synnerliga skäl för eftergift eller är fråga om ringa fall.

Oskäligt dröjsmål

En kommun som inte inom skälig tid tillhandahåller en insats enligt 9 § LSS som någon är berättigad till enligt ett beslut av en kommunal nämnd, ska enligt 28 a § första stycket LSS åläggas att betala en särskild avgift.

I förarbetena till bestämmelsen (prop. 2007/08:43 s. 18 f.) anges att det inte kan anses rimligt att kommunen alltid ska kunna tillhandahålla en viss insats omedelbart. Det anges också att den tid som en nämnd skäligen bör få på sig alltid måste avgöras utifrån en individuell bedömning.

I detta mål beviljades den enskilde insatsen bostad med särskild service för vuxna enligt 9 § 9 LSS den 6 maj 2022. Beslutet har ännu inte verkställts. Dröjsmålet med att verkställa insatsen uppgår därmed till ca 29,5 månader. Som skäl till att beslutet inte verkställts har kommunen uppgett att det saknas plats och att detta beror på kommunens resurser, att det saknas tomtmark, entreprenörer och hyresrätter, vilket utgör hinder och fördröjning i kommunens lokalförsörjning. Av de journalanteckningar som lämnats in framgår att beslutet har följts upp regelbundet och att den enskilde har fortsatt behov av insatsen. Mot bakgrund av den tid som gått sedan den enskilde beviljades insatsen bostad med särskild service enligt LSS och det inte framkommit att det finns några särskilda omständigheter kopplat till den enskilde som försvårat verkställigheten bedömer förvaltningsrätten att det är uppenbart att oskäligt dröjsmål uppstått i ärendet. I likhet med IVO bedömer förvaltningsrätten att oskäligt dröjsmål uppstod den 7 november 2022, dvs 6 månader efter beslutsdatum.

Avgiftens storlek och eftergift

Enligt 28 b § LSS ska den särskilda avgiften fastställas till lägst tio tusen kronor och högst en miljon kronor. När avgiftens storlek fastställs ska det särskilt beaktas hur lång tid dröjsmålet har pågått och hur allvarligt det i övrigt kan anses vara. Avgiften får efterges om det finns synnerliga skäl för det. I ringa fall ska inte någon avgift tas ut.

Från beslutsdatum har det gått ca 29,5 månader och det oskäliga dröjsmålet uppgår till 23,5 månader. Dröjsmålet kan mot denna bakgrund inte betraktas

som ringa. Särskild avgift tas normalt ut med ett belopp motsvarande den besparing som kommunen gjort under det oskäliga dröjsmålet med tillägg för en repressiv del om 25 procent (se Kammarrätten i Sundsvalls dom den 3 april 2020 i mål nr 3045-18).

Kommunen har till IVO uppgett att kostnadsbesparingen för den beviljade men icke verkställda insatsen uppgår till 38 670 kr per månad för år 2022 och 40 020 kr för år 2023. Enligt IVO:s beräkning uppgår kommunens besparing för år 2022, inklusive det repressiva påslaget om 25 procent, till 85 760 kr (38 670 kr /31 dagar x 55 dagar x 1,25). För resterande del av dröjsmålstiden uppgår kommunens besparing inklusive det repressiva påslaget till ca 1 087 500 kr (21,75 månader x 50 000 kr).

Från den totala kostnaden ska 79 342 kr räknas av, vilket motsvarar kommunens kostnad för ungdomsboende under perioden 7 november 2022 – 31 januari 2023. I likhet med IVO bedömer förvaltningsrätten att kommunens kostnad för daglig verksamhet inte ska räknas av då insatsen har ett helt annat syfte och inte kan anses kompensera för behovet som en bostad med särskild service tillgodoser. I kommunens yttrande till förvaltningsrätten anges att den enskilde i januari 2024 ansökt om och beviljats hemtjänst i form av socialt stöd två gånger i veckan. Kommunen har inte specificerat någon kostnad för denna insats. Även om ett visst avdrag skulle göras för kommunens kostnad i denna del förändrar det inte den omständighet att kommunens kostnadsbesparing, inklusive det repressiva påslaget, överstiger 1 000 000, vilket är maxbeloppet för särskild avgift.

Enligt förarbetena till bestämmelserna om särskild avgift i LSS bör en så hög sanktionsavgift som en miljon kr endast påföras i undantagsfall (a. a. s. 21). Frågan är om en strikt tillämpning av de principer för beräkning av den särskilda avgiften som IVO tillämpat i sin ansökan leder till ett belopp som inte står i proportion till den uteblivna insatsen. Vid tidpunkten för beslutet befanns

ungdomsboende vara en otillräcklig insats eftersom boendet inte var bemannat dygnet runt. Den enskilde erbjöds en jourlägenhet utan personalresurser och uppmanades att ansöka om hemtjänst eller boendestöd. I avvaktan på verkställighet har det varit nära anhörig som ger den enskilde stöd i vardagen. Enligt nämnden har den enskilde den 16 februari 2023 och den 14 mars 2023 erbjudits boendestöd men den enskilde har avböjt biståndet. I journalanteckning framgår att en av anledningarna till att den enskilde inte vill ha boendestöd kan vara att insatsen blir för kravfylld för den enskilde då boendestödjarna kommer på bestämda tider. Vid uppföljningen som genomfördes den 24 mars 2023 framgick att den enskilde hade ett försämrat mående som medfört att den enskildes sjukvårdskontakter ökat. Förvaltningsrätten anser det tydligt att det är kostnadsskäl som medför att kommunen underlåtit att verkställa en insats. Den enskilde har under mycket lång tid inte fått goda levnadsvillkor tillförsäkrade. Mot denna bakgrund står belopp i proportion till den uteblivna insatsen, varför det finns skäl att utdöma en särskild avgift om en miljon kr. IVO:s ansökan ska därför bifallas och kommunen ska åläggas att betala en särskild avgift om en miljon kr till staten.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 1 (FR-03)

Karin Granholm

I avgörandet, som är enhälligt, har rådmannen Karin Granholm samt nämndemännen Egon Andersson, Anita Boström Berglund och Kjell Moberg deltagit. Målet har föredragits av föredragande juristen Ellen Norin.

SVERIGES DOMSTOLAR

Hur man överklagar

FR-03

Vill du att beslutet ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Tiden räknas oftast från den dag som du fick del av det skriftliga beslutet. I vissa fall räknas tiden i stället från beslutets datum. Det gäller om beslutet avkunnades vid en muntlig förhandling, eller om rätten vid förhandlingen gav besked om datum för beslutet.

För en part som företräder det allmänna (till exempel myndigheter) räknas tiden alltid från den dag domstolen meddelade beslutet.

Observera att överklagandet måste ha kommit in till domstolen när tiden går ut.

Vilken dag går tiden ut?
Sista dagen för överklagande är samma veckodag som tiden börjar räknas. Om du exempelvis fick del av beslutet måndagen den 2 mars går tiden ut måndagen den 23 mars.

Om sista dagen infaller på en lördag, söndag eller helgdag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton, räcker det att överklagandet kommer in nästa vardag.

Så här gör du

1. Skriv förvaltningsrättens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att beslutet ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att kammarrätten ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).
3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.
4. Lämna namn och personnummer eller organisationsnummer.

   Lämna aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.

   Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skicka eller lämna in överklagandet till förvaltningsrätten. Du hittar adressen i beslutet.

Vad händer sedan?

Förvaltningsrätten kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att beslutet gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar förvaltningsrätten överklagandet och alla handlingar i målet vidare till kammarrätten.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning kan även kammarrätten skicka brev på detta sätt.

Anvisningar för överklagande **FR-03 – Överklagandetid 3 v - PT** • Producerat av Domstolsverket, Avd. för domstolsutveckling • 2020-05

Prövningstillstånd i kammarrätten

När överklagandet kommer in till kammarrätten tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Kammarrätten ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att förvaltningsrätten dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om förvaltningsrätten dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rättstillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller det överklagade beslutet. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med förvaltningsrätten om du har frågor. Adress och telefonnummer hittar du på första sidan i beslutet.

Mer information finns på www.domstol.se.

Anvisningar för överklagande **FR-03 – Överklagandetid 3 v - PT** • Producerat av Domstolsverket, Avd. för domstolsutveckling • 2020-05

Denna behandling '260/24 Anmälan av ordförandebeslut' har inget tjänsteutlåtande.

Denna behandling '261/24 Beslut enligt LVU' har inget tjänsteutlåtande.

Denna behandling '262/24 Beslut enligt LVU' har inget tjänsteutlåtande.

Denna behandling '263/24 Beslut enligt LVU' har inget tjänsteutlåtande.

Denna behandling '264/24 Beslut enligt FB' har inget tjänsteutlåtande.